

ZWIĄZEK
BANKÓW
POLSKICH

WARSZAWSKI
INSTYTUT
BANKOWOŚCI

BANKI 2022

RAPORT

O SYTUACJI
EKONOMICZNEJ
BANKÓW

RAPORT O SYTUACJI EKONOMICZNEJ BANKÓW BANKI 2022

przygotowany przez Warszawski Instytut Bankowości
na zlecenie Związku Banków Polskich

Nr 13/2023

ISSN 2080-878X

Warszawa, kwiecień 2023 r.

- wydawca:** Fundacja Warszawski Instytut Bankowości
ul. Kruczkowskiego 8, 00-380 Warszawa
tel.: 22 182 31 70
www.wib.org.pl
- redakcja:** Fundacja Warszawski Instytut Bankowości
ul. Kruczkowskiego 8, 00-380 Warszawa
- autorzy:** dr Mariusz Zygierewicz – rozdział II, III, V, redakcja
Joanna Tylińska – rozdział I
Katarzyna Pawlik – rozdział IV
- projekt:** Polska Grupa Infograficzna

© Copyright by: Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.
Publikacja jest chroniona przepisami prawa autorskiego.
Rozpowszechnianie w jakikolwiek sposób
bez zgody wydawcy jest zabronione
i podlega odpowiedzialności karnej.

SPIS TREŚCI

Streszczenie kierownicze	4
Najważniejsze zmiany stanu prawnego i zmiany instytucjonalne w sektorze bankowym w 2022 r. mające wpływ na działalność banków	36
Gospodarcze tło działalności banków w 2022 r.	126
Sytuacja makroekonomiczna	127
Polityka banku centralnego	137
Polityka walutowa	147
Bilans i rachunek wyniku systemu bankowego w 2022 r.	150
1. Podstawowe zmiany w bilansie sektora bankowego	151
Suma bilansowa	151
Aktywa	154
Pasywa	232
Zobowiązania pozabilansowe	257
2. Wynik finansowy sektora bankowego	261
3. Wybrane węzłowe wskaźniki działalności banków	273
Bilans i rachunek wyniku banków spółdzielczych w 2022 r.	284
1. Podstawowe zmiany w bilansie banków spółdzielczych	285
Suma bilansowa	286
Aktywa	288
Pasywa	311
2. Wynik finansowy banków spółdzielczych	316
Szanse i wyzwania	328
Od Wydawcy	350

**STRESZCZENIE
KIEROWNICZE**

Prezentowane opracowanie jest kolejnym, trzydziestym już, rocznym raportem środowiska bankowego, oceniającym kondycję sektora bankowego w minionym roku, warunki ekonomiczne jego działania oraz szanse i wyzwania na najbliższą przyszłość.

Raport tradycyjnie prezentuje wyniki sektora bankowego w minionym roku, uwarunkowania regulacyjne oraz ekonomiczne, w jakich przyszło działać bankom oraz perspektywy jego rozwoju na kolejny rok. Największa część raportu jest jednak tradycyjnie poświęcona wynikom ostatniego roku. Na wstępie trzeba też zaznaczyć, że **analiza sytuacji sektora bankowego była prowadzona na podstawie wstępnych danych, dostępnych w lutym 2023 r.** To zastrzeżenie jest o tyle istotne, że w ostatnich latach wiele dużych banków dokonywało po zakończeniu roku bilansowego istotnych korekt, w zdecydowanej większości podnosząc poziom tworzonych rezerw i to wpływało finalnie na wynik sektora bankowego. Jednak te decyzje były niekiedy podejmowane aż do połowy roku i dotyczyły niemal wyłącznie tej pozycji, a nie odniosły się w znaczącym stopniu do innych pozycji bilansowych czy wynikowych.

Pod względem ekonomicznym przyszło bankom działać w 2022 r. w gorszych warunkach niż miało to miejsce rok wcześniej. Z upływem roku następowało stopniowe, ale istotne pogorszenie sytuacji makroekonomicznej kraju, aż do realnego spadku PKB w IV kwartale. W skali całego ubiegłego roku tempo wzrostu było jeszcze całkiem wysokie, bo wyniosło 4,9%. Było ono niższe niż rok wcześniej, gdy wzrost wyniósł 6,8%, ale wówczas bazą odniesienia był bardzo słaby rok pandemiczny – 2020 r.

Bardzo znaczącym wydarzeniem z poważnymi konsekwencjami politycznymi, ekonomicznymi i społecznymi dla naszego kraju był **wybuch 24 lutego 2022 r. wojny w Ukrainie** w wyniku najazdu Rosji na ten kraj. Pomijając w tym miejscu ogromne skutki polityczne, na niwie gospodarczej oznaczał on kolejne zerwanie łańcuchów dostaw, kontaktów handlowych ze wschodnimi naszymi sąsiadami, problem z dostawą surowców energetycznych i ogromny wzrost cen płaconych za ich pozyskanie. Z punktu widzenia budżetu państwa oznaczało to dodatkowe wydatki ponoszone na wzmocnienie obronności kraju i na wsparcie uchodźców z Ukrainy w Polsce. Trzeba bowiem pamiętać, że skala napływu uchodźców była bardzo wysoka i choć trudno jest dziś wskazywać, ilu Ukraińców faktycznie zostało w naszym kraju, to na koniec 2022 r. liczba ta oscylowała wokół 1,5 mln obywateli, w większości kobiet i dzieci. Tak duży napływ Ukraińców miał też inny wymiar ekonomiczny, wzmocnił wyraźnie konsumpcję wewnętrzną i rynek pracy, zwłaszcza pod koniec ubiegłego roku.

Miniony rok charakteryzował się także **bardzo wysoką inflacją**. Praktycznie przez cały rok była ona bardzo wysoka, przez zdecydowaną jej część dwucyfrowa. Takiego poziomu tempa wzrostu cen nie obserwowano w Polsce w XXI wieku. Była ona najpierw spowodowana czynnikami wewnętrznymi, w tym łagodną polityką fiskalną, a wraz z wybuchem wojny na Ukrainie została poważnie wzmocniona przez zwiększoną konsumpcję wewnętrzną i bardzo szybki wzrost cen źródeł energii i żywności. Ta wysoka inflacja powodowała, że w większości gospodarstw domowych nastąpiło pogorszenie warunków życia, gdyż od połowy roku tempo wzrostu wynagrodzeń nie nadążało za tempem wzrostu cen. To pogorszenie sytuacji wpływało także na decyzje kredytowe obywateli, a wyższa inflacja zmuszała część przedsiębiorstw do finansowania bieżącej działalności częściowo środkami zewnętrznymi.

W ślad za wzrostem inflacji Rada Polityki Pieniężnej podejmowała kolejne decyzje w sprawie **podniesienia oficjalnych stóp procentowych NBP**, które wpływały na poziom rynkowego oprocentowania. Prowadzona polityka pieniężna nie była zbyt restrykcyjna i wzrost stóp procentowych był wyraźnie niższy tempo wzrostu inflacji, powodując, że stopy procentowe były realnie silnie ujemne.

Wyższe stopy procentowe zmieniły zdecydowanie warunki prowadzenia biznesu bankowego. Realne stopy procentowe pozostały głęboko ujemne, ale koszt kredytu dla kredytobiorców wyraźnie wzrósł. Spowodowało to obniżenie zdolności kredytowej wielu potencjalnych kredytobiorców i wpłynęło silnie na zmniejszenie akcji kredytowej banków. Część kredytobiorców w lepszej sytuacji ekonomicznej podejmowała też decyzję o wcześniejszej spłacie kredytu. Jednak wyższe rynkowe stopy procentowe w 2022 r. oddziaływały w większości pozytywnie dla banków, gdyż oznaczały wyższe **przychody odsetkowe instytucji kredytowych przy jeszcze ograniczonym tempie wzrostu kosztu odsetek**. Zmniejszenie akcji kredytowej powodowało, że banki miały wysoką płynność i nie musiały konkurować o pozyskanie depozytów. Dopiero wprowadzenie wakacji kredytowych oraz konkurencja ze strony detalicznych obligacji skarbowych wpłynęły okresowo na podwyższenie oprocentowania lokat terminowych w bankach, ale przed końcem roku proces ten zatrzymał się.

W minionym roku nastąpiło dalsze **osłabienie waluty polskiej względem najważniejszych walut** światowych. Było one silniejsze niż rok wcześniej i było spowodowane dwoma czynnikami. Po pierwsze łagodną polityką fiskalną i monetarną kraju, a po drugie odpływem inwestorów do tzw. bezpiecznych przystani w okresie większych napięć politycznych. Stąd silniejsze umocnienie się dolara amerykańskiego czy franka szwajcarskiego niż euro względem złotego. Trzeba też dodać, że to osłabienie waluty polskiej, choć znaczące, nie było bardzo silne, patrząc na okoliczności wewnętrzne i zewnętrzne.

W zakresie regulacji rok 2022 cechował się istotnymi zmianami przepisów prawa, co można wiązać z dalszym przyspieszeniem prac legislacyjnych po okresie pandemii koronawirusa. Te zmiany następowały zarówno na poziomie europejskim, jak i krajowym. Szczególnie istotne były przy tym te drugie, gdyż cechowały się one dużymi zaskoczeniami i szybkimi zmianami podejścia regulatorów.

Na poziomie europejskim w minionym roku były prowadzone intensywne prace nad zmianami **w pakiecie CRD/CRR, stanowiącymi wdrożenie finalnych postanowień Bazylei III w Unii Europejskiej**. Prace nad nimi nie zostały jeszcze zakończone do końca roku, co spowodowało, że nie mogły zostać też przedłożone ważne dla polskich banków przepisy przejściowe wprowadzone w okresie pandemii koronawirusa. Finalnie nowe wymogi mają obowiązywać od 2025 r., ale można już dziś generalnie uznać, że spowodują one **zwiększenie wymogów kapitałowych dla większych banków i pewne złagodzenie dla mniejszych instytucji kredytowych**.

Duża aktywność regulacyjna Unii Europejskiej **dotyczyła wdrażania rozwiązań służących poprawie klimatu na świecie, czyli wdrażaniu pakietu ESG**. Przyjęto szereg regulacji dotyczących sposobu raportowania zgodności działania banków i instytucji niefinansowych z celami zrównoważonej gospodarki. Firmy notowane na giełdach

zostały zobowiązane do prezentowania ujawnień dotyczących swojej działalności pod tym kątem, a banki mają obowiązki określone w ramach filara III. Na szczęście w ramach prac nad pakietem CRD/CRR nie zdecydowano się na wprowadzenie nowych wymogów ostrożnościowych w ramach filara I, czyli wielkości wymogu kapitałowego.

Wiele działań regulacyjnych na szczeblu unijnym i krajowym było poświęconych **zmianom przepisów w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowania terroryzmu**. Nowe rozwiązania służyły poprawie efektywności działań w tym zakresie. Wiele zmian dotyczy potrzebnej centralizacji rozwiązań, większej współpracy i szybkości podejmowanych działań przez zobowiązane podmioty. Nakłada to na banki stałe zwiększanie wymogów i ponoszenie nakładów na ich spełnienie.

Kontynuowane były unijne prace legislacyjne w zakresie **nowelizacji dyrektywy o kredycie konsumenckim** (CCD II). Na początku grudnia 2022 r. osiągnięto polityczny konsensus w sprawie projektu, a sam dokument zawiera dalsze wzmocnienie praw konsumenta, także w zakresie świadczenia im usług finansowych.

Na poziomie krajowym także trzeba wymienić choć kilka najważniejszych zmian silnie wpływających na wyniki sektora bankowego.

Pod koniec 2021 r. **uchwalono pakiet zmian podatkowych określanych mianem Polski Ład**. Wprowadził on wiele nowych rozwiązań w zakresie głównie podatków dochodowych, które wyraźnie zmieniają obciążenia podatkowe obywateli. Niestety, pakiet został źle przygotowany i wymagał on istotnych modyfikacji. To powodowało w I połowie 2022 r. trudności w ocenie zdolności kredytowej klientów bankowych. Pakiet w mniejszym stopniu dotyczył tym razem banków, choć są tam też ważne rozwiązania w zakresie podatku u źródła czy podatku od towarów i usług. Równocześnie prowadzono liczne **projekty zmian w podatku od towarów i usług, które wiązały się z uszczelnieniem systemu podatkowego**, jak wzmocnienie systemu *slim*, stosowanie VAT w e-commerce czy elektroniczna ewidencja faktur powiązana z oznakowaniem przelewów bankowych. To powodowało wiele prac systemowych dla banków, wiele odpowiedzialności bez żadnych korzyści dla sektora bankowego.

Od początku 2022 r. obowiązuje **opcja opodatkowania VAT usług finansowych**, jednak na skutek bardzo nieprecyzyjnego i niestarannego przygotowania zapisów ustawowych, żaden bank nie zdecydował się na wprowadzenie tego rozwiązania. Ono może być tylko korzystne dla klientów biznesowych banków, ale rodzi więcej ryzyk niż potencjalnych korzyści.

Od początku 2023 r. banki mają także możliwość funkcjonowania w reżimie **grup VAT**, które mogą być dobrym rozwiązaniem dla banków działających z podmiotami zależnymi świadczącymi inne usługi niż bank, jeśli są one komplementarne do usług bankowych. To rozwiązanie prawne zostało uzupełnione objaśnieniami podatkowymi opracowanymi przez Ministerstwo Finansów. Te przepisy i objaśnienia są lepiej dopracowane niż opcja opodatkowania usług finansowych i szereg banków prowadził prace na rzecz wdrożenia tego rozwiązania.

W zakresie podatku od niektórych instytucji finansowych wprowadzono w 2022 r. długo oczekiwane zwolnienie operacji repo. Jednak wyłączenie to jest w węższym zakresie niż

oczekiwały tego banki i również zapisy ustawowe też byłyby nieprecyzyjne i wymagały uzupełnienia przez interpretację.

Patrząc na najważniejsze pozapodatkowe zmiany regulacji krajowych z punktu widzenia banków, trzeba wymienić na pierwszym miejscu **wprowadzenie ustawowych wakacji kredytowych dla kredytobiorców złotych kredytów mieszkaniowych**. Ustawowo przyznano prawo kredytobiorcom do skorzystania z możliwości odroczenia terminu zapłaty czterech rat kredytu mieszkaniowego w 2022 r. i czterech rat kredytu w 2023 r. Uzasadnieniem dla tej regulacji był wzrost kosztów utrzymania obywateli i rosnące stopy procentowe. To uzasadnienie nie odpowiadało treści nowelizacji, która obejmowała wakacje także dla posiadaczy kredytów o stałej stopie procentowej. Ta preferencja okazała się bardzo kosztowna dla sektora bankowego. Skorzystało z niej wielu uprawnionych kredytobiorców, niezależnie od faktu, czy miało to uzasadnienie ekonomiczne. Tylko w 8 największych bankach giełdowych zastosowanie wakacji spowodowało obniżenie przychodów odsetkowych o 12,8 mld PLN, co odpowiadało kwocie wstępnie opublikowanego zysku sektora bankowego za 2022 r.

Równocześnie z wprowadzeniem wakacji kredytowych wprowadzono zmiany w zasadach funkcjonowania Funduszu Wsparcia Kredytobiorców w kierunku uelastyczenia pomocy kierowanej do kredytobiorców. Dla banków oznaczała ona natomiast **konieczność wniesienia dodatkowej opłaty do Funduszu Wsparcia Kredytobiorców wysokości 1,4 mld PLN** z opcją wniesienia kolejnej wpłaty w 2023 r. Środki zgromadzone w Funduszu jeszcze przed ostatnią wpłatą banków znacznie przekraczały wypłaty poczynione na rzecz osób korzystających z tej formy wsparcia.

Poważną zmianą wprowadzoną w prawie bankowym w 2022 r. było **dopuszczenie możliwości ustawowego powołania Systemu Ochrony Banków Komercyjnych (SOBK)**. Przepisy w tym zakresie musiały być szybko zmieniane, aby powodować skojarzenia z systemem ochrony instytucjonalnej funkcjonującym w bankowości spółdzielczej. Ideą powołania SOBK było wzajemne świadczenie pomocy między bankami komercyjnymi, jeśli któryś z nich znajdzie się w gorszej sytuacji lub będzie chciał przejąć bank trzeci w złej sytuacji ekonomicznej. W praktyce powołanie SOBK w trybie pilnym zostało wykorzystane jako poważne wsparcie finansowe dla przeprowadzenia uporządkowanej restrukturyzacji Getin Noble Banku przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Cel ten zasługiwał na uznanie, gdyż stworzył finansową szansę rozwiązania problemu banku systemowo ważnego, który od wielu już lat miał trudności ze spełnieniem norm bezpiecznego działania. Dla 8 największych banków komercyjnych oznaczał on jednak nadzwyczajny koszt w wysokości 3,4 mld PLN. Warto jednak podkreślić, że temu rozwiązaniu towarzyszyło kilka pozytywnych zmian regulacyjnych. Po pierwsze, wpłaty na SOBK oraz IPS w bankowości spółdzielczej zostały uznane za koszt podatkowy. Po drugie, Rada BFG podjęła decyzję o obniżeniu docelowego funduszu gwarantowania depozytów banków, co spowodowało brak naliczenia składki banków na ten cel przynajmniej w 2023 r. Po trzecie, BFG podjęła decyzję o odstąpieniu do zwiększenia celu pośredniego MREL, który miał być pierwotnie zrealizowany do końca 2022 r.

W 2022 r. nie zostały jednak zakończone inne ważne zmiany ustawowe, nad którymi prace toczyły się od kilku już lat. Wymienić można w tym kontekście chociażby zmianę

ustawy o obligacjach określające zasady emitowania przez banki w Polsce papierów wartościowych zaliczanych do kapitału ATI oraz projekt ustawy o wsparciu rynku finansowego oraz zapewnieniu ochrony inwestorów na rynku, który obejmował także bardzo ważną dla banków kwestię zakresu stosowania outsourcingu.

Wspominając o pracach niezakończonych w 2022 r., trzeba wspomnieć o bardzo ważnej kwestii zamiany stawki referencyjnej WIBOR na WIRON. Szczęśliwie prace nad tym projektem zostały wydłużone i będą kontynuowane przez cały 2023 r., ale sprawa dotyczy niezwykle kluczowej kwestii stosowania wskaźników referencyjnych WIBOR (a potem w WIRON) m.in. w umowach kredytowych i depozytowych. Jest to bardzo wrażliwa sprawa z punktu widzenia poprawności zobowiązań banków oraz ich klientów i musi być ona dobrze przygotowana. Przyjęta mapa drogowa w zakresie zmiany wskaźnika powinna pozwolić na właściwe przygotowanie wszystkich aspektów zamiany i pozwolić na uniknięcie w przyszłości ewentualnych wątpliwości prawnych dotyczących funkcjonowania starego wskaźnika, nowego wskaźnika i sposobu zamiany starego na nowy indeks.

Na koniec wymieniania najważniejszych kwestii regulacyjnych nie sposób nie wspomnieć o jeszcze dwóch ważnych sprawach, która nie dotyczyły wprost zmiany regulacji. Pierwszą z nich było **podniesienie przez nadzór bankowy pismem wymogu bufora stopy procentowej** uwzględnianego **przy wyliczaniu zdolności kredytowej** kredytobiorcy kredytu mieszkaniowego **zgodnie z Rekomendacją S z 2,5% do 5%**. Ten podwyższony wymóg musiał być stosowany także w okresie, gdy Rada Polityki Pieniężnej faktycznie zakończyła cykl podwyżek oficjalnych stóp procentowych i powodował on, że jeszcze większa część potencjalnych kredytobiorców nie spełniała tego kryterium i nie mogła być uznana za mającą zdolność kredytową.

Drugą kwestią była oczywiście sprawa walutowych kredytów mieszkaniowych: rosnącej fali pozwów kierowanych przez kredytobiorców przeciw bankom i sposobom rozstrzygania sporów przez sądy powszechne oraz rozstrzygnięć przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE). Brak wykładni Sądu Najwyższego w Polsce oraz rozwiązania ustawowego powodowały, że rozbieżność interpretacyjna była bardzo szeroka, często skrajnie prokonsumecka i naruszająca prawo zobowiązaniowe czy podstawy ekonomii. Biorąc pod uwagę liczbę pozwów przekraczającą już 100 tysięcy wniosków oraz główny kierunek rozstrzygnięć, powinno to rodzić poważne obawy o stabilność sektora bankowego, a przynajmniej jego zdolność do dalszego prowadzenia akcji kredytowej przez największe banki. Polski nadzór bankowy obliczał skutki negatywnych rozstrzygnięć na kwotę przekraczającą 100 mln PLN i były to wyliczenia podobne do własnych wyliczeń sektora bankowego. Jeśli doda się do tego sytuację polskiego sądownictwa, gdzie nie sposób w przyszłości wykluczyć podważenie obecnych rozstrzygnięć sądowych oraz fakt, że mogą one odnosić się także do kredytów spłaconych przez kredytobiorców lub zamienionych na kredyt złotowy, to właściwe trudno uznać, gdzie jest koniec potencjalnych roszczeń i mogą one być wyższe niż suma kapitałów własnych banków. Ta kwestia musi być systemowo rozwiązana w najbliższym czasie, bo inaczej może doprowadzić do zapaści systemu finansowego w Polsce i w konsekwencji do kłopotów całej gospodarki.

Wymienione powyżej uwarunkowania ekonomiczne i prawne silnie oddziaływały na wyniki sektora bankowego w Polsce w minionym roku. Już pierwsze spojrzenie na bilans pokazywało, że **dynamika sumy bilansowej była widocznie niższa w porównaniu z wynikiem 2021 r. i wyniosła nominalnie tylko 6,6%. Co więcej, ta dynamika pozostała daleko w tyle za tempem nominalnej dynamiki PKB Polski.** Było to efektem przede wszystkim zwolnienia tempa akcji kredytowej oraz dopływu nowych depozytów od sektora niefinansowego. W efekcie w 2022 r. relacja aktywów do PKB obniżyła się poniżej 90%, choć w dwóch poprzednich latach oscylowała w granicach 100%.

Zmieniła się także dynamika podstawowych pozycji aktywów sektora bankowego. Zdecydowanie niższą dynamiką cechowały się należności od sektora niefinansowego, zarówno dla podmiotów gospodarczych, **jak i dla gospodarstw domowych.** Łącznie odnotowano zmniejszenie należności banków od sektora niefinansowego o 1,5%, co było zjawiskiem nieodnotowanym we współczesnej historii polskiej bankowości. Sytuacja ta dodatkowo miała miejsce w warunkach wysokiej inflacji i deprecjacji realnej wartości złotego. To pokazało bardzo silne zmniejszenie się znaczenia kredytu bankowego w gospodarce. Na koniec 2021 r. **relacja kredytów bankowych brutto dla sektora niefinansowego do PKB** wyniosła 45,6%, podczas gdy **w 2022 r. spadła do 38,5%.** Dla porównania warto przypomnieć, że rok wcześniej należności te zwiększyły się o 5,2%.

Na podkreślenie zasługiwała też wyższa dynamika wzrostu portfela papierów wartościowych w banków (wzrost o 8,8%). Była ona wyższa od osiągniętej rok wcześniej i zdecydowanie wyższa niż w przypadku należności od sektora niefinansowego. Banki mając trudności w rozwoju akcji kredytowej, musiały gros środków przeznaczać na zakup papierów wartościowych. Trzeba przy tym dodać, że **wartość tych walorów wzrosłaby jeszcze szybciej, gdyby nie przecena części portfela na skutek zmiany rynkowych stóp procentowych.** Warto też odnotować, że kolejny rok największą i bardzo wysoką dynamikę w portfelu papierów wartościowych sektor odnotował w zakresie bonów pieniężnych NBP. Banki pomimo swoich doświadczeń z przeceną papierów wartościowych o stałym oprocentowaniu częściej decydowały się na zakup krótkoterminowych walorów obciążonych mniejszym ryzykiem stopy procentowej i cechujących się wyższą płynnością.

W 2022 r. ponownie bardzo szybko wzrosły należności banków od sektora finansowego. Gorsze wyniki gospodarki **stworzyły szansę dla szybszego rozwoju firm leasingowych, faktoringowych, pożyczkowych.** To spowodowało duży popyt na pieniądź ze strony niebankowych instytucji finansowych. Należności banków od tych podmiotów zwiększyły się aż o prawie 38%, po wzroście rok wcześniej o ponad 18%.

Pozostałe pozycje aktywów miały już zdecydowanie mniejsze znaczenie. Tym niemniej na podkreślenie zasługiwał szybki wzrost aktywów z tytułu należności banków od sektora budżetowego. Gorsza kondycja ekonomiczna wielu budżetów lokalnych spowodowała wzrost wartości tych należności nienotowany w latach poprzednich.

Na skutek słabych wyników finansowych w dwóch poprzednich latach nie mogły zwiększyć się inwestycje i w konsekwencji zmniejszyła się wartość środków trwałych banków. Warto jednak podkreślić jednocześnie wzrost kwoty wartości niematerialnych

i prawnych, co było ważne z punktu widzenia dążenia do unowocześniania usług oferowanych przez banki.

Patrząc bardziej szczegółowo na dynamikę należności banków od sektora niefinansowego, warto odnotować spadek portfela kredytów dla gospodarstw domowych. Po pozytywnych wynikach w poprzednich latach, ostatni rok przyniósł zmniejszenie wolumenu kredytów brutto dla tych kredytobiorców o 6,8%, podczas gdy rok wcześniej nastąpił ich wzrost o 4,7%.

Główną przyczyną tej zmiany była przede wszystkim **wyjątkowa sytuacja w zakresie kredytów mieszkaniowych**. Po raz pierwszy od niepamiętnych czasów **wartość tego portfela dla gospodarstw domowych zmniejszyła się aż o 7,7%, średnich wzrostach w poprzednich latach o ponad 6%. Była to konsekwencja kilku czynników. Po pierwsze, popyt** na ten kredyt był mniejszy po podwyżkach stóp procentowych i szybkim wzroście cen nieruchomości. Po drugie, wyższe wymogi oceny zdolności kredytowej powodowały trudniejszy dostęp do kredytu. Po trzecie, część kredytobiorców starało się przyspieszyć spłatę wcześniej zaciągniętych kredytów po podwyższeniu ich oprocentowania. Po czwarte, postępujący proces zawierania ugód w sprawie kredytów walutowych wiązał się z częściowym umorzeniem, co także obniżyło wielkość zadłużenia kredytobiorców.

Wśród nowo udzielonych kredytów mieszkaniowych AMRON raportuje olbrzymi spadek liczby i wartości udzielonych kredytów, niewielki wzrost przeciętnej wartości kredytu oraz brak istotnych zmian w strukturze tych kredytów pod względem wysokości LTV. To zmniejszenie liczby i wartości nowo udzielonych kredytów wyniosło aż ok. 50% poziomów z 2021 r.

Pozytywnym zjawiskiem była natomiast różnica w dynamice portfela złotych i walutowych kredytów mieszkaniowych. Kredyty złote zmniejszyły się o 3%, podczas gdy walutowe o 25,6%. W efekcie dalszemu, choć niewielkiemu, zmniejszeniu uległ udział kredytów walutowych w kredytach mieszkaniowych ogółem.

Należności banków z tytułu kredytów konsumpcyjnych także zmniejszyły się w minionym roku, ale zmiana w tym segmencie była wolniejsza niż w przypadku kredytów mieszkaniowych. Odnotowane **zmniejszenie portfela** w tym segmencie **wyniosło 2,2%**. Biuro Informacji Kredytowej nie podaje w tym zakresie danych w siatce pojęciowej stosowanej przez NBP, ale z ich raportu można wyczytać, że w 2022 r. zmniejszyła się wartość nowych kredytów gotówkowych o 2,4%, kredytów ratalnych o 0,3%, a kart kredytowych o przeszło 10%. W zakresie liczby nowych umów 2022 r. przyniósł zmniejszenie umów na kredyt gotówkowy o 0,2%, a jednocześnie wzrosła liczba nowo udzielonych kredytów ratalnych o ponad 35% w stosunku do 2021 r.

W efekcie tej działalności wzrost zadłużenia klientów nastąpił się tylko w zakresie kart kredytowych. W pozostałych grupach produktowych, w tym tak dużych jak kredyty ratalne, nastąpił spadek należności banków. Duże zmniejszenie kredytów samochodowych wynikało głównie z powodu trudności podaży.

W zakresie kredytów dla przedsiębiorców indywidualnych i rolników odnotowano ponownie wyraźne zmniejszenie kwoty należności banków. Dotyczyło to zarówno

mikroprzedsiębiorców, jak i rolników indywidualnych. Najwolniejszy spadek zadłużenia zrealizowano w zakresie kredytów operacyjnych dla tych klientów, przy silniejszym spadku w obszarze kredytów inwestycyjnych oraz kredytów na nieruchomości.

Inna i bardziej zróżnicowana sytuacja przedstawiała się w odniesieniu do kredytów bankowych dla większych przedsiębiorstw. W przeciwieństwie do kredytów dla gospodarstw domowych w tym segmencie banki odnotowały wzrost należności netto aż o 10,6%. **W ujęciu brutto wzrost portfela kredytowego dla przedsiębiorstw wyniósł 10,2%.**

Banki odnotowały stopniowy wzrost popytu na kredyt ze strony tej kategorii klientów, ale to banki były bardziej ostrożne przy ocenie zdolności kredytowej i ustalaniu warunków kredytowych. **Patrząc łącznie na wszystkie przedsiębiorstwa, najszybciej zwiększył się portfel kredytów operacyjnych, znacznie wolniej kredytów inwestycyjnych, a najwolniej należności na nieruchomości.** Cechą szczególną minionego roku był wyraźny wzrost znaczenia kredytów walutowych dla przedsiębiorstw. Wynikało to zapewne z chęci zmniejszenia ryzyka walutowego dla przedsiębiorców aktywnych w handlu zagranicznym, a ponadto koszt odsetek kredytu w walucie obcej mógł być mniejszy w 2022 r.

W ostatnim roku **banki odnotowały ponownie niemal takie samo tempo wzrostu należności od dużych przedsiębiorstw i od podmiotów zaliczanych do sektora MSP.** W obu częściach rosły szybciej należności operacyjne, natomiast dynamika należności na nieruchomości zależała od wielkości przedsiębiorstwa. W obu segmentach zwiększyła się wartość kredytów inwestycyjnych. W dużych przedsiębiorstwach zadłużenie z tego tytułu wzrosło wolniej, a w mniejszych firmach wyraźnie szybciej.

W należnościach od sektora niefinansowego szczególną uwagę przywiązuje się do jakości tego portfela. W okresie hamującego wzrostu gospodarczego oraz zmniejszenia portfela kredytowego można było oczekiwać pewnego pogorszenia sytuacji w tym zakresie. Nic takiego jednak nie nastąpiło. **Udział należności z utratą wartości w należnościach banków od sektora niefinansowego obniżył się z 5,8% do 5,4%,** przy silnym nominalnym zmniejszeniu się kwoty należności o obniżonej jakości.

Poprawa sytuacji nastąpiła zarówno w zakresie należności od gospodarstw domowych, jak i należności od podmiotów gospodarczych. **Na koniec 2022 r. udział należności o obniżonej wartości we wszystkich należnościach ogółem od gospodarstw domowych wyniósł 4,9%. Był to najniższy poziom złych kredytów od 2008 r.** Można w tym miejscu przypomnieć, że rok wcześniej udział należności o obniżonej wartości był o 0,2 pkt proc. wyższy. Jednak ta zmiana była bardziej zróżnicowana w zakresie poszczególnych rodzajów kredytów i grup kredytobiorców.

W zakresie kredytów mieszkaniowych jakość portfela poprawiła się wyraźnie – z 2,3% do 2%. Udział złych kredytów w tej części portfela był w ostatnim roku już naprawdę niski, choć ocenę sytuacji w tym zakresie mogła zaburzyć możliwość skorzystania z ustawowych wakacji kredytowych. **Pogorszenie jakości portfela nastąpiło właściwie tylko ponownie w portfelu kredytów wyrażonych w walucie szwajcarskiej. W nim udział kredytów o obniżonej jakości zwiększył się w ciągu jednego roku z 5,3% do 6,1%.** Skala pogorszenia się sytuacji w tym portfelu była podobna jak rok wcześniej. Wynikało to z dwóch czynników: obniżenia się gotowości części kredytobiorców

do spłaty oraz wyraźnego starzenia się portfela. W miarę spłaty części kredytów i braku dopływu nowych naturalnym zjawiskiem był stopniowy wzrost udziału należności o obniżonej wartości. W przypadku kredytów walutowych w innych walutach, ich jakość pozostała najlepsza.

W zakresie kredytów konsumpcyjnych jakość portfela także poprawiła się. Udział kredytów o obniżonej wartości wyniósł na koniec ubiegłego roku 9,1% wobec poziomu 9,4% rok wcześniej. Ten wynik był dość wysoki, ale warto pamiętać, że historycznie (od 2009 r.) ten wskaźnik był do 2020 r. zawsze dwucyfrowy.

Niepokoić może natomiast wyraźne pogorszenie się jakości portfela kredytów dla mikrofirm. Przy spadku kwoty należności ogółem od tych klientów wzrosła wartość należności o obniżonej jakości. **Udział kredytów o obniżonej jakości wyniósł 12%** na koniec 2022 r., choć rok wcześniej było to 10,4%. Zdecydowanie bardziej pogorszyła się jakość należności od przedsiębiorców indywidualnych niż od rolników indywidualnych. **Jakość należności od rolników indywidualnych obniżyła się z 6,4% do 6,8%.**

W obszarze kredytów dla podmiotów gospodarczych jakość portfela także poprawiła się wyraźnie w ostatnim roku. Udział kredytów o obniżonej wartości zmalał z 7,3% do 6,4%. Jakość należności od podmiotów gospodarczych pozostała też nadal na zdecydowanie wyższym poziomie niż jakość należności z tytułu kredytów konsumpcyjnych dla gospodarstw domowych. Patrząc na subkategorie portfeli dla podmiotów gospodarczych, **warto odnotować utrzymywanie się zdecydowanie lepszej jakości należności od dużych przedsiębiorstw** i dalszą poprawę wyników banków. W 2022 r. **udział kredytów o obniżonej wartości w portfelu należności od dużych przedsiębiorstw obniżył się z 4,1% do 3,4%.** Był to zatem naprawdę dobry wynik w trudniejszych warunkach makroekonomicznych. **W zakresie współpracy z firmami sektora MSP** sytuacja była gorsza, choć też uległa ona ponownie poprawie. **Udział kredytów o obniżonej jakości zmniejszył się z 10,7% do 9,6%.** Tradycyjnie też jakość kredytów inwestycyjnych pozostawała na wyższym poziomie niż jakość kredytów operacyjnych dla wszystkich grup przedsiębiorstw.

W pasywach sektora bankowego też zaszły w ostatnim roku istotne zmiany, ale w przeciwieństwie do aktywów często było one podobne do zjawisk obserwowanych w poprzednim roku. **Największą pozycją tradycyjnie były zobowiązania z tytułu depozytów od sektora niefinansowego.** Ich dynamika była jednak nieco niższa niż rok wcześniej. **Zwiększyły się one o 6,5%.** Wynikało to z dwóch przyczyn: braku zasilenia rachunków na skutek gorszej sytuacji makroekonomicznej oraz rezygnacji części klientów z utrzymywania środków w banku, gdy stosowane oprocentowanie prowadziło do dużej realnej utraty wartości w warunkach wysokiej inflacji. Jak wspomniano już wyżej, na skutek braku wzrostu akcji kredytowej banki nie zabiegały usilnie o szybszy wzrost depozytów, zwłaszcza w sytuacji istnienia podatku od niektórych instytucji finansowych.

Inną tendencją widoczną ponownie w 2022 r. był o wiele **szybszy wzrost depozytów walutowych w stosunku do depozytów w złotych polskich.** Ponownie natomiast szybciej zwiększała się wartość depozytów przedsiębiorstw niż gospodarstw domowych. O ile depozyty złotowe zwiększyły się tylko o 2,4%, to depozyty walutowe zwiększyły się o ponad 30%. W efekcie udział depozytów walutowych zwiększył się do 17,7%

W warunkach stosowania wyższego oprocentowania depozytów niż miało to miejsce rok wcześniej, **wzrosło dalej znaczenie depozytów terminowych** w depozytach ogółem. Powodowało to sytuację, w której niedopasowanie terminowe kredytów i depozytów nieco zmniejszyło się.

Tempo wzrostu depozytów ogółem od sektora niefinansowego było ponownie dużo wyższe niż zmiana portfela kredytów udzielonych temu sektorowi. **W efekcie relacja kredytów brutto do depozytów uległa dalszemu obniżeniu.** Wyniosła ona już 72% i dowodziła przede wszystkim trudności banków w zwiększaniu akcji kredytowej.

Depozyty gospodarstw domowych rosły zdecydowanie wolniej niż depozyty przedsiębiorstw i zjawisko to uległo pogłębieniu w 2022 r. Te pierwsze wzrosły tylko o 4%, podczas gdy depozyty firm zwiększyły się o 12,5%. Dynamika depozytów walutowych była zdecydowanie wyższa wśród przedsiębiorstw, gdzie zwiększyły się one o ponad 40%. **Zarówno więc po stronie kredytów, jak i depozytów firm widoczne było odejście od złotego w transakcjach z bankami na rzecz stosowania waluty obcej.**

W 2021 r. bardzo dynamicznie wzrosły depozyty od sektora budżetowego. W następnym roku ten wzrost był już bardzo umiarkowany. Gorsze wyniki finansów publicznych oraz samorządów lokalnych doprowadziły do tych zmian wolumenu tych depozytów w ostatnich dwóch lat. Silniej niż w 2021 r. wzrosły natomiast depozyty banków od sektora finansowego, a tempo ich zwiększenia było bardziej zbliżone do tempa wzrostu depozytów od sektora niefinansowego.

Kapitały banków zwiększyły się w ostatnim roku tylko w niewielkim stopniu (o 2,2%). Wolny wzrost był w dużym stopniu wynikiem przeszacowania wielkiego portfela papierów wartościowych po kolejnych podwyżkach stóp procentowych w NBP. Zmniejszenie kapitałów tylko z tego powodu wyniosło kilkanaście miliardów złotych.

Współczynniki wypłacalności dla potrzeb liczenia wymogów kapitałowych nadal utrzymywał się na bezpiecznym wysokim poziomie, ale nadwyżka ponad niezbędny poziom zmniejszyła się. Na koniec 2021 r. wyniósł on 19,2%, ale był jednak aż o 1,4 pkt proc. niższy niż rok wcześniej.

W pasywach banków dużą pozycją stały się **rezerwy**, które **rosły w ostatnich latach bardzo dynamicznie**, w tempie kilkudziesięciu procent każdego roku. W przeważającej większości wysoki przyrost rezerw został spowodowany dążeniem do zabezpieczenia się banków przed skutkami ryzyka prawnego związanego z możliwymi wyrokami sądowymi dotyczącymi walutowych kredytów mieszkaniowych. Banki tworzyły te rezerwy pod koniec dwóch ostatnich lat, aby przygotować się finansowo do spodziewanego procesu zawierania przez nie konwersji umów kredytowych w celu przekształcenia kredytów na wyrażone w walucie polskiej. Zamiana waluty kredytu na złote będzie wiązać się z mniejszą lub większą stratą dla banków na skutek prawdopodobnego zastosowania częściowego umorzenia kredytu, tak aby zrównać warunki kredytowania klientów mających kredyty w złotych i w walucie obcej. Finalna skala wzrostu rezerw za 2022 r. nie była jeszcze znana, jak to wspomniano na wstępie.

W minionym roku nastąpił też dalszy wzrost kwoty zobowiązań pozabilansowych sektora bankowego. Wyniósł on prawie 9% i było to tempo wzrostu wyraźnie niższe

od osiągniętego wcześniej. Przez poprzednie pięć lat obserwowano stabilny ich wzrost, z wyjątkiem 2020 r. Tempo wzrostu tych zobowiązań było jednak nadal szybsze od tempa wzrostu sumy bilansowej sektora bankowego, co świadczyło o woli banków i ich klientów do większego zabezpieczenia swoich pozycji przed zmianami stóp procentowych i kursów walut w okresie większej ich zmienności.

Rachunek zysków i strat sektora bankowego pokazał w ostatnim roku olbrzymi wzrost dochodów odsetkowych. Wzrost dochodów z tego źródła wyniósł aż 63,1%. **Wzrost stóp procentowych w NBP spowodował odwrócenie sytuacji w porównaniu z 2021 r.** Przychody odsetkowe były wyższe niż rok wcześniej, ale zdecydowanie szybciej wzrosły koszty odsetek. Wynikało to z dwóch powodów: wakacje kredytowe pozbawiły banki znaczących wpływów, a koszty odsetek dla banków były już w poprzednich latach bardzo małe.

Wzrostowi dochodów odsetkowych towarzyszył silny spadek dochodów pozaodsetkowych z wszystkich głównych kategorii poza dochodami opłat i prowizji. Była to sytuacja całkowicie odwrotna od doświadczonej rok wcześniej, gdy dochody pozaodsetkowe ratowały wynik finansowy banków. Dane z 2022 r. pokazały raz jeszcze jak silnie zmienne są dochody banków z operacji finansowych i z dywidend. **Tym samym banki zwiększyły udział dochodów pozaodsetkowych w dochodach ogółem** do bardzo wysokiego poziomu 81,6%, niewidzianego przez wiele lat. Rok wcześniej wyniósł on 69,2%.

W sumie całkowite przychody operacyjne netto banków były wyższe od uzyskanych w poprzednim roku o 38%. **Koszty ogólne banków wzrosły bardzo wyraźnie w ostatnim roku.** Było to zjawisko odmienne od obserwowanego rok wcześniej. Wówczas bankom udało się silnie hamować wzrost kosztów. Przyczyn takiej zmiany było kilka. Po pierwsze, wysoka inflacja spowodowała wyższe koszty energii i materiałów, ale też pracownicy. Po drugie, dodatkowe obciążenia nałożone na banki (jak koszt systemu ochrony banków spółdzielczych, wpłata na Fundusz Wsparcia Kredytobiorców) zwiększyły wyraźnie koszty ogólnego zarządu. Po trzecie, większe dochody odsetkowe pozwoliły na zrealizowanie wydatków odraczanych w poprzednich latach. Po czwarte, wzrosły koszty ubezpieczeń ponoszonych przez banki.

Koszty amortyzacji banków zmniejszyły się w porównaniu z 2021 r. Kwota rezerw nie była jeszcze ostateczna, więc trudno ją oceniać, ale należy pamiętać, że ta pozycja była już bardzo wysoka w poprzednich latach, stąd ich dynamika nie może być co roku wysoka. **Banki zawiązały jednak po raz kolejny bardzo wysokie rezerwy, głównie na ryzyko prawne.**

Duże zmiany po stronie kosztów nastąpiły w utworzonych odpisach aktualizacyjnych. **Skala odpisów na aktywa finansowe zwiększyła się o 26,4%,** ale tej wielkości nie można oceniać mechanicznie. Po prostu baza odniesienia z 2021 r. była specyficzna, gdyż wówczas nastąpiło zmniejszenie kosztu odpisów o połowę jako wynik nadmiernego ich utworzenia w 2020 r. Stosowanie międzynarodowych standardów rachunkowości przez największe banki miało swoje konsekwencje w tym zakresie, szczególnie w warunkach dużej zmienności warunków makroekonomicznych prowadzenia biznesu bankowego. Zwiększenie odpisów przy poprawie jakości portfela kredytowego oznaczało **lepsze pokrycie odpisami należności o obniżonej jakości.** W warunkach słabszej koniunktury było to bardzo rozsądne podejście.

Mimo dynamicznego wzrostu wielu kategorii kosztów **wskaźnik C/I uległ w 2022 r. obniżeniu do 53,5%**, podczas gdy rok wcześniej ukształtował się na poziomie 59,5%. Wyższe dochody odsetkowe pozwoliły na tę poprawę sytuacji. Warto jednak przypomnieć, że przed wprowadzeniem podatku bankowego czy znacznym podniesieniem wpłat na BFG sektor osiągał wynik dochodzący do 51%.

Po odliczeniu wszystkich kosztów wynik finansowy brutto sektora bankowego wyniósł 20,9 mld PLN i był o 72% wyższy niż w roku poprzednim. Sektor zapłacił też podatek dochodowy o 36,8% wyższy niż w 2021 r. **Efektywna stopa opodatkowania dochodu wyniosła nadal powyżej 40%** przy nominalnej stawce w wysokości 19%. złożyło się na to parę czynników: po pierwsze, kilka znaczących banków poniosło stratę w ostatnim roku, co nie musiało oznaczać straty podatkowej, a inne banki osiągnęły w tej sytuacji wyższy dochód, po drugie, banki utworzyły znaczące rezerwy, które nie mogły być zaliczone do kosztów podatkowych. Podobnie kosztami podatkowymi nie są wpłaty banków na Bankowy Fundusz Gwarancyjny czy zapłacony podatek od niektórych instytucji finansowych (banki znów zapłaciły wyższy podatek z tego tytułu).

Wynik netto sektora bankowego według wstępnych danych wyniósł 12 481 mln PLN. Stanowiło to dużą różnicę w porównaniu z 2021 r., gdy łączny wynik sektora był dwa razy mniejszy. **Trzeba jednak dodać, że nominalnie wynik nie był wcale wysoki, i wyłączając poprzednie dwa specyficzne ostatnie lata, był on w ostatnim dziesięcioleciu wyższy.**

Warto w tym miejscu podkreślić, że wynik ostatniego roku został zrealizowany w okresie niezłej, ale pogarszającej się koniunktury gospodarczej. Tym niemniej umiejętność wygenerowania zysku w trudnych warunkach regulacyjnych zasługiwała na szczególny szacunek i podkreślała zdolność kierownictw banków do uzyskiwania wyników finansowych w bardzo trudnych warunkach. **Zmiany regulacyjne wprowadzone w ostatnich latach spowodowały, że osiągnięcie dobrych wyników finansowych przez sektor bankowy było i będzie w najbliższej przyszłości praktycznie niemożliwe, co będzie skutecznie hamować budowę kapitałów własnych i możliwości rozwoju akcji kredytowej banków.**

Osiągnięcie pozytywnych wyników finansowych przez sektor bankowy spowodowało pewną poprawę wskaźników efektywności działania. Marża odsetkowa wzrosła wyraźnie do blisko 2,9% i była najwyższa w najnowszej historii sektora bankowego. Marża dochodów pozaodsetkowych już była bardzo niska (tylko w 2020 r. była ona niższa). Znacznie lepiej kształtowały się wskaźniki kosztów działania, zarówno kosztów funkcjonowania banków, jak i kosztów odpisów i rezerw, ale nie były to wielkości odbiegające od średnich wartości z ostatnich kilku lat.

Wskaźniki ROA i ROE były oczywiście w 2022 r. lepsze niż w roku poprzednim, ale pozostały na bardzo niskim poziomie. Wskaźnik ROA wyniósł 0,47%, a wskaźnik ROE 6,2%. Oba te wskaźniki były znacznie gorsze w niemal każdym roku poprzedzającym rok 2020. Wskaźnik ROE nadal nie mógł pokryć kosztów kapitału, który jeszcze wzrósł po wybuchu wojny na Ukrainie. Nie sposób o tych warunkach mówić, że były to wyniki satysfakcjonujące banki i ich właścicieli. Doprowadzą one do dalszej deprecjacji realnej wartości kapitałów własnych banków i trudno w tych warunkach wyobrazić sobie, aby banki mogłyby przyciągnąć kapitał z zewnątrz. Dlatego tak trudno było przeprowadzić skuteczną nową emisję akcji, a żaden bank nie został utworzony w Polsce od wielu już lat.

W naszym raporcie odrębnie analizowane są także **wyniki sektora banków spółdzielczych**. Jest to specyficzna, dość homogeniczna grupa banków działających w Polsce, która ma duże znaczenie dla funkcjonowania rynku finansowego w naszym kraju. Na koniec 2022 r. działało 495 banków spółdzielczych, z czego tylko 10 nie było członkiem jednego z dwóch systemów ochrony instytucjonalnej działających w Polsce. Więcej banków było członkami Systemu Ochrony Zrzeszenia BPS (307), ale Spółdzielczy System Ochrony SGB też miał licznych członków (178). Na podkreślenie zasługiwał fakt, że coraz mniej banków znajdowało się poza tymi systemami, choć oczywiście największe banki spółdzielcze mogą mieć potencjał na samodzielne funkcjonowanie.

Suma bilansowa banków spółdzielczych zwiększyła się w 2022 r. zaledwie o 0,7%. W porównaniu do danych z całego sektora bankowego warto podkreślić zdecydowanie wolniejszą dynamikę aktywów bankowości lokalnej (także znacznie wolniejszą niż wzrost banków spółdzielczych w 2021 r.), a w konsekwencji **jej udział w aktywach całego sektora bankowego zmalał do 6,8%**. To była dość znacząca zmiana, jako że wcześniej ten udział nie zmieniał się przez kilka lat i pozostawał na poziomie 7%.

Największą pozycją aktywów banków spółdzielczych pozostały należności od podmiotów niefinansowych, a więc głównie od gospodarstw domowych oraz – w mniejszym stopniu – od przedsiębiorstw.

Podobnie jak w całym sektorze bankowym, w ostatnim roku banki spółdzielcze odnotowały **spadek należności netto od sektora niefinansowego**. Wyniósł on blisko **5%** i był głębszy niż w całym sektorze bankowym. Tym samym **kontynuowany był proces zmniejszenia się znaczenia kredytów w aktywach banków. Na koniec 2022 r. stanowiły one tylko 34,6% aktywów** (rok wcześniej 36,6%), a **nieodległe są lata, gdy ten udział przekraczał 50%**.

Spadek znaczenia należności od sektora niefinansowego nastąpił kosztem szybszej dynamiki należności od sektora finansowego i portfela papierów wartościowych. To pokazywało trudności bankowości lokalnej w zagospodarowaniu środków, które były do jej dyspozycji. Łącznie obie kategorie aktywów stanowiły już 55,4% sumy bilansowej, podczas gdy rok wcześniej było to o 1,7 pkt proc. mniej. Dwa lata wcześniej były one mniejsze o kolejne 2,2 pkt proc. Przy niskiej dynamice sumy bilansowej w warunkach wysokiej inflacji to pokazuje skalę zmiany i ciesząc się z dalej prezentowanych lepszych wyników bankowości spółdzielczej, to te zmiany napawają obawą. To pokazują skalę środków, którymi dysponowały banki spółdzielcze i rozmiary ograniczeń we właściwym ich wykorzystaniu na rozwój akcji kredytowej.

Relacja kredytów netto do depozytów sektora niefinansowego w bankach lokalnych uległa dalszemu obniżeniu do bardzo niskiego poziomu (45,8%). W ujęciu brutto było to 48,4%.

Papiery wartościowe stanowiły na koniec 2022 r. 30,2% aktywów. Był to już udział wyższy niż obserwowany w całym sektorze bankowym i druga pod względem wielkości pozycja aktywów banków lokalnych. W porównaniu z 2021 r., **tempo wzrostu tego portfela było już zdecydowanie niskie (o 1,7%).**

Trzecią pozycję zajęły właśnie należności od sektora finansowego, które w tym przypadku stanowią środki przekazane do banków zrzeszających pod różnymi tytułami.

Niektóre z nich są obowiązkowe, inne nie. Udział tej pozycji w aktywach wyniósł 25,2% i zwiększył się z 23,8%. Zwiększyły się one 6,4%, co można też wiązać z przekazaniem większych środków na wzmocnienie wspólnych przedsięwzięć zrzeczeniowych, zgodnie m.in. z zaleceniami nadzoru bankowego.

Podobnie jak w przypadku banków komercyjnych, banki spółdzielcze odnotowały w ostatnim roku większy **wzrost należności od sektora budżetowego**. Jednak ich dynamika w bankowości komercyjnej była wyższa. W sektorze spółdzielczym zwiększyły się one o **4,4%**, co można było wiązać z gorszą sytuacją wielu budżetów samorządów lokalnych w wyniku wyższej inflacji i zmian wynikających z tzw. Polskiego Ładu. Wzrost kwoty należności od sektora budżetowego spowodował także zwiększenie ich znaczenia w aktywach ogółem z 6,1% do 6,3%.

Wśród samych należności od sektora niefinansowego banków spółdzielczych zwyczajowo przeważały wyraźnie należności od gospodarstw domowych. Wynikało to z faktu, że do tej kategorii zalicza się nie tylko osoby prywatne, ale także indywidualnych przedsiębiorców oraz rolników, a jest to w bankowości lokalnej bardzo duża grupa klientów.

Należności od gospodarstw domowych stanowiły ponad 72% należności od sektora niefinansowego. W tej kategorii też zachodziły duże zmiany w bankach spółdzielczych w różnych przekrojach. Przede wszystkim, podobnie jak w całym sektorze bankowym, dynamika tych należności była niższa niż w przypadku kredytów dla podmiotów gospodarczych.

Patrząc na dynamikę poszczególnych części należności od gospodarstw domowych trzeba odnotować **najmniejszy**, minimalny de facto **spadek portfela kredytów mieszkaniowych** (o 0,3%). Ich udział w całości należności banków lokalnych od gospodarstw domowych wzrósł do ponad 35% i oznaczało to wzrost o ponad 5 pkt proc. przez ostatnie dwa lata. Ten udział był jednak nadal o wiele mniejszy niż w bankach komercyjnych. Z zadowoleniem należy przyjąć wzrost znaczenia tego portfela, który zwykle cechuje się najwyższą jakością i powodował większą dywersyfikację portfela kredytowego banków lokalnych. Należy tylko wyrazić nadzieję, że zasady udzielania tych kredytów są bardzo wysokie i nie spowodują w przyszłości pogorszenia ich jakości.

Należności brutto banków lokalnych z tytułu kredytów konsumpcyjnych zmniejszyły się o 5,3% i stanowiły one zdecydowanie najmniejszą pozycję wśród kredytów dla gospodarstw domowych w bankowości spółdzielczej. Dynamika różnych form kredytów konsumpcyjnych była zbliżona do siebie.

Zdecydowanie największą kategorię wśród należności od gospodarstw domowych stanowiły należności od mikroprzedsiębiorców oraz rolników indywidualnych. Warto jednak podkreślić, że **dynamika tej pozycji była ponownie najniższa w 2022 r.** Należności te zmniejszyły się o 8,8%, po minimalnym tylko wzroście w 2021 r. Ta niska dynamika dotyczyła niemal w różnym stopniu przedsiębiorców indywidualnych i rolników indywidualnych. Także w ujęciu przedmiotowym podobne tempo spadku należności odnosiło się właściwie do wszystkich głównych rodzajów kredytów dla tych klientów: kredytów operacyjnych, inwestycyjnych i na nieruchomości.

W zakresie kredytów dla podmiotów gospodarczych banki spółdzielcze uzyskały wyższą dynamikę, ale mimo to nastąpiło zmniejszenie ich portfela o 0,4%. Była to sytuacja zgoła odmienna niż w całym sektorze bankowym, gdzie nastąpił wzrost tych kredytów o ponad 10%. Co warto podkreślić, to fakt, że w całym sektorze bankowym ta wysoka dynamika dotyczyła także należności od sektora firm MSP, które są głównymi klientami banków spółdzielczych. To świadczyło o dużej różnicy między oboma częściami sektora bankowego i o trudnościach banków lokalnych w zwiększaniu akcji kredytowej dla tej kategorii kredytobiorców.

W ujęciu należności brutto portfel banków spółdzielczych od sektora MSP wzrósł o 0,8%, a od dużych przedsiębiorstw (nieistotnych z punktu widzenia bilansu zbiorczego) o 1%. Natomiast należności banków od sektora MSP zwiększyły się tylko w zakresie kredytów operacyjnych (o 11%), a zmniejszyły się kredyty inwestycyjne (o 6,7%) oraz pozostałe kredyty, włączając w nie także kredyty na nieruchomości (o 3,4%). Różnice w dynamice poszczególnych rodzajów kredytów były zatem duże i spowodowały zmianę w strukturze tych należności. Największe znaczenie miały pozostałe kredyty, ale rosło szybko znaczenie kredytów operacyjnych.

Analizując portfel należności od podmiotów niefinansowych banków spółdzielczych, nie sposób nie zwrócić uwagi na kształtowanie się jakości tego portfela. **W 2022 r. nastąpiło utrzymanie tej samej jakości portfela co rok wcześniej. Udział należności o obniżonej jakości wyniósł 8,3%.** W tym samym czasie w całym sektorze odnotowano wyraźną poprawę jakości kredytów, ale różnica ta mogła być **w dużym stopniu wyjaśniona innymi zasadami tworzenia rezerw i reklasyfikacji należności niż stosowana w bankach komercyjnych.** Niezależnie od tego porównania, warto podkreślić tę jakość portfela banków spółdzielczych. Można bowiem przypomnieć, że jeszcze w 2019 r. udział należności zagrożonych wynosił jeszcze 9,1%.

Patrząc na **jakość należności** w poszczególnych segmentach, **była ona tradycyjnie zdecydowanie lepsza w przypadku gospodarstw domowych.** Udział należności o obniżonej jakości u tych klientów wyniósł 5,3% i wzrósł w ostatnim roku 0,4 pkt proc. Był to inny kierunek zmiany niż w bankowości komercyjnej, gdzie jakość portfela uległa poprawie.

Zdecydowanie najlepsza była jakość kredytów mieszkaniowych. Tylko 1,1% tego portfela stanowiły kredyty o obniżonej jakości (rok wcześniej udział był taki sam). Było to m.in. efektem stosunkowo młodego portfela, który szybko narastał w ostatnich latach oraz zasad klasyfikacji tych należności. **W kredytach konsumpcyjnych nastąpiło pogorszenie sytuacji.** Udział należności z utratą wartości zwiększył się w ostatnim roku z 4,7% w 2021 r. do 5% w 2022 r. **Najgorszą jakością spośród kredytów dla gospodarstw domowych charakteryzowały się kredyty dla mikroprzedsiębiorstw** i tu też skala pogorszenia była największa. **Wskaźnik należności o obniżonej jakości dla mikroprzedsiębiorstw i dla rolników indywidualnych wyniósł 8,3%** na koniec 2022 r. i wzrósł w ciągu jednego roku o 1 pkt proc.

W przypadku należności od podmiotów gospodarczych jakość portfela była zdecydowanie gorsza, co było zjawiskiem występującym od kilku już lat. W tym zakresie wyniki bankowości spółdzielczej były już złe. Na koniec 2022 r. udział kredytów o obniżonej wartości wynosił 16,1%, ale banki spółdzielcze odnotowały wyraźną jego poprawę w ciągu ostatniego roku (o 1,6 pkt proc.). Jakość tego portfela

była wyraźnie gorsza niż w całym sektorze bankowym i zapewne tym należy tłumaczyć, dlaczego banki spółdzielcze odnotowały w 2022 r. zdecydowanie mniejszą dynamikę portfela tych kredytów w porównaniu z bankowością komercyjną. Doświadczenia nie pozwalały na zbyt otwarte zwiększanie tego wolumenu kredytów bez obaw o przyszłą jakość ich spłaty.

Po stronie pasywów sektora banków spółdzielczych od zawsze najpoważniejszą pozycją były depozyty sektora niefinansowego. W ostatnim roku **zmniejszyły się one o 0,6%,** co było sytuacją niecodzienną dla bankowości lokalnej. Trudności w aktywowaniu środków pozyskanych z depozytów nie zachęcały do większej ekspansji w tym obszarze i ponoszenia dodatkowych kosztów z tym związanych.

Dynamika depozytów klientowskich była też wolniejsza niż tempo wzrostu pasywów ogółem. Stąd **znaczenie depozytów klientowskich ponownie obniżyło się w 2022 r.,** tym razem **do poziomu 75,4% łącznych pasywów.**

Dynamika zobowiązań banków spółdzielczych wobec sektora niefinansowego była zdecydowanie niższa niż miało to miejsce rok wcześniej (różnica tempa wyniosła ok. 7 pkt proc.). Dla porównania można przypomnieć, że w całym sektorze bankowym depozyty klientowskie wzrosły w 2022 r. o 6,5%. Można dodać jeszcze, że te depozyty zmniejszyły się w warunkach wysokiej inflacji i spadku dochodów realnych wielu obywateli. To może tłumaczyć zmianę poziomu depozytów w bankach lokalnych. W efekcie, **udział depozytów klientowskich w bankach spółdzielczych w depozytach tych klientów w całym sektorze bankowym zmniejszył się ponownie, tym razem o 0,6 pkt proc. i wyniósł na koniec roku 8,5%.** Był to zarazem piąty kolejny rok stopniowego zmniejszania się znaczenia banków spółdzielczych w tym zakresie.

Zobowiązania wobec gospodarstw domowych były pozycją dominującą wśród depozytów od gospodarstw domowych i wzrosły one w 2022 r. Zobowiązania te zwiększyły się o 1% i stanowiły blisko 65% pasywów banków lokalnych. Depozyty gospodarstw domowych w całym sektorze bankowym wzrosły w 2022 r. o 4% i w tym zakresie różnica w stosunku do bankowości lokalnej nie była tak duża. **Zobowiązania banków spółdzielczych od przedsiębiorstw zmniejszyły się zaś aż o 14,2% i stanowiły ok. 8% pasywów tych banków.** W całym sektorze bankowym depozyty od podmiotów gospodarczych wzrosły w tym samym czasie aż o 12,5%. Tu skala różnicy między bankami spółdzielczymi i bankami komercyjnymi była bardzo duża.

Drugą znaczącą pozycję, już zdecydowanie mniejszą, w pasywach banków spółdzielczych stanowiły zobowiązania od sektora budżetowego. Inaczej niż miało to miejsce w całym sektorze bankowym, **zobowiązania banków spółdzielczych wobec klientów tego sektora zmniejszyły się w 2022 r..** Wolumen ten zmniejszył się o 6,4% i stanowił 13,6% pasywów sektora bankowości lokalnej (o 1 pkt proc. mniej niż rok wcześniej). W całym sektorze bankowym nastąpił wzrost tych depozytów o 3,7%, ale należy pamiętać, że banki komercyjne obsługują także instytucje budżetowe szczebla centralnego. W przypadku tylko depozytów od instytucji samorządowych cały sektor bankowy też odnotował zmniejszenie depozytów o 6,9%, a więc w tempie bardzo podobnym do zmian w bankowości spółdzielczej.

W bardzo szybkim tempie **zwiększyły się w ubiegłym roku kapitały banków lokalnych.** Wynikało to przede wszystkim z o wiele lepszych wyników finansowych, które są

głównym źródłem wzrostu tej pozycji. Kapitały zwiększyły się o 22%, a kwotowo o ponad 3 000 mln PLN. Była to duża różnica w porównaniu z wynikami całego sektora bankowego, gdzie nastąpił znacznie mniejszy wzrost kapitałów, bo o 2,2%. **Dla celów regulacyjnych fundusze własne zmalały o 0,8%**. Co więcej, znaczenie funduszy Tier II uległo dalszemu zmniejszeniu. **Jednak współczynnik wypłacalności nieznacznie wzrósł mimo** szybszego wzrostu aktywów niż funduszy **i wyniósł na koniec 2022 r. 19,5%** (zamiast 19,4% na koniec 2021 r.). Współczynnik wypłacalności w bankowości spółdzielczej stał się wyższy niż w bankowości komercyjnej.

Wyniki finansowe banków spółdzielczych były w 2022 r. nadzwyczajnie lepsze niż rok wcześniej. Okres stosowania wyższych stóp procentowych bez konieczności zabiegania o zwiększenie depozytów klientów zaowocował wynikiem, który nie był notowany w bankowości spółdzielczej. Dodatkowo, sektor banków lokalnych czerpie dochody głównie z odsetek, więc lepsze warunki stworzyły szansę na dynamiczny wzrost zysków sektora.

Wynik odsetkowy wzrósł w ostatnim roku o blisko 275%, co było wynikiem wyjątkowym. Był to rezultat zdecydowanie lepszy niż w bankowości komercyjnej, ale też i baza odniesienia była niższa w bankowości lokalnej. Do tego wyniku przyczynił się także mniejszy udział kredytów mieszkaniowych i mniejszy odsetek klientów korzystających z tzw. ustawowych wakacji kredytowych. Ten wynik odsetkowy pokazywał także, jak trudno działało się bankom spółdzielczym w środowisku niskich stóp procentowych. Pewną obawą mogła napawać bardzo wysoka dynamika kosztów odsetkowych, ale nastąpiła ona z minimalnego wręcz poziomu, więc na razie nie stanowiła ona zagrożenia dla wyników banków.

Przy minimalnym tylko wzroście aktywów **wyraźnie poprawił się w 2022 r. wskaźnik dochodów odsetkowych do aktywów. Na koniec roku wyniósł on 4,9%**, choć jeszcze rok wcześniej uplasował się na poziomie 1,9%. Wskaźnik tej marży był w bankowości spółdzielczej nieporównywalnie wyższy niż w całym sektorze bankowym, choć rok wcześniej w całym sektorze był on wyraźnie lepszy.

Dochody pozaodsetkowe zwiększyły się (o ok. 2%), ale warto podkreślić, że **dochody z opłat i prowizji wzrosły o 3,5%**. W warunkach wolniejszego wzrostu sumy bilansowej ten wynik zasługuje na uznanie i był on proporcjonalnie lepszy niż w całym sektorze bankowym. Jednak **po eksplozji dochodów odsetkowych ich znaczenie w dochodach ogółem wzrosło niepomierne** i stanowiły one już 87,3%. W 2021 r. odpowiadały one za 71,8% dochodów.

Relacja przychodów pozaodsetkowych do aktywów uległa dalszemu obniżeniu (do 0,7%) i była ona podobna do wyniku w całym sektorze bankowym.

W warunkach wzrostu dochodów **banki spółdzielcze**, podobnie jak banki komercyjne, **odnotowały szybki wzrost kosztów.** O ile rok wcześniej niemal cała poprawa wyniku finansowego nastąpiła dzięki mocniejszej redukcji kosztów, o tyle w 2022 r. koszty działania banków zwiększyły się aż **o 45,2%**. Ten wzrost trudno było uzasadnić tylko inflacją i obciążeniami publicznymi. To była realizacja kosztów, które były bardzo limitowane w poprzednich latach. Było to zachowanie uzasadnione, ale należy mieć nadzieję, że też kontrolowane przez banki spółdzielcze.

Koszty pracownicze wzrosły o 28,5%, ale koszty ogólnego zarządu już o 80,6%. Zwiększył się także koszt amortyzacji. W sumie **relacja kosztów operacyjnych (koszty działania banku i amortyzacja) do aktywów ogółem musiała w tych warunkach ulec silnemu zwiększeniu**. Wyniosła ona 2,6%, podczas gdy rok wcześniej było to 1,9%. Ten wskaźnik był zbliżony do poziomu z 2017 r. i nadal niższy niż w latach wcześniejszych. Wskaźnik ten kształtował się też na poziomie znacznie wyższym niż w przypadku całego sektora bankowego (1,88%), mimo braku tak wysokich obciążeń publicznych jak w bankach komercyjnych (podatek od niektórych instytucji finansowych, utworzenie SOBK). Warto jednak dodać, że zgodnie z zaleceniami nadzoru bankowego banki spółdzielcze zostały zachęcane do zgromadzenia odpowiednich środków w ich systemach ochrony instytucjonalnej i to oczywiście silnie wpłynęło na wzrost kosztów ogólnego zarządu.

Zauważalnym był bardzo wysoki wzrost kwoty odpisów z tytułu wartości aktywów finansowych. W poprzednich latach, gorszych dla bankowości lokalnej starano się możliwie mocno ograniczać odpisy. One ulegały nawet zmniejszeniu nominalnie. Lepszy ostatni rok spowodował nadrobienie tej luki. Odpisy dokonane w 2022 r. były o przeszło 80% wyższe niż rok wcześniej. To działanie **wpłynęło na znaczny wzrost pokrycia rezerwami należności o obniżonej jakości**, co będzie dobre w warunkach spowolnienia gospodarczego kraju.

Wzrosły także rezerwy utworzone przez banki lokalne, ale ich znaczenie w porównaniu z bankami komercyjnymi jest marginalne. W sumie wzrost odpisów i rezerw spowodowały wyraźny wzrost wskaźnika rezerw netto odnoszonych do aktywów. Ale należy to tym razem postrzegać pozytywnie.

Mimo szybkiego zwiększenia się kosztów, ale w warunkach bardzo silnego wzrostu dochodów **bardzo silnie poprawił się wskaźnik C/I sektora bankowości spółdzielczej**. Właściwie osiągnął on poziom nienotowany w tej części sektora bankowego w Polsce. Na koniec ubiegłego roku wyniósł on **46%**, podczas gdy rok wcześniej było to jeszcze 75% i ten poziom lepiej charakteryzował dotychczas bankowość spółdzielczą niż wynik ostatniego roku.

Dzięki wysokim odpisom, rezerwom i wysokiemu dochodowi banki spółdzielcze zapłaciły znacznie wyższą kwotę podatku dochodowego. Wzrosła na 4,5 raza w stosunku do roku poprzedniego, przy podobnej skali wzrostu zysku netto. **Efektywna stopa opodatkowania wyniosła 22,8%** i była niemal dwukrotnie niższa niż w całym sektorze bankowym i niewiele wyższa od nominalnej stawki podatku (19%).

Wynik finansowy netto wypracowany przez banki spółdzielcze wyniósł w 2022 r. 3 185 mln PLN i był aż o 453,7% wyższy niż rok wcześniej.

Lepsze wyniki banków spółdzielczych miały swoje odzwierciedlenie w poprawie wskaźników efektywności działania. **Wskaźnik zwrotu netto z aktywów (ROA) w 2022 r. wyniósł już 1,72%**. Warto podkreślić, że po niewielkim wzroście w 2021 r. był to pierwszy wzrost tego wskaźnika na przestrzeni ostatnich lat, a ponadto **rentowność aktywów w bankach spółdzielczych w 2022 r. była trzeci rok z rzędu wyższa niż w całym sektorze bankowym** i dystans pomiędzy oboma wskaźnikami był w ostatnim roku bardzo duży. Przy wyższej generalnie efektywności kosztowej banków komercyjnych ta różnica pokazuje jeszcze raz jak duży był ciężar obciążeń publicznych sektora bankowego, zwłaszcza banków komercyjnych.

Wskaźnik zwrotu z kapitału (ROE) również uległ wyraźnemu polepszeniu w 2022 r., co także stanowiło silne wzmocnienie zjawiska obserwowanego w 2021 r. **ROE na koniec ubiegłego roku wyniósł 19% i był o blisko 14 pkt proc. wyższy niż w 2021 r.** Warto podkreślić, że i w przypadku tego wskaźnika **banki spółdzielcze osiągnęły ponownie jego wyższy poziom niż banki komercyjne** (6,19%). Oczywiście dowodzi to dobrego wyniku ostatniego roku.

Powyższe **wyniki sektora bankowego uzyskane w 2022 r. oraz uwarunkowania prowadzenia działalności bankowej mogą być podstawą do analizowania perspektyw rozwoju sytuacji w bankowości w najbliższym roku.**

Warto rozpocząć od przeanalizowania uwarunkowań, które mogą pojawić się w 2023 r., i które będą stanowić szanse i wyzwania dla polskich banków w nadchodzących miesiącach. **Uwarunkowania te mogą mieć charakter:**

- polityczny,
- ekonomiczny,
- prawno-regulacyjny,
- tkwiących w samym sektorze bankowym.

Patrząc na **otoczenie polityczne** działania banków w bieżącym roku, trzeba podkreślić zwłaszcza trzy zasadnicze kwestie.

Po pierwsze, **wojna na Ukrainie dalej trwa i dziś trudno przewidzieć, kiedy i jak ona się skończy.**

Po drugie, **bieżący rok jest też okresem wyborów politycznych.** Na drugą połowę tego roku przypadają w Polsce wybory do Parlamentu. Jak zawsze, z jednej strony oznacza to możliwość zmiany układu politycznego w kraju i zmianę partii rządzącej, ale z drugiej strony gwarantuje wcześniej intensywną kampanię wyborczą, która może obfitować w wiele gestów populistycznych, które mogą okazać się kosztowne.

Po trzecie, na skutek nadal napiętych relacji Polski z Unią Europejską, w tym niezrealizowania zapisów porozumienia zawartego między Polską i UE, **trudno spodziewać się w najbliższych miesiącach dostępu do olbrzymich środków unijnych** przyznanych m.in. na transformację gospodarczą.

Po czwarte, jako polityczne rozstrzygnięcie należy rozpatrywać także **transformację klimatyczną**, a wśród niej transformację energetyczną. Kierunkowe choćby uzgodnienie w Unii Europejskiej potrzeby zmiany pozyskiwania energii i polityka zero emisyjności stanowi szansę i wyzwanie dla całej gospodarki, a dla sektora bankowego w szczególności. W zależności od wielkości banków w Polsce mogą być one zainteresowane finansowaniem zarówno wielkich inwestycji w nowe bloki energetyczne, jak i małych producentów energii. Dla banków będzie stawać się coraz większym wyzwaniem analizowanie wniosków kredytowych, także z uwzględnieniem ryzyka klimatycznego swoich klientów w wieloletniej perspektywie.

W zakresie **uwarunkowań ekonomicznych** prowadzenia biznesu, w tym bankowego, na 2023 r. rysują się jako najważniejsze dwa bardzo poważne zagrożenia.

Po pierwsze, **spowolnienie gospodarcze Polski** i zachodniej Europy stało się faktem już w II połowie 2022 r. Polska formalnie nie jest jeszcze w stanie technicznej recesji, ale można z bardzo dużym prawdopodobieństwem uznać, że faktycznie znajdzie się w tym stanie po I kwartale 2023 r. Przejawia się ona wyraźnym spadkiem konsumpcji prywatnej, która od wielu lat była głównym motorem wzrostu PKB. O złych perspektywach na 2023 r. mówią nie tylko eksperci i ośrodki analityczne, ale także badania nastrojów przedsiębiorców. W II półroczu sytuacja ma poprawić się, ale w skali całego roku oczekuje się obecnie bardzo niskiego wzrostu gospodarczego, rzędu 1–2 procent realnego wzrostu PKB.

Te uwarunkowania wzrostu gospodarczego będą silnie oddziaływać na prowadzenie biznesu przez banki. Trudno oczekiwać dynamicznego rozwoju akcji kredytowej, gdyż zapewne popyt na kredyt ze strony klientów będzie ograniczony, a same banki będą ostrożniej podchodzić do oceny zdolności kredytowej kredytobiorcy. Silne przesunięcie popytu w kierunku kredytów operacyjnych wskazuje przy tym, bądź na chęć finansowania zapasów, bądź na większe trudności w bieżącym finansowaniu działalności ze środków własnych.

Pogorszenie koniunktury może wpłynąć także na wzrost aktywów niepracujących w bankach. Trudno przewidzieć dziś skalę pogorszenia jakości portfela kredytowego, ale biorąc pod uwagę obecną sytuację wzrost skali aktywów niepracujących, nie powinien być bardzo znaczący, gdyż banki dochowywały najwyższej staranności przy udzielaniu kredytów w ostatnich latach. Jak długo przedsiębiorstwa nie będą bankrutować i zwalniać grupowo pracowników, tak długo zagrożenie pogorszenia jakości kredytów wydaje się umiarkowane. Jeśli spełni się scenariusz specjalistów, że dekonunktura nie będzie trwać bardzo długo, to wówczas wiele przedsiębiorstw nie znajdzie się w bardzo trudnej sytuacji.

Drugim czynnikiem ekonomicznym będzie **utrzymywanie się wysokiej inflacji**. Dzisiejszy jej przebieg oraz poziom inflacji bazowej wskazują, że nie można oczekiwać jej szybkiego zmniejszenia w bieżącym roku. Będzie ona przez cały rok wyraźnie powyżej celu inflacyjnego NBP. Inflacja jest i pozostanie też na znacznie wyższym poziomie niż w krajach Europy Zachodniej i w USA, co będzie generować wyzwanie wynikające z utraty wartości pieniądza, w tym w zakresie możliwych zmian kursu walutowego złotego względem walut obcych.

Wysoka inflacja spowoduje **utrzymanie się wysokich stóp procentowych** ze wszystkimi tego konsekwencjami. Wyższe stopy procentowe będą wpływać na zmniejszenie kwoty dostępnego kredytu dla kredytobiorców. Stosowanie wyższych stóp procentowych przez dłuższy okres będzie powodować, że banki nie będą już korzystać w tej sytuacji z możliwości wygenerowania wysokich dochodów odsetkowych – wzrosną bowiem wyraźnie koszty odsetkowe banków. Jednocześnie stosowanie rynkowych stóp procentowych zdecydowanie poniżej poziomu inflacji będzie pogłębiać sytuację, w której deponenci będą poszukiwać alternatywnych form lokowania wolnych środków finansowych w stosunku do lokat bankowych. Obecnie nie jest to wyzwanie dla większości banków, które mają zdecydowanie większe depozyty niż możliwości rozwoju akcji kredytowej dla gospodarki i gospodarstw domowych. W sumie więc wysoka inflacja i wysokie stopy procentowe nie będą sprzyjać sektorowi bankowemu

w zakresie generowania wysokich dochodów odsetkowych. Okres największych korzyści wynikających z wysokich stóp procentowych już minął, ale korzyści dla banków będą większe niż w okresie obowiązywania bardzo niskich stóp procentowych.

Trzecim rodzajem ważnych uwarunkowań prowadzenia biznesu bankowego będą **kwestie prawne**. W tym obszarze również można wymienić przynajmniej kilka kluczowych aspektów ich oddziaływania na działalność i wyniki banków.

Pierwszym jest oczywiście **kształtowanie się orzecznictwa wymiaru sprawiedliwości w zakresie walutowych kredytów mieszkaniowych**. Dotyczy to tak kluczowych kwestii, jak stwierdzenie nieważności umów czy prawo do wynagrodzenia za kapitał. One mogą mieć fundamentalny wpływ na koszty, jakie będą musiały ponieść banki z tytułu posiadania portfela kredytów denominowanych lub indeksowanych do waluty polskiej i to z perspektywy wieloletniej. Bardzo niekorzystne dla banków orzecznictwo może prowadzić do powstania wysokich strat, które mogą nawet zagrażać stabilności poszczególnych banków.

Drugim, jest **wprowadzanie** rozwiązań zbliżonych do **moratoriów kredytowych**. Banki odczuwają w 2023 r. silne konsekwencje ustawowych wakacji kredytowych wprowadzonych w 2022 r. Jakby te utracone przychody odsetkowe były niewystarczające, to od czasu do czasu pojawiają się też wypowiedzi sugerujące zasadność rozważenia okresu ich przedłużenia lub wprowadzenia całkiem nowych ulg w spłacie kredytów.

Trzecim, jest wyzwanie związane ze **zmianą wskaźnika referencyjnego** wykorzystywanego jako baza odniesienia przy określaniu zmiennego oprocentowania kredytów czy depozytów. Tu pojawia się wiele potencjalnych form ryzyka dla sektora bankowego, w tym związane z kwestionowaniem dotychczasowego wskaźnika, sposobu wyliczania nowego i przejścia ze stosowania starego wskaźnika na nowy.

Czwartym wyzwaniem dla banków, nawiązującym częściowo do powyższych kwestii, stają się **rosnące prawa konsumenta**, wyrażający się w coraz większym zakresie regulacji, praktyki organów i wyroków sądów.

Piątym wyzwaniem prawno-regulacyjnym, jest **ryzyko nakładania na banki coraz większych obciążeń finansowych**. Wydaje się, że są one tak wysokie, że nie sposób już nic dodać do tej listy. Jednak w praktyce takie pokusy pojawiają się.

Szóstym wyzwaniem są nakładane na banki **wysokie wymogi regulacyjne**. Bieżący rok ma być okresem intensywnego wypełniania przez banki wymogów w zakresie tzw. MREL. Obecna trudna sytuacja na rynku kapitałowym, wysokie ceny nie zachęcają do zwiększania zadłużenia długoterminowego przez banki, szczególnie w momencie, gdy cechują się one dużą płynnością. W tej sytuacji banki stoją wobec wyboru jednego z dwóch niedobrych rozwiązań. Albo emisja dłużnych papierów wartościowych i ponoszenie wysokiego kosztu obsługi długu, albo pokrycie wymogu MREL z kapitałów własnych i tym samym zmniejszenie bufora posiadania kapitału większego od wymaganego regulacyjnie. W zakresie wymogów ostrożnościowych można także spodziewać się w tym roku zakończenia prac nad aktualizacją unijnych przepisów w zakresie stosowania tzw. Bazylei III. Dla największych banków, stosujących zaawansowane metody wyliczania wymogu będzie to oznaczać stopniowe podnoszenie wymogów kapitałowych. Innym wyzwaniem regulacyjnym,

które zbliża się silnie do naszych banków, będą ograniczenia nakładane na banki w zakresie zarządzania ryzykiem stopy procentowej w księdze bankowej. Jednocześnie na poziomie krajowym wprowadzone w 2020 r. złagodzenie wymogów kapitałowych w postaci zniesienia bufora ryzyka systemowego ma cały czas charakter okresowy bez szczegółowego określenia perspektywy czasowej powrotu do jego stosowania.

Siódmym obszarem wyzwań prawnych, będą wszystkie **liczne rozwiązania prawne związane ze stosowaniem nowych technologii i wykorzystywaniem banków do przeciwdziałania nadużyciom finansowym przez klientów banków**. Można w tym miejscu wymienić chociażby rozwiązania służące poprawie cyberbezpieczeństwa, rozbudowywane wymogi w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy. Wszystkie one mogą być uznane na niezwykle ważne i słuszne. Problem polega na tym, że ich kumulacja prowadzi do wzrostu kosztów banków i angażowania znacznych środków na działania tylko częściowo związane z podstawowym obszarem działalności banków.

Ósmym obszarem w ostatnich latach są nakładane kolejne olbrzymie **obciążenia sprawozdawcze, informacyjne**.

Oczywiście wszystkich, tylko najważniejszych, wyzwań politycznych, ekonomicznych czy prawnych jest nieporównywalnie więcej. Tylko te wymienione powyżej pokazują, jak wielkie mogą one potencjalnie być i jak zasadnicze koszty mogą one generować oraz z jaką utratą szansy rozwoju biznesu bankowego mogą się one wiązać. A są to czynniki zewnętrzne, a są także **uwarunkowania wewnętrzne, istniejące w samym sektorze bankowym** w Polsce. Skala tych wyzwań także się zwiększa.

Po pierwsze, **postępuje rewolucja informatyczna** w gospodarce, która stanowi także wielkie wyzwanie dla banków. Dążenie do redukcji kosztów, sprostanie wymogom konkurencji, w tym ze strony podmiotów niebankowych, stanowią przesłankę do dalszego rozwoju bankowości elektronicznej. Polskie banki cały czas są bardzo nowoczesne, konkurencyjne i w rezultacie nie odczuwają one tak silnych zagrożeń rywalizacji ze strony firm fintech, jak dzieje się to w niektórych bankach zagranicznych, cechujących się bardziej tradycyjnym podejściem do sposobu dystrybucji usług bankowych. Jednak i w tym zakresie zachodzą już zmiany. Stałe obniżanie rentowności działalności bankowej musi powodować także zmianę podejścia banków do wprowadzania nowych rozwiązań technologicznych. Jeszcze w 2019 r. banki znacząco zwiększyły nakłady na środki trwałe, ale w następnych latach może być trudniej przeprowadzić takie inwestycje. W następnych latach może stać się wyzwaniem, jak nadążyć za postępem, być konkurencyjnym w świecie cyfrowym.

Stały postęp technologiczny, zmiany mentalności klientów będą wymuszały ciągły rozwój w działalności banków. Dziś postęp jest tak szybki, że niekiedy trudno jest identyfikować kierunki zmian w oferowaniu usług bankowych, które staną się popularne już za kilka lat. Niemniej jednak już dziś można spodziewać się **wykorzystania na szerszą skalę sztucznej inteligencji**. Stanowi ona szansę dla pozyskania klientów, ale jest zarazem wyzwaniem dla banków. Wyzwaniem będzie bowiem nadążanie za postępem technologicznym konkurencji, zgromadzenie odpowiednich funduszy na ten kierunek rozwoju oraz dokonywanie stałej odpowiedniej modyfikacji struktury działania banków.

Dążeniu do nowoczesności musi towarzyszyć szczególna troska o utrzymanie wysokich standardów jakości oferowanych usług, w tym zwłaszcza o **zapewnienie najwyższego poziomu cyberbezpieczeństwa**. Należy pamiętać, że system jest tak bezpieczny, jak jego najsłabsze ogniwo.

Odłącznym potencjałem tkwiącym w sektorze bankowym jest **umiejętność zarządzania danymi** gromadzonymi przez banki. Dziś banki otrzymują olbrzymie ilości informacji o swoich klientach, które są dobrze wykorzystywane do zarządzania ryzykiem w banku, ale mogą być też szerzej wykorzystywane do oferowania usług swoim klientom.

Także w zakresie warunków świadczenia usług, **wyzwaniem jest zmiana sposobu komunikowania się**. Jeszcze w większym stopniu relacje biznesowe będą oparte na kanałach zdalnych, na braku konieczności utrzymywania silnego fizycznego kontaktu z partnerem biznesowym. Coraz więcej klientów chce korzystać z usług bankowych tylko w formie zdalnej. To wymaga nie tylko dobrego wyposażenia informatycznego, ale też dopasowania mentalnego kadry do nowej rzeczywistości. Budowa nowych kanałów będzie wyzwaniem dla banków, jak np. stosowanie biometrii głosowej, czy innych form identyfikacji klientów w sposób niewymagający użycia przez klienta skomplikowanych dla niego haseł. Podążając za tym postępem technologicznym, trzeba jednak pamiętać, że w niektórych sytuacjach stresowych, jak chociażby tych doświadczanych przez banki i klientów w niedawnej przeszłości, ważny dla klientów jest także fizyczny dostęp do banku, do możliwości uzyskania informacji i wyjaśnień od pracowników bankowych oraz do gotówki. **Zarządzanie siecią placówek bankowych** będzie też wyzwaniem. Już obecnie widać dłuższe kolejki w bankach osób wykluczonych cyfrowo. Likwidacja wielu placówek bankowych w ostatnich latach może powodować, że sprostanie temu wyzwaniu będzie trudniejsze. Dlatego należy pamiętać także o takich sytuacjach i takich klientach oraz trzeba utrzymywać odpowiedni potencjał, aby klienci otrzymywali należną obsługę w placówkach banków.

W ekonomice banków ciągłym problemem jest **zarządzanie płynnością**, zwłaszcza **płynnością długoterminową**. Przy stałym wydłużaniu przeciętnego okresu kredytowania przez banki, zapadalność pasywów nie ulega wielkim zmianom. Nawet jeśli w ostatnim roku wyraźnie zwiększyły się depozyty terminowe w bankach, to w tak niestabilnej sytuacji rzadko mają one termin dłuższy niż rok. Przez już kilkadziesiąt lat nie udało się wypracować modelu długoterminowych pasywów finansujących wieloletnie kredyty. Nie udało się stworzyć systemu wieloletniego oszczędzania na określony cel, ani upowszechnić rynku listów zastawnych. To niedopasowanie może stać się wyzwaniem regulacyjnym, gdyż wiele innych systemów bankowych nie ma takich problemów i zmienione regulacje ostrożnościowe mogły silnie dotknąć nasz sektor bankowy niż w innych krajach europejskich.

Najnowsze doświadczenia międzynarodowe, z marca 2023 r., dotyczące kłopotów finansowych Credit Suisse czy niektórych banków amerykańskich spowodowały też większe **uwrażliwienie inwestorów na możliwe problemy finansowe banków**. Przypadki te pokazały, że możliwe są trudności finansowe banków mimo zwiększenia licznych wymogów ostrożnościowych banków po poprzednim dużym kryzysie w sektorze w latach 2007–2008. Inwestorzy dostrzegli ponownie, że mogą ponieść straty finansowe na skutek umorzenia częściowego lub całkowitego ich kapitału zaangażowanego

z tytułu zakupu akcji, instrumentów hybrydowych czy obligacji zaliczanych do funduszy podporządkowanych. To uwrażliwienie może być ważne także dla polskich banków, gdyż ewentualne trudności, nierozwiązane problemy mogą być wyolbrzymiane lub powodować nerwową reakcję inwestorów, które to działania mogą spowodować głębsze negatywne skutki zmienionej sytuacji banków. Stąd zarówno **same banki, jak i regulatorzy powinni dochować najwyższych standardów, aby nie doszło do sytuacji podwyższonych obaw inwestorów o sytuację w sektorze bankowym.**

Powyżej była mowa głównie o wyzwaniach, ale warto zastanowić się, czy sektor bankowy ma także **szanse. Z pewnością one istnieją, ale dziś coraz częściej są przesłonięte przez stale zwiększające się wyzwania.** W zakresie szans warto zacząć ich wymienianie w odwrotnej kolejności, tj. zaczynając od czynników wewnętrznych.

Wymieniając szanse, warto wskazać na **potencjał sektora bankowego w Polsce.** Są nimi banki, które są **dobrze zarządzane, odpowiednio wyposażone jeszcze w kapitał.** Podmioty **cehujące się wysoką nowoczesnością** w zakresie szybkości obsługi klientów, wyposażenia w narzędzia cyfrowe. Ogromnym **aktywem sektora bankowego są też jego pracownicy.** Filary wielu instytucji składają się z doświadczonych pracowników, cechujących się dużą wiedzą i zaangażowaniem.

Szansą dla banków o charakterze regulacyjnym są silne zachęty polskiego nadzorca do **udzielania kredytów na okresowo stałą stopę procentową.** Taka oferta kredytowa może mieć korzyści dla banków. W zakresie relacji z klientami zwiększy ona zainteresowanie kredytem bankowym, ograniczając ryzyko stopy procentowej dla klienta. Dla banków ma ona też korzyści, bo ograniczy ryzyko banków w zakresie zarządzania też ryzykiem stopy procentowej i pozwoli łatwiej spełnić oczekiwane normy w zakresie zarządzania ryzykiem stopy procentowej w księdze bankowej. Wydawać by się mogło, że ten produkt spełnia oczekiwania obu stron transakcji. Niestety, jest on obarczony także poważnym ryzykiem. Wynika ono z braku uregulowania skutków finansowych wcześniejszej spłaty kredytu. W warunkach spodziewanego obniżenia się rynkowych stóp procentowych, to może stać się wyzwaniem, ponieważ klienci banków będą mogli czuć się oszukani, że bank zaoferował im kredyt w pewnej wysokości oprocentowania, a po pewnym czasie te warunki finansowe nie będą już tak korzystne, jak w momencie udzielenia kredytu. To może stanowić więc kolejne zarzewie przyszłych sporów kredytobiorców z bankami i powrót do dobrze już znanego kwestionowania zapisów umów kredytowych przed sądami.

Jako szansę można także ocenić propozycję Ministerstwa Rozwoju dotyczącą **dopłat do kredytów mieszkaniowych dla młodszych kredytobiorców oraz stworzenie systemu oszczędzania na własne mieszkanie.** Te rozwiązania były od dawna potrzebne i brakowało ich w polskim systemie prawnym. Jego wprowadzenie pozwoliłoby na wydłużenie pasywów bankowych oraz na zdynamizowanie sprzedaży kredytów mieszkaniowych. Dużym znakiem zapytania będzie skala środków budżetowych przeznaczonych na finansowanie tego projektu, jako że bez środków publicznych ten mechanizm nie będzie działać.

Szansą może być stale **rozbudowywany system gwarancji kredytowych,** oferowanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Jego skala jest bardzo duża i stanowi z pewnością silny katalizator rozwoju akcji kredytowej banków.

W zakresie życia gospodarczego szansą dla banków może być pożądana **restrukturyzacja i łączenie wielu przedsiębiorstw**. W okresie gorszej koniunktury dochodzi najczęściej do przeglądu strategii działania firm, poszukiwania oszczędności, nowych kierunków ekspansji, które pozwolą na przetrwanie gorszych czasów i rozwój w lepszych. W tym procesie mogą i powinny aktywnie uczestniczyć banki.

Shansą dla banków będzie **finansowanie dużych projektów transformacji energetycznej**. Wymieniona wyżej transformacja i wysoki poziom zużycia obecnego potencjału wytwórczego będą wymuszać znaczne inwestycje. W najbliższych latach będzie musiało do nich dojść, a potrzeby finansowania będą olbrzymie.

Shansą dla banków może być także sytuacja na rynku pracy, w tym szczególnie **niskie bezrobocie**. Pozwala ono utrzymać zdolność kredytową wielu gospodarstw domowych, nawet jeśli w okresie wysokiej inflacji płace nie nadążają za tempem wzrostu cen. To niskie bezrobocie może być szansą na zwiększanie akcji kredytowej dla tej kategorii kredytobiorców.

Zatem te szanse istnieją, ale jak widać z powyższego zestawienia, nie są one tak liczne jak wyzwania. Być może to wynika z pesymistycznego oglądu sytuacji w sektorze bankowym, ale opinie zewnętrznych ekspertów, doradców nie dodają też wielkiej otuchy, ważnych obszarów szans.

Te uwarunkowania mogą prowadzić do następujących ocen dotyczących **perspektyw działania sektora bankowego w najbliższym roku**.

Po pierwsze, **można oczekiwać dość umiarkowanego zainteresowania kredytem bankowym**. W pierwszej kolejności powinien on dotyczyć popytu na kredyt ze strony przedsiębiorstw. W miarę realizacji programów rządu w zakresie transformacji gospodarki, jej unowocześniania można spodziewać się większego zainteresowania zewnętrznym finansowaniem ze strony największych przedsiębiorstw.

Wysokie stopy procentowe, pogorszenie kondycji wielu gospodarstw jako skutek wysokiej inflacji będą wpływać na **obniżenie zdolności kredytowej wielu potencjalnych kredytobiorców** i chęć tych osób do zaciągania nowych zobowiązań kredytowych.

Mniejszy popyt na kredyt będzie prowadzić ponownie do większych inwestycji w papiery wartościowe.

Ograniczony popyt na kredyt bankowy nie będzie zapewne zachęcać banków do zwiększenia zainteresowania pozyskiwaniem większych depozytów i oferowania deponentom wyższego oprocentowania.

W tych warunkach **można oczekiwać umiarkowanie wysokich dochodów odsetkowych**, ale nie będą one już tak wysokie, jak miało to miejsce w 2022 r. Wyższe koszty pozyskania depozytów, chęć części kredytobiorców spłacania swoich zobowiązań przed terminem będzie powodować, że dochody z odsetek będą niższe. Nie sposób pominąć kontynuacji wakacji kredytowych dla kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt mieszkaniowy. Te utracone przychody będą wysokie szczególnie w I półroczu 2023 r., natomiast II półrocze pozostaje obecnie zagadką.

Dochody odsetkowe stanowią dominującą pozycję całości przychodów banków. Dochody pozaodsetkowe są większą efemerydą, ich zmienność powoduje, że trudno je przewidywać racjonalnie. Można jednak postawić generalną tezę, że klienci banków są tak przyzwyczajeni do darmowych usług bankowych, że **zwiększanie dochodów pozaodsetkowych przychodzi bankom bardzo ciężko**. Wymagałoby to zresztą także zmiany modelu działania banków w Polsce.

Wyzwaniem dla banków będzie zarządzanie kosztami prowadzenia biznesu bankowego. Przede wszystkim wysoka inflacja powoduje, że nie da się uniknąć wzrostu tych kosztów, szczególnie mając w pamięci, jak restrykcyjnie były one limitowane w poprzednich latach. Także koszty pracownicze będą zwiększać się, jeśli banki chcą utrzymać swoją pozycję na rynku pracy jako atrakcyjny pracodawca i podmioty poszukujące talentów. W końcu najcięższą pozycją będą koszty z tytułu różnych obciążeń banków. One stają się z każdym rokiem coraz bardziej nieprzewidywalne, potrafią się pojawić i zostać nałożone w okresie kilku tygodni bez możliwości odpowiedniego zabudżetowania środków przez banki. Podobnie może być także w tym roku, ale może lepiej nie wymieniać możliwych kierunków wzrostu tych kosztów.

Jeśli dostrzegać elementy pozytywne, to wydaje się, że w bieżącym roku **nie powinno nastąpić wyraźne pogorszenie jakości kredytów**. Dość restrykcyjne warunki udzielania kredytów przez banki w ostatnich latach, poparte dobrą analizą zdolności kredytowej klientów oraz stosunkowo płytkie pogorszenie koniunktury gospodarczej w powiązaniu z niskim bezrobociem, nie powinny być uwarunkowaniami dla wzrostu kredytów nieregularnych. Ten udział powinien pozostać na stosunkowo niskim poziomie, patrząc oczywiście przez pryzmat doświadczeń polskich z poprzednich lat. Jest to tym bardziej ważna kwestia, jako że wiedząc w sektorze bankowym jak **słaba jest pozycja wierzyciela w zakresie prawnego dochodzenia roszczeń**, zwiększenie portfela kredytów nieregularnych musiałoby nieuchronnie prowadzić do silnego zwiększenia skali odpisów z tytułu utraty wartości portfela kredytowego i strat ponoszonych przez banki.

Bardzo ważną kwestią w tym roku będzie ponownie rozwój sytuacji w zakresie prawnego statusu portfela walutowych kredytów mieszkaniowych. Rozstrzygnięcia TSUE w tych sprawach w bieżącym roku mogą silnie uwarunkować kształtowanie się polskiego orzecznictwa. W miarę jednak postępu dużej liczby sporów w sądach banki będą musiały być przygotowane na poniesienie znacznych kosztów, które nie muszą dodatkowo być rozłożone na wiele lat. Dlatego też największe **banki będą zmuszone do dalszego silnego zwiększania rezerw tworzonych na pokrycie ryzyka prawnego**. Biorąc pod uwagę skalę rezerw poczynionych i ich wpływ na wynik finansowy niektórych banków można nawet zastanawiać się nad skalą systemowego znaczenia tych rezerw i czy ta zmieniająca się sytuacja nie doprowadzi do dalszej konsolidacji w polskim sektorze bankowym.

Powyższe uwarunkowania wyraźnie wskazują, że **trudno jest oczekiwać wysokich zysków** osiągniętych przez banki w bieżącym roku. Wysokie obciążenia banków prowadzą łącznie do bardzo silnego efektywnego obciążenia wyników finansowych banków, wzrostu efektywnej stopy opodatkowania dochodów i **utrudniają powiększenie kapitałów własnych**. Brak możliwości powiększenia kapitałów będzie w warunkach rosnących wymogów regulacyjnych prowadzić do zmniejszenia nadwyżki

kapitałowej i możliwości szerszego rozwoju akcji kredytowej, zwłaszcza obciążonej wyższym ryzykiem i wymagających stosowania wyższych wag ryzyka. **Brak wzrostu kapitału będzie też hamować inwestycje w nowe technologie, w unowocześnianie usług.** Polskie banki przestaną być liderem innowacyjności.

Prowadzenie racjonalnej działalności ekonomicznej w tych warunkach jest mocno utrudnione, a strategia właścicieli może sprowadzać się do podjęcia próby przetrwania tego okresu, podejmowania prób zwiększenia obciążenia finansowego klientów usług bankowych lub wycofania się z dalszego prowadzenia biznesu bankowego w Polsce.

Choć jak wspomniano na początku, dziś perspektywy rozwoju sytuacji gospodarczej są obciążone istotnym ryzykiem błędu, ale mimo to można zakładać, że przedstawiona analiza znajdzie odzwierciedlenie w zbliżonych do niej wynikach finansowych banków w 2023 r. Będą one zapewne też zbliżone do rezultatów 2022 r. i **nie będą one w tych uwarunkowaniach wynikami finansowymi na miarę oczekiwań samych banków i ich właścicieli.**

Mówiąc o szansach i wyzwaniach stojących przed polskim sektorem bankowym **nie można zapomnieć o** w miarę jednolitej grupie mniejszych instytucji kredytowych działających na polskim rynku, jakimi są bez wątpienia **banki spółdzielcze**. Jest to tyle zasadne, że **poza czynnikami ważnymi dla całego sektora bankowego, istnieją także dodatkowe uwarunkowania**, które istotnie mogą nieco inaczej oddziaływać na szansę rozwoju tej części sektora bankowego niż w przypadku całego sektora bankowego.

Patrząc analogicznie najpierw na **wyzwania**, można wskazać na poziomie bilansu są nimi z pewnością **trudności w zwiększaniu akcji kredytowej**. Nie pozwalają one na wykorzystanie posiadanego potencjału tkwiącego w umiejętności pozyskania znacznych depozytów klientów oraz znaczącej sieci placówek bankowych i licznych pracowników banków lokalnych.

W ostatnim czasie **nie najlepsze** były **nastroje kredytobiorców banków spółdzielczych** czy szerzej nastroje ekonomiczne w społecznościach lokalnych. Dotyczyły one w dużym stopniu działalności rolniczej, ale także rozszerzały się na obszary współpracujące z rolnictwem i pośrednio na życie całych społeczności lokalnych.

Wyzwaniem dla banków spółdzielczych są **zmiany demograficzne**. W wielu miejscach aktywności banków spółdzielczych rośnie udział osób starszych, często oczekujących tradycyjnych form obsługi bankowej. W takich warunkach banki spółdzielcze muszą inwestować w nowe technologie, ale mają też świadomość, że skala potencjalnych klientów z niej korzystających jest ograniczona i nie mogą zrezygnować z tradycyjnych form świadczenia usług. Tym samym inwestycje w nowe technologie nie pozwolą na olbrzymie oszczędności z tytułu likwidacji dotychczasowych kanałów świadczenia usług.

Te trudności w aktywowaniu akcji kredytowej powodują, że w ostatnim czasie **banki lokalne tracą powoli swoją pozycję na rynku**. Należy dołożyć starań, aby ta sytuacja nie uległa przynajmniej pogorszeniu w najbliższych latach.

Wyzwaniem diskutowanym od wielu lat jest **standaryzacja i większe ujednoczenie oferty produktowej**, poprzez uzupełnienie usług nieoferowanych dziś przez banki lokalne

lub uczynienie ich bardziej konkurencyjnymi, dostępnymi na terenie całego kraju.

Wyniki ostatnich lat pokazały, że **jakość portfela kredytowego** pozostała na niezłym poziomie, ale sytuacja była mocno zróżnicowana w poszczególnych segmentach. W obszarze klienta korporacyjnego jakość portfela nie była najwyższa, udział kredytów o obniżonej wartości był całkiem wysoki. Ta jakość może stać się obciążeniem w okresie spowolnienia gospodarczego. Dodatkowo, dane BIK pokazują, że jakość nowo udzielanych kredytów w 2022 r. była gorsza niż kredytów udzielanych wcześniej.

Wymieniony powyżej brak możliwości aktywowania depozytów na kredyty dla klientów powoduje, że utrzymuje się **duże znaczenie dochodów odsetkowych uzyskiwanych z banku zrzeczającego i z obligacji skarbowych** w całości dochodów banków spółdzielczych. To nie może być prawidłowy model rozwoju biznesu i poprawy dochodowości banków spółdzielczych.

Wyzwaniem dla banków lokalnych stanie się **upowszechnienie kredytów opartych o stałą stopę procentową**. Z jednej strony będzie to konieczne, gdyż zmieniające się przepisy ostrożnościowe będą wymuszać większą dywersyfikację produktów pod kątem sposobu oprocentowania aktywów, a jednocześnie te banki nie mają skutecznego mechanizmu zabezpieczenia się przed ryzykiem rynkowym.

Z zadowoleniem trzeba odnotowywać postęp uczyniony w zakresie **wprowadzania rozwiązań informatycznych i współpracy w tym zakresie w poszczególnych zreszeniach**. Wiele pozostało jednak jeszcze do zrobienia, aby być tak atrakcyjnymi, nowoczesnymi i efektywnymi, jakimi są banki komercyjne w tym zakresie. Ciesząc się z postępu uczynionego w poszczególnych zreszeniach, trzeba myśleć o kolejnych krokach, pamiętać o niezbędnych wspólnych działaniach międzyzreszeniowych, kierunkach nowych nakładów (szczególnie po rekordowo wysokich zyskach w 2022 r.) i planować dokładnie ich realizację. Ważnym zadaniem musi być **dbanie o cyberbezpieczeństwo** na możliwie najwyższym poziomie.

W ostatnich latach uczyniono także wiele wysiłków w zakresie **zmiany sposobu podejmowania wspólnych decyzji w zreszeniach**. Niestety dotychczas nie udało się przeforsować zmian skutkujących podejmowaniem decyzji większością głosów i zastosowaniem podjętych decyzji we wszystkich bankach. Bez tego proces wchodzenia we wspólne przedsięwzięcia będzie nadal mocno utrudniony.

Tradycyjnie jako wyzwanie dla bankowości spółdzielczej można wymienić **stosowanie w praktyce zasady proporcjonalności w wymogach regulacyjnych**. Rosnąca liczba regulacji bankowych powoduje, że mniejsze instytucje finansowe nie są i nigdy nie będą w stanie spełnić wszystkich stale rozbudowywanych wymogów i zapanować nad wszystkimi obowiązkami na nie nakładanymi.

Ale oczywiście **sektor bankowości spółdzielczej ma też liczne szanse**, które może on wykorzystać w najbliższym czasie.

Wyższe rynkowe stopy procentowe będą działać w kierunku poprawy wyników finansowych. W bankach spółdzielczych uzależnienie wyników finansowych od dochodów odsetkowych jest nadal znacznie większe niż w bankowości komercyjnej. Będzie to jednak czynnik sprzyjający bankom.

Niewielki nadal udział w rynku kredytów mieszkaniowych daje szansę na wzrost portfela kredytowego w obszarze, gdzie szkodowość kredytów jest zwykle niska.

Szansą może być także wyraźna **poprawa opłacalności produkcji rolnej** w ostatnim roku.

Ten punkt został zawarty także w wyzwaniach, ale także jako szansa musi zostać wymieniony **postęp uczyniony w zakresie wprowadzania rozwiązań informatycznych** i współpracy w tym zakresie w poszczególnych zreszczeniach.

Warto pamiętać o lepszym wykorzystaniu dostępnych zasobów, bo są one niemałe.

Lokalny charakter, tradycja, wielopokoleniowe przywiązanie do banku, **relacyjność z klientem**, elastyczność działania i podejmowania decyzji oraz podjęty proces modernizacji banków spółdzielczych są od lat walorami, które są cenione przez klientów tych instytucji. Są to wartości, które w powiązaniu z postępującymi zmianami będą sprzyjać bankowości lokalnej.

Olbrzymią szansą bankowości spółdzielczej są **wysokie zyski wypracowane w 2022 r.** One stworzyły szansę na pokrycie większości niezbędnych kosztów, czy to wzrost kosztów działania, lepsze zabezpieczenie się w formie utworzonych wyższych rezerw, wpłat wniesionych do systemu ochrony instytucjonalnej. Te wyższe koszty to były często też odkładane poprzednio wydatki, gdy nie starczało środków. Teraz chodzi o to, aby te wysokie dochody, które nie będą zawsze wysokie, zostały dobrze wykorzystane na rozwój banków, a nie przeznaczone na dalszą konsumpcję. Zarządzanie kosztami w tych warunkach może okazać się trudniejsze niż przy mniejszych budżetach.

Ogromnym osiągnięciem jest **dobre działanie obu systemów ochrony instytucjonalnej**. Olbrzymia praca wykonana w ostatnich kilku latach pozwoliła na wczesne identyfikowanie problemów i zarządzanie sytuacjami mogącymi powodować problemy w sektorze. Po okresie stabilizowania sytuacji i zarządzania największymi problemami przyszedł czas na metodyczną bieżącą pracę i motywowanie do większej efektywności działania banków i kontynuowanie działań restrukturyzacyjnych. Dużą wartością jest wzmocnienie finansowe systemów dokonane w ostatnim roku, co pozwala system ochrony instytucjonalnej na podejmowanie lepszych decyzji w sytuacji powstania zagrożenia w jakimś banku.

Wskazując powyższe wyzwania i szanse **można zarysować perspektywę** na najbliższy czas **dla bankowości spółdzielczej**. Wydaje się, że w dużym stopniu będzie to sytuacja zbliżona do doświadczonej w 2022 r., choć zapewne nie tak wyraźna jak ostatnio. Innymi słowy **sektor powinien** ponownie **uzyskać satysfakcjonujące wyniki finansowe** dzięki wysokim dochodom odsetkowym. Nie będą one jednak już tak wysokie, ponieważ wzrosną średnie koszty finansowania depozytów, a ponadto nie sposób wykluczyć stopniowego obniżania stóp procentowych w NBP.

Akcja kredytowa będzie rosła stosunkowo powoli, nie dając wielkich szans na zwiększenie udziału bankowości spółdzielczej w rynku usług bankowych. Wydaje się, że więcej szans można będzie nadal upatrywać w relacjach z biznesem niż z osobami prywatnymi. Hamulcem może być także dostępność kredytów mieszkaniowych o okresowo stałej stopie procentowej, choć to będzie wynikać bardziej z kwestii psychologicznych dla klienta niż realnej kalkulacji w warunkach spodziewanego

stopniowego obniżania stóp procentowych przez NBP. W przypadku uruchomienia programu kredytu mieszkaniowego z dopłatą banki spółdzielcze powinny szybko włączyć się w ten system. To może być szansa na zdynamizowanie aktywów bankowych.

Dzięki zagospodarowaniu ostatnich zysków i ponoszonym inwestycjom **nastąpi dalsze unowocześnienie działania banków, sposobu świadczenia usług**. Zapewne nie będą one satysfakcjonujące dla wszystkich, ale pokażą znacznie nowocześniejsze oblicze bankowości spółdzielczej z zachowaniem ważnej relacyjności ze swoimi klientami.

I właśnie odnosząc się do tej ostatniej kwestii, już w kontekście całego sektora bankowego warto zauważyć, że **coraz więcej uwagi wszystkie banki będą musiały poświęcać odpowiedniemu kształtowaniu relacji z klientami i utrzymaniu wysokiej jakości obsługi**. Ten aspekt stale nabiera coraz większego znaczenia.

Potrzeba dostarczania klientom szerszego zakresu informacji o produktach bankowych i ryzyku z nimi związanym będzie prawdopodobnie wiązać się z wyższymi kosztami oferowania usług przez banki, ale szersza wiedza powinna uchronić klientów przed wieloma nierozsądnymi decyzjami finansowymi. Temu celowi powinna służyć **szersza edukacja ekonomiczna i finansowa społeczeństwa wspierana przez środowisko bankowe**.

Reasumując, można stwierdzić, że całemu sektorowi bankowemu przyjdzie funkcjonować w okolicznościach, które nie będą całkiem łatwe, ale jednak generalnie powinny one pozostać nie najgorsze. Należy mieć nadzieję, że okres najgorszej koniunktury i najwyższej inflacji będzie na początku bieżącego roku i w miarę upływu czasu warunki ekonomiczne będą poprawiać się. W zakresie uwarunkowań prawnych zdecydowanie trudniej być optymistą. One będą raczej utrzymywać się i w konsekwencji przyjdzie w tym roku podejmować wiele trudnych decyzji, także w trosce o stabilność sektora bankowego. Może martwić w tych warunkach brak determinacji władz, aby wprowadzić takie zmiany regulacyjne, które pozwolą przynajmniej na częściowe złagodzenie tego gorsetu obciążeń i rozwiązać problemy narastające od lat. Przykład restrukturyzacji Getin Noble Banku pokazał, że można wspólnie rozwiązywać różne problemy, które wydają się trudne do pokonania.

Należy mieć nadzieję, że wszyscy aktorzy odpowiedzialni za takie decyzje będą zdeterminowani, aby podjąć kolejne ważne decyzje i staną w tym zakresie na najwyższym poziomie, aby poważne zagrożenia nie spowodowały destabilizacji systemu gospodarczego w kraju.

Jeśli banki mają służyć finansowaniu gospodarki, to potrzebne są kolejne rozwiązania, takie jak rozwiązanie problemu walutowych kredytów mieszkaniowych, ograniczenie obciążeń z tytułu podatku od niektórych instytucji finansowych, ułatwienie procesu dochodzenia roszczeń finansowych, udział sektora publicznego w stworzeniu instytucji, która mogłaby skupować należności nieobsługiwane przez banki oraz wiele innych działań. Takie zmiany okażą się już w średnim okresie oplatane dla całej gospodarki i nie będziemy zastanawiać się, czy sektor bankowy sprostą możliwości współfinansowania restrukturyzacji tak kluczowych programów jak transformacja energetyczna. Bez takich działań, trudno będzie mówić, aby banki mogły w pełni wykorzystać swój potencjał dla finansowania gospodarki i wykorzystania szansy, jaką dają nowe projekty na aktualne i następane dziesięciolecie.

**NAJWAŻNIEJSZE ZMIANY
STANU PRAWNEGO I ZMIANY
INSTYTUCJONALNE
W SEKTORZE BANKOWYM
W 2022 R. MAJĄCE WPŁYW
NA DZIAŁALNOŚĆ BANKÓW**

Rok 2022 r. był trudny zarówno dla gospodarki światowej, europejskiej, jak i dla banków. Rok wojny na Ukrainie, wysokiej inflacji i spowolnienia gospodarczego utrudniał porządkowanie rynku finansowego, przerwane wybuchem pandemii COVID-19. Wiele prac nad planowanymi projektami regulacji przedłużało się i dostosowywano je do nowych problemów, z jakimi boryka się sektor bankowy w czasie obecnego kryzysu.

Prezentując na wstępie najważniejsze regulacje przyjęte w ostatnim roku, należy wymienić przede wszystkim poniższe zmiany:

1. Pakiet reform bankowych – finalizacja prac nad dostosowaniem do Bazylei III.
2. Dalsze wymogi w zakresie uporządkowanej likwidacji i MREL.
3. Regulacje dotyczące nowych wyzwań w Europie, takie jak cyberbezpieczeństwo oraz sztuczna inteligencja, a także tożsamość cyfrowa.
4. Przepisy w zakresie finansowania zrównoważonych inwestycji i ochrony klimatu oraz rozszerzenie wymogów sprawozdawczych w tym zakresie.
5. Dalsze zwiększanie ochrony konsumentów na poziomie unijnym i krajowym.
6. Nowe przepisy dotyczące banków hipotecznych i usprawniające emisję listów zastawnych oraz wprowadzające systemy ochrony instytucjonalnej dla banków komercyjnych.
7. Dalsze uszczelnianie ściągłości podatków oraz regulacje dotyczące AML.
8. Wakacje kredytowe i zmiany zasad działania Funduszu Wsparcia Kredytobiorców.
9. Zmiany podatkowe związane z kryzysem i rozwojem rynku finansowego.

Poniżej przedstawione zostały najważniejsze dla sektora bankowego zmiany oraz propozycje zmian regulacyjnych zarówno na poziomie europejskim, jak i krajowym, które miały miejsce w 2022 r.

1. EUROPEJSKIE REGULACJE OSTROŻNOŚCIOWE

1.1. PAKIET NOWELIZUJĄCY UNIJNE PRZEPISY BANKOWE

Od 27.10.2021 r. trwają prace nad zmianami unijnych przepisów bankowych, tj. rozporządzenia w sprawie wymogów kapitałowych (CRR) oraz dyrektywy w sprawie wymogów kapitałowych (CRD IV). Proponowany pakiet legislacyjny kończy proces wdrażania pakietu Bazylea III w UE i stanowi ostatni etap reformy przepisów bankowych.

W ramach prac nad zmianami pakietu CRD/CRR polski sektor bankowy zabiegał o zawarcie w nim kilku kwestii fundamentalnie dla niego ważnych. Przede wszystkim opracował stanowisko zabiegające o poprawkę w zakresie zmiany w art. 429a CRR. Zmiana dotyczy wyłączenia środków pieniężnych wpłacanych przez banki spółdzielcze do banków zrzeszających spod podstawy obliczania wskaźnika dźwigni (LR). Została ona uwzględniona przez Radę.

W ramach prac kierowanych przez prezydencję czeską uwzględniono także inne ważne dla Polski poprawki w CRR:

- zmianę art. 468a CRR dotyczącą możliwości odroczenia terminu pomniejszania funduszy własnych o straty poniesione na portfelu obligacji – zgodnie z propozycją zawartą w *non-paper* Włoch,
- zmiana art. 500a CRR dotyczącą dopuszczalnych limitów dużych zaangażowani – zgodnie z propozycją w *non-paper* Polski, Rumunii i Węgier.

Głosowania nad pakietem bankowym, tj. zmianami w CRR i CRD miały miejsce w ECON Parlamentu Europejskiego 24.01.2023 r. Przyjęto stanowisko PE, co pozwoli na rozpoczęcie wkrótce negocjacji z Radą w ramach dialogu.

W stanowisku Parlamentu Europejskiego uwzględniono poprawkę dotyczącą wyjątku od obliczania wskaźnika dźwigni (LR) dla banków spółdzielczych zrzeszających w art. 429a. Natomiast nie zawarto w nim propozycji zmian dotyczących art. 500a i 468 CRR ze względu na niedotrzymanie terminu na złożenie poprawek do połowy 2022 r.

W trakcie prac dialogu nad pakietem sektor bankowy będzie zabiegać o utrzymanie poprawek zawartych w stanowisku Rady dotyczących art. 500a i 468 CRR niezawartych w stanowisku PE.

Pakiet bankowy składa się z 4 następujących elementów:

1.1.1. WDROŻENIE POROZUMIENIA BAZYLEA III – WZMOCNIENIE ODPORNOŚCI NA WSTRZĄSY GOSPODARCZE

Pakiet wdraża postanowienia finalnego porozumienia Bazylea III, przy uwzględnieniu specyfiki unijnego sektora bankowego. W szczególności ma zapewnić, że „wewnętrzne modele” stosowane przez banki do obliczania wymogów kapitałowych nie będą skutkowały niedoszacowaniem ryzyka, dzięki czemu kapitał wymagany do jego pokrycia będzie utrzymywany na odpowiednim poziomie. Ułatwi to porównywanie współczynników wypłacalności między bankami i pomoże wzmocnić stabilność sektora. Zdaniem regulatorów nie spowoduje on zwiększenia wymogów kapitałowych, co pozwoli utrzymać konkurencyjność sektora. Pakiet ma przyczynić się także do zmniejszenia kosztów przestrzegania przepisów, zwłaszcza w przypadku mniejszych banków, bez łągodzenia norm ostrożnościowych.

Wstępna analiza wpływu proponowanych zmian na sektor bankowy w Polsce wskazuje, że zdecydowanie większe negatywne skutki finansowe/kapitałowe, wynikające z projektu, dotkną przede wszystkim największe banki, zwłaszcza te stosujące dotychczas tzw. metody zaawansowane obliczania wymogów kapitałowych. Natomiast w przypadku mniejszych instytucji zmiana może prowadzić do obniżenia łącznego wymogu kapitałowego.

Projekt rozporządzenia CRR 3 wprowadza istotne zmiany w szczególności w obszarach:

- Ryzyka kredytowego – zasadnicza rewizja metody standardowej, a także zmiany

w zakresie metody wewnętrznych ratingów (IRB); zmiana zasad stosowania wag ryzyka w zakresie ekspozycji zabezpieczonych hipotecznie i uwzględniania wartości zabezpieczenia hipotecznego,

- Ryzyka CVA – rezygnacja z możliwości stosowania metody zaawansowanej i wprowadzenie nowych i zmodyfikowanych metod,
- Ryzyka operacyjnego – zastąpienie dotychczasowych metod nową metodą standardową,
- Ryzyka rynkowego – implementacja standardu FRTB jako wiążącego wymogu w zakresie funduszy własnych,
- *Output floor* – ograniczenie związane ze stosowaniem modeli wewnętrznych,
- ESG – zdefiniowanie różnych rodzajów ryzyka należących do kategorii ryzyka ESG oraz wprowadzenie obowiązku raportowego.

W rozporządzeniu CRR wprowadzono wyjściowy poziom wymogu kapitałowego (*output floor*), który ma ograniczać korzyści banku wynikające ze stosowania metody zaawansowanej do wyliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego (IRB). Wymóg kapitałowy zastosowany z wykorzystaniem metody zaawansowanej nie będzie mógł być niższy niż 72,5% funduszy własnych, które musiałby mieć bank w przypadku stosowania metody standardowej. W celu złagodzenia skutków finansowych wprowadzenia wskaźnika *output floor* rozporządzenie CRR zawiera przepis przejściowy, który przewiduje rozłożenie w czasie procesu dochodzenia do poziomu docelowego. Przykładowo, w 2025 r. ma on wynosić tylko 50%, a docelowy poziom ma być osiągnięty na początku 2030 r.

Inną zmianą dotyczącą stosowania metody IRB będzie zastosowanie zmienionego podejścia do ekspozycji wobec przedsiębiorstw. Regulacja ma zachęcać banki do szerszego wykorzystania w tym zakresie zewnętrznych ratingów nadawanych firmom. Ponieważ jednak proces przekonywania kredytobiorców do stosowania zewnętrznego ratingu nie jest łatwy i nie przebiega szybko, także w tym obszarze projekt przewiduje rozwiązanie przejściowe, które pozwoli na zastosowanie do końca 2029 r. preferencyjnej wagi ryzyka 65% w przypadku ekspozycji wobec przedsiębiorstw, pod warunkiem jednak, że te ekspozycje mają PD nie wyższe niż 0,5%.

Zmiany w metodzie standardowej wyliczania wymogu kapitałowego w zakresie ryzyka kredytowego, które z założenia mają zwiększyć wrażliwość stosowania tej metody na ryzyko, czynią ją bardziej skomplikowaną ze względu na dodawanie większej liczby poziomów, kategorii i wymagań w stosunku do obecnie stosowanej metody. Uwzględniono w projekcie specyfikę w kredytowaniu nieruchomości w UE. Zamiast proponowanego podejścia bazylejskiego, które wymaga, aby wartość nieruchomości opierała się na wartości w momencie udzielenia pożyczki, podejście Komisji pozwala na skorygowanie wartości nieruchomości w górę, ale tylko do średniej wartości nieruchomości w ostatnich trzech latach (nieruchomości komercyjne) lub sześciu (nieruchomości mieszkaniowe). Parlament Europejski zaproponował zaś wydłużenie tych okresów do odpowiednio czterech i ośmiu lat.

Zgodnie ze zmianami wynikającymi z Bazylei III wymóg kapitałowy z tytułu kolejnej kategorii ekspozycji – ekspozycji kapitałowych – będzie mógł być wyliczany tylko

metodą standardową, a wagi ryzyka ustalane będą na zdecydowanie wyższym poziomie sięgającym aż do 450%. Komisja Europejska zaproponowała jednak dwa ustępstwa od postanowień Bazylei III: pierwsze zakłada zastosowanie wagi ryzyka 100% dla wewnątrzgrupowych ekspozycji kapitałowych, a drugie przewiduje okres przejściowy na dostosowanie się do nowych wag ryzyka.

Zgodnie z wymogami Bazylei III w zakresie ryzyka operacyjnego odstępuje się od stosowania metody zaawansowanego pomiaru (AMA) i zastępuje ją metodą standardową. Opiera się ona na komponencie wskaźnika biznesowego (BIC) określonym w dokumencie bazylejskim, jednak Komisja Europejska nie przyjęła, dla celów wyliczania wymogu, możliwości uwzględniania historycznych strat operacyjnych. W związku z tym, element mnożnika wewnętrznej straty ryzyka operacyjnego (ILM) jest faktycznie ustawiony na poziomie 1.

Komisja uwzględniła również w projekcie zmiany wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka rynkowego (FRTB). Pierwotnie planowano włączenie wiążących standardów FRTB do CRR II, jednak po rewizji standardów opublikowanych przez Komitet Bazylejski w 2019 r., w połączeniu ze zaktualizowanym harmonogramem ich wprowadzania, FRTB został uwzględniony w CRR II wyłącznie do celów sprawozdawczych.

Obecny projekt odzwierciedla zmienione wymogi FRTB z 2019 r. Nowe wymogi unijne z tytułu ryzyka rynkowego i CVA, wejdą w życie 1.01. 2025 r., a więc rok później niż zakładał Komitet Bazylejski. Ponadto projekt zawiera zapis, który pozwala Komisji do 31.03.2024 r. na zmianę podejścia w zakresie obliczania wymogu z tytułu ryzyka rynkowego w przypadku, gdy przyjęte rozwiązania europejskie będą istotnie różnić się w stosunku do metod zastosowanych w innych głównych jurysdykcjach na świecie.

Część wymogów metody FRTB przeniesiono do zdefiniowania w standardach technicznych (RTS), które mają zostać określone między 9 a 18 miesięcy od momentu publikacji zmiany rozporządzenia CRR. Komisja zakłada możliwość stosowania standardowej metody (SA) i modeli wewnętrznych (IMA), jako alternatywnej metody standardowej (A-SA) i alternatywnego modelu wewnętrznego (A-IMA).

Komisja szacuje, że skutki wdrożenia proponowanych opcji reformy Bazylei III mają doprowadzić do średniego ważonego wzrostu minimalnych wymogów kapitałowych banków UE z 6,4% do 8,4% do 2030 r.

1.1.2. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ – WKŁAD W TRANSFORMACJĘ EKOLOGICZNĄ

Przyjęty projekt zobowiązuje banki do systematycznego identyfikowania i ujawniania ryzyka środowiskowego, społecznego i z zakresu ładu korporacyjnego oraz zarządzania nim w ramach procesu zarządzania ryzykiem.

W ramach tego procesu przewiduje się regularne przeprowadzanie testów warunków skrajnych związanych z klimatem zarówno przez organy nadzoru, jak i przez banki. Organy nadzoru będą musiały też oceniać ww. ryzyka w ramach regularnych przeglądów nadzorczych. Banki z kolei będą musiały ujawniać stopień narażenia ich

na te ryzyka. Aby uniknąć nadmiernych obciążeń administracyjnych dla mniejszych banków, przepisy dotyczące ujawniania informacji będą stosowane z zastosowaniem zasady proporcjonalności.

1.1.3. ŚCIŚLEJSZY NADZÓR – ZAPEWNIENIE NALEŻYTEGO ZARZĄDZANIA BANKAMI W UE I LEPSZA OCHRONA STABILNOŚCI FINANSOWEJ

Pakiet zwiększa harmonizację niektórych uprawnień i narzędzi nadzorczych. Ustanowiono w nim zbiór przepisów dotyczących kompetencji i reputacji, w oparciu, o które organy nadzoru będą oceniać, czy kadra kierownicza wyższego szczebla posiada umiejętności i wiedzę wymagane do zarządzania bankiem. Organ nadzoru otrzymają również skuteczniejsze narzędzia na potrzeby nadzoru nad grupami skupiającymi spółki z branży technologii finansowych (FinTech), w tym nad jednostkami zależnymi banków.

W nowelizowanych przepisach uregulowano również kwestię zakładania w UE oddziałów banków z państw trzecich. Obecnie oddziały te podlegają głównie przepisom krajowym, które są zharmonizowane jedynie w bardzo ograniczonym zakresie. Wspomniany pakiet umożliwi organom nadzoru lepsze zarządzanie ryzykiem związanym z funkcjonowaniem takich podmiotów.

1.1.4. ZMIANY ROZPORZĄDZENIA W SPRAWIE WYMOGÓW KAPITAŁOWYCH W OBSZARZE RESTRUKTURYZACJI I UPORZĄDKOWANEJ LIKWIDACJI

W ramach pakietu jako pierwsze uchwalone zostało Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2036 z dnia 19.10.2022 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 575/2013 i dyrektywy 2014/59/UE w odniesieniu do traktowania ostrożnościowego instytucji globalnych o znaczeniu systemowym, które realizują strategię restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji wielu punktów kontaktowych oraz w odniesieniu do metod pośredniej subskrypcji instrumentów kwalifikujących się do spełnienia minimalnego wymogu w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych.

Rozporządzenie ma na celu między innymi wyjaśnienie niektórych aspektów dotyczących wymogu TLAC jak i MREL w zakresie pojedynczego punktu wejścia (SPE), jak i strategii z wieloma punktami kontaktowymi (MPE).

Wprowadzono „system odliczeń” dla wewnętrznych MREL, gdy środki kierowane są pośrednio ze spółki zależnej do podmiotu w restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji poprzez spółkę pośredniczącą (*daisy chain*). Dokument wymaga, aby środki te spółka pośrednicząca (*intermediate parent*) odliczyła od swojego MREL.

W rozporządzeniu doprecyzowano także, w odniesieniu do współczynnika TLAC dla grup stosujących strategię z wieloma punktami wejścia (MPE), że organ ds. restrukturyzacji

i uporządkowanej likwidacji może podjąć działania, w celu rozwiązania ewentualnych niezgodności między sumą rzeczywistego TLAC a poziomem wymogu dla pojedynczego poziomu wejścia (SPE) i wyjaśni, czy wymóg uwzględnia spółki zależne w krajach trzecich.

1.2. SPRAWOZDAWCZOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTW W ZAKRESIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2022/2464 w sprawie sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (tzw. CSRD) została przyjęta 14.12.2022 r.

Zgodnie z nią wszystkie duże jednostki oraz małe i średnie spółki giełdowe będą przedstawiać w swoim sprawozdaniu z działalności informacje na temat: kwestii środowiskowych, społecznych i praw człowieka oraz ładu korporacyjnego. Informacje te będą raportowane według wspólnych europejskich zasad – Europejskich Standardów Raportowania Zrównoważonego Rozwoju (ESRS)¹. Dla małych i średnich spółek giełdowych zostaną opracowane uproszczone ESRS.

Przepisy dyrektywy przewidują trzystopniowy harmonogram zastosowania nowych obowiązków przez jednostki. W pierwszej kolejności informacje przedstawią po raz pierwszy (za rok obrotowy 2024) największe podmioty, które już obecnie raportują tzw. informacje niefinansowe na podstawie ustawy o rachunkowości. Są to duże jednostki zainteresowania publicznego, których liczba pracowników przekracza 500 osób. Rok później pierwsze raporty przedstawią pozostałe duże jednostki. Małe i średnie spółki giełdowe złożą po raz pierwszy raporty za rok obrotowy 2026.

Dzięki wprowadzonemu raportowaniu zainteresowane grupy użytkowników otrzymają szerszy dostęp do porównywalnych, wiarygodnych, wysokiej jakości danych na temat zrównoważonego rozwoju. Tym samym uzyskają dodatkowe narzędzie, które umożliwi wywieranie większego wpływu na podmioty gospodarcze działające w ich lokalnej społeczności. Dla samych jednostek raportujących jest to szansa na pokazanie – poprzez możliwość przedstawienia swoich działań na rzecz zrównoważonego rozwoju – że są one społecznie odpowiedzialne. Dzięki temu będzie im także łatwiej uzyskać dostęp do kapitału na dalszy rozwój. Unikną też konieczności dodatkowego indywidualnego przedstawiania informacji na temat swojego zrównoważonego rozwoju w związku z zapytaniami inwestorów, banków czy partnerów handlowych.

Kolejną zmianą w CSRD jest wprowadzenie obowiązkowego audytu raportów niefinansowych, a **podanie nieprawdziwych danych będzie podlegało odpowiedzialności karnej i finansowej – również dla członków zarządu.**

CSRD będzie teraz musiała zostać implementowana do prawa krajowego. Polska, tak jak pozostałe państwa członkowskie UE, ma na to 18 miesięcy.

¹ <https://www.efrag.org/lab6?AspxAutoDetectCookieSupport=1>

1.2.1. ZMIANA STANDARDU UJAWNIANIA INFORMACJI ESG

Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2022/2453 z 30.11.2022 r. *zmieniające wykonawcze standardy techniczne określone w rozporządzeniu wykonawczym (UE) 2021/637 w odniesieniu do ujawniania informacji na temat ryzyk z zakresu ochrony środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego* zostało uchwalone w związku z wprowadzeniem między innymi nowego art. 449a w rozporządzeniu 575/2013. W artykule tym na duże instytucje, które wyemitowały papiery wartościowe dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym dowolnego państwa członkowskiego, nałożono obowiązek ujawniania, począwszy od 28.06.2022 r., informacji na temat rodzajów ryzyka z zakresu ochrony środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego (ESG), w tym ryzyka fizycznego i ryzyka przejścia. Tę zmianę uwzględniono w zmianie rozporządzenia wykonawczego (UE) 2021/637, w którym oprócz istniejących jednolitych formatów ujawniania informacji oraz powiązanych instrukcji określono dodatkowe jednolite formaty ujawniania informacji oraz powiązane instrukcje dotyczące ujawniania informacji na temat ryzyka ESG.

Zgodnie z rozporządzeniem przy określaniu jednolitych formatów ujawniania informacji należy uwzględnić całkowitą istotność informacji, które mają być ujawniane. Oznacza to, że informacje ujawniane przez instytucje powinny obejmować z jednej strony skutki finansowe czynników ESG dla działalności gospodarczej i finansowej instytucji (perspektywa z zewnątrz), a z drugiej strony czynniki ESG, które mogą być wywołane przez działalność własną instytucji, i które z kolei stają się istotne pod względem finansowym, gdy wpływają na zainteresowane strony instytucji (perspektywa z wewnątrz). Rozporządzenie wykonawcze przedstawia rodzaje ujawnień, jakie banki powinny prezentować, aby pokazać, w jaki sposób zmiana klimatu może zwiększyć inne rodzaje ryzyka w bilansach instytucji i w jaki sposób instytucje łagodzą to ryzyko poprzez zwiększanie ekspozycji finansujących działania zgodne z taksonomią i celami porozumienia paryskiego. W związku z tym tabele i wzory stosowane do celów ujawniania tych informacji powinny zawierać dostatecznie wyczerpujące i porównywalne informacje na temat ryzyka ESG, umożliwiając tym samym użytkownikom tych informacji ocenę profilu ryzyka instytucji.

Zgodnie z wymogami CRR, rozporządzenie wykonawcze określa porównywalne ujawnienia ilościowe dla banków dotyczące zmian klimatycznych i ryzyka fizycznego związanego ze zmianami klimatu. Obejmują one również ujawnienia ilościowe dotyczące działań łagodzących podejmowanych przez instytucje, wspierających ich kontrahentów w przechodzeniu na gospodarkę neutralną pod względem emisji dwutlenku węgla oraz w adaptacji do zmian klimatu.

W standardzie technicznym opublikowano także standardy dwóch wskaźników ilościowych związanych z mierzaniem ryzyka klimatycznego zgodnych z taksonomią UE:

- Green Book ratio (GBR) oraz
- Banking Book Taxonomy Aligment ratio (BTAR).

Ich celem jest wskazanie, na ile działalność banków jest zgodna z realizacją postanowień porozumienia paryskiego. Wskaźniki te pokazują udział aktywów

banków zaangażowanych w finansowanie przedsięwzięć związanych z realizacją celów neutralności klimatycznej. Ich wartość ma informować banki o konieczności dostosowania kluczowych wskaźników efektywności (KPI) do realizacji postanowień porozumienia paryskiego oraz Europejskiego Zielonego Ładu.

W ostatecznej treści ITS dokonano zmian dotyczących zakresu oraz terminów ujawnień poszczególnych informacji, co uczyniono ze względu na utrudniony dostęp do danych, czy potrzeba wdrożenia przez banki nowych metodologii szacowania.

EBA spodziewa się, że pierwsze wiarygodne zastosowanie wskaźnika GAR nastąpi od grudnia 2023 r., zaś wskaźnika BTAR od czerwca 2024 r.

1.3. ZIELONE OBLIGACJE (PROJEKT)

Od lipca 2021 r. trwają prace nad projektem *rozporządzenia w sprawie dobrowolnego europejskiego standardu zielonych obligacji*. Projekt jest obecnie procedowany na poziomie Rady UE.

We wniosku przewidziano stworzenie wysokiej jakości dobrowolnego standardu dostępnego dla wszystkich emitentów (zarówno emitentów prywatnych, jak i rządów), aby pomóc w finansowaniu zrównoważonych inwestycji. Zielone obligacje (zwane również obligacjami ekologicznymi) są już wykorzystywane do pozyskiwania finansowania w sektorach, takich jak produkcja i dystrybucja energii, zasobooszczędne mieszkalnictwo i niskoemisyjna infrastruktura transportowa.

Nowy europejski standard zielonych obligacji będzie otwarty dla wszystkich emitentów obligacji ekologicznych, w tym emitentów spoza UE. Proponowane ramy przewidują cztery kluczowe wymogi:

- Środki pozyskane w wyniku emisji tego rodzaju obligacji powinny być w pełni przeznaczone na projekty zgodne z unijną systematyką.
- Musi istnieć pełna przejrzystość dotycząca sposobu wykorzystania środków pozyskanych z emisji obligacji w oparciu o szczegółowe wymogi sprawozdawcze.
- Wszystkie emisje unijnych zielonych obligacji muszą zostać zweryfikowane przez zewnętrznego audytora, aby zapewnić zgodność z przepisami rozporządzenia oraz dopilnować, by finansowane projekty były zgodne z unijną systematyką. Przewidziano w tym względzie szczególną, ograniczoną elastyczność dla emitentów długu państwowego.
- Zewnętrzni audytorzy świadczący usługi na rzecz emitentów unijnych zielonych obligacji muszą być zarejestrowani w Europejskim Urzędzie Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych i podlegać nadzorowi tego organu. Stanowić to będzie gwarancję jakości i wiarygodności ich usług i audytów, zapewniając tym samym ochronę inwestorów i integralność rynku.

Głównym celem inicjatywy jest stworzenie nowego „złotego standardu” dla zielonych obligacji, z którym można będzie porównywać inne standardy rynkowe i dążyć do ich ujednolicenia. Standard ten będzie miał na celu ograniczenie pseudoekolo-

gicznego marketingu i przyczyni się do finansowania tylko wiarygodnych projektów środowiskowych.

W wydanej w dniu 06.04.2022 r. opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego (EKES) zwraca on uwagę, że przy dalszym rozwijaniu zielonych obligacji konieczne jest stosowanie jednolitego standardu dla emitentów we wszystkich państwach członkowskich. Jednak nie należy też bagatelizować wyzwań, przed którymi stają emitenci przestrzegający standardów wynikających z unijnej systematyki. Najprawdopodobniej rozważą oni celowość poniesienia dodatkowych kosztów kontroli zewnętrznej w porównaniu z korzyściami wynikającymi z dotarcia do szerszej grupy inwestorów.

Proponowany zakres sprawozdawczości i wymogów zachowania zgodności z regulacjami mogą zdaniem EKES prowadzić do uznania przez mniejszych emitentów standardu zielonych obligacji za zbyt represyjny, a co za tym idzie zniechęcającego do emisji takich papierów wartościowych. Należy tego unikać i dlatego EKES zaleca pragmatyczne podejście w zakresie określenia wymogów nadzorczych i sprawozdawczych.

Unikanie zbyt szczegółowego stanowienia przepisów i nadmiernego regulowania, powinno dotyczyć również emitentów korporacyjnych, a przyjęcie unijnego standardu zielonych obligacji na rynkach kapitałowych ułatwiłoby rozwój rynku tych instrumentów.

1.4. DYREKTYWA O KREDYCIE KONSUMENCKIM (PROJEKT)

Od 30.06.2021 r. procedowany jest projekt legislacyjny nowelizacji Dyrektywy o kredycie konsumenckim (CCD II). Dokument może zostać przyjęty przez Parlament Europejski najprawdopodobniej w pierwszym kwartale 2023 r. Na początku grudnia 2022 r. osiągnięto polityczny konsensus w sprawie Dyrektywy. Oznacza to, że po dopracowaniu ostatnich kwestii zostanie ona przekazana do finalnego przyjęcia przez Parlament Europejski i Radę Europejską.

Propozycja zmienianej dyrektywy zawiera:

- objęcie regulacjami ryzykownych kredytów, które obecnie nie są objęte zakresem rozporządzenia UE, takie jak kredyty w wysokości poniżej 200 euro (*low value, high cost*),
- dostosowanie wymogów dotyczących informacji dla urzędzeń elektronicznych,
- zwiększenie przejrzystości informacji związanych z ofertami kredytowymi i dążenie do uniknięcia przeciężenia informacyjnego konsumentów,
- zajęcie się praktykami wykorzystującymi zachowania konsumentów, takimi jak sprzedaż wiązana produktów, oznaczanie z góry określonych pól wyboru lub niezamówiona sprzedaż kredytów,
- ulepszenie zasady oceny zdolności kredytowej konsumentów, tj. ich zdolności do trwałej spłaty kredytu, w celu zapewnienia, że wykorzystywane są odpowiednie i proporcjonalne dane oraz w celu zapobiegania nadmiernemu zadłużeniu,

- ograniczenie kosztu kredytu ponoszonego przez konsumentów,
- wspieranie konsumentów, którzy doświadczają trudności finansowych, poprzez rozłożenie spłaty w czasie i usługi doradztwa w zakresie zadłużenia,
- wprowadzenie wymogów dla przedsiębiorstw, aby na pierwszym miejscu stawały potrzeby konsumentów i działały w sposób etyczny, zapewniając jednocześnie, że ich pracownicy posiadają odpowiednią wiedzę i kompetencje w zakresie kredytów.

Wśród bardziej kontrowersyjnych zapisów znalazła się propozycja Parlamentu Europejskiego, aby na odstąpienie od umowy zamiast 14 dni od dnia jej podpisania każdy konsument, który pożycza z banku lub firmy pożyczkowej kwotę do 255 550 zł miał 1 rok i 14 dni. Zdaniem banków tak znaczące wydłużenie okresu na bezkosztowe odstąpienie od umowy kredytu konsumenckiego bez podania przyczyny wprowadziłoby ogromną niepewność na rynku finansowym, ale jednocześnie utrudniłoby konsumentom dostęp do kredytów.

Kolejna propozycja tym razem Komisji Europejskiej to objęcie reżimem kredytu konsumenckiego coraz szybciej rozwijających się płatności online typu: „kup teraz, zapłać później” (BNPL – *buy now, pay later*), niezależnie od wartości zakupów i terminu odroczonej zapłaty. Klient stawałby się kredytobiorcą już od dnia zakupu. Ten rodzaj transakcji pozwala kupić towar, ale zapłacić za niego bez odsetek, np. dopiero po 30 dniach. W tym czasie klient może np. sprawdzić produkt i odesłać go bez konieczności późniejszego oczekiwania na zwrot pieniędzy. Włączenie płatności BNPL pod rygor wszystkich zapisów ustawy o kredycie konsumenckim – od rozbudowanych formularzy informacyjnych, przez konieczność zaakceptowania umowy ze wszystkimi elementami wymaganymi przez ustawę o kredycie konsumenckim, po wskazanie terminu odstąpienia od umowy – w oczywisty sposób zwiększy formalności związane ze stosowaniem tego rodzaju płatności, ale zdaniem autorów regulacji leży to również w interesie klientów.

Przy okazji zmian w CCD, Komisja przewiduje aktualizację Dyrektywy *dotyczącej sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość* (DMFSD). Potrzeba taka wynika z wielu zmian, jakie nastąpiły na rynku od czasu jej przyjęcia w 2002 r., takich jak: cyfryzacja, istnienie coraz bardziej złożonych produktów finansowych, szybkość z jaką konsumenci mogą podpisywać umowy i kupować usługi finansowe (w tym za pomocą kanałów mobilnych), a także stosowanie przez dostawców nowych technik sprzedaży produktów kredytowych z wykorzystaniem profilowania i zasobów big data w celu wpływania na zachowania konsumentów.

Rada UE zaproponowała wykluczenie z zakresu nowej dyrektywy niektórych produktów, takich jak bezpośrednie finansowanie społecznościowe, ponieważ proponowane przepisy nie obejmują wszystkich aspektów tego typu finansowania, w szczególności ochrony konsumentów będących pożyczkodawcami. Z zakresu nowych przepisów wyłącza się również, pod pewnymi warunkami, odroczoną spłatę oraz karty obciążeniowe, jako że są to kwestie dotyczące przede wszystkim nawyków płatniczych. W tekście dyrektywy przyjętym przez Radę wyłączono z tej regulacji też umowy najmu lub dzierżawy, na mocy których wynajmujący nie ma obowiązku ani możliwości zakupu przedmiotu umowy.

Ponadto, Rada zaproponowała mniej rygorystyczne przepisy dotyczące dostosowania informacji udzielanych przed zawarciem umowy, wymogów reklamowych oraz postanowień umownych co do przedterminowej spłaty. Produktami objętymi częściowym odstępstwem mają być m.in. pożyczki nieprzekraczające 200 euro, kredyty w rachunku bieżącym do spłaty w ciągu trzech miesięcy, kredyty nieoprocentowane bez odsetek i innych opłat oraz umowy na okres nie dłuższy niż trzy miesiące i powodujące znikome koszty.

W zakresie uregulowania wcześniejszej spłaty, która stanowiła priorytetową kwestię dla polskiego sektora bankowego, propozycja Parlamentu Europejskiego odnośnie do treści art. 29 projektu jest korzystniejsza, gdyż jednoznacznie wskazuje, które opłaty ponoszone przez konsumenta w momencie zawierania umowy kredytowej podlegają późniejszemu rozliczeniu, a które nie, i określa sposób, w jaki winno to być odnotowane w treści umowy. Stanowisko Rady w tym zakresie jest o wiele bardziej ogólne, nie precyzuje zasad rozliczenia poszczególnych opłat ponoszonych na początku obowiązywania umowy.

1.5. RAMY TOŻSAMOŚCI CYFROWEJ (eIDAS)

Projekt nowelizacji rozporządzenia w sprawie *identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym (eIDAS)*, wprowadza Ramy Tożsamości Cyfrowej, a dla przedsiębiorstw powszechny dostęp do bezpiecznej i wiarygodnej identyfikacji elektronicznej i takiegoż uwierzytelniania elektronicznego (za pomocą osobistego portfela cyfrowego w telefonie komórkowym). Rada UE przyjęła podejście ogólne w sprawie projektu 6.12.2022 r.

Proponowane przepisy zobowiązują państwa członkowskie do wydawania w ramach notyfikowanego systemu identyfikacji elektronicznej europejskich portfeli tożsamości cyfrowej. System ten będzie się opierał na wspólnych normach technicznych i będzie obejmował obowiązkową certyfikację. Do wniosku w sprawie rozporządzenia dołączono zalecenie w sprawie opracowania unijnego zestawu narzędzi określającego techniczne specyfikacje portfela.

Jako środek identyfikacji elektronicznej wydawany w ramach krajowych systemów o „wysokim” poziomie bezpieczeństwa portfel będzie samodzielnym środkiem identyfikacji elektronicznej polegającym na wydawaniu danych identyfikujących osobę i wydawaniu portfela przez państwa członkowskie. W związku z tym w swoim podejściu ogólnym Rada doprecyzowała koncepcję portfela i jego powiązania z krajowymi środkami identyfikacji elektronicznej.

Poziomy bezpieczeństwa powinny oznaczać stopień, w jakim można mieć zaufanie do środka identyfikacji elektronicznej. Chodzi o to, jaką pewność można mieć – przy ustalaniu tożsamości danej osoby – że jest ona tą, której przypisano daną tożsamość. W związku z tym portfel musi być wydawany w ramach systemu identyfikacji elektronicznej o „wysokim” poziomie bezpieczeństwa.

Ponadto dodano przepis dotyczący *onboardingu* użytkowników, aby rozwiać obawy państw członkowskich, w których wydano już znaczną liczbę krajowych środków identyfikacji elektronicznej o „istotnym” poziomie bezpieczeństwa.

1.6. POLECENIA PRZELEWU NATYCHMIASTOWEGO W EURO (PROJEKT)

W dniu 26.10.2022 r. Komisja Europejska złożyła wniosek zawierający projekt Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającego rozporządzenia (UE) nr 260/2012 i (UE) 2021/1230 w odniesieniu do poleceń przelewu natychmiastowego w euro ma na celu spopularyzowanie płatności natychmiastowych w walucie euro. Ma to się przyczynić: po pierwsze do upowszechnienia tej metody płatności, po drugie do ułatwienia konsumentom jej stosowania i po trzecie do szybszego obrotu pieniędzy w środowisku gospodarczym, w momencie, gdy przelewane pieniądze nie będą przedmiotem dłuższej obsługi bankowej, tylko będą natychmiast znajdowały się na koncie odbiorcy.

Projekt przewiduje obowiązek oferowania przelewów natychmiastowych przez podmioty, które oferują obecnie zwykłe przelewy w walucie euro. Wprowadzi także ograniczenia opłat stosowanych przez dostawców za przelewy natychmiastowe w euro, co będzie służyć oszczędnościom dla konsumentów i nie będzie ograniczać dostępu do płatności natychmiastowych. W celu zmniejszenia ryzyka błędnego przelewu przewiduje się także dodanie usługi sprawdzającej, czy numer IBAN odbiorcy jest zgodny z nazwiskiem lub nazwą odbiorcy i informowanie o rozbieżności między tymi danymi zlecającemu przelew.

Projekt ma mniejsze znaczenie dla państw spoza strefy euro, ale będzie dotyczył także krajów spoza strefy, w tym Polski. Co istotne, dla państw spoza strefy euro, jak Polska, będzie obowiązywać dłuższy termin dostosowania się: 30 miesięcy na przystosowanie się do oferowania klientom możliwości odbioru takich przelewów oraz 36 miesięcy do oferowania możliwości ich zlecenia. W państwach strefy euro będzie to odpowiednio sześć i dwanaście miesięcy.

W związku z tym, że jest to projekt, który może wymusić znaczące zmiany w zakresie oferowanych przez dostawców usług (w tym ingerencję w politykę cenową), Rada ds. Usług Płatniczych we współpracy z SEPA Polska wspólnie przygotowały obszerne i szczegółowe stanowisko zawierające koncepcję funkcjonowania usług płatniczych:

- „Plan A” – dostawcy usług płatniczych spoza strefy euro powinni zostać wyłączeni z obowiązku oferowania (lub świadczenia) natychmiastowych przelewów w walucie euro.
- „Plan B” – w przypadku nieuwzględnienia „Planu A” polski sektor bankowy stoi na stanowisku, że wszyscy uczestnicy rynku płatniczego działający w podobnych warunkach powinni być traktowani jednakowo, aby uniknąć jakiegokolwiek dyskryminacji. Oznacza to, że w przypadku nieuwzględnienia uwagi z „Planu A”, a więc objęcia przepisami Rozporządzenia 2022/0341 (COD) również krajów spoza strefy euro, wszyscy dostawcy usług płatniczych – bankowi oraz niebankowi, powinni zostać nią objęci.

Banki oceniły proponowany okres przejściowy dla Polski, kraju spoza strefy euro, jako znacząco zbyt krótki – powinien wynosić nie mniej niż 3 lata przy uwzględnieniu istnienia opracowanego RTS i braku innych praktycznych przeszkód do wdrożenia Rozporządzenia.

Najbardziej adekwatnym punktem odniesienia dla tworzenia nowego systemu są już istniejące krajowe systemy płatności natychmiastowych – w przypadku Polski jest to krajowy system Express Elixir. Jednak do momentu opublikowania Regulacyjnych Standardów Technicznych (RTS) dotyczących oczekiwanej funkcjonalności proponowanych regulacji, trudno całościowo ocenić nową regulację. Wskazuje się jednak na problemy, jakie mogą wyniknąć z wprowadzenia usługi weryfikacji zgodności między nazwiskiem lub nazwą odbiorcy z identyfikatorem rachunku płatniczego (*Confirmation of payee*) jako części usługi płatniczej. Dlatego zaproponowano oddzielenie płatności natychmiastowych od usługi CoP, co w szczególności oznaczać ma, że wszelkie działania pomiędzy płatnikiem a dostawcą odbiorcy przy wymianie informacji o odbiorcy, nie powinny być wliczane do terminów określonych dla płatności natychmiastowych..

Projekt rozporządzenia istotnie zmienia zasady w zakresie *screenowania* transakcji natychmiastowych w walucie euro, tworząc precedens, że każdy dostawca sprawdza swoich własnych użytkowników, a sama transakcja w momencie realizacji nie jest już weryfikowana. W stanowisku polskiego sektora bankowego zwrócono uwagę na istotne ryzyko, że regulacja nie odnosi się do innych pól w przelewie niż płatnik/odbiorca, jak również nakazuje weryfikację całej bazy klientów każdego dnia kalendarzowego oraz po publikacji nowych list. Powstaje wątpliwość, czy taki nietypowy scenariusz (tylko dla przelewów natychmiastowych w walucie euro) jest uzasadniony, gdyż banki widzą w nim zwiększone ryzyko niedotrzymania wymogów sankcyjnych i ryzyko w obszarze AML/CFT.

1.7. PRZEGLĄD PRZEPISÓW DOTYCZĄCYCH PRZECIWDZIAŁANIA PRANIU PIENIĘDZY I FINANSOWANIU TERRORYZMU

Rada UE przyjęła 7.12.2022 r. podejście ogólne w sprawie Dyrektywy oraz Rozporządzenia dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu.

Nowe przepisy zostaną rozszerzone na cały sektor kryptoaktywów i zobowiążą dostawców usług kryptoaktywowanych do stosowania zasad należytej staranności wobec klientów. Oznacza to, że usługodawcy będą musieli weryfikować fakty i informacje dotyczące klientów. W swoim stanowisku Rada domaga się od usługodawców stosowania środków należytej staranności podczas transakcji od kwoty 1000 euro i dodaje środki mające zmniejszać ryzyko związane z transakcjami za pomocą portfeli niepoważnych. Rada wprowadziła także konkretne wzmocnione środki należytej staranności wobec transgranicznych korespondenckich relacji usługodawców.

Obowiązkom przewidzianym w rozporządzeniu będą też podlegać pośrednicy finansowi będący stroną trzecią, osoby prowadzące handel metalami i kamieniami szlachetnymi oraz dobrami kultury, a także jubilerzy, zegarmistrze i złotnicy. Ograniczając duże płatności gotówką, UE utrudni przestępcom pranie pieniędzy. W całej UE obowiązywać będzie maksymalny limit takich płatności w wysokości 10 000 euro. Państwa członkowskie będą mogły go dodatkowo obniżyć do jeszcze niższego poziomu.

Państwa trzecie znajdujące się na liście Grupy Specjalnej ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (FATF) znajdują się też na liście UE. Stworzone będą dwie listy UE: czarna i szara, podobnie jak w FATF. Komisja nie będzie musiała powielać procesu identyfikacyjnego przeprowadzonego wcześniej przez FATF. Pozwoli to zaoszczędzić czas i zasoby. Po tym jak państwo trzecie trafi na którąś z list, UE zastosuje środki proporcjonalne do stwarzanych przez niego zagrożeń.

W swoim stanowisku Rada postanowiła zadbać o większą przejrzystość i harmonizację przepisów o beneficjentach rzeczywistych. Doprecyzowuje zwłaszcza, że kwestia beneficjentów rzeczywistych opiera się na dwóch składowych – własności i kontroli – które należy przeanalizować, żeby ocenić sposób sprawowania kontroli nad podmiotem prawnym i zidentyfikować wszystkie osoby fizyczne będące jego beneficjentami rzeczywistymi. Doprecyzowane zostały także stosowne przepisy dotyczące struktur własności i kontroli wielopoziomowej. Rada dokładniej określa też, jak identyfikować i weryfikować tożsamość beneficjentów rzeczywistych w różnego rodzaju podmiotach, w tym spoza UE.

Doprecyzowane zostały także przepisy o ochronie danych i o przechowywaniu dokumentów. Ma to ułatwić i przyspieszyć pracę właściwych organów. Państwa członkowskie powinny dopilnować, aby każda osoba fizyczna lub prawna, która może wykazać uzasadniony interes, miała dostęp do informacji przechowywanych w rejestrach beneficjentów rzeczywistych. Wśród osób tych powinni znajdować się dziennikarze i organizacje społeczeństwa obywatelskiego, którzy mają związki z zapobieganiem praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu oraz ze zwalczaniem tych zjawisk.

Pakiet doprecyzowuje też m.in. przepisy o *outsourcingu*, uprawnienia organów nadzoru oraz przewiduje minimalny zestaw informacji, do których powinny mieć dostęp wszystkie jednostki analityki finansowej (krajowe ośrodki otrzymywania i analizy zgłoszeń o podejrzanych transakcjach oraz stosownych informacji o praniu pieniędzy) i określa zasady lepszej współpracy między organami.

1.8. HARMONIZACJA PRAWA DOTYCZĄCEGO NIEWYPŁACALNOŚCI (PROJEKT)

Projekt Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie harmonizacji pewnych aspektów prawa dotyczącego niewypłacalności z 07.12.2022 r. zakłada zharmonizowanie niektórych przepisów dotyczących niewypłacalności przedsiębiorstw w całej UE, zwiększenie ich skuteczności i wspieranie inwestycji transgranicznych.

Każde państwo członkowskie stosuje dziś inne zasady w przypadku stwierdzenia niewypłacalności. Jest to wyzwanie dla inwestorów transgranicznych, którzy muszą uwzględnić 27 różnych zbiorów przepisów dotyczących niewypłacalności, gdy oceniają możliwości inwestycji.

Projekt zawiera przepisy umożliwiające harmonizację określonych aspektów postępowania upadłościowego w całej UE. Zawiera on przepisy dotyczące działań mających na celu zabezpieczenie masy upadłości (tj. z jednej strony uniemożliwienie

dłużnikom dokonywania czynności, które obniżałyby wartość majątku, jaki mogą uzyskać wierzyciele, a z drugiej strony umożliwienie śledzenia aktywów należących do masy upadłościowej).

Projekt zakłada możliwość powołania komitetów wierzycieli w celu zapewnienia sprawiedliwego podziału odzyskanego majątku między wierzycielami. Wprowadzi także postępowania w sprawie tzw. „przygotowanej likwidacji”, mającej miejsce w przypadku, gdy sprzedaż przedsiębiorstwa została uzgodniona przed rozpoczęciem postępowania upadłościowego. Nałoży ponadto obowiązek na członków zarządu firmy w kłopotach do terminowego złożenia wniosku o wszczęcie postępowania upadłościowego, zanim nastąpi zmniejszenie wartości przedsiębiorstwa.

Zaproponowano także uproszczony system postępowania upadłościowego w odniesieniu do mikroprzedsiębiorstw. Ma to służyć obniżeniu kosztów ich likwidacji, umożliwieniu właścicielom przedsiębiorstw umorzenia długów i ułatwieniu ponownego startu w charakterze przedsiębiorców.

Państwa członkowskie zostaną zobowiązane sporządzić arkusz informacyjny podsumowujący istotne elementy ich krajowych przepisów dotyczących niewypłacalności, aby ułatwić inwestorom transgranicznym lepsze podejmowanie decyzji biznesowych. Zdaniem Komisji Europejskiej środki te będą sprzyjać inwestycjom transgranicznym na całym jednolitym rynku, obniżą koszty kapitału ponoszone przez przedsiębiorstwa, a w ostatecznym rozrachunku przyczynią się do powstania unii rynków kapitałowych w UE.

Zwiększenie skuteczności postępowań upadłościowych pomoże skrócić czas ich trwania i zwiększyć wysokość odzyskanej kwoty w sprawach dotyczących niewypłacalności, co przełożyłoby się na niższe koszty likwidacji przedsiębiorstw i wyższe stopy odzysku dla wierzycieli i inwestorów.

1.9. SZTUCZNA INTELIGENCJA (PROJEKT)

W dniu 6.12.2022 r. Rada UE przyjęła podejście ogólne (*general approach*) do projektu rozporządzenia Komisji Europejskiej w sprawie sztucznej inteligencji ogłoszonego w ramach pakietu „Europa na miarę ery cyfrowej” (*Europe fit for the Digital Age*). Rozporządzenie ma wspierać inwestycje i innowacje w zakresie sztucznej inteligencji, poprawić zarządzanie i skuteczne wdrażanie obowiązujących przepisów o prawach podstawowych i bezpieczeństwie oraz ułatwić rozwój jednolitego rynku dla zastosowań sztucznej inteligencji.

Założenia nowych przepisów są następujące:

- przepisy projektu opracowane na wzór przepisów RODO, zatem przepisy bazują na podejściu w oparciu o ryzyko,
- wprowadza się cztery kategorie systemów sztucznej inteligencji (AI): niedozwolone; o wysokim ryzyku; o ograniczonym ryzyku i o niskim ryzyku,
- przepisy zakazujące wybranych rodzajów AI odnoszą się nie do samej technologii,

lecz jej skutków (podobnie, jak np. w RODO przy profilowaniu), takich jak manipulowanie ludzkim zachowaniem, opiniami lub wpływanie na decyzjami podejmowane na ich szkodę; wykorzystywanie informacji lub analizowanie ludzi pod kątem określenia ich słabych punktów,

- wyodrębnienie kategorii systemów AI o wysokim ryzyku, dotyczących m.in. infrastruktury krytycznej, zasad zatrudnienia, bezpieczeństwa publicznego czy egzekwowania prawa. Systemy takie będą musiały spełniać szereg dodatkowych wymogów dotyczących nadzoru ludzkiego, zasad monitoringu i dokumentacji,
- kategorie o ograniczonym i niskim ryzyku będą objęte najmniej wygórowanymi wymaganiami, dotyczącymi m.in. skutków wykorzystywania informacji i transparentności dla użytkowników,
- przepisy oddzielnie odnoszą się do systemów AI opartych na biometrii, wskazując dodatkowe wymogi w tym zakresie.

W swojej propozycji Rada UE w odniesieniu do zakazu stosowania przez organy ścigania systemów zdalnej identyfikacji biometrycznej „w czasie rzeczywistym” w przestrzeni publicznej, wyjaśniła cele, w przypadku których takie wykorzystanie jest absolutnie niezbędne i stosowane jest drodze wyjątku.

Wiele z wymogów dotyczących systemów sztucznej inteligencji wysokiego ryzyka doprecyzowano i dostosowano w taki sposób, aby były one bardziej wykonalne technicznie, a ich przestrzeganie było mniej uciążliwe dla zainteresowanych stron, na przykład w odniesieniu do jakości danych lub w odniesieniu do dokumentacji technicznej, którą powinny sporządzać MSP w celu wykazania, że ich systemy sztucznej inteligencji wysokiego ryzyka spełniają wymogi.

Projekt rozporządzenia kładzie nacisk na zobowiązanie użytkowników systemu służącego do rozpoznawania emocji do informowania osób fizycznych o stosowaniu wobec nich takiego systemu. Dodano również, że osoba fizyczna lub prawna może złożyć skargę do właściwego organu nadzoru rynku dotyczącą nieprzestrzegania przepisów aktu o sztucznej inteligencji i może oczekiwać, że taka skarga zostanie rozpatrzona zgodnie ze specjalnymi procedurami tego organu.

Projekt rozporządzenia będzie mieć istotne znaczenie dla banków w miarę rozwijania przez nie systemów opartych na sztucznej inteligencji.

1.10. WYBRANE REGULACJE EUROPEJSKIEGO URZĘDU NADZORU BANKOWEGO (EBA)

1.10.1. WYTYCZNE DLA INSTYTUCJI I ORGANÓW DS. RESTRUKTURYZACJI I UPORZĄDKOWANEJ LIKWIDACJI DOTYCZĄCE POPRAWY WYPŁACALNOŚCI

EBA w dniu 13.01.2022 r. opublikował ostateczne *wytyczne dla instytucji i organów ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji dotyczące poprawy wypłacalności banków*. Wytyczne mają stanowić ważny krok w kierunku uzupełnienia ram prawnych z zakresu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji.

Wytyczne, podsumowujące najlepsze praktyki opracowane do tej pory przez unijne organy ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, określają wymogi mające na celu poprawę ciągłości operacyjnej restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, dostęp do infrastruktury rynku finansowego, finansowanie i płynność w restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, poręczenie majątkowe w realizacji, reorganizacji biznesu i komunikacji. Są one skierowane zarówno do władz, jak i instytucji UE, aby zapewnić spójność działania w ramach restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji oraz poprawić koordynację pracy w kolegiach ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji.

Instytucje i organy powinny zastosować te Wytyczne do 1.01.2024 r.

1.10.2. WYTYCZNE W SPRAWIE PROWADZENIA SKUTECZNEJ RESTRUKTURYZACJI

EBA opublikował w dniu 13.01.2022 r. *wytyczne w sprawie poprawy możliwości przeprowadzenia skutecznej restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji* (ang. *Resolvability guidelines*). Zobowiązane do ich stosowania są organy przymusowej restrukturyzacji oraz banki objęte zakresem podmiotowym dyrektywy BRR z wyłączeniem podmiotów, których plan przymusowej restrukturyzacji zakłada przeprowadzenie postępowania upadłościowego.

W wytycznych określono działania dotyczące konkretnych instrumentów restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, które banki i organy ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji powinny podjąć w celu poprawy możliwości przeprowadzenia skutecznej restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji banków i grup objętych planem restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji.

Banki powinny dysponować rozwiązaniami operacyjnymi w celu zapewnienia ciągłości usług wspierających funkcje krytyczne (oznaczone jako „usługi krytyczne”) i główne linie biznesowe niezbędne do skutecznej realizacji strategii restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji oraz wszelkich wynikających z niej restrukturyzacji (określonych jako „usługi

podstawowe”) – wraz z usługami krytycznymi – zwane „odpowiednimi usługami” – oraz dostępu do aktywów operacyjnych i personelu, które są niezbędne w momencie rozpoczęcia restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, a także w celu ułatwienia reorganizacji działalności. Banki powinny zidentyfikować w tym celu „odpowiednie usługi”, aktywa operacyjne i personel oraz przyporządkować je do funkcji krytycznych, głównych linii biznesowych i podmiotów prawnych (świadczących i otrzymujących usługi).

Banki powinny mieć możliwość składania organom ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji sprawozdań dotyczących świadczenia lub otrzymywania odpowiednich usług, zawierające aktualne i dostępne przez cały czas informacje. W tym celu powinny dysponować kompleksowymi, możliwymi do przeszukiwania, aktualnymi systemami informacji zarządczej i bazami danych (zwanymi łącznie „katalogiem usług”) zawierającymi informacje niezbędne do skutecznego wdrożenia narzędzi przewidzianych w programie restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, w tym informacje na temat własności aktywów i infrastruktury, ustalania cen, praw umownych i umów, a także ustaleń dotyczących *outsourcingu*.

Banki powinny także sporządzić i aktualizować plan awaryjny opisujący, w jaki sposób utrzymają dostęp do dostawców odpowiednich usług z zakresu infrastruktury rynku finansowego w sytuacjach skrajnych w okresie poprzedzającym restrukturyzację i uporządkowaną likwidację, w jej trakcie i po jej zakończeniu.

Podmioty te zobowiązane są osiągnąć pełną zgodność z wytycznymi do 1.01.2024 r.

1.10.3. WYTYCZNE DOTYCZĄCE STRATEGII PRZENIESIENIA

W dniu 26.09.2023 EBA opublikował wytyczne EBA/GL/2022/11 w sprawie możliwości przeniesienia w kontekście oceny możliwości przeprowadzenia skutecznej restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji do celów strategii przeniesienia. Zobowiązane do stosowania tych wytycznych są organy przymusowej restrukturyzacji oraz banki, dla których instrumentem przymusowej restrukturyzacji określonym w planie przymusowej restrukturyzacji jest instrument przeniesienia, tj. przejęcie przedsiębiorstwa, instytucja pomostowa lub wydzielenie praw majątkowych. Organy przymusowej restrukturyzacji mogą jednak podjąć decyzję o zastosowaniu części wytycznych w odniesieniu do banków, dla których instrumentem określonym w planie jest umorzenie lub konwersja zobowiązań.

W przypadku zmiany strategii restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, w szczególności poprzez nowe włączenie instrumentu przeniesienia do preferowanej strategii restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, niniejsze wytyczne powinny mieć pełne zastosowanie jak najszybciej i nie później niż po upływie 3 lat od daty zatwierdzenia planu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji obejmującego nową strategię restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji.

Banki powinny być w stanie, na wniosek organu ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji:

- zidentyfikować i wyodrębnić elementy zakresu przeniesienia, określone przez organy

ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji oraz zgodnie z ich wskazówkami,

- przetestować możliwość zastosowania zakresu przeniesienia w ramach różnych scenariuszy przekazanych przez organy ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji.

Banki powinny też sygnalizować organom ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji przeszkody utrudniające możliwość przeniesienia aktywów, praw lub zobowiązań przy stosowaniu określenia zakresu przeniesienia oraz proponować ewentualne środki łagodzące i rozwiązania. Instytucje powinny pracować nad stopniowym ograniczaniem tych przeszkód.

W wytycznych określono szczegółowe uwarunkowania dotyczące poszczególnych instrumentów przeniesienia: zbycie działalności, zastosowanie instytucji pomostowej, zastosowanie instrumentu wydzielenia aktywów.

Banki, z uwzględnieniem zasady proporcjonalności, powinny być w stanie:

- podzielić główne linie biznesowe i funkcje krytyczne na procesy funkcjonalne oraz przyporządkować je odpowiednio do jednostek organizacyjnych,
- ocenić rolę jednostek organizacyjnych i ich usług,
- zidentyfikować odpowiadające im elementy, takie jak aktywa, zobowiązania, pracownicy, zasoby, systemy i aplikacje, zaangażowane w jednostkach organizacyjnych jako właściwe, wzajemne powiązania operacyjne, finansowe i prawne zarówno na poziomie międzyprzedmiotowym, jak i jednostek organizacyjnych,
- następnie powyższe informacje przekazać organom ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji.

Banki powinny informować organy ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji na ich wniosek o prawie właściwym i krajowej specyfice aktywów, pozycji, działalności i podmiotów w zakresie przeniesienia. Powinny także sygnalizować pozycje – w ramach zakresu przeniesienia lub na wniosek – które mogą być przenoszone tylko na obszarze tego samego państwa członkowskiego i wskazywać potencjalne sposoby rozwiązania tego problemu.

Banki powinny zwracać uwagę organów na wszelkie przypadki, w których prawo państwa trzeciego nakłada na te podmioty obowiązek wspierania jej jednostki zależnej, w związku z czym pozycje z państwa trzeciego będą musiały się znaleźć w zakresie przeniesienia.

Podmioty zobowiązane są wdrożyć wytyczne do 1.01.2024 r.

1.10.4. WYTYCZNE W SPRAWIE ANALIZY PORÓWNAWCZEJ WYNAGRODZEŃ I RÓŻNIC W WYNAGRODZENIACH Kobiet I MĘŻCZYZN DLA BANKÓW I FIRM INWESTYCYJNYCH

W dniu 30.06.2022 r. EBA opublikował wytyczne ws. *analizy porównawczej wynagrodzeń kobiet i mężczyzn*, które uwzględniają dodatkowe wymogi wprowadzone przez dyrektywę CRD V w zakresie stosowania odstępstw od wymogu wypłaty części wynagrodzenia zmiennego w instrumentach i na zasadach odroczenia oraz *benchmarkingu* wynagrodzenia ze względu na płeć. W przeglądzie zamieszczono również wskazówki, jak ujednostliwić analizę porównawczą zgód udzielonych przez akcjonariuszy, aby stosować wyższe niż 100% współczynniki między wynagrodzeniem zmiennym a stałym.

Zmianie uległ szablon do zbierania danych, w którym uwzględniono również Rozporządzenie Wykonawcze Komisji Europejskiej w *sprawie ujawniania informacji*. Nadzory będą zbierać dodatkowe informacje na temat stosowania odstępstw od wymogu wypłaty części wynagrodzenia zmiennego w instrumentach oraz informacje dotyczące odroczenia.

Zasada równej płacy za taką samą pracę lub pracę o równej wartości oraz środki mające na celu zapewnienie równych szans zostały już uwzględnione w wytycznych EBA w *sprawie rozsądnej polityki wynagrodzeń i zarządzania wewnętrznego*. Analiza różnic w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn umożliwi właściwym organom monitorowanie wdrażania takich środków i ich zmiany na różnych poziomach wynagrodzeń. W Polsce banki miały obowiązek zaraportować pierwszy raz dane dotyczące różnic w wynagrodzeniu kobiet i mężczyzn do końca stycznia 2022 r., choć w Unii Europejskiej wymóg ten będzie obowiązywać od początku 2023 r.

1.10.5. WYTYCZNE ZMIENIAJĄCE WYTYCZNE W ZAKRESIE UJAWNIEŃ EKSPOZYCJI NIEPRACUJĄCYCH I OBJĘTYCH RESTRUKTURYZACJĄ

W dniu 12.10.2022 r. EBA opublikowała zmienione wytyczne EBA/GL/2022/13 dotyczące ujawniania informacji, które zostały całkowicie lub częściowo zastąpione wykonawczymi standardami technicznymi dotyczącymi ujawniania informacji w filarze 3. Międzynarodowe standardy techniczne dotyczące ujawniania informacji w filarze 3 określają również wymogi informacyjne dotyczące ekspozycji zagrożonych i objętych restrukturyzacją, które mają zastosowanie wyłącznie do dużych lub innych instytucji notowanych na giełdzie. Jednak EBA uznała, że ten zakres podmiotowy jest niewystarczający. Dlatego wydano wytyczne, aby wyjaśnić, że wytyczne EBA będą mieć nadal zastosowanie do notowanych na giełdzie małych i nieskomplikowanych instytucji oraz do średnich banków, które nie są notowane na uznanych rynkach. Zmienione wytyczne obowiązują od 31.12.2022 r.

1.10.6. WYTYCZNE OKREŚLAJĄCE KRYTERIA DLA IDENTYFIKACJI, SZACOWANIA, ZARZĄDZANIA I ŁAGODZENIA RYZYKA WYNIKAJĄCEGO Z POTENCJALNYCH ZMIAN STÓP PROCENTOWYCH ORAZ SZACOWANIA I MONITOROWANIA RYZYKA SPREADU KREDYTOWEGO Z DZIAŁALNOŚCI NIEHANDLOWEJ INSTYTUCJI

EBA w dniu 20.10.2022 r. opublikowała wytyczne w sprawie ryzyka stopy procentowej w działalności bankowej w części wynikającej portfela niehandlowego. Wytycznym towarzyszyły dwa projekty aktów delegowanych wydawanych na podstawie Dyrektywy CRD. Dotychczas oba rozporządzenia wykonawcze nie zostały jeszcze opublikowane. Same wytyczne zastępują wcześniejszy dokument EBA w tej sprawie z 2018 r. Nowy dokument obejmuje więcej kwestii, m.in. kryteria identyfikacji niezadawalających modeli wewnętrznych zarządzania ryzykiem stopy procentowej księgi bankowej oraz zasady monitorowania i zarządzania ryzykiem spreadu kredytowego wynikającego z działalności niehandlowej. Szczególna uwaga ma być zwracana na pięcioletnie pułapy przeszacowania depozytów bez terminu zapadalności w celu oceny skutków z tytułu ich istnienia. Wytyczne wchodzi w życie z dniem 30.06.2023 r., z wyjątkiem zapisów dotyczących spreadów kredytowych, które będą obowiązywać 6 miesięcy później.

1.10.7. WYTYCZNE DOTYCZĄCE KORZYSTANIA ZE ZDALNYCH ROZWIĄZAŃ DO ZDALNEJ OBSŁUGI (ONBOARDINGU) KLIENTÓW

W dniu 22.11.2022 r. EBA opublikował ostateczne wytyczne *dotyczące korzystania ze zdalnej obsługi klientów*. Określają one kroki, jakie instytucje kredytowe i finansowe powinny podjąć w celu zapewnienia bezpiecznych i skutecznych praktyk zdalnego wdrażania klientów zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu (AML/CFT) oraz unijnymi ramami ochrony danych. Wytyczne mają zastosowanie do wszystkich instytucji kredytowych i finansowych objętych zakresem dyrektywy w sprawie przeciwdziałania praniu pieniędzy.

Wytyczne ustanawiają wspólne standardy UE w zakresie opracowywania i wdrażania solidnych i uwzględniających ryzyko procesów i polityk wstępnej należytej staranności wobec klienta w kontekście jego zdalnej obsługi. Określają one kroki, jakie instytucje finansowe powinny podjąć, wybierając narzędzia do zdalnego wdrażania klientów oraz oceniając adekwatność i niezawodność takich narzędzi, w celu skutecznego wypełniania swoich obowiązków w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu.

2. REGULACJE KRAJOWE

2.1. LISTY ZASTAWNE I BANKI HIPOTECZNE

Ustawa z 7.04.2022 r. o zmianie ustawy o listach zastawnych i bankach hipotecznych miała na celu wdrożenie postanowień dyrektywy 2019/2162 z 27.11.2019 r. w sprawie emisji obligacji zabezpieczonych i nadzoru publicznego nad obligacjami zabezpieczonymi stanowiącej wraz z rozporządzeniem (UE) 2019/2160 z 27.11.2019 r. zmieniającym rozporządzenie (UE) 575/2013 w odniesieniu do ekspozycji w postaci obligacji zabezpieczonych, część pakietu regulacyjnego dotyczącego obligacji zabezpieczonych. W ramach wdrożenia do krajowego systemu prawnego zmian wynikających z dyrektywy oraz rozporządzenia, ustawa:

- wprowadziła definicję listu zastawnego, odwołującą się do mechanizmu podwójnego regresu, który zapewnia inwestorom możliwość dochodzenia roszczeń zarówno w stosunku do emitentów listów zastawnych, jak i z puli aktywów stanowiących zabezpieczenie listów zastawnych,
- uzupełniła zakres pojęć stosowanych na gruncie ustawy o definicje: aktywów podstawowych, aktywów zastępczych, aktywów stanowiących zabezpieczenie listów zastawnych, puli aktywów stanowiących zabezpieczenie oraz nadzabezpieczenia,
- rozszerzyła zakres informacji, które muszą być zawarte w warunkach emisji listów zastawnych,
- określiła zasady stosowania przez banki krajowe oznaczeń „europejska obligacja zabezpieczona” i „europejska obligacja zabezpieczona (premium)”,
- ustanowiła warunki umożliwiające zakwalifikowanie instrumentów pochodnych do puli aktywów stanowiących zabezpieczenie listów zastawnych,
- zmodyfikowała zasady kalkulacji bufora płynności dla puli aktywów stanowiących zabezpieczenie listów zastawnych,
- wprowadziła modyfikację wymogu utrzymywania nadzabezpieczenia listów zastawnych,
- wskazała elementy programu emisji listów zastawnych, w ramach którego banki hipoteczne mogą emitować listy zastawne po uzyskaniu odpowiedniego zezwolenia wydawanego przez KNF,
- wprowadziła dodatkowe wymogi dotyczące monitorowania emitowania listów zastawnych przez banki hipoteczne,
- wprowadziła wymogi informacyjne dotyczące emitowania listów zastawnych w celu umożliwienia inwestorom badania profilu ryzyka danego programu,
- ustanowiła szczególne cykliczne obowiązki sprawozdawcze dla banków hipotecznych wobec KNF oraz wymogi w zakresie publikowania informacji o emisjach listów zastawnych,
- ustanowiła uprawnienia dla KNF do nakładania sankcji administracyjnych związanych z emitowaniem listów zastawnych.

Dodatkowo ustawa:

- rozszerzyła kategorię aktywów stanowiących podstawę emisji publicznego listu zastawnego, przy jednoczesnym określeniu dodatkowych wymogów w tym zakresie,
- zlikwidowała limit ogólnej kwoty wierzytelności banku hipotecznego z tytułu udzielanych i nabywanych przez banki hipoteczne wierzytelności, przy jednoczesnym zachowaniu wymogu, że wartość pojedynczego kredytu nie może przekroczyć bankowo-hipotecznej wartości nieruchomości,
- doprecyzowała przepis dotyczący nominalnej wartości listu zastawnego stanowiącej równowartość 100 tys. euro lub przekraczającej tę kwotę,
- zmodyfikowała wymogi dotyczące wysokości zobowiązań wynikających z wykonywanych przez bank hipoteczny czynności w zakresie zaciągania kredytów i pożyczek oraz emitowania obligacji,
- uchyliła obecny wymóg dotyczący wpisu w księdze wieczystej informacji o dokonaniu wpisu do rejestru zabezpieczenia listów zastawnych.

W ustawie zaktualizowano wdrożenie art. 109 dyrektywy BRRD, co ma służyć zapewnieniu większej spójności systemowej, uporządkowaniu i zgodności z prawem UE przepisów odnoszących się do strony pasywnej bilansu instytucji kredytowej oraz zapewnieniu efektywności krajowych przepisów dla realizacji procesów przymusowej restrukturyzacji, m.in. w związku z możliwością wykorzystania finansowania z funduszy BFG. Dyrektywa BRRD wskazuje na nieco inną strukturę pasywów branych pod uwagę przy ocenie możliwości finansowania niż przyjętą wcześniej prawodawca krajowy, wobec czego w polskich przepisach niezbędne było dokonanie stosownej aktualizacji, tym bardziej, że wdrożenie dyrektywy 2019/2162 mogło w efekcie powodować kolejne istotne zmiany w bilansach instytucji kredytowych.

2.1.1. SYSTEM OCHRONY DLA BANKÓW KOMERCYJNYCH

Niezależnie od powyższego, ustawa *o zmianie ustawy o listach zastawnych i bankach hipotecznych* zmieniła też Prawo bankowe poprzez dodanie przepisów określających zasady tworzenia i funkcjonowania systemu ochrony dla banków komercyjnych działających w formie spółek akcyjnych. Jak wskazano w uzasadnieniu, dodanie art. 130b–130l do ustawy – Prawo bankowe wynikało z pozytywnych doświadczeń wynikających z funkcjonowania w sektorze banków spółdzielczych mechanizmów samopomocowych w postaci Systemów Ochrony Instytucjonalnej (IPS).

Zgodnie z ustawą, celem funkcjonowania systemu ochrony jest zapewnienie płynności i wypłacalności każdego jego uczestnika na zasadach określonych w ustawie i w umowie systemu ochrony, w szczególności przez udzielanie pożyczek, gwarancji oraz poręczeń na warunkach określonych w umowie systemu ochrony. System ochrony może także wspierać:

- prowadzoną przez BFG przymusową restrukturyzację, jeżeli została wszczęta wobec banku będącego spółką akcyjną i uczestnikiem systemu oraz
- przejście banku będącego spółką akcyjną, o którym mowa w art. 146b ust. 1 Prawa bankowego przez bank będący uczestnikiem systemu.

Wsparcie ma odbywać się w szczególności przez udzielanie dotacji, pożyczek, gwarancji i poręczeń na warunkach określonych w umowie systemu ochrony. Umowa systemu ochrony określa zakres odpowiedzialności uczestnika systemu ochrony za zobowiązania wynikające z udziału w systemie ochrony.

Systemem ochrony ma zarządzać jednostka zarządzająca systemem ochrony, utworzona w tym celu przez uczestników systemu ochrony. Projekt umowy systemu ochrony musi być zatwierdzony w drodze decyzji przez Komisję Nadzoru Finansowego.

Zgodnie z ustawą, w jednostce zarządzającej tworzy się fundusz pomocowy w celu zapewnienia środków na finansowanie zadań systemu ochrony w zakresie pomocy finansowej dla jego uczestników mającej na celu poprawę ich wypłacalności i zapobieżenie upadłości oraz umożliwienia udzielania przez system ochrony wsparcia. Fundusz pomocowy jest tworzony z wpłat uczestników systemu ochrony wnoszonych w wysokości i na zasadach określonych w ustawie oraz w umowie systemu ochrony lub z innych źródeł przewidzianych w tej umowie. Ustawa określa obowiązek wniesienia przez uczestnika systemu ochrony początkowej wpłaty na fundusz pomocowy, w wysokości co najmniej 0,3% kwoty środków gwarantowanych tego uczestnika, objętych obowiązkowym systemem gwarantowania depozytów. Nie wiadomym jest natomiast poziom opłat wnoszonych przez banki co roku do systemu ochrony.

Uczestniczenie w systemie ochrony jest dobrowolne. Wypowiedzenie umowy systemu ochrony następuje z zachowaniem co najmniej 24 miesięcznego okresu wypowiedzenia. W umowie systemu ten okres może zostać jeszcze wydłużony. Przynależność przez co najmniej 2 lata oznacza obowiązek wnoszenia opłaty przez uczestnika do systemu przez ten okres.

Jednocześnie zmieniono przepisy ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych. Wyłącza się w niej z przychodu otrzymane środki z funduszu pomocowego w części przekazanej na kapitał zapasowy lub rezerwy banku i przeznaczonych na realizację celów funkcjonowania systemu ochrony i udzielanego przez niego wsparcia. Ponadto, rozszerza się katalog kosztów uzyskania przychodu banku, o wszystkie wpłaty dokonywane przez bank w charakterze uczestnika systemu ochrony na fundusz pomocowy. Przewiduje się zwolnienie przedmiotowe z podatku dochodowego środków wpłaconych przez uczestników systemu ochrony. W tym kontekście ważną zmianą było też zaliczenie do kosztów wpłat wnoszonych przez banki spółdzielcze do swoich systemów ochrony instytucjonalnej.

Rada BFG została uprawniona do obniżenia docelowego poziomu środków systemu gwarantowania depozytów do poziomu nie niższego niż 1,6% kwoty środków gwarantowanych w bankach i oddziałach banków zagranicznych objętych obowiązkowym systemem gwarantowania depozytów. Rada Funduszu bierze w takiej sytuacji pod uwagę m.in. wysokość środków zgromadzonych przez systemy ochrony instytucjonalnej i stanowisko jednostki zarządzającej systemem ochrony.

W ramach zmiany ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym przyznano temu podmiotowi prawo emitowania obligacji gwarantowanych przez Skarb Państwa. W ten sposób BFG będzie mógł pozyskać środki z innych źródeł niż podmioty gwarantowane, jeśli potrzeby finansowe BFG na realizację celów ustawowych będą większe niż środki zgromadzone w BFG.

Głównym faktycznym celem powołania systemu ochrony banków komercyjnych było zgromadzenie funduszy na wsparcie procesu restrukturyzacji Getin Noble Banku. Przyszłość dopiero pokaże, czy będzie potrzeba dodatkowego gromadzenia środków w tym systemie w następnych latach.

Po rozpoczęciu przymusowej restrukturyzacji Getin Noble Bank Rada BFG podjęła decyzję o obniżeniu docelowego poziomu środków systemu gwarantowania depozytów do poziomu 1,6% kwoty środków gwarantowanych w bankach i oddziałach banków zagranicznych objętych obowiązkowym systemem gwarantowania depozytów.

2.2. WAKACJE KREDYTOWE, FUNDUSZ WSPARCIA KREDYTOBIORCÓW I WIRON

Ustawa z 7.07.2022 r. o *finansowaniu społecznościowym dla przedsiębiorców* gospodarczych i pomocy kredytobiorcom implementuje kilka dyrektyw i zapewnia stosowanie rozporządzeń unijnych odnośnie do: wymogów informacyjnych (Dyrektywa 2021/338), uwzględniania i ujawniania czynników zrównoważonego rozwoju (Dyrektywa 2021/1269 i Rozporządzenie 2019/2088), prospektu, (Rozporządzenie 2017/1129), ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje, (Rozporządzenie 2020/852), europejskich dostawców usług finansowania społecznościowego (Rozporządzenie 2020/1503). Dodatkowo ustawa wprowadziła mechanizmy pomocy kredytobiorcom poprzez ustanowienie „wakacji kredytowych” oraz zmiany w funkcjonowaniu Funduszu Wsparcia Kredytobiorców. Wprowadziła także nowy wskaźnik oprocentowania kredytu w miejsce WIBOR (obecnie projektowany WIRON).

2.2.1. WAKACJE KREDYTOWE

Wprowadzone ustawą „wakacje kredytowe” mogą dotyczyć jednej umowy zawartej w złotych polskich w celu nabycia nieruchomości przeznaczonej na zaspokojenie własnych potrzeb mieszkaniowych. Zawieszenie spłat jest możliwe przez łącznie 8 miesięcy:

- po 2 miesiące w trzecim i czwartym kwartale 2022 r.
- po 1 miesiącu w każdym z czterech kwartałów 2023 r.

Wakacje kredytowe dotyczą zarówno części kapitałowej, jak i odsetkowej kredytu lub pożyczki hipotecznej. Dotyczą one również kredytów hipotecznych refinansujących i konsolidacyjnych. W przypadku skorzystania z wakacji terminy na spłatę rat zostają automatycznie przedłużone bez żadnych dodatkowych odsetek.

Aby skorzystać z wakacji kredytowych, trzeba spełnić łącznie dwa warunki:

- zawrzeć umowę kredytu hipotecznego przed 1 lipca 2022 r. oraz
- zakończyć okres kredytowania co najmniej po upływie 6 miesięcy od powyższej daty.

Konsument składa wniosek o zawieszenie spłaty kredytu w postaci papierowej albo

elektronicznej, w tym za pośrednictwem systemu bankowości elektronicznej. Wniosek powinien zawierać co najmniej:

1. Oznaczenie konsumenta;
2. Oznaczenie kredytodawcy;
3. Oznaczenie umowy;
4. Wskazanie wnioskowanego okresu lub okresów zawieszenia spłaty kredytu;
5. Oświadczenie, że wniosek dotyczy umowy zawartej w celu zaspokojenia własnych potrzeb mieszkaniowych.

Ww. oświadczenie jest składane pod rygorem odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych oświadczeń.

Jeśli kredytobiorca korzysta już z wakacji kredytowych udzielonych na innej podstawie, a złoży wniosek o wakacje na mocy nowych przepisów, to termin tych pierwszych wakacji skróci się z chwilą złożenia nowego wniosku u kredytodawcy.

W ciągu 21 dni bank potwierdza otrzymanie wniosku na trwałym nośniku i przekazuje potwierdzenie konsumentowi. Kredytodawca wskazuje w potwierdzeniu okres, na który została zawieszona spłata kredytu, oraz wysokość opłat z tytułu ubezpieczeń związanych z kredytem. Wakacje kredytowe zaczynają się z chwilą doręczenia kredytodawcy wniosku o zawieszenie wykonania umowy. Oznacza to, że to kredytodawca jest związany decyzją kredytobiorcy.

2.2.2. FUNDUSZ WSPARCIA KREDYTOBIORCÓW

Na Fundusz Wsparcia Kredytobiorców (FWK) składają się wpłaty kredytodawców. Wsparcie wypłacane jest na okres nie dłuższy niż 36 miesięcy, przy czym indywidualnie ustalana kwota wsparcia nie może być wyższa niż 2 tys. zł miesięcznie. Jest ono przekazywane przez Bank Gospodarstwa Krajowego bankowi kredytobiorcy, który udzielił kredytu mieszkaniowego.

W zakresie zmian w funkcjonowaniu Funduszu Wsparcia Kredytobiorców rozwiązania ustawowe obejmują m.in. zmiany w wyliczaniu składek na Fundusz, które mają być dokonywane proporcjonalnie do wartości bilansowej brutto posiadanego portfela kredytów mieszkaniowych, w przypadku których szacowany wskaźnik RdD przekracza wartość 50% według stanu na koniec kwartału, za który jest należna wpłata. Jednocześnie uchylono dotychczasową **podstawę wyliczenia składek**, zgodnie z którą wpłaty kredytodawców nie mogą przekraczać równowartości iloczynu wartości bilansowej brutto posiadanego portfela przeterminowanych kredytów mieszkaniowych oraz stawki wynoszącej 1%. Ustawa przewiduje również zwolnienie z obowiązku wpłaty składek kredytodawców, którzy nie spełniają określonych wymogów w zakresie funduszy własnych (banki) albo współczynnika wypłacalności (spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe). Ponadto, zgodnie z ustawą FWK zostaje zasilony w 2022 r. dodatkowo kwotą 1,4 mld zł.

2.2.3. WIRON

Ustawa zawiera także zmiany w *ustawie z 5.08.2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym*, obejmujące m.in. dodanie do tej ustawy nowego rozdziału 10a, określającego sposób i tryb wyznaczania zamiennika lub zamienników kluczowego wskaźnika referencyjnego. Przepis ten umożliwi realizację wynikającego z Rozporządzenia (UE) 2016/1011 (BMR) uprawnienia do wyznaczenia ustawowego zamiennika kluczowego wskaźnika referencyjnego o znaczeniu lokalnym. Przepis wskazuje tryb dokonania wyboru zamiennika oraz formę, w jakiej zamiennik zostanie określony rozporządzeniem Ministra Finansów. Dodatkowo w rozporządzeniu wyznaczającym zamiennik określone mogą zostać: korekta *spreadu*, inne istotne zmiany dostosowawcze i data/daty, od których zamiennik będzie miał zastosowanie. Ponadto przepis przejściowy dopuszcza możliwość zastosowania wyjątkowego rozwiązania w przypadku niemożności wyznaczenia zamiennika za kluczowy wskaźnik referencyjny WIBOR. W przypadku, gdy nie zostanie wyznaczony zamiennik za WIBOR z mocy ustawy zamiennikiem będzie stawka procentowa obliczona w wyniku procesu ustalenia (*fixingu*) Stawki Referencyjnej POLONIA organizowanego przez Narodowy Bank Polski. W trakcie prac nad ustawą zrezygnowano z rozwiązania zmierzającego do zastąpienia WIBOR wyłącznie w określonym typie produktów (kredyty hipoteczne) i nie wskazano daty, w jakiej zastąpienie wskaźnika ma nastąpić.

W toku konsultacji społecznych sektor bankowy zgłosił liczne uwagi do ustawy m.in. dotyczące:

- wprowadzenia ograniczenia zakresu zastosowania wakacji kredytowych – wobec czego dodano w ustawie kryterium nabycia nieruchomości przeznaczonych na zaspokojenie własnych potrzeb mieszkaniowych oraz doprecyzowano, że są to kredyty złotowe,
- wydłużenia terminu przekazania przez kredytodawcę potwierdzenia o zawieszeniu umowy z 14 do 21 dni,
- doprecyzowania pojęcia kredytu walutowego,
- uchylecia przepisów o tzw. wakacjach covidowych (wprowadzonych Tarczą 4.0),
- uregulowania wpływu zawieszenia umowy na zabezpieczenia umowne.

W zakresie zmian w Funduszu Wsparcia Kredytobiorców: banki zgłaszały potrzebę utrzymania dotychczasowych zasad wyliczania składek zamiast zmian uzależniających wysokość składek od wartości bilansowej brutto posiadanego przez banki portfela kredytów mieszkaniowych, w przypadku których wskaźnik raty do dochodu przekracza wartość 50%. W zakresie zmian odnoszących się do WIBORU celem uwag banków było wyraźne zagwarantowanie, że jakiegokolwiek zmiany wskaźnika referencyjnego stosowanego w umowach będą opierały się o mechanizm wyznaczenia ustawowego zamiennika oraz że projektowane rozwiązania ustawowe umożliwią uporządkowane przejście z jednego wskaźnika na inny.

2.3. PRAWA KONSUMENTA

Ustawa z 27.10.2022 r. o zmianie ustawy o prawach konsumenta oraz niektórych innych ustaw stanowi implementację do prawa krajowego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/2161 z 27.11.2019 r. zmieniającej dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 98/6/WE, 2005/29/WE oraz 2011/83/UE w odniesieniu do lepszego egzekwowania i unowocześnienia unijnych przepisów dotyczących ochrony konsumenta (Dyrektywa Omnibus), mającą na celu wzmocnienie ochrony konsumenta.

Ustawa wprowadziła następujące najważniejsze zmiany:

a) W ustawie z 16.12.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów:

- wprowadzono przepis, zgodnie z którym, gdy przed wydaniem decyzji w sprawie nałożenia kary nie można ustalić wysokości obrotu osiągniętego przez przedsiębiorcę w roku obrotowym poprzedzającym rok nałożenia kary ze względu na brak dostępności danych o takim obrocie, Prezes Urzędu może nałożyć na przedsiębiorcę karę pieniężną w wysokości stanowiącej równowartość do 2 000 000 euro,
- dodano dodatkową przesłankę przed nałożeniem kary za łamanie zakazu praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów – Prezes Urzędu ma brać pod uwagę sankcje nałożone na przedsiębiorcę za to samo naruszenie w innych państwach członkowskich w sprawach transgranicznych, o ile informacje o takich sankcjach są dostępne w ramach mechanizmu ustanowionego rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/2394 (ta przesłanka może mieć zarówno charakter obciążający, jak i łagodzący wysokość kary),

b) W ustawie z 23.08.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym:

- wprowadzono przepis dający podstawę do zakwalifikowania jako działanie wprowadzające w błąd działanie przedsiębiorcy związanego z każdym rodzajem wprowadzenia towaru na rynek w jednym państwie członkowskim jako identycznego z towarem wprowadzonym na rynki w innych państwach członkowskich, w sytuacji gdy towar ten w sposób istotny różni się składem lub właściwościami, chyba że przemawiają za tym uzasadnione i obiektywne czynniki,
- wprowadzono nową kategorię zaniechania wprowadzającego w błąd – w odniesieniu do informacji zamieszczanych na internetowych platformach handlowych – poprzez wymienienie braku podania informacji, czy osoba oferująca produkty na platformie jest przedsiębiorcą czy też nie,
- dodano, że za „istotne informacje” uważa się te, dotyczące głównych parametrów decydujących o plasowaniu produktów przedstawianych konsumentowi w wyniku wyszukiwania,
- rozszerzono katalog nieuczciwych praktyk m.in. o działania przedsiębiorcy polegające na: podawaniu wyników wyszukiwania w odpowiedzi na wyszukiwanie internetowe konsumenta bez wyraźnego ujawnienia płatnej reklamy lub płatności dokonanej specjalnie w celu uzyskania wyższego plasowania produktów

w ramach wyników wyszukiwania, czy też polegające na zamieszczaniu lub zleceniu zamieszczenia innej osobie nieprawdziwych opinii lub rekomendacji konsumentów, albo zniekształcaniu lub zleceniu innej osobie zniekształcania opinii lub rekomendacji konsumentów, w celu promowania produktów,

c) W ustawie z 30.05.2014 r. o prawach konsumenta:

- dostosowano przepisy do nowych pojęć z dyrektywy cyfrowej i towarowej m.in. „definicja usług cyfrowych”, definicja „towarów z wbudowanymi elementami cyfrowymi”,
- wprowadzono definicję internetowej platformy handlowej oraz definicję dostawcy internetowej platformy handlowej,
- dodano do dotychczasowych niektórych obowiązków informacyjnych, że odnoszą się one też towarów z elementami cyfrowymi oraz usług cyfrowych,
- wprowadzono możliwość komunikacji z konsumentem za pomocą „innych środków online” i wprowadzenie warunków takiej komunikacji,
- wprowadzono obowiązki informacyjne dla dostawcy internetowej platformy handlowej w przypadku umów zawartych za pośrednictwem internetowych platform handlowych – konsument, który w związku z nieumówioną wizytą przedsiębiorcy w miejscu zamieszkania lub zwykłego pobytu lub wycieczką zorganizowaną przez przedsiębiorcę zawarł z tym przedsiębiorcą umowę poza lokalem przedsiębiorstwa, może w terminie 30 dni odstąpić od niej bez podawania przyczyny i bez ponoszenia kosztów oraz wprowadzenie odstępstwa od określonych wyjątków od prawa do odstąpienia od umowy w przypadku tych umów.

Niezależnie od zmian wymaganych Dyrektywą Omnibus, ustawa zawiera wprowadzenie zakazu świadczenia usług finansowych na pokazach oraz podczas wyjazdów zorganizowanych przez przedsiębiorcę. W przypadku zawarcia takiej umowy, jest ona nieważna z mocy prawa. Ustawa wprowadza też zakaz przyjmowania płatności przed upływem terminu prawa odstąpienia od umowy.

Sektor bankowy apelował o rezygnację z przepisu zakazania zawierania umów o świadczenie usług finansowych na pokazach oraz podczas wszelkiego rodzaju wyjazdów zorganizowanych przez przedsiębiorcę (np. pielgrzymek, wycieczek, itp.), jednak przepis ten finalnie znalazł się w uchwalonej ustawie.

2.4. ZMIANA KODEKSU PRACY (PRACA ZDALNA)

Uchwalona 1.12.2022 r. ustawa o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw dotyczy głównie dwóch podstawowych zagadnień prawnych:

1. Umożliwienia pracodawcom prowadzenia w miejscu pracy kontroli pracowników na obecność w ich organizmach alkoholu lub środków działających podobnie do alkoholu.
2. Wprowadzenia pracy zdalnej jako stałej formy świadczenia pracy umocowanej w Kodeksie pracy (przy jednoczesnym uchyleniu regulacji pracy zdalnej w ustawie z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych) oraz uchylenia dotychczasowej regulacji dotyczącej telepracy.

Praca zdalna może być wykonywana całkowicie lub częściowo w miejscu wskazanym przez pracownika i każdorazowo uzgodnionym z pracodawcą, w tym pod adresem zamieszkania pracownika, w szczególności z wykorzystaniem środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość. Uzgodnienie między stronami umowy o pracę dotyczące wykonywania pracy zdalnej przez pracownika może nastąpić przy zawieraniu umowy o pracę albo w trakcie zatrudnienia. Uzgodnienie może być dokonane z inicjatywy pracodawcy albo na wniosek pracownika złożony w postaci papierowej lub elektronicznej. Praca zdalna może być również wykonywana na polecenie pracodawcy:

- w okresie obowiązywania stanu nadzwyczajnego, stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii oraz w okresie 3 miesięcy po ich odwołaniu lub
- w okresie, w którym zapewnienie przez pracodawcę bezpiecznych i higienicznych warunków pracy w dotychczasowym miejscu pracy pracownika nie jest czasowo możliwe z powodu działania siły wyższej – jeżeli pracownik złoży bezpośrednio przed wydaniem polecenia oświadczenie w postaci papierowej lub elektronicznej, że posiada warunki lokalowe i techniczne do wykonywania pracy zdalnej.

Pracodawca może w każdym czasie cofnąć ww. polecenie wykonywania pracy zdalnej, z co najmniej dwudniowym uprzedzeniem. W przypadku zmiany warunków lokalowych i technicznych uniemożliwiającej wykonywanie pracy zdalnej pracownik informuje o tym niezwłocznie pracodawcę. W takim przypadku pracodawca niezwłocznie cofa polecenie wykonywania pracy zdalnej.

Wykonywanie pracy zdalnej jest dopuszczalne także w przypadku, gdy nie zostało zawarte porozumienie ze związkami zawodowymi albo nie został wydany regulamin. W takim przypadku pracodawca określa zasady wykonywania pracy zdalnej odpowiednio w poleceniu wykonywania pracy zdalnej albo w porozumieniu zawartym z pracownikiem.

W przypadku podjęcia pracy zdalnej każda ze stron umowy o pracę może wystąpić z wiążącym wnioskiem, złożonym w postaci papierowej lub elektronicznej, o zaprzestanie wykonywania pracy zdalnej i przywrócenie poprzednich warunków wykonywania pracy. Strony ustalają termin przywrócenia poprzednich warunków wykonywania pracy, nie dłuższy niż 30 dni od dnia otrzymania wniosku. W razie braku porozumienia przywrócenie poprzednich warunków wykonywania pracy następuje w dniu następującym po upływie 30 dni od dnia otrzymania wniosku. Pracodawca jest obowiązany uwzględnić wniosek pracownika, pracownicy w ciąży, pracownika wychowującego dziecko do ukończenia przez nie 4 roku życia, a także pracownika sprawującego opiekę nad innym członkiem najbliższej rodziny lub inną osobą pozostającą we wspólnym gospodarstwie domowym, posiadającymi orzeczenie o niepełnosprawności albo orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności, o wykonywanie pracy zdalnej, chyba że nie jest to możliwe ze względu na organizację pracy lub rodzaj pracy wykonywanej przez pracownika. O przyczynie odmowy uwzględnienia wniosku pracodawca informuje pracownika w postaci papierowej lub elektronicznej w terminie 7 dni roboczych od dnia złożenia wniosku przez pracownika.

Ustawa wskazuje, jakich prac nie obejmuje praca zdalna (np. prac szczególnie niebezpiecznych), a także przewiduje możliwość wykonywania okazjonalnie pracy zdalnej na wniosek pracownika, w wymiarze nieprzekraczającym 24 dni w roku.

Pracodawca jest obowiązany: zapewnić pracownikowi wykonującemu pracę zdalną materiały i narzędzia pracy, w tym urządzenia techniczne, niezbędne do wykonywania pracy zdalnej, zapewnić pracownikowi wykonującemu pracę zdalną instalację, serwis i konserwację narzędzi pracy, w tym urządzeń technicznych, niezbędnych do wykonywania pracy zdalnej lub pokryć koszty z tym związane, a także pokryć koszty energii elektrycznej oraz usług telekomunikacyjnych, pokryć inne koszty bezpośrednio związane z wykonywaniem pracy zdalnej, jeżeli zwrot takich kosztów został określony w porozumieniu ze związkami zawodowymi, regulaminie, poleceniu albo porozumieniu z pracownikiem dotyczącym wykonywania pracy zdalnej, czy zapewnić pracownikowi wykonującemu pracę zdalną szkolenia i pomoc techniczną niezbędne do wykonywania tej pracy.

Strony mogą ustalić zasady wykorzystywania przez pracownika wykonującego pracę zdalną materiałów i narzędzi pracy, w tym urządzeń technicznych, niezbędnych do wykonywania pracy zdalnej, niezapewnionych przez pracodawcę, spełniających wymagania określone w Kodeksie pracy. W takim przypadku pracownikowi wykonującemu pracę zdalną przysługuje ekwiwalent pieniężny w wysokości ustalonej z pracodawcą. Powyżej wskazane koszty oraz ekwiwalent może zostać zastąpiony ustalonym ryczałtem.

Pracodawca ma ponadto m.in. prawo przeprowadzać kontrolę wykonywania pracy zdalnej przez pracownika, kontrolę w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy lub kontrolę przestrzegania wymogów w zakresie bezpieczeństwa i ochrony informacji, w tym procedur ochrony danych osobowych, na zasadach określonych w porozumieniu ze związkami zawodowymi, regulaminie, poleceniu albo porozumieniu z pracownikiem dotyczącym wykonywania pracy zdalnej. Kontrolę przeprowadza się w porozumieniu z pracownikiem w miejscu wykonywania pracy zdalnej w godzinach pracy pracownika.

2.5. USTAWA O SYSTEMIE INFORMACJI FINANSOWEJ

Ustawa z 01.12.2022 r. o *Systemie Informacji Finansowej* ma na celu wdrożenie:

- dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2018/843 z 30.05.2018 r. zmieniającej dyrektywę 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu oraz zmieniającej dyrektywę 2009/138/WE i 2013/36/UE (dyrektywa 2018/843 lub „5AMLd”),
- dyrektywy Rady (UE) 2021/514 z dnia 22 marca 2021 r. zmieniającej dyrektywę 2011/16/UE w sprawie współpracy administracyjnej w dziedzinie opodatkowania,
- dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1153 z 20.06.2019 r. ustanawiającej zasady ułatwiającej korzystanie z informacji finansowych i innych informacji w celu zapobiegania niektórym przestępstwom, ich wykrywania, prowadzenia dochodzeń w ich sprawie lub ich ścigania oraz uchylającej decyzję Rady 2000/642/WSiSW (dyrektywa 2019/1153).

Ustawa ma także na celu zapewnienie stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady 883/2013 dotyczącego dochodzeń prowadzonych przez Europejski Urząd ds. Zwalczenia Nadużyć Finansowych (OLAF).

Rozwiązania zawarte w 5AMLD obejmują między innymi stworzenie uprawnionym organom możliwości szybkiego dostępu do informacji o tożsamości posiadaczy rachunków bankowych oraz płatniczych, a także posiadaczy skrytek depozytowych. W dyrektywie 2019/1153 wskazano wymogi dotyczące dostępu właściwych organów do informacji o takich rachunkach i przeszukiwania tych informacji. Dostęp do takich informacji obejmować ma co do zasady sprawy związane ze zwalczaniem poważnych przestępstw (tzw. katalogowych). Za ten rodzaj przestępstwa uznawane są w szczególności: terroryzm, przestępczość zorganizowana, handel narkotykami, pranie pieniędzy, handel ludźmi, zabójstwa, wzięcie zakładników, oszustwo, nadużycia finansowe, przestępstwa przeciwko interesom finansowym Unii Europejskiej, manipulacja na rynku finansowym, podrabianie i piractwo produktów, fałszowanie dokumentów urzędowych, pieniądza i środków płatniczych, korupcja, nielegalny handel bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi oraz ludobójstwo, zbrodnie przeciw ludzkości i zbrodnie wojenne.

System Informacji Finansowej (SInF) tworzy się w celu przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, rozpoznawania i wykrywania przestępstw katalogowych oraz zapobiegania przestępstwom katalogowym, a także do innych celów wskazanych w ustawie.

Organem właściwym w sprawach SInF będzie Szef Krajowej Administracji Skarbowej.

Ustawa określa katalog instytucji zobowiązanych, które będą przekazywać do SInF informacje, wskazując w tym zakresie instytucje kredytowe i banki, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe wraz z Krajową Spółdzielczą Kasą Oszczędnościowo-Kredytową, podmioty oferujące usługi płatnicze, firmy inwestycyjne i banki powiernicze, przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie udostępniania skrytek sejfowych oraz Narodowy Bank Polski – w zakresie, w jakim prowadzi rachunki bankowe dla osób prawnych, z wyłączeniem rachunków w systemach płatności prowadzonych przez NBP.

Ustawa nakłada obowiązek przekazywania do SInF przez instytucje zobowiązane informacji określanych jako „informacje rejestrowane”. Informacjami rejestrowanymi będą informacja o rachunku oraz informacja o umowie o przechowywanie przedmiotów i papierów wartościowych lub o udostępnienie skrytek sejfowych.

Informacje rejestrowane będą przekazywane do SInF za pośrednictwem systemu informatycznego izby rozliczeniowej za pośrednictwem STIR. Instytucje, które mogą przysyłać informacje raportowane na podstawie Ordynacji podatkowej za pośrednictwem innych podmiotów (tj. za pośrednictwem banku zreszającego) będą miały możliwość korzystania z tego rozwiązania również do przesyłania informacji rejestrowanych do SInF. Informacje rejestrowane będą przekazywane do STIR w ciągu 3 dni od otwarcia rachunku albo zawarcia objętej obowiązkiem raportowania umowy, zamknięcia rachunku albo zakończenia obowiązywania takiej umowy lub od zmiany informacji rejestrowanej.

W ustawie określono okres przechowywania informacji rejestrowanej, wynoszący co do zasady 5 lat od zamknięcia rachunku lub zakończenia obowiązywania umowy o przechowywanie przedmiotów i papierów wartościowych lub o udostępnienie skrytek sejfowych.

Informacje z SInF będą wykorzystywane na potrzeby realizacji zadań ustawowych sądów, prokuratury, właściwych służb. Informacje z SInF będą też niezwłocznie przekazywane Generalnemu Inspektorowi Informacji Finansowej (GIIF).

Podmiot mający dostęp do SInF będzie prowadził rejestr osób uprawnionych do dostępu do SInF oraz rejestr działań takich osób, uzyskujących z SInF informacje. Rejestr ten będzie kontrolowany przez Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych, a w przypadku rejestru prowadzonego przez właściwe służby – przez Sąd Okręgowy w Warszawie.

Kontrolę wykonywania przez instytucje zobowiązane obowiązków w zakresie przekazywania informacji rejestrowanych do STIR sprawować będzie Komisja Nadzoru Finansowego (w zakresie instytucji zobowiązanych przez nią nadzorowanych) albo naczelnicy urzędów celno-skarbowych (w zakresie pozostałych instytucji zobowiązanych). Jeżeli zostanie wykryte, że instytucja zobowiązana nie przekazała informacji rejestrowanej w terminie, będzie podlegała karze pieniężnej. Ustalono maksymalną wysokość kary na 1,5 mln zł.

Ustawa wprowadza także zmiany w ustawie o *Krajowej Administracji Skarbowej* – w celu odpowiedniego uwzględnienia w tej ustawie zadań Szefa KAS jako organu właściwego w sprawach SInF oraz zmiany mające na celu umożliwienie realizowania przez Krajową Administrację Skarbową zadań związanych z udzielaniem odpowiedzi na wnioski o informacje kierowane przez Europejski Urząd ds. Zwalczenia Nadużyć Finansowych (OLAF).

Dokonano także nowelizacji ustawy o *przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu* w celu wdrożenia do polskiego porządku prawnego postanowień dyrektywy 2019/1153. Dodano definicje „analizy finansowej”, „analizy operacyjnej” oraz „analizy strategicznej”. Analizy finansowe oraz informacje finansowe będą mogły być udostępniane wskazanym w tej ustawie podmiotom (m.in. Prezesowi NBP na potrzeby prowadzonych kontroli oraz organom KAS). Udostępniając informacje, GIIF określał będzie cele, do jakich mogą być one wykorzystane. Ich wykorzystanie do innych celów wymagać będzie zgody GIIF. Ustawa określa także zakres i zasady wymiany informacji pomiędzy GIIF a Europolem.

Dodane zostały także regulacje umożliwiające pozyskiwanie danych z Centralnego Rejestru Beneficjentów Rzeczywistych przez wymienione w ustawie organy (tj. przez wskazane służby, organy Policji, Straży Granicznej, sądy, prokuraturę, KNF, NBP i NIK). Dodane też zostaną przepisy przewidujące możliwość nałożenia na instytucje obowiązane sankcji za nieprzestrzeganie przepisów dotyczących nienawiązywania stosunków gospodarczych oraz nieprzeprowadzania transakcji w przypadku braku możliwości zastosowania środków bezpieczeństwa finansowego oraz regulacje o sankcjach za niewykonanie obowiązku nieprzeprowadzania transakcji, wstrzymywania transakcji oraz blokowania rachunku w przypadkach wskazanych w ustawie.

Przekazywanie informacji rejestrowanych przez podmioty zobowiązane rozpocznie się etapami. Banki, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe i NBP rozpoczną przekazywanie informacji rejestrowanych do SInF w terminie do 3 miesięcy od dnia

wejścia w życie ustawy. Pozostałe instytucje zobowiązane przekażą informacje rejestrowane w terminach 4 miesięcy (dotyczy m.in. podmiotów świadczących usługi płatnicze) albo 7 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy (dotyczy małych instytucji płatniczych, firm inwestycyjnych i banków powierniczych).

2.6. ROZPATRYWANIE REKLAMACJI PRZEZ PODMIOTY RYNKU FINANSOWEGO

Ustawa z 1.12. 2022 r. o zmianie ustawy o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym przewiduje utworzenie państwowego funduszu celowego o nazwie Fundusz Edukacji Finansowej („FEF”) działającego w oparciu o przepisy ustawy o finansach publicznych.

Zmiana ustawy ma pozwolić na skuteczne inicjowanie, organizowanie oraz wspieranie (np. poprzez dofinansowanie) działalności edukacyjnej i informacyjnej w dziedzinie finansów oraz ochrony interesów klientów rynku finansowego, a także na efektywne wydatkowanie środków przeznaczonych na te cele. Nowelizacja ma zatem przyczynić się do rozwoju edukacji finansowej oraz do ochrony interesów klientów rynku finansowego oraz do efektywnego wydatkowania środków przeznaczonych na te cele.

Dysponentem FEF został minister właściwy do spraw instytucji finansowych. Jednocześnie zlikwidowany zostanie dotychczasowy Fundusz Edukacji Finansowej, którego środkami dysponuje Rzecznik Finansowy.

Ustawa przewiduje m.in., że oprócz wpływów z tytułu kar, które dotychczas zasilały Fundusz, FEF będzie otrzymywał wpływy z tytułu kar nakładanych przez Rzecznika, dotychczas będących dochodem budżetu państwa.

Zadania z zakresu edukacji finansowej będą realizowane przy pomocy Rady Edukacji Finansowej, która zastąpi dotychczasową Radę. Podobnie, jak w obecnym stanie prawnym, w posiedzeniach Rady będą mogli uczestniczyć, z głosem doradczym, przedstawiciele izb gospodarczych zrzeszających podmioty rynku finansowego.

2.7. PRZECIWDZIAŁANIE LICHWIE

Ustawa z 6.10.2022 r. o zmianie ustaw w celu przeciwdziałania lichwie ma na celu podjęcie kompleksowych i skoordynowanych działań, zarówno na gruncie prawa karnego, jak i przez ingerencję w stosunki cywilnoprawne, ukierunkowanych na zlikwidowanie patologii udzielania pożyczek o charakterze lichwiarskim. Ustawa, zgodnie z uzasadnieniem, ma chronić osoby fizyczne, zawierające umowy o pożyczkę pieniężną, niepozostające w bezpośrednim związku z prowadzoną przez te osoby działalnością gospodarczą lub zawodową.

Wprowadza ona zmiany w kilku aktach prawnych: w Kodeksie cywilnym, Kodeksie postępowania cywilnego, jak również w Kodeksie karnym, Prawie bankowym i w ustawie o kredycie konsumenckim.

Ustawa dodaje do Kodeksu cywilnego definicję pozaodsetkowych kosztów związanych z zawarciem umowy pożyczki – są to wynikające z tej lub innej umowy lub z innej czynności prawnej:

- marże, prowizje lub opłaty związane z przygotowaniem umowy pożyczki, udzieleniem pożyczki lub jej obsługą, albo koszty o podobnym charakterze,
- opłaty związane z odroczeniem terminu spłaty pożyczki, jej nieterminową spłatą albo koszty o podobnym charakterze,
- koszty usług dodatkowych, w szczególności koszty ubezpieczeń, koszty związane z ustanowieniem zabezpieczenia pożyczki, koszty pozyskiwania informacji dotyczących biorącego pożyczkę, w przypadku gdy ich poniesienie jest niezbędne do zawarcia umowy, z wyłączeniem opłat notarialnych oraz danin o charakterze publicznoprawnym, które strony są zobowiązane ponieść w związku z zawarciem umowy.

W ustawie o *kredycie konsumenckim* obniżono maksymalną wysokość kosztów pozaodsetkowych kredytu konsumenckiego w następujący sposób:

Maksymalną wysokość kosztów pozaodsetkowych kosztów kredytu konsumenckiego (MPKK) dla kredytów o okresie spłaty nie krótszym niż 30 dni oblicza się według wzoru:

MPKK = (K × 10%) + (K × n/R × 10%), w którym poszczególne symbole oznaczają:

MPKK – maksymalną wysokość kosztów pozaodsetkowych kosztów kredytu,

K – całkowitą kwotę kredytu,

n – okres spłaty wyrażony w dniach,

R – liczbę dni w roku.

Z kolei maksymalną wysokość kosztów pozaodsetkowych kosztów kredytu konsu-
menckiego dla kredytów o okresie spłaty krótszym niż 30 dni oblicza się według wzoru:

MPKK = K × 5%, w którym poszczególne symbole oznaczają:

MPKK – maksymalną wysokość kosztów pozaodsetkowych kosztów kredytu,

K – całkowitą kwotę kredytu.

Koszty pozaodsetkowe kredytu konsumenckiego nie mogą być wyższe od 45% całkowitej kwoty kredytu.

Podwyższono także wysokość minimalnego kapitału zakładowego instytucji pożyczkowej do kwoty 1 000 000 zł. Dodano też przepisy o odpowiedzialności instytucji pożyczkowej w zakresie udzielanych kredytów konsumenckich za działania lub zaniechania jej pracowników, pośredników kredytowych, za których pośrednictwem udziela kredytów konsumenckich, lub innych przedsiębiorców wykonujących na jej rzecz czynności związane z udzielaniem kredytów konsumenckich. Objęto nadzorem Komisji Nadzoru Finansowego instytucje pożyczkowe w zakresie udzielania kredytu konsumenckiego.

Na wniosek sektora bankowego zrezygnowano z procedowania przepisu przewidującego stosowanie wzoru na maksymalną wysokość pozaodsetkowych kosztów (MPKK),

o których mowa w art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim do wszystkich umów o kredyt/pożyczkę udzielanych przez banki, a także rozszerzono przepis przewidujący niestosowanie niektórych nowych przepisów o pożyczce z art. 720 kodeksu cywilnego do kredytów/pożyczek udzielanych przez banki.

2.8. USTAWA O OBLIGACJACH (PROJEKT WDRAŻAJĄCY AT 1)

Do Sejmu w dniu 8.02.2023 r. wpłynął rządowy projekt *ustawy o zmianie ustawy o obligacjach, ustawy o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi i ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji oraz niektórych innych ustaw* wprowadzający między innymi zasady emisji obligacji kapitałowych dla banków krajowych, domów maklerskich, krajowych zakładów ubezpieczeń oraz krajowych zakładów reasekuracji. Projektowana ustawa ma na celu przede wszystkim określenie zasad emisji instrumentów kapitałowych, w tym obligacji kapitałowych jako nowej kategorii obligacji, kwalifikowanych do kapitału regulacyjnego lub środków własnych tych podmiotów.

Projektowane rozwiązania zmierzają przede wszystkim do zniesienia barier w odniesieniu do emisji instrumentów, które będą mogły być zaliczane przez banki i domy maklerskie do tzw. kapitału dodatkowego Tier I i Tier II oraz klasyfikowane do środków własnych jako pozycje tzw. podstawowych środków własnych kategorii 1, kategorii 2 i kategorii 3 – w przypadku podmiotów sektora ubezpieczeniowego.

Przepisy obowiązującej obecnie ustawy o obligacjach nie przewidują emisji instrumentów finansowych posiadających cechy, które pozwoliłyby na ich zakwalifikowanie do kapitału dodatkowego Tier I zgodnie z rozporządzeniem nr 575/2013, albo środków własnych kategorii 1 zgodnie z rozporządzeniem delegowanym Komisji (UE) 2015/35. Temu celowi służy dodanie rozdziału w ustawie o obligacjach poświęconemu nowemu typowi obligacji – obligacji kapitałowej.

Uznano, że ten instrument jest nieadekwatny dla inwestora nieprofesjonalnego i ustalono jego wartość nominalną na poziomie 400 000 złotych albo równowartość tej kwoty w innej walucie. Tak wysoka wartość nominalna instrumentu powinna sprawić, że inwestorzy indywidualni nie będą zainteresowani nabywaniem takich instrumentów. Dodatkowo, proponowane przepisy nakładają na emitenta obowiązek poinformowania inwestora o rodzajach ryzyka związanych z instrumentem, a inwestor obejmujący instrument musi złożyć oświadczenie, że jest świadomy tego ryzyka.

W zakresie Prawa upadłościowego projekt modyfikuje „test upadłościowy”, przewidujący, że do zobowiązań pieniężnych nie wlicza się zobowiązań wynikających z emisji instrumentów kapitałowych oraz pożyczek podporządkowanych.

Emisja instrumentów kapitałowych na prawie polskim umożliwi rozstrzygnięcie kwestii spornych między emitentami a nabywcami przed sądami w Polsce, a nie sądami innych państw członkowskich.

Projekt przewiduje ponadto wprowadzenie, zgodnie z przepisami UE, instrumentu pokrycia niedoborów kapitałowych poprzez wsparcie dla banków, które wystąpią z wnioskiem do Skarbu Państwa o pomoc w osiągnięciu obowiązujących wymogów kapitałowych. Zmiana ta ma na celu wprowadzenie do ustawy o rekapitalizacji niektórych instytucji oraz o rządowych instrumentach stabilizacji finansowej trzeciego instrumentu nadzorczej pomocy publicznej wsparcia finansowego określonego w art. 32 ust. 4 lit. d dyrektywy BRRD, jakim będzie pokrycie niedoborów kapitałowych przez Skarb Państwa. Chodzi o czasowe objęcie przez Skarb Państwa akcji lub obligacji takich instytucji. Zastosowanie takiego wsparcia będzie mieć charakter zapobiegawczy i czasowy oraz nakładać będzie na instytucję obowiązek realizacji planu mającego zapobiec poważnym zaburzeniom w gospodarce.

W projekcie proponuje się także wyznaczenie Bankowego Funduszu Gwarancyjnego jako organu właściwego do spraw prowadzenia restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji CCP, tj. kontrahenta centralnego – instytucji infrastruktury rynku finansowego, której zadaniem jest rozliczanie instrumentów finansowych.

Aby obligacje kapitałowe, mogły funkcjonować na polskim rynku, muszą być też odpowiednio przygotowane rozwiązania podatkowe, szczególnie w zakresie: uznania wypłacanych przez emitenta odsetek za koszt uzyskania przychodów w podatku dochodowym oraz innych wydatków na rzecz posiadaczy instrumentów hybrydowych, zwolnienia z podatku odpisów obniżających wartość obligacji, rozwiązania kwestii nadwyżek (*write-up*), czy neutralności podatkowej konwersji obligacji na akcje.

2.9. ROZWÓJ RYNKU FINANSOWEGO ORAZ OCHRONY INWESTORÓW (PROJEKT)

W dniu 4.11.2022 r. Ministerstwo Finansów opublikowało kolejną wersję projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem rozwoju rynku finansowego i ochrony inwestorów. Ustawa jest kluczowym elementem realizacji Strategii Rozwoju Rynku Kapitałowego, opublikowanej w 2019 r. Zakładane zmiany mają na celu uporządkowanie i usprawnienie funkcjonowania instytucji rynku finansowego, w szczególności w zakresie eliminacji barier dostępu do rynku finansowego, o które od lat apelował sektor bankowy.

Projekt zawiera przepisy usprawniające nadzór nad rynkiem finansowym, ochronę klientów instytucji finansowych, ochronę akcjonariuszy mniejszościowych w spółkach publicznych, zwiększenie poziomu cyfryzacji w realizacji przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF) obowiązków nadzorczych oraz ujednoczenie rozwiązań prawnych w zakresie ochrony i dostępu do tajemnic prawnie chronionych.

Wprowadza też ważną dla sektora bankowego instytucję jednolitej licencji bankowej. Podejmowanie przez bank działalności maklerskiej nie będzie wymagało uzyskiwania dodatkowego zezwolenia na prowadzenie tej działalności (licencji maklerskiej). Działalność w zakresie obrotu instrumentami finansowymi będzie mogła być prowadzona na podstawie zezwoleń na utworzenie banku i rozpoczęcie przez niego

działalności. Rozszerzenie działalności banku na czynności maklerskie nieobjęte dotychczasowym zezwoleniem będzie dokonywało się w trybie zezwolenia na zmianę statutu banku. W przypadku niepodjęcia lub zaprzestania przez bank wykonywania działalności określonej w statucie, nieprzerwanie przez okres 12 miesięcy, bank straci zezwolenie na jej wykonywanie i będzie zobowiązany do wystąpienia z wnioskiem o zmianę statutu dostosowującą przedmiot działalności określony w statucie do działalności faktycznie wykonywanej.

Zmiany w zakresie *outsourcingu* bankowego mają na celu uproszczenie procedur i zharmonizowanie z wytycznymi EUNB w sprawie *outsourcingu* (EBA/GL/2019/02). Projekt zakłada brak ograniczeń co do dopuszczalnej ilości poziomów *podoutsourcingu*. Zakłada się także wprowadzenie zawiadomień w miejsce uzyskiwania zezwoleń KNF na powierzenie czynności w ramach *outsourcingu* bankowego, jeśli mają one być wykonywane przez przedsiębiorcę spoza EOG lub mają być realizowane poza obszarem EOG, a także, jeśli dotyczą *outsourcingu* „innych czynności” przedsiębiorcy krajowemu i zagranicznemu. Projekt rozszerza możliwości powierzenia czynności w zakresie pośrednictwa w odniesieniu do umów o inne niż karty płatnicze instrumenty płatnicze oraz poszerza katalog czynności *outsourcowanych* o usługi bankowości elektronicznej.

W projekcie zrezygnowano z bezwzględnego wymogu formy umowy agencyjnej w przypadku części czynności w ramach *outsourcingu*, a także wprowadzono możliwość zawierania ze wszystkimi przedsiębiorcami niektórych umów stanowiących czynności *outsourcingu*, które obecnie można zawierać jedynie z mikro i małymi przedsiębiorcami.

Projekt zakłada także możliwość ograniczenia odpowiedzialności dostawcy (*insourcera*) względem banku oraz liberalizację zasad *outsourcingu* międzybankowego.

Określa także szczególne warunki i zasady powierzenia wykonywania czynności z zakresu działalności bankowej (*outsourcing*) w przypadku banków hipotecznych.

Umożliwiono bowiem bankom hipotecznym *outsourcing* zarządzania bankiem oraz audytu wewnętrznego do spółki matki będącej bankiem, a zarazem jedynym akcjonariuszem banku hipotecznego.

W projekcie wyłączono także z przepisów Prawa bankowego, regulujących kwestię *outsourcingu* bankowego, przepisy dotyczące czynności wykonywanych przez bank zrzeszający na rzecz banku spółdzielczego, w tym czynności wykonywanych na żądanie banku spółdzielczego w przypadku wypowiedzenia umowy zrzeszenia.

Projekt obejmuje zmiany przepisów dotyczących tzw. rachunków uśpionych (tzn. rachunków osób zmarłych lub rachunków zapomnianych), które stanowią realizację postulatów sektora bankowego, ograniczenia do niezbędnego minimum zakresu informacji o tych rachunkach przekazywanych gminom jako potencjalnym dziedziczącym. Bank będzie przekazywał do gminy datę powzięcia przez bank informacji o śmierci posiadacza rachunku bankowego oraz informację o możliwości nabycia środków pieniężnych. Uchylono także ciążący na bankach obowiązek informowania gmin o rachunkach bankowych posiadanych przez osoby żyjące, wygasłych z powodu braku aktywności na rachunku. Bank nie będzie także zobowiązany do informowania gminy, jeśli łączna wysokość środków pieniężnych

zgrupowanych na rachunku lub rachunkach jest niższa lub równa 1/10 minimalnego wynagrodzenia za pracę. Projekt wydłuża okres realizacji przez bank obowiązku informacyjnego do 2 lat w celu umożliwienia wykonywania uprawnień osobom, których prawa do spadku zostały formalnie potwierdzone.

Projekt zwiększa uprawnienia KNF w zakresie:

- zalecenia bankowi usunięcia w wyznaczonym terminie uchybień stwierdzonych w toku postępowania w sprawie zezwolenia na stosowanie metody wewnętrznej lub zezwolenia na wprowadzenie rozszerzeń lub zmian w zakresie metod wewnętrznych,
- zalecenia bankowi usunięcia w wyznaczonym terminie uchybień stwierdzonych w toku postępowań w sprawie zezwoleń na klasyfikację ekspozycji kredytowych opartej na podstawie wewnętrznych modeli ryzyka kredytowego oraz utworzenie rezerw celowych oraz odpisów aktualizujących należności związanych z tymi ekspozycjami.

Dostosowuje on także wysokość kar, jakie mogą być nakładane przez KNF za niedochowanie zobowiązań inwestorskich, do przepisów prawa Unii Europejskiej (10% przychodu dla osób prawnych i 21 312 000 zł dla osób fizycznych).

W projekcie rozszerzono liczbę podmiotów, którym możliwe będzie udzielenie informacji objętych tajemnicą bankową. Będą nimi także: Żandarmeria Wojskowa, Straż Graniczna, Szef Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Biuro Nadzoru Wewnętrznego. Bank ma mieć także obowiązek udzielania KNF informacji stanowiących tajemnicę bankową w razie otrzymania przez KNF wniosku o przekazanie takich informacji od organu nadzoru nad rynkiem ubezpieczeniowym lub emerytalnym, z którym krajowy nadzór zawarł odpowiednie porozumienie.

Projekt rozszerza obowiązek informowania przez banki o działaniach dotyczących planu naprawy. Zgodnie z projektem informowany będzie nie tylko KNF, ale także Bankowy Fundusz Gwarancyjny.

W kontekście emitentów wprowadzono przepisy rozszerzające kompetencje KNF w zakresie:

- żądania informacji – od podmiotów nienadzorowanych, będących stroną umowy, transakcji lub porozumienia z emitentem,
- żądania informacji – od emitenta w zakresie polityki wynagrodzeń i sprawozdania z realizacji tej polityki, oraz
- nakładania kar – również na członków organów emitentów innych niż z emitenci akcji.

Z projektu została usunięta instytucja kuratora dla emitenta powoływanego przez KNF oraz przepisy zmieniające wezwania do zapisywania się na sprzedaż akcji. Te ostatnie weszły w życie w maju 2022 r.

2.10. USTAWA O OCHRONIE OSÓB ZGŁASZAJĄCYCH NARUSZENIA PRAWA (PROJEKT)

Najnowszy projekt ustawy z 5.01.2023 r. o *ochronie osób zgłaszających naruszenia prawa* ma celu wdrożenie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z 23.10.2019 r. w *sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii* (dyrektywa 019/1937).

W dyrektywie 2019/1937 ustanowiono zasady i procedury dotyczące ochrony „sygnalistów”, czyli osób, które zgłaszają informacje uzyskane w kontekście związanym z pracą na temat naruszeń prawa UE. Projektowana ustawa ma objąć ochroną osoby dokonujące zgłoszenia lub ujawnienia informacji lub uzasadnionych podejrzeń naruszenia prawa, pracujące w sektorze prywatnym lub publicznym, które uzyskały informacje na temat naruszenia w kontekście związanym z pracą.

Zakresem ustawy objęte będzie zgłaszanie naruszeń prawa niezależnie od tego, czy dokonywane będzie przez świadczących pracę w ramach stosunku pracy, czy też przez inne osoby, które powzięły wiadomość o naruszeniu prawa w kontekście związanym z pracą, niezależnie od podstawy prawnej i formy świadczenia pracy lub pełnienia służby, jak również niezależnie od tego, czy dany stosunek prawny ma zostać dopiero nawiązany, istnieje czy już ustał.

Środki ochrony stosowane mają być odpowiednio także wobec innych osób, takich jak osoby pomagające w dokonaniu zgłoszenia, osoby trzecie powiązane ze zgłaszającym oraz podmioty powiązane ze zgłaszającym, w szczególności stanowiące własność lub zatrudniające zgłaszającego. Przedstawiona w projekcie ustawy definicja naruszenia prawa ma nie być ograniczona do przypadków, gdy w danym obszarze prawa naruszenie jest regulowane wyłącznie określonym przepisem prawa unijnego lub implementującym go aktem prawa krajowego. Jak wskazano w uzasadnieniu szersze podejście uzasadnione jest względami praktycznymi, tj. czytelnością i przewidywalnością zakresu przepisów z perspektywy zgłaszającego, podmiotu prawnego, organów publicznych i innych podmiotów stosujących prawo.

2.11. OCHRONA KONKURENCJI I KONSUMENTÓW (PROJEKT)

31.01.2023 r. został przekazany do Sejmu rządowy projekt *ustawy o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów*. Projektowana nowelizacja implementuje do polskiego porządku prawnego Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1 z 11.12.2018 r. mającą na celu nadanie organom ochrony konkurencji państw członkowskich uprawnień w celu skuteczniejszego egzekwowania prawa i zapewnienia należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego (dalej jako „Dyrektywa ECN+”).

Zgodnie z projektem Prezes UOKiK będzie miał możliwość m.in.:

- nałożenia okresowej kary pieniężnej na przedsiębiorców, którzy nie wykonują nałożonych na nich obowiązków,
- pozyskiwania informacji od osób fizycznych.

Doprecyzowany zostanie przepis dotyczący nakładania kar na związki przedsiębiorców. Chodzi m.in. o wprowadzenie szczegółowych regulacji obliczania obrotu związku przedsiębiorców oraz jego poszczególnych członków na potrzeby nakładania kary pieniężnej oraz umożliwienie egzekwowania kary w przypadku niewypłacalności takiego związku.

Nastąpi zmiana sposobu ustalania kary nakładanej za naruszenia, do których doszło w trakcie bądź w związku z kontrolą oraz wynikłe z niezastosowania się do decyzji Prezesa UOKiK. Chodzi o zastąpienie maksymalnego pułapu kary określonego kwotowo, pułapem określonym, jako procent obrotu. Kara pieniężna za te naruszenia będzie nie większa niż 3% obrotu osiągniętego w roku obrotowym poprzedzającym rok nałożenia kary.

Projekt przewiduje, że w przypadku naruszenia przez przedsiębiorcę zakazu zawierania niedozwolonych porozumień lub nadużywania pozycji dominującej, naruszenia dopuszcza się również przedsiębiorca lub przedsiębiorcy wywierający decydujący wpływ na tego przedsiębiorcę.

Wzmocniona zostanie skuteczność działania programów łagodzenia kar, co może zachęcić potencjalnych wnioskodawców do informowania organów ochrony konkurencji o tajnych, niedozwolonych porozumieniach ograniczających konkurencję.

Wprowadzone zostaną nowe przepisy dotyczące uzasadnienia zarzutów przez UOKiK. Po zmianie, uzasadnienie zarzutów będzie wydawane na etapie wszczęcia postępowania.

Obowiązek ten będzie dotyczyć postępowań:

- antymonopolowych w sprawach praktyk ograniczających konkurencję,
- w sprawach praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów,
- w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone,
- w sprawach nakładania kar pieniężnych.

Wprowadzona zostanie pięcioletnia kadencja Prezesa UOKiK. Rozwiązanie to – wraz z określeniem kryteriów powołania i odwołania oraz sposobu sprawowania tej funkcji – ma na celu zapewnienie większej niezależności Prezesa UOKiK. Pozwoli także na planowanie polityki ochrony konkurencji i konsumentów w dłuższej perspektywie czasu.

Sektor bankowy wskazał na konieczność poszanowania zasady proporcjonalności i subsydiarności we wdrażaniu tej regulacji. Ponadto, zasygnalizowano potrzebę zmiany projektowanych przepisów dotyczących uzasadniania zarzutów: powinny one być przedstawiane bezpośrednio przed wydaniem decyzji, a nie wyłącznie na etapie wszczęcia postępowania.

2.12. PRAWO RESTRUKTURYZACYJNE I PRAWO UPADŁOŚCIOWE (PROJEKT)

W dniu 7.02.2022 r. opublikowano projekt ustawy o zmianie ustawy – *Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe*. Celem projektu jest

implementacja dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z 20.06.2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniającej dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywa o restrukturyzacji i upadłości). Państwa członkowskie zobowiązane były do implementacji przepisów do 17.07.2022 r.

Istotą rozwiązań ujętych w projekcie jest:

- objęcie układem z mocy prawa wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo,
- rozszerzenie katalogu dokumentów dołączanych przez dłużnika do wniosku o otwarcie postępowania upadłościowego, m.in. o informacje dotyczące wpływu otwarcia tego postępowania na zatrudnienie w przedsiębiorstwie dłużnika oraz wskazanie podmiotów, których plan restrukturyzacji nie dotyczy wraz ze wskazaniem przyczyn nieobjęcia ich planem,
- wprowadzenie jako zasady pozostawienia dłużnikowi pełnego zarządu nad przedsiębiorstwem w toku postępowania restrukturyzacyjnego (ograniczenie zarządu dłużnika do czynności zwykłego zarządu nastąpić wyłącznie na podstawie decyzji sądu zawartej w postanowieniu o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego),
- wprowadzenie mechanizmu zatwierdzania układu wbrew sprzeciwowi grupy wierzycieli poprzez przyjęcie zasady, że w przypadku braku większości do przyjęcia układu w każdej grupie wierzycieli, układ będzie przyjęty na wniosek dłużnika lub za jego zgodą, jeśli większość grup wierzycieli głosowała za układem, w tym co najmniej jedna grupa wierzycieli zabezpieczonych rzeczowo lub wierzycieli o wyższym stopniu uprzywilejowania od wierzycieli kat. II z regulacji prawa upadłościowego, a w przypadku niespełnienia tego warunku, co najmniej jedna grupa wierzycieli głosowała za przyjęciem układu, pod warunkiem że grupa ta należy do tej kategorii wierzycieli, która w przypadku przeprowadzenia postępowania upadłościowego otrzymałaby częściowe zaspokojenie, przy zastosowaniu wyceny zakładającej kontynuację działalności przedsiębiorstwa dłużnika,
- ochrona dłużnika przed egzekucją wierzytelności objętych układem w okresie od dnia zawarcia układu do dnia zakończenia postępowania restrukturyzacyjnego lub jego prawomocnego umorzenia,
- jednolite uregulowanie wstrzymania indywidualnych czynności egzekucyjnych wobec dłużnika w okresie od otwarcia postępowania z zakresu restrukturyzacji zapobiegawczej do chwili zawarcia układu (wprowadzenie zawieszenia czynności egzekucyjnych na okres 4 miesiące od dnia otwarcia postępowania oraz instytucji przedłużenia tego zawieszenia przez sąd, na dalszy okres, łącznie nieprzekraczający 12 miesięcy),
- rozszerzenie dopuszczalności przeprowadzania dowodu z opinii biegłego w postępowaniu restrukturyzacyjnym,
- zapewnienie ochrony nowego oraz przejściowego finansowania dłużnika w toku postępowania restrukturyzacyjnego poprzez zagwarantowanie, że finansowanie to,

w razie późniejszego ogłoszenia upadłości dłużnika, nie będzie mogło być uznane za bezskuteczne w stosunku do masy upadłości, jeżeli było ono uwzględnione w planie restrukturyzacji oraz zostało zatwierdzone przez radę wierzycieli lub sędziego-komisarza,

- zapewnienie ochrony transakcjom, które były racjonalne i niezwłocznie konieczne do negocjowania planu restrukturyzacji poprzez zagwarantowanie, że nie będą one mogły zostać uznane za bezskuteczne, nieważne lub niepodlegające wykonaniu z tego powodu, że dokonano ich ze szkodą dla ogółu wierzycieli.

2.13. ZAPOBIEGANIE KRADZIEŻY TOŻSAMOŚCI (PROJEKT)

Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z zapobieganiem kradzieży tożsamości zawiera rozwiązania umożliwiające osobie (obywatelowi polskiemu lub cudzoziemcowi), której dane dotyczą zastrzeżenia lub cofnięcia zastrzeżenia numeru PESEL za pomocą usługi elektronicznej lub osobiście w siedzibie organu dowolnej gminy. W przypadku osoby ubezwłasnowolnionej czynność taka będzie mogła zostać podjęta osobiście bądź przez kuratora lub opiekuna. Projekt przewiduje utworzenie rejestru zastrzeżeń numerów PESEL, w którym będzie odnotowane zastrzeżenie i cofnięcie zastrzeżenia numeru PESEL, jak również data dokonania tych czynności. Osoba fizyczna nieposiadająca dostępu do internetu albo profilu zaufanego będzie mogła stawić się osobiście w dowolnym urzędzie gminy i po okazaniu dokumentu tożsamości, złożyć wniosek o wpisanie w rejestrze zastrzeżenia swojego numeru identyfikacyjnego lub zdjęcie takiego zastrzeżenia.

W projekcie został również określony katalog podmiotów zobligowanych do weryfikacji istnienia zastrzeżenia numeru PESEL pod rygorem braku możliwości dochodzenia roszczeń powstałych np. z zawartej umowy. Jeśli numer PESEL jest zastrzeżony podmiot taki powinien odmówić dokonania czynności. Natomiast w razie braku odmowy i zrealizowania czynności umowa będzie ważna, ale zawarta wyłącznie na ryzyko podmiotu zobligowanego i bez możliwości dochodzenia roszczeń w stosunku do właściciela danych. Jeśli numer PESEL nie jest zastrzeżony – transakcja może zostać zrealizowana zgodnie z przyjętymi przez strony ustaleniami. Zastrzeżenie będzie można cofnąć na dowolny czas i później je ponowić. Liczba zastrzeżeń nie będzie ograniczona, natomiast dla celów obrotu gospodarczego oraz dowodowych w mogących zaistnieć sprawach spornych – zgłoszone zastrzeżenie zostanie zarejestrowane w czasie rzeczywistym, a jego cofnięcie – w dniu następującym po zgłoszeniu (niezależnie od tego czy będzie to dzień roboczy czy też ustawowo wolny od pracy).

Ponadto, przepisy szczególne przewidują, że w przypadku weryfikacji istnienia zastrzeżenia numeru PESEL, będzie ono widoczne od razu w systemie, natomiast skutki związane z niemożnością dochodzenia roszczeń zostaną wprowadzone od dnia następnego po zastrzeżeniu. Ma to na celu uniknięcie trudności i niedomówień przy ustalaniu dokładnej daty umowy w zestawieniu z zastrzeżeniem – szczególnie w przypadku umów zawieranych na odległość, gdzie w rachubę wchodzi np. czas reakcji serwera oraz możliwość dokonywania niektórych operacji w ciągu kilku sekund. Proponowana usługa nie będzie miała wpływu na możliwość prowadzenia działań

marketingowych oraz reklamowania swoich usług przez podmioty zobligowane do weryfikacji zastrzeżenia numeru PESEL.

Sektor bankowy wziął udział w konsultacjach publicznych ww. projektu, zwracając uwagę na:

- konieczność doprecyzowania zakresu zastosowania przedmiotowej ustawy (podmiotów obowiązanych do jej stosowania, rodzaju umów, zakresu weryfikacji),
- celowość uwzględnienia instytucji utworzonej na podstawie 105 ust. 4 Prawa bankowego jako podmiotu, za pośrednictwem którego będzie dokonywane zastrzeżenie numeru PESEL oraz jego wycofanie i weryfikacja,
- konieczność zapewnienia możliwości zastrzeżenia numeru PESEL i wycofania zastrzeżenia w czasie rzeczywistym,
- rozważenie informowania klientów o zmianach dotyczących zastrzeżenia PESEL również przez instytucje utworzone na podstawie art. 105 ust. 4 Prawa bankowego (rejstry kredytowe).

2.14. ROZPORZĄDZENIA (WYBRANE)

2.14.1. ZOBOWIĄZANIA DO ZAPŁATY SKŁADEK DO BFG

Rozporządzenie z 18.02.2022 r. Ministra Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej w sprawie przekazywania w formie zobowiązań do zapłaty składek wnoszonych do BFG przez banki, oddziały banków zagranicznych, firmy inwestycyjne, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe oraz KSKOK stanowi wykonanie upoważnienia zawartego w art. 304 ust. 11 ustawy o BFG.

W tym celu minister właściwy do spraw instytucji finansowych określił, w drodze rozporządzenia:

- dodatkowe warunki, jakie powinny spełniać umowy między podmiotami wnoszącymi składki w formie zobowiązań do zapłaty a NBP i KDPW S.A. lub spółką, której KDPW – zawierające postanowienia o objęciu nieodwołalną blokadą na rzecz Funduszu aktywów stanowiących zabezpieczenie zobowiązania do zapłaty oraz środków z tytułu ich wykupu do czasu nabycia kolejnych aktywów,
- minimalny poziom stosunku wartości aktywów, w które ulokowano środki stanowiące pokrycie zobowiązania do zapłaty – do wielkości tych zobowiązań,
- limity określające udział poszczególnych aktywów w łącznej kwocie środków odpowiadających zobowiązaniom do zapłaty,
- szczegółowy zakres i tryb przekazywania Funduszowi informacji o ww. środkach i aktywach przez podmioty krajowe i oddziały banków zagranicznych,
- sposób wyceny aktywów stanowiących zabezpieczenie zobowiązań do zapłaty przejętych zgodnie z art. 304 ust. 3 lub ust. 10a ustawy.

2.14.2. WAGI RYZYKA DLA KREDYTÓW HIPOTECZNYCH

Rozporządzenie Ministra Finansów z 18.03.2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wyższej wagi ryzyka dla ekspozycji zabezpieczonych hipotekami na nieruchomościach.

Rozporządzenie stanowi realizację rekomendacji KSF i zawiera propozycję obniżenia wagi ryzyka dla ekspozycji zabezpieczonych na ww. nieruchomości, w przypadku której wysokość raty kapitałowej lub odsetkowej uzależniona jest od zmian kursu waluty lub walut innych niż waluty przychodów osiągniętych przez dłużnika. Będzie to jednak możliwe w sytuacji, gdy banki zobowiążą się do uczestnictwa w postępowaniach przed sądem polubownym, których celem jest zawarcie ugód z kredytobiorcami. Jak wskazano w uzasadnieniu do rozporządzenia, celem tego rozwiązania jest dostarczenie bodźca regulacyjnego do jak najszerszego zaangażowania się banków w postępowania przed sądem polubownym, tak aby tego rodzaju proces objął w szerokim zakresie walutowe kredyty mieszkaniowe. Obniżenia wag ryzyka, ujęte w rozporządzeniu to :

- waga ryzyka 50% (z wyjątkiem ekspozycji lub ich części ponad wartość w pełni i całkowicie zabezpieczoną hipoteką na nieruchomości mieszkalnej), jeżeli rezerwy celowe i odpisy lub korekty wyniosą co najmniej 35% ekspozycji brutto,
- waga ryzyka 75%, jeżeli rezerwy celowe i odpisy lub korekty wyniosą co najmniej 28%,
- waga ryzyka 100%, jeżeli rezerwy celowe i odpisy lub korekty wyniosą co najmniej 20%.

Oznacza to, że im wyższą rezerwę bank zawiąże, tym niższą wagę ryzyka będzie mógł zastosować. Waga ryzyka każdorazowo będzie uzależniona od poziomu zawiązanych rezerw związanych z deklaracją uczestnictwa w ww. postępowaniach przed sądem polubownym.

Zaproponowane rozwiązanie będzie miało zastosowanie do 30.09.2023 r.

2.14.3. CZYNNIKI ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W PRODUKTACH

W dniu 11.08.2022 r. wydane zostało rozporządzenie Ministra Finansów zmieniającego rozporządzenie w sprawie trybu i warunków postępowania firm inwestycyjnych, banków, o których mowa w art. 70 ust. 2 ustawy o obrocie instrumentami finansowymi oraz banków powierniczych.

Zmiana rozporządzenia jest związana z koniecznością wdrożenia dyrektywy delegowanej Komisji (UE) 2021/1269 z 21.04.2021 r. zmieniającą dyrektywę delegowaną (UE) 2017/593 w odniesieniu do uwzględniania czynników zrównoważonego rozwoju w zobowiązaniach w zakresie zarządzania produktami. Celem przepisów tej dyrektywy jest zapewnienie zgodności przepływów kapitału z dążeniem do niskiego poziomu emisji gazów cieplarnianych i rozwoju odpornego na zmiany klimatu.

Rozwiązania przyjęte w rozporządzeniu mają na celu uwzględnienie czynników zrównoważonego rozwoju i celów związanych ze zrównoważonym rozwojem w wymogach w zakresie zarządzania produktami określonych w ww. dyrektywie.

Jednocześnie wprowadza się zasadę, zgodnie z którą w odniesieniu do instrumentów finansowych uwzględniających czynniki zrównoważonego rozwoju negatywna grupa docelowa nie jest określana. Celem tej regulacji jest zapewnienie łatwego dostępu do instrumentów finansowych uwzględniających czynniki zrównoważonego rozwoju również klientom, którzy nie mają preferencji w zakresie zrównoważonego rozwoju. W przeciwnym wypadku ich dostęp do takich instrumentów byłby ograniczony wyłącznie ze względu na fakt, że nie wskazali oni czynników zrównoważonego rozwoju w trakcie badania adekwatności.

2.14.4. FINANSOWE WSPARCIE UDZIELANE NA REALIZACJĘ NIEKTÓRYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ MIESZKANIOWYCH

Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Technologii z 21.12.2022 r. w sprawie finansowego wsparcia udzielanego na realizację niektórych przedsięwzięć mieszkaniowych określa szczegółowe rozwiązania prawne umożliwiające kontynuację rządowego programu wsparcia budownictwa socjalnego i komunalnego, zgodnie ze zmianami wynikającymi z nowelizowanej ustawy o finansowym wsparciu.

Ustawa o Krajowym Planie Odbudowy (KPO) wprowadziła do rządowego programu wsparcia budownictwa socjalnego i komunalnego, skierowanego przede wszystkim do samorządów gminnych, realizowanego przez BGK ze środków Funduszu Dopląt, instrumenty wsparcia związane z wejściem w życie KPO, takie jak:

- dodatkowe wsparcie modernizacji zasobu komunalnego, po spełnieniu wyższych standardów efektywności energetycznej realizowanych inwestycji mieszkaniowych (tzw. grant MZG),
- dodatkowe wsparcie dla nowego budownictwa czynszowego realizowanego przez gminy we współpracy z prywatnymi inwestorami, np. społecznymi inicjatywami mieszkaniowymi/towarzystwami budownictwa społecznego SIM/TBS, czy spółdzielniami mieszkaniowymi, pod warunkiem, że w ramach przedsięwzięcia zostanie zakupiona i zamontowana instalacja odnawialnego źródła energii OZE (tzw. grant OZE),
- zwiększone finansowe wsparcie przedsięwzięć polegających na budowie lokali pozostających w mieszkaniowym zasobie gminy bądź pozyskiwanych (poprzez umowy najmu) do tego zasobu, pod warunkiem że wartość rocznego zapotrzebowania na nieodnawialną energię pierwotną na jednostkę powierzchni pomieszczeń o regulowanej temperaturze powietrza w budynku powstałym w ramach tego przedsięwzięcia nie będzie przekraczała 52 kWh, a termin zakończenia realizacji przedsięwzięcia objętego finansowym wsparciem wynikał będzie z Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększenia Odporności.

Uwzględniając powyższe, w rozporządzeniu niezbędne było dodanie przepisów mających na celu określenie informacji, jakie będą wymagane w przypadku poszczególnych instrumentów wsparcia wdrażających KPO, potwierdzających, że przedsięwzięcie nie będzie wyrządzać poważnych szkód dla celów środowiskowych poprzez odpowiednie zastosowanie wytycznych DNSH zawartych w rozporządzeniu

delegowanym Komisji UE 2021/2139 z 4.06.2021 r. uzupełniającym rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/852 poprzez ustanowienie technicznych kryteriów kwalifikacji służących określeniu warunków, na jakich dana działalność gospodarcza kwalifikuje się jako wnosząca istotny wkład w łagodzenie zmian klimatu lub w adaptację do zmian klimatu, a także określeniu, czy ta działalność gospodarcza nie wyrządza poważnych szkód względem żadnego z pozostałych celów środowiskowych.

Ponadto, w rozporządzeniu doprecyzowano przepisy w zakresie rządowego programu finansowego wsparcia budownictwa socjalnego i komunalnego.

Zawarto także informacje, jakie powinien zawierać wniosek o udzielenie finansowego wsparcia, wymaganych dokumentów, wzoru formularza, na którym dokonuje się rozliczenia poniesionych kosztów oraz sposobu ustalania dopuszczalnej wysokości rekompensaty z tytułu świadczenia usług publicznych, zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej.

2.14.5. POMOC DE MINIMIS BGK W FORMIE GWARANCJI SPŁATY KREDYTÓW

Celem zmian ujętych w rozporządzeniu Ministra Finansów z 28.12.2022 r. *zmieniającego rozporządzenie w sprawie udzielania przez Bank Gospodarstwa Krajowego pomocy de minimis w formie gwarancji spłaty kredytów* jest zapewnienie możliwości obejmowania gwarancjami BGK spłaty nie tylko kredytów – finansowanych przez banki, ale także innych zobowiązań – finansowanych zarówno przez banki, jak i inne instytucje finansowe, tj. w szczególności firmy leasingowe i faktoringowe.

Gwarancja, zgodnie z rozporządzeniem będzie mogła obejmować zatem nie tylko, jak dotychczas, kredyty wchodzące w skład portfela kredytów, stanowiącego zbiór pojedynczych kredytów, dla którego łączną kwotę limitu gwarancji udzielanych na określony czas określa umowa zawarta pomiędzy BGK a bankiem kredytodawcą, ale także inne zobowiązania wchodzące w skład portfela innych zobowiązań, stanowiącego zbiór pojedynczych umów cywilnoprawnych, dla którego łączną kwotę limitu gwarancji udzielanych na określony czas określi umowa zawarta pomiędzy BGK a instytucją finansową (np. bankiem, czy firmą leasingową), w której zobowiązania te zostały zaciągnięte.

Wejście w życie rozporządzenia rozszerzy ofertę gwarancji BGK, kierowanych do przedsiębiorców z sektora MSP, stanowiących pomoc *de minimis*, a tym samym wpłynąć może nie tylko na rozwój tego sektora, ale i danego regionu, a finalnie także gospodarki kraju.

2.14.6. PRZEKAZYWANIE INFORMACJI O PIENIĄDZU ELEKTRONICZNYM

Rozporządzenie Ministra Finansów z 22.12.2022 r. w sprawie przekazywania informacji Narodowemu Bankowi Polskiemu przez agentów rozliczeniowych, wydawców instrumentów płatniczych oraz wydawców pieniądza elektronicznego jest niezbędne do wprowadzenia nowej formy przekazywania informacji, która mieści się w ramach sprawowania przez Prezesa NBP nadzoru systemowego nad podmiotami zobowiązanymi, określonymi w ustawie.

Wprowadzane zmiany mają na celu ujednoczenie rozwiązań w zakresie obowiązków informacyjnych wobec NBP i będą zgodne z wymaganiami technicznymi Portalu internetowego Systemu Informacji Sprawozdawczej i przygotowywanego systemu Baza Statystyki Płatniczej.

Informacje są przekazywane w postaci elektronicznej za pośrednictwem internetowego Portalu Systemu Informacji Sprawozdawczej, przy użyciu taksonomii XBRL udostępnionej przez NBP w internetowym Portalu Systemu Informacji Sprawozdawczej. Mała instytucja płatnicza, przekazując informacje, może użyć taksonomii innej niż XBRL.

2.14.7. DEKLARACJA WYSOKOŚCI OPŁATY NA FINANSOWANIE DZIAŁALNOŚCI RZECZNIKA FINANSOWEGO I JEGO BIURA

Rozporządzenie Ministra Finansów z 22.12.2022 r. w sprawie deklaracji o wysokości opłaty na finansowanie działalności Rzecznika Finansowego i jego Biura określa szczegółowe dane podmiotu rynku finansowego i informacje zawarte w deklaracji o wysokości opłaty na finansowanie działalności Rzecznika i jego Biura, sposób sporządzenia tej deklaracji oraz sposób nadawania dostępu do systemu teleinformatycznego, za pośrednictwem którego jest ona przekazywana.

Deklarację sporządza się w postaci elektronicznej odpowiadającej strukturze logicznej udostępnionej na stronie internetowej Rzecznika Finansowego.

Dostęp do systemu teleinformatycznego jest nadawany na pisemny wniosek podmiotu rynku finansowego, który zawiera wskazanie imienia i nazwiska osoby upoważnionej do sporządzenia deklaracji.

2.15. ZMIANA WAG RYZYKA DLA EKSPOZYCJI ZABEZPIECZONYCH HIPOTEKAMI NA NIERUCHOMOŚCIACH

Rozporządzenie Ministra Finansów z 18.03.2022 r. zmieniło wcześniejsze rozporządzenie w sprawie wyższej wagi ryzyka dla ekspozycji zabezpieczonych hipotekami na nieruchomościach. Zmiana wprowadzona w 2022 r. przewidywała obniżenie wagi ryzyka do 30.09.2023 r. dla tych ekspozycji zabezpieczonych hipoteką na nieruchomości

mieszkalnej, w przypadku której wysokość raty kapitałowej lub odsetkowej uzależniona jest od zmian kursu waluty innej niż waluty przychodów osiąganych przez dłużnika a bank powiadomił klientów, że będzie przystępować do postępowań przed sądem polubownym w celu przedstawienia dłużnikom propozycji zamiany warunków umowy kredytu zabezpieczonego tą hipoteką, skutkującej uniezależnieniem wysokości raty kapitałowej lub odsetkowej od zmian kursu waluty innej niż waluta przychodów osiąganych przez dłużnika oraz bank utworzył rezerwy, odpisy aktualizujące należności oraz korekty wartości bilansowej brutto z tytułu zmian w szacowanych przepływach pieniężnych związanych z tymi ekspozycjami (zgodnie z obowiązującymi zasadami rachunkowości) pokrywające oczekiwane straty w odniesieniu do tych ekspozycji na poziomie co najmniej 20%, 28% lub 35% ekspozycji brutto przed korektami tej wartości. W zależności od poziomu pokrycia rezerwami i odpisami waga ryzyka może wynieść 50%, 75% lub 100%. Zasadą jest, że czym wyższy poziom pokrycia potencjalnych strat rezerwami i odpisami, tym niższa może być zastosowana waga ryzyka dla ekspozycji denominowanych lub indeksowanych do waluty obcej. Rozporządzenia stanowi więc okresową zachętę do zaoferowania klientowi przewalutowania kredytu na złote i jednocześnie na utworzenie odpowiedniej rezerwy, która pozwoli sfinansować tę konwersję i pokrycie straty z tego tytułu. Zachęta ma charakter czasowy, ponieważ jej efektem powinno być podpisanie umowy zamieniającej walutę kredytu na złote. Innymi słowy, podpisanie umowy o zamianę waluty kredytu powinno nastąpić do dnia 30.09.2023 r.

2.16. REFORMA WSKAŹNIKÓW REFERENCYJNYCH

2.16.1. STANOWISKO KOMITETU STABILNOŚCI FINANSOWEJ W SPRAWIE WIBOR

W komunikacie z 9.12.2022 r. Komitet Stabilności Finansowej (KSF) odnotował pojawiające się, zarówno w przekazach medialnych, jak i w pozwach sądowych próby podważania wiarygodności i reprezentatywności wskaźnika referencyjnego stopy procentowej WIBOR. W tym kontekście stwierdził, że nie znajduje żadnych podstaw prawnych ani ekonomicznych do negocjowania prawidłowości wyznaczania tego wskaźnika referencyjnego. W opinii Komitetu wymogi rozporządzenia PE i Rady (UE) 2016/1011 z 8.06.2016 r. w sprawie indeksów stosowanych jako wskaźniki referencyjne w instrumentach finansowych i umowach finansowych lub do pomiaru wyników funduszy inwestycyjnych (BMR), które muszą spełniać administrator oraz banki przekazujące dane na potrzeby wyliczania tego wskaźnika, stanowią odpowiednią ochronę przed ewentualnymi nadużyciami. W grudniu 2020 r. KNF wydała GPW Benchmark S.A. zezwolenie na prowadzenie działalności jako administrator kluczowego wskaźnika referencyjnego stopy procentowej, potwierdzając tym samym, że metoda opracowywania WIBOR jest zgodna z rozporządzeniem i zapewnia rzetelność oraz wiarygodność tego wskaźnika. Działalność GPW Benchmark S.A. podlega nadzorowi KNF, który obejmuje także instrumenty zmierzające do zapewnienia odpowiedniej jakości danych służących do wyznaczania wskaźnika referencyjnego oraz procesu wyznaczania.

2.16.2. NARODOWA GRUPA ROBOCZA

W lipcu 2022 r. z inicjatywy uczestników rynku finansowego została powołana Narodowa Grupa Robocza ds. reformy wskaźników referencyjnych (NGR) w związku z planowaną reformą wskaźników referencyjnych w Polsce, zakładającą m.in. wprowadzenie nowego wskaźnika referencyjnego stopy procentowej, którego danymi wejściowymi są informacje reprezentujące transakcje ON (*overnight*).

W pracach NGR udział biorą przedstawiciele Ministerstwa Finansów, Narodowego Banku Polskiego, Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego, Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, Polskiego Funduszu Rozwoju, Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych, Banku Gospodarstwa Krajowego, GPW Benchmark, a także wiodących banków komercyjnych, banków zrzeszających banki spółdzielcze, towarzystw funduszy inwestycyjnych oraz zakładów ubezpieczeń, jak również organizacje branżowe zrzeszające podmioty rynku finansowego. Prace NGR nadzorowane i koordynowane są przez Komitet Sterujący.

Prace NGR mają na celu zapewnienie wiarygodności, przejrzystości i rzetelności opracowywania i stosowania nowego wskaźnika referencyjnej stopy procentowej. NGR otrzymała mandat do zidentyfikowania kluczowych kamieni milowych, prowadzących do skutecznego zastąpienia przez nowy indeks WIRON obecnie stosowanych na rynku wskaźników referencyjnych WIBOR i WIBID. Wybrany przez Komitet Sterujący indeks WIRON (Warsaw Interest Rate Overnight) ma się stać docelowo kluczowym wskaźnikiem referencyjnym stopy procentowej w rozumieniu rozporządzenia BMR. Metodyka kalkulacji indeksu WIRON jest tożsama z wcześniej opracowanym i publikowanym przez GPW Benchmark indeksem WIRD. Zmianie uległa jedynie nazwa indeksu, aby lepiej odzwierciedlić jego charakterystykę (oparcie na danych reprezentujących transakcje *overnight*). Będzie on stosowany w umowach finansowych (np. umowach kredytu), instrumentach finansowych (np. papierach dłużnych lub instrumentach pochodnych) oraz przez fundusze inwestycyjne (np. w ustalaniu opłat za zarządzanie).

NGR określiła w Mapie Drogowej, że przy efektywnej współpracy wszystkich zaangażowanych stron, reforma wskaźników referencyjnych w Polsce zostanie zrealizowana w całości do końca 2024 r., przy czym wdrożenie przez uczestników rynku nowej oferty produktów finansowych stosujących indeks WIRON planowane jest na lata 2023 i 2024. Założenia Mapy Drogowej opracowanej w ramach Narodowej Grupy Roboczej wskazują na gotowość do zaprzestania opracowywania i publikowania wskaźników referencyjnych WIBOR i WIBID od początku 2025 r.

3. REKOMENDACJE I KOMUNIKATY KNF

3.1. REKOMENDACJA

3.1.1. REKOMENDACJA A

W dniu 19.12.2022 r. Komisja Nadzoru Finansowego (KNF) przyjęła nową Rekomendację A *dotyczącą zarządzania przez banki ryzykiem związanym z działalnością na instrumentach pochodnych*. Nowa Rekomendacja zastąpi Rekomendację A z 2010 r.

Celem nowej Rekomendacji A jest dostosowanie jej postanowień do aktualnych przepisów; uwzględnia ona także wnioski z obserwacji i doświadczeń związanych z działaniami nadzorczymi. Postanowienia Rekomendacji A to zbiór dobrych praktyk dotyczących obowiązków i odpowiedzialności zarządu oraz rady nadzorczej, identyfikacji i oceny ryzyka, monitorowania, systemu kontroli wewnętrznej oraz kontrolowania i raportowania w zakresie ryzyka w omawianym przez Rekomendację obszarze.

KNF przyjęła w Rekomendacji podejście oparte o zasadę proporcjonalności, rozumianą jako dostosowanie rozwiązań do indywidualnej specyfiki i profilu działalności banku oraz skali ponoszonego przez bank ryzyka. Oznacza to, że bank, prowadząc działalność na instrumentach pochodnych, powinien stosować się do regulacji, a zakres polityki i procedur powinien być adekwatny do skali i stopnia skomplikowania tej działalności.

Postanowieniami Rekomendacji A objęto oddziały instytucji kredytowych oraz oddziały banków zagranicznych działające na terytorium RP w zakresie, w jakim ma do nich zastosowanie ustawa Prawo bankowe oraz inne ustawy regulujące działalność banków na terytorium RP. KNF oczekuje, że oddziały banków zagranicznych działające na terytorium RP będą przestrzegać postanowień Rekomendacji A w pełnym zakresie, natomiast oddziały instytucji kredytowych będą stosowały się do jej postanowień z wyłączeniem niektórych rekomendacji, których wykaz został wskazany w samym dokumencie.

Termin dostosowania banków do rekomendacji to 31.12.2023 r.

3.1.2. REKOMENDACJA J (PROJEKT)

W 2023 r. nadal trwają konsultacje projektu nowelizacji Rekomendacji J *dotyczącej zasad gromadzenia i przetwarzania przez banki danych o rynku nieruchomości*, ma zastąpić obecnie obowiązującą Rekomendację J z 2012 r.

Rekomendacja J zobowiązuje banki do uczestnictwa i współtworzenia międzybankowej bazy danych o nieruchomości. W polskim sektorze bankowym taką funkcję spełnia od września 2004 r. System Analiz i Monitorowania Rynku Obrotu Nieruchomościami – System AMRON.

Zmieniana Rekomendacja J ma uwzględnić nową strukturę rynku nieruchomości, odpowiadającą praktyce bankowej w finansowaniu nieruchomości.

Doprecyzowuje ona zakres obligatoryjnych cech nieruchomości, które banki powinny pozyskiwać i gromadzić w międzybankowej bazie danych o nieruchomościach.

W nowym brzmieniu projektowanej Rekomendacji J uwzględniono zgłaszane przez sektor bankowy propozycje, m.in.:

- zawężono zakres gromadzonych przez bank danych do reprezentatywnych „dla finansowanego przez bank rynku nieruchomości”, a nie jak dotychczas „dla całego rynku nieruchomości”,
- rozszerzono zakres gromadzonych przez banki danych o bankowo-hipoteczną wartość nieruchomości,
- wprowadzono zmianę umożliwiającą wykorzystywanie przez banki jako wartości referencyjnej wartości z bankowej oceny wartości zabezpieczenia na nieruchomości,
- rozdzielono pojęcia miejsca garażowego, garażu i miejsca postojowego.

Ponadto wprowadzono obligatoryjność uzupełniania opisu nieruchomości o dane dotyczące Certyfikatu PHI, potwierdzającego spełnienie kryteriów budownictwa pasywnego, a także o informacje ze Świadectwa Energetycznego.

Uchwalenie nowej wersji Rekomendacji J, podobnie jak to miało miejsce w przypadku poprzedniej nowelizacji w 2012 r., ma skutkować jeszcze aktywniejszym udziałem banków w Systemie AMRON – jedynej międzybankowej bazie danych o nieruchomościach.

3.1.3. REKOMENDACJA U (PROJEKT)

Trwają też prace nad nowelizacją Rekomendacji U regulującej *zasady sprzedaży ubezpieczeń w bankach*.

W ostatniej wersji z 2022 r. UKNF zaproponował dodanie do wcześniej opublikowanego projektu ważnej zmiany dotyczącej zasad ustalania prowizji dla banków za dystrybuowanie produktów ubezpieczeniowych (rekomendacja nr 20), ograniczających swobodę prowadzenia działalności gospodarczej oraz zastrzeżeń EIOPA dotyczących wyznaczania ceny *bancassurance*.

Sektor bankowy oraz sektor ubezpieczeniowy zakwestionowały wymóg określania cen produktów ubezpieczeniowych w oparciu o poziom szkodowości i urzędowego ustalania podziału składki pomiędzy ubezpieczyciela i bank. Takie podejście spowoduje likwidację większości produktów lub *repricing*.

Sektor bankowy zwrócił także uwagę, że oczekiwania UKNF, co do zawartości treściowej Polityki Bancassurance powodują, że **polityka stanie się niezwykle rozbudowaną regulacją**.

3.1.4. STANOWISKO UKNF W SPRAWIE OCENY ZDOLNOŚCI KREDYTOWEJ PRZY UDZIELANIU KREDYTÓW OPROCENTOWANYCH ZMIENNĄ I OKRESOWO STAŁĄ STOPĄ PROCENTOWĄ

7.03.2022 r. zostało opublikowane stanowisko UKNF w sprawie oceny zdolności kredytowej przy udzielaniu kredytów zabezpieczonych hipotecznie na nieruchomościach mieszkalnych oprocentowanych zmienną i okresowo stałą stopą procentową stanowiące de facto decyzję o częściowej zmianie zapisów Rekomendacji S KNF. W jego treści organ nadzoru bankowego zalecił, żeby w procesie oceny zdolności kredytowej wszystkie banki przyjmowały minimalną zmianę poziomu stopy procentowej o 5 pkt proc. Stanowiło to zaostrzenie bezpośrednich zapisów Rekomendacji S, w której jest mowa o buforze zmiany stopy procentowej w wysokości 2,5 pkt proc. Zaostrzenie wymogów było uzasadniane trwającą wówczas fazą podnoszenia stóp procentowych przez NBP. Zaostrzenie tego wymogu prowadziło do większych trudności w pozytywnym rozpatrzeniu wniosków kredytowych składanych przez potencjalnych kredytobiorców.

3.2. POLITYKA DYWIDENDOWA

W dniu 6.12.2022 r. KNF przyjęła stanowisko w sprawie polityki dywidendowej m.in. banków komercyjnych, banków spółdzielczych i zrzeszających w 2023 r.

Jak poinformowano w komunikacie bezpośrednim celem polityki dywidendowej KNF jest zapewnienie stabilności polskiego sektora finansowego poprzez dostosowywanie bazy kapitałowej podmiotów nadzorowanych do poziomu ponoszonego przez nie ryzyka oraz ochrona odbiorców usług finansowych tych podmiotów.

3.2.1. BANKI KOMERCYJNE

Dla banków komercyjnych zasady wypłaty dywidendy w stosunku do II połowy 2021 r. nie zmieniły się.

Kwotę dywidendy do wysokości 50% zysku z 2022 r. będą mogły wypłacić jedynie banki komercyjne spełniające jednocześnie poniższe kryteria:

- nierealizujące programu naprawczego,
- pozytywnie oceniane w ramach procesu BION ($\geq 2,5$),
- wykazujące poziom dźwigni finansowej (LR) na poziomie wyższym niż 5%,
- posiadające wymogi CET1, T1 i TCR nie niższe niż wymagane minimum.

Kwotę do wysokości 75% zysku z 2022 r. mogą wypłacić jedynie banki spełniające jednocześnie kryteria do wypłaty 50% z uwzględnieniem, w ramach kryteriów kapitałowych, wrażliwości banku na niekorzystny scenariusz makroekonomiczny. Wrażliwość banku na niekorzystny scenariusz makroekonomiczny mierzona przy pomocy wyników

stress testów nadzorczych definiowana jako: względna zmiana CET1 wyliczona pomiędzy najniższym poziomem CET1 w horyzoncie scenariusza i CET1 w momencie rozpoczęcia testu, z uwzględnieniem korekt nadzorczych.

Kwotę do wysokości 100% zysku z 2022 r. mogą wypłacić jedynie banki spełniające jednocześnie kryteria do wypłaty 75%, a także których portfel należności od sektora niefinansowego charakteryzuje się dobrą jakością kredytową (udział NPL, z uwzględnieniem instrumentów dłużnych, na poziomie nieprzewyższającym 5%).

Wymienione kryteria bank powinien spełniać zarówno na poziomie jednostkowym, jak i skonsolidowanym.

Dla banków posiadających istotny portfel walutowych kredytów mieszkaniowych stopę dywidendy należy dodatkowo skorygować zgodnie z poniższymi kryteriami:

a) Kryterium 1 – bazuje na udziale walutowych kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych w całym portfelu należności od sektora niefinansowego:

- banki z udziałem powyżej 5% – korekta stopy dywidendy o 20 p.p.,
- banki z udziałem powyżej 10% – korekta stopy dywidendy o 40 p.p.,
- banki z udziałem powyżej 20% – korekta stopy dywidendy o 60 p.p.,
- banki z udziałem powyżej 30% – korekta stopy dywidendy o 100 p.p.

b) Kryterium 2 – bazuje na udziale kredytów udzielonych w latach 2007 i 2008 w portfelu walutowych kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych:

- banki z udziałem powyżej 20% – korekta stopy dywidendy o 30 p.p.,
- banki z udziałem powyżej 50% – korekta stopy dywidendy o 50 p.p., przy czym łączna wartość korekty (maksymalnie 100%) jest sumą korekt wynikających z obu kryteriów.

3.2.2. BANKI SPÓŁDZIELCZE I ZRZESZAJĄCE

Banki zrzeszające banki spółdzielcze powinny stosować się do ogólnych założeń polityki dywidendowej, takich samych jak w przypadku innych banków komercyjnych.

Natomiast banki spółdzielcze będą obowiązywały w 2023 r. nowe zasady, bowiem KNF podwyższył im kwoty wypłaty dywidend w stosunku do roku poprzedniego.

Dywidendy nie powinny wypłacać banki spółdzielcze, których wskaźnik C/I kształtuje się na poziomie powyżej 85% oraz banki realizujące działania naprawcze.

Wypłata dywidendy w pozostałych bankach spółdzielczych powinna nastąpić na następujących zasadach:

a) do 15% zysku za 2022 r. mogą wypłacić banki spółdzielcze spełniające łącznie następujące kryteria:

- pozytywnie oceniane w ramach BION ($>= 2,5$),
- posiadające poziom dźwigni finansowej (LR) wyższy niż 5%,

- łączny współczynnik kapitału TCR $\geq 12,0\%$, T1 $\geq 10,0\%$, CET1 $\geq 8,5\%$,
- niekorzystające z możliwości pomniejszania podstawy tworzenia rezerw celowych.

b) Kwotę do wysokości 10% zysku za 2022 r. mogą wypłacić banki:

Spełniające łącznie powyższe kryteria, ale korzystające z możliwości pomniejszania podstawy tworzenia rezerw celowych.

c) Kwotę do wysokości 5% zysku za 2022 r. mogą wypłacić banki spółdzielcze spełniające łącznie następujące kryteria:

- ocena w ramach BION ($\geq 3,25$),
- posiadające poziom dźwigni finansowej (LR) wyższy niż 5%,

CR $\geq 10,5\%$, T1 $\geq 8,5\%$, CET1 $\geq 7\%$.

Niezależnie od określonych wyżej zasad, w związku z obecną sytuacją geopolityczną i gospodarczą oraz możliwością pogorszenia sytuacji ekonomiczno-finansowej banków w 2023 r., banki spółdzielcze spełniające kryteria do wypłaty dywidendy z zysku za 2022 r. powinny rozważyć całkowite zatrzymanie zysku i przeznaczenie go na wzmocnienie bazy kapitałowej.

3.3. PRZEGLĄD ADEKWATNOŚCI WSKAŹNIKA BUFORA INNEJ INSTYTUCJI O ZNACZENIU SYSTEMOWYM

W grudniu 2022 r. KNF dokonał przeglądu adekwatności wskaźnika bufora innej instytucji o znaczeniu systemowym, tzw. bufora O-SII. W wyniku przeglądu potwierdzono, że 10 banków w Polsce jest uznawanych nadal za instytucje o znaczeniu systemowym. W wyniku przeglądu 5 banków otrzymało informację o podwyższeniu poziomu bufora, jeden bank miał zmniejszony poziom, a pozostałe 4 banki miały utrzymać bufor na dotychczasowym poziomie. Największy wzrost bufora wyniósł aż 1 pkt proc., pozostałe zmiany wyniosły 0,25 lub 0,15 pkt proc.

3.4. ZALECENIE DOTYCZĄCE ZWIĘKSZENIA FUNDUSZU POMOCOWEGO INSTYTUCJONALNYCH SYSTEMÓW OCHRONY BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH I BANKÓW ZRZESZAJĄCYCH

KNF wydał 2.12.2022 r. zalecenie jednostkom zarządzającym systemami ochrony banków spółdzielczych i banków zrzeszających dotyczące zwiększenia funduszy pomocowych. Zwiększenie powinno nastąpić do 31.12.2023 r. do wysokości odpowiadającej 1% środków gwarantowanych, a więc do poziomu docelowego przewidzianego przepisami prawa. Banki będące uczestnikami systemów ochrony, z wyjątkiem banków zrzeszających oraz banków spółdzielczych korzystających z pomocy zwrotnej systemów ochrony powinny wnieść 100% wymaganej kwoty do końca 2022 r. Banki zrzeszające i banki spółdzielcze

korzystające z pomocy zwrotnej mają zrobić to do końca 2023 r. KNF dostrzegając znacznie lepsze wyniki finansowe bankowości spółdzielczej, wskazał więc za celowe uzupełnienie funduszu pomocowego systemów ochrony do wymaganego poziomu, uznając że przy ewentualnych niższych wynikach finansowych w przyszłości będzie trudniej to uczynić i warto zwiększyć te fundusze możliwie najwcześniejszym momencie.

4. PODATKI

4.1. POLSKI ŁĄD 3.0

Ustawa z 7.10.2022 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw miała m.in. na celu udoskonalenie przepisów dotyczących opodatkowania dochodów osób prawnych (oraz na zasadzie analogicznego odwzorowania, także niektórych przepisów w podatku dochodowym od osób fizycznych i zryczałtowanym podatku dochodowym) w sposób, który uczyni je bardziej przejrzystymi i jednocześnie zapewni ich większą efektywność z punktu widzenia ich stosowania.

Ustawa zmierza także do dokonania merytorycznych modyfikacji przepisów wprowadzonych do polskiego systemu prawnego w drodze ustawy z 29.10.2021 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw (Polski Łąd).

Zmiany w podatku dochodowym od osób prawnych dotyczą m.in.: ryczałtu od dochodów spółek, podmiotów obowiązanych do sporządzania lokalnej dokumentacji cen transferowych, zasad rozliczania tzw. kosztów finansowania dłużnego, zasad obliczania podstawy opodatkowania, jeżeli podatnik uzyskuje dochody opodatkowane różnymi stawkami, podatku od dochodów zagranicznej jednostki kontrolowanej, podatku od przerzuconych dochodów; podatku od przychodów z budynków, opodatkowania spółek holdingowych, zwolnienia od podatku przychodów z dywidend, obowiązków płatników zryczałtowanego podatku dochodowego, obowiązku składania za pomocą środków komunikacji elektronicznej informacji przez podatników posiadających zakłady (oddziały) położone na obszarze jednostki samorządu terytorialnego innej niż właściwa ze względu na siedzibę, zwolnienia o charakterze czasowym dotyczącego obowiązków nałożonych na podatników zobowiązanych do zapłaty minimalnego podatku dochodowego.

W całości uchylono przepisy o „ukrytej dywidendzie”, które zgodnie z Polskim Łądem miały zacząć obowiązywać od 1.01.2023 r.

Wprowadzono 100% zwolnienie przychodów z dywidend wypłacanych do polskiej spółki holdingowej oraz złagodzenie wymogów, które muszą być spełnione po stronie polskiej spółki holdingowej i spółki zależnej (krajowej lub zagranicznej).

Zrezygnowano także z mocą wsteczną od 1.01.2021 r. z wymogu dotyczącego pośrednich

transakcji z rajami podatkowymi weryfikowania kontrahentów, aby stwierdzić, czy są oni rzeczywistymi właścicielami płatności wynikających z realizowanych z nimi transakcji. Bezpośrednie transakcje tzw. rajowe nadal podlegają obowiązkom dokumentacji, ale ze znacznie podniesionymi progami.

Zmieniono zasady poboru podatku u źródła, które przywróciły stan sprzed z lat wcześniejszych. W zamierzeniu projektodawców zmiana miała służyć urealnieniu i złagodzeniu mechanizmu poboru podatku w trybie *pay & refund*. Interpretacja nowych zapisów jest nadal jednak niejednoznaczna i wymaga stanowiska Ministerstwa Finansów. Zostało one wydane, przynajmniej w części dotyczącej obligacji skarbowych i nie skarbowych obligacji notowanych na zorganizowanym rynku, w marcu 2023 r.

Doprecyzowano terminy zapłaty podatku od dochodu z podzielonego zysku, dochodu z tytułu zysku na pokrycie strat, zaliczek na poczet przewidywanej dywidendy oraz z tytułu rozdysonowanego dochodu z tytułu zysku netto. Na zapłatę podatku oraz złożenie deklaracji będzie czas do końca trzeciego miesiąca roku podatkowego następującego po roku, w którym podjęto uchwałę o podziale zysku lub uchwałę o wypłacie zaliczki.

Zmiany w Kodeksie postępowania cywilnego oraz w ustawie o *postępowaniu egzekucyjnym w administracji* dotyczą obowiązków dłużnika w sytuacji zbiegu egzekucji do wierzytelności z tytułu zajęcia nadpłaty lub zwrotu podatku. Zmiany w ustawie o podatku od spadków i darowizn oraz w ustawie o podatku od czynności cywilnoprawnych dotyczą obowiązków notariuszy jako płatników tych podatków. Zmiany w Ordynacji podatkowej dotyczą obowiązków informacyjnych podmiotów obowiązanych do sporządzenia informacji o cenach transferowych oraz notariuszy, w zakresie dotyczącym przede wszystkim funkcjonowania Centralnego Repozytorium Elektronicznych Wypisów Aktów Notarialnych.

Wcześniej, 9.06.2022 r. uchwalono *ustawę o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz niektórych innych ustaw*. Zmieniały one w istotny sposób rozwiązanie przyjęte w październiku 2021 r. w odniesieniu do zasad opodatkowania dochodów osób fizycznych poprzez m.in. likwidację ulgi dla klasy średniej, zwiększenie kwoty wolnej od podatku, obniżenie pierwszej stawki podatku w tabeli podatkowej, przywrócenie możliwości dla przedsiębiorców nierozliczających podatku według skali podatkowej odliczenia części zapłaconych składek zdrowotnych, przywrócenie preferencji dla osób samotnie wychowujących dzieci. Nowe uregulowania, korzystne dla zdecydowanej większości podatników, miały też wpływ na ocenę zdolności kredytowej klientów indywidualnych.

4.2. ZANIECHANIE POBORU PODATKU BANKOWEGO OD INSTYTUCJI FINANSOWYCH

Ustawa z 16.11.2022 r. o zmianie ustawy o podatku od niektórych instytucji finansowych oraz niektórych innych ustaw dotyczy przede wszystkim wyłączenia z opodatkowania podatkiem od niektórych instytucji finansowych aktywów z tytułu papierów wartościowych ustawowo gwarantowanych przez Skarb Państwa oraz operacji repo przeprowadzanych przez CCP.

Dotychczas wyłączeniem takim objęte były skarbowe papiery wartościowe. Instrumenty dłużne gwarantowane ustawowo przez Skarb Państwa odzwierciedlają de facto ten sam poziom ryzyka. Wskazana zmiana miała na celu przede wszystkim obniżenie kosztów finansowania emisji obligacji ustawowo gwarantowanych przez Skarb Państwa. Dotyczy ona emisji obligacji służących finansowaniu programów rządowych utworzonych, powierzonych lub przekazanych na podstawie odrębnych ustaw Bankowi Gospodarstwa Krajowego albo Polskiemu Funduszowi Rozwoju S.A., jeżeli z przepisów ustawy wprost wynika objęcie ustawową gwarancją Skarbu Państwa emisji tych obligacji. Opodatkowanie takich obligacji podatkiem od niektórych instytucji finansowych oznacza konieczność zwiększenia ich oprocentowania przez emitujące je podmioty o wysokość tego podatku. Natomiast w efekcie koszty ponosi Skarb Państwa, który ma ustawowy obowiązek zapewnić sfinansowanie obsługi i wykupu tych obligacji.

Strategia Rozwoju Rynku Kapitałowego, wskazuje niedostateczną efektywność, przejrzystość i płynność w obszarze wielu kluczowych segmentów rynku kapitałowego, obejmujących m.in. transakcje repo. W związku z powyższym, wyłączone z podatku od niektórych instytucji finansowych wartości aktywów wynikających z transakcji, których przedmiotem są skarbowe papiery wartościowe wraz z odpowiednio otrzymanym lub udzielonym przyrzeczeniem odkupu (*repurchase transaction*), pod warunkiem że transakcje te zostaną przeprowadzone na rynku regulowanym albo w alternatywnym systemie obrotu (ASO) oraz rozliczone za pośrednictwem podmiotu będącego CCP. W ustawie wyłącza się z podstawy opodatkowania wartości aktywów wynikających z transakcji odkupu, których przedmiotem są skarbowe papiery wartościowe prezentowane w bilansie przez podatnika.

Wprowadzenie takiego wyłączenia powinno przyczynić się do znacznego zwiększenia wolumenu transakcji zawieranych w transparentnych systemach obrotu, w tym przez kanały elektroniczne, przy niższych kosztach transakcyjnych, zapewniających najlepsze wykonywanie zleceń. Wyłączenie z podstawy opodatkowania podatkiem od niektórych instytucji finansowych wartości aktywów wynikających z takich transakcji dotyczyć będzie zarówno strony pasywnej transakcji repo (przyjętego depozytu zabezpieczonego aktywami), jak i strony *reverse repo* (lokaty zabezpieczonej aktywami).

Rozwinięcie rynku repo skarbowych papierów wartościowych, usprawniając działanie rynku wtórnego, powinno mieć również pozytywny wpływ na rynek pierwotny, tj. sprzedaż obligacji skarbowych na przetargach, przyczyniając się tym samym do stabilizacji popytu na skarbowe papiery wartościowe oraz do poprawy ich wyceny, a dzięki temu potencjalnie do ograniczenia wydatków budżetu państwa na obsługę długu Skarbu Państwa oraz zwiększenia efektywności procesu finansowania potrzeb pożyczkowych.

Należy dodać, że warunki wyłączenia z podstawy opodatkowania wartości aktywów wynikających z transakcji repo, dotyczące miejsca zawarcia transakcji (rynek regulowany lub ASO) oraz rozliczania transakcji poprzez CCP nie będą musiały być spełnione w przypadku transakcji repo, których stroną będzie Skarb Państwa, Narodowy Bank Polski lub Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Sektor bankowy postulował także objęcie zwolnieniem transakcji repo przeprowadzanych poza CCP, bo takie operacje stanowiły większość, ale ta propozycja nie spotkała się z akceptacją Ministerstwa Finansów. Przyjęte finalnie zapisy w tym zakresie są na tyle nieprecyzyjne, że wymagają interpretacji.

4.3. PAKIET SLIM VAT 3 (PROJEKT)

W dniu 24.12.2022 r. został przyjęty przez Rząd pakiet uproszczeń w zakresie podatku VAT, tzw. Pakiet Slim VAT 3.

Proponowane w pakiecie zmiany podzielono na 7 obszarów:

1. Poprawa płynności finansowej firm.
2. Zmniejszenie formalności w zakresie VAT w obrocie międzynarodowym.
3. Rozszerzenie zakresu zwolnień z VAT.
4. Mniej korekt i przyjazne rozliczanie VAT.
5. Prostsze fakturowanie i mniej obowiązków.
6. Obniżanie sankcji VAT.
7. Konsolidacja i ujednoczenie wiążących informacji.

Jedno z zaproponowanych rozwiązań ma na celu poprawienie płynności finansowej przedsiębiorców korzystających ze *split payment*, poprzez zmiany w ustawie Prawo bankowe. W związku z pojawieniem się nowego rodzaju podatnika, tj. grupy VAT, uregulowano kwestię przekazywania środków między rachunkami VAT w grupie, czyli wprowadzamy możliwość przekazywania środków z rachunku VAT członka grupy na rachunek VAT przedstawiciela tej grupy.

Kolejna zmiana dotyczy rozszerzenia katalogu podatków i należności, jakie mogą być regulowane środkami z rachunku VAT o zaproponowane w projekcie daniny. Będzie nimi można opłacić również podatek od wydobycia niektórych kopaliny, podatek od sprzedaży detalicznej, tzw. podatek cukrowy, tzw. podatek od produkcji okrętowej, opłatę od „małpek” oraz podatek tonażowy.

Trzecia proponowana zmiana w Prawie bankowym polegać ma na dodaniu w art. 62b ust. 2 nowego punktu 4a, będącego konsekwencją wprowadzonego w ustawie o VAT dodatkowego sposobu uwolnienia się od odpowiedzialności solidarnej w sytuacji zmiany faktora.

Oprócz powyższych rozwiązań podwyższono limit wartości sprzedaży małego podatnika z 1,2 mln do 2 mln euro, co wpłynie na zwiększenie liczby podatników uprawnionych do stosowania metody kasowej oraz rozliczeń kwartalnych w VAT.

Zrezygnowano z wymogu posiadania faktury dotyczącej wewnątrzspółnotowego nabycia towarów (WNT) przy odliczaniu podatku naliczonego z tego tytułu. Wprowadzamy przepisy umożliwiające składanie korekt deklaracji poza systemem OSS i IOSS bezpośrednio do łódzkiego Urzędu Skarbowego.

Doprecyzowano zasady stosowania kursu przeliczeniowego dla faktur korygujących w przypadku, gdy faktura została wystawiona w walucie obcej. Wprowadzono także możliwość rezygnacji z dokonania korekty jeżeli różnica pomiędzy proporcją wstępną a ostateczną nie przekracza 2 p.p.

Zlikwidowano obowiązek uzgadniania z naczelnikiem urzędu skarbowego w formie protokołu proporcji do odliczenia podatku naliczonego. Zamiast tego wprowadza się wymóg zawiadomienia naczelnika urzędu skarbowego o przyjętej proporcji. Zwiększono kwotę pozwalającą na uznanie, że proporcja odliczenia określona przez podatnika wynosi 100%, w sytuacji gdy proporcja ta przekroczyła u niego 98%, z obecnych 500 zł do 10 tys. zł. Zmiana dotyczy podatników wykonujących w ramach działalności czynności opodatkowane i zwolnione z VAT i umożliwia odliczenie całej kwoty VAT w przypadku podatników, u których znaczną część obrotu stanowią czynności opodatkowane VAT.

Wprowadzono uproszczenia w zakresie raportowania rozliczeń dotyczące fakturowania (m.in. dostosowanie warunków wystawienia faktury do e-paragonu) oraz prowadzenia ewidencji sprzedaży przy zastosowaniu kas rejestrujących (m.in. możliwość rezygnacji z obowiązku drukowania dokumentów fiskalnych przez podatników). Wprowadzono nowy system dystrybucji paragonów elektronicznych.

Konsoliduje się także wydawanie wiążących informacji poprzez wyznaczenie jednego organu właściwego do wydawania Wiążącej Informacji Stawkowej (WIS), WIA, WIT oraz WIP. Ujednolicono przepisy dotyczące zasad wydawania i stosowania WIS i WIA, czyli wiążących informacji o charakterze krajowym. Zlikwidowano opłaty za wniosek o wydanie WIS.

Zrezygnowano z obligatoryjnego wydawania przez organy podatkowe postanowień w sprawie zaliczenia wpłaty/nadpłaty/zwrotu podatku na poczet zaległości podatkowych i odsetek za zwłokę.

Rząd planuje, że pakiet SLIM VAT 3 miałby wejść w życie z dniem 1.04.2023 r.

4.4. POSTĘPOWANIE EGZEKUCYJNE W ADMINISTRACJI – ROSZCZENIA VAT

W dniu 3.01.2023 r. Rada Ministrów przyjęła projekt ustawy *o zmianie ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji oraz niektórych innych ustaw*. W marcu 2023 r. zakończył się proces legislacyjny, ustawa po jej podpisaniu przez Prezydenta RP oczekuje na opublikowanie w Dzienniku Ustaw.

Zmiana ustawy z 17.06.1966 r. *o postępowaniu egzekucyjnym w administracji* wynika z potrzeby uregulowania przymusowego dochodzenia należności z tytułu podatku

VAT rozliczany w procedurach szczególnych od podatnika, którego miejscem zamieszkania lub siedziby jest inne państwo niż Polska oraz dla którego państwem identyfikacji jest państwo inne niż Polska i w tym państwie identyfikacji została złożona deklaracja.

Ponadto, rozwiązania zawarte w projekcie ustawy mają służyć usprawnieniu działań wierzyciela i organu egzekucyjnego w zakresie niezbędnym do wszczęcia i prowadzenia administracyjnego postępowania egzekucyjnego i zabezpieczającego.

Z punktu widzenia sektora bankowego najważniejsze rozwiązania obejmują następujące zagadnienia:

- wprowadzenie w ramach egzekucji z rachunku bankowego zmiany polegającej na rezygnacji z obowiązku przetrzymywania przez bank środków pieniężnych zajętych przez organ egzekucyjny,
- usprawnione zostanie postępowanie organów egzekucyjnych, w przypadku zbiegu administracyjno-sądowego poprzez rezygnację z obowiązku zawiadomiania komornika sądowego o sposobie rozliczenia środków pieniężnych – w przypadku, gdy nie przekazał organowi egzekucyjnemu adnotacji, która umożliwi prowadzenie łącznej egzekucji,
- doprecyzowanie przepisów o realizacji zajęcia rachunku bankowego i rachunku VAT w zakresie przekazywania do organu egzekucyjnego środków pieniężnych dwoma odrębnymi przelewami bankowymi, co umożliwi rozliczenie tych środków zgodnie z przepisami podatkowymi,
- uproszczony zostanie etap wszczęcia postępowania egzekucyjnego i zabezpieczającego. Chodzi o rezygnację z nadawania klauzuli o skierowaniu tytułu wykonawczego do egzekucji administracyjnej i przyjęciu zarządzenia zabezpieczenia do wykonania,
- usprawnieniu egzekucji z majątku wspólnego zobowiązanego i jego małżonka, w przypadku gdy odpowiedzialność zobowiązanego za zobowiązanie podatkowe obejmuje majątek wspólny, a także z majątku obciążonego zastawem skarbowym i hipoteką przymusową, jeżeli własność tego majątku przeszła na inny podmiot,
- wprowadzenie przepisów w zakresie rozstrzygania zbiegów w ramach postępowań zabezpieczających oraz zbiegów postępowań zabezpieczających z postępowaniami egzekucyjnymi,
- umożliwienie przymusowego dochodzenia podatku VAT, który rozliczany jest w szczególnych procedurach, tj. w sytuacji gdy miejscem zamieszkania lub siedziby podatnika jest inne państwo niż Polska i deklaracja została złożona w innym państwie,
- wyłączenie obowiązku doręczania zobowiązanemu upomnienia przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego oraz postanowienia o umorzeniu postępowania egzekucyjnego, gdy zobowiązany ma miejsce zamieszkania lub siedziby na terenie innego państwa niż Polska uzupełnienie elementów tytułu wykonawczego o dane identyfikujące zobowiązanego w państwie członkowskim,
- uregulowanie przeliczania podatku VAT w obcej walucie na walutę polską.

Do ustawy o VAT dodano nowy rozdział „Czasowe odwrotne obciążenie podatkiem gazu w systemie gazowym, energii elektrycznej w systemie elektroenergetycznym

i usług w zakresie przenoszenia uprawnień do emisji gazów cieplarnianych”. Zgodnie z uchwalonym art. 145e ustawy o VAT w okresie od dnia 1.04.2023 r. do dnia 28.02.2025 r. w przypadku dostawy gazu w systemie gazowym, dostawy energii elektrycznej w systemie elektroenergetycznym i świadczenia usług w zakresie przenoszenia uprawnień do emisji gazów cieplarnianych, o których mowa w ustawie z dnia 12.06.2015 r. o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych, podatnikami są osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne będące nabywcą tego gazu, tej energii lub usługobiorcą tych uprawnień, jeżeli łącznie są spełnione następujące warunki:

- w przypadku dostawy tego gazu lub tej energii – nabywcą jest podatnik zarejestrowany zgodnie z art. 96 ust. 4, którego główna działalność w odniesieniu do nabywania gazu lub energii elektrycznej polega na ich odprzedaży i którego własne zużycie tych towarów jest nieznaczne;
- w przypadku świadczenia tych usług – usługobiorcą jest podatnik zarejestrowany zgodnie z art. 96 ust. 4;
- dostawa tych towarów lub świadczenie tych usług są dokonywane w ramach transakcji zawartej bezpośrednio lub za pośrednictwem uprawnionego podmiotu na:
 - giełdzie towarowej w rozumieniu przepisów o giełdach towarowych,
 - rynku regulowanym lub OTF w rozumieniu ustawy o obrocie instrumentami finansowymi,
- dostawcą lub usługodawcą jest podatnik zarejestrowany zgodnie z art. 96 ust. 4 ustawy o VAT, u którego sprzedaż nie jest zwolniona od podatku na podstawie art. 113 ust. 1 i 9 ustawy o VAT.

4.5. WYMIANA INFORMACJI PODATKOWYCH Z INNYMI PAŃSTWAMI (PROJEKT)

Projekt z 6.02.2023 r. ustawy o zmianie ustawy o wymianie informacji podatkowych z innymi państwami oraz niektórych innych ustaw ma na celu udoskonalenie i rozszerzenie obowiązujących przepisów dotyczących zakresu wymiany informacji i współpracy administracyjnej w sprawach podatkowych, poprzez:

- nałożenie na platformy cyfrowe obowiązku sprawozdawczego dotyczącego sprzedawców działających z pomocą tych platform,
- zbudowanie mechanizmu wymiany informacji o sprzedawcach pomiędzy państwami członkowskimi oraz
- poprawę obecnych mechanizmów współpracy między administracjami, np. poprzez wprowadzenie możliwości przeprowadzania wspólnych kontroli.

Implementacja ww. rozwiązań do krajowego porządku prawnego realizuje obowiązki nałożone na państwa członkowskie w dyrektywie Rady (UE) 2021/514 z 22.03.2021 r. zmieniającej dyrektywę 2011/16/UE w sprawie współpracy administracyjnej w dziedzinie opodatkowania (DAC 7), tj. uzyskanie informacji o podatnikach uzyskujących dochód ze świadczenia usług i sprzedaży towarów za pośrednictwem platform cyfrowych.

4.6. KWARTALNA EWIDENCJA PŁATNOŚCI TRANSGRANICZNYCH (PROJEKT)

W dniu 7.02.2023 r. Rada Ministrów przyjęła projekt ustawy o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz niektórych innych ustaw dotyczący wprowadzenia nowych regulacji nadkładających na dostawców usług płatniczych zlokalizowanych w Polsce, obowiązek prowadzenia kwartalnej ewidencji płatności transgranicznych i odbiorców płatności. Projekt ma na celu implementację dyrektywy Rady (UE) 2020/284 z 18.02.2020 r. zmieniającej dyrektywę 2006/112/WE w odniesieniu do wprowadzenia pewnych wymogów dla dostawców usług płatniczych.

Ewidencja ta będzie udostępniana drogą elektroniczną Szefowi Krajowej Administracji Skarbowej (KAS). Obowiązek ten będzie dotyczył m.in. krajowych banków, oddziałów banków zagranicznych, instytucji kredytowych, instytucji płatniczych i SKOK-ów.

Ewidencja będzie prowadzona, jeżeli dostawca usług płatniczych zrealizuje w ciągu kwartału więcej niż 25 takich płatności na rzecz tego samego odbiorcy. Wprowadzone zasady określania lokalizacji płatników i odbiorców płatności.

Dane przekazywane do ewidencji to, m.in.: informacje umożliwiające identyfikację odbiorcy płatności i dotyczące płatności otrzymanych przez tego odbiorcę (m.in. dotyczące kwoty i daty) i ewentualnych zwrotów płatności.

Zgromadzone w ewidencji płatności transgranicznych dane będą:

- przechowywane przez szefa KAS,
- umieszczone w unijnym centralnym elektronicznym system informacji o płatnościach (CESOP).

System CESOP będzie zbierać dane przekazywane przez administracje wszystkich państw członkowskich. W ten sposób powstanie kompleksowa baza danych o płatnościach transgranicznych, realizowanych w ramach Unii i z krajami trzecimi, z której na ściśle określonych zasadach, będą mogły korzystać poszczególne państwa.

Administracja podatkowa zyska dodatkowe narzędzie do zwalczania oszustw związanych z VAT, w międzynarodowym handlu elektronicznym.

4.7. ZANIECHANIE POBORU PODATKU DOCHODOWEGO OD UMORZONYCH KREDYTÓW HIPOTECZNYCH

Kolejnym z istotnych, powracających zagadnień w ubiegłym roku było przedłużenie obowiązywania rozporządzenia w sprawie zaniechania poboru podatku CIT oraz podatku PIT od niektórych dochodów (przychodów) podatników, które jest stosowane w przypadku kredytobiorców kredytów CHF. Należy podkreślić, że sektorowi bankowemu udało się nie tylko uzyskać wydłużenie terminu ww. regulacji do końca 2022 r. (decyzja MF została podjęta w styczniu ub.r.), ale również na podstawie intensywnych rozmów z regulatorem w grudniu 2022 r. wydane zostało nowe rozporządzenie ws. zaniechania

poboru podatku dochodowego, związanego z procesem ugodowym między bankami a klientami posiadającymi kredyty CHF, na okres kolejnych dwóch lat.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Finansów z 20.12.2022 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie zaniechania poboru podatku dochodowego od niektórych dochodów (przychodów) związanych z kredytem hipotecznym udzielonym na cele mieszkaniowe wydłuża się na kolejne 2 lata zaniechanie poboru podatku dochodowego od niektórych dochodów związanych z kredytem hipotecznym udzielonym na cele mieszkaniowe. Zwolnienie to ma być stosowane do 31.12.2024 r.

Zaniechanie dotyczy kredytobiorców będących osobami fizycznymi oraz obowiązku zapłaty podatku dochodowego PIT od kwot wierzytelności umorzonych przez kredytodawcę z tytułu zaciągniętego przed 15.01.2015 r. kredytu na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych. Zwolnienie jest możliwe, gdy dany kredyt dotyczy jednej inwestycji mieszkaniowej, a kredytobiorca nie skorzystał z umorzenia wierzytelności z tytułu kredytu mieszkaniowego przeznaczonego na inną inwestycję mieszkaniową.

Zwolnienie odnosi się także do przychodów z tytułu zapłaty kwoty kredytu poniżej jego wartości nominalnej w związku z zastosowaniem przez kredytodawcę ujemnych stóp referencyjnych.

Podatnicy CIT mogą odliczyć od dochodów kwoty stanowiące równowartość umorzonych wierzytelności z tytułu kredytów – od części kapitału, od której następuje zaniechanie poboru podatku PIT.

4.8. PRZEDŁUŻENIE TERMINU ROZLICZENIA ROCZNEGO W PODATKU DOCHODOWYM OD OSÓB PRAWNYCH (PROJEKT)

16.03.2023 r. Ministerstwo Finansów opublikowało projekt rozporządzenia, który przewiduje wydłużenie z 31 marca na 30 czerwca złożenie zeznania o wysokości osiągniętego dochodu lub poniesionej straty w roku podatkowym, który zakończył się między 1.12.2022 r. a 28.02.2023 r. oraz wpłatę podatku należnego wykazanego w zeznaniu albo różnicę między podatkiem należnym a sumą zaliczek należnych od początku roku.

4.9. OBJAŚNIENIA PODATKOWE DLA GRUP VAT

Od 1.01.2023 r. mogą funkcjonować w Polsce Grupy VAT (dalej GVAT). Taką możliwość wprowadzono w ustawie z 29.10. 2021 r. *zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw*, w ramach reformy podatkowej „Polski Ład”, zgodnie z Dyrektywą 2006/112/WE z 28.11.2006 r. w *sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej*.

Najważniejszą cechą tego rozwiązania jest wyłączenie z opodatkowania VAT transakcji między członkami grupy, umożliwiając neutralne rozliczenie podatku od towarów i usług wśród członków danej grupy. Będzie to dla członków GVAT nie tylko korzyść finansowa i lepsza płynność, ale także uproszczenie i redukcja wielu obowiązków administracyjnych.

Obroty w ramach grupy nie podlegają VAT i nie są dokumentowane fakturami, wobec czego przestaje również obowiązywać konieczność stosowania mechanizmu podzielonej płatności (*split payment*), czy weryfikacji kontrahenta w wykazie podatników. Podatnikiem jest grupa VAT jako całość, więc składany jest także jeden zbiorczy Jednolity Plik Kontrolny (JPK), zamiast odrębnych JPK dla każdego podmiotu. Korzyścią są też efektywniejsze przepływy pieniężne (*cash flow*) w grupie, dzięki możliwości elastycznego zarządzania podatkiem naliczonym. To rozwiązanie jest również korzystne dla podmiotów, które przed wejściem do grupy nie miały prawa do odliczenia podatku naliczonego, z uwagi na wykonywanie świadczeń wykluczających to prawo (np. zwolnionych z VAT usług finansowych).

W dniu 14.10.2022 r. Ministerstwo Finansów opublikowało: Objasnienia podatkowe dla Grup VAT dotyczące między innymi badania powiązań pomiędzy członkami GVAT, o które zabiegał sektor bankowy.

Objasnienia podatkowe koncentrują się na przesłankach (warunkach) utworzenia grupy VAT, zasadach rozliczeń w trakcie funkcjonowania grupy, a także zagadnieniach związanych z zakończeniem działalności przez grupę VAT. Wiele miejsca poświęcono także prawom i obowiązkom związanym z okresami przejściowymi.

W związku z wynikającymi z konsultacji podatkowych postulatami objaśnienia podatkowe w zakresie grup VAT zostały rozszerzone m.in. o:

- dodatkowe wyjaśnienia w obrębie przesłanek powiązań wewnątrz GV, w tym zagadnienie ciągłości spełnienia przesłanek powiązań,
- procedurę uproszczoną w imporcie towarów,
- dodatkowe wyjaśnienia tematyki dotyczącej oddziałów podmiotów zagranicznych, w tym o przykłady dotyczące transakcji pomiędzy oddziałem podmiotu zagranicznego, który wszedł do GV, a centralą podmiotu lub oddziałem z innego kraju,
- zagadnienie zawierania umowy o utworzeniu GV w formie elektronicznej,
- tematykę współczynnika i prewspółczynnika, w sytuacji gdy były członek grupy wykonywał wyłącznie czynności na rzecz innych członków grupy VAT.

5. BANKI JAKO AKTYWNI UCZESTNICY PROGRAMÓW PUBLICZNYCH, W TYM UNIJNYCH²

W 2022 r. wśród priorytetów realizowanych w zakresie optymalizacji warunków współpracy banków z klientami biznesowymi, w tym m.in. pomiędzy przedsiębiorcami, rolnikami, jednostkami samorządu terytorialnego, z uwzględnieniem zaangażowania banków w programach publicznych, należy podkreślić, iż ponad 300 polskich banków uczestniczyło w licznych programach publicznych, zarówno krajowych (w tym współfinansowanych ze funduszy unijnych), jak i europejskich. Były to m.in. programy i projekty krajowej Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju, a także programy ramowe Komisji Europejskiej. Najważniejszymi z nich były przeznaczone głównie rozwojowi gospodarczemu oraz mającymi na celu ograniczanie skutków pandemii oraz skutków wojny w Ukrainie.

5.1. BANKI PARTNEREM W PROGRAMACH UNII EUROPEJSKIEJ

W ramach szerokiej palety programów publicznych, w których polskie banki uczestniczyły w 2022 r. można wymienić przede wszystkim programy: Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej oraz programy ramowe UE. Banki oprócz finansowania projektów inwestycyjnych (kredyty pomostowe oraz kredyty uzupełniające) świadczyły tu m.in. usługi obsługi rachunków projektowych czy doradztwa finansowego.

5.1.1. BANKI W POLITYCE SPÓJNOŚCI UE

W ramach Polityki Spójności 2021–2027, Wspólnej Polityki Rolnej 2023–2027 Polska otrzyma łącznie ponad 100 mld EUR, a w pakietach regulacyjnych ujęto konieczność współudziału sektora prywatnego oraz zastosowania instrumentów zwrotnych, w tym pożyczkowych i gwarancyjnych. W 2022 r. prowadzono działania na rzecz uregulowania udziału banków w trzech postaciach: jako adresata, tj. beneficjenta, jako elementu systemu bezpieczeństwa i infrastruktury dystrybucji środków publicznych oraz jako partnera w planowaniu i uzgodnieniu celów oraz sposobu absorpcji ww. środków.

W 2022 r. banki finansowały przede wszystkim projekty dotowane (tj. wspierane bezzwrotnie). Klientami banków w 2022 r. byli przede wszystkim adresaci dotacji: MSP, JST oraz sektor nauki. Według danych Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, do 29.01.2023 r. złożono 198 660 wniosków o dofinansowanie projektów na całkowitą kwotę 926,7 mld zł. Z beneficjentami podpisano 102 060 umów o dofinansowanie

² Autorzy: Zespół ZBP ds. Programów Publicznych i Środowisk Gospodarczych oraz KPK ds. Instrumentów Finansowych UE.

projektów, o łącznej wartości inwestycji 583,7 mld zł. Według szacunków ZBP banki udzieliły finansowania ok. 30% ww. projektów, co daje po odliczeniu uśrednionego wkładu własnego beneficjentów, sumę ok. 140 mld złotych finansowania bankowego, głównie kredytowego. W samym roku 2022 oraz do 29.02.2023 r. podpisano 5 tys. umów o dofinansowanie.

W 2022 r. środowisko bankowe we współpracy z Bankiem Gospodarstwa Krajowego przygotowywało się do uruchomienia nowych programów ramach nowej perspektywy finansowej 2021–2027. W efekcie w ramach programu Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG) uruchomione zostaną z udziałem banków dwa działania: Kredyt technologiczny i Kredyt ekologiczny, oferowane na podobnych zasadach, co znany bankom i klientom Kredyt na innowacje technologiczne Programu Operacyjnego „Inteligentny Rozwój”. Celem kredytu technologicznego będzie ponownie wsparcie przedsiębiorstw wdrażających nowe rozwiązania technologiczne, które prowadzą do nowych lub znacząco ulepszonych produktów, usług lub procesów oraz zwiększenie potencjału innowacyjności przedsiębiorców. Środki publiczne alokowane na spłatę części kapitału Kredytu technologicznego wyniosą ok. 700 mln zł (szacowana akcja kredytowa to ponad 2 mld zł), a nabór wniosków zaplanowany jest w I połowie 2023 r. Celem Kredytu ekologicznego z kolei będzie wsparcie przedsiębiorców poprzez finansowanie inwestycji mających na celu zwiększenie efektywności energetycznej przedsiębiorstw poprzez modernizację infrastruktury. Należy spodziewać się dużego zainteresowania tym produktem, podobnie jak w poprzedniej perspektywie finansowej. W latach 2015–2021 wpłynęło do banków prawie 3 tys. wniosków klientów o całkowitej wartości wydatków inwestycyjnych w wysokości 21,64 mld zł. Dofinansowanie publiczne na spłatę kredytu o łącznej wysokości 3,3 mld zł otrzymało 900 najbardziej innowacyjnych projektów o całkowitej wartości prawie 7,2 mld zł. Zainteresowanie udziałem w programie zgłosiło 16 banków, w tym oba zrzeszenia bankowości spółdzielczej.

Alokacja publiczna w ramach Kredytu ekologicznego wyniesie 2,2 mld zł i powinna wygenerować akcję kredytową w wysokości prawie 5 mld zł, zaś nabory wniosków kredytowych zaplanowano w II półroczu 2023 r.

W systemie absorpcji funduszy UE banki pełnią też funkcję instytucji oferujących innowatorom finansowanie pomostowe, tj. zapewniają środki na finansowanie wydatków, które stanowią podstawę do rozliczenia i wypłaty dotacji.

W 2022 r. banki uczestniczyły także w rozwoju akcji finansowej instrumentów zwrotnych, współfinansowanych z Polityki Spójności. Pośród oferowanych instrumentów są m.in. pożyczki inwestycyjne i obrotowe, pożyczki z premią oraz gwarancje i poręczenia, dedykowane przede wszystkim klientom sektora MSP, w tym rozpoczynającym działalność.

Pośród największych programów operujących instrumentami zwrotnymi z udziałem banków warto wymienić POIR i gwarancję Biznesmax. W 2022 r. grupa banków (9 banków komercyjnych, oba zrzeszenia banków spółdzielczych, i kilkadziesiąt banków spółdzielczych) we współpracy z BGK, kontynuowała udzielanie kredytów na realizację projektów innowacyjnych, objętych gwarancjami finansowanymi ze środków Funduszu Gwarancyjnego wsparcia innowacyjnych przedsiębiorstw

Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014–2020 (tzw. gwarancja Biznesmax). Uzyskanie gwarancji wiąże się z możliwością otrzymania dopłaty do oprocentowania kredytu objętego gwarancją. Refundacja obejmuje zapłacone odsetki. Dla kredytu objętego gwarancją udzieloną od 1.01.2022 r. stawka roczna dla wyliczenia dopłaty do oprocentowania kredytu w pierwszym roku kredytowania objętym dopłatą wynosi 8%. W kolejnych dwóch latach kredytowania stawka roczna dla wyliczenia dopłaty do oprocentowania kredytu wynosi 4%. Dzięki temu maksymalna wartość dopłaty do odsetek w okresie 3 lat kredytowania mogła wynieść 16% całkowitej kwoty wypłaconego kredytu. Podwyższona, preferencyjna stawka oprocentowania to odpowiedź na skutki pandemii COVID-19 i wojny w Ukrainie. W związku z powyższym wprowadzono również możliwość obejmowania gwarancją kredytu płynnościowego, tj. obrotowego odnawialnego (także w rachunku bieżącym) oraz nieodnawialnego niezwiązanego z inwestycją. Okres obowiązywania wprowadzonych zmian wydłużono do 31.12.2023 r. Zaś 8.11.2022 r. nastąpiło dokapitalizowanie Funduszu Gwarancyjnego POIR (zwiększono potencjał gwarancyjny o 1,2 mld zł oraz ośrodki na dopłaty do odsetek o 300 mln zł). Wartość projektu wynosi 3,14 mld zł (w tym środki UE to 2,49 mld zł), który pozwoli wygenerować ok. 5,43 mld zł gwarancji, które mogą zabezpieczyć innowacyjnym przedsiębiorcom z sektora MSP spłatę kredytów o wartości ok. 6,79 mld zł. Dodatkowa kwota środków o wartości 796 mln zł pozwala na przyznanie przedsiębiorcom uzupełniającego wsparcia dotacyjnego w postaci dopłat do zapłaconych odsetek tzw. dopłat do oprocentowania kredytu. Do końca 2021 r. banki biorące udział w programie udzieliły kredytów o łącznej wartości 5,62 mld, w tym wartość udzielonych gwarancji to 3,43 mld zł.

5.1.2. BANKI W RAMACH WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ (WPR)

W 2022 r. banki kontynuowały zaangażowanie kredytowe w zakresie finansowania projektów dotowanych z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020. Finansowanie dotyczyło przede wszystkim poprawy konkurencyjności gospodarstw czy modernizacji sektora przetwórstwa rolno-spożywczego. Banki udzielały w ramach WPR także gwarancji bankowych, obsługiwały dopłaty oraz świadczyły usługi doradztwa finansowego. Szczególną aktywnością wykazywały się tutaj banki spółdzielcze, które angażowały się również w ramach Lokalnych Grup Działania (inicjatywa LIDER) realizowanych w całym kraju na terenie gmin wiejskich. W 2021 r. Komisja Europejska zaakceptowała zmianę PROW, w ramach której wprowadzono rozwiązania przejściowe pomiędzy obecną i przyszłą perspektywą finansową. W dwuletnim okresie przejściowym (2021–2022) nadal realizowane było wsparcie w oparciu o PROW 2014–2020. Tym samym, budżet PROW 2014–2020 zwiększył się łącznie o ponad 4,5 mld euro.

W 2022 r. banki udzielały kredytów z wykorzystaniem gwarancji BGK z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz dopłat do oprocentowania dla kredytów obrotowych w sektorze agro. Fundusz Gwarancji Rolnych powstał 30.07.2019 r. na podstawie umowy zawartej pomiędzy Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi a Bankiem Gospodarstwa Krajowego. Fundusz jest finansowany ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020. Celem gwarancji jest

ułatwienie rolnikom oraz przedsiębiorcom przetwórstwa rolno-spożywczego dostępu do kredytów inwestycyjnych oraz obrotowych. W 2020 r. w ramach pomocy dla rolników dotkniętych COVID-19 wprowadzono kredyt obrotowy wsparty gwarancjami i dopłatami do oprocentowania w wysokości 2 p.p., która obowiązywała do 30.06.2022 r. Od 1.07.2022 r. zwiększono wysokość dopłat do oprocentowania do wysokości 5 p.p. Kredyt przeznaczony jest na utrzymanie bieżącej płynności finansowej beneficjenta. Fundusz został zasilony kwotą 544,99 mln zł, z tego 53,5 mln zł jest przeznaczone na dopłaty do oprocentowania kredytów obrotowych. W przypadku dużego zainteresowania programem, niewykluczony jest wzrost alokacji i zwiększenie skali działania funduszu. Do 31.12.2022 r. banki udzieliły 8 968 kredytów zabezpieczonych gwarancjami o wartości 1,34 mld zł, co pozwoliło na wygenerowanie akcji kredytowej w wysokości 1,72 mld zł.

5.1.3. PROGRAMY CENTRALNIE ZARZĄDZANE PRZEZ UE ORAZ EUROPEJSKI FUNDUSZ GWARANCYJNY

Programy te umożliwiają udzielanie wsparcia na realizację celów strategicznych UE w formie m.in. instrumentów zwrotnych. Instrumenty te mają głównie formę gwarancji lub regwarancji portfelowych udzielanych przez Europejski Bank Inwestycyjny oraz Europejski Fundusz Inwestycyjny (EFI) i obejmujących finansowanie zwrotne przedsiębiorstw, przede wszystkim z sektora MSP.

W systemie dystrybucji tych instrumentów finansowych w roli pośredników finansowych uczestniczą polskie instytucje finansowe, w tym polskie banki i spółki należące do grup bankowych. W zamian za objęcie portfela gwarancją, pośrednicy finansowi poszczególnych programów zobowiązują się do udostępnienia finansowania na preferencyjnych warunkach np. redukując wymogi dotyczące zabezpieczenia, wkładu własnego, okresu działalności przedsiębiorstwa bądź obniżając cenę finansowania.

W 2022 r. w Polsce banki oraz inne instytucje finansowe uczestniczyły w instrumentach finansowych czterech programów ramowych Unii Europejskiej, tj. COSME, Horyzont 2020, LIFE oraz EaSI. W roli pośredników, tzw. subpośredników bądź też instytucji współpracujących, udzielających preferencyjnego finansowania w ramach tych programów, występowało w 2022 r. w Polsce 221 instytucji finansowych (w tym 213 banków) oferujących produkty o charakterze dłużnym i kapitałowym.

Całkowita wartość finansowania dla przedsiębiorców oczekiwana w ramach umów gwarancji portfelowych, zakontraktowanych przez polskich pośredników instrumentów finansowych z budżetu programów UE z perspektywy 2014–2020, wg stanu na koniec grudnia 2022 r. wynosiła ok. 17 mld zł. W 2022 r. polscy pośrednicy finansowi w ramach powyższych programów zawarli 14,2 tys. umów finansowania o wartości 1,1 mld zł, tym samym skumulowana wartość finansowania z zabezpieczeniem w formie gwarancji UE na koniec 2022 r. wyniosła 14 mld zł na podstawie 117 tys. umów. Zdecydowana większość finansowania udzielonego w roku 2022 to zasługa banków bądź instytucji należących do grup bankowych.

Europejski Fundusz Gwarancyjny (EFG) powstał w 2020 r. na podstawie umowy międzynarodowej zainteresowanych krajów UE z myślą o przeciwdziałaniu negatywnym skutkom pandemii COVID-19. Zarządzanie EFG powierzono Grupie Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Oferta funduszu zawierała m.in. gwarancje portfelowe z myślą o wsparciu działalności kredytowej w celu zwiększenia dostępu do finansowania przedsiębiorstwom głównie MSP. Polska przystąpiła do EFG w październiku 2020 r. Oferta EFG wzbudziła zainteresowanie polskich instytucji finansowych. W roli pośredników, tzw. subpośredników bądź też instytucji współpracujących, udzielających preferencyjnego finansowania w ramach EFG, występowało w 2022 r. w Polsce 18 instytucji finansowych (w tym 13 banków bądź instytucji należących do grup bankowych), oferujących produkty o charakterze dłużnym i kapitałowym. Do końca 2022 r. polscy pośrednicy finansowi zawarli 8,7 tys. umów finansowania z gwarancjami EFG na łączną kwotę 3,5 mld zł.

Wdrażanie instrumentów finansowych programów ramowych UE oraz EFG w Polsce wspierał Krajowy Punkt Kontaktowy przy Związku Banków Polskich. KPK działa na podstawie decyzji Rady Ministrów, pod nadzorem Ministra Rozwoju i Technologii, na podstawie umowy z Polską Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości, w ramach Programu Wieloletniego „Program rządowy – Udział Polski w części COSME Programu na rzecz rynku wewnętrznego, konkurencyjności przedsiębiorstw, w tym małych i średnich przedsiębiorstw, dziedziny roślin, zwierząt, żywności i paszy oraz statystyk europejskich (Programu na rzecz jednolitego rynku) w latach 2022–2028”.

Nowe instrumenty finansowe Unii Europejskiej w perspektywie 2021–2027 już są dostępne dla Instytucji Finansowych w formie gwarancji portfelowych w ramach oferty Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego w Programie InvestEU (z budżetem unijnym w wysokości 26 mld EUR). Banki w 2022 r. kontynuowały proces przygotowań do skorzystania z nowej oferty wobec zakończonych już programów gwarancyjnych z poprzedniej perspektywy finansowej.

5.2. BANKI PARTNEREM W PROGRAMACH KRAJOWYCH

Z najważniejszych programów krajowych wspierających akcję kredytową dedykowaną wsparciu sektorów strategicznych dla rozwoju i konkurencyjności gospodarki należy wymienić krajowe programy gwarancyjne z udziałem Banku Gospodarstwa Krajowego oraz system kredytów preferencyjnych z udziałem Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR).

5.2.1. KRAJOWE PROGRAMY PORĘCZENIOWE I GWARANCYJNE

Najważniejszym partnerem w zakresie programów poręczeniowo-gwarancyjnych dla polskich banków jest Bank Gospodarstwa Krajowego.

Banki uczestniczą w Programie Gwarancji *de minimis* (PLD/KFG), największym w Polsce i jednym z największych w Europie. Instrument realizowany jest w ramach Programu „Wspieranie przedsiębiorczości z wykorzystaniem poręczeń i gwarancji BGK”. W programie uczestniczy 13 banków komercyjnych, 2 zrzeczenia banków spółdzielczych wraz z ok. 300 bankami spółdzielczymi oraz bezpośrednio 4 banki spółdzielcze działające poza zrzeczeniem. Od początku działania programu (marzec 2013 r.) do końca 2022 r. banki te udzieliły ponad 250,4 mld zł preferencyjnych kredytów dla 241 tys. przedsiębiorców, z tego 100,9 mld zł kredytów na warunkach gwarancji mających na celu przeciwdziałanie ekonomicznym skutkom COVID-19 oraz 26,5 mld zł kredytów na warunkach gwarancji mających na celu zmniejszanie skutków agresji Rosji na Ukrainę. Rok 2022 w zakresie funkcjonowania gwarancji BGK to również działania wspierające wobec trwających jeszcze skutków pandemii oraz uruchomienie nowej oferty wsparcia finansowego wobec wojny w Ukrainie. Do 30.06.2022 r. BGK oferował gwarancje w ramach PLG-FGP (Fundusz Gwarancji Płynnościowych). W programie uczestniczy 12 banków komercyjnych oraz dwa banki zrzeszające banki spółdzielcze. Od początku funkcjonowania FGP banki udzieliły łącznie 3 587 kredytów zabezpieczonych gwarancjami o wartości 34,4 mld zł, co pozwoliło na wygenerowanie akcji kredytowej w wysokości 46,6 mld zł. Od 1.07.2022 r. BGK uruchomił kolejne wsparcie poprzez linię PLD-FGK (Fundusz Gwarancji Kryzysowych). Program początkowo miał funkcjonować do 31.12.2022 r., jednak został wydłużony do 31.12.2023 r. Do końca 2022 r. 11 banków komercyjnych, 2 banki zrzeszające, spółdzielcze oraz jeden bank spółdzielczy spoza zrzeczenia udzieliły łącznie 647 kredytów zabezpieczonych gwarancjami o wartości 5,7 mld zł, co pozwoliło na wygenerowanie akcji kredytowej w wysokości 7,9 mld zł.

5.2.2. PREFERENCYJNE KREDYTY DLA SEKTORA AGRO

Pomoc publiczna udzielana jest tu w formie dopłaty Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARIMR) do oprocentowania lub spłaty kapitału kredytu bankowego. W systemie uczestniczą 2 banki komercyjne, obydwa zrzeczenia banków spółdzielczych wraz ze znakomitą większością zrzeczonych w nich banków spółdzielczych oraz bezpośrednio 2 banki spółdzielcze działające poza zrzeczeniem. W 2022 r. w ramach pomocy krajowej banki udzieliły w ramach 6 linii kredytowych 1 727 kredytów o łącznej wartości blisko 0,5 mld zł. Kwota dopłat ARiMR do odsetek w ramach kredytów udzielonych w 2022 r. to ponad 3,5 mln zł, natomiast kwota dopłat do kapitału wynosiła ponad 6,7 mln zł. W 2022 r. udzielano kredytów inwestycyjnych, kłękowych oraz kredytów na zakup ziemi w ramach linii MRcsk.

5.2.3. BANKI W PROGRAMACH ANTYSMOGOWYCH

Ważną i ciągle rosnącą przestrzenią aktywności banków w 2022 r. był także obszar zrównoważonego rozwoju, w tym konsultacje i wdrażanie strategii Europejskiego Zielonego Ładu. Od kwietnia 2021 r. 7 banków uczestniczy we wspieraniu finansowym

beneficjentów Programu Priorytetowego Czyste Powietrze realizowanego przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska oraz 16 wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Na koniec 2022 r. 5 banków komercyjnych oraz dwa zrzeszenia banków spółdzielczych i banki spółdzielcze (22) uczestniczyły w Programie.

W latach 2021–2022 banki dysponując łącznym limitem środków 1,5 mld zł wykorzystwały prawie 110 mln zł, udzieliły kredyty o wartości 190 mln zł. Kredyty są przeznaczane na finansowanie zmiany źródła ogrzewania na ekologiczne, ale także na podłączenie do sieci ciepłowniczej wraz z przyłączem, na pompy ciepła powietrze/woda, wentylację mechaniczną z odzyskiem ciepła, mikroinstalacje fotowoltaiczne oraz stolarkę okienną i drzwiową.

W ramach Programu Priorytetowego Mój Prąd, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej podała, iż w okresie składania wniosków, do 6.02.2023 r. 412 058 projektów otrzymało wsparcie na kwotę 1,74 mld zł i oblicza się, iż dzięki tym projektom zredukowano emisję CO₂ o 1 903 280 256 kg/rok. Moc wszystkich projektów wspieranych w PP Mój Prąd wyniosła 2,378 GW.

Jak wynika z danych statystycznych udostępnianych przez Agencję Rynku Energii (ARE) w listopadzie 2022 r. łączna skumulowana moc instalacji fotowoltaicznych wyniosła 11,838 GW. Oznacza to wzrost o 165,8% w porównaniu do analogicznego okresu w 2021 r. (wówczas moc zainstalowana wynosiła 7,122 GW). W 2022 r. fotowoltaika wciąż była najpopularniejszym odnawialnym źródłem energii. Na 21,683 GW mocy zainstalowanej OZE, aż 54% stanowiła właśnie energetyka słoneczna. Jednocześnie mocno zwiększyła dystans do elektrowni wiatrowych. Różnica w mocach zainstalowanych wynosiła 4,1 GW na korzyść fotowoltaiki, podczas gdy w 2021 r. instalacje fotowoltaiczne wyprzedzały mocą wiatraki zaledwie o ok. 0,22 GW.

Przy założeniu, iż 50% instalacji PV wspierane jest finansowaniem z banków (kredyty eko, ale także gotówkowe), to wartość udzielonych kredytów na inwestycje w instalacje mikrofotowoltaiczne można szacować na poziomie 8 mld zł. Dla instalacji PV powyżej 10 KW wartość finansowania kredytem może przekroczyć 7 mld zł.

W 2022 r. wartość premii w ramach Funduszu Termomodernizacji i Remontów wyniosła prawie 102 mln zł, z tego 68 mln zł z tytułu premii termomodernizacyjnej. Tym samym można szacować, że wartość kredytów tylko w elemencie termomodernizacyjnym FTiR, dla których wypłacono premie termomodernizacyjne, wyniosła w 2021 r. 4,2 mld zł.

5.3. BANKI W MIĘDZYNARODOWYCH PROGRAMACH PUBLICZNYCH

Polskie banki korzystają także z programów Banku Światowego, Europejskiego Banku Odbudowy Rozwoju, Europejskiego Banku Inwestycyjnego czy Banku Rozwoju Rady Europy (CEB). Aktywność tych instytucji dotyczyła przede wszystkim wsparcia akcji kredytowej w zakresie rozwoju efektywności energetycznej w Polsce.

5.4. BANKI ELEMENTEM TZW. PAKIETU OSŁONOWEGO DLA POLSKICH PRZEDSIĘBIORCÓW W RAMACH PRZECIWDZIAŁANIA SKUTKOM WIRUSA COVID-19 ORAZ W RAMACH PAKIETU MAJĄCEGO NA CELU ZMNIEJSZANIE SKUTKÓW AGRESJI ROSJI NA UKRAINĘ

Banki rozpoczęły w marcu 2020 r. uruchamianie finansowania przedsiębiorców, wykorzystując środki publiczne – krajowe i unijne oraz wsparły kilkanaście programów pomocowych. Dodatkowo od 1.07.2022 r. została uruchomiona pomoc mająca na celu zmniejszanie skutków agresji Rosji na Ukrainę. Przedmiotowa pomoc kryzysowa udzielana była w ramach Gwarancji de minimis (PLD/KFG), Gwarancji Biznesmax POIR oraz Gwarancji płynnościowej i na inwestycje Funduszu Gwarancji Kryzysowych (FGK) i gwarancji faktoringowej FGK. Do 31.12.2022 r. banki łącznie udzieliły prawie 281 mld zł finansowania (w różnych formach) z udziałem publicznym, które trafiło do ponad 693 tys. przedsiębiorców. Dwoma kluczowymi elementami szeroko pojętej Tarczy Bankowej (COVID-19) są kredyty udzielane z gwarancjami BGK oraz pożyczki/subwencje PFR przekazywane kanałem bankowym do klientów banków. Banki udzielają wsparcia przede wszystkim mikro i małym przedsiębiorcom, tj. klientom najbardziej dotkniętym skutkami pandemii oraz wojny w Ukrainie. Aktualny stan wykorzystania instrumentów przeciwdziałających skutkom pandemii oraz wojny w Ukrainie stosowanych z udziałem banków oraz ich partnerów był następujący:

Z udziałem BGK:

- z wykorzystaniem krajowych gwarancji de minimis COVID-19. W okresie od 19.03.2022 r. do 31.12.2022 r. banki udzieliły ponad 127 mld zł kredytu ponad 234 tys. mikro, małym i średnim przedsiębiorców zabezpieczonych gwarancjami BGK w wysokości ponad 93 mld zł (w tym prawie 32 tys. kredytów na kwotę 26,5 mld zł zabezpieczonych gwarancjami w wysokości 19,3 mld zł w ramach pomocy mającej na celu łagodzenie skutków wojny w Ukrainie),
- z wykorzystaniem gwarancji BGK dla kredytów płynnościowych dla przedsiębiorców średnich i dużych. Do 31.12.2022 r. banki udzieliły przedsiębiorcom łącznie 3 587 kredytów o wartości ponad 46,6 mld zł kredytu, które zostały zabezpieczone gwarancjami o wartości ponad 34,4 mld zł (gwarancje z FGP udzielane były do 30.12.2022 r.),
- z wykorzystaniem gwarancji BGK dla kredytów płynnościowych i inwestycyjnych dla MŚP i dużych firm. Od 1.07.2022 r. do 31.12.2022 r. banki udzieliły przedsiębiorcom łącznie 647 kredytów o wartości prawie 7,9 mld zł kredytu, które zostały zabezpieczone gwarancjami o wartości ponad 5,7 mld zł. (Fundusz Gwarancji Kryzysowych),
- z wykorzystaniem gwarancji dla transakcji faktoringowych z Funduszu Gwarancji Płynnościowych dla małych, średnich i dużych przedsiębiorstw. Do 31.12.2022 r. faktorzy udzieliли przedsiębiorcom łącznie 1274 limitów faktoringowych o wartości ponad 7,8 mld zł, które zostały zabezpieczone gwarancjami o wartości ponad 5,7 mld zł (gwarancje faktoringowe z FGP udzielane były do 30.06.2022 r.),

- z wykorzystaniem gwarancji dla transakcji faktoringowych z Funduszu Gwarancji Kryzysowych dla MSP i dużych przedsiębiorstw. Od 1.07.2022 r. do 31.12.2022 r. faktoryzy udzieliłi przedsiębiorcom łącznie 178 limitów faktoringowych o wartości ponad 844 mln zł, które zostały zabezpieczone gwarancjami o wartości ponad 656 mln zł,
- z wykorzystaniem bezpłatnych gwarancji BIZNESMAX dla przedsiębiorców proinnowacyjnych. Do 31.12.2022 r. banki udzieliły 1 748 kredytów o wartości ponad 5,6 mld zł z gwarancjami BIZNESMAX w wysokości ponad 3,4 mld zł (w tym 310 kredytów na kwotę 1,16 mld zł zabezpieczonych gwarancjami w wysokości ponad 664 mln zł w ramach pomocy mającej na celu łagodzenie skutków wojny w Ukrainie),
- z wykorzystaniem gwarancji BGK z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz dopłat do oprocentowania dla kredytów obrotowych w sektorze agro. Do 31.12.2022 r. banki udzieliły 8 932 kredytów zabezpieczonych gwarancjami o wartości 1,3 mld zł, co pozwoliło na wygenerowanie akcji kredytowej w wysokości 1,66 mld zł,
- z wykorzystaniem Funduszu Dopłat do Oprocentowania. Do 31.12.2022 r. (banki udzielały kredytów do 30.06.2021 r., ponieważ program dopłat nie został przedłużony) banki udzieliły 495 kredytów na kwotę prawie 940 mln zł, dla których łączna prognozowana kwota dopłat wyniesie 14,3 mln zł,
- z wykorzystaniem pożyczek z Programu Operacyjnego „Inteligentny Rozwój” – COVID-19, wdrażanego regionalnie. Do 31.12.2022 (pożyczki w ramach COVID-19 udzielane były do 30.06.2022 r.), udzielono 6 544 pożyczek płynnościowych na łączną kwotę prawie 3,4 mld zł. Udzielanie pożyczek w ramach pomocy mającej na celu łagodzenie skutków wojny w Ukrainie na 10.02.2023 r. jeszcze się nie rozpoczęło. BGK obecnie finalizuje postępowania przetargowe,
- z wykorzystaniem gwarancji EFG za pośrednictwem BGK. Do 31.12.2022 r. udzielono 6 044 kredytów na łączną kwotę prawie 1,4 mld zł.

Z udziałem Grupy EBI:

- z bezpośrednim wykorzystaniem gwarancji UE oraz EFG: wg szacunków, w okresie od marca 2020 do 31.12.2022 r. instytucje finansowe udzieliły ponad 4,6 mld zł finansowania zabezpieczonego gwarancjami EFI (w tym w ramach gwarancji InnovFin-COVID i COSME-COVID oraz EFG).

Z udziałem Samorządu Regionalnego:

- z wykorzystaniem gwarancji, poręczeń i kapitału pożyczkowego udostępnianego bankom komercyjnym i spółdzielczym przez regionalny samorząd terytorialny w ramach regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do 31.12.2022 r. w ramach RPO – instrumentów COVID-19 banki udzieliły 5 097 pożyczek o wartości 971,6 mln zł.

6. OPŁATY NA BANKOWY FUNDUSZ GWARANCYJNY

6.1. SKŁADKI NA FUNDUSZ GWARANCYJNY

Po decyzji o rozpoczęciu przymusowej restrukturyzacji Getin Noble Banku i uznaniu, że ryzyko systemowe zostało obniżone w sektorze bankowym Rada BFG dnia 26.10.2022 r. podjęła uchwałę nr 50/2022 w sprawie obniżenia docelowego poziomu środków systemu gwarantowania depozytów w bankach do 1,6% kwoty środków gwarantowanych. Po decyzji Rady docelowy poziom środków systemu gwarantowania depozytów w bankach w Polsce pozostaje jednym z najwyższych w Europie i jest dwa razy wyższy niż minimalny poziom wskazany w Dyrektywie DGS, tj. 0,8%.

W ślad za tą decyzją Bankowy Fundusz Gwarancyjny podjął również uchwałę o obniżeniu wysokości składki pobieranej od banków za 2022 r. Wcześniej, na podstawie art. 34 ust. 1 ustawy z 7.04.2022 r. o zmianie ustawy o listach zastawnych i bankach hipotecznych oraz niektórych innych ustaw, do 31.10.2022 r. został zawieszony obowiązek wnoszenia należnych za rok 2022 składek na system gwarantowania depozytów wnoszonych przez banki, które nie zostały wniesione przed dniem wejścia w życie tego przepisu, tj. do 7.05.2022 r. Po zmianie kwoty składek w październiku kwota składek poszczególnych banków została skorygowana i różnica rozliczona w terminach składki za IV kwartał.

Według danych BFG środki systemu gwarantowania wynosiły w listopadzie 2022 r. 1,8% środków gwarantowanych, co oznacza, że docelowy poziom w wysokości 1,6% został osiągnięty. Oznaczało to, że spełniona została przesłanka określona w art. 294 ust. 1 ustawy o BFG, w zakresie niepobierania składek na fundusz gwarancyjny banków w 2023 r., natomiast jeśli chodzi o składki na rok 2024 to ich poziom zależeć będzie od zmian poziomu środków gwarantowanych w bankach. Do funduszu DGS zostanie przekazanych również 500 mln zysku BFG.

W dniu 27.02.2023 r. Rada BFG podjęła uchwałę w sprawie niepobierania składek na fundusz gwarancyjny banków za 2023 r.

6.2. SKŁADKI NA FUNDUSZ PRZYMUSOWEJ RESTRUKTURYZACJI

W dniu 27.02.2023 r. Rada BFG podjęła uchwałę w sprawie określenia łącznej kwoty składek na fundusz przymusowej restrukturyzacji banków na 2023 r., terminu ich wnoszenia oraz udziału składek wnoszonych w formie zobowiązania do zapłaty. Rada BFG określiła łączną kwotę składek na fundusz przymusowej restrukturyzacji banków w wysokości 1,455 mld zł, o 238 mln mniej niż rok wcześniej. Banki, firmy inwestycyjne oraz oddziały banków zagranicznych wnoszą składki na fundusz przymusowej

restrukturyzacji banków należne za 2023 r. w terminie do 20.07.2023 r. Maksymalny udział składek wnoszonych w formie zobowiązania do zapłaty wynosić będzie 0% należnej składki, ze względu na osiągnięcie ich maksymalnego udziału w środkach funduszu uporządkowanej restrukturyzacji zgodnie z regulacjami UE banki będą zobowiązane do zapłaty składki za 2023 r. w środkach pieniężnych.

BFG rozważyła skorzystanie z wydłużenia do 2028 r. terminów osiągnięcia wielkości docelowych dla funduszu uporządkowanej restrukturyzacji (o 6 lat) – po spadku poziomu funduszu poniżej 1% (ze względu na rozpoczętą procedurę *resolution* Getin Nobel Banku) To z tego powodu składka na fundusz uporządkowanej restrukturyzacji w 2024 r. również będzie niższa niż w 2022 r.

Zgodnie ze zmianą rozporządzenia delegowanego UE z 20.01.2023 r. zmieniającym Rozporządzenie delegowane UE 2015/63 w odniesieniu do metody obliczania zobowiązań z tytułu instrumentów pochodnych wyznaczanie składki na fundusz restrukturyzacji dla poszczególnych banków może zostać przesunięte do końca maja 2023 r. (wydłużenie o miesiąc), ale BFG postara się wysłać do banków informacje do połowy kwietnia 2023 r. BFG poinformował, że zakłada na kolejne lata 8% przyrost środków gwarantowanych, co ma ułatwić szacowanie poziomu składek przez banki.

6.3. FUNDUSZ OCHRONY ŚRODKÓW GWARANTOWANYCH

Oprócz omówionych wyżej dwóch funduszy do 2024 r. pozostawiono fundusz ochrony środków gwarantowanych. Wysokość funduszu w kolejnym roku jest ustalana nie później niż do końca poprzedniego roku kalendarzowego, jako iloczyn sumy środków pieniężnych zgromadzonych w banku na wszystkich rachunkach, stanowiącej podstawę obliczania kwoty rezerwy obowiązkowej oraz stawki ustalonej przez Radę Funduszu, na wniosek Zarządu Funduszu. Na 2023 r. stawka została określona w wysokości 0,25% (o 5 p.b. mniej niż w 2022 r.). Decyzję w tej sprawie Rada podjęła w formie uchwały w dniu 22.11.2022 r.

6.4. ŚREDNIOOKRESOWY WYMÓG MREL DLA BANKÓW

Mając na względzie ograniczone możliwości emitowania przez podmioty krajowe instrumentów kapitałowych oraz instrumentów dłużnych, wynikające z wysokiej niepewności makroekonomicznej, wywołanej m.in. agresją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, oraz ponoszone przez banki koszty tzw. wakacji kredytowych, które negatywnie wpłynęły na możliwość spełnienia przez podmioty krajowe wymogu MREL w zakresie $MREL_{TREA}$. Bankowy Fundusz Gwarancyjny zaktualizował przebieg ścieżki dojścia do docelowego minimalnego poziomu funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych wyrażonego jako odsetek łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko ($MREL_{TREA}$). W ramach wyznaczania śródkresowego wymogu $MREL_{TREA}$ dla banków, w przypadku których w planach przymusowej restrukturyzacji lub grupowych planach przymusowej restrukturyzacji zakłada się użycie instrumentu przymusowej

restrukturyzacji, śródkresowy wymóg $MREL_{TREA}$, który podmioty powinny spełnić do 31.12.2022 r. będzie taki sam jaki podmioty są obowiązane spełniać od 1 stycznia br. Oznaczało to innymi słowy utrzymanie śródkresowego wymogu na koniec 2022 r. na tym samym poziomie, co rok wcześniej.

7. DZIAŁALNOŚĆ ARBITRA BANKOWEGO

Ważnym elementem systemu ochrony konsumenta usług bankowych była w 2022 r. działalność Bankowego Arbitrażu Konsumentckiego (BAK). Do Bankowego Arbitrażu Konsumentckiego należą obecnie wszystkie banki – członkowie ZBP oraz te banki spółdzielcze niezrzeszone w ZBP, które wyraziły wolę współpracy z BAK.

W okresie od 1.01.2022 r. do 31.12.2022 r. wpłynęło do Bankowego Arbitrażu Konsumentckiego 1115 wniosków, o 5 więcej niż w 2021 r.

Do 31.12.2022 r. zakończono 985 spraw, o 11 więcej niż w roku poprzednim. Średni czas rozpatrywania orzeczeń wyniósł około 95 dni (o 25 dni dłużej niż w roku poprzednim), a średnia wartość przedmiotu sporu wyniosła 7 044,75 zł.

8. PRZECIWDZIAŁANIE PRZESTĘPSTWOM NA SZKODĘ BANKÓW I KLIENTÓW

Działania w obszarze bezpieczeństwa banków oraz ich klientów są realizowane w ramach Komitetu Cyberbezpieczeństwa Banków ZBP i Rady Bezpieczeństwa Banków ZBP oraz FinCERT.pl – Bankowego Centrum Cyberbezpieczeństwa ZBP (dalej FinCERT.pl – BCC ZBP) – jednostki operacyjnej funkcjonującej w ramach Zespołu Bezpieczeństwa Banków ZBP. W 2022 r. główna aktywność tych grup koncentrowała się na:

- a) działaniach regulacyjnych polegających na wypracowaniu i prezentowaniu propozycji zmian regulacyjnych w obszarze bezpieczeństwa i cyberbezpieczeństwa banków oraz ich klientów.
- b) działaniach operacyjnych:
 - wykrywaniu, analizowaniu i przeciwdziałaniu przestępstwom popełnianym na szkodę banków lub ich klientów oraz wspieranie organów ścigania w wykrywaniu i ściganiu sprawców tych przestępstw,
 - współpracy międzybankowej i cyberedukacji eksperckiej.
- c) rozwoju międzybankowych systemów (w tym rozwój Systemu – Bankowy Rejestr Incydentów Bezpieczeństwa IT, który umożliwi sprawniejsze monitorowanie przez banki identyfikowanych podatności, zagrożeń i incydentów oraz opracowanie nowych narzędzi analitycznych i raportowych, tworzenie Sektorowego Centrum Usług AML – projekt realizowany przez KIR SA i ZBP; przygotowanie koncepcji włączenia niebankowych instytucji finansowych do SWOZ i FinCYBER).

d) cyberedukacji klientów – opracowano wiele komunikatów i ostrzeżeń dla klientów banków, które były przytaczane przez banki oraz inne podmioty i instytucje, w tym organy ścigania. Komunikaty przede wszystkim dotyczyły podniesienia świadomości społeczeństwa o zagrożeniach w cyberprzestrzeni oraz stanowiły zbiór dobrych praktyk, jak bezpiecznie korzystać z usług finansowych w środowisku elektronicznym. Do najistotniejszych należały ostrzeżenia przed oszustwami związanymi z instalacją zdalnego pulpitu, oszustwami w internetowych serwisach ogłoszeniowych, czy też ostrzeżenia przed fałszywymi połączeniami telefonicznymi. Tworzenie i publikowanie komunikatów i ostrzeżeń wielokrotnie odbywało się we współpracy i z udziałem Komendy Głównej Policji.

e) działaniach w obszarze przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, stosowania krajowych i międzynarodowych sankcji, bezpieczeństwa fizycznego, informacji i ryzyka kredytowego.

Według danych uzyskanych od banków przez NBP o operacjach oszukańczych, dokonanych bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi systematycznie odnotowuje się wzrost wartości i liczb oszustw (przykładowo wzrost liczby oszustw w III kwartale w porównaniu z II kwartałem 2022 r. wyniósł 25,8%). Średnia wartość transakcji oszukańczej wyniosła w III kwartale 2022 r. 727,08 zł, według danych z raportu NBP ze stycznia 2023 r. pt. *Informacja o transakcjach oszukańczych dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych w III kwartale 2022 r.*

Z informacji uzyskanych od banków wynika, iż wśród transakcji oszukańczych dominujący udział stanowią transakcje dokonane poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej kartami wydanymi w Polsce. Pod względem liczby było to ponad 88%, natomiast pod względem wartości ponad 86% takich transakcji.

Dominujący udział wśród oszukańczych transakcji bezgotówkowych stanowią transakcje typu CNP (*card not present*) – ponad 89% wartości oszustw (pozostałe to płatności w terminalach POS i bankomatach), przy czym 85 % wartości oszustw to płatności CNP poza granicami Polski.

Oszukańcze operacje kartowe stanowiły 0,004% liczby i około 0,006% wartości transakcji gotówkowych i bezgotówkowych dokonanych kartami płatniczymi wydanymi przez raportujące do NBP banki na koniec trzeciego kwartału 2022 r.

Za ostatnie 4 kwartały (kończąc na III kwartale 2022 r.) odnotowano 55,5 tys. oszustw przy użyciu polecenia przelewu na łączną kwotę ponad 191 mln zł. Ich liczba i wartość z roku na rok systematycznie rośnie. Ponad połowa przestępstw odbywa się przy pomocy dedykowanej aplikacji. Z informacji uzyskanych z sektora bankowego wynika, że transakcje oszukańcze realizowane za pośrednictwem polecenia przelewu są najczęściej wynikiem wyłudzenia danych od klienta za pomocą manipulacji lub przejęcia przez przestępców kontroli nad komputerem klienta. Skutkuje to wyprowadzeniem środków z rachunku klienta na rachunek, z którego przestępca wypłacają środki.

ZBP w 2022 r. wspierał Narodowy Bank Polski w zakresie realizacji *Rekomendacji Rady ds. Systemu Płatniczego dotyczących działań na rzecz ograniczania transakcji*

oszukańczych w płatnościach detalicznych w Polsce. Rekomendacje były przedmiotem działań dedykowanych Zespołów Zadaniowych z udziałem ekspertów ZBP.

ZBP wspólnie z EY opracował raport dotyczący gotowości sektora finansowego do wdrożenia DORA – rozporządzenia Komisji Europejskiej w sprawie operacyjnej odporności cyfrowej sektora finansowego. Badanie zaplanowano i przeprowadzono w taki sposób, aby kwestionariusz ankiety stanowił listę zagadnień służących do zweryfikowania stanu odporności organizacji finansowych na zagrożenia płynące z cyberprzestrzeni. Podstawą do sformułowania listy zadań stały się wymagania przedstawione w rozporządzeniu DORA.

W 2022 r. szczególną uwagę zwrócono na sytuację międzynarodową, która w pierwszych tygodniach napaści Rosji na Ukrainę wyzwołała szereg działań, które do momentu agresji, tj. 24.02.2022 r. nie były standardowymi aktywnościami podejmowanymi przez banki oraz instytucje z nimi współpracujące. Banki oraz inne instytucje, w tym operatorzy bankomatów i firmy CIT, podjęli wspólne inicjatywy, które pozwoliły zapewnić stały dostęp do gotówki, co pozwoliło utrzymać stabilizację sektora i nie dopuściło do rozprzestrzeniania się paniki wśród klientów.

W związku z tymi wydarzeniami opracowano i wydano Rekomendacje Zarządu ZBP z 10.03.2022 r. dotyczące zachowania ciągłości działania banków w obliczu międzynarodowego konfliktu zbrojnego lub wojny hybrydowej. Celem przedmiotowej rekomendacji jest identyfikacja ryzyka związanego z możliwością wystąpienia incydentów bezpieczeństwa wpływających na ciągłość działania banków oraz podmiotów ich wspierających w zakresie zapewnienia dostępności usług i produktów bankowych. Ponadto dokument zawiera katalog środków zaradczych minimalizujących skutki materializacji poszczególnych rodzajów ryzyka.

Przygotowanie powyższych rekomendacji jest wynikiem współpracy FinCERT.pl – BCC ZBP z wieloma instytucjami między innymi: bankami i instytucjami płatniczymi, Narodowym Bankiem Polskim, Urzędem Komisji Nadzoru Finansowego, Krajową Izbą Rozliczeniową S.A. Między innymi w celu zapewnienia nieprzerwanej dostępności wartości pieniężnych w placówkach bankowych i bankomatach banki dostosowały się do nowego kryterium NBP dotyczącego limitu przechowywanej oraz transportowanej gotówki. Wprowadzone zmiany uwzględniły limit 3 jednostek obliczeniowych dla wartości pieniężnych przechowywanych poza bankomatami, wpłatomatami i recyclerami kasjerskimi oraz 6 jednostek obliczeniowych dla wartości pieniężnych, bez względu na sposób ich przechowywania.

Konflikt mający miejsce za wschodnią granicą kraju oraz towarzyszące mu większe zainteresowanie gotówką nie wpłynął na wzrost zagrożenia banków napadami i włamaniami do placówek oraz atakami na bankomaty, których odnotowano zaledwie 42, względem 179 w 2021 r.

Stosowanie rekomendacji Zarządu ZBP pozwala podmiotom sektora finansowego zwiększyć odporność operacyjną, w tym skutecznie przeciwdziałać incydom cyberbezpieczeństwa lub nadużyciom.

W 2022 r. przedstawiciele sektora prowadzili również nieustannie prace w zakresie wykrywania, analizowania i przeciwdziałania przestępstwom popełnianym na szkodę

banków lub ich klientów oraz wspierania organów ścigania w wykrywaniu i ściganiu sprawców tych przestępstw. W wyniku współpracy i wymiany informacji pomiędzy bankami, przedstawiciele sektora zauważyli, że największy udział w zgłoszeniach klientów mają:

- oszustwa dokonywane na platformach sprzedażowych/aukcyjnych oraz w serwisach społecznościowych,
- oszukańcze inwestycje na platformach inwestycyjnych FOREX/Krypto,
- oszustwa dokonywane przy wykorzystaniu Spoofingu/Vishingu,
- wyłudzeniach zobowiązań finansowych.

Najpoważniejsze szkody finansowe powodują incydenty z wykorzystaniem silnego uwierzytelnienia (SCA), co jest efektem migracji oszustów do działań opartych na socjotechnice. Zauważono również, że pokrzywdzeni często świadomie udostępniali dane uwierzytelniające, co świadczyło o ich rażącym niedbalstwie. W niektórych przypadkach, zmanipulowany klient sam inicjował płatność i ją uwierzytelniał, działając na własną szkodę.

Jak wynika z raportu infoDOK ZBP³, w którym omawiana jest tematyka związana z zastrzeganiem kradzionych i zgubionych dokumentów tożsamości oraz próbach ich nielegalnego wykorzystania, w latach 2008–2022: do bazy Systemu DOKUMENTY ZASTRZEŻONE, w którym uczestniczą wszystkie polskie banki oraz szereg innych firm i instytucji trafiło 2,3 mln sztuk dokumentów (rekordowy był IV kwartał 2019 r., gdy zastrzeżono 56 686 sztuk). W sumie próbowano wyłudzić 108 tysięcy kredytów na łączną kwotę 5,5 miliarda zł. Rekordowa próba wyłudzenia opiewała na 25 milionów zł, natomiast aż 666 prób dotyczyło kwot większych niż 1 mln zł, 17 201 prób dotyczyło kwoty 1 tys. zł lub niższej.

Na koniec grudnia 2022 r. wielkość Centralnej Bazy Danych Systemu DZ wyniosła 2,3 mln sztuk dokumentów. W ciągu 2022 r. odnotowano 155 772 nowych zastrzeżeń – to o 6 852 sztuk więcej niż odnotowano rok temu. System jest w tym zakresie coraz bliżej poziomów osiągniętych przed pandemią COVID-19. Statystycznie do bazy trafiało codziennie 441 dokumentów. To już tylko 12% mniej niż w rekordowym, niepandemicznym 2019 r. Liczba udaremnionych prób wyłudzeń w 2022 r. to 8 079 na łączną kwotę 194,1 mln. Kwota największej udaremnionej próby wyłudzenia kredytu w 2022 r. to 6 mln zł.

3 <https://dokumentyzastrzezone.pl/wp-content/uploads/2023/01/infodok-2022.10-12-wydanie-52.pdf>

9. SYSTEMY ROZLICZEŃ

9.1. ROZLICZENIA W ZŁOTYCH

9.1.1. SYSTEM SORBNET 2

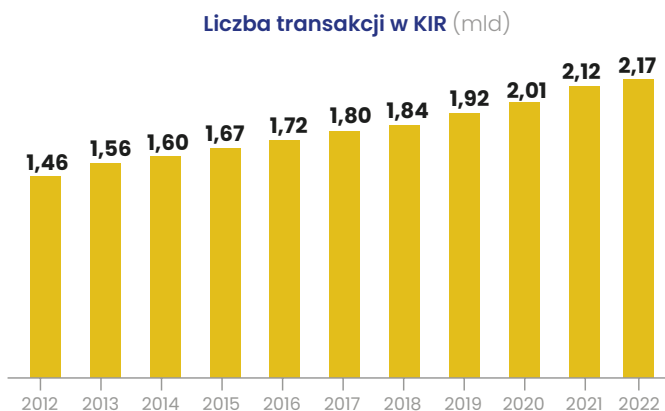
Uczestnikami systemu SORBNET 2 na koniec 2022 r. było 47 banków, Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A., KDPW CCP Spółka Akcyjna Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A., KDPW_CCP S.A, Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa oraz NBP. We wrześniu 2022 r. nowym uczestnikiem SORBNET2 został AS Inbank Spółka Akcyjna – Oddział w Polsce, natomiast MUFG Bank (Europe) N.V. S.A. Oddział w Polsce, BNP Paribas Securities Services S.K.A. Oddział w Polsce zrezygnowały z uczestnictwa w SORBNET2.

W systemie SORBNET 2 w pierwszych trzech kwartałach 2022 r. rozliczonych zostało 4,04 mln zleceń o wartości 97,4 bln zł.

9.1.2. SYSTEM ELIXIR

W systemie Elixir prowadzonym przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A. w 2022 r. uczestniczyło 40 banków (w tym NBP). Liczba dni rozliczeniowych wyniosła 251 – o 3 mniej niż w roku poprzednim.

W 2022 r. Izba przetworzyła łącznie 2,172 mld transakcji, o 57 mln więcej niż rok wcześniej. Wartość transakcji wyniosła 7,86 bln zł, ponad 1 bln zł więcej niż rok wcześniej.

Źródło: Dane KIR.

9.1.3. SYSTEM EXPRESS ELIXIR

Według stanu na koniec 2022 r. bezpośrednimi uczestnikami systemu Express Elixir było 21 banków oraz Narodowy Bank Polski. Bank Nowy S.A. jest od 3.08.2022 r. nowym uczestnikiem systemu (nastąpiła zmiana dotychczasowego modelu uczestnictwa Banku Nowego S.A. funkcjonującego wcześniej jako Jednostka Uczestnika Santander Banku Polska S.A.) oraz od 16.08.2022 r. Aion Bank stał się nowym uczestnikiem systemu. Operatorem systemu jest Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.

System Express Elixir umożliwia bezpośrednią realizację przelewów krajowych w trybie 24 godziny na dobę, bez ograniczeń czasowych. Z rozwiązania mogą korzystać zarówno klienci indywidualni, jak i przedsiębiorcy, o ile są klientami banków – uczestników systemu Express Elixir.

Do końca 2022 r. Izba przetworzyła łącznie 227,5 mln transakcji, o 104 mln więcej niż w roku 2021. Wartość transakcji wyniosła 147,3 mld zł, aż o 48,6 mld zł więcej niż rok wcześniej.

9.1.4. SYSTEM BLUECASH

System płatności natychmiastowych BlueCash funkcjonuje 24 godziny na dobę, 7 dni w tygodniu i obsługuje transakcje w formie polecenia przelewu. Operatorem systemu jest firma Blue Media S.A. Uczestnikiem systemu może być wyłącznie bank posiadający siedzibę i prowadzący działalność w Polsce, który zawarł z Blue Media S.A. umowę o uczestnictwo w systemie. Na koniec 2022 r. uczestnikami Systemu BlueCash było 6 banków komercyjnych, 88 banków spółdzielczych oraz Blue Media S.A.

Przez trzy pierwsze kwartały 2022 r. w systemie rozliczono 14,2 mln – o 2,6 mln więcej niż rok wcześniej. Wartość transakcji wyniosła 17,4 mld zł, o 4,1 mld zł więcej niż w 2021 r.

9.2. ROZLICZENIA W EURO

9.2.1. SYSTEM TARGET2-NBP

Rozliczenia w euro w systemie TARGET2-NBP obejmują transakcje transgraniczne kierowane lub otrzymywane do/z banków do innych krajów oraz transakcje krajowe kierowane i otrzymywane pomiędzy sobą a także z NBP przez polskie banki uczestniczące bezpośrednio w TARGET2-NBP. Na koniec 2022 r. uczestnikami systemu było 15 banków, KIR S.A., KDPW S.A., KDPW CCP S.A. i NBP.

W 2022 r. w systemie TARGET2-NBP rozliczono ponad 2,397 mln transakcji – o ponad 327 tys. więcej niż w roku 2021, o łącznej wartości 2 788,708 mld euro – o ponad 820 mld euro więcej niż w roku poprzednim. Średnia wartość transakcji wyniosła w 2022 r. 1 163 156 euro i była wyższa niż rok wcześniej o 212 307 euro.

9.2.2. SYSTEM EURO ELIXIR

Prowadzony przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A. system Euro Elixir umożliwia bankom rozliczanie płatności w euro zarówno w kraju, jak i w relacjach transgranicznych. System zapewnia paneuropejski zasięg dzięki połączeniu z paneuropejską izbą rozliczeniową STEP2 oraz z izbami rozliczeniowymi zrzeszonymi w stowarzyszeniu EACHA.

Według stanu na koniec 2022 r. bezpośrednimi uczestnikami systemu Euro Elixir było 17 banków oraz Narodowy Bank Polski – o 2 mniej niż rok wcześniej.

Do końca 2022 r. Izba przetworzyła łącznie 47,9 mln transakcji o wartości 69,2 mld euro. W tym 5,3 mln transakcji krajowych o wartości 43,9 mld euro, co stanowiło 12,7% wszystkich transakcji oraz 42,6 mln transakcji transgranicznych o wartości 302,4 mld euro, czyli 87,3% wszystkim transakcji w systemie.

9.3. SYSTEMY PŁATNOŚCI MOBILNYCH

9.3.1. SYSTEM BLIK

Funkcjonujący od 9.02.2015 r. system BLIK umożliwia dokonywanie płatności dzięki urządzeniom przenośnym. W praktyce oznacza to możliwość wykorzystania przez klientów urządzeń typu telefony komórkowe oraz tablety. Aby skorzystać z nowego standardu płatniczego, należy pobrać aplikację mobilną jednego z banków uczestniczących w systemie.

Na koniec września 2022 r. system BLIK obejmował swoim zasięgiem:

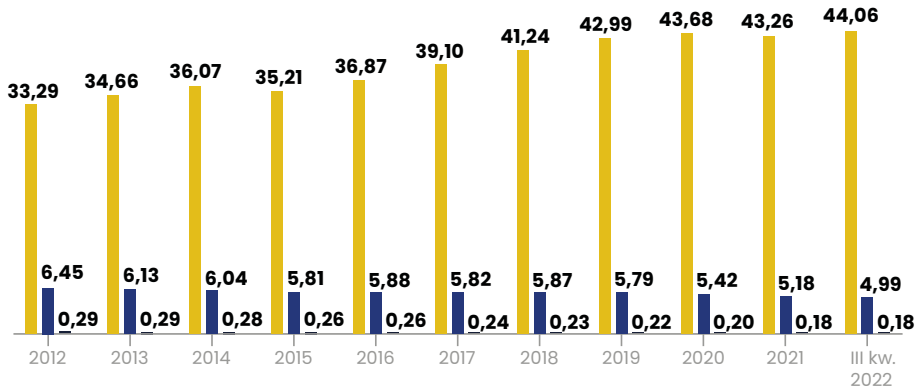
- 19 banków (w III kwartale 2022 r. do grona uczestników systemu dołączyły dwa podmioty, tj. Bank Spółdzielczy Rzemiosła w Krakowie oraz AION Bank),
- 24,97 mln użytkowników (liczba zarejestrowanych aplikacji mobilnych BLIK),
- 846,97 tys. punktów handlowo-usługowych,
- 935 tys. terminali płatniczych,
- 216,5 tys. sklepów internetowych,
- 0,1 tys. bankomatów.

Do końca 2022 r. w systemie BLIK wykonano łącznie 1,2 mld zleceń o łącznej wartości 164 mld zł. Warto podkreślić, że w 2022 r. dokonano 472 mln więcej transakcji, o wartości większej o 60,6 mld zł niż w 2021 r.

9.4. KARTY PŁATNICZE

Liczba kart płatniczych posiadanych przez klientów w Polsce (mln sztuk)

- karty ogółem
- karty kredytowe
- karty obciążeniowe

Źródło: Dane NBP.

Jak wynika z danych NBP na koniec III kwartału 2022 r. znajdowało się na rynku polskim 41 mln kart płatniczych o 2,3 mln mniej niż w 2021 r. Wśród analizowanych instrumentów płatniczych szczególną kategorię stanowią karty aktywne, tj. karty, którymi została dokonana co najmniej jedna transakcja gotówkowa bądź bezgotówkowa w ciągu danego kwartału. Na koniec września 2022 r. liczba takich kart wyniosła 31,7 mln, co stanowiło 72% wszystkich wyemitowanych kart płatniczych.

Z danych wystawców kart wynika, że na koniec III kwartału 2022 r. przeważającą pozycję na polskim rynku, jeśli chodzi o organizacje płatnicze nadal utrzymywała organizacja Visa (jej udział w rynku wzrósł). Do tej organizacji należało 53,3% wydanych w Polsce kart płatniczych, natomiast drugie miejsce – z 46,5% udziałem w rynku – zajmowała organizacja Mastercard. Udział pozostałych kart, w tym głównie kart własnych banków, na koniec września 2022 r. wyniósł 0,2%.

Podstawową kategorią kart w Polsce są karty debetowe, których udział w rynku systematycznie rośnie (stanowiły 84,5% wszystkich kart). Łączna liczba kart debetowych wyniosła 37,2 mln sztuk. Drugą kategorią kart najczęściej używanych w Polsce są karty kredytowe (11,3% wszystkich kart), których łączna liczba wyniosła w Polsce 4,99 mln sztuk. Liczba kart kredytowych w ciągu roku zmniejszyła się o 343 tys. Kolejną pod względem ilości pozycję stanowią karty przedpłacone (*prepaid cards*) – 1,7 mln sztuk (3,8% wszystkich kart) zaś karty obciążeniowe (*charge*) to zaledwie 178,9 tys. sztuk (z udziałem 0,4% w rynku).

Ze względu na technologię zapisu karty hybrydowe są dominującą kategorią kart na rynku polskim, stanowiąc 95,2% wszystkich kart. Na koniec września 2022 r. kart hybrydowych,

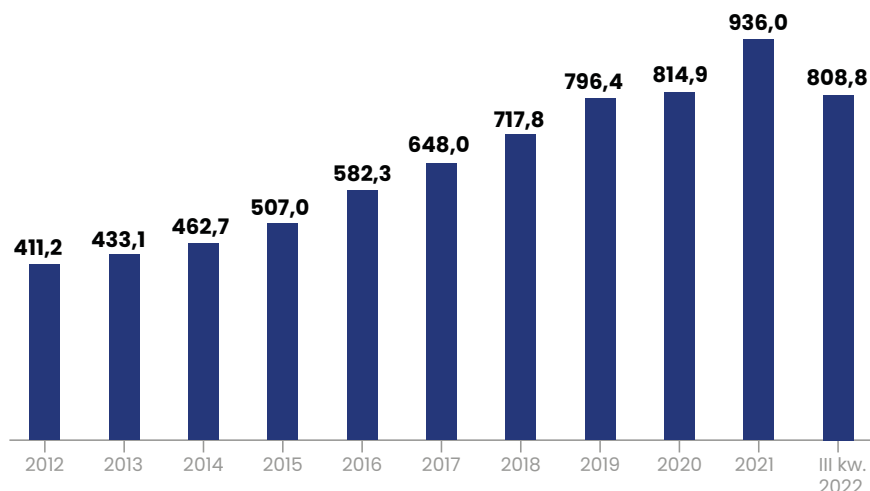
czyli wyposażonych zarówno w pasek magnetyczny, jak i mikroprocesor – było w obiegu 41,9 mln szt., co stanowi wzrost w stosunku do końca 2021 r. o 1,4 mln sztuk.

Na koniec września 2022 r., według danych przekazanych przez banki, znajdowało się w obiegu 41,9 mln kart z funkcją zbliżeniową. Udział kart zbliżeniowych w całości rynku osiągnął poziom 94,9%. Od marca 2020 r. podanie kodu PIN lub złożenie podpisu posiadacza karty jest wymagane przy płatnościach powyżej 100 zł.

Jak wynika z informacji NBP na koniec września 2022 r. liczba wszystkich zbliżeniowych instrumentów płatniczych systematycznie rośnie. Bazujących na kartach płatniczych i wliczając w to także: gadzety, stickery czy karty zainstalowane w telefonie było łącznie 48 mln sztuk.

Według danych z banków, po trzech kwartałach 2022 r. odnotowano wzrost liczby oraz wartości transakcji przeprowadzonych przy użyciu kart płatniczych. Przeprowadzono 6,7 mld transakcji kartami płatniczymi, o 1,4 mld więcej niż w analogicznym okresie roku poprzedniego. Wartości transakcji kartami płatniczymi to po trzech kwartałach 2021 r. 808 mld zł – wzrost aż o 127 mld zł w odniesieniu do analogicznego okresu roku poprzedniego.

Wartość transakcji dokonanych kartami płatniczymi (mld PLN)

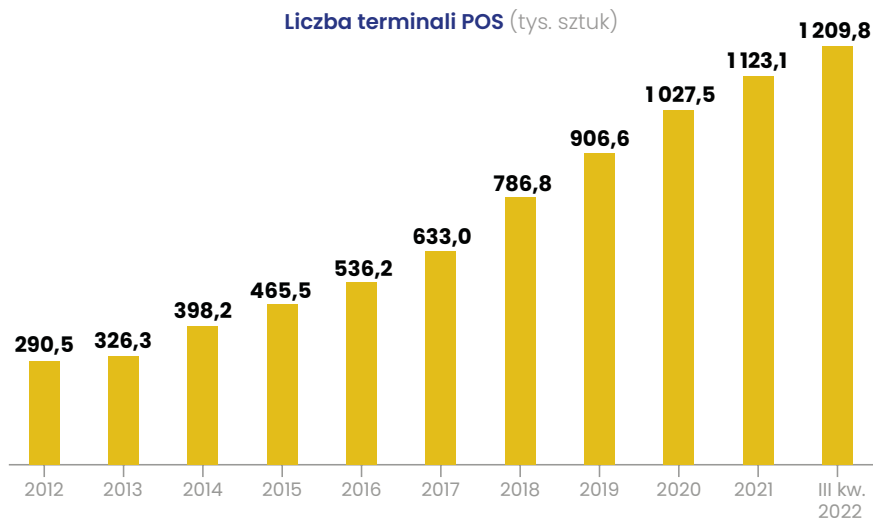

Źródło: Dane NBP.

W ciągu trzech kwartałów 2022 r. przy użyciu kart przeprowadzono 6,3 mld transakcji bezgotówkowych, o 1 mld więcej niż w analogicznym okresie 2021 r. Stanowi to 94% wszystkich transakcji kartami. Wartość transakcji bezgotówkowych w ciągu trzech kwartałów wyniosła 445,7 mld zł. Stanowi to 55% wartości wszystkich transakcji kartami.

Liczba terminali akceptujących karty w Polsce w ostatnim czasie stale wzrasta. Na koniec września 2022 r. liczba terminali POS na rynku polskim wynosiła 1 209 775 terminali POS – o 86,7 tys. więcej niż na koniec 2021 r. Obecnie w Polsce wszystkie

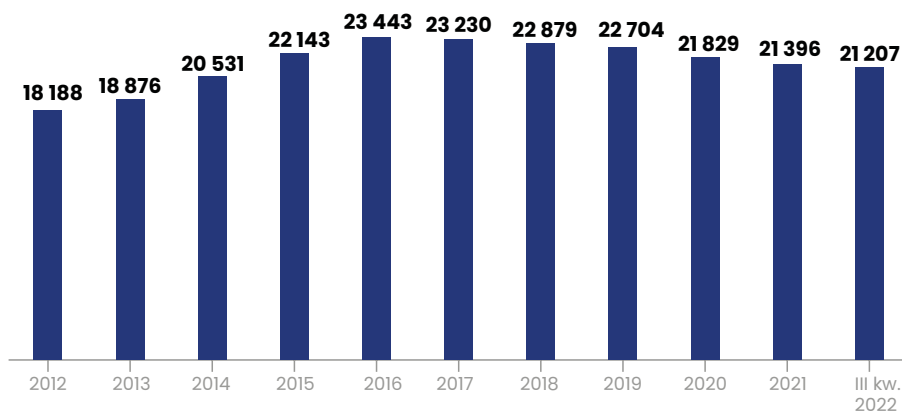
dostępne na rynku terminale POS są przystosowane do obsługi kart zbliżeniowych. Liczba działających akceptantów wyposażonych w terminale POS zwiększyła się do poziomu 611,5 tys., co oznacza wzrost o 57,9 tys. w stosunku do 2021 r. Nastąpił także wzrost liczby punktów handlowo-usługowych, które są przystosowane do akceptacji kart płatniczych. Na koniec września 2022 r. było ich 948,9 tys., tj. o 72,2 tys. więcej niż na koniec roku poprzedniego.

Źródło: Dane NBP.

Na koniec września 2022 r. w Polsce było 21 207 bankomatów. W ciągu 9 miesięcy liczba bankomatów zmalała aż o 189 urządzeń. Ta zmiana stanowi potwierdzenie tendencji spadku liczby bankomatów od kilku lat. Natomiast liczba wplatomatów wyniosła 9 856 urządzeń i było ich o 513 więcej niż w 2021 r.

Rozwój sieci bankomatów w Polsce (sztuki)

Źródło: Dane NBP.

Transakcji wypłat z bankomatów było 372 mln, 5,9 mln więcej niż rok wcześniej. Łączna wartość wypłat wyniosła 284,9 mld zł, tj. o 32,8 mld zł więcej niż rok wcześniej. Jednorazowa średnia wypłata w bankomacie utrzymywała się na poziomie powyżej 760 zł, tj. o 67 zł więcej niż w 2021 r.

10. STRUKTURA SEKTORA BANKOWEGO

W 2022 r. obok zmian w otoczeniu prawnym banków, podobnie jak w latach poprzednich, zachodziły także przeobrażenia w strukturze sektora bankowego.

Jak wynika z danych KNF na koniec 2022 r. działalność operacyjną prowadziło 560 (spadek o 18) banków i oddziałów instytucji kredytowych, w tym podobnie jak w 2021 r. było 30 banków komercyjnych, do 34 (o trzy) spadła liczba oddziałów instytucji kredytowych oraz 496 banków spółdzielczych – o 15 mniej niż w 2021 r. Liczba banków komercyjnych kontrolowanych przez Skarb Państwa wzrosła o 1 i wyniosła 9. Liczba banków komercyjnych kontrolowanych przez kapitał prywatny w 2022 r. wynosiła 21, przy czym przez polski kapitał prywatny kontrolowane są 4 banki komercyjne oraz wszystkie banki spółdzielcze. Tak jak w poprzednim roku 17 banków komercyjnych było kontrolowanych przez kapitał zagraniczny.

W dniu 30.09.2022 r. BFG rozpoczął przymusową restrukturyzację Getin Noble Banku, którego działalność została przeniesiona do wspólnego banku BFG i Systemu Ochrony Banków Komercyjnych, utworzonego przez osiem **największych banków komercyjnych** działających w Polsce (Alior Bank S.A., Bank Millennium S.A., Bank Pekao S.A., BNP Paribas Bank Polska S.A., ING Bank Śląski S.A., mBank S.A., Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A., Santander Bank Polska S.A.). Na proces ten przeznaczono kwotę 10,34 mld zł bezzwrotnego wsparcia, z czego 6,87 mld pochodzi z funduszy

własnych BFG, a 3,47 mld zł to zaangażowanie środków Systemu Ochrony Banków Komercyjnych. Zgodnie z zasadą pokrywania strat przez właścicieli zagrożonego upadłością banku akcje Getin Noble Bank S.A. zostały umorzone, podobnie jak obligacje podporządkowane. Bank, do którego została przeniesiona działalność Getin Noble Banku funkcjonuje już pod nazwą VeloBank. Do nowego banku nie został przeniesiony portfel walutowych kredytów mieszkaniowych i aktywa o wątpliwej wartości.

Poziom koncentracji w aktywach sektora bankowego pozostaje stabilny, z niewielką tendencją wzrostową i udział 5 największych banków w aktywach sektora bankowego wyniósł na 31.12.2022 r. 57,6% (wzrost o 0,9 p.p.)

Według danych na koniec 2022 r. udział banków spółdzielczych, w aktywach sektora bankowego wynosił 6,8%, co oznacza nieznaczny spadek o 0,4 p.p. w porównaniu z 2021 r. pomimo sukcesywnego wzrostu aktywów sektora spółdzielczego. Podobnie, spadek odnotowały oddziały instytucji kredytowych – z 3,1% do 2,9% udziału w aktywach sektora bankowego. Skarb Państwa kontrolował banki dysponujące 47,5% aktywów polskiego sektora bankowego, zaś w rękach podmiotów zagranicznych pozostaje 43,6% aktywów. Do polskiego kapitału prywatnego należały banki dysponujące zaledwie 8,8% aktywów krajowego sektora bankowego.

Według stanu na koniec 2022 r. banki w Polsce prowadziły swoją działalność za pośrednictwem 5 077 oddziałów, o 134 mniej niż w 2021 r., w tym: 5 071 było w kraju i 6 za granicą. Od 10 już lat utrzymuje się stały spadek liczby oddziałów banków. Spadła także o 179 liczba filii, ekspozytur i innych placówek obsługi klienta – do 2 408. Spadła także (o 177) liczba przedstawicielstw (do 2 816 jednostek).

II. KADRY BANKOWE

Po raz pierwszy od 10 lat wzrosło zatrudnienie w sektorze bankowym. Na koniec 2022 r. w bankach komercyjnych, spółdzielczych i oddziałach instytucji kredytowych zatrudnionych były 143 444 osoby, o 400 więcej niż rok wcześniej.

W centralach banków zanotowano w zeszłym roku wzrost zatrudnienia o 2 927 osób do poziomu 82 858 pracowników. Kolejny jednak rok następował spadek zatrudnienia w oddziałach banków w kraju do 60 003, czyli aż o 2 534 pracowników. O 7 osób wzrosła liczba zatrudnionych w oddziałach banków za granicą – do 583 pracowników.

W 2022 r. kontynuowane były prace nad wykorzystaniem przez sektor bankowy Systemu Standardów Kwalifikacyjnych w Bankowości Polskiej jako systemu certyfikacji wspierającego banki w prowadzeniu polityki HR dotyczącej rozwoju kompetencji i profesjonalizacji bankowców. W Systemie Standardów w 2022 r. uczestniczyli: 19 banków komercyjnych, BGK jako bank państwowy, wszystkie banki spółdzielcze, reprezentowane przez 2 Banki Zrzeszające, 2 banki spółdzielcze ze statusem samodzielnym, 19 uczelni wyższych i instytucji szkolących oraz 2 inne instytucje finansowe z rekomendacji banków. Status honorowy w Systemie posiada Narodowy Bank Polski.

Przedstawiciele banków, uczelni i ZBP zarekomendowali sektorowi bankowemu, aby Europejski Certyfikat Bankowca EFCB 3E traktowany był jako dodatkowy atut

w procesie rekrutacji studentów/absolwentów uczelni ubiegających się o staż/pracę w sektorze bankowym. W 2022 r. rozpoczęła działalność *Grupa robocza koordynatorów bankowych ds. popularyzacji certyfikacji wewnątrz banków i wymiany wzajemnej informacji*. Celem prac Grupy jest usprawnienie procesów komunikacyjnych wewnątrz banków w zakresie programów certyfikacyjno-rozwojowych jako elementu polityki HR i rozwoju kompetencji pracowników banków przy planowaniu ich ścieżek karier, systemów motywacyjnych, programów talentowych i mentoringowych.

W 2022 r. ZBP na wniosek banków przyznał pracownikom sektora bankowego 90 stopni zawodowych, potwierdzonych Certyfikatami ZBP 77 Dyplomowanego Pracownika Bankowego, 10 Menedżera ds. Zarządzania Procesami i Jakością i 3 Certyfikowanego Konsultanta ds. Finansowych.

W 2022 r. ZBP przeprowadził 14 egzaminów, w tym: 11 na *Europejski Certyfikat Bankowca EFCB 3E*, po 1 na poziomie *Menedżera oraz Senior Menedżera ds. Zarządzania Procesami i Jakością* oraz 1 po *Studium Bankowości na poziomie Dyplomowanego Pracownika Bankowego*. Łącznie do egzaminów przystąpiło 236 osób, a zdały 203 (w porównaniu do 2021 r. nastąpił wzrost uczestników o 51%). We współpracy z Komitetem ds. Finansowania Nieruchomości ZBP przeprowadzono także 3 egzaminy dla rzeczoznawców majątkowych po szkoleniu *Wycena nieruchomości na potrzeby zabezpieczenia wiarytelności bankowych*, do których przystąpiły 84 osoby, a zdało 66 osób.

A black and white photograph of a person's hand in a dark suit sleeve using a calculator on a desk. In the background, there are financial charts and a laptop. A yellow rectangular box is overlaid on the top right of the image, containing white text.

GOSPODARCZE TŁO DZIAŁALNOŚCI BANKÓW W 2022 R.

I. SYTUACJA MAKROEKONOMICZNA

Rok 2022 zapowiadał się jako dobry okres realizacji szybkiego tempa wzrostu gospodarczego, dalszego wychodzenia ze strat powstałych w okresie pandemii koronawirusa w 2020 r. i na początku 2021 r. Faktycznie, pierwsze miesiące roku potwierdzały te oczekiwania. Tempo wzrostu było bardzo wysokie, w Polsce prowadzące do powstania ryzyka pojawienia się nierównowag w gospodarce.

Jednak wybuch wojny między Rosją a Ukrainą 24 lutego 2022 r. spowodował całkowite załamanie scenariusza szybkiego wzrostu. Załamanie gospodarki ukraińskiej oraz sankcje nakładane przez wiele rozwiniętych krajów świata na Rosję spowodowały zasadnicze zerwanie łańcuchów dostaw. Ukraina była bardzo potężnym dostawcą żywności w skali światowej, a także była producentem wielu materiałów i komponentów dla budownictwa i przemysłu europejskiego. Rosja zaś była bardzo ważnym dostawcą surowców energetycznych (ropy naftowej, gazu ziemnego, węgla) oraz innych kopalni, w tym także metali rzadkich, niezbędnych dla transformacji energetycznej świata.

W wyniku drastycznego spadku dostaw tych surowców i komponentów obniżyła się dynamika produkcji w wielu krajach, bardzo silnie wzrosły ceny, zwłaszcza żywności i surowców energetycznych, a rządy wielu krajów i podmioty prywatne musiały podejmować w trybie pilnym decyzje o zmianie kierunków importu tych produktów i stworzeniu możliwości ich transportu i przyjęcia w swoich krajach. Doprowadziło to do szybkiego wzrostu tych produktów i poważnych obaw dotyczących możliwości zaopatrzenia gospodarki w niezbędne materiały. Dotyczyło to tak fundamentalnych kwestii jako obawy klęski głodu w wielu krajach Afryki, czy też brak surowców energetycznych niezbędnych do ogrzania mieszkań i domów mieszkalnych w okresie zimy na półkuli północnej. Stąd wiele uwagi było poświęcone dostawie na czas i wypełnieniu składów i magazynów takimi surowcami, jak węgiel czy gaz, a w następnej kolejności dostawa ropy naftowej dla potrzeb utrzymania międzynarodowego transportu lądowego i morskiego.

Obniżenie poziomu bezpieczeństwa w następstwie wybuchu wojny w Europie Środkowej spowodowało także decyzje wielu krajów o pilnym zwiększeniu wydatków na cele militarne. Z jednej strony służyły one wzmocnieniu potencjału obronnego i zwiększeniu siły odstraszenia potencjalnych przeciwników, z drugiej zaś umożliwiały one udzielanie militarnego wsparcia walczącej Ukrainie. Ta tendencja była przy tym obserwowana nie tylko w wielu krajach Europy, ale także na kontynencie azjatyckim, gdzie wybuch wojny w Ukrainie spowodował dalszy wzrost napięcia i obaw o sposób prowadzenia polityki zagranicznej przez Chiny i jej mocarstwowe ambicje nie tylko na tym kontynencie, ale także w Afryce czy Ameryce Południowej.

Zwiększenie wydatków wojskowych, spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego, znacznie wyższa inflacja oraz rosnące stopy procentowe stanowiły najważniejsze wyzwania dla utrzymania w ryzach finansów publicznych. Poważnymi wydatkami publicznymi okazała się realizacja różnych programów osłonowych, służących ochronie przynajmniej części społeczeństwa przed wzrostem kosztów utrzymania na skutek podwyżek cen żywności i energii. W warunkach rosnących obaw inwestorów, w tym

zwłaszcza zagranicznych, szereg krajów miało coraz większe trudności z prowadzeniem ekspansywnej polityki fiskalnej. Przekonały się o tym tak wysoko rozwinięte i stabilne gospodarki, jak Wielka Brytania. Niewolna od tych wyzwań była administracja amerykańska czy władze w Polsce i innych krajach naszego regionu. Wiele emisji obligacji skarbowych zostało odwołanych lub nie powiodło się, potęgując problemy finansów publicznych powstałe w okresie pandemii koronawirusa i prowadzenia polityki fiskalnego wspomagania gospodarki.

Całkiem nowym wyzwaniem gospodarczym okazała się wysoka inflacja. Po wielu latach bardzo niskiego tempa wzrostu cen, niskich oficjalnych stóp procentowych, dyskusji na temat stosowania ujemnych stóp procentowych, świat stanął wobec powrotu wysokiej inflacji, która nie była widziana w rozwiniętych krajach świata od kilku dziesięcioleci. Szereg banków centralnych w 2022 r. podchodziło ze znaczną rezerwą do problemu rosnących cen, uznając je za zjawisko przejściowe, obawiając się spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego lub uznając, że w zmiennych warunkach nie sposób prawidłowo przewidywać tempa wzrostu cen i usług. Stąd w wielu krajach decyzje o podnoszeniu stóp procentowych były mocno spóźnione, a jednocześnie inflacja przekroczyła poziom 10%. W Europie najwyższe wskaźniki inflacji odnotowały w 2022 r. kraje Europy Środkowo-Wschodniej, niezależnie od tego, czy miały one wspólną walutę euro, czy też utrzymały walutę krajową. Wynikała ona przede wszystkim z silniejszego powiązania gospodarek tych krajów z Rosją i Ukrainą i dodatkowo presja cenowa była wzmacniana przez wielką falę uchodźców z Ukrainy, którzy przybyli do krajów granicznych i generowali większy popyt na żywność i towary pierwszej potrzeby. Na koniec 2022 r. inflacja jawiła się jako jedno z podstawowych wyzwań, przed jakimi stoi współczesna gospodarka światowa. Od determinacji władz monetarnych będzie zależało, czy ta bardzo poważna choroba ekonomiczna będzie destabilizować gospodarki niemal wszystkich krajów świata poprzez tworzenie spirali cenowo-kosztowo-płacowej, trudnej do zatrzymania w szybkim tempie.

W gospodarce światowej, także europejskiej i polskiej, miniony rok był także okresem postępu w zakresie wdrażania idei transformacji energetycznej, ograniczania śladu węglowego, zmierzania w kierunku zero emisyjności gospodarki. Warto w tym kontekście odnotować przyjęcie wielu regulacji zmierzających do zmierzenia się z tym wyzwaniem, jak przyjęcie taksonomii, określenia obowiązków ujawniania i raportowania skutków klimatycznych prowadzonej działalności gospodarczej, a także silnego wzrostu cen uprawnień do emisji CO₂ handlowanych na rynku wtórnym. To prowadziło w pierwszej kolejności do dalszego wzrostu cen energii w wielu krajach silnie opartych tradycyjnie na surowcach kopalnych, w kolejnej zaś do poszukiwania form transformacji energetycznej i ponoszenia nakładów inwestycyjnych na pozyskanie energii z nowych źródeł i lepszych sposobów jej magazynowania. W Polsce zaowocowało to pierwszymi decyzjami o budowie elektrowni jądrowych, zamiast kontynuacji budowy kilku bloków węglowych czy gazowych oraz powrotem do dyskusji na temat zwiększenia znaczenia odnawialnych źródeł energii, w tym w formie elektrowni wiatrowych na lądzie i na morzu.

Miniony rok był także rokiem dobrych zbiorów w polskim rolnictwie. Wyższe zbiory hamowały dalszy wzrost cen żywności, co wpływało także na rentowność produkcji rolnej. Szczególnie negatywny wpływ na wyniki branży miały rosnące ceny nawozów sztucznych, które poprzednio były z jednej strony w znacznym stopniu importowane

ze Wschodu, a z drugiej strony problemy z produkcją i ceną energii powodowały ograniczenie produkcji nawozów na rynkach lokalnych. Także produkcja zwierzęca napotykała na bariery spowodowane wysokimi kosztami materiałów.

Jednak zdecydowanie gorsza sytuacja powstała w budownictwie. Duży wpływ materiałów pochodzących ze Wschodu w produkcji tej branży i zmiany cen surowców na rynkach światowych spowodowały drastyczny wzrost kosztów produkcji i wyzwanie w postaci konieczności renegotjowania podpisanych wcześniej wieloletnich kontraktów. Dodatkowo, ta branża została silnie dotknięta brakiem rąk do pracy, jako że licznie pracujący na budowach Ukraińcy wrócili na początku minionego roku do kraju, aby bronić swojej ojczyzny. W drugiej połowie roku budownictwo napotkało bardzo silną barierę w postaci zmniejszonego popytu na jej produkty. Brak uruchomienia środków unijnych w nowej perspektywie, pogarszające się wyniki finansów publicznych, gorsza kondycja gospodarstw domowych oraz rosnące stopy oprocentowania kredytów powodowały istotne bariery rozwojowe branży i często ograniczenie produkcji.

Rok 2022 cechował się nadal utrzymywaniem się obaw o rozwój sytuacji sanitarnej, co także wpływało na wyniki gospodarcze. Upowszechnienie się w wielu społeczeństwach szczepionek przeciw koronawirusowi, ich modyfikacja w kierunku ochrony także przed kolejnymi mutacjami tej choroby oraz mniejsza zaraźliwość nowych odmian koronawirusa powodowały w sumie, że choć podwyższone reżimy sanitarne zostały jeszcze często utrzymane, to ich realny wpływ na gospodarkę był już wyraźnie mniejszy. Także coraz większe doświadczenie w zakresie świadczenia pracy na odległość powodowało, że wpływ koronawirusa na gospodarkę światową czy polską był już wyraźnie mniejszy niż w latach poprzednich. Dzięki temu mogły odrabiać straty także takie dziedziny gospodarki jak: turystyka, transport, sprzedaż detaliczna (także odbywająca się w centrach handlowych).

Wysoka inflacja oraz wolniej rosnące wynagrodzenia pracownicze spowodowały realne zubożenie społeczeństwa w 2022 r. Obniżyła się realna wartość przeciętnego wynagrodzenia, emerytury. To powodowało pogarszanie się wyników handlu wewnętrznego z upływem minionego roku. Na początku 2022 r. sprzedaż rosła szybko, co było spowodowane odroczoną konsumpcją w okresie pandemii oraz zakupami realizowanymi przez napływających uchodźców. W kolejnych miesiącach wyższa sprzedaż była realizowana dzięki chęci zrobienia większych zapasów w warunkach rosnących cen towarów i usług. Jednak w ostatnim kwartale 2022 r. obserwowano już wyraźne zmniejszenie dynamiki sprzedaży, także w okresie świąt bożonarodzeniowych. Wynikało to z szybko rosnącej inflacji i nienadążającymi za nią wzrostami płac pracowników. Wyższa inflacja spowodowała także zubożenie społeczeństwa w tej części, w jakiej ich bogactwo było utrzymane w formie środków finansowych. Realizowane w tym zakresie zwroty z kapitałów były wyraźnie niższe od skali deprecjacji liczonej wskaźnikiem inflacji.

Te zjawiska powodowały łącznie, że w 2022 r. w Polsce, ale także w innych krajach Europy, była obserwowana sytuacja stopniowego pogarszania się sytuacji makroekonomicznej. W przypadku Polski, ta sytuacja była o tyle odmienna, że ten wzrost był silny na początku roku na tle innych krajów europejskich, zaś z upływem czasu następowało spowolnienie, aż do realnego zmniejszenia się PKB w IV kwartale według

danych wyrównanych sezonowo. W tym czasie niektóre duże gospodarki europejskie zrealizowały swoje wyniki na granicy recesji, ale uzyskując choćby symboliczny wzrost gospodarczy. Te wyniki ubiegłego roku w Polsce nie mogą dawać o satysfakcji, gdyż po załamaniu wszystkich gospodarek w 2020 r. spowodowanym pandemią koronawirusa i po stopniowym odrabianiu strat w kolejnym roku (Polska w całości odrobiła je w 2021 r.), ostatni rok przyniósł ponownie poważne wyzwania gospodarce, wyraźne pogorszenie nastrojów przedsiębiorców i konsumentów, a wyniki makroekonomiczne zmierzały w kierunku osiągnięcia krótkotrwałej recesji. W poszczególnych kwartałach 2022 r. dynamika PKB wyniosła po wyrównaniu sezonowym (tj. w cenach stałych przy roku odniesienia 2015): 4,4% w I kwartale, -2,3% w II kwartale, 1% w III kwartale i - 2,4% w IV kwartale.

Wyniki nie wyrównane sezonowo (w cenach stałych z roku poprzedniego) były o wiele lepsze i wyniosły: 10,5% w I kwartale, 5,6% w II kwartale, 4,5% w III kwartale i 0,3% w IV kwartale.

Finalnie polska gospodarka odnotowała w skali całego 2022 r. wzrost. Według wstępnych szacunków produkt krajowy brutto zwiększył się realnie w 2022 r. o 4,9%, podczas gdy rok wcześniej odnotowano wzrost o 6,8%. Trzeba jednak w tym miejscu dodać, że poza spadającą aktywnością gospodarki w 2022 r., dużo wyższe tempo wzrostu osiągnięte w 2021 r. było wynikiem także niższej bazy odniesienia po lockdownie w 2020 r.

Wstępnie wyliczony nominalny PKB w 2022 r., stanowiący bazę odniesienia dla niektórych wskaźników obrazujących sytuację sektora bankowego, wyniósł 3 067 725 mln PLN (w 2021 r. było to 2 623 947 mln PLN, a w 2020 r. 2 337 672 mln PLN).

Jak już wspomniano, wzrost PKB w Polsce następował w warunkach słabnącej koniunktury na rynkach międzynarodowych. Według wstępnych szacunków Komisji Europejskiej z lutego 2022 r. wzrost ten wyniósł w całej UE i w strefie euro 3,5% (rok wcześniej było to odpowiednio 5,4% i 5,3%).⁴ W Stanach Zjednoczonych wzrost PKB wyniósł 2,1% (przy 5,9% w 2021 r.).⁵ Natomiast w skali globalnej ten wzrost był jeszcze nieco silniejszy i według danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego ze stycznia 2022 r. wyniósł 3,4% wobec 6,2% w 2021 r.⁶ Te liczby pokazują, że wyhamowanie aktywności gospodarczej w Polsce w 2022 r. w porównaniu z rokiem wcześniejszym było wyraźnie wolniejsze niż miało ono miejsce w Europie czy w skali światowej.

Głównym czynnikiem wzrostu produktu krajowego brutto w Polsce był popyt krajowy. Dotyczyło to zarówno spożycia, jak i popytu inwestycyjnego. Wpływ poszczególnych czynników na wzrost gospodarczy był jednak nierównomierny.

Popyt krajowy zwiększył się o 5,5%. Dominujące znaczenie w nim miało nadal spożycie (wzrost o 2,1%), a w nim spożycie gospodarstw domowych (wzrost o 3%).

4 Źródło: ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecast/economic-forecast/winter-2022-economic-forecast-growth-expected-regain-traction-after-winter-slowdown_en

5 Źródło: bea.gov/news/2023/gross-domestic-product-fourth-quarter-and-year-2022-second-estimate

6 Źródło: imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/01/31/world-economic-outlook-update-january-2023

Po wyższej bazie odniesienia z 2021 r. i trudniejszych warunkach makroekonomicznych zapotrzebowanie na dobra konsumpcyjne nie rosło już tak szybko. W poprzednim roku spożycie wzrosło realnie dużo szybciej, bo o 5,9%, a spożycie gospodarstw domowych o 5,3%.

Akumulacja brutto wzrosła ponownie w wyraźnie szybszym tempie niż spożycie. Było to spowodowane wysokim wykorzystaniem zdolności produkcyjnych, dostępem części przedsiębiorstw do znaczących środków finansowych oraz potrzebą wprowadzenia zmian w gospodarce po wybuchu wojny na Ukrainie. Tym niemniej wyższy wzrost akumulacji nie był aż taki wysoki. Utrzymująca się wysoka niepewność gospodarcza, niestabilność sytuacji oraz niewiadoma dotycząca kierunków zmian gospodarczych powodowały wstrzymanie wielu inwestycji, mimo dysponowania wystarczającymi środkami finansowymi. Można też przypomnieć, że już w poprzednich latach poziom jej był niski. Nakłady brutto na środki trwałe zwiększyły się w 2022 r. o 4,6% (rok wcześniej o 2,1%).

Stopa inwestycji, liczona jako relacja nakładów brutto na środki trwałe do PKB w 2022 r. wyniosła 16,8% (w 2021 r. było to jeszcze 17%).

Niezła koniunktura na rynkach międzynarodowych wpływała na wyniki polskiego handlu zagranicznego. Jednak głównie na skutek bardzo silnego wzrostu cen paliw całoroczny wynik obrotów towarowych Polski z zagranicą okazał się ujemny, drugi rok z rzędu. Wynik ujemny z 2022 r. był zarazem wyraźnie wyższy niż rok wcześniej. Dopiero uspokojenie tempa wzrostu cen paliw spowodowało pewną stabilizację wyników handlu zagranicznego.

Łączna wartość eksportu towarów, liczona w złotych, zwiększyła się wg GUS w 2022 r. o 22,1%, a więc w tempie bardzo zbliżonym do odnotowanego w poprzednim roku. Ekspert liczony w euro zwiększył się o 19,3%, także w tempie bardzo podobnym do uzyskanego w 2021 r. Wpływy z eksportu towarów osiągnęły w 2021 r. poziom 343,8 mld EUR.

Import towarów wyniósł 363,7 mld EUR. Wzrósł on o 28,5% w ujęciu złotowym i o 25,6% wyrażony w euro. Było to tempo bardziej dynamiczne niż w przypadku eksportu i bardzo podobne do wyniku odnotowanego w 2021 r. Dlatego też w ubiegłym roku osiągnięto ponownie ujemne saldo obrotów towarowych. Według wstępnych danych GUS wyniosło ono 92,5 mld PLN (19,8 mld EUR).

Natomiast według wyliczeń NBP nadwyżka importu nad eksportem towarów w 2022 r. wyniosła 24,7 mld EUR, wobec ujemnego salda uzyskanego w 2021 r. w wysokości 7,6 mld EUR. W danych NBP zauważalne było utrzymanie wysokiego dodatniego salda usług. W 2021 r. wyniosło ono 26,8 mld EUR, a rok później wzrosło do 35,9 mld PLN.

W 2022 r. pogłębiło się ujemne saldo dochodów pierwotnych (transferu wynagrodzeń pracowniczych między Polską i zagranicą) oraz saldo dochodów wtórnych (w tym wynikające z transferów unijnych, transferu środków Polaków do Polski i obcokrajowców za granicę).

Na uwagę zasługuje też podobna skala napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich w 2022 r. jak w poprzednim roku. Zwiększyły się w porównaniu z 2021 r. inwestycje w akcje i udziały kapitałowe, zmniejszyły zaś inwestycje w instrumenty dłużne. W sumie inwestycje bezpośrednie w Polsce zwiększyły się o 31,6 mld EUR, podczas gdy inwestycje portfelowe zwiększyły się w tym czasie o 5,6 mld EUR (rok

wcześniej zmniejszyły się o 5,4 mld EUR). Wzrost inwestycji bezpośrednich w dużej części wiązał się z reinwestowaniem zysków, w tym także zysków niewypłaconych na skutek ograniczeń nałożonych przez KNF na nadzorowane instytucje finansowe.

Rachunek bieżący bilansu płatniczego zamknął się w 2022 r. więc według danych NBP ujemnym saldem. Deficyt na rachunku bieżącym wyniósł blisko 20,3 mld EUR, podczas gdy rok wcześniej wyniósł on 8,3 mld EUR. Relacja wyniku obrotów bieżących do PKB w ostatnim roku świadczyła o pogorszeniu równowagi zewnętrznej naszego kraju, ale nadal wydaje się ona mieć jednak charakter przejściowy.

Podstawowe dane obrazujące sytuację ekonomiczną w 2022 r. są umiarkowanym prognozykiem dla przedstawiania prognoz rozwoju gospodarczego Polski na 2023 r. Szczególnie wiele obaw dotyczy projekcji na pierwsze kwartały roku. Można oczekiwać, że będą one słabe, natomiast kolejne powinny być lepsze. Jednak poziom niepewności prognoz wynikających z możliwych zmian sytuacji na skutek licznych niewiadomych każe ostrożnie podchodzić do przedstawianych prognoz. Dotyczą one zwłaszcza rozwoju konfliktu zbrojnego za naszą wschodnią granicą, możliwości utrzymania sankcji gospodarczych względem Rosji w skali międzynarodowej, kształtowania się inflacji, w tym cen żywności i cen energii w szczególności. Pierwsze półrocze może wyraźnie odbić piętno na wynikach całego roku. Także w skali całego roku aktualne przewidywania realnego wzrostu gospodarczego Polski na 2023 r. nie są bardzo silne i ten wzrost może oscylować w granicach pojedynczych procentów, co nie stanowi dobrego prognozyku, także dla możliwości rozwoju sektora bankowego.

Z punktu widzenia działalności banków równie ważne były zmiany, jakie następowały w sytuacji ekonomicznej najważniejszych segmentów klientów bankowych z sektora niefinansowego oraz na rynkach papierów wartościowych.

W 2022 r. produkcja sprzedana przemysłu zwiększyła się dynamicznie (o 9,3%), ale tempo jej wzrostu było też wyraźnie niższe niż w 2021 r. (wzrost o 14,7%). Wynik roku 2021 był jednak pochodną bardzo niskiej bazy z 2020 r. po wybuchu pandemii koronawirusa.

Wzrost sprzedaży odnotowano we wszystkich głównych sekcjach przemysłu. Najbardziej zwiększyła się ona w górnictwie i wydobywaniu, co było wynikiem ograniczonego dostępu do niektórych surowców, zwłaszcza energetycznych, z dotychczasowych kierunków ich importu. W przetwórstwie przemysłowym produkcja zwiększyła się o 10,6%. Na podkreślenie zasługiwał także kolejny rok podniesienia wydajności pracy w przemyśle, który został zrealizowany przy niewielkim wzroście zatrudnienia.

W produkcji budowlano-montażowej wzrost był niższy i wyniósł 6,5%, ale tempo tego wzrostu było słabsze niż w roku poprzednim (wzrost o 8,5%). To spowolnienie dynamiki wynikało ze wzrostu cen materiałów oraz kłopotów z zatrudnieniem, zwłaszcza brakiem pracowników z Ukrainy po wybuchu wojny. Martwić może niewielki wzrost produkcji robót inwestycyjnych (o 1,1%), ale był to i tak wynik lepszy niż w 2021 r., gdy nastąpił realny spadek takich robót. Cieszyć mógł wzrost sprzedaży w 2022 r. w zakresie robót budowlanych specjalistycznych (o 5,4%), natomiast wzrost sprzedaży obiektów inżynierii lądowej był niższy (o 2,8%).

W minionym roku odnotowano wzrost liczby mieszkań oddanych do użytkowania, ale był on słabszy niż w 2021 r. Ten wzrost był jednak umiarkowany i wyniósł tylko 1,7%,

podczas gdy rok wcześniej było to jeszcze 6,3%. Zauważalna była też wyższa dynamika liczbby mieszkań w budownictwie indywidualnym niż w udział budownictwa na sprzedaż.

Słabsze wyniki w porównaniu z 2021 r. były szczególnie widoczne w zakresie liczbby rozpoczętych budów. Liczba ta była mniejsza aż o 27,8%, podczas gdy rok wcześniej odnotowano wzrost o 23,9%. W 2022 r. wydano także mniej pozwoleń na budowę lub dokonano zgłoszenia z projektem budowlanym (o 12,8%). Rok wcześniej także ta liczba wzrosła bardzo dynamicznie, bo o 23,5%.

Te dynamiki pokazują, że o ile wyniki budownictwa w ostatnim roku nie były jeszcze bardzo złe, to zapowiadają się one zdecydowanie gorzej w perspektywie następnych miesięcy.

Wstępne dane statystyczne wskazują także, że wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych za 2022 r. były wyższe w porównaniu z rezultatami 2021 r. Przy wzroście przychodów z całokształtu działalności o 27,4% i wzroście kosztów ich uzyskania o 28,3%, odnotowano w 2022 r. wzrost wyniku finansowego netto przedsiębiorstw o 13%. W minionym roku przedsiębiorstwa uzyskały jedno z najlepszych wyników w ostatnim dziesięcioleciu, niewiele tylko gorsze od rekordowo wysokich uzyskane rok wcześniej. W rezultacie tych wyników zmieniły się główne średnie wskaźniki rentowności przedsiębiorstw. Wskaźnik rentowności brutto ze sprzedaży wzrósł z 5,8% do 6%, ale wskaźnik rentowności obrotu brutto obniżył się (z 6,7% do 6%) i netto (z 5,6% do 5%). Wzrósł natomiast wskaźnik poziomu kosztów (z 93,3% do 94%). Obniżyły się nieco wskaźniki płynności finansowej.

W ubiegłym roku ponownie poprawiała się sytuacja na rynku pracy. W 2022 r. w sektorze przedsiębiorstw przeciętne zatrudnienie wzrosło o 2,6% (przy wzroście w roku poprzednim o 0,3%). Ale już wyniki na koniec 2022 r. w porównaniu z końcem roku poprzedniego pokazują wzrost o zaledwie 0,2%, a zatem w trakcie ostatniego roku dynamika zatrudnienia była malejąca.

Zmniejszyła się natomiast liczba zarejestrowanych bezrobotnych (o 9,3%). Na koniec minionego roku bez pracy było 812 tys. osób i była to liczba o 83 tys. mniejsza niż rok wcześniej. Rok wcześniej liczba bezrobotnych zmniejszyła się jednak o ponad 150 tys. osób. Te dane pokazywały zmianę sytuacji na rynku pracy na koniec dwóch ostatnich lat. W wielu branżach kończył się tzw. rynek pracownika. Stopa bezrobocia rejestrowanego w grudniu 2022 r. wynosiła 5,2% i była o 0,6 pkt proc. niższa niż rok wcześniej. W skali kraju poziom bezrobocia był jednak wyraźnie zróżnicowany i w skali województw rozpiętość wynosiła od 2,9% do 8,8%.

Przyspieszyło ponownie tempo wzrostu przeciętnego wynagrodzenia nominalnego brutto w sektorze przedsiębiorstw, co było pochodną sytuacji na rynku pracy i zdecydowanie wyższego tempa wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych. W 2022 r. wynagrodzenie to wzrosło o 13% (wobec wzrostu w 2021 r. o 8,8%). Jednak na skutek wyższej dynamiki cen siła nabywcza takiego wynagrodzenia po raz pierwszy od lat zmalała – o 2,1%. Rok wcześniej siła nabywcza wzrosła o 3,4%. W grudniu 2022 r. przeciętna realna płaca brutto była już o 5,2% mniejsza niż w grudniu 2021 r. Przeciętna emerytura i renta brutto z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wzrosła w minionym roku o 9,4%. Tempo jej wzrostu było wyższe niż w 2021 r. Jednak siła nabywcza przeciętnej emerytury i renty realnie spadła o 4,7% w porównaniu z 2021 r., co

było wynikiem znacznie gorszym niż rok wcześniej. W 2021 r. realna wartość świadczenia wzrosła o blisko 1,5%. Trzeba jednak też pamiętać o wypłacie w 2022 r. ponownie tzw. trzynastej emerytury, która została wypłacona wszystkim uprawnionym do świadczenia emerytalnego.

Sytuacja ekonomiczna kraju wpływała zasadniczo na kształtowanie się wyników sektora finansów publicznych. Aktywna polityka rządu zmierzająca do prowadzenia aktywnej polityki fiskalnej i ograniczenia skutków wzrostu cen podstawowych towarów prowadziła do wzrostu wydatków budżetowych i rezygnacji z części wpływów z podatku od towarów i usług. Jednocześnie znacznie wyższa faktyczna inflacja w porównaniu do zapisanej w ustawie budżetowej spowodowała znacznie wyższe wpływy z podatków pośrednich. Wpływało to na stabilizację finansów publicznych i większe możliwości w zakresie zwiększania wydatków państwa. Na wyniki budżetu państwa i budżetów samorządowych duży wpływ miała także reforma podatkowa przeprowadzona pod koniec 2021 r. określana jako Polski Ład, a następnie poprawiana zmianami ustaw o podatku dochodowym w trakcie 2022 r.

Według wstępnych danych za 2022 r. zrealizowany deficyt budżetowy był zdecydowanie niższy niż rok wcześniej. Wyniósł on 12,4 mld PLN wobec deficytu 26,4 mld PLN osiągniętego w 2021 r. Oczywiście trzeba w tym miejscu zastrzec, że ostateczny wynik budżetu państwa może jeszcze nieco różnić się od zaprezentowanych wstępnych danych, tym niemniej osiągnięty wynik pokazuje, jakie korzyści uzyskał budżet państwa z tytułu wyższej inflacji i większych wpływów podatkowych z tego tytułu.

Relacja samego deficytu budżetowego do wielkości PKB musiała wyraźnie obniżyć się przy równoległym szybszym wzroście nominalnego PKB. W 2022 r. relacja ta wyniosła 0,4%, podczas gdy rok wcześniej był to 1%.

Trzeba oczywiście wyraźnie w tym miejscu zaznaczyć, że relacja deficytu budżetu państwa do PKB nie pokazuje już wiele w zakresie deficytu finansów publicznych. Trzeba podkreślić, że w tej kwocie nie są uwzględnione oczywiście wszystkie elementy brane pod uwagę przy wyliczaniu wskaźnika deficytu dla potrzeb programu konwergencji. Przy dużym znaczeniu różnych funduszy wykorzystywanych przez administrację centralną, to tam powstają największe składowe finalnej kwoty deficytu finansów publicznych. Można w tym kontekście wymienić Fundusz Przeciwdziałania COVID-19, który prawdopodobnie miał zbliżony lub wyższy deficyt niż budżet państwa. To z niego były finansowane ogromne wydatki związane z dopłatami wynikającymi z zamrożenia cen niektórych produktów. Skala tych wydatków realizowanych poza budżetem państwa ulegała w ostatnich trzech latach stałemu zwiększeniu. Bank Gospodarstwa Krajowego także w 2022 r. wyemitował w celu pozyskania finansowania duże pakiety obligacji, które nie są ujmowane formalnie do długu publicznego w kalkulacji czynionej na cele wewnętrzne. Jednak w ujęciu ESA powiększają one dług publiczny. W 2020 r. podobnie czynił to także Polski Fundusz Rozwoju.

W momencie sporządzania oceny sytuacji ekonomicznej kraju brak było jeszcze finalnych danych dotyczących całego sektora instytucji rządowych i samorządowych za 2022 r. Wstępne dane dotyczące sytuacji finansowej samorządów w 2022 r. pokazały łączny deficyt budżetów tych jednostek w wysokości ok. 7 mld PLN, co było wynikiem zdecydowanie gorszym niż uzyskany rok wcześniej. W 2021 r. budżety lokalne osiągnęły

znacznym wynikiem dodatnim w wysokości 15,9 mld PLN. Dużo słabszy wynik ostatniego roku był skutkiem gorszej koniunktury gospodarczej w porównaniu z 2021 r., ale także bardzo duży wpływ miały zmiany regulacyjne w obszarze podatków, które doprowadziły do obniżenia dochodów jednostek samorządu terytorialnego.

Łączny deficyt finansów publicznych w 2022 r. nie przekroczył według wstępnego wyliczenia poziomu 3% PKB. Był to zatem wynik zdecydowanie gorszy niż w uzyskany w 2021 r., gdy wyniósł on 1,9% PKB liczony wg ESA. W liczbach bezwzględnych deficyt finansów publicznych wyniósł ok. 90 mld PLN, podczas gdy rok wcześniej było to 50,5 mld PLN. Oczywiście trzeba jednak dodać, że wyników ostatnich dwóch lat nie sposób porównywać mechanicznie na skutek istnienia zupełnie innych ekonomicznych uwarunkowań.

W rezultacie wykazanego deficytu wzrósł w 2022 r. po raz kolejny dług sektora finansów publicznych. Jednak nominalne tempo jego wzrostu było znacznie niższe od tempa wzrostu nominalnego PKB. W konsekwencji zmieniła się pozytywnie relacja długu publicznego do PKB. Jeszcze na koniec 2021 r. wyniosła ona 53,8% (wg metodologii ESA 2010) i 43,8% według metodologii krajowej, podczas gdy rok później relacja ta ukształtowała się poniżej – **odpowiednio 50% i 40%**. Tym samym wielkości te znajdowały się one dalej od konstytucyjnego limitu 60%.

Największe znaczenie w długi sektora finansów publicznych ma zadłużenie Skarbu Państwa. W 2022 r. zwiększyło się ono o 100,4 mld PLN, co było wynikiem relatywnie niewiele niższym od rekordowych 124 mld PLN w 2020 r. i zdecydowanie znacznie wyższym od przyrostu zrealizowanego w 2021 r. (40,4 mld PLN). Silny wzrost zrealizowany w 2022 r. nastąpił w warunkach ograniczonego deficytu budżetowego, ale też realizacji poza budżetem państwa wielu programów ostonowych zmierzających do ograniczenia negatywnych skutków ekonomicznych w kraju wojny na Ukrainie. Na koniec 2022 r. zadłużenie Skarbu Państwa wyniosło 1 238 mld PLN. Relacja zadłużenia Skarbu Państwa do PKB ukształtowała się na poziomie 40,4% (rok wcześniej było to 43,4%).

W kontekście zadłużenia Skarbu Państwa na podkreślenie zasługuje mniejsze powiązanie finansów banków z zadłużeniem publicznym niż miało to miejsce rok wcześniej. Na koniec 2022 r. 36,1% zadłużenia Skarbu Państwa było nadal finansowane przez banki poprzez objęcie krajowych (i w znaczenie mniejszym stopniu zagranicznych) obligacji skarbowych. Sektor bankowy posiadał skarbowe papiery wartościowe o sumie 447 mld PLN. Rok wcześniej to zadłużenie było o blisko 5% wyższe i wynosiło 469 mld PLN.

Można też dodać, że od 2020 r. w zadłużeniu tym partycypował także NBP (na kwotę 82,1 mld PLN na koniec 2021 r.). Tym samym banki komercyjne i spółdzielcze posiadały obligacje pomniejszone o tę kwotę. W 2022 r. wynosiła ona 392 mld PLN, co odpowiadało 31,6% zadłużenia Skarbu Państwa. Rok wcześniej udział ten był wyższy (36,4%).

W minionym roku zwiększyło się natomiast zadłużenie Skarbu Państwa wobec nierzzydentów. Tym razem było ono o 45,7 mld PLN wyższe, podczas gdy w 2021 r. zmniejszyło się ono o 7,3 20 mld PLN. Częściowo było to efektem wyższej rentowności polskich papierów kierowanych na rynki zagraniczne, częściowo większymi potrzebami finansowymi Skarbu Państwa, częściowo większym zainteresowaniem inwestorów zagranicznych nabywaniem krajowych skarbowych papierów wartościowych.

Łącznie udział inwestorów zagranicznych w finansowaniu długu Skarbu Państwa wyniósł na koniec 2022 r. 33,2%, tj. o 1,1 pkt proc. wyższy niż na koniec 2021 r. Była to zmiana w odwrotnym kierunku niż w latach poprzednich (w 2021 r. udział zmniejszył się o 1,2 pkt proc.) i wskazywała na większe uzależnienie zadłużenia od finansowania z zagranicy.

Sytuacja polskiej gospodarki, wojna za wschodnią granicą Polski i generalny wzrost awersji do ryzyka inwestorów w warunkach wysokiej inflacji i niepewności, przełożyły się także na wyniki polskiego rynku giełdowego.

Rok 2022 charakteryzował się bardzo silnym spadkiem niemal wszystkich głównych indeksów giełdowych akcji na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. Wyjątkiem były tylko nieliczne wskaźniki sektorowe z obszaru chemii, górnictwa i budownictwa. Wskaźnik WIG obniżył się w 2022 r. aż o 17,1% (po wzroście w 2021 r. o 19,6%), osiągając na koniec minionego roku poziom 57 463 pkt. WIG20 zmniejszył się natomiast o 21% (do poziomu 1 792 pkt na koniec roku), po wzroście o 12,9% rok wcześniej. Wskaźnik WIG-Banki obniżył się zaś aż o 27,6%.

W minionym roku odnotowano 8 debiutów akcji nowych spółek na rynku głównym GPW SA (w 2021 r. było ich 16), a z rynku wycofało się w tym czasie 18 spółek (o 13 mniej niż w 2021 r.). Liczba spółek notowanych na GPW SA zmniejszyła się zatem i wyniosła na koniec 2022 r. 417 firm.

Kapitalizacja giełdy na koniec ubiegłego roku wyniosła 1 114 mld PLN i była niższa od osiągniętej rok wcześniej aż 15,2%. Kapitalizacja spółek krajowych na koniec 2021 r. wyniosła 701 mld PLN, rok później obniżyła się do 575 mld PLN (co oznaczało spadek o 18%). Po silnych wzrostach kapitalizacji w 2021 r. i spadkach w 2020 r. zauważalna była bardzo wysoka zmienność wartości indeksów giełdowych i kapitalizacji giełdy.

W relacji do PKB wskaźnik łącznej kapitalizacji giełdy (uwzględniając tylko spółki krajowe) obniżył się wyraźnie, bo z poziomu 26,9% w 2021 r. do 22,9% w roku następnym.

Udział banków krajowych w kapitalizacji spółek krajowych wyniósł na koniec 2022 r. 26,1% i był o 4,7 pkt proc. niższy niż na koniec 2021 r. Był to wyraźny spadek znaczenia, ale warto przypomnieć, że rok wcześniej odnotowano silny wzrost kapitalizacji giełdowej banków. Wówczas ich udział wzrósł do 30,8% i był aż 8,2 pkt proc. wyższy niż na koniec 2020 r. Te olbrzymie zmiany znaczenia banków w kapitalizacji giełdy wynikały ze zmieniających się nastrojów inwestorów w zakresie lokowania kapitału w akcje banków na skutek odmiennych uwarunkowań ekonomicznych i regulacyjnych prowadzenia biznesu bankowego i wynikających z nich perspektyw wyników finansowych wielu banków.

Na rynku Catalyst wielkość obrotów obligacjami skarbowymi i obligacjami BGK wzrosła bardzo silnie. Obroty wzrosły blisko trzykrotnie. Wyraźnie zwiększyły się także obroty obligacjami korporacyjnymi. W tym obszarze wzrost wyniósł aż 77%. Zmniejszyły się nieco obroty obligacjami spółdzielczymi i jednocześnie wzrosły wyraźnie obroty listami zastawnymi, ale ich znacznie w obrotach na rynku Catalyst pozostawało marginalne.

Na rynku NewConnect obserwowano wyraźne pogorszenie wyników i odwrócenie trendu z poprzednich lat. Było to wynikiem bardzo dużej dynamiki uzyskanej rok

wcześniej. Liczba podmiotów debiutujących na tym rynku była podobna 16 (32) do liczby spółek, które go opuściły (17). W rezultacie liczba podmiotów notowanych na tym rynku zmniejszyła się minimalnie – do 379.

Indeks rynku NewConnect zmniejszył się w 2022 r. o 19,6% do poziomu blisko 313 pkt (rok wcześniej zmniejszył się on w podobnych rozmiarach – 21,2%), a wartość obrotów instrumentami zmniejszyła się o ponad połowę (po spadku o prawie 2/3 już w 2021 r.), osiągając poziom niecałych 2,5 mld PLN w skali roku. Kapitalizacja rynku zmniejszyła się o 20,8% do poziomu 14 517 mln PLN. Rok wcześniej zmniejszyła się ona o 7,2%.

2. POLITYKA BANKU CENTRALNEGO I POLITYKA STÓP PROCENTOWYCH BANKÓW

W *Założeniach polityki pieniężnej na 2022 r.*⁷ Rada Polityki Pieniężnej potwierdziła prowadzenie polityki pieniężnej w oparciu o strategię bezpośredniego celu inflacyjnego. Rada Polityki Pieniężnej postanowiła utrzymać średniookresowy cel inflacyjny na poziomie 2,5% z symetrycznym przedziałem odchyień o szerokości +/- 1 pkt proc. Przy realizacji polityki pieniężnej Rada miała kłaść zwiększony nacisk na elastyczne stosowanie strategii celu inflacyjnego, zapewnienie długookresowej stabilności cen oraz sprzyjanie zrównoważonemu wzrostowi gospodarczemu i stabilności systemu finansowego. W przypadku odchylenia inflacji od celu, Rada w sposób elastyczny miała określić pożądane tempo powrotu inflacji do celu, tak aby szybki powrót do celu nie wiązał się z istotnymi kosztami dla stabilności makroekonomicznej lub finansowej. Rada potwierdziła także, że będzie dążyć do realizacji celu w warunkach płynnego kursu walutowego, nie wykluczając interwencji na rynku walutowym.

Warto przypomnieć w tym miejscu, że już w momencie przyjmowania *Założeń*, ten średniookresowy cel inflacyjny już zadaniem bardzo ambitnym, gdyż właściwie przez cały 2021 r. wskaźnik wzrostu cen i usług konsumpcyjnych kształtował się na poziomie 2,5% lub wyższym. Jeszcze w pierwszym kwartale 2021 r. mieścił się on w górnej granicy dopuszczalnego odchylenia od celu inflacyjnego. Jednak w następnych miesiącach stopniowo zwiększał się on, a w drugiej połowie roku, a zwłaszcza w IV kwartale tempo inflacji wyraźnie przyspieszyło. Finalnie na koniec 2021 r. wskaźnik wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych w ujęciu grudzień do grudnia wyniósł 8,6%. Średnioroczny wskaźnik wzrostu cen w 2021 r. (5,1%) był w 2021 r. niższy, co było zjawiskiem naturalnym w okresie szybkiego zwiększania się indeksu wzrostu cen towarów i usług w ostatnich miesiącach roku.

W 2022 r. następował stały wzrost wskaźnika inflacji przez cały czas. Jeszcze w pierwszych dwóch miesiącach pozostawała ona na poziomie z końca 2021 r., jednak już od marca (od wybuchu wojna na Ukrainie) wyraźnie ona przyspieszyła. W marcu 2022 r. przekroczyła ona już 10% w skali roku i następnie wyraźnie pięła się w górę. W październiku osiągnęła rekordowy poziom w 2022 r. – 17,9%. W następnych

⁷ Źródło: *Założenia polityki pieniężnej na 2022 r.*, NBP, 2021 r.

dwóch miesiącach uległa ona niewielkiemu zmniejszeniu, które jednak nie było jeszcze zapowiedzią stopniowego obniżania się wskaźnika wzrostu cen. W większym stopniu zadziały czynniki przejściowe. Na koniec 2022 r. wskaźnik wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych w ujęciu grudzień do grudnia osiągnął poziom 16,6%. Średnioroczny wskaźnik wzrostu cen w 2022 r. wyniósł 14,4%. Były to wskaźniki najwyższe od ponad 25 lat, od momentu osiągnięcia stopniowego zmniejszenia inflacji w okresie restrukturyzacji gospodarki na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku.

Trzeba w tym miejscu odnotować, że wzrost inflacji miał miejsce w ubiegłym roku w całej Europie. Wyraźnie wolniejsze tempo wzrostu było jednak w krajach Europy Zachodniej, zaś znacznie szybsze w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Wysoka inflacja w tym regionie dotknęła kraje będące w strefie euro oraz kraje, które utrzymały swoje waluty narodowe. Tym niemniej poziom inflacji w Polsce był jednym z najwyższych spośród wszystkich krajów UE.

Zgodnie z *Założeniami polityki pieniężnej na 2022 r.* osiągnięciu założonego celu polityki pieniężnej miało służyć odpowiednie wykorzystanie instrumentów polityki monetarnej. Głównym instrumentem były stopy procentowe, przy czym wytyczającymi kierunek prowadzonej polityki były tradycyjnie już stopy: referencyjna, lombardowa i depozytowa. Operacje otwartego rynku miały być podstawowym instrumentem umożliwiającym utrzymywanie stóp rynku międzybankowego na pożądanym poziomie. Wśród innych instrumentów wymieniono rezerwę obowiązkową, przy której zaznaczono, iż zmiana wysokości stopy rezerwy jest uzależniona od kształtowania się płynności w sektorze bankowym.

Rada Polityki Pieniężnej w aktualnym okresie wzrostu inflacji zbyt długo nie doceniła w swoich decyzjach skali możliwego wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych, uznając go za zjawisko przejściowe i krótkookresowe. Podejmowane decyzje w polityce pieniężnej były w dużym stopniu skoncentrowane na odbudowanie i utrzymaniu wzrostu gospodarczego po pandemii i przeciwdziałaniu wzrostowi bezrobocia niż faktycznemu zwalczaniu inflacji. Rada Polityki Pieniężnej akceptowała wyższy poziom wzrostu cen, uznając często, że na procesy oddziaływały czynniki, na które polityka pieniężna nie ma wpływu. W efekcie w pierwszej części 2022 r. był kontynuowany proces podnoszenia oficjalnych stóp procentowych, ale nie nadążał on za wzrostem inflacji, a w ostatnich miesiącach minionego roku Rada Polityki Pieniężnej zrezygnowała całkowicie z walki z inflacją za pomocą wysokości stóp procentowych. Dodatkowo, nie pomagała polityka informacyjna organu odpowiedzialnego za politykę monetarną. Często była ona niespójna i zmienna w czasie mimo stałego wzrostu wskaźników inflacji.

W 2021 r. proces podnoszenia oficjalnych stóp procentowych przez NBP rozpoczął się dopiero w październiku, gdy bieżące odczyty rynkowe inflacji przekroczyły już poziom 5,5%. Do końca 2021 r. Rada Polityki Pieniężnej podjęła trzy decyzje o wzroście stóp procentowych, a więc na każdym swoim posiedzeniu i tendencja została podtrzymana także w pierwszej połowie 2022 r. W III kwartale obniżono skalę podwyżki stóp procentowych i następnie zaniechano dalszych zmian.

Podstawowe stopy procentowe NBP w 2022 r.

Data zmiany	Stopa kredytu redyskontowego	Stopa kredytu lombardowego	Minimalna stopa rentowności 14-dniowych operacji otwartego rynku (tzw. stopa referencyjna)	Stopa depozytowa
9 grudnia 2021 r.	1,80	2,25	1,75	1,25
5 stycznia 2022 r.	2,30	2,75	2,25	1,75
9 lutego 2022 r.	2,80	3,25	2,75	2,25
9 marca 2022 r.	3,55	4,00	3,50	3,00
7 kwietnia 2022 r.	4,55	5,00	4,50	4,00
6 maja 2022 r.	5,30	5,75	5,25	4,75
9 czerwca 2022 r.	6,05	6,50	6,00	5,50
8 lipca 2022 r.	6,55	7,00	6,50	6,00
8 września 2022 r.	6,80	7,25	6,75	6,25

Źródło: Dziennik Urzędowy NBP.

W kontekście decyzji podejmowanych przez Radę Polityki Pieniężnej warto odnotować, że reakcje innych banków centralnych na szybko rosnące wskaźniki wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych były różne. Najmocniej i najszybciej zareagowały banki centralne naszego regionu, przy czym bank centralny Czech zrobił to szybciej i silniej, w ślad za nim poszedł bank centralny na Węgrzech, a NBP znalazł się na ścieżce podnoszenia stóp procentowych dopiero za nimi. Na koniec 2022 r. stopa procentowa dla dwutygodniowych operacji repo wynosiła w Czechach 7%, a stopa lombardowa 8%. Na Węgrzech stopa bazowa banku centralnego wynosiła w tym samym momencie 13%.

W największych bankach centralnych świata decyzje o podnoszeniu stóp procentowych dojrzewały dłużej, ale to właśnie one są bardziej zdeterminowane, aby za pomocą podwyżek stóp procentowych doprowadzić do wyraźnego obniżenia inflacji. Ani FED, ani EBC, ani Bank Anglii nie zakończyły jeszcze procesu podnoszenia stóp procentowych, mimo że oznaki spowolnienia inflacji są tam silniejsze niż w Polsce.

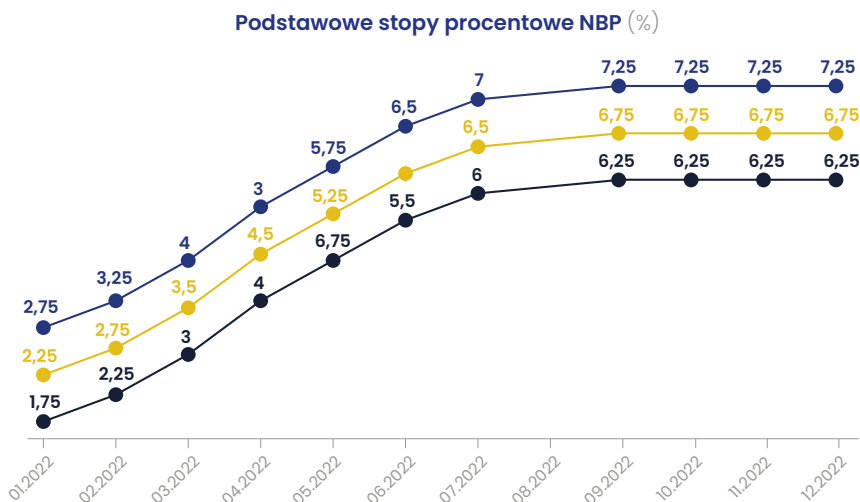
W 2021 r. w USA FED nie podjął jeszcze decyzji o zmianie stóp procentowych, ale od marca 2022 r. proces ten rozpoczął się. Na koniec 2022 r. stopa procentowa rezerwy federalnej wynosiła 4,25%-4,5%, ale podwyżki były ogłaszane jeszcze we wrześniu, listopadzie i grudniu ubiegłego roku i na początku roku następnego.

Podobnie zachowywał się Bank Anglii, który podjął pierwszą decyzję o podniesieniu swojej stopy procentowej o 0,15 pkt proc. na posiedzeniu jeszcze w grudniu 2021 r. Do końca ubiegłego roku została ona podniesiona do 3% i proces był kontynuowany na początku następnego roku.

Europejski Bank Centralny najdłużej wstrzymywał się z decyzjami o zmianie swoich stóp procentowych. Zaczął robić to dopiero w lipcu 2022 r. i poziom stóp procentowych w tym banku pozostawał najniższy spośród wymienionych tu banków. Na koniec 2022% stopa procentowa dla podstawowych operacji refinansujących wynosiła tylko 2,5%.

Silniejsze zmiany stóp procentowych w NBP w porównaniu z największymi bankami centralnymi świata spowodowały, że rozpiętość w poziomie stóp procentowych stosowanych przez polski bank centralny i tymi najważniejsze banki centralne na świecie w 2022 r. zwiększyła się. Nie przełożyło się to jednak w istotny sposób na zmianę kursu waluty polskiej względem głównych walut światowych. Zwiększenie rozpiętości może okazać się jednak czasowe, jeśli NBP potwierdzi w bieżącym roku zatrzymanie procesu podwyższania stawek, a największe banki centralne świata będą zdeterminowane utrzymać obecne nastawienie w polityce pieniężnej. Zwiększenie rozpiętości w poziomie stóp procentowych w 2022 r. wynikało z różnicy w poziomie inflacji i większej awersji do ryzyka w małych gospodarkach w porównaniu z rynkiem strefy euro czy Stanami Zjednoczonymi Ameryki (swoistej premii za większe ryzyko inwestowania w krajach naszego regionu).

Na skutek bardzo wysokiej inflacji w 2022 r. i znacznie wolniejszego tempa podnoszenia poziomu stóp procentowych przez RPP nastąpiło dalsze bardzo silne obniżenie realnego oprocentowania stosowanego w naszym kraju. Powodowało to odpływ wielu depozytów bankowych w kierunku innych inwestycji, w tym inwestycji mieszkaniowych oraz ponoszenie poważnych strat finansowych przez deponentów banków. Stwarzało także warunki do kredytowania po koszcie niepokrywającym kosztu utraty wartości pieniądza.

Źródło: Dane NBP.

Zmiany stóp procentowych przez NBP miały olbrzymi wpływ na prowadzenie biznesu przez banki i na ich politykę stóp procentowych wobec klientów sektora niefinansowego. Wysokość stóp procentowych stosowanych przez banki obrazuje statystyka NBP, gdzie wyodrębnione zostały dane dotyczące oprocentowania stanów, liczone jako iloraz odsetek w relacji do średnich stanów wartości umów oraz oprocentowanie nowych umów ustalane jako oprocentowanie efektywne. Istotna różnica między obu podejściami polega także na tym, iż dane dotyczące oprocentowania stanów, odnoszą się do faktycznych wielkości odsetek płaconych lub pobieranych, natomiast wskaźnik nowych umów wskazuje na stopę, po której bank jest skłonny udzielić kredytu lub przyjąć depozyt w danym okresie. Ta różnica ma większe znaczenie w warunkach zmieniających się stóp procentowych banku centralnego.

Średnie oprocentowanie podstawowych rodzajów depozytów i kredytów, przy zastosowaniu tych metodologii zbierania danych, przedstawiają poniższe tabele. Zaprezentowanie obu rodzajów danych podyktowane jest faktem, że nie wszystkie podstawowe formy depozytów i kredytów są objęte statystyką w każdej z tych metodologii oraz z wspomnianych wyżej różnic metodologicznych. Informacje publikowane przez NBP są przygotowywane na podstawie danych zbieranych z kilkunastu banków, które łącznie dysponują zdecydowaną większością udziału w rynku usług bankowych w Polsce. Trzeba też odnotować, że zmiany oprocentowania poszczególnych depozytów i kredytów przy ogólnym niewielkim poziomie zmian mogą wynikać z powodów statystycznych (zaokrąglenia, zmiany próby).

Średnie oprocentowanie stanów depozytów i kredytów złotych w polskim systemie bankowym w grudniu 2021 r. i w kolejnych miesiącach 2022 r.

Okres	XII 2021 r.	Poszczególne miesiące 2022 r.											
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Depozyty terminowe gospodarstw domowych	0,4	0,6	0,7	0,9	1,2	1,6	2,4	3,3	3,9	4,3	4,5	4,9	5,2
Rachunki bieżące przedsiębiorstw	0,1	0,1	0,2	0,4	0,4	0,5	0,7	0,8	0,9	0,9	1,1	1,1	1,2
Depozyty terminowe przedsiębiorstw	0,5	0,8	1,1	1,7	2,6	3,4	4,1	4,8	5,2	5,7	5,6	5,8	5,7
Kredyty konsumpcyjne dla gospodarstw domowych	7,0	7,5	8,0	8,2	9,1	9,5	10,0	10,5	10,7	10,9	11,2	11,3	11,3
Kredyty mieszkaniowe dla gospodarstw domowych	3,1	3,7	4,3	4,8	5,6	6,3	7,2	7,9	5,1	3,4	4,8	3,9	5,3
Kredyty dla przedsiębiorstw	3,4	4,1	4,5	5,1	6,1	7,0	7,6	8,4	8,6	8,8	8,9	9,1	8,9

Źródło: Dane NBP.

Średnie oprocentowanie nowych umów depozytów i kredytów złotych w polskim systemie bankowym w grudniu 2021 r. i w kolejnych miesiącach 2022 r.

Okres	XII 2021 r.	Poszczególne miesiące 2022 r.											
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Depozyty terminowe gospodarstw domowych	0,7	1,0	1,2	1,5	2,0	3,4	4,6	4,8	5,1	5,4	5,4	5,8	6,3
Depozyty terminowe przedsiębiorstw	0,8	1,2	1,5	2,3	3,3	4,1	4,8	5,3	5,6	5,6	5,7	5,7	5,5
Kredyty konsumpcyjne dla gospodarstw domowych	7,5	8,8	9,0	9,2	9,8	10,3	10,9	11,3	11,2	11,7	11,8	11,1	11,6
Kredyty mieszkaniowe dla gospodarstw domowych	4,6	5,1	5,5	6,0	6,6	7,2	8,2	8,8	9,2	9,0	9,0	9,3	9,2
Kredyty dla przedsiębiorstw	3,8	4,2	4,6	5,7	6,6	7,5	8,3	8,7	8,7	8,9	8,8	8,9	8,7
Kredyty dla przedsiębiorców indywidualnych	6,3	7,5	8,3	8,6	10,0	10,8	11,9	11,7	11,0	11,5	11,5	12,1	11,9

Źródło: Dane NBP.

Analiza średniego poziomu oprocentowania (w ujęciu przedmiotowym) stosowanego przez banki w kolejnych miesiącach 2022 r. wskazuje na naturalne skutki podwyższenia oficjalnych stóp procentowych w warunkach stosowania przez banki głównie stałego oprocentowania depozytów i zmiennego oprocentowania kredytów. Przy kolejnych decyzjach NBP o podwyższeniu stóp procentowych szybciej rosło średnie oprocentowanie kredytów, które były indeksowane automatycznie, gdy większość z nich była oparta na stopie zmiennej, najczęściej na WIBOR. Dodatkowo, oczekiwania dalszych podwyżek stóp procentowych przez Radę Polityki Pieniężnej mogły powodować, że okresowo wzrost stawek WIBOR przekraczał zmiany oficjalnych stawek wprowadzanych przez NBP. Ponadto, pogarszająca się z upływem czasu sytuacja makroekonomiczna powodowała, że banki zdecydowały się także na podnoszenie w przypadku nowych umów marż kredytowych jako ceny za ryzyko.

Po stronie depozytowej ta reakcja w postaci średniego oprocentowania depozytów nie była aż tak szybka, gdyż musiały wygasnąć obowiązujące jeszcze terminy umów depozytowych. Ta reakcja nie powinna być jednak w 2022 r. zbyt opóźniona, gdyż skala depozytów terminowych w bankach w stosunku do depozytów bieżących była na koniec 2021 r. jeszcze bardzo mała i tym samym środki na rachunkach bieżących mogłyby być szybko przekształcone w depozyty terminowe o wyższym oprocentowaniu. Problem polegał jednak na tym, że banki były tak silnie nadpłynne w pierwszej połowie

2022 r. (o czym świadczy chociażby skala operacji otwartego rynku i portfel skarbowych papierów wartościowych w bankach), że banki nie były w tym okresie zainteresowane podnoszeniem oprocentowania nowych depozytów terminowych.

Silniejsze zmiany średniego oprocentowania depozytów nastąpiły dopiero w II połowie minionego roku. Banki nadal miały znaczną nadwyżkę płynności, ale jednak zaczęły stopniowo podnosić oprocentowanie depozytów, szczególnie w ostatnim kwartale 2022 r. Wynikało to z dwóch istotnych przyczyn. Po pierwsze, politycy zaczęli zwracać uwagę na niewielkie zmiany oprocentowania depozytów bankowych w 2022 r. i sugerować działania względem sektora zachęcające do pożądaných ich zdaniem zmian oprocentowania lokat bankowych. Po drugie, wprowadzenie tzw. wakacji kredytowych dla kredytobiorców kredytów mieszkaniowych w walucie polskiej oraz duża popularność tego rozwiązania wśród klientów spłacających kredyty spowodowała, że poziom płynności finansowej banków nieco obniżył się i część banków zaczęła poszukiwać nowych środków na rynku poprzez oferowanie znacznie wyższego oprocentowania.

Oczywiście zmiany średniego oprocentowania depozytów i kredytów były bardziej dynamiczne i widoczne w zestawieniu stóp procentowych stosowanych dla nowych umów z klientami niż w przypadku zestawienia średniego oprocentowania stanów. W warunkach podwyżek stóp procentowych przez NBP zmiany średniego oprocentowania nowych umów depozytowych i kredytowych powinny następować niemal automatycznie. Tak się jednak nie stało w odniesieniu do oprocentowania depozytów. Banki mając dużą nadpłynność, nie kwapiły się do szybkiego podwyższania oprocentowania depozytów i z tego powodu osiągnęły poważne zwiększenie dochodu odsetkowego. Jednak w tym ujęciu wzrost średniego oprocentowania depozytów był wyraźnie szybciej widoczny niż przy analizie średniego oprocentowania stanów.

W konsekwencji wzrost przychodów odsetkowych banków przez zdecydowaną większość ubiegłego roku po decyzjach Rady Polityki Pieniężnej był znacznie większy niż zmiana kosztów odsetek naliczanych od posiadanych depozytów.

W 2022 r. widać było też utrzymywanie się odmiennego podejścia banków w zakresie oprocentowania stosowanego w przypadku depozytów terminowych przedsiębiorstw i gospodarstw domowych. W przypadku tych pierwszych oprocentowanie zwiększało się w sposób dużo wolniejszy przez większość ubiegłego roku, aby dopiero w II połowie przybrać zdecydowanie większe rozmiary. Na te zmiany wpłynęły czynniki, które już były wymienione powyżej.

W odniesieniu do depozytów przedsiębiorstw sytuacja była nieco odmienna. Po pierwsze, oprocentowanie depozytów poprzednio było określone na bardzo niskim poziomie, wcześniej nawet mogło być stosowane ujemne oprocentowanie, niestosowane w relacjach z klientami detalicznymi, nieprofesjonalnymi. Po drugie, część depozytów terminowych przedsiębiorstw była oparta na stopach rynku międzybankowego, co automatycznie zmieniało oprocentowanie takich lokat. Po trzecie, możliwości oddziaływania przedsiębiorstw w relacjach z bankami były inne i one prowadziły także do szybszej zmiany oprocentowania lokat. Trzeba jednak zaznaczyć, że sytuacja płynnościowa banków była na tyle dobra, że te instytucje nie musiały w zakresie oprocentowania depozytów uprzywilejowywać gospodarstw

domowych, choć warto przypomnieć, że pod względem regulacyjnym te depozyty są lepiej traktowane w zakresie obliczania wymogów płynnościowych.

Analizując średnie oprocentowanie stanów kredytów mieszkaniowych warto odnotować najpierw wzrost oprocentowania kredytów w rozmiarze adekwatnym do zmian przeprowadzonych przez NBP, a następnie bardzo silny spadek średniego oprocentowania. Ten wynik można wiązać z wprowadzeniem wakacji kredytowych, które spowodowały możliwość zawieszenia spłaty kredytu przez wybrane kilka miesięcy i brak wpływów odsetkowych od klientów. Jednocześnie niewielkie zainteresowanie nowym kredytem mieszkaniowym po podwyżkach stóp procentowych przez NBP spowodował, że te obniżone wpływy nie mogłyby być skutecznie zminimalizowane przez generowanie przychodów z nowo udzielonych kredytów mieszkaniowych. W końcu, stopniowe wprowadzenie przez banki kredytów mieszkaniowych o okresowo stałej stopie procentowej też powodowało, że przyrost przychodów odsetkowych stawał się ograniczony w warunkach zmian stóp procentowych w NBP.

W zakresie kredytów dla przedsiębiorstw, a także dla przedsiębiorców indywidualnych, również nastąpiły wyraźne zmiany oprocentowania kredytów w 2022 r. Jednak dla przedsiębiorstw wzrost oprocentowania kredytów był generalnie nieco mniejszy niż dla gospodarstw domowych, co można wiązać z dążeniem do wzrostu akcji kredytowej. Po wprowadzeniu wakacji kredytowych dla kredytobiorców kredytów mieszkaniowych dane dotyczące oprocentowania stanów stały się nieporównywalne. Natomiast w zakresie oprocentowania nowych umów oprocentowanie kredytów dla przedsiębiorstw pozostało niższe niż w przypadku kredytów mieszkaniowych i kredytów konsumenckich dla gospodarstw domowych.

Natomiast zauważalny był jednocześnie o wiele szybszy wzrost oprocentowania kredytów dla przedsiębiorców indywidualnych. Tempo wzrostu oprocentowania nowych kredytów było nawet wyższe niż zmiany wprowadzone przez Radę Polityki Pieniężnej. Widać zatem, że w tym obszarze banki podjęły decyzję o zwiększeniu swojej marży kredytowej i to w warunkach zmniejszenia się wolumenu takich kredytów w bankach.

W ujęciu podmiotowym w zakresie relacji banków z podmiotami gospodarczymi można zauważyć, że łączne zmiany oprocentowania stanów umów z podmiotami gospodarczymi polegały w skali całego minionego roku na wzroście średniego oprocentowania depozytów terminowych o 5,2 pkt proc. i wzroście średniego poziomu oprocentowania stanu kredytów o 5,4 pkt proc. Należy jednak przypomnieć, że zmiana oprocentowania depozytów i kredytów nie nastąpiła równo przez cały rok.

Średnie oprocentowanie stanów złotych depozytów terminowych i kredytów dla przedsiębiorstw w bankach komercyjnych w Polsce na koniec 2021 r. i 2022 r. (w %)

Okres	XII 2021 r.	XII 2022 r.
Średnie oprocentowanie depozytów	0,5	5,7
Średnie oprocentowanie kredytów	3,4	8,9

Źródło: Dane NBP.

W zakresie oprocentowania stosowanego przez banki w umowach zawieranych z gospodarstwami domowymi, sytuacja kształtowała się inaczej. Tu także średnie oprocentowanie depozytów terminowych zwiększyło się w skali roku o 4,7 pkt proc. przy wzroście średniego oprocentowania stanu kredytów tylko o 3,3 pkt proc. Jak wskazano wyżej, tak dużą różnicę należy wiązać ze skutkami stosowania wakacji kredytowych.

Średnie oprocentowanie stanów złotych depozytów terminowych i kredytów udzielanych gospodarstwom domowym w bankach komercyjnych w Polsce na koniec 2021 r. i 2022 r. (w %)

Okres	XII 2021 r.	XII 2022 r.
Średnie oprocentowanie depozytów terminowych	0,5	5,2
Średnie oprocentowanie kredytów	4,4	7,7

Źródło: Dane NBP.

Sumaryczne dane dotyczące zmian średniego oprocentowania wszystkich depozytów (także bieżących) i kredytów złotych w bankach w minionym roku nie potwierdzają jednak wyników cząstkowych dla przedsiębiorstw i dla gospodarstw domowych. Średnie oprocentowanie depozytów w bankach komercyjnych zmieniło się o 2,2 pkt proc. i nadal było relatywnie niskie na skutek dużego udziału depozytów bieżących. Jednocześnie średnie oprocentowanie stanu kredytów wzrosło o 4 pkt proc. W efekcie rozpiętość między średnim oprocentowaniem depozytów i kredytów wzrosła aż o 1,8 pkt proc. Była to tendencja odmienna od obserwowanej w poprzednich latach, gdy ona nie zmieniała się lub wyraźnie malała. Te wyniki obrazują skalę zmiany sytuacji w ostatnim roku, szczególnie jeśli wspomni się, że w latach wcześniejszych zmiany rozpiętości corocznie następowały zwykle w granicach 0,1–0,2 pkt proc. rocznie.

Średnie oprocentowanie stanów złotych depozytów i kredytów w bankach komercyjnych w Polsce na koniec 2021 r. i 2022 r. (w %)

Okres	XII 2021 r.	XII 2022 r.
Średnie oprocentowanie depozytów	0,1	2,3
Średnie oprocentowanie kredytów	4,1	8,1

Źródło: Dane NBP.

Analizując wysokość i zmiany stóp procentowych stosowanych w bankach w Polsce, trzeba również wspomnieć o oprocentowaniu depozytów i kredytów przyjmowanych i udzielanych przez polskie banki w walucie obcej. Oczywiście w świetle obowiązujących rekomendacji KNF możliwość rozwoju akcji kredytowej banków dla klientów indywidualnych jest ograniczona właściwie tylko do podmiotów gospodarczych, tym niemniej wysokość średniego oprocentowania stanu depozytów i kredytów ma nadal wpływ na dochody banków osiągnane z dotychczas zbudowanego portfela kredytów.

Średnie oprocentowanie nowych umów depozytów i kredytów walutowych w bankach komercyjnych w Polsce na koniec 2021 r. i w 2022 r. (w %)

Wyszczególnienie	Waluta	XII 2021 r.	VI 2022 r.	XII 2022 r.
Średnie oprocentowanie depozytów	EUR	0,1	0,1	0,8
Średnie oprocentowanie kredytów	EUR	2,0	2,0	3,8

Źródło: Dane NBP.

W przypadku kredytów walutowych trzeba jednak zastrzec, że w dużym stopniu nie są one finansowane depozytami klientów, lecz środkami finansowymi pozyskanymi z rynku finansowego. Ma to o tyle znaczenie, że na skutek oceny ryzyka przypisywanemu naszemu krajowi stopy procentowe, po jakich polski bank może pozyskać finansowanie są relatywnie wyższe, a oprocentowanie kredytów walutowych dla klientów bankowych pozostaje na tym samym poziomie lub ulega nawet obniżeniu, jak w przypadku kredytów dla przedsiębiorstw wyrażonych w euro. To powoduje, że utrzymywanie działalności kredytowej w walucie obcej jest coraz mniej dochodowe dla banków lub w niektórych obszarach przynosi nawet stratę. Ten poziom średniego oprocentowania mówi też dużo o konkurencji panującej w tym segmencie rynku.

Oprocentowanie oferowane przez banki od depozytów w euro pozostawało stabilne na bardzo niskim poziomie w I półroczu minionego roku, co wynikało m.in. z braku zmian stóp procentowych w Europejskim Banku Centralnym. Dopiero zmiany wprowadzone pod koniec roku zaowocowały podwyższeniem oprocentowania depozytów. Warto jednak odnotować, że zmiana średniego oprocentowania kredytów w euro była znacznie większa niż w przypadku depozytów wyrażonych w tej walucie. Było to spowodowane czynnikami wymienionymi powyżej, a także oczekiwaniami dotyczącymi dalszego wzrostu stóp procentowych w Europejskim Banku Centralnym.

W sumie w 2022 r. łączna odnotowana zmiana spowodowała wzrost rozpiętości między średnim oprocentowaniem depozytów i kredytów wyrażonych w euro o 1,1 pkt proc. W tym segmencie była to także sytuacja odmienna niż odnotowana rok wcześniej, gdy nastąpiło zmniejszenie różnicy między oprocentowaniem depozytów i kredytów wyrażonych w tej walucie o 0,2 pkt proc.

Podsumowując zmiany stóp procentowych trzeba zaznaczyć, że system bankowy bardzo szybko musiał przejść z bardzo niskich stóp procentowych do relatywnie wysokich stawek. Dodatkowo, bankom przyszło działać w warunkach silnie ujemnych realnych stóp procentowych, co miało silny wpływ na warunki prowadzenia biznesu bankowego w Polsce.

Wymieniając instrumenty polityki pieniężnej NBP, trzeba także odnotować kolejny rok podejmowania przez polski bank centralny aktywnych działań na rzecz sterylizacji nadmiaru pieniądza na rynku finansowym. Każdego niemal tygodnia NBP przedstawiał duży wolumen tygodniowych bonów pieniężnych. Skala tych operacji kształtowała

się na bardzo wysokim poziomie przez cały rok. Średni poziom bonów pieniężnych w portfelach banków na koniec poszczególnych miesięcy wyniósł w granicach 170–220 mld PLN. Świadczyło to o utrzymywaniu się wysokiej nadpłynności bieżącej sektora bankowego.

NBP regulował też w minionym roku płynność banków poprzez zmiany stopy rezerwy obowiązkowej. Po decyzji z 6.10.2021 r. Rada Polityki Pieniężnej o podwyższeniu stopy rezerwy obowiązkowej z 0,5% do 2% z dniem 30.11.2021 r. na początku 2022 r. dokonano kolejnej podwyżki stopy rezerwy. W dniu 8.02.2022 r. Rada Polityki Pieniężnej podwyższyła stopę rezerwy obowiązkowej do poziomu 3,5% z końcem tego miesiąca. Spowodowało to zwiększenie stanu środków bankowych utrzymywanych na rachunku rezerwy o ok. 27 000 mln PLN.

Jednocześnie obowiązywały w 2022 r. zmienione w 2020 r. zasady oprocentowania rezerwy obowiązkowej. Od 30.04.2020 r. stałe oprocentowanie środków utrzymywanych w formie rezerwy obowiązkowej w wysokości 0,5% zastąpiono oprocentowaniem zmiennym w wysokości stopy referencyjnej. W praktyce roku 2022 oznaczało to stosowanie na początku stopy procentowej w wysokości 2,25%, a następnie jej stopniowe podwyższanie do poziomu 6,5%.

3. POLITYKA WALUTOWA

W 2022 r. NBP utrzymał politykę kursu walutowego polegającą na stosowaniu zasady płynnego kursu złotego wobec walut obcych. Miniony rok cechował się generalnie osłabieniem kursu polskiego złotego względem najważniejszych walut, zwłaszcza w pierwszych miesiącach roku. Wybuch wojny na Ukrainie spowodował skokowe osłabienie złotego, co spotkało się z reakcją Narodowego Banku Polskiego w postaci kilkukrotnych interwencji walutowych. Prezes NBP wskazywał na determinację działań w tym zakresie i posiadanie odpowiednich zasobów w banku centralnym na przeprowadzanie kolejnych operacji. Działania te okazały się skuteczne. Warto jednak pamiętać, że jeszcze przed wybuchem wojny kilkakrotnie pojawiały się głosy z NBP, że polski bank centralny nie jest zwolennikiem umacniania polskiego złotego, co spowodowało osłabienie złotego jeszcze w 2021 r.

Osłabienie złotego dotyczyło głównie relacji z dolarem amerykańskim i frankiem szwajcarskim, które w okresie większej niepewności korzystały z posiadania statusu tzw. bezpiecznej przystani. To umocnienie walut światowych można zatem było wiązać z niepewnością dotyczącą rozwoju sytuacji wojennej w przyszłości i jej skutkami ekonomicznymi. Także kryzys energetyczny powodował umocnienie waluty amerykańskiej, która jest główną walutą dla rozliczeń surowców kopalnych i które musiały być importowane z poza obszaru rozliczeń w euro. Te czynniki powodowały, że w relacji do euro utrata wartości złotego nie była już tak silna, jak w przypadku kursu dolara amerykańskiego czy franka szwajcarskiego.

Oprócz czynników międzynarodowych na pozycję złotego oddziaływały także czynniki wewnętrzne. Należały do nich takie elementy jak duża niepewność dotyczyła

kształtowania się inflacji w Polsce, oczekiwań w zakresie prowadzonej polityki pieniężnej, niejasność dotycząca poziomu restrykcyjności polityki fiskalnej w Polsce (szczególnie w świetle zapowiedzi dużych wydatków zbrojeniowych oraz programów socjalnych służących ochronie obywateli przed skutkami inflacji) i przejrzystości finansów publicznych w ogóle czy niepewność dotycząca skali spowolnienia gospodarczego na przełomie 2022 i 2023 r. Na pozycję waluty polskiej miały także wpływ obawy inwestorów dotyczące możliwości uzyskania dostępu Polski do środków z Krajowego Planu Odbudowy i innych funduszy unijnych, które to fundusze pozwalały na prowadzenie ważnych inwestycji i zawsze wpływały stabilizująco na kurs polskiej waluty.

W połowie roku i na początku II połowy 2022 r. stabilizująco na kurs złotego oddziaływały decyzje NBP w sprawie podnoszenia oficjalnych stóp procentowych. Zatrzymanie tego procesu w IV kwartale 2022 r. w Polsce, przy jednoczesnym zaostrzeniu polityki monetarnej przez FED i EBC w tym samym okresie mogło wpływać na osłabienie złotego względem dolara amerykańskiego i euro.

W efekcie można było odnotować, że utrzymywała się wysoka zmienność oraz szeroki przedział zmian kursu polskiej waluty względem euro, dolara amerykańskiego czy franka szwajcarskiego.

Porównując kursy dolara amerykańskiego i euro do waluty polskiej w grudniu 2021 r. i w grudniu 2022 r., można odnotować, że kurs złotego uległ w 2021 r. osłabieniu o 8,3% wobec dolara amerykańskiego (przy deprecjacji złotego względem tej waluty o 11% rok wcześniej), a w stosunku do euro osłabieniu o 1,4% (wobec deprecjacji złotego względem euro o 3,1% w 2021 r.).

Średnie kursy dzienne dolara USA i euro w grudniu 2021 r. i w wybranych miesiącach 2022 r.

Okres	XII 2021 r.	III 2022 r.	VI 2022 r.	IX 2022 r.	XII 2022 r.
Kurs dolara amerykańskiego	4,0834	4,3207	4,3876	4,7784	4,4209
Kurs euro	4,6163	4,7603	4,6457	4,739	4,6798

Źródło: Dane NBP.

Porównując zmiany kursu złotego względem dolara amerykańskiego i euro na ostatni dzień 2021 r. i 2022 r. (co jest rzeczą istotną dla celów wyliczeń pozycji na dzień zamknięcia ksiąg finansowych), należy odnotować deprecjację złotego do dolara USA o 8,4% (rok wcześniej wyniosła ona 8%) oraz deprecjację względem euro o 2% (przy niewielkiej aprecjacji złotego o 0,3% rok wcześniej).

W Polsce w ostatnich latach nadal duże zainteresowanie wzbudzał oczywiście też kurs franka szwajcarskiego do polskiej waluty. Wynikało to z utrzymującego się nadal znacznego portfela kredytów mieszkaniowych banków, gdzie należności te są denominowane lub indeksowane do tej właśnie waluty.

Kurs franka szwajcarskiego względem złotego osłabił się w końcu 2022 r. w porównaniu z końcem 2021 r. o 7,2%. Dla porównania można wskazać, że w 2021 r. deprecjacja złotego względem franka szwajcarskiego wyniosła 4,3%. Dla bardzo dużej części kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt denominowany w walucie szwajcarskiej kurs tej waluty z końca 2022 r. był zdecydowanie wyższy niż w momencie jego zaciągania i tym samym zwiększył się problem wynikający ze wzrostu nominalnej wartości zadłużenia przeliczonego na złote polskie. To dalsze osłabianie waluty polskiej względem złotego w połączeniu ze wzrostem stóp procentowych w złotych powoduje, że konwersja kredytów wyrażonych w CHF na złote stawiała się coraz trudniejsza i zawieranie ugód między kredytobiorcami a bankami może odbywać się tylko w specyficznej konstrukcji, która będzie bardziej kosztowna dla banków.

Kursy dzienne dolara USA, euro i CHF na ostatni dzień 2021 r. i 2022 r.

Waluta	USD	EUR	CHF
Kurs 31.12.2021 r.	4,0600	4,5994	4,4484
Kurs 30.12.2022 r.	4,4018	4,6899	4,7679

Źródło: Dane NBP.

Generalnie należy zatem stwierdzić, że zmiany kursów walutowych złotego względem najważniejszych walut obcych z końców 2022 i 2021 r. były w odniesieniu do dolara amerykańskiego i franka szwajcarskiego znaczące i mogły mieć istotny wpływ na zmiany wielkości bilansowych w 2022 r. Zmiana kursu złotego do euro była natomiast wyraźnie mniejsza. Była to zatem sytuacja zbliżona do doświadczonej w poprzednim roku, choć skala zmian dla każdej waluty była inna niż w 2021 r.

**BILANS I RACHUNEK
WYNIKÓW SYSTEMU
BANKOWEGO W 2022 R.**

1. PODSTAWOWE ZMIANY W BILANSIE SEKTORA BANKOWEGO

SUMA BILANSOWA

31.12.2022 r. suma bilansowa netto sektora bankowego (bez Narodowego Banku Polskiego, NBP) wyniosła 2 741 089 mln PLN. W porównaniu z końcem poprzedniego roku odnotowano jej wzrost o 168 618 mln PLN, co oznaczało zwiększenie sumy bilansowej w rocznym tempie 6,6%. Nominalnie przyrost kwoty aktywów w 2022 r. był blisko o 1/4 mniejszy niż rok wcześniej i to w warunkach wysokiej inflacji w Polsce. Także tempo wzrostu sumy bilansowej było znacznie niższe niż w 2021 r. W tymże roku tempo wzrostu sumy bilansowej wyniosło jeszcze 9,5%. Te dane pokazują wyraźną kontynuację negatywnego wcześniejszego trendu, obserwowanego przynajmniej od początku pandemii koronawirusa. Warto bowiem przypomnieć, że w 2021 r. kwota przyrostu aktywów sektora bankowego była także mniejsza niż uzyskana rok wcześniej i było to zmniejszenie kwoty przyrostu aż o 1/3 w porównaniu z danymi z końca 2020 r. Także wówczas tempo wzrostu sumy bilansowej w 2021 r. było znacznie niższe niż osiągnięte jeszcze w 2020 r. (16,5%). Te zestawienia danych z ostatnich lat pokazują, w jak trudnych warunkach przyszło działać bankom i jak ciężko przychodziło bankom zwiększanie swoich aktywów.

Ostatni rok dodatkowo negatywnie doświadczył banki, gdyż tempo wzrostu aktywów sektora było wyraźnie wolniejsze niż dynamika rozwoju gospodarczego kraju. Wzrost rynkowych stóp procentowych oraz stopniowe spowolnienie rozwoju gospodarczego kraju powodowały, że zainteresowanie kredytem bankowym było niewielkie. Jednocześnie wysoka inflacja i znacznie niższe rynkowe stopy procentowe powodowały, że wzrost sumy bilansowej banków nie był motywowany przez szybki wzrost depozytów sektora niefinansowego. O ile jeszcze depozyty przedsiębiorstw zwiększały się bardzo dynamicznie, o tyle depozyty gospodarstw domowych rosły powoli, a ich posiadacze poszukiwali alternatywnych form lokowania wolnych środków finansowych w celu minimalizowania realnej utraty ich wartości. Gdyby banki nie podniosły pod koniec 2022 r. oprocentowania depozytów terminowych, tempo wzrostu sumy bilansowej banków byłoby jeszcze niższe.

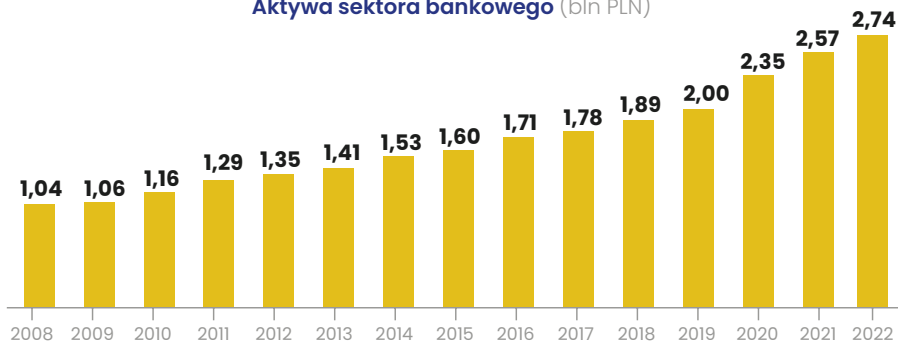
Warto też zauważyć, że tempo wzrostu sumy bilansowej banków w relacji do tempa zmiany rozwoju gospodarczego kraju było w 2022 r. wyraźnie niższe niż w 2021 r., gdy wzrost aktywów był zdecydowanie bardziej proporcjonalny w stosunku do tempa zmiany rozwoju gospodarczego kraju.

Tym niemniej napływ środków klientów na rachunki bankowe stanowił poważne wyzwanie dla banków. Sytuacja ekonomiczna nie sprzyjała wzrostowi zainteresowania kredytem bankowym. Dynamika zmian wolumenu kredytów dla podmiotów gospodarczych oraz dla gospodarstw domowych była niższa niż dynamika depozytów od tych kategorii klientów bankowych. To powodowało sytuację utrzymywania się

dużej nadpłynności sektora bankowego i konieczność poszukiwania innych form zagospodarowania posiadanych środków, takich jak wzrost wolumenu papierów wartościowych, przede wszystkim w postaci większego zaangażowania w zakup bonów pieniężnych NBP. Nawet zmniejszenie płynności banków spowodowane wprowadzeniem tzw. wakacji kredytowych dla kredytobiorców, którzy zacięgnęli kredyty mieszkaniowy w złotych nie spowodowało tak dużych zmian, aby banki nadal nie miały wysokiej nadpłynności.

Na łączną zmianę wielkości aktywów sektora bankowego miał także wpływ kurs waluty polskiej względem walut, w których denominowana jest część aktywów polskich banków. Kierunek zmian kursu walutowego głównych walut obcych względem złotego w 2022 r. był wyraźnie silniejszy pod względem jego wpływu na tempo wzrostu wartości aktywów niż miało to miejsce rok wcześniej. Oczywiście zdecydowana przewaga aktywów banków jest denominowana w złotych, ale zmiana kursu walutowego miała pewien wpływ na przeszacowanie aktywów wyrażonych w innej walucie.

Aktywa sektora bankowego (bln PLN)

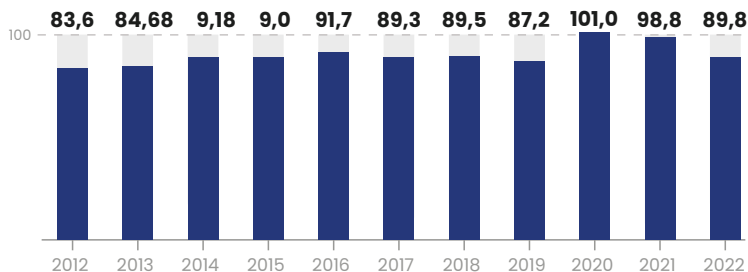

Źródło: Dane KNF.

Zrealizowane w 2022 r. tempo wzrostu aktywów sektora bankowego przy umiarkowanym wzroście realnego poziomu PKB i wysokim tempie wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych liczonym grudzień do grudnia spowodowało, że w 2022 r. odnotowano ponownie obniżenie relacji aktywów sektora bankowego do PKB polskiej gospodarki i było to tym razem obniżenie znaczące. Na koniec 2019 r. relacja aktywów sektora bankowego do PKB wyniosła 87,4%, rok później przekroczyła po raz pierwszy 100% i doszła do poziomu 100,5%, w 2021 r. osiągnęła wielkość 98%, a na koniec ubiegłego roku wyniosła ona już tylko 89%.

Zmniejszenie tej relacji w ostatnim roku wyniosło zatem 9 pkt proc. Dla porównania można przypomnieć, że w wyjątkowym 2020 r. ta relacja zwiększyła się aż o 13, pkt proc., a w 2021 r. obniżyła się o 2,5 pkt proc., podczas gdy przed 2020 r. zmieniała się ona generalnie w przedziale 1-2 pkt proc. rocznie.

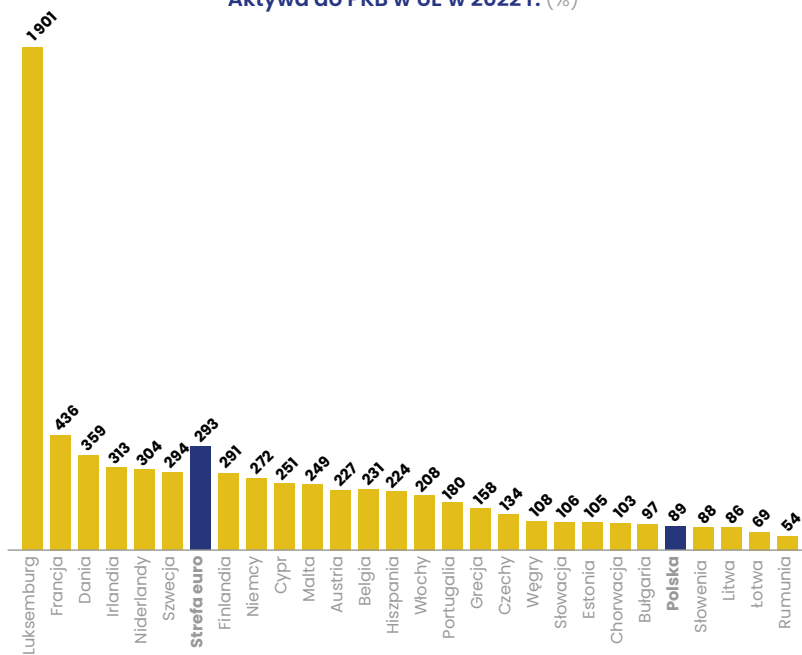
Aktywa/PKB (%)

Źródło: Dane KNF.

Trzeba jednak podkreślić, że relacja aktywów polskiego sektora bankowego do PKB pozostaje jedną z najniższych w Europie. Zmiana, jaka zaszła w ostatnim roku w polskim sektorze bankowym, nie wpłynęła istotnie na pozycję polskiego sektora w skali europejskiej. Relacja aktywów do PKB kształtuje się bowiem w znacznie dłuższym horyzoncie czasowym.

Aktywa do PKB w UE w 2022 r. (%)

Źródło: Dane EBC, Eurostat.

AKTYWA

Dominującą pozycję w strukturze aktywów sektora bankowego tradycyjnie stanowiły należności od sektora niefinansowego, które na koniec 2022 r. wyniosły 1 135 420 mln PLN i stanowiły 41,4% aktywów ogółem. W ostatnim roku ta kategoria aktywów zmniejszyła się nominalnie w porównaniu z rokiem poprzednim. Skala tego zmniejszenia była nawet zdecydowanie większa niż w pandemicznym 2020 r. W ostatnim roku aktywa netto z tytułu kredytów od sektora niefinansowego zmniejszyły się o 1,5%, podczas gdy rok wcześniej zwiększyły się o 5,2%. We wspomnianym 2020 r. wolumen kredytów w ujęciu netto zmniejszył się zaledwie o 0,3%, choć przedsiębiorstwa korzystały wówczas z olbrzymiego publicznego wsparcia finansowego i nastrój trudno było opisywać jako sprzyjający zwiększaniu zadłużenia przez klientów banków. Wynik ostatniego roku w tym kontekście pokazuje szczególnie trudności, jakie napotykały banki w zwiększaniu swoich najbardziej dochodowych aktywów.

Warto odnotować, że spadek portfela kredytowego netto został zrealizowany w warunkach utrzymującego się, choć malejącego realnego wzrostu PKB Polski. Dodatkowo, nominalnie PKB wzrósł bardzo dynamicznie i akcja kredytowa zdecydowanie nie nadążyła za tymi zmianami.

Jak wspomniano wcześniej, w 2022 r. zmiana kursu złotego względem głównych walut światowych miała także pewien wpływ na dynamikę portfela kredytowego. Gdyby wyeliminować wpływ zmian kursów walut na dynamikę aktywów bankowych, to należności banków od sektora niefinansowego byłyby w 2022 r. dodatkowo mniejsze o ok. 11 000 mln PLN niż zaraportowały to banki. Wówczas zmniejszenie należności netto z tytułu kredytów byłoby jeszcze wyraźniejsze. Należności ujęte bez wpływu zmian kursów walutowych zmniejszyłyby się nominalnie w 2022 r. o ok. 28 500 mln PLN, tj. o 2,5%.

Dla porównania można wskazać, że w 2021 r. wpływ zmian kursowych był dużo mniejszy i po jego wyeliminowaniu tempo wzrostu kredytów netto od sektora niefinansowego zmniejszyło się z 5,2% (przed uwzględnieniem zmian kursowych) do 4,9%. Różnica wyniosła tylko 0,3 pkt proc., podczas gdy w 2022 r. kurs walut wpłynął na zmianę dynamiki portfela kredytowego o 1 pkt proc.

Dla zobrazowania zmian znaczenia portfela kredytowego w aktywach banków warto zwrócić uwagę na udział należności kredytowych w kolejnych latach. Na koniec 2022 r. wyniósł on zaledwie 41,4% wszystkich aktywów, podczas gdy rok wcześniej było to 44,8%, dwa lata wcześniej 46,6%, a w 2019 r. jeszcze 48,4%. Nieodległe były czasy, kiedy kredyty stanowiły ponad 50% aktywów bankowych. Ostatni raz było to w 2018 r. – udział wyniósł 54,7%. Widać zatem stałe obniżanie się znaczenia portfela kredytowego w całości aktywów sektora bankowego.

Wybrane aktywa netto sektora bankowego (bez NBP) (w mln PLN)

	Wyszczególnienie	2020	%	2021	%	Dynamika 2020=100	2022	%	Dynamika 2021=100
1	Kasa i operacje z NBP	79 661	3,5	113 135	4,4	142,0	84 079	3,1	74,3
2	Należności od sektora finansowego	173 863	7,4	206 609	8,0	118,8	284 936	10,4	137,9
3	Należności od sektora budżetowego	93 997	4,0	93 885	3,7	100,0	106 717	3,9	113,7
4	Należności od sektora niefinansowego	1 095 927	46,6	1 153 018	44,8	105,2	1 135 420	41,4	98,5
	– kredyty dla podmiotów gospodarczych	346 733	14,7	366 856	14,3	105,8	405 818	14,8	110,6
	– kredyty dla gospodarstw domowych	728 351	31,0	768 855	29,9	105,6	714 098	26,1	92,9
	– należności od instytucji niekomercyjnych	7 866	0,3	8 229	0,3	104,6	8 379	0,3	101,8
	– kredyty wyceniane według wartości godziwej	12 976	0,6	9 077	0,3	73,8	7 126	0,2	78,5
5	Papiery wartościowe	701 453	29,8	746 549	29,0	106,4	812 496	29,6	108,8
	– bony pieniężne NBP	121 206	5,1	177 248	6,9	146,2	249 887	9,1	141,0
	– bony i obligacje skarbowe	420 067	17,9	393 484	15,3	93,7	376 703	13,7	95,7
	– inne papiery wartościowe	160 180	6,8	175 896	6,8	109,8	185 906	6,8	105,7
6	Inne aktywa w tym:	205 147	8,7	259 275	10,1	126,4	317 441	11,6	122,4
	– aktywa trwałe	16 144	0,7	15 246	0,6	94,4	14 644	0,5	96,1
	– inwestycje w jednostkach zależnych	19 812	0,8	18 526	0,7	93,5	17 579	0,6	94,9
	– wartości niematerialne i prawne	11 801	0,5	12 339	0,5	104,6	12 682	0,5	102,8
	– aktywa z tytułu podatku dochodowego	9 949	0,4	15 695	0,6	157,6	17 106	0,6	109,0
	Aktywa Ogółem	2 350 048	100,0	2 572 471	100,0	109,5	2 741 089	100,0	106,6

Źródło: Dane NBP.

Udział należności kredytowych od sektora niefinansowego w aktywach sektora bankowego w latach 2018–2022 (w %)

	2018	2019	2020	2021	2022
Udział należności kredytowych w aktywach banków	54,7	48,4	46,6	44,8	41,4

Źródło: Dane NBP.

Ten proces silnego zmniejszenia się znaczenia należności kredytowych w aktywach ogółem sektora bankowego został zapoczątkowany wprowadzeniem podatku od niektórych instytucji finansowych. Kolejne lata i pojawiające się poważne zaburzenia społeczne i gospodarcze jeszcze ten proces wzmocniły. Stanowi on zarazem dowód dużego wyzwania stojącego przed bankami w zakresie możliwości zwiększania portfela kredytowego oraz uzyskiwania lepszych wyników ekonomicznych w przyszłości.

Wskazując generalne zmiany znaczenia należności od podmiotów niefinansowych w bankach można w tym miejscu jeszcze odnotować malejące znaczenie należności od gospodarstw domowych w aktywach banków. Było to zjawisko obserwowane już w poprzednich latach, gdy po okresie bardzo dynamicznego wzrostu kredytów dla gospodarstw domowych ostatnie lata przyniosły spadek znaczenia tego typu aktywów. Na koniec 2022 r. odpowiadały one 26,1% całości aktywów sektora bankowego, podczas gdy rok wcześniej było to jeszcze 29,9%, a przed dwoma laty 31%.

Udział należności kredytowych od gospodarstw domowych w aktywach sektora bankowego w latach 2018–2022 (w %)

	2018	2019	2020	2021	2022
Udział należności kredytowych od gospodarstw domowych w aktywach banków	35,6	35,5	31,0	29,9	26,1

Źródło: Dane NBP.

Natomiast należności banków od podmiotów gospodarczych zwiększyły w 2022 r. swój udział w aktywach ogółem z 14,3% do 14,8%. W tym segmencie zmiany znaczenia kredytów w aktywach banków były bardziej zniuansowane w ostatnich latach i były silniej pochodną sytuacji ekonomicznej w kraju i dostępu do alternatywnych źródeł finansowania przedsiębiorstw. Tym niemniej wzrost ich znaczenia nastąpił dopiero w ostatnim roku.

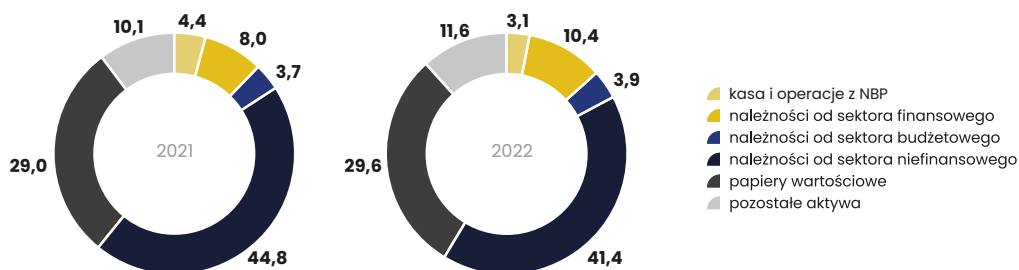
Szersze omówienie zmian w tym zakresie zostanie poczynione w kolejnej części tego rozdziału.

Udział należności kredytowych od przedsiębiorstw w aktywach sektora bankowego w latach 2018–2022 (w %)

	2018	2019	2020	2021	2022
Udział należności kredytowych od przedsiębiorstw w aktywach banków	18,7	18,2	14,7	14,3	14,8

Źródło: Dane NBP.

Struktura aktywów w 2021 r. i 2022 r. (%)

Źródło: Dane KNF.

Drugą pozycję w aktywach sektora bankowego, pod względem ich znaczenia, zajmowały tradycyjnie papiery wartościowe. Jednak ich pozycja w ostatnim roku uległa niezwyktemu wzmocnieniu. Na skutek znacznych środków finansowych napływających do banków w poprzednich latach i trudności w rozwoju akcji kredytowej wiele środków zostało wykorzystanych na zakup dłużnych papierów wartościowych. Było to tym prostsze, że emisja skarbowych papierów wartościowych oraz papierów wartościowych gwarantowanych przez Skarb Państwa była w 2022 r. nadal wysoka, a jednocześnie Narodowy Bank Polski sterylizował rynek poprzez dużą sprzedaż bonów pieniężnych.

Na koniec 2022 r. papiery wartościowe w portfelach banków osiągnęły wartość 812 496 mln PLN. Aktywa z tego tytułu zwiększyły się o 8,8%, co było tempem wyższym od osiągniętego w 2021 r. (wzrost o 6,4%). Ten wzrost nastąpił nawet w warunkach bieżącej spadku wartości papierów wartościowych o stałej stopie procentowej na skutek wzrostu rynkowych stóp procentowych. To doświadczenie wpłynęło bardziej na zmianę struktury portfela dłużnych papierów wartościowych w 2022 r., a nie na zmianę samego zainteresowania obejmowaniem nowych emisji dłużnych papierów wartościowych.

W rezultacie relatywnie wysokiej dynamiki tych aktywów w 2022 r. sektor bankowy odnotował ponowny wzrost znaczenia papierów wartościowych w swoim zbiorczym bilansie. Na koniec minionego roku stanowiły one 29,6% aktywów sektora bankowego, podczas gdy na koniec 2021 r. było to 29%. Wzrost znaczenia tej pozycji o 0,6% był jednak mniejszy niż spadek udziału papierów wartościowych w aktywach osiągnięty w 2021 r. (o 0,8 pkt proc.). Oczywiście można w tym miejscu pamiętać, że w 2020 r.

wzrost znaczenia papierów w aktywach sektora bankowego wyniósł aż 6,6 pkt proc., ale była to wówczas sytuacja specyficzna. W 2022 r. wzrost znaczenia wynikał z wyraźnie ograniczonych możliwości rozwoju akcji kredytowej przez banki po podniesieniu stóp procentowych przez NBP.

Trzecią pozycję w aktywach spośród głównych kategorii aktywów zajmowały należności od sektora finansowego. Na koniec ubiegłego roku ich łączna wartość wyniosła 284 936 mln PLN, zaś ich dynamika była niezwykle wysoka – wzrost ich wartości wyniósł 37,9%. Już w poprzednim roku wzrost tych należności był bardzo wysoki (o 18,8%), ale tempo uzyskane w 2022 r. było zdecydowanie wyższe od odnotowywanego w poprzednich czterech latach. Wysoka dynamika zmiany tej pozycji aktywów wynikała z możliwości rozwoju niebankowych instytucji finansowych, które zwiększyły zapotrzebowanie na zewnętrzne finansowanie części swojej działalności. W 2022 r. odnotowano wzrost aktywności wielu niebankowych instytucji finansowych i w konsekwencji zwiększenie należności banków od tych podmiotów.

Udział należności od sektora finansowego w całości aktywów banków także wyraźnie zwiększył się w ostatnim roku. Jeszcze na koniec 2020 r. wynosił on 7,4%, podczas gdy rok później było to już 8%, a w 2022 r. osiągnął poziom 10,4% i był on zdecydowanie najwyższy w ostatnich latach.

Udział należności od sektora finansowego w aktywach sektora bankowego w latach 2018–2022 (w %)

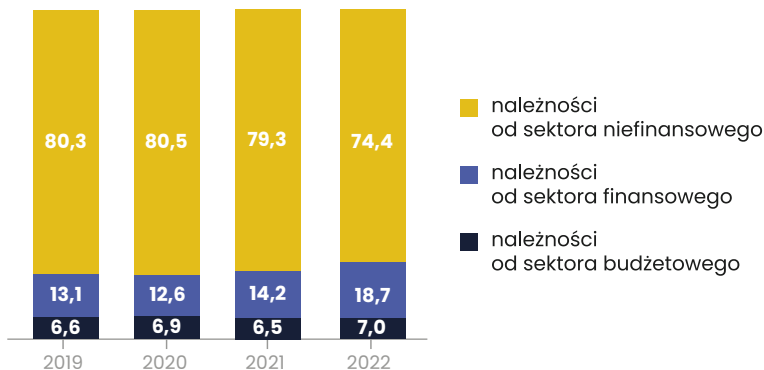
	2018	2019	2020	2021	2022
Udział należności od sektora finansowego w aktywach banków	8,7	8,7	7,4	8,0	10,4

Źródło: Dane NBP.

Udział pozostałych głównych pozycji aktywów w bilansie całego sektora bankowego był już wyraźnie mniejszy.

Kwota należności od sektora budżetowego zwiększyła się w 2022 r. w sposób bardzo dynamiczny, bo aż o 13,7%. Ten wzrost należy ocenić tym bardziej jako wysoki, gdyż nastąpił po roku praktycznie braku zmiany wartości takich należności w bankach. Pogorszenie sytuacji finansów publicznych, w tym zwłaszcza sytuacji wielu jednostek samorządów terytorialnych po przeprowadzonych reformach podatkowych i pogorszeniu sytuacji makroekonomicznej zaowocował powyższą zwyżką wartości należności w ostatnim roku. Doprowadziła ona do wzrostu udziału tych należności w całości aktywów banków do 3,9%. Był to poziom wyższy o 0,2 pkt proc. niż w 2021 r., ale podobny jak odnotowany w 2020 r. Ten poziom kształtuje się w podobnych rozmiarach właściwie już od 2012 r.

Struktura należności banków w latach 2018-2021 (%)

Źródło: Dane KNF.

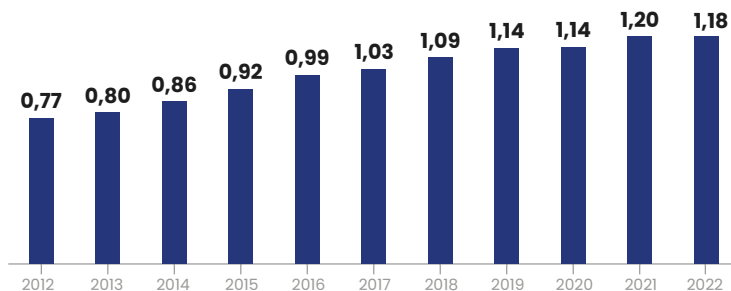
W 2022 r. wyraźnie zmniejszyła się wielkość pozycji „kasa, środki w bankach centralnych”. Jest przy tym rzeczą interesującą, że nastąpiło to w okresie, gdy Narodowy Bank Polski podjął decyzję o podwyższeniu stopy rezerwy obowiązkowej z 2% do 3,5%. Tym samym zmniejszenie pozycji musiało być efektem ograniczenia rozmiarów gotówki w kasach banków. Ta ostatnia zmiana nie była jednak aż taka duża. Zatem zmniejszenie wynikało z mniejszej kwoty rezerwy obowiązkowej, jako że należy pamiętać, że banki w ramach zarządzania płynnością mogą w ciągu miesiąca zmieniać wielkość środków utrzymywanych na rachunku w NBP. Tak podkreślamy wielokrotnie ta wielkość na koniec każdego roku ma silny i dość przypadkowy charakter oraz nie pozwala na wyciąganie jakichkolwiek daleko idących wniosków. Dość przypomnieć, że w 2021 r. odnotowano olbrzymi wzrost tej pozycji bilansów banków, bo aż o 42%. W efekcie, jeśli porówna się stan tej pozycji na koniec 2022 r. ze stanem dwa lata wcześniej, to okaże się, że wzrost wyniósł w tym okresie 5,5%. Nie może to być zmiana uznana za znaczącą.

Bardzo wysoką dynamiką cechowała się ponownie zbiorcza pozycja bilansowa „pozostałe aktywa”. Jednak analizując zmiany zachodzące w ostatnim roku w odniesieniu do niektórych istotnych pozycji zaliczonych do tej grupy aktywów, można jednocześnie odnotować brak silnego wzrostu wartości większości poszczególnych pozycji, może z wyjątkiem aktywów z tytułu podatku dochodowego, co należy wiązać z większymi rozmiarami zawiązywanych rezerw i odpisów. Łącznie pozostałe aktywa banków zwiększyły swą wartość o ponad 22,4% w 2022 r., a ich udział w całości aktywów sektora bankowego wzrósł z 10,1% do 11,6%. W 2021 r. ten udział zwiększył się w podobnym stopniu, a w 2020 r. urosł nawet zdecydowanie szybciej, gdyż wówczas podwoił się on.

1. NALEŻNOŚCI OD SEKTORA NIEFINANSOWEGO

Najważniejsza pozycja aktywów banków, jaką są należności od podmiotów niefinansowych, tradycyjnie wymaga szerszego i głębszego zaprezentowania ze względu na jej znaczenie w bilansie sektora bankowego i największe zasadniczo ryzyko generowane w bankach.

Należności brutto od sektora niefinansowego (bln PLN)

Źródło: Dane KNF.

Dynamika należności od sektora niefinansowego w 2022 r. była niska na tle dynamiki całości aktywów sektora bankowego i była ona też niższa w porównaniu z dynamiką obserwowaną w poprzednim roku. Na tle wyników banków w latach wcześniejszych wynik ostatniego roku także można określić jako rozczarujący.

Ta sytuacja mogła być tylko w pewnym stopniu zaskoczeniem. W warunkach stopniowego spowolnienia wzrostu gospodarczego kraju, wysokiej niepewności wynikającej z trwającej wojny w Ukrainie, bardzo wysokiej inflacji rujnującej budżety wielu potencjalnych kredytobiorców oraz wyższych rynkowych stóp procentowych trudno było spodziewać się silnego wzrostu kredytowania. Paradoksalnie, wprowadzenie tzw. wakacji kredytowych w odniesieniu do kredytów mieszkaniowych spowodowało, że spadek wolumenu kredytów banków był mniejszy niż byłby bez tego udogodnienia dla kredytobiorców. Wzrostu zainteresowania kredytem można było spodziewać się ze strony klientów, którzy potrzebowali dopływu środków finansowych na bieżącą działalność niż na projekty inwestycyjne. Z drugiej jednak strony rynkowe stopy procentowe pozostawały na zdecydowanie niższym poziomie niż wskaźniki inflacji, stąd dla wielu racjonalnych ekonomicznie projektów zaciągnięcie kredytów miało sens ekonomiczny.

Jednak dominującym zjawiskiem ubiegłego roku było raczej dążenie do wcześniejszej spłaty zaciągniętych zobowiązań kredytowych niż ubieganie się o zwiększenie takiego zobowiązania. Obawy dotyczące utrzymywania się wyższej inflacji przez dłuższy okres i związane z tym niewielkie nadzieje na obniżki stóp procentowych przez NBP nie zachęcały do zadłużania się na dłuższy okres.

Także rosnące koszty produkcji przemysłowej czy budowlanej (na skutek wyższych kosztów surowców i energii) nie mogły być łatwo przerzucane na odbiorców produktów, co ograniczało marżę wielu przedsiębiorstw. Z punktu widzenia potencjalnych kredytobiorców kredytów mieszkaniowych ceny mieszkań bardzo silnie wzrosły na skutek zakupów obywateli mieszkań w celach inwestycyjnych i tym samym zniechęcały do podejmowania decyzji zakupowych i zaciągania kredytu na ten cel. Badania w 2022 r. pokazywały, że wyjątkowo duży udział w zakupach nieruchomości mieszkalnych stanowiły zakupy gotówkowe, inwestycyjne bez zaciągania na ten cel kredytu bankowego. Także restrykcyjne zasady wyliczania zdolności kredytowej oparte

na zapisach Rekomendacji S KNF powodowały, że grono potencjalnych kredytobiorców silnie się uszczupliło.

Patrząc wstępnie na wyniki banków w zakresie rozwoju akcji kredytowej, warto też zauważyć, że w podręcznikach do finansów, a ostatnio także w wymogach regulacyjnych dotyczących wypełnienia norm ostrożnościowych w zakresie zarządzania płynnością w banku tempo rozwoju akcji kredytowej powinno być silnie skorelowane z tempem przyrostu stabilnego finansowania, jakim są depozyty klientowskie. Takie podejście pozwala bowiem uniezależnić działalność kredytową od środków pozyskiwanych z innych źródeł zewnętrznych (bardzo często mniej stabilnych) i tym samym ograniczyć ryzyko zmniejszenia stabilności poszczególnych banków i całego sektora finansowego.

W minionym roku spadek należności od podmiotów niefinansowych (w ujęciu netto wyniósł on 1,5%, a w ujęciu brutto 1,3%) nastąpił w warunkach wzrostu zobowiązań banków od tej kategorii klientów o 6,5%. Była to zatem w pewnym sensie tendencja podobna do obserwowanej w poprzednich latach, gdy wolniejszemu tempu wzrostu należności kredytowych towarzyszyło szybsze tempo wzrostu zobowiązań klientowskich.

Teoretycznie można byłoby oczywiście stwierdzić, że była to zatem sytuacja pozytywna, jednak skala rozpiętości w tempie wzrostu należności i zobowiązań bankowych od sektora niefinansowego stała się już kolejny, przynajmniej czwarty rok z rzędu, bardzo wysoka. Świadczyło to o rosnącej nadpłynności sektora bankowego, która zwiększa się właściwie od 2012 r. W efekcie tej dynamiki zmian od tegoż 2012 r. wzrost należności kredytowych banków od sektora niefinansowego nie musiał być finansowany przez zwiększanie zobowiązań banków od instytucji finansowych czy z innych źródeł niż depozyty klientowskie.

Na skutek różnej dynamiki należności i zobowiązań od sektora niefinansowego relacja należności netto banków od podmiotów tego sektora w stosunku do wartości zobowiązań od tej kategorii klientów uległa w 2022 r. dalszemu zmniejszeniu (z 0,74 do 0,69). Utrzymywała się ona na bardzo bezpiecznym poziomie, właściwie wskazującym na poważne trudności banków w możliwości przekształcenia pozyskanych depozytów w kredyty bankowe. Kilka lat temu taki stan obserwowano głównie w sektorze banków spółdzielczych, a teraz stało się zjawiskiem powszechnym także w bankowości komercyjnej.

Relacja należności brutto do depozytów sektora niefinansowego ukształtowała się też wyraźnie poniżej jedności i na koniec 2022 r. wyniosła 0,72 (rok wcześniej było to 0,77).

Gdyby natomiast dla celów wyliczenia powyższej relacji kredytów do depozytów uwzględnić szerszą bazę, a więc nie tylko należności brutto i depozyty od sektora niefinansowego, ale także należności brutto i depozyty od sektora budżetowego, to w takim ujęciu również nastąpiło dalsze obniżenie wskaźnika w 2022 r. Na koniec ubiegłego roku wyniósł on 0,7, podczas gdy rok wcześniej ukształtował się on na poziomie 0,75.

Stosunek należności i zobowiązań banków od sektora niefinansowego do PKB (%)

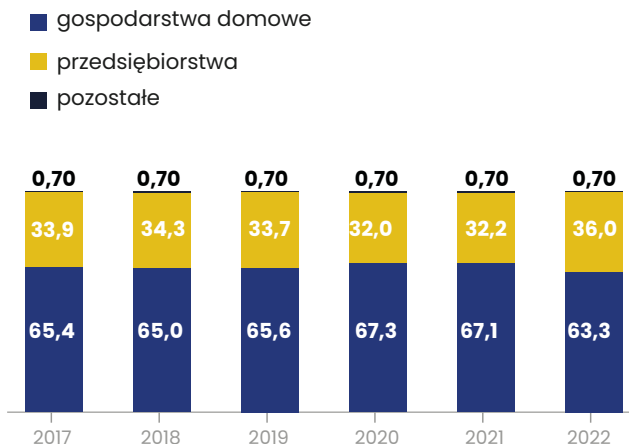
Źródło: Dane KNF.

Niska dynamika należności od sektora niefinansowego w 2022 r. w stosunku do tempa wzrostu aktywów ogółem spowodowała – jak wspomniano już wyżej – dalszy spadek udziału tych należności w całości aktywów netto sektora bankowego w ostatnich dwunastu miesiącach. Należności te na koniec minionego roku stanowiły 41,4% aktywów sektora bankowego, podczas gdy rok wcześniej było to 44,8%. Warto w tym miejscu raz jeszcze przypomnieć, że w 2019 r., a także we wcześniejszych latach, ten udział wyraźnie przekraczał poziom 50%. Rok 2022 nie przyniósł zatem poprawy sytuacji, ale dalsze zmniejszenie znaczenia kredytów w aktywach banków. To pokazywało jeszcze silniej, jak dużego znaczenia powinny nabrać dochody pozaodsetkowe dla banków w warunkach zmniejszania się znaczenia kredytu dla podmiotów niefinansowych i utrzymywania znacznej części aktywów w papierach wartościowych emitowanych przez instytucje publiczne.

Zmniejszenie znaczenia należności od sektora niefinansowego może także dowodzić zmniejszenia ekspozycji banków na ryzyko. To świadczyło o większym bezpieczeństwie działania tych instytucji, ale mocno ograniczało możliwość generowania zysków.

Malejący udział należności banków od sektora przedsiębiorstw i od gospodarstw domowych dowodził także, jak niekorzystne konsekwencje dla banków i dla gospodarki przyniosło wprowadzenie podatku od niektórych instytucji finansowych w obowiązującym kształcie. Jeśli bankom bardziej może opłacać się nabywanie skarbowych papierów wartościowych niż kredytowanie gospodarki i opłacalne są dla banku i dla kredytobiorcy jedynie kredyty finansujące biznesy cechujące się wysoką rentownością (bo trzeba zapłacić koszt podatku od niektórych instytucji finansowych), to gospodarka jako całość traci wiele szans rozwojowych, które cechują się niższą rentownością biznesu i dlatego nie mogą być sfinansowane przez banki, bo koszt podatku przewyższa opłacalność kredytowania projektu.

Struktura należności od sektora niefinansowego w latach 2017–2022 (%)

Źródło: Dane KNF.

Na potwierdzenie powyższej tezy warto jeszcze przypomnieć, że w latach 2013–2016 dynamika akcji kredytowej banków była wyższa od nominalnego tempa wzrostu PKB Polski i powodowała stopniowy wzrost znaczenia kredytu w gospodarce. Od 2017 r. mamy do czynienia ze zjawiskiem odwrotnym: wyraźnym zmniejszeniem znaczenia kredytu w gospodarce. W ostatnim roku tempo wzrostu należności banków od sektora niefinansowego (nawet bez wyeliminowania wpływu zmian kursu walutowego na aktywa banków) było znów wyraźnie niższe od tempa wzrostu PKB Polski w ujęciu nominalnym.

Struktura należności brutto od sektora niefinansowego w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%
Należności od sektora niefinansowego	1 136 761	100	1 142 455	100	1 197 451	100	1 182 208	100
– należności od podmiotów gospodarczych	383 888	33,8	367 647	32,2	385 999	32,2	425 542	36,0
– należności od gospodarstw domowych	745 285	65,5	766 847	67,1	803 123	67,1	748 260	63,3
– inne należności	7 586	0,7	7 961	0,7	8 328	0,7	8 496	0,7

Źródło: Dane NBP.

1.1. NALEŻNOŚCI OD GOSPODARSTW DOMOWYCH

Wśród należności banków od podmiotów niefinansowych od 2005 r. większość stanowią należności od gospodarstw domowych i dominacja należności banków od tej kategorii klientów zwiększała się stale z każdym rokiem aż do końca 2010 r. W latach 2011–2018 (z wyjątkiem 2013 r.) sytuacja ta uległa zmianie i wówczas znaczenie należności od gospodarstw domowych stopniowo obniżało się. Z kolei w latach 2019–2020 nastąpił powrót do zwiększania się znaczenia należności od gospodarstw domowych w całości należności banków od podmiotów niefinansowych. Rok 2021 cechował się stabilizacją udziałów, a ostatni rok odznaczył się silnym spadkiem znaczenia kredytów dla gospodarstw domowych w całości należności od sektora niefinansowego.

Trzeba w tym miejscu przypomnieć, że przewaga kredytów dla gospodarstw domowych w całości kredytów dla podmiotów niefinansowych w polskim sektorze bankowym jest zgodna z trendami występującymi współcześnie w krajach wysoko rozwiniętych, jednak skala przewagi tych kredytów w Polsce pozostaje wyjątkowo wysoka na tle systemów bankowych w wielu innych krajach UE. Ta różnica jest tym bardziej dostrzegalna, jeśli uwzględnimy dodatkowo niższy poziom rozwoju rynku kapitałowego w Polsce w porównaniu z największymi krajami europejskimi oraz inną strukturę podmiotową przedsiębiorstw działających w Polsce i w innych krajach UE (zwłaszcza większe znaczenie najmniejszych podmiotów gospodarczych w całości przedsiębiorstw w Polsce). Te warunki powinny przemawiać na korzyść większego znaczenia kredytów dla przedsiębiorstw w całości należności banków od podmiotów niefinansowych, ale praktyka nie potwierdza racjonalności takiego uzasadnienia.

Na koniec 2022 r. należności netto od gospodarstw domowych stanowiły 26,1% sumy bilansowej banków, podczas gdy rok wcześniej udział ten wynosił 29,9%. Spadek znaczenia tej pozycji był zatem istotny i nastąpił w warunkach obniżenia się kwoty tych należności aż o 8,1%.

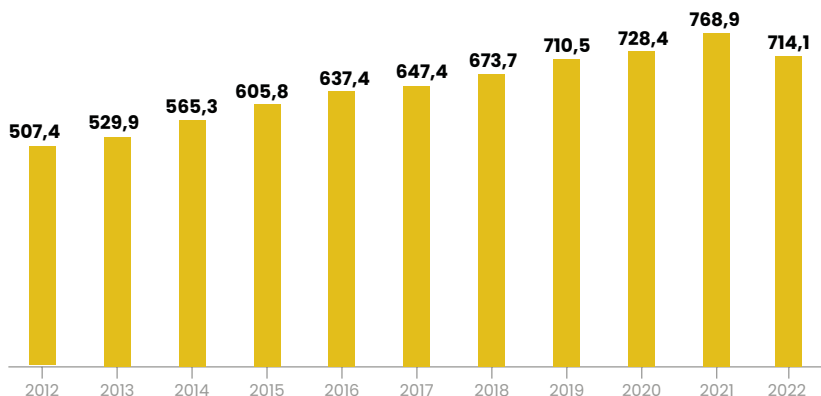
W ujęciu nominalnym zmniejszenie kwoty należności netto od gospodarstw domowych w 2022 r. wyniosło 54 757 mln PLN. Ta wielkość robi szczególne wrażenie, gdy porówna się ją z nominalnym przyrostem należności netto w 2021 r., który wyniósł 40 504 mln PLN. Można uznać, że przyrost w 2021 r. był skutkiem zahamowania rozwoju akcji kredytowej w 2020 r., ale w 2019 r. ten przyrost był bardzo zbliżony do wyniku 2021 r. (wzrost o 36 792 mln PLN). To zestawienie pokazuje, że w różnicę w rozwoju należności dla gospodarstw domowych między dwoma ostatnimi laty wyniosła aż ponad 95 000 mln PLN. Jest to potężna zmiana sytuacji sektora bankowego w Polsce.

W ujęciu brutto należności od gospodarstw domowych zmniejszyły się w 2022 r. o 6,8% i nastąpiło to po wzroście o 4,7% uzyskanym w 2021 r.

Jednak warto też pamiętać, że cechą charakterystyczną ostatnich lat był m.in. silny wpływ zmiany kursu walutowego na dynamikę należności banków od swoich klientów. Po wyeliminowaniu skutków zmiany kursu walut obcych do złotego tempo wzrostu należności brutto od gospodarstw domowych wyniosłoby w 2021 r. 4,3%, zaś w 2022 r. zmniejszenie portfela wyniosłoby 7,5%. Zatem różnica wyników ostatnich dwóch lat

byłaby jeszcze większa, ale w 2022 r. przy tak dużej rozpiętości dynamiki należności od gospodarstw domowych w porównaniu z poprzednim rokiem, zmiana kursu walutowego wyjątkowo nie miała już tak istotnego znaczenia.

Kredyty dla gospodarstw domowych (netto, mld PLN)

Źródło: Dane KNF.

Powyższe dane pokazują też, że w ujęciu nominalnym zmiana wolumenu należności kredytowych od gospodarstw domowych była w 2022 r. całkowicie nieskorelowana z tempem nominalnego wzrostu PKB w Polsce. O ile w latach poprzednich taka korelacja była dość silna, o tyle rok 2022 kompletnie odbiega od tego standardu.

Jednocześnie trudno było w ostatnim roku doszukiwać się powiązania tempa zmiany należności od gospodarstw domowych z tempem wzrostu przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce. Takie porównanie standardowo ma sens pod kątem skali zmiany obciążenia obywateli spłatą kredytów bankowych w relacji do ich dochodów, ale jak wspomniano ostatni rok wykracza poza sens badania takiej zależności.

W 2021 r. przyrost należności banków od gospodarstw domowych został nominalnie zrealizowany dzięki wzrostowi kredytów mieszkaniowych, mniejszemu wzrostowi wolumenu kredytów konsumpcyjnych oraz spadkowi pozostałych należności od gospodarstw domowych. W 2022 r. zdecydowanie silniejsze zmniejszenie należności od gospodarstw domowych nastąpiło w zakresie kredytów mieszkaniowych niż w kredytach konsumpcyjnych. Jednak najszybszy spadek dotyczył pozostałych należności od gospodarstw domowych, co było nieco zaskakujące, patrząc na jednoczesny rozwój akcji kredytowej dla przedsiębiorstw w 2022 r.

Struktura należności brutto od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od gospodarstw domowych	745 285	100	766 847	100	803 123	100	748 260	100
– kredyty mieszkaniowe	448 914	60,2	477 497	62,3	509 472	63,4	470 177	62,8
– kredyty konsumpcyjne	179 412	24,1	178 536	23,2	186 641	23,2	182 382	24,4
– pozostałe	116 959	15,7	110 814	14,5	107 010	13,4	95 701	12,8

Źródło: Dane NBP.

Szybszy spadek portfela kredytów mieszkaniowych spowodował, że znaczenie tych kredytów w należnościach banków od gospodarstw domowych zmniejszyło się. W 2022 r. zmalało ono z 63,4% do poziomu 62,8%.

Roczna dynamika należności brutto od gospodarstw domowych w latach 2020–2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
	%	%	%
Należności od gospodarstw domowych	102,9	104,7	93,2
– kredyty mieszkaniowe	106,4	106,7	92,3
– kredyty konsumpcyjne	99,5	104,5	97,8
– pozostałe	61,8	96,6	89,4

Źródło: Dane NBP.

W minionym roku następowały także zmiany w strukturze walutowej ogółu należności banków od gospodarstw domowych. Oczywiście największy wpływ na całkowity wynik miały w tym zakresie zmiany zachodzące w obszarze kredytów mieszkaniowych, ale o tym będzie mowa szerzej w dalszej części materiału.

Należności złotowe i walutowe brutto od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Należności od gospodarstw domowych	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
– złotowe	610 388	636 401	687 039	660 851
– walutowe	129 551	122 647	105 677	76 249

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Na zmianę struktury walutowej należności decydujący wpływ miała zarówno zmiana kursu walutowego w odniesieniu do istniejącego już portfela kredytów denominowanych w walucie obcej oraz dążenie regulatorów, jak i banków do zatrzymania udzielania gospodarstwom domowym kredytów wyrażonych w innych walutach niż dochody uzyskiwane przez kredytobiorców. Biorąc pod uwagę to dążenie i stopniowe starzenie się portfela kredytów walutowych udzielonych wiele lat temu, naturalnym zjawiskiem był w tych warunkach zdecydowanie szybciej malejący wolumen kredytów wyrażonych w walucie obcej niż w walucie polskiej. Ponadto, część banków zintensyfikowała współpracę z kredytobiorcami w celu zmiany waluty kredytu walutowego na kredyt złotowy. To wpływało na jeszcze szybszy spadek wolumenu kredytów walutowych. W tych warunkach nawet deprecjacja waluty polskiej do franka szwajcarskiego nie mogła wyraźnie zahamować szybkiego spadku portfela kredytów wyrażonych w walucie obcej.

Roczna dynamika należności złotych i walutowych brutto od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Dynamika należności od gospodarstw domowych	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
– złotych	108,1	104,3	108,0	96,2
– walutowych	93,6	94,7	86,2	72,2

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Udział kredytów walutowych we wszystkich należnościach banków od gospodarstw domowych zmniejszył się w 2022 r. o kolejne 3 pkt proc. Skala tego zmniejszenia była przy tym porównywalna z wynikiem uzyskanym w 2021 r.

Ostatecznie udział kredytów walutowych na koniec 2022 r. we wszystkich kredytach bankowych dla gospodarstw domowych ukształtował się na poziomie 10,3% i był jednym z najniższych w XXI w.

Zmniejszenie wolumenu kredytów walutowych było w 2022 r. bardzo istotne. Wyniosło ono 27,8% i nastąpiło w okresie niekorzystnego wpływu kursu walutowego na wielkość tej pozycji. Gdyby pominąć wpływ zmiany kursu walutowego, to zmniejszenie należności banków od gospodarstw domowych wyrażonych w walucie obcej wyniosłoby aż 32%. Tym samym, gdyby wyeliminować wpływ zmian kursów walut obcych, to na koniec 2022 r. udział kredytów walutowych byłby jeszcze niższy.

Udział należności walutowych w należnościach od gospodarstw domowych w latach 2018–2022 (w %)

Należności od gospodarstw domowych	2018	2019	2020	2021	2022
– złotowe	80,3	82,5	83,8	86,7	89,7
– walutowe	19,7	17,5	16,2	13,3	10,3

Źródło: Dane NBP.

Warto też odnotować, że w 2022 r. nastąpiło już tylko bardzo niewielkie dalsze wydłużenie średniego terminu, na jaki opiewały należności banków od gospodarstw domowych. W przeciwieństwie do lat ubiegłych nie mogło to w dużym stopniu być spowodowane nierównomiernym tempem przyrostu kredytów mieszkaniowych i kredytów konsumpcyjnych w tym portfelu. W większym stopniu musiało o tym zdecydować wydłużenie okresów, na jaki udzielane były kredyty konsumpcyjne, które w ostatnim roku cechowały się najwyższą dynamiką.

W 2022 r. udział kredytów o pierwotnym terminie spłaty dłuższym niż 5 lat ponownie zwiększył się z 84,7% do 84,8%. Udział należności o pierwotnym terminie od 1 roku do 5 lat zmniejszył się zaś po raz kolejny. W 2022 r. obniżył się z 10% do 9,6% i skala zmiany była podobna jak obserwowana rok wcześniej. Te zmiany terminów należności były generalnie zbliżone do obserwowanych we wcześniejszych latach i stanowiły kolejny dowód istnienia wyzwania dla banków w zakresie zarządzania płynnością długoterminową.

Natomiast w 2022 r. zwiększył się nieco także udział kredytów na okres do 1 roku. Dowodzi to zmiany sytuacji części gospodarstw domowych w zakresie płynności finansowej i jest też skutkiem istnienia wyższych stóp procentowych, przy których klienci chcą możliwie szybko spłacać zadłużenie bankowe.

Struktura terminowa kredytów dla gospodarstw domowych w latach 2018–2022 (w %)

Kredyty	2018	2019	2020	2021	2022
Do 1 roku	7,0	6,7	5,6	5,3	5,6
Od 1 roku do 5 lat	11,3	11,2	10,4	10,0	9,6
Powyżej 5 lat	81,7	82,1	84,0	84,7	84,8
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Dane NBP.

1.1.1. KREDYTY MIESZKANIOWE

Największą część kredytów bankowych udzielonych gospodarstwom domowym stanowiły tradycyjnie kredyty mieszkaniowe. Bardzo wyraźne pogorszenie koniunktury na rynku nieruchomości mieszkaniowych (szczególnie po wybuchu wojny na Ukrainie, napływie uchodźców i wzroście cen materiałów) oraz wyższe rynkowe stopy procentowe stanowiły silną barierę dla wielu klientów do zaciągnięcia nowych kredytów na cele mieszkaniowe. Dodatkowo, obowiązujące zasady wyliczania zdolności kredytowej stanowiły silny hamulec rozwoju akcji kredytowej.

Malejące zainteresowanie kredytem mieszkaniowym ze strony klientów obserwowano w kolejnych kwartałach 2022 r. Ten spadek popytu na kredyt był już widoczny w ostatnim kwartale 2021 r., m.in. na skutek słabych prognoz sytuacji na rynku mieszkaniowym, wzrostu inflacji i spowodowanego tym pogorszeniem sytuacji finansowej gospodarstw domowych oraz rozpoczęciem procesu podnoszenia stóp procentowych przez NBP. Jednak w każdym kolejnym kwartale 2022 r. czynniki te ulegały pogłębieniu i banki doświadczały coraz silniejszego spadku popytu na kredyty mieszkaniowe.

W I połowie ubiegłego roku następowała też zmiana polityki kredytowej banków zmierzająca w kierunku dalszego stopniowego zaostrzania kryteriów udzielania kredytów mieszkaniowych. W II połowie roku pozostawały one już na prawie niezmiennym, restrykcyjnym poziomie. W trakcie roku zmieniano natomiast warunki udzielenia kredytu, w tym łagodzone marże kredytowe. W IV kwartale banki sygnalizowały jednak niewielkie zaostrzenie warunków kredytowych w tym obszarze.

Kredyty mieszkaniowe brutto dla gospodarstw domowych przekroczyły w 2021 r. kwotę 500 000 mln PLN, ale w następnym roku obniżyły się do poziomu 470 177 mln PLN. Była to kwota bardzo zbliżona do poziomu z końca 2020 r. Tym samym w 2021 r. nastąpił silny wzrost portfela kredytowego o 6,8%, zaś w następnym roku jego zmniejszenie o 7,3%. Po wyeliminowaniu wpływu kursów walutowych rozpiętość zmian w obu latach byłaby jeszcze większa. Pomijając bardzo silny wpływ czynników

makroekonomicznych, ta wysoka zmienność rozwoju akcji kredytowej wskazuje na brak dostatecznego wykorzystywania narzędzi polityki makroostrożnościowej w celu stabilizowania koniunktury na rynku mieszkaniowym. O ile KNF wykorzystywał instrument w zakresie konieczności uwzględnienia zmiany stóp procentowych dla potrzeb wyliczania zdolności kredytowej klienta, o tyle wcale nie był wykorzystywany instrument polityki antycyklicznej w postaci ustanowienia pozytywnego bufora kapitałowego w tym zakresie. Takie narzędzie było wykorzystywane przez organy nadzoru makroostrożnościowego z całym sporym powodzeniem w innych krajach UE. Zastosowanie go w Polsce mogłoby zahamować dynamikę akcji kredytowej w 2021 r. i wpływać stabilizująco na rynek w dłuższym horyzoncie i wpływałoby na łagodzenie warunków kredytowych w trudniejszym 2022 r.

Należności z tytułu kredytów mieszkaniowych brutto i ich udział w należnościach od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

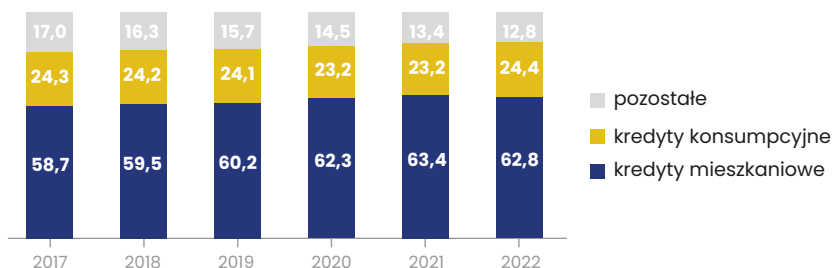
Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od gospodarstw domowych	745 285	100	766 847	100	803 123	100	748 260	100
– kredyty mieszkaniowe	448 914	60,2	477 497	62,3	509 472	63,4	470 177	62,8

Źródło: Dane NBP.

Na koniec 2022 r. należności z tytułu kredytów mieszkaniowych, udzielonych gospodarstwom domowym, stanowiły 62,8% wszystkich należności banków od tej kategorii klientów. Był to bardzo wysoki udział kredytów udzielanych na cele mieszkaniowe w całości kredytów dla gospodarstw domowych.

Zmniejszenie tego udziału w ciągu ostatniego roku wyniosło 0,6 pkt proc. i nie była to duża zmiana. W poprzednich latach obserwowano właściwie niemal stały wzrost znaczenia kredytów mieszkaniowych. W ostatnich latach wyniósł on 1,1 pkt proc. w 2021 r. i 2,1 pkt proc. w 2020 r.

Struktura kredytów dla gospodarstw domowych (%)

Źródło: Dane KNF.

Należności z tytułu kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych stanowiły na koniec 2022 r. 39,8%. W ciągu ostatniego roku ten wskaźnik uległ obniżeniu o 2,7 pkt proc. i tę zmianę należy ocenić pozytywnie. Trzeba bowiem podkreślić, że znaczenie kredytu mieszkaniowego w portfelu kredytowym banków pozostawało na bardzo wysokim poziomie. To powodowało i powoduje relatywnie silne uzależnienie banków od zmian zachodzących na rynku tych kredytów i od sytuacji na rynku nieruchomości. Duże znaczenie tych kredytów było też przyczyną utrzymywania się nierównowagi terminów zapadalności aktywów i wymagalności pasywów bankowych. Ta sytuacja naraża banki na podwyższone ryzyko płynności, szczególnie w sytuacji, gdy w polityce gospodarczej państwa brak jest dotychczas narzędzi zachęcających obywateli do długoterminowego oszczędzania, a jednocześnie przepisy prawne nie ułatwiają emisji listów zastawnych.

W całym portfelu kredytów mieszkaniowych nadal duże znaczenie miały kredyty denominowane w walucie obcej, głównie we frankach szwajcarskich, ale także w euro. Ten stan utrzymywał się nawet w warunkach zaprzestania przez banki wiele lat temu udzielania – niemal całkowicie – nowych tego typu kredytów osobom prywatnym i stopniowego zmniejszania się wartości starego portfela kredytów w wyniku spłaty tych kredytów. W poprzednich latach udział nowo udzielonych kredytów denominowanych w walucie obcej oscylował w granicach 1%, a w 2022 r. był nieco wyższy, ale nie przekroczył poziomu 2%.

W minionym roku udział kredytów wyrażonych w walutach obcych obniżył się do 20,1% wartości całego portfela kredytów mieszkaniowych banków. To oznaczało, że w przeciągu 12 miesięcy zmniejszenie udziału wyniosło 0,7 pkt proc. Rok wcześniej skala obniżenia była zdecydowanie większa (o 4,2 pkt proc.), ale wynikała ona wówczas głównie z szybkiego wzrostu wolumenu kredytów złotych i w efekcie wzrostu znaczenia kredytów złotych w całym portfelu kredytów mieszkaniowych. W 2022 r. większy wpływ na zmniejszenie udziału miało samo zmniejszenie portfela kredytów denominowanych do franka szwajcarskiego, ponieważ dynamika nowych kredytów mieszkaniowych w złotych była bardzo niska. Można też dodać, że silniejsze zmniejszenie udziału kredytów walutowych osiągnięte w 2021 r. było wówczas

związane także z innym kierunkiem zmian kursowych – tj. względną aprecjacją złotego do wybranych walut obcych, których denominowane były kredyty mieszkaniowe. W następnym roku deprecjacja złotego względem tych walut spowodowała, że skala obniżenia się portfela była z tego tytułu mniejsza niż rok wcześniej.

Należności złotowe i walutowe brutto z tytułu kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Należności z tytułu kredytów mieszkaniowych	2019	2020	2021	2022
	młn PLN	młn PLN	młn PLN	młn PLN
Ogółem	448 914	477 497	509 472	470 177
– złotowe	324 799	357 911	403 675	391 425
– walutowe	124 115	119 586	105 797	78 752

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W 2022 r. wpływ dobrowolnego przewalutowania kredytów walutowych na złote pozostawał nadal ograniczony, choć należy odnotować, że w porównaniu z poprzednimi latami uległ on wyraźnemu zwiększeniu. Szerszej na ten temat jest jeszcze mowa poniżej.

Jednak nawet po obniżeniu się znaczenia kredytów walutowych w 2022 r. ich udział w całym portfelu kredytów mieszkaniowych pozostawał nadal jeszcze na wysokim poziomie. Jak wiadomo, było to skutkiem udzielenia bardzo wielu tego typu kredytów kilkanaście lat temu. Ta sytuacja nadal generuje bardzo duże ryzyko dla banków i dla kredytobiorców. Poprzednio miało ono charakter kredytowy i wynikało głównie ze zmian kursu walutowego i zmian zdolności kredytobiorców do spłaty kredytu, jednak od 2019 r. zdecydowanie większego znaczenia nabrało ryzyko prawne, którego reperkusje trwają w kolejnych odstonach do chwili obecnej i będą z pewnością widoczne także w przyszłości. Coraz więcej kredytobiorców tych kredytów decyduje się na wystąpienie na drogę sądową przeciw bankowi, licząc na łatwe obniżenie swoich zobowiązań kredytowych lub wręcz na uzyskanie de facto bezpłatnego kredytu za dotychczasowy okres kredytowania. Szacuje się, że liczba pozwów przeciw bankom z tego tytułu przekroczyła już 100 000 spraw.

Ta sytuacja powoduje, że ryzyko banków z tego tytułu należy uznać już za wysokie lub nawet bardzo wysokie, co dostrzegają także banki. Co wydaje się jeszcze bardziej niepokojące, to ryzyko może dotyczyć nie tylko aktualnie istniejącego portfela kredytowego, ale także kredytów denominowanych lub indeksowanych do waluty obcej, które zostały udzielone wiele lat temu i zostały już spłacone przez kredytobiorców lub zamienione na kredyt złotowy. Z każdym rokiem wraz z nowymi wyrokami sądów i kolejnymi rozstrzygnięciami Trybunału Sprawiedliwości UE w tych sprawach skala potencjalnych konsekwencji finansowych dla banków rośnie wyraźnie i w 2022 r. Można bowiem wyraźnie postawić tezę, że utrzymuje się korzystna dla kredytobiorców linia orzecznictwa w sprawach kredytów mieszkaniowych denominowanych w walucie obcej.

KNF ostrzegął w swoim stanowisku w 2022 r., że ryzyko prawne może mieć już także systemowe znaczenie dla stabilności sektora bankowego. Przyszłość pokaże, czy może się ono zmaterializować, ale bagatelizować go nie można, szczególnie gdy szacunki nadzoru wskazywały na możliwe skutki finansowe sporów sądowych dla sektora bankowego rzędu 100 000 mln PLN. Wyliczenia przeprowadzone w Związku Banków Polskich pokazywały mniej więcej podobne wyniki, a trzeba dodać, że są to wielkości, które przekraczają sumę utworzonych na ten cel rezerw w bankach oraz odpowiadają około połowie kwoty kapitałów własnych banków.

Roczna dynamika należności złotych i walutowych brutto z tytułu kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Należności z tytułu kredytów mieszkaniowych	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Ogółem	106,5	106,4	106,8	92,3
– złotowe	112,4	110,2	112,8	97,0
– walutowe	94,5	96,4	88,5	74,4

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Niestety większość rozstrzygnięć TSUE oraz wyroków wydanych przez polskie sądy pokazała, że kierunek rozstrzygnięć prawnych może być bardzo zaskakujący, kładąc silny nacisk na prymat prawa konsumenckiego nad prawem zobowiązaniowym i podstawami ekonomii. Każdy kolejny rok będzie wskazywać, jaki kierunek orzecznictwa utrwali się i jakie skutki będzie to nieść dla stron umowy kredytowej. Ten kierunek będzie o tyle istotny, że Sądowi Najwyższemu nie udało przez bardzo długi czas udzielić odpowiedzi na sześć pytań zadanych w tych sprawach przez Pierwszą Prezes Sądu Najwyższego. Na przeszkodzie wydania takiego rozstrzygnięcia stanęła generalna niestabilna sytuacja w polskim wymiarze sprawiedliwości, ciągle zmiany zasad jego funkcjonowania. Co więcej, ta niestabilność prawna polskich sądów będzie zapewne powodować nie tylko pytania o kierunek rozstrzygnięć sądowych, ale także o ich niewzruszalność w przyszłości. To powoduje łącznie ogromny chaos, brak jasności głównej linii orzeczniczej, kierowanie kolejnych zapytań do TSUE i niepewność prawną rosnącą z każdym rokiem.

Nie czekając na przyszłe rozstrzygnięcia sądowe, ale będąc świadomym istniejącego ryzyka, banki zaczęły od 2019 r. tworzyć znaczące rezerwy na ryzyko prawne. Ich rozmiary silnie rosły w kolejnych latach. W wielu przypadkach stały się one już wysokie nie tylko kwotowo, ale też w relacji do wielkości całego portfela kredytów walutowych i do wyników finansowych generowanych przez banki. W 2020 r. dużą stratę z tego powodu wykazał PKO BP SA, w następnym roku kilka innych banków zasygnalizowało utworzenie dużych rezerw, zwłaszcza pod koniec roku, które odbiły się mocno na wynikach tych instytucji. Podobna sytuacja wystąpiła na koniec 2022 r., gdy kilka większych banków również wykazało stratę w prowadzonej działalności. W efekcie można szacować, że największe banki utworzyły rezerwy na ryzyko prawne do wysokości blisko połowy istniejącego portfela walutowych kredytów mieszkaniowych.

Warto podkreślić też, że mimo kilku politycznych inicjatyw podejmowanych w ostatnich latach w celu doprowadzenia do systemowego, ustawowego rozwiązania problemu portfela kredytowego, nadal żadne ustawowe rozwiązanie nie zostało w tym zakresie przyjęte. Jest to swoisty ewenement, gdyż w innych krajach, jak chociażby na Węgrzech udało się znaleźć takie rozwiązanie, choć nie było ono satysfakcjonujące dla żadnej strony umowy kredytowej. W Polsce zaś udało się jedynie określić na mocy ustawy powołanie Funduszu Wsparcia Kredytobiorców, zasilanego finansowo przez banki, a następnie wprowadzać kolejne ograniczone zmiany w zasadach jego funkcjonowania. Sam Fundusz Wsparcia Kredytobiorców wypełnia swoją rolę, ale jego popularność była znacznie mniejsza od przewidywań twórców i mniejsza od wpłat wniesionych do niego przez banki. Dopiero w 2022 r. liczba jego beneficjentów wzrosła do ok. 10 000 kredytobiorców. W sumie więc zabrakło politycznego konsensusu i determinacji do ustawowego rozstrzygnięcia skomplikowanego problemu walutowych kredytów mieszkaniowych.

W tych warunkach nową szansą na rozwiązanie kwestii istniejącego portfela kredytów denominowanych lub indeksowanych do franka szwajcarskiego stało się ogłoszenie pod koniec 2020 r. przez Przewodniczącego KNF propozycji czy apelu dla banków dotyczącego zawierania dobrowolnych ugód ze swoimi klientami. Wprawdzie ta propozycja nie zawierała wielu szczegółów proponowanego rozwiązania, a te mogły okazać się istotne z racji skali portfela kredytów walutowych, ale wiele banków podjęło bardziej intensywne działania zmierzające do podjęcia kolejnej próby rozwiązania problemu kredytów walutowych. Kilka banków rozpoczęło najpierw pilotażowy proces oferowania ugód z klientami, a następnie przystąpiło do zawierania ugód. Jednak przez pierwsze lata zainteresowanie klientów było ograniczone na skutek oczekiwania bardziej korzystnych dla nich rozstrzygnięć sądowych. Dopiero w ostatnim roku ten proces wyraźnie przyspieszył. Szacunki wskazują, że banki podpisały już w sumie kilkadziesiąt tysięcy porozumień z klientami (NBP podawał w swoim grudniowym raporcie o stabilności finansowej z 2022 r. liczbę 32 000 ugód), przy czym szczegółowe zasady zamiany waluty kredytu na złote były w każdym banku odmienne. Ważne było, że skala zawartych porozumień z klientami wyraźnie zwiększyła się w ostatnim roku.

Niemniej jednak opublikowane przez KNF wyliczenia dotyczące potencjalnych skutków stwierdzenia nieważności umów kredytowych, możliwych sposobów modyfikacji zasad oprocentowania kredytu oraz kształtu ugód wskazują na olbrzymi potencjalny koszt rozwiązania problemu kredytów walutowych dla banków. Bez rozłożenia tej operacji na wiele lat praktycznie niemal wszystkie banki istotnie zaangażowane w te kredyty staną przed jeszcze większym problemem poważnego pogorszenia swojej sytuacji finansowej.

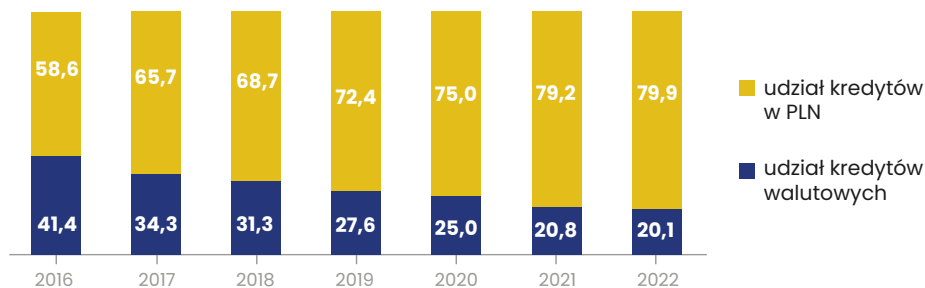
Tak wiele uwagi poświęcono powyżej kwestii istniejącego portfela kredytów walutowych, bo choć nie stanowiła on już dominującego charakteru w aktywach banków, czy w całości kredytów mieszkaniowych, to ciąży ona silnie na wynikach i reputacji banków i powinna ona być dobrze rozwiązana, gdyż wyzwania w tym zakresie nawarstwiały się już od wielu lat.

Choć zaczęto ocenę portfela kredytów mieszkaniowych od denominowanych czy indeksowanych do waluty obcej, to trzeba pamiętać, że zdecydowaną większość portfela należności banków z tytułu kredytów mieszkaniowych dla osób prywatnych stanowiły od wielu już lat należności wyrażone w złotych. Ich znaczenie i udział były z każdym rokiem coraz bardziej dominujące. Na koniec 2022 r. wartość takich kredytów mieszkaniowych wyniosła 391 425 mln PLN i stanowiły one już blisko 80% portfela kredytów mieszkaniowych w bankach.

Portfel złotowy zmniejszył się wprawdzie w ciągu ostatniego roku o 12 250 mln PLN (tj. o 3%), ale w poprzednich latach rósł on regularnie. Przykładowo, w 2021 r. zwiększył się on aż o 45 764 mln PLN, tj. o 12,8%, a w dwóch wcześniejszych latach przyrost wolumenu tych kredytów był nieco mniejszy i wynosił w granicach 33 000–35 000 mln PLN rocznie.

To zestawienie danych o przyrostach portfela kredytów wyrażonych w PLN w ostatnich latach obrazuje zarazem skalę załamania się rozwoju akcji kredytowej banków w tym segmencie w ostatnim roku. Była to sytuacja niewidziana w ostatnich latach, zupełnie wyjątkowa. Jedynym jej pozytywem było pewne obniżenie się udziału kredytów walutowych w portfelu kredytowym banków i większa dywersyfikacja tego portfela. Wysokie ceny nieruchomości, pogorszenie standingu wielu potencjalnych kredytobiorców na skutek wysokiej inflacji i wyższych stóp procentowych zaowocowało takimi skutkami.

Udział kredytów walutowych w kredytach mieszkaniowych dla gospodarstw domowych w latach 2016–2022 (%)

Źródło: Dane KNF.

Udział kredytów walutowych w kredytach mieszkaniowych dla gospodarstw domowych w latach 2018–2022 (w %)

Rok	2018	2019	2020	2021	2022
Udział należności walutowych w kredytach mieszkaniowych	31,4	27,6	25,0	20,8	20,1

Źródło: Dane NBP.

Więcej informacji na temat tej sytuacji na rynku kredytów mieszkaniowych tradycyjnie dostarcza raport przygotowywany przez Związek Banków Polskich i AMRON na podstawie danych zbieranych od banków. Wskazuje się w nim przede wszystkim, że w ostatnim roku odnotowano silny spadek zarówno liczby, jak i wartości nowych umów zawartych z klientami dotyczących kredytu mieszkaniowego. Jeszcze w 2021 r. banki udzieliły ponad 256 tys. kredytów osobom prywatnym na cele mieszkaniowe, podczas gdy rok później było ich 126 tys., co stanowiło spadek w porównaniu z 2021 r. o 50,8% (w 2020 r. odnotowano wzrost o 35,6%). Łączna wartość nowo udzielonych kredytów mieszkaniowych wyniosła zaś ponad 43,6 mld PLN, co w porównaniu z wynikiem 2021 r. (ok. 86,8 mld PLN) oznaczało ich zmniejszenie aż o 49,1%. Aby wskazać skalę zmiany sytuacji można dodać, że w 2021 r. odnotowano wzrost wartości nowych kredytów o 121% w porównaniu z rokiem poprzednim. W sumie zbliżona skala zmniejszenia się liczby i wartości nowych umów kredytowych pokazuje, że zmiana średniej wartości nowo udzielonego kredytu musiała być stosunkowo niewielka (o 2%). Była to sytuacja wielce symptomatyczna, patrząc na zmianę ceny 1 m² w większości lokalizacji w Polsce w ostatnim roku. Klienci mogli ubiegać o kredyt na zakup coraz mniejszego domu czy mieszkania. W 2022 r. ta średnia wartość nowo udzielonego kredytu wyniosła ok. 340 000 PLN.

Warte podkreślenia są też dane dotyczące kształtowania się wskaźnika LtV w nowych umowach kredytowych. Już w 2015 r. ponad 50% nowo udzielonych kredytów mieszkaniowych stanowiły umowy, w których poziom wskaźnika LtV nie przekraczał 80%. W następnych latach wyższym poziomem LtV charakteryzowała się generalnie coraz mniejsza część nowo udzielonych kredytów, ale od 2020 r. ten kierunek zmian został faktycznie zatrzymany. W ostatnich trzech latach udział nowo udzielonych kredytów z LtV powyżej 80% kształtuje się w granicach 66–68%, tj. o 2–3 pkt proc. wyżej niż choćby w latach 2018–2019. W pozostałych przedziałach LtV (tj. do 30% i od 30% do 50%) udziały kredytów też nie uległy znaczącym zmianom w ostatnim roku i wynosiły odpowiednio 7% i 27%. Tę strukturę udziału kredytów według poziomu LtV należy generalnie oceniać pozytywnie.

Analizując dane dotyczące kredytów nowo udzielonych, warto odnotować, że pod wpływem nacisku Komisji Nadzoru Finansowego, zamieszczenia związanego ze zmianą wskaźnika referencyjnego stopy procentowej i własnego przekonania banków, w ostatnim roku zwiększyła się popularność kredytów ze stałą oraz tzw. okresowo stałą stopą procentową. Te produkty, tak popularne w wielu innych krajach, w Polsce dopiero przebijają się jako nowatorskie rozwiązanie. Wynikało to głównie z niedostatków legislacyjnych dotyczących samych tych kredytów (np. warunków dotyczących wcześniejszej ich spłaty) jak i warunków, w których mogą one funkcjonować (zmiennosc rynkowych stóp procentowych, funkcjonowanie rynku instrumentów pochodnych, możliwość emisji listów zastawnych). Tym niemniej warto odnotować, że tylko w IV kwartale 2022 r. podpisano 12 000 nowych umów kredytowych ze stałym oprocentowaniem, a dalsze 7 000 starszych umów zostało skonwertowane ze zmiennego oprocentowania na stosowanie oprocentowania stałego. Wśród nowo udzielonych kredytów w IV kwartale 2022 r. kredyty o stałej stopie procentowej stanowiły aż 63% wszystkich nowo udzielonych kredytów, choć oczywiście w skali wszystkich umów kredytowych zawartych przez banki z tytułu kredytów mieszkaniowych ich udział pozostaje jeszcze bardzo niski.

Natomiast według danych Biura Informacji Kredytowej banki udzieliły w 2022 r. kredytów mieszkaniowych o wartości łącznej 45 400 mln PLN, co oznaczało zmniejszenie o 49,1% w porównaniu z 2021 r. W zakresie liczby kredytów mieszkaniowych odnotowano w 2022 r. spadek o 51,4% w stosunku do 2021 r. Rok wcześniej BIK raportował o silnym wzroście liczby nowo zawartych umów kredytowych (o ponad 25%).

Analizując dynamikę należności banków od gospodarstw domowych z tytułu kredytów udzielonych na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych w ostatnich latach, trzeba również pamiętać, że łączne zaangażowanie banków z tytułu tych kredytów w relacji do wielkości PKB naszego kraju, pozostawało nadal na stosunkowo niskim poziomie w porównaniu z gospodarkami krajów wysoko rozwiniętych. Ta kategoria należności brutto banków stanowiła w Polsce równowartość ok. 20% PKB. W 2022 r. było to 15,3%, w 2021 r. – 19,4% PKB, w 2020 r. – 20,5%, a w 2019 r. – 19,6%, podczas gdy średni wskaźnik dla krajów UE kształtował się na poziomie ok. 35% PKB. Zatem statystycznie ujmując, istnieje nadal potencjał dla rozwoju tego rynku w Polsce, choć trzeba pamiętać o wiele niższym dziś poziomie zamożności obywateli Polski na tle mieszkańców innych krajów UE i o relatywnie dużym udziale tych kredytów w aktywach ogółem sektora bankowego w Polsce.

Relacja kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych do PKB Polski w latach 2019–2022 (w %)

Rok	2019	2020	2021	2022
Relacja kredytów mieszkaniowych do PKB	19,6	20,5	19,4	15,3

Źródło: Dane NBP.

1.1.2. KREDYTY KONSUMPCYJNE

Drugim podstawowym rodzajem kredytów w portfelu bankowym dla gospodarstw domowych są kredyty konsumpcyjne. W warunkach pogarszającej się sytuacji makroekonomicznej, istnienia wyższych rynkowych stóp procentowych oraz deprecjacji dochodów realnych wielu gospodarstw domowych sektor bankowy odnotował zmniejszenie portfela kredytów konsumpcyjnych. Nawet dalsze stopniowe otwieranie się gospodarki po okresie pandemii koronawirusa i stopniowo większa dostępność towarów trwałego użytku czy możliwości podróżowania nie spowodowały utrzymania się pozytywnego trendu.

To zmniejszenie portfela kredytów konsumpcyjnych nie było jednak tak silne jak w przypadku kredytów mieszkaniowych, ale jednak skurczenie się tego portfela było widoczne. Tym samym, po dobrym dla banków 2021 r., kolejny rok przyniósł pogorszenie sytuacji w zakresie sprzedaży kredytów konsumpcyjnych. Warto jednak pamiętać o zmienności sytuacji w tym zakresie. W 2020 r. banki także odnotowały nominalne zmniejszenie należności z tytułu kredytów konsumpcyjnych, choć rok wcześniej ich dynamika była wysoka.

Zmieniające się w ostatnich latach uwarunkowania makroekonomiczne i społeczne w Polsce w silnym stopniu determinowały dynamikę portfela kredytów konsumpcyjnych w bankach. Biuro Informacji Kredytowej nie podaje w tym zakresie danych w siatce pojęciowej stosowanej przez NBP, ale z ich raportu można wyczytać, że w 2022 r. zmniejszyła się wartość nowych kredytów gotówkowych o 2,4% do poziomu 64,9 mld PLN, kredytów ratałnych o 0,3% do wysokości 18 mld PLN, a kart kredytowych o przeszło 10% (do 4,2 mld PLN). W zakresie liczby nowych umów 2022 r. przyniósł zmniejszenie umów na kredyt gotówkowy o 0,2%, a jednocześnie wzrosła liczba nowo udzielonych kredytów ratałnych o ponad 35% w stosunku do 2021 r.

Właściwie wzrost popytu na kredyt konsumpcyjny odnotowywano tylko w II kwartale 2022 r., zaś w pozostałych okresach pozostawał on stały lub obniżał się. Szczególnie silny spadek popytu był widoczny w IV kwartale minionego roku, który zwykle jest okresem większego zainteresowania konsumpcją. Jak wskazano wyżej, było to wynikiem pogarszania się kondycji gospodarstw domowych, ale także skutkiem zaostrzenia polityki kredytowej banków w warunkach rosnącego ryzyka kredytowego. Raport BIK wskazywał na wyższą szkodowość nowych kredytów gotówkowych we wszystkich przedziałach kwotowych, choć jakość kredytów ratałnych pozostawała stabilna.

Po stronie banków obserwowane były w 2022 r. różnokierunkowe zmiany kryteriów polityki kredytowej. Jednak z upływem minionego roku te kryteria były w większości zaostrzane. Także warunki kredytowe stawały się coraz trudniejsze dla potencjalnych kredytobiorców. Banki podnosiły marże kredytowe i marże na kredyty obciążone wyższym ryzykiem. Banki były natomiast bardziej otwarte na zwiększenie kwoty maksymalnego zadłużenia kredytowego.

Ważnym wyzwaniem w zakresie udzielania kredytów konsumpcyjnych pozostała konieczność dostosowania się banków do wyroku TSUE, zgodnie z którym banki muszą zwracać proporcjonalną część prowizji i opłat w przypadku spłaty przez kredytobiorcę kredytu przed umownym terminem. W warunkach istnienia maksymalnego dopuszczalnego oprocentowania kredytów konsumpcyjnych określonego ustawowo wymuszało to na bankach dostosowanie nowego modelu biznesowego, aby działalność ta pozostała dochodową. Z punktu widzenia banków podwyżka stóp procentowych przez NBP uczyniła to zadanie w 2022 r. nieco łatwiejszym.

Na koniec 2022 r. łączne zadłużenie klientów w bankach z tytułu kredytów konsumpcyjnych wyniosło 182 382 mln PLN i było ono o 2,2% niższe niż na koniec 2021 r. Rok wcześniej, jak już wspomniano, zwiększyło się ono dość wyraźnie, bo o 4,5%.

Należności brutto z tytułu kredytów konsumpcyjnych i ich udział w należnościach od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od gospodarstw domowych	745 285	100	766 847	100	803 123	100	748 260	100
– kredyty konsumpcyjne	179 412	24,1	178 356	23,2	186 641	23,2	182 382	24,4

Źródło: Dane NBP.

Gdy patrzy się na dynamikę tych należności w ostatnim roku w porównaniu z należnościami z tytułu kredytów mieszkaniowych, to widać różnicę na niekorzyść kredytów konsumpcyjnych, a jest ona nawet jeszcze większa, gdy wyeliminuje się wpływ zmiany kursów walutowych.

Z tego powodu udział należności banków z tytułu kredytów konsumpcyjnych w całości kredytów dla gospodarstw domowych praktycznie zwiększył się w 2022 r. o 1,2 pkt proc. Była to interesująca sytuacja, gdyż w poprzednich latach odnotowywano stały spadek znaczenia tych kredytów w całości kredytów dla gospodarstw domowych. Przykładowo, w 2020 r. spadek tego znaczenia wyniósł 0,9 pkt proc. Na koniec 2022 r. udział kredytów konsumpcyjnych wynosił 24,4%.

Roczna dynamika należności brutto z tytułu kredytów konsumpcyjnych na tle dynamiki należności od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Należności od gospodarstw domowych	105,1	102,9	104,7	93,2
– kredyty konsumpcyjne	104,6	99,4	104,6	97,7

Źródło: Dane NBP.

Zmniejszenie wartości brutto należności banków z tytułu kredytów konsumpcyjnych musiało spowodować dalsze obniżenie relacji zadłużenia obywateli z tego tytułu w bankach do wielkości PKB. W tym bowiem okresie nominalny PKB Polski rósł dynamicznie. W efekcie na koniec ubiegłego roku ta relacja ukształtowała się na poziomie 5,9%, podczas gdy w 2021 r. wyniosła ona 7,1%, w 2020 r. – 7,6%, a w 2018 r. – 7,8%. Można zatem odnotować, że w latach 2018–2020 relacja ta obniża się corocznie o 0,1–0,2 pkt proc., natomiast później następowało to szybciej. W 2021 r. to zmniejszenie wyniosło 0,5 pkt proc., a w 2022 r. 1,2 pkt proc. Poziom osiągnięty na koniec 2022 r. był też wyraźnie niższy niż osiągnany we wcześniejszych latach, gdy opiewał on nawet

w granicach 10%. Obniżanie się tej relacji już w poprzednich latach wskazywało na trudności w zwiększeniu tego portfela kredytowego, nawet w okresach wzrostu dochodów do dyspozycji gospodarstw domowych oraz wysokiego optymizmu konsumentów.

Analizując zmiany zachodzące w portfelu należnościach banków z tytułu kredytów konsumpcyjnych, warto odnotować też zmiany w poszczególnych jego segmentach. W przeciwieństwie do 2021 r., gdy generalną obserwacją był status quo w zakresie wielkości udziału większości rodzajów należności z tytułu kredytów konsumpcyjnych w całości należności banków od gospodarstw domowych, w 2022 r. nastąpiły pewne zmiany. Szczególnie zauważalny był wzrost znaczenia kredytów ratalnych kosztem kredytów zaliczanych do kategorii „pozostałe”.

Udział procentowy wybranych rodzajów kredytów w całości należności brutto od gospodarstw domowych w latach 2018–2022 (w %)

Rodzaj kredytu	2018	2019	2020	2021	2022
Kredyty mieszkaniowe	59,5	60,2	62,3	63,4	62,8
Kredyty konsumpcyjne, w tym:	24,2	24,1	23,2	23,2	24,4
2.1 kredyty w karcie kredytowej	1,6	1,5	1,4	1,4	1,6
2.2.kredyty samochodowe	0,8	0,9	0,8	0,8	0,8
2.3 kredyty ratalne	13,4	13,5	13,2	13,0	13,8
Kredyty pozostałe	16,3	15,7	14,5	13,4	12,8

Źródło: Dane NBP.

W zakresie należności banków z tytułu kart kredytowych odnotowano wzrost wartości należności jako w jedynej kategorii kredytów konsumpcyjnych. Jednak na skutek niewielkiego znaczenia tych kredytów w całości kredytów bankowych od gospodarstw domowych ich wzrost znaczenia nie był imponujący. Można jednak dodać, że był on jednak najwyższy od 2018 r.

Wzrost wartości należności z tytułu kart kredytowych wyniósł w ostatnim roku 2,8%. Rok wcześniej te należności wzrosły o 9,8%, ale jeszcze we wcześniejszych latach obserwowano stały spadek wolumenu tych należności banków (np. o 4,4% w 2020 r., czy o 3,7% w 2019 r.). Być może pogorszenie sytuacji makroekonomicznej kraju zachęciło do częstszego korzystania z tego instrumentu płatniczego (i kredytowego). Także wysoka inflacja spowodowała wzrost zadłużenia nominalnego w kartach kredytowych.

Należności brutto banków z tytułu kart kredytowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Należności z tytułu kart kredytowych	10 830	10 353	11 368	11 688

Źródło: Dane NBP.

Rok 2022 był okresem spadku wartości kredytów samochodowych. Nastąpił po minimalnym wzroście portfela w 2021 r., jego spadku w 2020 r. i stałego wzrostu w poprzednich trzech latach. W 2022 r. spadek portfela należności wyniósł 12,2%, podczas gdy rok wcześniej zwiększył się o 0,2%. W 2020 r. zmniejszył się on o 1,8%, ale we wcześniejszych latach rósł on bardzo dynamicznie: o 16% w 2019 r., o 17% w 2018 r. i o 16% w 2017 r. Zmniejszenie tej pozycji mogło wynikać z problemów podaży, czyli braku nowych aut w komisach na skutek wstrzymania produkcji z braku wszystkich komponentów, zwłaszcza zaawansowanej elektroniki, którą nowoczesne auta są naszpikowane, a także z wyraźnego wzrostu cen samochodów, także na rynku wtórnym.

Znaczenie tych należności w całości należności od gospodarstw domowych nie uległo obniżeniu z racji niewielkiego znaczenia tych wielkości w całości należności banków od gospodarstw domowych. Tym samym udział ten pozostał na poziomie 0,8%.

Należności brutto banków z tytułu kredytów samochodowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Należności z tytułu kredytów samochodowych	6 610	6 492	6 505	5 709

Źródło: Dane NBP.

W 2022 r. zmniejszyło się natomiast zaangażowanie banków w szeroko rozumiane pozostałe kredyty ratalne. Nastąpiło to po sześciu latach stałego wzrostu wartości tych należności w sektorze bankowym, oczywiście z różną dynamiką w poszczególnych latach. Jednak o ile warto podkreślić, że zmniejszenie portfela tych należności nie było bardzo silne. Wyniosło ono tylko 1%, ale w porównaniu ze wzrostem o 2,5% w 2021 r. była to całkiem duża zmiana. Ten spadek jest tym bardziej godny odnotowania, że wzrost tego portfela nastąpił nawet w bardzo słabym, pandemicznym 2020 r.

Jest przy tym cechą szczególną, że mimo tego nominalnego spadku portfela w 2022 r., ich udział w całości należności banków od gospodarstw domowych wyraźnie zwiększył się (z 13% do 13,8%) i stał się najwyższy od wielu lat. Było to głównie skutkiem niskiej dynamiki kredytów mieszkaniowych w ostatnim roku.

Trzeba też pamiętać, że wynik w 2022 r. uzyskano już po zakończeniu okresu silnych ograniczeń w funkcjonowaniu handlu detalicznego po okresie pandemii, ale też w warunkach istnienia silnej konkurencji ze strony podmiotów niebankowych, np. dużych sieci handlowych w tym obszarze działalności banków.

Ta kategoria należności stanowiła nadal wyraźnie ponad połowę wszystkich kredytów konsumpcyjnych w bankach.

Należności brutto banków z tytułu kredytów ratalnych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Należności z tytułu kredytów ratalnych	100 735	101 593	104 112	103 077

Źródło: Dane NBP.

W kategorii pozostałe kredyty konsumpcyjne banki wyraźnie zmniejszyły portfel swoich należności w ostatnim roku. Skala tego spadku była całkiem wysoka i wyniosła 4,3%. Rok wcześniej odnotowano wzrost o 7,6%, w 2020 r. spadek wolumenu o 2,4%, a w 2019 r. nastąpił wzrost o 3,5%. Widać zatem całkiem dużą zmienność dynamiki tej pozycji w kolejnych latach.

Należności brutto banków z tytułu pozostałych kredytów konsumpcyjnych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Należności z tytułu pozostałych kredytów konsumpcyjnych	61 599	60 098	64 656	61 908

Źródło: Dane NBP.

1.1.3. KREDYTY DLA PRZEDSIĘBIORCÓW INDYWIDUALNYCH I DLA ROLNIKÓW

W definicji gospodarstw domowych, stosowanej dla celów statystyki bankowej, mieszczą się nie tylko osoby prywatne, ale również część małych przedsiębiorstw – przedsiębiorcy indywidualni (zatrudniający nie więcej niż 9 osób) oraz rolnicy indywidualni. Stąd analizując zmiany w należnościach banków od gospodarstw domowych, należy w tej części poświęcić uwagę także relacjom z tymi kategoriami klientami.

Rok 2022 był trzecim z kolei rocznym okresem zmniejszenia się kwoty należności od tej grupy klientów banków. Należności brutto z tytułu pozostałych kredytów udzielonych gospodarstwom domowym zmniejszyły się aż o 10,3% (po spadku o 3,3% osiągniętym w 2021 r. i o 5,1% w 2020 r.). Na koniec 2022 r. miały one wartość 91 603 mln PLN, tj. aż o 10 552 mln PLN niższą niż dwanaście miesięcy wcześniej.

Pośród głównych kategorii należności banków od gospodarstw domowych, ta grupa cechowała się (nawet po uwzględnieniu wpływu kursu walutowego) ponownie, już siódmy rok z rzędu, najniższą dynamiką.

Wolumen i struktura należności brutto od małych przedsiębiorców i rolników indywidualnych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od małych przedsiębiorców, w tym:	111 391	100	105 694	100	102 155	100	91 603	100
– kredyty operacyjne	51 744	46,5	48 157	45,6	46 757	45,8	43 581	47,6
– kredyty inwestycyjne	26 738	24,0	25 398	24,0	23 809	23,3	20 101	21,9
– kredyty na nieruchomości	16 512	14,8	16 345	15,5	16 318	16,0	14 665	16,0

Źródło: Dane NBP.

W ostatnim roku zmiana wolumenu należności banków od najmniejszych przedsiębiorców była całkowicie odmienna od kierunku i tempa należności banków od większych podmiotów gospodarczych, tzn. od sektora MSP. Było to zjawisko całkowicie odmienne od obserwowanego przez poprzednie dwa lata. Wówczas kierunek i siła zmian były bardzo zbliżone. W 2022 r. silnemu spadkowi należności banków od najmniejszych przedsiębiorstw towarzyszył dynamiczny wzrost zadłużenia w bankach podmiotów zaliczanych do sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Trzeba też pamiętać, że w ostatnich latach znaczna część kredytów na cele działalności gospodarczej przedsiębiorców indywidualnych była prawdopodobnie zaciągana przez klientów także jako kredyty gotówkowe, a więc jako konsumpcyjne, a nie kredyty udzielane ściśle na cele gospodarcze. O takim zjawisku cyklicznie informowało w swoich raportach Biuro Informacji Kredytowej. Ale trzeba też przypomnieć, że nowo udzielone kredyty ratalne czy gotówkowe także zmniejszyły się w ostatnim roku.

W strukturze łącznych należności brutto banków od przedsiębiorców indywidualnych i rolników indywidualnych także zaszły w ostatnim roku pewne zmiany.

W najmniejszym stopniu zmniejszył się w 2022 r. portfel kredytów operacyjnych

od tej kategorii klientów. Spadek wolumenu należności wyniósł w ostatnim roku 6,8% i wpisywał się w generalny trend obserwowany w tym obszarze od 2019 r. Każdego bowiem roku, wolniej lub szybciej portfel ten zmniejszał się. Dla porównania można dodać, że 2021 r. zmniejszenie wyniosło 2,9%. Świadczyło to o bardzo ostrożnym podejściu wielu przedsiębiorców do zaciągania nowych zobowiązań. Dane pokazują, że część przedsiębiorców bała się zaciągania nadal nowych zobowiązań finansowych w warunkach niepewności gospodarczej. Przyczyną może być także pogorszenie standingu finansowego wielu małych firm i trudniejszy dostęp do kredytu bankowego. Wiele banków zaostrzyło wymogi kredytowe dla tej kategorii klientów, także na cele operacyjne prowadzenia biznesu.

Zmniejszenie wolumenu należności banków z tytułu kredytów operacyjnych spowodowało jednak wzrost znaczenia tej kategorii należności w całości należności banków od małych przedsiębiorców. Wzrost udziału kredytów operacyjnych wyniósł 1,8 pkt proc. i finalnie kredyty operacyjne stanowiły 47,6% wszystkich kredytów dla tej kategorii kredytobiorców.

Należności banków z tytułu kredytów na nieruchomości od najmniejszych przedsiębiorców obniżyły w większym stopniu niż kredyty operacyjne, ale tu zmiana była też najbardziej znacząca. Wynikało to z faktu, że w poprzednich trzech latach ich poziom pozostawał praktycznie niezmienny. W ostatnim roku spadek o 10% był zatem silny i można go wiązać przede wszystkim z poważną zmianą sytuacji na rynku budowlanym, a na rynku mieszkaniowym w szczególności. Część małych przedsiębiorców straciła pracowników, po tym jak znaczna ich część wróciła do domu walczyć za ojczyznę. To pokrzyżowały plany działania wielu małych firm budowlanych.

Mimo takiego spadku kredyty na nieruchomości zachowały w 2022 r. swój poprzedni udział w całości należności banków od najmniejszych przedsiębiorców.

W zakresie kredytów inwestycyjnych spadek kwoty należności był mniej zaskakujący. Był on obserwowany już od kilku lat i pogorszenie koniunktury gospodarczej nie mogło wpłynąć inaczej niż dalsze pogorszenie kwoty należności banków z tego tytułu. W 2022 r. zmniejszyły się one o ponad 15%, co stanowi jednak zmianę, gdyż było silniejsze niż poprzednio. Już w 2021 r. spadek wolumenu wyniósł 6,3%, co stanowiło wzrost z latami 2019–2020, gdy zmniejszał się o ok. 5% rocznie.

Przy takim obniżeniu kwoty kredytów inwestycyjnych zmniejszyć się musiał także ich udział w całości kredytów dla przedsiębiorców indywidualnych i rolników indywidualnych. Na koniec 2022 r. odpowiadał on 21,9% kredytów dla tej kategorii kredytobiorców. Rok wcześniej wynosił on jeszcze 23,3%.

Roczna dynamika należności brutto od małych przedsiębiorców i rolników indywidualnych łącznie i w podziale na kategorie w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Należności od małych przedsiębiorców, w tym:	102,2	94,9	96,7	89,7
– kredyty operacyjne	105,6	93,1	97,1	93,2
– kredyty inwestycyjne	95,9	95,0	93,7	84,4
– kredyty na nieruchomości	101,0	99,0	99,8	89,9

Źródło: Dane NBP.

Powyższe dane można jednak mocniej dezagregować poprzez wydzielenie portfela kredytowy w odniesieniu tylko do samych przedsiębiorców indywidualnych i osobno dla rolników indywidualnych.

Patrząc tylko na przedsiębiorców indywidualnych, można skonstatować, że oceny przedstawione w odniesieniu do łącznego ujęcia małych przedsiębiorców i rolników indywidualnych pozostają aktualne. Największy spadek wolumenu odnotowano w zakresie kredytów inwestycyjnych, zaś w pozostałych obszarach też nastąpiły spadki w 2022 r., choć wyraźnie niższe. Ta sama ocena może wynikać z faktu, że w wymienionej kategorii kredyty dla przedsiębiorców indywidualnych zdecydowanie przeważają w grupie kredytów dla nich i dla rolników indywidualnych. Łącznie stanowiły one w 2022 r. blisko 70% łącznych kredytów tych klientów.

Struktura należności brutto od przedsiębiorców indywidualnych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od przedsiębiorców indywidualnych, w tym:	79 338	100	74 417	100	71 157	100	63 734	100
– kredyty operacyjne	40 947	51,6	37 688	50,6	37 992	53,4	35 992	56,5
– kredyty inwestycyjne	13 973	17,6	12 582	16,9	11 960	16,8	9 237	14,5
– kredyty na nieruchomości	6 146	7,7	6 258	8,4	6 003	8,4	5 574	8,7

Źródło: Dane NBP.

Kwota należności brutto banków od przedsiębiorców indywidualnych wyniosła na koniec 2022 r. 63 734 mln PLN.

Udział należności banków od tej kategorii klientów w łącznych należnościach banków od gospodarstw domowych uległ dalszemu wyraźnemu obniżeniu w ostatnim roku. Na koniec 2022 r. wynosił on już tylko 8,5%. W tymże roku udział ten zmniejszył się o 0,4 pkt proc., podczas gdy rok wcześniej zmniejszenie znaczenia wyniosło 0,8 pkt proc., a w 2020 r. 0,9%. Te dane pokazują coraz trudniejsze warunki prowadzenia biznesu przez najmniejsze podmioty gospodarcze.

Na pierwszym miejscu w tej kategorii klientów należy odnotować, że wartość ich kredytów inwestycyjnych zmniejszyła się w 2022 r. aż o 22,8%. To był bardzo silny spadek, nawet jeśli spadkową tendencję obserwowano już we wcześniejszych latach. W efekcie znaczenie tych kredytów w całości kredytów od przedsiębiorców indywidualnych musiało ulec dalszemu obniżeniu – już do poziomu poniżej 15%.

W zakresie kredytów operacyjnych, dominującej pozycji dla tej kategorii klientów, spadek uzyskany w 2022 r. wyniósł 5,3% i nastąpił on po minimalnym wzroście tej pozycji rok wcześniej. Udział kredytów operacyjnych w całości kredytów dla przedsiębiorców indywidualnych wzrósł mimo to do 56,5%. Ten wzrost znaczenia kredytów krótkoterminowych nie może dziwić w warunkach spowolnienia gospodarczego i wyższych rynkowych stóp procentowych.

W relacjach z przedsiębiorcami indywidualnymi banki odnotowały w 2022 r. spadek kwoty należności z tytułu kredytów na nieruchomości. Zmniejszyły się one o 7,1%, ale paradoksalnie ich udział w całości kredytów dla tych klientów też nieco wzrósł. Jak przytoczono wyżej, po prostu spadek w kategorii kredytów inwestycyjnych był bardzo głęboki. Kredyty na nieruchomości zmniejszyły się drugi rok z rzędu po wcześniejszym kilkuletnim okresie stałego wzrostu.

Roczna dynamika należności brutto od przedsiębiorców indywidualnych łącznie i w podziale na kategorie w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Należności od przedsiębiorców indywidualnych, w tym:	102,4	93,8	95,6	89,6
– kredyty operacyjne	104,8	92,0	100,8	94,7
– kredyty inwestycyjne	89,5	90,0	95,0	77,2
– kredyty na nieruchomości	105,7	101,8	95,9	92,9

Źródło: Dane NBP.

Zmiany dynamiki poszczególnych rodzajów należności wpłynęły także na zmiany pierwotnych okresów, na które były zaciągane zobowiązania w bankach przez tę kategorię kredytobiorców. Zmiany te miały podobną tendencję jak rok wcześniej.

W 2022 r. zmniejszył się ponownie udział należności o pierwotnym terminie powyżej 5 lat, osiągając na koniec okresu 50%. Rok wcześniej wynosił on 52,1%, a dwa lata wcześniej 54,5%. Tym samym nastąpił powrót do sytuacji z 2019 r. i lat wcześniejszych. Zmniejszył się także udział należności o terminie od 1 roku do 5 lat z 26,8% do 25,4%. Tym samym musiał wzrosnąć udział kredytów udzielonych na krótki termin, do jednego roku. Zwiększył się on z 21,1% do 24,6%.

W ujęciu walutowym w portfelu kredytów dla przedsiębiorców indywidualnych proporcja wolumenu kredytów złotych i kredytów walutowych nie uległa większej zmianie. Należności wyrażone w złotych stanowiły blisko 96% wszystkich należności banków od przedsiębiorców indywidualnych.

Jak już wspomniano, do kategorii gospodarstw domowych dla celów statystyki bankowej zalicza się także rolników indywidualnych. W 2022 r. dynamika wartości należności banków od tej kategorii klientów była zbliżona jak u przedsiębiorców indywidualnych. Była to sytuacja odmienna od obserwowanej w poprzednich latach, gdy tempo spadku należności banków od rolników było wolniejsze niż od przedsiębiorców indywidualnych. Tym niemniej tempo spadku należności banków od rolników indywidualnych było wyraźnie silniejsze w 2022 r. (o 9,1%) niż w 2021 r. (o 0,9%). W przypadku rolników należy jednak pamiętać, że znaczną część portfela stanowią kredyty preferencyjne z dopłatą państwa do oprocentowania. Zasady i terminy ich udzielania rolnikom miały w przeszłości często duże znaczenie, które decydowało o dynamice akcji kredytowej w poszczególnych latach. Drugim czynnikiem była opłacalność produkcji rolnej, a ta w ostatnim roku była lepsza niż wcześniej.

Cechą charakterystyczną minionego roku był ponownie spadek wolumenu należności we wszystkich głównych rodzajach kredytów i w ślad za nim spadek znaczenia poszczególnych kategorii kredytów w należnościach ogółem (z wyjątkiem kredytów na nieruchomości).

Wolumen i struktura należności brutto od rolników indywidualnych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%
Należności od rolników indywidualnych, w tym:	32 053	100	31 277	100	30 997	100	27 870	100
– kredyty operacyjne	10 813	33,7	10 305	32,9	9 636	31,1	8 282	29,7
– kredyty inwestycyjne	13 572	42,3	12 770	40,8	12 552	40,5	11 076	39,7
– kredyty na nieruchomości	8 815	27,5	8 959	28,6	8 848	28,5	8 054	28,9

Źródło: Dane NBP.

Najsilniejsza zmiana nastąpiła u tych klientów także nastąpiła w zakresie kredytów inwestycyjnych. Portfel tych kredytów zmniejszył się o 11,8% przy spadku rok wcześniej tylko o 1,7%. Tym niemniej znaczenie kredytów inwestycyjnych u rolników indywidualnych pozostawało znacznie wyższe niż u jakiegokolwiek innej kategorii przedsiębiorców czy przedsiębiorstw. Nadal kredyty inwestycyjne stanowiły blisko 40% portfela należności od rolników indywidualnych.

Kredyty operacyjne zmniejszyły się w 2022 r. o 10,1% i była to również zmiana silniejsza niż obserwowana rok wcześniej (spadek o 6,5%). Lepsza opłacalność produkcji rolnej pozwoliła na mniejsze bieżące zadłużenie rolników. W efekcie ten tym kredytów stanowił już poniżej 30% wszystkich kredytów rolników w bankach.

Dynamika kredytów na zakup nieruchomości dla rolników była ponownie wyższa niż dynamika kredytów operacyjnych i kredytów inwestycyjnych, ale i tak w tej kategorii znów odnotowano spadek wartości należności brutto. Ten spadek był przy tym znacznie głębszy niż w 2021 r., bo wyniósł 9% wobec spadku o 1,2% rok wcześniej. Można też w tym miejscu przypomnieć, że jeszcze do 2020 r. należności banków z tego tytułu zwiększały się. Tym niemniej, jak już wspomniano, była to jedyna główna kategoria kredytów dla rolników, których udział wzrósł w 2022 r. w całości należności od rolników. Ten wzrost udziału był niemal symboliczny, ale był i udział wyniósł 28,9%.

W zakresie okresów kredytowania rolników indywidualnych warto odnotować ponowny, nieduży wzrost znaczenia portfela kredytów długoterminowych w ostatnim roku. Kredyty o pierwotnym terminie spłaty dłuższym niż 5 lat stanowiły już ponad 76% wszystkich należności od tej kategorii kredytobiorców. Towarzyszyło temu zmniejszenie się wolumenu kredytów średnioterminowych i utrzymywanie się marginalnego znaczenia portfela należności krótkoterminowych. Te ostatnie, czyli należności o terminie poniżej 1 roku, stanowiły zaledwie 4,6% należności banków od tej kategorii klientów (rok wcześniej było to 4,2%, a dwa lat wcześniej 4,8%). W zakresie kredytów średnioterminowych spadek ich udziału nastąpił w 2022 r. z 20,3% do 18,7%.

Roczna dynamika należności brutto od rolników indywidualnych ogółem i w podziale na główne kategorie w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Należności od rolników indywidualnych, w tym:	101,8	97,6	99,1	89,9
– kredyty operacyjne	104,1	95,3	93,5	89,9
– kredyty inwestycyjne	91,3	94,1	98,3	88,2
– kredyty na nieruchomości	112,4	101,6	98,8	91,0

Źródło: Dane NBP.

Udział należności rolników indywidualnych w całości należności brutto od sektora niefinansowego oraz należności od gospodarstw domowych pozostawał nadal na niskim poziomie. Należności banków od rolników stanowiły 3,7% należności banków od gospodarstw domowych (rok wcześniej było to 3,9%) i ok. 2,4% wszystkich należności od sektora niefinansowego (w 2021 r. 2,6%).

1.2. NALEŻNOŚCI OD PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

Drugą największą kategorią należności od sektora niefinansowego są należności od podmiotów gospodarczych. Na koniec 2022 r. ich wartość netto w bankach wynosiła 405 818 mln PLN. Zwiększyły się one w ciągu ostatniego roku aż o 10,6%, a więc ich dynamika była zdecydowanie szybsza niż poprzednich latach i również zdecydowanie szybsza niż w przypadku należności netto od gospodarstw domowych. To ostatnie było zjawiskiem odmiennym od obserwowanego w 2021 r., a także w wielu latach wcześniejszych.

Tej wyższej dynamiki należności nie można wiązać ze wzrostem PKB Polski. Dodatkowo nastroje przedsiębiorców nie były najlepsze. Zwiększyły się jednocześnie rynkowe stopy procentowe, które też nie mogły zachęcać do zaciągania zobowiązań w bankach. Właściwie można zidentyfikować dwa zasadnicze powody wzrostu tych należności. Po pierwsze, obawy wielu przedsiębiorców przed dalszym wzrostem cen i robienie poważnych zapasów po niższych jeszcze cenach. Po drugie, pogorszenie się płynności finansowej części przedsiębiorstw w okresie wyraźnego pogorszenia się koniunktury gospodarczej.

Raporty NBP wskazują, że popyt przedsiębiorców obniżał się kolejnych kwartałach minionego roku. Potwierdzały się też informacje, że zainteresowanie utrzymywało się tylko w zakresie finansowania zapasów i działalności operacyjnej. Dotyczyło ono przede wszystkim dużych przedsiębiorstw a nie podmiotów sektora MSP.

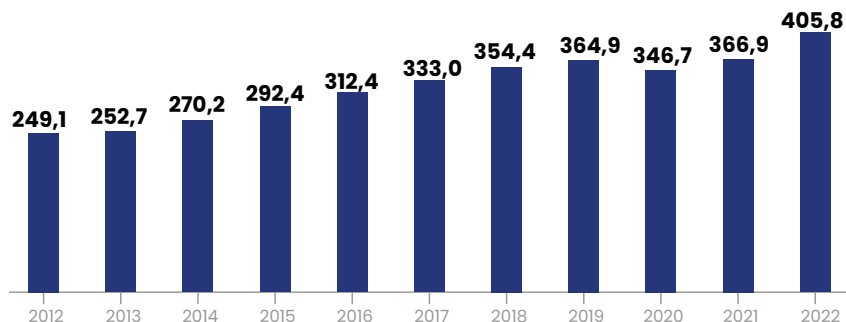
Banki natomiast w ramach swojej polityki kredytowej zaostrzały jeszcze kryteria kredytowania przedsiębiorstw. Pod koniec roku już były one na tyle restrykcyjne, że już nie wprowadzano kolejnych zmian. Natomiast w zakresie warunków kredytowania pierwsze półrocze 2022 r. nie różniło się od końca poprzedniego roku. Zmiany zaczęły następować dopiero w II połowie minionego roku. Polegały one na obniżaniu maksymalnej kwoty udzielanego kredytu a pod koniec roku na podwyższeniu marży za kredyty obarczone większym ryzykiem.

Wyraźnie wyższa dynamika należności netto od podmiotów gospodarczych w 2022 r. niż tempo wzrostu aktywów ogółem sektora bankowego skutkowało dalszym zwiększeniem znaczenia tej pozycji w sumie bilansowej banków. Udział ten na koniec minionego roku wyniósł 14,8% wobec 14,2% rok wcześniej. Tym samym odnotowano powrót znaczenia tej pozycji w aktywach banków do sytuacji z końca 2020 r.

Zwiększył się też wyraźnie udział należności netto od podmiotów gospodarczych w całości należności banków od podmiotów niefinansowych w minionym roku. Na koniec 2022 r. udział ten wyniósł 35,7% i był o 3,9 pkt proc. wyższy niż rok wcześniej.

Rok wcześniej zmiana ta nie była tak duża, szczególnie gdy przypomni się, że wyniosła ona tylko 0,2 pkt proc. Widać zatem, że po okresie pandemii i bardzo dużego wsparcia finansowego dla firm ze strony państwa, następuje wzrost znaczenia kredytu dla przedsiębiorstw w aktywach banków i w ich należnościach od sektora niefinansowego.

Kredyty dla przedsiębiorstw (netto, mld PLN)

Źródło: Dane KNF.

W ujęciu brutto należności od przedsiębiorstw oczywiście także zwiększyła się w 2022 r. Wzrost wyniósł 10,2%, podczas gdy rok wcześniej odnotowano zwiększenie kwoty tych należności o 5%, a w 2020 r. zmniejszenie o 4,2%. Zatem na tle ostatnich lat dynamika odnotowana w 2022 r. była wysoka. Na koniec ubiegłego roku należności brutto banków od podmiotów gospodarczych wyniosły 425 452 mln PLN.

Wolumen i struktura należności brutto od przedsiębiorstw w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od przedsiębiorstw, w tym:	383 888	100	367 647	100	385 999	100	425 452	100
– kredyty operacyjne	148 836	38,8	127 615	34,7	148 414	38,5	170 430	40,1
– kredyty inwestycyjne	134 277	35,0	138 942	37,8	141 593	36,7	152 716	35,9
– kredyty na nieruchomości	69 834	18,2	72 522	19,7	67 335	17,4	71 104	16,7

Źródło: Dane NBP.

Dane za 2022 r. pokazały wzrost bardzo silny wzrost zadłużenia przedsiębiorstw w bankach z tytułu kredytów operacyjnych przy bardziej umiarkowanym wzroście kredytów inwestycyjnych. Ta różna dynamika obu głównych rodzajów należności była podobna do rezultatów uzyskanych rok wcześniej, choć została zrealizowana w zupełnie innych warunkach makroekonomicznych.

Roczna dynamika wolumenu należności brutto od przedsiębiorstw i ich głównych kategorii w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Należności od przedsiębiorstw, w tym:	102,9	95,8	105,0	110,2
– kredyty operacyjne	102,8	85,7	116,3	114,8
– kredyty inwestycyjne	107,5	103,4	101,9	107,9
– kredyty na nieruchomości	99,2	103,8	92,8	105,6

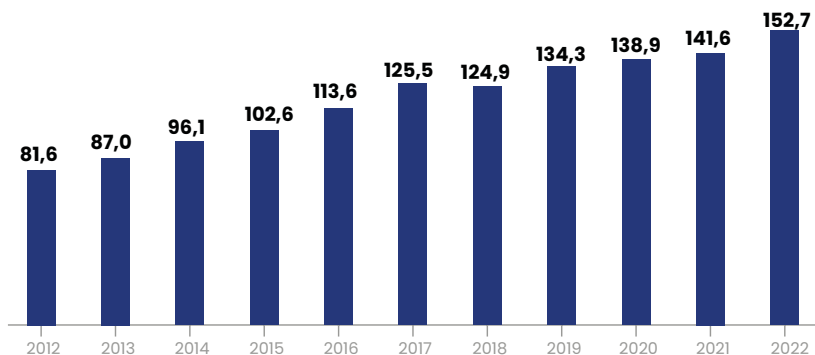
Źródło: Dane NBP.

Cechą szczególną ostatniego roku był stosunkowo wolny wzrost kwoty portfela kredytów przedsiębiorstw na nieruchomości. Zwiększył się on o 5,6%, co jednak należy uznać za dobry wynik, szczególnie biorąc pod uwagę zmniejszenie tego wolumenu w 2021 r. (o 7,2%), ale także w 2019 r. (o 0,8%). W 2020 r. odnotowano wprawdzie wzrost tego portfela kredytów w bankach, ale nastąpił on wówczas w tempie wolniejszym niż w ostatnim roku. Wzrost zadłużenia przedsiębiorstw w tym obszarze można wiązać z odroczeniem terminów zakończenia wielu budów z racji pojawienia się niesprzyjających warunków makroekonomicznych. To wydłużenie terminów wymagało dodatkowego finansowania.

Wśród wszystkich kredytów bankowych dla przedsiębiorstw największe znaczenie miały w ostatnich dwóch latach kredyty operacyjne. Ta dominacja jeszcze wzmocniła się w 2022 r. Na koniec tego roku kredyty operacyjne brutto zwiększyły się z 148 414 mln PLN na koniec 2021 r. do 170 430 mln PLN rok później. W 2022 r. wartość zadłużenia przedsiębiorstw z tytułu tych kredytów zwiększyła się zatem aż o 10,2%. Tempo tego wzrostu było przy tym słabsze niż rok wcześniej, gdy odnotowano wzrost kwoty tych kredytów o 16,3%.

Natomiast wartość kredytów inwestycyjnych od przedsiębiorstw zwiększyła się w 2022 r. w wolniejszym tempie niż kredytów operacyjnych. Zwiększyły się one o 7,9%. Warto jednak dodać, że w poprzednich latach tempo wzrostu tych kredytów było jednak niższe lub co najwyżej zbliżone do dynamiki 2022 r. Zatem wynik ostatniego roku był bardzo dobry dla kredytów inwestycyjnych. Dynamika osiągnięta w 2022 r. pokazywała nastawienie wielu przedsiębiorstw do podejmowania decyzji inwestycyjnych, zwłaszcza z wykorzystaniem zewnętrznego finansowania. Ta dynamika kredytów trochę zaskakuje, szczególnie jeśli zważyć, że generalnie poziom inwestycji w polskiej gospodarce był bardzo niski, a gdyby odliczyć do tego jeszcze inwestycje publiczne, to byłaby to wielkość jeszcze wyraźnie niższa.

Kredyty inwestycyjne dla podmiotów gospodarczych (brutto, mld PLN)

Źródło: Dane KNF.

W 2022 r. zwiększyła się też wartość należności banków z tytułu kredytów na nieruchomości dla podmiotów gospodarczych. Wzrost tego portfela wyniósł 5,6%, podczas gdy rok wcześniej odnotowano zmniejszenie kwoty tych należności o 7,2%. Wynik 2022 r. może być oceniany jako nieco zaskakujący w świetle dynamiki poprzedniego roku i wyraźnego pogorszenia się koniunktury na rynku nieruchomości mieszkalnych.

Pod względem terminów, na jakie przedsiębiorstwa zaciągnęły kredyty w bankach, także nastąpił powrót do sytuacji sprzed 2019 r. Dynamika należności o terminie do jednego roku była najwyższa i spowodowała wzrost udziału należności o tych terminach do poziomu obserwowanego w 2019 r. i wcześniej. Na koniec 2022 r. wyniósł on 25,7%. Ten szybki wzrost znaczenia kredytów krótkoterminowych był widoczny od 2020 r., gdy sytuacja na rynku została zaburzona przez olbrzymi dopływ taniego pieniądza do przedsiębiorstw w postaci wsparcia ze strony państwa w okresie pandemii. Można w tym miejscu też dodać, że wzrost krótkoterminowych należności był korzystny z punktu widzenia zarządzania płynnością w bankach.

W minionym roku zmniejszył się nieco udział należności od przedsiębiorstw o terminie ich realizacji między 1 rokiem a 5 latami. Była to sytuacja odwrotna od obserwowanej w poprzednim roku, ale warto podkreślić, że udział należności na ten okres pozostaje bardzo stabilny od wielu lat. Zmiany następujące w poszczególnych latach nie są znaczące.

Jeśli w 2022 r. ponownie najszybszą dynamikę odnotowano w zakresie kredytów krótkoterminowych, to odbyło się to znów kosztem należności opiewających na pierwotny okres powyżej 5 lat. Niższa dynamika należności w tym przedziale czasowym przełożyła się na spadek znaczenia należności długoterminowych w całości należności od podmiotów gospodarczych. Na koniec 2022 r. osiągnęły one udział 47,5%, a więc o 2,6 pkt proc. niższy niż rok wcześniej. W 2021 r. zmniejszenie znaczenia kredytów długoterminowych było podobne i wyniosło wówczas 2,2 pkt proc. Poziom osiągnięty w ostatnim roku był najniższy w ostatnich pięciu latach. Ta dana może stanowić jednak mimo to dowód dużego wyzwania dla banków w zakresie prawidłowego zarządzania ryzykiem płynności.

Struktura terminowa kredytów dla przedsiębiorstw w latach 2018–2022 (w %)

Kredyty	2018	2019	2020	2021	2022
Do 1 roku	25,0	24,2	19,9	22,9	25,7
Od 1 roku do 5 lat	26,9	27,1	26,8	27,0	26,8
Powyżej 5 lat	48,1	48,7	53,3	50,1	47,5
Razem	100	100	100	100	100

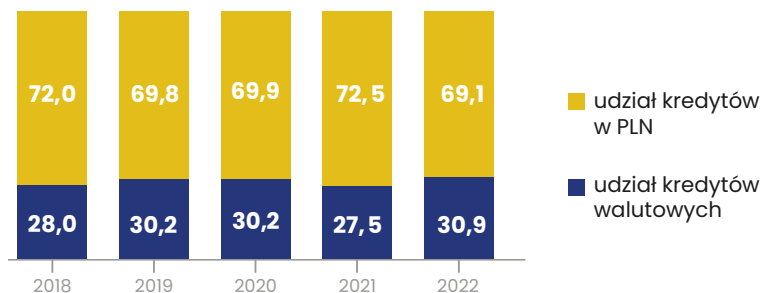
Źródło: Dane NBP.

Z punktu widzenia waluty, w której wyrażone były należności banków od podmiotów gospodarczych, w ostatnim roku nastąpiło odwrócenie sytuacji z roku poprzedniego. Wzrosło wyraźnie znaczenie waluty obcej, co było sytuacją obserwowaną poprzednio także w 2020 r. i w 2018 r. Ten wzrost znaczenia można wiązać z jednej strony z rosnącym otwarciem polskiej gospodarki na zagranicę, a z drugiej strony z niższymi stopami procentowymi stosowanymi w operacjach kredytowych głównych walut świata.

Należności wyrażone w walutach obcych wzrosły się o 23,4%, podczas gdy w 2021 r. zmniejszyły się one 4,4%. Tak wielkiej zmiany w żaden sposób nie można wytłumaczyć zmianami kursu walutowego polskiej waluty względem euro czy dolara amerykańskiego. To był wynik świadomej decyzji kredytobiorców w zakresie zmiany waluty swojego zadłużenia.

Wartość należności banków od podmiotów gospodarczych wyrażonych w walucie polskiej wzrosła w 2022 r. o 4,9% i nastąpiła po roku, w którym zwiększyła się ona o 8,9%.

Finalnie na koniec 2022 r. udział kredytów złotych wśród należności banków od przedsiębiorstw wyniósł 69,1%, podczas gdy na koniec 2021 r. było to 72,5%, a jeszcze rok wcześniej 69,8%. Poziomy z 2022 r. i 2020 r. były zatem bardzo do siebie zbliżone.

Udział kredytów walutowych w kredytach podmiotów gospodarczych 2018–2022 (%)

Źródło: Dane KNF.

Należności złotowe i walutowe brutto od podmiotów gospodarczych w latach 2019–2022

Należności od podmiotów gospodarczych	2019	2020	2021	2022
	mIn PLN	mIn PLN	mIn PLN	mIn PLN
– złotowe	278 014	256 271	278 940	292 571
– walutowe	105 179	110 879	106 022	130 804

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Tym samym zwiększenie udziału należności walutowych od przedsiębiorstw wyniosło 3,4 pkt proc., przy jego zmniejszeniu w 2021 r. o 2,7 pkt proc.

Udział kredytów walutowych w kredytach podmiotów gospodarczych w latach 2018–2022 (w %)

Rok	2018	2019	2020	2021	2022
Udział kredytów walutowych	28,0	30,2	30,2	27,5	30,9

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Analizując należności banków od przedsiębiorstw, należy też spojrzeć bardziej szczegółowo na różnice w dynamice uzyskanej w 2022 r. odrębnie w zakresie zmian wielkości i struktury należności banków w odniesieniu do dużych przedsiębiorstw i w zakresie podmiotów zaliczanych do sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MSP). Oba te podzbiory mają inną charakterystykę.

1.2.1. NALEŻNOŚCI OD DUŻYCH PRZEDSIĘBIORSTW

W przypadku tej kategorii klientów, silne zwiększenie wartości należności było w ostatnim roku było sytuacją bardzo zbliżoną do obserwowanej w poprzednim roku. Zresztą w ostatnich latach (z wyjątkiem 2020 r.) następował dość stały wzrost należności banków od największych podmiotów gospodarczych. Zatem wynik roku 2022 stanowił podtrzymanie tendencji obserwowanej w poprzednich latach, gdy następował stopniowy wzrost udziału należności od dużych przedsiębiorstw w całości należności banków od wszystkich przedsiębiorstw. W ostatnim roku ta zmiana udziału nie nastąpiła, ale utrzymywała się nadal na wysokim poziomie

W 2022 r. należności banków brutto od dużych przedsiębiorstw zwiększyły się o 10,2%. Nominalnie na koniec 2022 r. wartość należności bankowych od dużych przedsiębiorstw wyniosła 216 791 mln PLN.

Jak wspomniano, nie odnotowano wzrostu udziału należności od dużych przedsiębiorstw w całości należności banków od wszystkich przedsiębiorstw. Pozostał on na poziomie 51%, podczas gdy rok wcześniej wzrósł on aż 5,8 pkt proc.

Należności brutto banków od dużych przedsiębiorstw i ich udział w należnościach od przedsiębiorstw ogółem w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%
Należności od podmiotów gospodarczych ogółem	383 888	100	367 647	100	385 999	100	425 452	100
– od dużych przedsiębiorstw	178 456	46,5	169 743	46,2	196 697	51,0	216 791	51,0

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W zakresie poszczególnych głównych rodzajów należności kredytowych sytuacja obserwowana w 2022 r. była zdecydowanie odmienna niż rok wcześniej i tym samym trudno mówić o kontynuacji trendów obserwowanych dla dużych przedsiębiorstw z lat poprzednich.

Struktura należności brutto od dużych przedsiębiorstw w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%
Należności od dużych przedsiębiorstw, w tym:	178 456	100	169 743	100	196 697	100	216 791	100
– kredyty operacyjne	71 560	40,1	59 945	35,3	78 307	39,8	89 067	41,1
– kredyty inwestycyjne	72 457	40,6	74 759	44,0	84 551	43,0	89 399	41,2
– kredyty na nieruchomości	22 670	12,7	25 260	14,9	22 499	11,4	26 584	12,3

Źródło: Dane NBP.

Dynamika wartości należności z tytułu kredytów operacyjnych dla dużych przedsiębiorstw była w 2022 r. wysoka. Wzrost tych należności wyniósł 13,7%. Był on jednak zdecydowanie niższy niż w 2021 r., gdy osiągnął on poziom ponad 30%. Jednak wówczas ten wysoki wzrost stanowił odbicie po pandemicznym 2020 r. i silnym spadku popytu na kredyt operacyjny po uzyskaniu przez wiele przedsiębiorstw pomocy publicznej po zamknięciu gospodarki. Wzrost należności w 2022 r. należy ocenić jako wysoki i wynikał m.in. z kontynuacji tworzenia zapasów w wielu przedsiębiorstwach.

Dynamika głównych rodzajów należności brutto od dużych przedsiębiorstw w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Należności od dużych przedsiębiorstw, w tym:	106,4	95,1	115,9	110,2
– kredyty operacyjne	101,3	83,8	130,6	113,7
– kredyty inwestycyjne	112,8	103,2	113,1	105,7
– kredyty na nieruchomości	105,6	111,4	89,1	118,2

Źródło: Dane NBP.

Dynamika należności z tytułu kredytów inwestycyjnych była w 2022 r. też niższa niż w 2021 r., ale na podkreślenie zasługuje wzrost tej pozycji w ostatnim roku. Zwiększenie wolumenu należności banków z tego tytułu wyniosło 5,7%. Warto jednak pamiętać, że nawet podczas pandemii obserwowano wzrost tego typu należności. Zatem ta aktywność dużych przedsiębiorstw była w 2022 r. kontynuowana.

Jednak kredyty inwestycyjne zmniejszyły nieco swój udział w całości portfela kredytów dla tej kategorii przedsiębiorstw. Mimo pozytywnej dynamiki należności z tytułu kredytów inwestycyjnych, ich udział nieco obniżył się drugi rok z rzędu w całości należności banków od dużych przedsiębiorstw. Na koniec 2022 r. było to 41,2%, podczas gdy rok wcześniej 43%, a dwa lata wcześniej nawet 44%. Było to wynikiem zdecydowanie wyższej dynamiki kredytów operacyjnych w dwóch ostatnich latach.

W zakresie należności banków z tytułu kredytów udzielanych przedsiębiorstwom na nieruchomości obserwowano w ostatnich latach wysoką zmienność dynamiki. Dowodem tej zmienności było bardzo silny wzrost tych należności w 2018 r., potem spowolnienie tego tempa w 2019 r., a w 2020 r. tempo wzrostu tych należności znów było bardzo wysokie a w 2021 r. należności te obniżyły swoją wartość. W ostatnim roku odnotowano natomiast znów silne zwiększenie tego portfela należności od dużych przedsiębiorstw. Wolumen tych kredytów wzrósł w ciągu jednego roku o 18,2%. Zasadniczą przyczyną tej sytuacji był zmieniający się poziom inwestycji przedsiębiorstw w poszczególnych latach, także zmiana koniunktury na rynku mieszkaniowym.

1.2.2. NALEŻNOŚCI OD MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

W zakresie współpracy banków z podmiotami MSP warto odnotować, że wartość należności brutto banków zwiększyła się w 2022 r. w sposób całkiem dynamiczny, bo o 10,2%. Była to sytuacja interesująca, gdyż wraz z pogorszeniem koniunktury zadłużenie bankowe tych przedsiębiorstw wyraźnie wzrosło, podczas gdy rok wcześniej przy dobrej koniunkturze zmalało ono wyraźnie (o 4,3%). Na podkreślenie zasługuje, że ten wzrost nastąpił w roku zaostrzania wymogów kredytowych dla przedsiębiorstw.

Należności od podmiotów MSP nie odzyskały zatem w 2022 r. dominującej pozycji w należnościach od przedsiębiorstw, którą utraciły w 2021 r. Ten mniejszy udział pozostaje o tyle interesujący, że struktura polskiej gospodarki oraz bardziej ograniczony dostęp mniejszych przedsiębiorstw do alternatywnych źródeł zewnętrznego finansowania powinien predysponować sektor małych i średnich przedsiębiorstw do przeważającego udziału podmiotów tego sektora w należnościach kredytowych polskich banków.

Na podkreślenie zasługuje jednak fakt, że udział należności od sektora MSP utrzymano w sytuacji trudniejszych warunków zadłużania się zwłaszcza mniejszych podmiotów gospodarczych. Pokazały to wcześniej dane dotyczące zadłużenia podmiotów zaliczanych do grupy mikroprzedsiębiorstw.

Należności brutto banków od przedsiębiorstw z sektora MSP i ich udział w należnościach od przedsiębiorstw ogółem w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%
Należności od podmiotów gospodarczych ogółem	383 888	100	367 647	100	385 999	100	425 452	100
– od MSP	205 432	53,5	197 904	53,8	189 302	49,0	208 662	49,0

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Jeśli analizuje się dynamikę głównych rodzajów kredytów dla tej kategorii klientów bankowych, to zauważa się – podobnie jak w grupie największych przedsiębiorstw – szybszy wzrost należności banków z tytułu kredytów operacyjnych. Wzrost tej części portfela wyniósł w ostatnim roku 16,1%. Warto jednak dodać, że po tym wzroście, wolumen nominalny i udział należności banków z tytułu kredytów operacyjnych od sektora małych i średnich przedsiębiorstw był już wyższy niż w okresie sprzed pandemii, z więc w 2019 r. i wcześniej.

Struktura należności brutto od przedsiębiorstw sektora MSP w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%
Należności od przedsiębiorstw MSP, w tym:	205 432	100	197 904	100	189 302	100	208 662	100
– kredyty operacyjne	77 276	38,0	67 669	34,2	70 107	37,0	81 362	39,0
– kredyty inwestycyjne	55 820	27,4	64 183	32,4	57 049	30,1	63 317	30,3
– kredyty na nieruchomości	47 164	23,2	47 262	23,9	44 836	23,7	44 521	21,3

Źródło: Dane NBP.

Wyraźnie zwiększyła się natomiast wartość kredytów inwestycyjnych dla małych i średnich przedsiębiorstw. Wzrost wyniósł o 11% i nastąpił on po roku spadku wartości o 11,1%. Było to zjawisko o tyle interesujące, że wzrost pojawił się w okresie dekonunktury, wyższej inflacji, a nie w roku dynamicznego rozwoju gospodarki. Widać zatem, że wiele podmiotów hołduje zasadzie, że najważniejsze zmiany przeprowadza się w okresie dekonunktury, a nie w okresie prosperity. Ten wzrost kredytów inwestycyjnych był dodatkowo silniejszy niż w grupie największych przedsiębiorstw, które zwykle mają większe zgromadzone zasoby na inwestycje w okresie dekonunktury.

Portfel należności banków z tytułu kredytów na nieruchomości od klientów sektora MSP zmniejszył się w 2022 r. drugi rok z rzędu. Co ciekawe, było to zjawisko odmienne od obserwowanego w przypadku należności od największych przedsiębiorstw, gdzie dynamika tych należności była wyższa. Zmniejszenie wolumenu w ostatnim roku wyniosło tylko 0,7%, podczas gdy w poprzednim roku odnotowano spadek o 5,1%. Te dane pokazują jednak też, że zmienność wielkości należności sektora MSP z tytułu kredytów na nieruchomości była mniejsza niż w przypadku największych przedsiębiorstw niefinansowych.

Roczna dynamika należności brutto od przedsiębiorstw sektora MSP w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Należności od przedsiębiorstw MSP, w tym:	100,0	96,3	95,7	110,2
– kredyty operacyjne	104,2	87,6	103,7	116,1
– kredyty inwestycyjne	92,1	115,0	88,9	111,0
– kredyty na nieruchomości	96,5	100,2	94,9	99,3

Źródło: Dane NBP.

1.3. POZOSTAŁE NALEŻNOŚCI OD SEKTORA NIEFINANSOWEGO

Najmniejszą pozycję należności od sektora niefinansowego tradycyjnie stanowiły pozostałe należności. Udział tej pozycji w aktywach ogółem banków zawsze miał charakter marginalny (w 2022 r. było to 0,3%). Oczywiście z racji specyfiki tej kategorii należności – zwłaszcza rodzaju podmiotów, której ona dotyczyła, czyli głównie niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych – trudno oczekiwać znaczącego udziału należności od tej kategorii klientów, zwłaszcza w porównaniu takimi kategoriami klientów, jak podmioty gospodarcze czy gospodarstwa domowe. Mimo to, na podkreślenie zasługiwał dość dynamiczny wzrost należności od tych instytucji w ostatnich latach.

Należności brutto banków od instytucji niekomercyjnych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Należności od instytucji niekomercyjnych ogółem	7 586	100	7 960	100	8 328	100	8 496	100
– kredyty na nieruchomości	6 534	86,1	6 887	86,5	7 141	85,8	7 128	83,9

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W 2022 r. wzrost należności netto banków z tego tytułu wyniósł 2% i był on niższy niż w latach wcześniejszych. W warunkach wyższych stóp procentowych taka zmiana nie może jednak dziwić. Wiele podmiotów zdecydowało się na odroczenie inwestycji, jako że wśród tych należności zdecydowaną większość stanowiły tradycyjnie kredyty długoterminowe zaciągane na okres co najmniej 5 lat i na cel związany z nieruchomościami. Te kredyty zmniejszyły się kwotowo w 2022 r., co nie było zjawiskiem obserwowanym w ostatnich latach.

Roczna dynamika należności brutto banków od instytucji niekomercyjnych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Należności od instytucji niekomercyjnych ogółem	104,5	104,9	104,6	102,0
– kredyty na nieruchomości	107,8	105,4	103,7	99,8

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Wolumen kredytów na krótsze terminy był ponownie mały, więc ich znaczenie w całości należności banków od tych instytucji pozostawało marginalne. Zdecydowanie dominującą rolę odgrywały należności o pierwotnym terminie powyżej 5 lat. Stanowiły one ponad 95% całości należności.

Podobna ocena odnosiła się do znaczenia kredytów zaciąganych na inne cele niż na nieruchomości. Ich udział wynosił jedynie ok. 15%, ale w ostatnim roku nieco wzrósł. Ten wynik może sugerować, że wiele spółdzielni mieszkaniowych, товариств будownицтва społecznego (TBS), wspólnot mieszkaniowych prowadziło różnego typu inwestycje budowlane (w tym remontowe) z wykorzystaniem kredytu bankowego.

1.4. STRUKTURA TERMINOWA NALEŻNOŚCI BANKÓW OD SEKTORA NIEFINANSOWEGO

Wracając na koniec tej części analizy do łącznej analizy portfela należności od sektora niefinansowego, warto odnotować, że od początku XXI w. obserwowano stałą tendencję w zakresie kierunków zmian terminów, na jakie zaciągnięte były kredyty przez klientów tego sektora. Polegała ona na stopniowym wzroście udziału kredytów długoterminowych, udzielanych na okres powyżej 5 lat kosztem kredytów udzielanych na najkrótsze terminy – do 1 roku. Dodatkowo od 2005 r. wzrost udziału kredytów długoterminowych następował także kosztem spadku znaczenia kredytów o pierwotnym terminie zapadalności w przedziale od 1 roku do 5 lat.

Dopiero w 2021 r. nastąpiło odwrócenie tego trendu w polskim sektorze bankowym i było ono kontynuowane w następnym roku. Jednak dopiero przyszłość pokaże, czy była to krótkotrwała zmiana wynikająca z mniejszego popytu na kredyt mieszkaniowy czy też w następnych latach udział kredytów długoterminowych ponownie zacznie rosnąć.

Znaczenie kredytów długoterminowych w bankach było jednak nadal bardzo wysokie. Na koniec 2022 r. ich udział w całości wolumenu należności od sektora niefinansowego wynosił 72,4% i zmniejszył się on w ostatnim roku o 1,8 pkt proc. (podczas gdy rok wcześniej spadek był wyraźnie mniejszy i wyniósł 0,7 pkt proc.). Zatem do tej pory poziom osiągnięty na koniec 2020 r. (74,9%) pozostawał nadal najwyższym w historii polskiej bankowości ostatniego trzydziestolecia.

Odminną sytuację odnotowano w zakresie należności banków z tytułu kredytów średnioterminowych (od 1 roku do 5 lat). Udział tych należności w całości należności od sektora niefinansowego w 2022 r. minimalnie zwiększył się. Na koniec ubiegłego roku wynosił on 15,3% i był o 0,1 pkt proc. wyższy niż rok wcześniej. Rok wcześniej zmiana także była niewielką, ale nastąpiła w odwrotnym kierunku.

Udział należności z tytułu kredytów krótkoterminowych (na okres do 1 roku) zwiększył się ponownie w 2022 r. Po wzroście znaczenia tych należności w 2021 r. o 0,9%, w następnym roku odnotowano zwiększenie udziału o 1,7 pkt proc. do poziomu 12,3%. Ten poziom był zbliżony do wyniku 2019 r. i był rezultatem większej popularności kredytów operacyjnych w ostatnim roku.

Te zmiany proporcji terminowej należności banków w 2022 r. nie mogą zmienić aktualności generalnego przesłania, że udział kredytów długoterminowych może generować bardzo poważne problemy dla banków w zakresie zarządzania płynnością. Na szczęście w ostatnim roku wydłużyła się nieco zapadalność pasywów obcych banków, ale dysproporcja po obu stronach bilansu pozostaje bardzo duża. Banki muszą zwracać dużą uwagę na to wyzwanie.

Struktura terminowa kredytów dla sektora niefinansowego w latach 2018–2022 (w %)

Kredyty	2018	2019	2020	2021	2022
Do 1 roku	12,9	12,4	9,7	10,6	12,3
Od 1 roku do 5 lat	16,4	16,3	15,4	15,2	15,3
Powyżej 5 lat	70,7	71,3	74,9	74,2	72,4
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Dane NBP.

1.5. STRUKTURA WALUTOWA NALEŻNOŚCI OD SEKTORA NIEFINANSOWEGO

Po wcześniej przedstawionych odrębnych analizach, w zakresie należności od podmiotów gospodarczych i od gospodarstw domowych, w tym miejscu uwaga została skoncentrowana na łącznych należności banków od sektora niefinansowego analizowanych przez pryzmat ich struktury walutowej.

Po najwyższym wyniku, osiągniętym przez sektor bankowy na koniec 2011 r., następował w kolejnych latach istotny spadek znaczenia należności walutowych brutto w portfelach banków. W ostatnim roku ten trend został zatrzymany i następne lata pokażą, jak będzie on się kształtować w przyszłości. Wydaje się, że nastąpi powrót do tego trendu, bo podwyżki stóp procentowych w największych bankach centralnych świata zniechęcą kredytobiorców do zaciągania długu w obcej walucie.

W 2022 r. nastąpiło zwiększenie udziału należności walutowych od sektora niefinansowego, o 0,9 pkt proc. osiągając na koniec roku poziom 18,7%.

Na podkreślenie zasługuje, że wynik ostatniego roku mógł być w nieco większym stopniu skutkiem także zmian kursu złotego względem głównych walut obcych, ale nie był on czynnikiem decydującym.

Wynik 2022 r. wskazywał na nadal istotne narażenie klientów polskich banków na ryzyko kursowe. Następne lata powinny prowadzić do dalszego obniżenia znaczenia kredytów walutowych w portfelach banków, zwłaszcza portfela klientów indywidualnych. Niewielka skala nowych kredytów walutowych udzielanych gospodarstwom domowym powinna powodować, że udział należności walutowych powinien dalej się obniżać. Tempo to zależy jednak będzie od sposobu rozwiązania problemu istniejącego portfela kredytów mieszkaniowych: czy uda się znaleźć rozwiązanie akceptowalne dla wszystkich stron, czy też prowadzenie spraw sądowych będzie na tyle długie, że obniżenie znaczenia kredytów walutowych będzie następować wolniej.

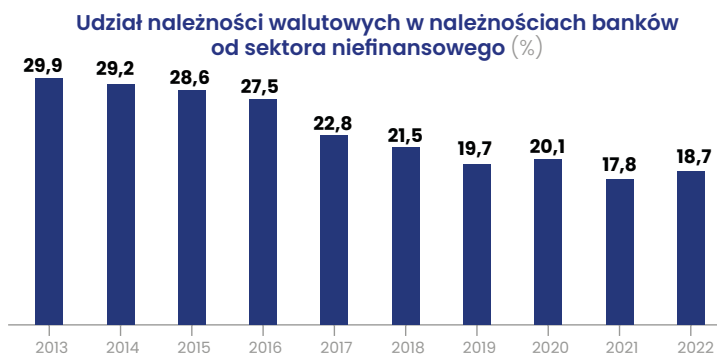
Z drugiej strony trudniej jest przewidywać zmiany struktury portfela po stronie kredytów dla przedsiębiorstw, szczególnie wobec możliwości pojawienia się w pasywach

największych banków znacznych kwot wyrażonych w walucie obcej po podjęciu przez nie próby sprostania wymogom MREL w wyniku emisji papierów wartościowych na zagranicznych rynkach. Dodatkowo wzrost stóp procentowych w NBP spowodował, że klienci banków ponownie obliczali korzyści z tytułu zastosowania ewentualnego niższego oprocentowania kredytu walutowego w stosunku do kredytu złotowego. Tym niemniej uzasadnieniem dla kredytu walutowego powinno być głównie dążenie kredytobiorców do ograniczenia ryzyka kursowego w przypadku dużego znaczenia przychodów z działalności eksportowej w całości ich przychodów.

Udział należności walutowych w należnościach brutto banków od sektora niefinansowego w latach 2018–2022 (w %)

Rok	2018	2019	2020	2021	2022
Należności walutowe	21,5	19,7	20,1	17,8	18,7

Źródło: Dane NBP.

Źródło: Dane KNF.

1.6. JAKOŚĆ NALEŻNOŚCI KREDYTOWYCH

Z punktu widzenia oceny działalności banków niezwykle ważną kwestią jest zawsze kształtowanie się jakości należności kredytowych. Ta część aktywów bankowych ma największe znaczenie w sumie bilansowej i jest też w największym stopniu narażona na ryzyko utraty wartości na skutek nieterminowej spłaty zobowiązań przez klientów lub pogorszenia się ich ogólnego standingu finansowego.

Ostatni rok mógł ponownie być specyficzny pod kątem kształtowania się jakości portfela kredytowego. Ten okres był bowiem trudniejszy dla gospodarki, dla ekonomiki wielu przedsiębiorstw i dla znacznej części gospodarstw domowych. Z drugiej strony okres dekoniunktury był jeszcze na tyle krótki, że nie powinien on spowodować jeszcze tak poważnych zmian w biznesach, aby silnie pogorszyć jakość kredytów bankowych.

Do pogorszenia się jakości portfela kredytowego mogły przyczynić się także znacznie wyższe oprocentowanie. Wiadomym jest, że niemal wszystkie kredyty

udzielone przez banki były kredytami o zmiennym oprocentowaniu. W tej sytuacji zwiększenie rynkowych stóp procentowych przekładało się silnie na wzrost bieżących rat kredytowych. Przy ich podwyższeniu nie każdy kredytobiorca mógł być stanie terminowo obsługiwać swoje zobowiązania względem banków.

Na gorsze wyniki jakości portfela mogło natomiast wpływać zmniejszenie ogólnej kwoty należności brutto banków od klientów, spowodowane brakiem dopływu dużych nowych kredytów do bilansu i poprzez to mniejszy wpływ nowych kredytów na łączny wynik jakościowy portfela. Wiadomym jest bowiem, że pogarszanie jakości następuje zwykle wraz z postępowaniem okresu spłaty kredytów.

W 2022 r. na jakość kredytów mogły wpływać też dwa niestandardowe czynniki. W odniesieniu do kredytów od podmiotów gospodarczych miniony rok był okresem rozliczania jeszcze pomocy udzielonej wielu firmom przez państwo w okresie największej pandemii koronawirusa. W przypadku zidentyfikowania konieczności zwrotu części pomocy z racji niespełnienia warunków jej przyznania, zwrot środków publicznych mógł zachwiać finansami firmy, w tym także zdolnością do terminowej spłaty kredytu bankowego czy pogorszenia standingu finansowego kredytobiorcy.

Drugim czynnikiem było przyjęcie w formie ustawowej możliwości udzielenia wsparcia kredytobiorcom, którzy wcześniej zaciągnęli kredyt mieszkaniowy wyrażony w złotych, w postaci zawieszenia części spłaty rat kredytowych w 2022 r. i w 2023 r. Popularność tego rozwiązania wśród uprawnionych kredytobiorców była duża i ona poważnie zaburzała możliwość oceny standingu finansowego kredytobiorcy. Oficjalnie skorzystanie z wakacji kredytowych nie mogło prowadzić do obniżenia standingu kredytobiorcy. Z przywileju tego korzystały zarówno osoby w dobrej sytuacji finansowej, jak i będące w gorszej sytuacji. Wyłączenie 4 rat kredytowych w każdym z dwóch lat powoduje, że oceny wiarygodności kredytobiorcy na podstawie terminowości regulowania przez niego zobowiązań wobec banków była poważnie utrudniona. Może ona też być utrudniona w przyszłości, jeśli zostaną zrealizowane wstępne deklaracje dotyczące możliwości ich przedłużenia także na kolejny rok. Biorąc pod uwagę, jak duży jest bankowy portfel kredytów mieszkaniowych, zaburzenia w ocenie wiarygodności kredytobiorców mogą być całkiem znaczące.

Patrząc na wyniki dotyczące jakości kredytów bankowych trzeba także mieć w pamięci specyfikę 2020 r., czyli pandemię koronawirusa, zamknięcie gospodarki przez znaczną część roku oraz odnotowanie przez polską gospodarkę pierwszej rocznej recesji w historii ostatnich 30 lat polskiej gospodarki. Zasady rachunkowości, w tym zwłaszcza standardy międzynarodowe, powodowały konieczność tworzenia wysokich odpisów i rezerw, które następnie w 2021 r. w większości zostały rozwiązane, gdy najgorsze scenariusze rozwoju pandemii i jej wpływu na gospodarkę nie zostały zrealizowane. Stąd rok 2021 jako baza odniesienia dla wyników 2022 r. nie była najlepsza, bo był to okres rozwiązywania wielu odpisów i powrotnego przekwalifikowywania należności do wyższej kategorii.

Te zastrzeżenia są o tyle znaczące, że było niezbędnym poczynić je, przed analizą danych sektora bankowego za 2022 r. Dokonując oceny jakości portfela kredytowego, trzeba mieć świadomość tych nadzwyczajnych okoliczności i trudności w przedstawianiu jednoznacznych wniosków.

Dynamika należności brutto ogółem i należności z utratą wartości (stage 3) od sektora niefinansowego w latach 2017–2022

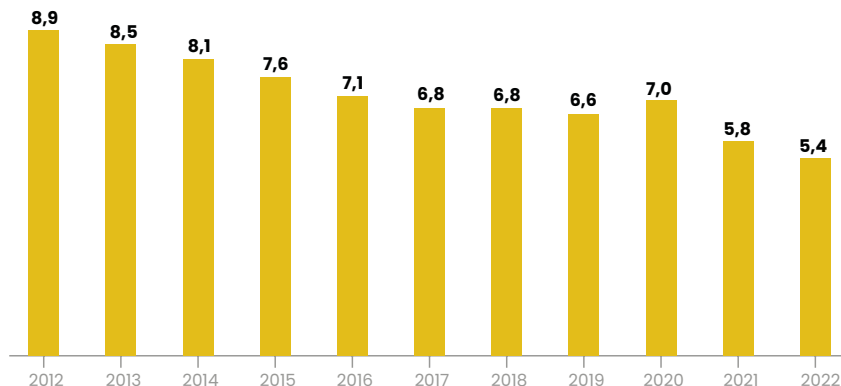
Rok	Dynamika (w %)	
	Należności brutto ogółem	Należności z utratą wartości
2017	103,3	99,2
2018	106,0	106,3
2019	104,5	101,5
2020	100,5	105,3
2021	104,8	87,0
2022	98,7	92,7

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Uwzględniając powyższe uwagi, trzeba podkreślić drugi rok z rzędu ogromne nominalne zmniejszenie wartości należności z utratą wartości. W ostatnim roku wyniosło ono 7,3%, rok wcześniej 13%. Szczególnie wynik ostatniego roku zasługuje na pozytywną ocenę, choć oczywiście mogło to być nadal wynikiem przeklasyfikowania do lepszej kategorii części kredytobiorców, którzy zostali przeniesieni do niższej kategorii w czasie pandemii. Jak wiadomo bowiem, pogorszenie oceny kredytowej może nastąpić stosunkowo szybko, ale proces powrotu zajmuje więcej czasu i mógł być rozciągnięty także na 2022 r. Tym samym poprawa sytuacji może cieszyć, ale może ona nadal być częściowo skutkiem odwracania stanów z okresu najsilniejszej pandemii.

Szybkie zmniejszenie się wolumenu należności z utratą wartości przy jednoczesnym znacznie wolniejszym spadku kwoty należności brutto, musiało skutkować poprawą wskaźnika jakości należności bankowych. Na koniec 2022 r. udział kredytów gorszej jakości wyniósł 5,4% i był on o 0,4 pkt proc. niższy niż rok wcześniej. Wynik ubiegłego roku był jednocześnie najlepszym od wielu już lat i dochodził do poziomu 5% rekomendowanego w regulacjach bankowych jako prawidłowego dla zdrowego prowadzenia biznesu bankowego.

Udział należności z utratą wartości (%)

Źródło: Dane KNF.

Trzeba też pamiętać, że w minionym roku – podobnie zresztą jak we wcześniejszych latach – banki sprzedały firmom windykacyjnym część swoich należności o obniżonej jakości. Jednak te operacje wydawały się mieć mniejszy wpływ na wielkość portfela należności banków o obniżonej jakości. Niemniej jednak, bez nich wskaźnik należności z utratą wartości byłby wyższy. Z drugiej strony skala tych operacji była zdecydowanie mniejsza niż w niektórych innych krajach UE, które w poprzednich latach wprowadziły program stopniowego zmniejszania poziomu tzw. *non-performing loans*.

Udział należności z utratą wartości w należnościach ogółem w latach 2017–2022 (w %)

Rok	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Udział należności z utratą wartości	6,8	6,8	6,6	7,0	5,8	5,4

Źródło: Dane NBP.

Po zaprezentowaniu ogólnej oceny dotyczącej zmiany wskaźnika jakości portfela kredytowego w sektorze bankowym w 2022 r., warto przyrzeć się w sposób bardziej szczegółowy poziomowi szkodowości portfela i jego zmianie zachodzącej w ostatnim roku w odniesieniu do najważniejszych rodzajów kredytobiorców i głównych typów należności bankowych. Na skutek istnienia zasadniczej różnicy w tempie wzrostu poszczególnych części portfela kredytowego banków (gospodarstwa domowe i podmioty gospodarcze) w ostatnich latach, specyfiki obu grup klientów, zmiany wolumenu kredytów z utratą wartości dla obu kategorii klientów też mogły kształtować się odmiennie.

1.6.1. JAKOŚĆ NALEŻNOŚCI OD GOSPODARSTW DOMOWYCH

Rozpoczynając analizę portfela kredytowego od tej kategorii klientów banków, warto już na wstępie zaznaczyć, że interesującym zjawiskiem było, iż szybki wzrost udziału należności od gospodarstw domowych w ostatnich latach pociągał za sobą przez wiele lat niższą dynamikę należności banków z utratą wartości od tych klientów. Wytłumaczeniem tego zjawiska mogła być struktura nowej akcji kredytowej oraz coraz bardziej doskonałe metody oceny zdolności kredytowej klientów przez banki. W tej pierwszej części pozytywnie wpływała na jakość należności większa sprzedaż kredytów mieszkaniowych niż kredytów konsumpcyjnych (cechujących się zwykle wyższym poziomem szkodowości). Wystarczy bowiem spojrzeć na wyniki lat 2016–2017, gdy sprzedaż kredytów konsumpcyjnych była wyższa i od razu następował silniejszy wzrost kwoty należności od gospodarstw domowych z utratą wartości i do tego ta dynamika była coraz wyższa. Zjawisko to występowało nawet w warunkach poprawy sytuacji makroekonomicznej kraju.

Rok 2022 był jednak w pewnym stopniu wyjątkowy, gdyż nie przyniósł po raz kolejny potwierdzenia przedstawionej wyżej tezy. Przy wyższym tempie spadku kredytów mieszkaniowych niż tempo zmniejszania się kredytów konsumpcyjnych nastąpiła dalsza poprawa jakości należności od gospodarstw domowych. W ciągu ostatnich dwunastu miesięcy udział należności z utratą wartości od tej kategorii klientów zmniejszył się o 0,2 pkt proc. do poziomu 4,9%. Był to poziom najniższy od końca 2008 r. (w 2009 r. nastąpił skokowy wzrost z 3,5% do 5,5%).

W tym miejscu trzeba też dodać, że w latach 2020–2022 r. szereg banków utworzył dodatkowo wysokie rezerwy na ryzyko prawne związane z walutowymi kredytami mieszkaniowymi. Te rezerwy nie miały jednak bezpośredniego związku z zaliczeniem należności do kategorii o obniżonej jakości, ponieważ nie wiązało się to z przeklasyfikowaniem należności do kategorii o niższej jakości kredytowej. Tym niemniej warto pamiętać w tym miejscu także o tym kontekście jakości portfela kredytowego i jego koszcie dla banków.

Generalnie można też odnotować, że skala zmniejszenia udziału należności z utratą wartości była w ostatnim roku ponownie większa w zakresie portfela należności od przedsiębiorstw niż należności od gospodarstw domowych. Nastąpiło to w warunkach szybszego wzrostu akcji kredytowej dla podmiotów gospodarczych niż dla gospodarstw domowych.

Warto zauważyć, że poprawa jakości kredytów dla gospodarstw domowych nastąpiła w okresie, gdy część tych gospodarstw znalazła się w gorszej sytuacji ekonomicznej po wybuchu wysokiej inflacji w Polsce. Może to świadczyć o dwóch rzeczach. Po pierwsze, że zubożenie społeczeństwa dotyczyło w większym stopniu części żyjącej bez kredytu bankowego. Po drugie, że gospodarstwa domowe były bardzo zdeterminowane, aby terminowo spłacać swoje zobowiązania. Wiązało się to z wyrzeczeniami, ale spłata była możliwa, bo poziom bezrobocia był nadal niski, a gospodarka rozwijała się całkiem szybko w I półroczu 2022 r.

Warto też przypomnieć, że w latach 2018–2019 jakość portfela należności kredytowych banków od gospodarstw domowych ulegała poprawie. Po zahamowaniu tego trendu

w 2020 r. na skutek nadzwyczajnej sytuacji makroekonomicznej i społecznej spowodowanej pandemią koronawirusa, ostatnie dwa lata przyniosły powrót do spadkowego trendu w zakresie udziału należności o obniżonej jakości w tym segmencie klientów.

Oczywiście trzeba w tym miejscu powtórzyć, że do finalnych wyników w zakresie jakości przyczyniły się też wakacje kredytowe dla klientów indywidualnych spłacających złotowy kredyt mieszkaniowy oraz sprzedaż części portfeli kredytów bankowych do firm windykacyjnych i w ten sposób pozbycie się części złych aktywów z bilansu banków. Banki przenosiły też niektóre zobowiązania do ewidencji pozabilansowej, co także miało wpływ na prezentowane wyniki.

Jakość należności od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mIn PLN)	745 286	766 847	803 123	748 260
Należności z utratą wartości (mIn PLN)	42 369	46 117	40 651	36 504
Udział należności z utratą wartości (%)	5,7	6,0	5,1	4,9

Źródło: Dane NBP.

Jak wspomniano już wyżej, w obszarze należności od gospodarstw domowych warto odrębnie patrzeć na jakość należności z tytułu kredytów mieszkaniowych, kredytów konsumpcyjnych oraz kredytów dla mikroprzedsiębiorstw, aby lepiej poznać źródło powstania łącznych zmian w jakości należności od gospodarstw domowych.

1.6.2. JAKOŚĆ NALEŻNOŚCI OD GOSPODARSTW DOMOWYCH Z TYTUŁU KREDYTÓW MIESZKANIOWYCH

W zakresie kredytów mieszkaniowych w 2022 r. nastąpiła poprawa jakości portfela w warunkach zmniejszenia portfela z powodu wyraźnie mniejszego dopływu do niego nowych kredytów tego typu. Poprawa nastąpiła drugi rok z rzędu. Poprzednio trend poprawy sytuacji został zatrzymany w wyjątkowym 2020 r. W ostatnim roku jakość należności z tytułu kredytów mieszkaniowych była najlepsza od wielu już lat.

Warto przy tym zauważyć, że poza poprawą jakości nastąpiło także ponowne zmniejszenie nominalnej kwoty należności o obniżonej jakości. Zmniejszenie tego wolumenu było bardzo wyraźne (o 20,4%) i zdecydowanie większe niż w 2021 r. (o 1%).

Wskaźnik udziału należności zagrożonych w całości należności z tytułu kredytów mieszkaniowych ukształtował się na koniec 2022 r. w wysokości 2%.

Wynik ostatniego roku został dodatkowo zrealizowany w warunkach silniejszego negatywnego oddziaływania zmian kursu walutowego na zdolność klientów do obsługi kredytów niż miało to miejsce w 2020 r. czy w 2021 r. Przykładowo, deprecjacja franka szwajcarskiego do złotego wyniosła w 2022 r. ponad 7%, podczas gdy rok wcześniej

ok. 4%. Z pewnością pozytywnie na jakość portfela nie mogły oddziaływać też niskie rynkowe stopy procentowe i w konsekwencji wyraźny wzrost oprocentowania kredytów złotych. W przypadku kredytów walutowych zmiana oprocentowania nie była jeszcze duża. Nie pomagała bieżąca koniunktura gospodarcza, a negatywnie mogła oddziaływać rosnąca skala sporów sądowych kredytobiorców z bankami dotyczących prawidłowości udzielenia kredytu walutowego i istnienia w umowie kredytowej tzw. klauzul abuzywnych.

Jakość należności mieszkaniowych od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	448 914	477 497	509 472	470 177
Należności z utratą wartości (mln PLN)	10 452	11 966	11 847	9 430
Udział należności z utratą wartości (%)	2,3	2,5	2,3	2,0

Źródło: Dane NBP.

Po analizie dużego łącznego portfela kredytów mieszkaniowych warto zwrócić uwagę na jakość wybranych części tego portfela. Najbardziej jaskrawy podział i najłatwiejsza ocena odnosi się do portfela kredytów wyrażonych w złotych i denominowanych do waluty obcej.

Dane za lata 2017–2021 r. pokazywały stopniową poprawę jakości portfela kredytów mieszkaniowych w złotych. Każdego roku następowało dalsze zmniejszenie wskaźnika udziału kredytów o obniżonej jakości. Na koniec 2021 r. udział kredytów złotych z utratą wartości wynosił 1,8% i w następnym roku obniżył się do bardzo niskiego poziomu 1,5%.

Warto jeszcze odnotować, że ostatnim roku nastąpiło zmniejszenie nominalnej kwoty kredytów z utratą wartości. Już we wcześniejszych latach obserwowano to zjawisko, zostało ono zahamowane w 2019 r. i 2020 r., natomiast ostatnie dwa lata przyniosły powrót do trendu spadkowego.

W 2021 r. zmniejszenie kwoty należności z utratą wartości wyniosło w tym segmencie 4%, a w następnym roku zmniejszyły się one aż o 17,6%.

Jakość należności mieszkaniowych wyrażonych w złotych od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	324 798	357 911	403 675	391 425
Należności z utratą wartości (mln PLN)	6 726	7 375	7 080	5 835
Udział należności z utratą wartości (%)	2,1	2,1	1,8	1,5

Źródło: Dane NBP.

W zakresie kredytów mieszkaniowych wyrażonych we franku szwajcarskim w ostatnich latach można było zaobserwować dwie zasadnicze fazy. Do 2018 r. odnotowywano generalnie co roku zmniejszający się udział kredytów z utratą wartości. W 2019 r. ten proces zakończył się – jakość kredytów mieszkaniowych wyrażonych w CHF się ustabilizowała. Natomiast od 2020 r. następowało wyraźne pogorszenie sytuacji w zakresie tego portfela kredytowego. Niestety w 2022 r. nastąpiło dalsze pogorszenie jakości tego portfela.

Udział kredytów z utratą wartości wśród kredytów mieszkaniowych denominowanych we franku szwajcarskim wyniósł na koniec ubiegłego roku 6,1% i był to poziom o 0,8 pkt proc. wyższy niż na koniec 2021 r. Trzeba dodać, że w 2020 r. i w 2021 r. skala pogorszenia jakości tego portfela była podobna, bo wyniosła ok. 1 pkt proc. rocznie.

Pogorszenie jakości w ostatnim roku nastąpiło w warunkach całkiem znaczącego wpływu zmian kursu walutowego na poziom obciążeń kredytobiorców. Wzrost obciążenia kredytobiorców z tytułu kredytu na skutek zmiany kursu walutowego w warunkach pogorszenia się sytuacji makroekonomicznej mógł prowadzić do wzrostu kwoty kredytów, które nie były spłacane terminowo. Warto też pamiętać, że w sytuacji braku dopływu nowych kredytów walutowych w wyniku braku rozwoju akcji kredytowej w tej walucie, starzenie się portfela powodowało, że jego jakość ulegała stopniowemu pogorszeniu. Stare kredyty były spłacane, a pozostawała część portfela nieobsługiwana terminowo.

Można też domniemywać, że trwające liczne spory sądowe klientów z bankami dotyczące prawidłowości udzielania kredytów denominowanych lub indeksowanych do waluty obcej mogły także istotnie wpłynąć na obniżenie dyscypliny kredytobiorców w zakresie spłaty tych kredytów wobec banków.

Warto też odnotować, że w 2021 r. nastąpił jeszcze niewielki wzrost kwoty nominalnej należności z utratą wartości (o 1,9%), natomiast w następnym roku ta kwota nominalna zmniejszyła się znacząco (o 21,3%). To była bardzo duża zmiana sytuacji wskazująca, że szereg kredytów nieobsługiwanych w CHF zostało sprzedanych albo – co częściej – przekształcone w kredyty wyrażone w walucie polskiej. W miarę stopniowego wygasania tego portfela, przy braku dopływu nowych kredytów oraz spłaty starych kredytów można było raczej spodziewać się, że należności z utratą wartości będą rosnąć i jakość portfela będzie pogarszać się w kolejnych latach.

Jakość należności mieszkaniowych wyrażonych w CHF od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	98 071	91 417	77 738	52 496
Należności z utratą wartości (mln PLN)	3 291	4 023	4 098	3 226
Udział należności z utratą wartości (%)	3,4	4,4	5,3	6,1

Źródło: Dane NBP.

Analiza samych danych pokazuje, że portfel kredytów mieszkaniowych wyrażonych w złotych był jakościowo w 2021 r. już trzykrotnie lepszy niż portfel kredytów wyrażonych w CHF lub indeksowanych do tej waluty. Trzeba jednak pamiętać, że portfel złotowy był zdecydowanie młodszy.

W przypadku kredytów mieszkaniowych w innej walucie niż frank szwajcarski jakość portfela pozostawała bardzo wysoka, ale również uległa ona dalszej poprawie w 2022 r. Na koniec ubiegłego roku udział należności z utratą wartości wynosił 1,4%. Ten poziom był o 0,2 pkt proc. niższy niż rok wcześniej. Nominalnie wartość należności z utratą wartości ponownie silnie zmniejszyła się w 2022 r. (o 19,8%) i ta sytuacja nastąpiła po równie silnym spadku odnotowanym w 2021 r. (o 19,1%). Omawiając te dane, trzeba jednak pamiętać, że zmiany w tym zakresie dotyczyły relatywnie małego portfela brutto tych kredytów.

Jakość należności mieszkaniowych wyrażonych w innej walucie obcej niż CHF od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	26 044	28 150	28 059	26 256
Należności z utratą wartości (mln PLN)	434	568	460	369
Udział należności z utratą wartości (%)	1,7	2,0	1,6	1,4

Źródło: Dane NBP.

Na koniec tej części warto zaznaczyć, że porównywanie jakości należności złotych i walutowych budziło w przeszłości pewne dodatkowe kontrowersje, gdyż niektóre należności w walutach obcych mające opóźnienia w spłacie były często obowiązkowo przewalutowane na złote i to działanie zaburzało faktyczny obraz jakości obu portfeli. Jednak analizy prowadzone w BIK na bazie pierwotnej waluty kredytu wskazywały generalnie na brak istotnej różnicy w tempie pogarszania się portfela kredytów mieszkaniowych na niekorzyść kredytów wyrażonych lub denominowanych w walucie obcej w stosunku do kredytów wyrażonych w złotych, choć sytuacja w tym zakresie różniła się nieco w poszczególnych latach.

1.6.3. JAKOŚĆ NALEŻNOŚCI OD GOSPODARSTW DOMOWYCH Z TYTUŁU KREDYTÓW KONSUMPCYJNYCH

Znacznie gorsza sytuacja pod względem jakości kredytów od gospodarstw domowych przedstawiała się – tradycyjnie już – w zakresie kredytów konsumpcyjnych niż w kredytach mieszkaniowych.

W 2022 r. odnotowano ponownie wyraźny spadek nominalnej kwoty należności z utratą wartości z tytułu udzielonych kredytów konsumpcyjnych. Tempo tego zmniejszenia (o 11%) było bardzo zbliżone do wyniku osiągniętego rok wcześniej. Ten wynik można

jednak ocenić jako zaskakujący, gdyż uwarunkowania makroekonomiczne pogorszyły się w porównaniu z sytuacją z końca poprzedniego roku. Należy mieć nadzieję, że ten rezultat został osiągnięty dzięki poprawie jakości zarządzania ryzykiem w bankach.

Przy zmniejszeniu wartości brutto całego portfela kredytów konsumpcyjnych w bankach w 2022 r. silny spadek kwoty kredytów o gorszej jakości skutkowało poprawą jakości tej kategorii należności. Na koniec ostatniego roku udział należności zagrożonych w należnościach ogółem z tytułu kredytów konsumpcyjnych wyniósł 9,1%, podczas gdy rok wcześniej było to 9,4%. Sytuacja na koniec 2021 r. powróciła zatem do stanu podobnego jak w końcu 2008 r. Po 2008 r. udział należności o obniżonej jakości był zawsze dwucyfrowy – aż do końca 2020 r.

Trzeba też pamiętać, że do sytuacji w zakresie jakości kredytów konsumpcyjnych przyczyniało się utrzymanie nadal dużych transferów społecznych w ramach m.in. programu Rodzina 500+ i wypłat 13 i 14 emerytury, ale także sprzedaż części portfela tych należności przez banki do podmiotów niebankowych oraz przenoszenie części portfela do ewidencji pozabilansowej.

Jakość kredytów konsumpcyjnych od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	179 413	178 536	186 641	182 382
Należności z utratą wartości (mln PLN)	18 394	19 617	17 601	15 658
Udział należności z utratą wartości (%)	10,3	11,0	9,4	9,1

Źródło: Dane NBP.

Wśród kredytów konsumpcyjnych grupę jednorodnych kredytów stanowią kredyty samochodowe. W 2022 r., mimo gorszej sytuacji makroekonomicznej, jakość tego portfela nie zmieniła się znacząco przy nominalnym spadku kwoty należności z tego tytułu ze stwierdzoną utratą wartości. Jakość portfela osiągnęła poziom 1,5%, co było najlepszym wynikiem w najnowszej historii polskiej bankowości.

Jakość kredytów samochodowych od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	6 610	6 492	6 505	5 709
Należności z utratą wartości (mln PLN)	141	128	100	86
Udział należności z utratą wartości (%)	2,1	2,0	1,5	1,5

Źródło: Dane NBP.

W zakresie portfela należności banków powstałego w wyniku korzystania przez klientów z kart kredytowych jakość portfela banków nieco pogorszyła się w ostatnim roku. W 2022 r. wzrosła nieco nominalna wartość takich należności z utratą wartości (o 5,5%),

a jednocześnie wolniej wzrosła kwota wszystkich należności banków z tytułu korzystania z kart kredytowych. Pogorszenie sytuacji makroekonomicznej zachęciła część klientów do zwiększenia wykorzystania limitów kredytowych przyznanych w okresie lepszej koniunktury i wzrostu zadłużania się klientów w tej formie.

Na koniec ubiegłego roku udział należności z utratą wartością wyniósł 6,4% i był o 0,2 pkt proc. wyższy niż rok wcześniej. Jakość tej części portfela kredytowego banków była na koniec 2021 r. lepsza niż w poprzednich kilku latach, z wyjątkiem 2021 r.

Jakość kredytów w karcie kredytowej od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	10 830	10 354	11 368	11 689
Należności z utratą wartości (mln PLN)	911	895	708	747
Udział należności z utratą wartości (%)	8,3	8,6	6,2	6,4

Źródło: Dane NBP.

W zakresie należności banków z tytułu kredytów ratalnych odnotowano ponownie (podobnie jak 2021 r.) bardzo dużą poprawę jakości portfela. Nastąpiła ona w warunkach niewielkiego zmniejszenia takich należności ogółem. Pogorszenie tego portfela kilka lat temu można było w pewnym stopniu wiązać z silnym wzrostem należności brutto banków z tego tytułu. Po wyhamowaniu dynamiki należności ogółem zarządzanie tymi kredytami przez banki wyraźnie poprawiło się.

Udział należności o obniżonej jakości w obszarze kredytów ratalnych wyniósł na koniec 2022 r. 6,1%, co oznaczało poprawę tego wskaźnika w porównaniu z rokiem poprzednim o 1,9 pkt proc. Rok wcześniej poprawa jakości tego portfela wyniosła 1,3 pkt proc.

Jakość kredytów ratalnych od gospodarstw domowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	100 735	101 593	104 112	103 077
Należności z utratą wartości (mln PLN)	8 750	9 490	8 326	7 957
Udział należności z utratą wartości (%)	8,7	9,3	8,0	6,1

Źródło: Dane NBP.

W zakresie pozostałych kredytów konsumpcyjnych banki także odnotowały bardzo silną dalszą poprawę jakości portfela. Zjawisko takie było obserwowane przez ostatnie dwa lata, gdy coroczna poprawa jakości wynosiła blisko 2 pkt proc. Szczególnie zaskakujący był w 2022 r. bardzo szybki nominalny spadek wartości kredytów z utratą wartości przy znacznie wolniejszym spadku należności ogółem. Wydaje się zatem, że to zmniejszenie

było efektem sprzedaży tej części portfela do firm i funduszy pozabankowych. Na koniec 2022 r. udział kredytów o obniżonej wartości w tej części portfela wyniósł 11,1% i był nadal najwyższy spośród głównych kategorii kredytów konsumpcyjnych.

Jakość pozostałych kredytów konsumpcyjnych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	61 599	60 097	64 656	61 908
Należności z utratą wartości (mln PLN)	8 591	9 105	8 466	6 870
Udział należności z utratą wartości (%)	13,9	15,2	13,1	11,1

Źródło: Dane NBP.

Podsumowując sytuację w zakresie jakości należności banków od osób prywatnych, można skonstatować, że w 2022 r. nastąpiła wyraźna poprawa sytuacji w zdecydowanej większości subportfeli tych kredytów w porównaniu z wynikami roku poprzedniego. Pogorszenie dotyczyło tylko portfela kredytów mieszkaniowych wyrażonych w CHF oraz kredytów w karcie kredytowej. Oczywiście wyniki 2022 r. były też znacznie lepsze niż w specyficznym 2020 r. i odnosiło się to zarówno do kredytów konsumpcyjnych, jak i kredytów mieszkaniowych.

1.6.4. JAKOŚĆ NALEŻNOŚCI OD PRZEDSIĘBIORCÓW INDYWIDUALNYCH I ROLNIKÓW

W zakresie należności banków od przedsiębiorców indywidualnych i rolników jakość należności banków nie rysowała się już w tak jasnych barwach. Można powiedzieć wprost, że w warunkach gorszej koniunktury gospodarczej jakość tego portfela uległa wyraźnemu pogorszeniu. O ile w poprzednim roku poprawiła się ona mocno, o tyle w następnym roku te dobre wyniki zostały w dużym stopniu stracone.

Udział należności o obniżonej jakości wyniósł na koniec 2022 r. 12%, co oznaczało zwiększenie tego wskaźnika o 1,6 pkt proc. w ciągu ostatniego roku, a w poprzednim poprawa wyniosła aż 2,7 pkt proc.

Na podkreślenie zasługuje zwłaszcza zwiększenie (o 3,2%) kwoty nominalnej należności z utratą wartości. Rok wcześniej jej zmniejszenie wyniosło aż 23,5%. Ten wynik pokazuje, jak silnie bieżąca sytuacja ekonomiczna kraju przekładała się na kondycję najmniejszych podmiotów gospodarczych.

Jakość należności od przedsiębiorców indywidualnych i rolników łącznie w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	111 391	105 694	102 154	91 604
Należności z utratą wartości (mln PLN)	12 905	13 898	10 627	10 966
Udział należności z utratą wartości (%)	11,6	13,1	10,4	12,0

Źródło: Dane NBP.

Jakość należności od samych przedsiębiorców indywidualnych była w 2022 r. (ósmy rok z rzędu) gorsza niż jakość należności banków od większych podmiotów gospodarczych. Pogorszenie jakości kredytów dla przedsiębiorców indywidualnych było bardzo znaczące, gdyż udział należności o obniżonej wartości wzrósł o 2,1 pkt proc. Na koniec 2021 r. udział należności o obniżonej jakości wyniósł 14,2%. Nominalnie należności o obniżonej jakości zwiększyły się. Rok wcześniej, oczywiście przy innych uwarunkowaniach makroekonomicznych, bardzo nastąpiła wyraźna poprawa jakości tego portfela kredytów.

Jakość należności od przedsiębiorców indywidualnych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	79 337	74 417	71 157	63 734
Należności z utratą wartości (mln PLN)	10 757	11 645	8 633	9 068
Udział należności z utratą wartości (%)	13,6	15,6	12,1	14,2

Źródło: Dane NBP.

Tradycyjnie już na wyższym poziomie wśród przedsiębiorców indywidualnych pozostawała jakość należności bankowych od rolników indywidualnych. Jednak z racji niewielkiego portfela należności brutto banków od tej kategorii klientów nie mogła ona mieć istotnego wpływu na generalny poziom należności z utratą wartości od gospodarstw domowych.

Warto dodatkowo podkreślić, że w 2022 r. nastąpiło pogorszenie jakości tego portfela. Tym samym rok 2021 był wyjątkowym, bo w ostatnich latach tylko w tym jednym roku udało się bankom poprawić jakość tych należności.

W 2022 r. zmniejszył się wolumen należności ogółem banków od rolników indywidualnych, ale spadła także kwota należności z utratą wartości. Ponieważ kwota należności z utratą wartości zmniejszyła się w wyraźnie wolniejszym tempie, to finalnie jakość portfela okazała się być gorszą niż rok wcześniej. Pogorszenie nie było znaczące, ale wyniosło 0,4 pkt proc. Na koniec 2022 r. udział należności z utratą wartości wyniósł 6,8%. Warto przypomnieć, że na koniec 2017 r. udział kredytów o obniżonej jakości dla tej grupy klientów bankowych wynosił tylko 4,5%.

Jakość należności od rolników indywidualnych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	32 053	31 277	30 997	27 870
Należności z utratą wartości (mln PLN)	2 147	2 253	1 994	1 899
Udział należności z utratą wartości (%)	6,7	7,2	6,4	6,8

Źródło: Dane NBP.

1.6.5. JAKOŚĆ NALEŻNOŚCI OD PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

Kwota należności z utratą wartości z tytułu kredytów udzielonych podmiotom gospodarczym uległa w 2022 r. ponownie obniżeniu w 2021 r. To obniżenie nie było tak silne jak rok wcześniej, ale trzeba pamiętać, że warunki makroekonomiczne były też zupełnie inne.

Tym niemniej należy podkreślić, że przy dynamicznym wzroście należności ogółem brutto banków od przedsiębiorstw obniżenie wolumenu kredytów o obniżonej wartości musiało prowadzić do dalszej poprawy jakości tych aktywów. Zatem po trzech kolejnych latach pogarszania się jakości tego portfela w latach 2018–2020, ostatnie dwa lata były okresem silnej poprawy sytuacji.

Można w tym miejscu przypomnieć, że proces pogarszania rozpoczął się w 2018 r., co zbiegło się z wprowadzeniem przez największe banki nowego standardu rachunkowości MSSF 9 w zakresie identyfikacji i wyceny portfela o obniżonej jakości. Oczywiście jednak pogorszenia wskaźników jakości kredytowej nie można było utożsamiać tylko ze zmianą zasad rachunkowości, choć z pewnością miała ona też wpływ na finalny wynik.

W 2022 r. poprawa wskaźnika jakości kredytów od podmiotów gospodarczych była do pewnego stopnia skutkiem szybkiego zwiększenia się w bankach wolumenu należności banków od tej kategorii klientów. Same należności z utratą wartości zmniejszyły się zaś w 2022 r. o 3,2%. Udział należności z utratą wartości w portfelu banków spadł z 7,3% do 6,4%.

Warto też zauważyć, że jakość należności od podmiotów gospodarczych pozostała nadal na zdecydowanie wyższym poziomie niż jakość należności z tytułu kredytów konsumpcyjnych dla gospodarstw domowych, i do tego skala poprawy w segmencie kredytów dla przedsiębiorstw była większa niż w kredytach konsumpcyjnych.

Jakość należności od podmiotów gospodarczych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	383 888	367 647	385 999	425 452
Należności z utratą wartości (mln PLN)	32 928	33 182	28 351	27 437
Udział należności z utratą wartości (%)	8,6	9,0	7,3	6,4

Źródło: Dane NBP.

Wśród należności od podmiotów gospodarczych należy też odrębnie przeanalizować kształtowanie się jakości należności od dużych przedsiębiorstw oraz od sektora małych i średnich przedsiębiorstw, tym bardziej, że wyniki ekonomiczne banków w obu obszarach działalności kształtowały się odmiennie.

1.6.6. JAKOŚĆ NALEŻNOŚCI OD DUŻYCH PRZEDSIĘBIORSTW

W obszarze należności od dużych przedsiębiorstw także odnotowano w ostatnim roku zmniejszenie kwoty należności z utratą wartości. W ostatnim roku zmniejszenie wolumenu należności z utratą wartości wyniosło 7,2%, podczas gdy rok wcześniej było aż to 11,7%.

Warto też odnotować, że spadek kwoty należności z utratą wartości w 2022 r. nastąpił w okresie jednoczesnego szybkiego rozwoju akcji kredytowej banków dla dużych przedsiębiorstw. To poprawiało dodatkowo statystykę jakości tego portfela.

W efekcie tych zmian w wielkościach bezwzględnych nastąpiła dalsza znacząca poprawa jakości portfela kredytowego od największych przedsiębiorstw. Udział należności z utratą wartości w całości należności brutto banków wyniósł na koniec 2022 r. 3,4% i był o 0,7 pkt proc. niższy niż rok wcześniej. Tym samym banki kontynuowały trwającą od 2013 r. tendencję spadkową w zakresie kształtowania się udziału należności o obniżonej jakości w należnościach ogółem banków od dużych przedsiębiorstw. Wyjątkiem był oczywiście 2020 r., ale nawet w tym roku jakość należności od tej kategorii klientów pozostała na niepopożyczonym poziomie.

Udział należności z utratą wartości był najniższy we współczesnej historii polskiej bankowości. Warto zatem przypatrywać się, czy te wyniki potwierdzą się w finalnych danych i czy dobra jakość tych należności utrzyma się w przyszłości. Można też przypomnieć, że w dokumentach UE wskazuje się, że poziom 5% kredytów o obniżonej jakości jest swego rodzaju wskaźnikiem referencyjnym dla maksymalnie wysokiego udziału takich należności. Oczywiście wynika to trochę z innych uwarunkowań prowadzenia biznesu bankowego w Polsce i innych krajach UE, szczególnie w zakresie możliwości i skutków ekonomicznych sprzedaży portfeli kredytów o gorszej jakości, ale na koniec 2022 r. banki spełniły z nadwyżką ten wskaźnik referencyjny w odniesieniu do portfela kredytowego przynajmniej dla największych przedsiębiorstw.

Jakość należności od dużych przedsiębiorstw w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	178 456	169 743	196 697	216 790
Należności z utratą wartości (mln PLN)	9 579	9 100	8 038	7 460
Udział należności z utratą wartości (%)	5,4	5,4	4,1	3,4

Źródło: Dane NBP.

Analizując jakość głównych rodzajów kredytów udzielonych przez banki dużym przedsiębiorstwom, można było stwierdzić dalszą, tym razem niewielką, poprawę sytuacji w zakresie kredytów operacyjnych. W 2022 r. odnotowano spadek udziału takich należności o obniżonej wartości z 4,2% do 4,1%. Kwota należności o obniżonej wartości zwiększyła się przy tym nominalnie, co było sytuacją odmienną od odnotowanej w 2021 r. Tę zmianę można wiązać z pogorszeniem się sytuacji ekonomicznej kraju w ostatnim roku. Duża poprawa sytuacji portfela w 2021 r. była wynikiem silnego wsparcia udzielonego przedsiębiorstwom przez państwo w 2020 r., która spowodowała silny spadek kwoty kredytów operacyjnych ogółem dla dużych przedsiębiorstw w 2020 r. oraz wyraźne zmniejszenie się salda należności z utratą wartości w następnym roku. Wówczas poprawa wskaźnika należności z utratą wartości wyniosła aż o 2,6 pkt proc. w ciągu jednego roku.

Jakość należności z tytułu kredytów operacyjnych od dużych przedsiębiorstw w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	71 560	59 945	78 307	89 067
Należności z utratą wartości (mln PLN)	4 740	4 093	3 317	3 608
Udział należności z utratą wartości (%)	6,6	6,8	4,2	4,1

Źródło: Dane NBP.

W zakresie kredytów inwestycyjnych dla dużych przedsiębiorstw w 2022 r. odnotowano także poprawę jakości portfela i była ona mocniejsza niż w kredytach operacyjnych. Kwota należności o obniżonej wartości ponownie zmniejszyła się i był to spadek silniejszy niż odnotowany w 2021 r.

W ostatnim roku wyraźnie wzrosła natomiast kwota należności brutto z tytułu kredytów inwestycyjnych. W efekcie zmiany odnotowane w obu obszarach spowodowały wyraźną poprawę jakości kredytowej w ostatnim roku. Na koniec 2022 r. udział należności o obniżonej wartości dla tej kategorii aktywów wyniósł 2,4%, wobec 3,1% rok wcześniej.

Jakość należności z tytułu kredytów inwestycyjnych od dużych przedsiębiorstw w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	72 457	74 758	84 551	89 399
Należności z utratą wartości (mln PLN)	2 268	2 778	2 613	2 165
Udział należności z utratą wartości (%)	3,2	3,7	3,1	2,4

Źródło: Dane NBP.

W zakresie kredytów na nieruchomości dane prezentowane przez KNF nie zawierają aktualnie podziału na kredyty udzielone dużym przedsiębiorstwom i sektorowi MSP. Można aktualnie tę jakość analizować tylko w odniesieniu do obu głównych grup podmiotów gospodarczych łącznie. Dane te wskazują, że w 2022 r. nastąpiła pewna poprawa jakości tej części portfela banków. Należności z utratą wartości zwiększyły się w ostatnim roku w tym obszarze o 2,1%, ale dzięki szybszemu wzrostowi należności na nieruchomości ogółem jakość tego portfela poprawiła się. Na koniec 2022 r. udział aktywów o obniżonej wartości wyniósł 9,4% wobec 9,7% rok wcześniej. Można w tym miejscu jeszcze przypomnieć, że w dwóch poprzednich latach wynosił on 9,9% i nie uległ zmianie w pandemicznym 2020 r.

Tradycyjnie już najgorzej sytuacja przedstawiała się dotychczas w zakresie kredytów na cele mieszkaniowe dla deweloperów. Jednak i tutaj nastąpiła w 2022 r. wyraźna poprawa. Zmniejszyła się przede wszystkim w sposób wyraźny (o 11,6%) nominalna kwota należności z utratą wartości. Wzrosła mniej znacząco kwota należności brutto z tego tytułu. W efekcie udział należności o obniżonej jakości obniżył się z 10,7% do 9% i ta kategoria nie była już dłuższymi należnościami na nieruchomości o najniższej jakości.

Najlepsza jakość pozostała w segmencie kredytów udzielonych na cele biurowe, gdzie udział należności o obniżonej jakości dodatkowo obniżył się w 2022 r. z 6,7% do 6,3%. Było rzeczą wartą odnotowania, że jakość tej części portfela kredytowego pozostała na zdecydowanie gorszym poziomie niż jakość kredytów inwestycyjnych dla klientów z sektora przedsiębiorstw.

Najgorsza jakość aktywów dotyczyła w 2022 r. pozostałych kredytów dla przedsiębiorstw na nieruchomości. Był to jedyny segment rynku korporacyjnego, gdzie jakość kredytów na nieruchomości uległa pogorszeniu w ostatnim roku. Zmiana nie była duża, bo udział kredytów o obniżonej wartości zwiększył się z 10,5% do 10,6%, ale przy poprawie odnotowanej w bardziej precyzyjnie zdefiniowanych segmentach, ten pozostały stał się obszarem o najniższej jakości kredytów.

1.6.7. JAKOŚĆ NALEŻNOŚCI OD PRZEDSIĘBIORSTW SEKTORA MSP

W zakresie podmiotów zaliczanych do MSP, należności banków o niższej jakości także zmniejszyły się w 2022 r. Spadek ten był przy tym zdecydowanie mniejszy niż rok wcześniej, ale należy pamiętać, że rok 2021 był porównywany z wyjątkowym, pandemicznym 2020 r.

Przy stosunkowo dynamicznym równocześnie wzroście należności ogółem od tych klientów efektem musiała być poprawa wskaźników jakości należności kredytowych dla przedsiębiorstw z sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Skala poprawy sytuacji była przy tym znacząca.

Udział należności z utratą wartości w należnościach brutto banków od sektora MSP na koniec 2022 r. wyniósł 9,6% i był o 1,1 pkt proc. niższy niż rok wcześniej i o 2,8 pkt proc. niższy niż dwa lata wcześniej. Udział należności z utratą wartości był w minionym roku najniższy od 2017 r.

Jakość należności od przedsiębiorstw sektora MSP w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mIn PLN)	205 432	197 904	189 302	208 662
Należności z utratą wartości (mIn PLN)	23 349	24 083	20 313	19 977
Udział należności z utratą wartości (%)	11,4	12,2	10,7	9,6

Źródło: Dane NBP.

Analizując części portfela kredytów w zależności od celu udzielania kredytu podmiotom segmentu MSP, można było w 2022 r. zauważyć silną poprawę jakości kredytów operacyjnych.

W ostatnim roku nastąpiło dalsze obniżenie kwoty należności z utratą wartości, tym razem zdecydowanie mniejsze niż w 2021 r. (o 2,3% wobec 19,3%). Przy silnym wzroście kwoty należności brutto z tego tytułu odnotowano zatem silnie zmniejszenie udziału należności o obniżonej jakości. Udział takich należności z utratą wartości na koniec minionego roku wyniósł 8,5%, podczas gdy rok wcześniej był on jeszcze na poziomie 10,1%.

Kierunek zmian jakości kredytów operacyjnych dla sektora MSP był zatem analogiczny, jak w segmencie dużych przedsiębiorstw. Jakość portfela kredytów operacyjnych dla podmiotów sektora MSP pozostawała jednak nadal na dużo gorszym poziomie niż w dużych podmiotach gospodarczych, ale skala poprawy w 2022 r. była znacznie większa w portfelu należności od podmiotów zaliczanych do sektora MSP.

Jakość należności z tytułu kredytów operacyjnych od przedsiębiorstw sektora MSP w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mIn PLN)	77 276	67 669	70 107	81 362
Należności z utratą wartości (mIn PLN)	8 861	8 771	7 075	6 909
Udział należności z utratą wartości (%)	11,5	13,0	10,1	8,5

Źródło: Dane NBP.

W zakresie kredytów inwestycyjnych nastąpiła również poprawa jakości należności bankowych dla segmentu MSP. Była ona równie spektakularna jak w przypadku kredytów operacyjnych.

Wartość nominalna kredytów inwestycyjnych brutto zwiększyła się w 2022 r. o 11%, a jednocześnie kwota należności z utratą wartości zmalała o 8,2%. W efekcie udział należności z utratą wartości w całości należności brutto obniżył się w ostatnim roku z 9,8% do 8,1%. Ten udział był na koniec 2022 r. najniższy we współczesnej historii polskiej bankowości.

Ta poprawa jakości tego portfela była wyraźnie większa niż w segmencie należności z tytułu kredytów inwestycyjnych udzielonych największym przedsiębiorstwom. U tych ostatnich jakość kredytów była jednak nadal zdecydowanie lepsza niż w przypadku portfela kredytów inwestycyjnych dla klientów sektora MSP.

Jakość należności z tytułu kredytów inwestycyjnych od przedsiębiorstw sektora MSP w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	61 820	64 183	57 042	63 317
Należności z utratą wartości (mln PLN)	6 483	6 516	5 574	5 117
Udział należności z utratą wartości (%)	10,5	10,1	9,8	8,1

Źródło: Dane NBP.

Zatem w obu segmentach podmiotów gospodarczych generalny kierunek zmiany jakości należności banków w 2022 r. był podobny. Oczywiście siła zmian była już odmienna, ale wynikało to z innej bazy odniesienia i specyfiki obu podtypów przedsiębiorstw.

1.6.8. JAKOŚĆ NALEŻNOŚCI OD INSTYTUCJI NIEKOMERCYJNYCH

Znaczenie należności z utratą wartości w całości należności od instytucji niekomercyjnych było zawsze nieduże, a ponadto waga należności brutto banków od podmiotów zaliczanych do tej kategorii klientów była tradycyjnie też niewielka, dlatego też w zakresie jakości portfela ocena zostanie ograniczona do generalnego stwierdzenia, że udział należności o niższej jakości ukształtował się na koniec 2022 r. na poziomie 1,3%, tj. o 0,2 pkt proc. wyżej niż rok wcześniej. Na pewną uwagę zasługuje to niewielkie pogorszenie jakości tego portfela i nominalny wzrost kwoty należności o obniżonej jakości od tej kategorii klientów.

Jakość należności od instytucji niekomercyjnych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Należności ogółem (mln PLN)	7 586	7 959	8 328	8 496
Należności z utratą wartości (mln PLN)	120	122	93	107
Udział należności z utratą wartości (%)	1,6	1,5	1,1	1,3

Źródło: Dane NBP.

2. NALEŻNOŚCI OD SEKTORA FINANSOWEGO, PAPIERY WARTOŚCIOWE, NALEŻNOŚCI OD SEKTORA BUDŻETOWEGO, POZOSTAŁE AKTYWA

2.1. PAPIERY WARTOŚCIOWE

Drugą pozycję, pod względem udziału w całości aktywów sektora bankowego, stanowiły tradycyjnie papiery wartościowe. Na koniec 2022 r. ich wartość odpowiadała już blisko 30% (29,6%) aktywów ogółem sektora bankowego. Różnica w porównaniu z rokiem poprzednim nie była jednak ogromna – na koniec 2021 r. było to 29%. Nominalnie przyrost portfela wyniósł 65 947 mln PLN, podczas gdy rok wcześniej było 45 096 mln PLN, ale dwa lata wcześniej było to aż 237 682 mln PLN. Tak dynamiczny wzrost jak w 2020 r. był oczywiście zjawiskiem wyjątkowym, jakie wydarzyło się w specjalnych okolicznościach dużej podaży nowych papierów wartościowych gwarantowanych przez Skarb Państwa i braku popytu na kredyt bankowy.

Tym niemniej, stały coroczny wzrost portfela papierów wartościowych powodował, że cały czas pozostawała aktualna – a nawet ulegała wzmocnieniu – teza, że skala takich inwestycji banków świadczyła o ogromnych środkach, którymi one dysponowały i których nie były one w stanie wykorzystać na zwiększenie swojej akcji kredytowej.

Innym ważnym powodem utrzymywania przez banki dużych wolumenów papierów wartościowych było uruchomienie przez NBP w 2020 r. skupu papierów wartościowych wzorem innych, największych banków centralnych na świecie. Ten program powodował, że zmniejszyło się ryzyko banków, że będą one mieć trudności w sprzedaży papierów wartościowych, jak będą potrzebować środków finansowych na rozwój akcji kredytowej i będą chciały sprzedać poważną partię posiadanych walorów.

Banki decydowały się na bardzo duży portfel skarbowych papierów wartościowych, gdyż to rozwiązanie pozwalało im w aktualnym stanie prawnym na niepłacenie podatku od niektórych instytucji finansowych od tych aktywów z tytułu posiadania portfela skarbowych papierów wartościowych. Tym samym banki nie musiały tak silnie dopłacać do przyjmowanych depozytów bankowych w postaci faktycznego

ponoszenia od nich kosztu podatku od niektórych instytucji finansowych. Wyłączenie portfela skarbowych papierów z podstawy naliczenia podatku silnie zachęcało banki do inwestowania w skarbowe papiery wartościowe.

W warunkach podnoszenia stóp procentowych przez NBP od końca 2021 r. banki poniosły dodatkowo poważne straty z tytułu posiadania tego portfela papierów wartościowych. Wzrost stóp procentowych spowodował spadek wyceny posiadanych walorów i w konsekwencji zmiana wartości portfela w 2022 r. wynikała także z częściowej utraty wartości tego portfela. Warto jednak dodać, że często były to papiery o długim terminie i być może w przyszłości część strat zostanie jeszcze odwrócona. Jednak w najbliższym czasie trudno spodziewać się takiej zmiany.

Dynamika aktywów banków z tytułu dłużnych papierów wartościowych była w ostatnim roku nieco wyższa niż rok wcześniej. W 2022 r. ich portfel zwiększył się o 8,8%, a przeciętne rok wcześniej był to wzrost o 6,4%. Tym niemniej nadal one zwiększały się i było to w tempie wyższym niż tempo wzrostu sumy bilansowej, ale też niestety znacznie wyższe niż tempo wzrostu akcji kredytowej banków.

Oczywiście największą pozycję w portfelu papierów wartościowych banków stanowiły walory emitowane przez Skarb Państwa. Warto odnotować, że dynamika tych papierów była niska. Portfel ten zmniejszył się o 4,3%, ale należy pamiętać, że wynikało to m.in. z przeszacowania portfela po podwyżkach stóp procentowych w NBP. Skarbowe papiery wartościowe nadal też stanowiły dominującą pozycję w całym portfelu papierów wartościowych w bankach, choć ich znaczenie nieco zmniejszyło się w 2022 r. Podobna sytuacja miała też miejsce w 2021 r.

Portfel dłużnych papierów wartościowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Razem	457 785	695 082	740 569	807 084
Papiery emitowane przez bank centralny	54 821	121 206	177 248	249 887
Papiery emitowane przez inne instytucje finansowe	24 894	111 573	126 406	134 956
Skarbowe papiery wartościowe	333 969	420 066	393 484	376 703
Komunalne papiery wartościowe	24 126	25 392	25 193	28 016
Papiery emitowane przez sektor niefinansowy	19 975	16 845	18 238	17 522

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Bony i obligacje skarbowe oraz papiery emitowane przez inne instytucje szczebla rządowego były aktywami banków na koniec 2022 r. o wartości 376 703 mln PLN.

Skarbowe papiery wartościowe stanowiły 13,7% aktywów sektora bankowego (przy poziomie 15,3% w 2021 r., 17,9% w 2020 r., 16,7% w 2019 r., 15,7% w 2018 r., czy 12,4% w 2017 r.).

Na koniec 2022 r. udział papierów skarbowych w portfelu papierów wartościowych był w rzeczywistości jeszcze znacznie większy, gdy doda się do niego papiery wyemitowane przez BGK i Polski Fundusz Rozwoju, które są gwarantowane przez Skarb Państwa i które zostały objęte przez banki w ostatnich latach (głównie w 2020 r.).

Roczna dynamika dłużnych papierów wartościowych w latach 2019–2022 (rok poprzedni = 100)

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Razem	110,4	151,8	106,5	109,0
Papiery emitowane przez bank centralny	112,6	221,1	146,2	141,0
Papiery emitowane przez inne instytucje finansowe	102,6	448,2	113,3	106,8
Skarbowe papiery wartościowe	112,2	125,8	93,7	95,7
Komunalne papiery wartościowe	112,0	105,2	99,2	111,2
Papiery emitowane przez sektor niefinansowy	87,6	84,3	108,3	96,1

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Bony pieniężne NBP zajmowały w ostatnich latach drugą pozycję pod względem swojego udziału w portfelu papierów wartościowych znajdujących się w aktywach banków. W trakcie 2022 r. wartość portfela tych walorów zwiększyła się ponownie bardzo wyraźnie i było to zjawisko obserwowane już w poprzednich trzech latach. Duży wzrost portfela bonów pieniężnych w bankach świadczył o olbrzymiej nadpłynności sektora bankowego i potrzebie sterylizacji rynku przez aktywne działanie Narodowego Banku Polskiego.

Na koniec 2022 r. portfel bonów pieniężnych w bankach wyniósł aż 249 887 mln PLN i zwiększył się w ciągu jednego roku o kolejne 41%. Przyrost wartości bonów pieniężnych w bankach wyniósł nominalnie 72 639 mln PLN, podczas gdy rok wcześniej wyniósł on 56 042 mln PLN, a dwa lata wcześniej 66 752 mln PLN. W ostatnim roku przyrost był zatem jeszcze silniejszy niż wcześniej.

Bony pieniężne stanowiły już 9,1% aktywów sektora bankowego, podczas gdy rok wcześniej było to jeszcze 6,9%, a dwa lata wcześniej 5,1%.

Bony pieniężne banku centralnego zwiększały stale też swój udział w portfelu papierów wartościowych w bankach. Na koniec ubiegłego roku stanowiły one już 30,7% tego portfela i był to najwyższy wynik w historii polskich banków. Dla porównania można też wskazać, że na koniec 2021 r. bony pieniężne stanowiły 23,8%, a na koniec 2019 r. tylko 11,8% portfela papierów wartościowych w bankach. Te papiery wartościowe, opiewające na krótki termin, stanowiły dla banków formę lokowania bardzo płynnych środków finansowych. Nie stanowiły one bowiem ryzyka stopy procentowej, tak jak długoterminowe dłużne papiery i nie generowały także potencjalnego ryzyka

płynności. Dodatkowo, nie podlegają one żadnym ewentualnym restrykcyjnym rozwiązaniom ostrożnościowym, które były rozważane w ostatnich latach w odniesieniu do skarbowych papierów wartościowych.

Olbrzymią pozycją w bankach stał się w 2020 r. portfel papierów wartościowych emitowanych przez instytucje finansowe. W następnych dwóch latach przyrost tego portfela był zauważalny, ale już nie tak spektakularny. Wynikało to z odmiennej sytuacji w porównaniu z 2020 r., gdy wyemitowane zostały olbrzymie pakiety dłużnych papierów wartościowych, głównie przez Bank Gospodarstwa Krajowego na finansowanie pomocy udzielanej przez państwo po zamknięciu gospodarki. Dla potrzeb sprawozdawczości ten bank jest traktowany jak każda inna instytucja finansowa i stąd zrodził się tak duży wzrost kwoty i znaczenia tych papierów wartościowych w portfelach banków. W poprzednich latach w tej części były wykazywane papiery emitowane przez prywatne instytucje finansowe, więc ich znaczenie było ograniczone z racji relatywnie niewielkiego rynku tych papierów w Polsce.

Wartość portfela dłużnych walorów emitowanych przez instytucje finansowe zwiększyła się w bankach w 2022 r. z 126 406 mln PLN do 134 956 mln PLN. Był to zatem wzrost 6,8% w ciągu ostatniego roku. Tempo tego wzrostu było już nieporównywalnie wolniejsze od osiągniętego w 2020 r., a także w 2021 r. Udział tego typu papierów w całym portfelu papierów wartościowych banków nawet nieco zmniejszył się w ostatnim roku r. – z 16,9% do blisko 16,6%.

Cechą minionego roku był stosunkowo szybki wzrost wartości portfela komunalnych papierów wartościowych w aktywach banków. Świadczyło to o większym zainteresowaniu samorządów lokalnych pozyskaniem środków finansowych w drodze emisji obligacji. Gorsza sytuacja niektórych budżetów lokalnych po zmianach podatkowych przyjętych w 2021 r., a także zablokowanie dostępu do unijnych środków pomocowych mogły zachęcać do takich emisji, a brak pewnych ograniczeń prawnych mógł zachęcać do pozyskania środków w drodze emisji obligacji, a nie ubiegania się o kredyt. W 2022 r. odnotowano wzrost wolumenu o 11,2% i nastąpił on po braku zmiany wartości tych aktywów w banku rok wcześniej.

W zakresie bankowego portfela dłużnych papierów wartościowych wyemitowanych przez podmioty niefinansowe cechą charakterystyczną ostatnich sześciu lat był spadek wartości tych walorów. Ten trend został nieco zahamowany w 2021 r., ale i w następnym roku powrócił. Po zwiększeniu wolumenu takich papierów o 8,3% w poprzednim roku, zmniejszenie portfela wyniosło 3,9% w 2022 r. Wartość tego portfela była na koniec 2022 r. nadal wyraźnie niższa niż przed pandemią koronawirusa. Udział dłużnych papierów wartościowych podmiotów niefinansowych w portfelu papierów wartościowych zmniejszył się w ostatnim roku z 2,4% do 2,2%, tak więc były to nadal bardzo małe wielkości.

Tradycyjnie niewielkie znaczenie w aktywach banków miały wartości posiadane z tytułu instrumentów kapitałowych. Ich wartość zmniejszyła się ponownie w 2022 r. Tym razem spadek wyniósł 8,2% i był jeszcze większy od zrealizowanego rok wcześniej (o 6,1%). Spadek wartości był częściowo efektem zmian cen rynkowych tych papierów, ale też decyzji o zmianie zaangażowania kapitałowego banków w ten rodzaj papierów wartościowych.

Aktywa banków z tytułu instrumentów kapitałowych w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	młn PLN	młn PLN	młn PLN	młn PLN
Razem	5 988	6 371	5 983	5 411

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Udział instrumentów kapitałowych w portfelu papierów wartościowych banków pozostał na niewielkim poziomie, a dodatkowo jeszcze zmniejszył się w 2022 r. z 0,8% do 0,7%.

Struktura portfela papierów wartościowych w bankach w latach 2018–2022 (w %)

Rodzaj papieru	2018	2019	2020	2021	2022
Bony pieniężne NBP	21,6	11,8	17,3	23,8	30,7
Obligacje i bony skarbowe	70,8	72,0	59,9	52,7	46,4
Papiery dłużne emitowane przez instytucje finansowe	5,7	5,4	15,9	16,9	16,6
Papiery dłużne podmiotów niefinansowych	5,4	4,3	2,3	2,4	2,2
Papiery komunalne	5,1	5,2	3,6	3,4	3,4
Instrumenty kapitałowe	1,3	1,3	0,9	0,8	0,7
Razem	100	100	100	100	100

Źródło: Dane NBP.

2.2. NALEŻNOŚCI OD SEKTORA FINANSOWEGO

Należności od sektora finansowego stanowiły trzecią pod względem wielkości pozycję w aktywach polskiego sektora bankowego. Wartość należności netto od sektora finansowego ukształtowała się na koniec 2022 r. w wysokości 284 936 młn PLN i odpowiadała już 10,4% całości aktywów banków. Dynamika tej pozycji była w ostatnim roku ponownie zdecydowanie wyższa od średniej dynamiki aktywów sektora bankowego, więc znaczenie należności od sektora finansowego w sumie bilansowej wzrosło wyraźnie w ostatnim roku (o 2,4 pkt proc.). Trzeba jednak dodać w tym miejscu, że dynamika tych należności w 2022 r. była ponad dwa razy wyższa niż rok wcześniej. W ostatnim roku ich wzrost wyniósł blisko 38%, a w 2021 r. niecałe 19%.

Należności od sektora finansowego w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Należności ogółem brutto	177 738	177 681	205 383	284 005
- należności od niemonetarnych instytucji finansowych	81 876	80 068	94 294	111 534
- należności od monetarnych instytucji finansowych	62 044	66 791	70 395	73 524
- należności od zagranicznych instytucji finansowych	31 333	25 538	39 945	97 139

Źródło: Dane NBP.

Na rynku międzybankowym miała miejsce stabilizacja, a istnienie podatku sektorowego powodowało, że banki nie były zainteresowane zwiększaniem tej pozycji aktywów, preferując zwiększanie portfela skarbowych papierów wartościowych, kosztem wzrostu należności od podmiotów finansowych. Ponadto wiele banków miało bardzo dobrą płynność w ostatnim roku, co też utrudniało rozwój operacji na rynku międzybankowym. Warto też odnotować, że w ostatnich latach zmniejszyła się liczba banków komercyjnych działających na rynku, co także powodowało ograniczenie potencjalnego rynku dla transakcji międzybankowych. W końcu szereg banków wykazywał stratę finansową, co też powodowało, że rating takiego banku był gorszy i inne banki powstrzymywały się od operacji na rynku międzybankowym z nimi. Ewentualna niespodziewana przymusowa restrukturyzacja banku generującego stratę oznaczałaby zapewne nieodwracalną utratę środków pożyczonych takiemu bankowi przez inny bank.

Należności od krajowych monetarnych instytucji finansowych wzrosły tylko stosunkowo nieznacznie, bo o 4,4%. Rok wcześniej zwiększyły się one w sposób bardziej dynamiczny, bo o 5,4%. W dużym stopniu dostarczycielem środków na rynek międzybankowy mógł być sektor bankowości spółdzielczej, który alokował nadwyżki środków w ramach wspólnych zrzeszenia banków spółdzielczych.

Charakterystyczne dla ostatniego roku było także bardzo silne zwiększanie się sumy należności banków od zagranicznych instytucji monetarnych. To zjawisko było obserwowane także w 2021 r., ale we wcześniejszych latach ich wartość regularnie zmniejszała się. Wzrost należności osiągnięty w 2022 r. w tym zakresie był blisko dwu i pół krotny. Tok wcześniej było on znacznie mniejszy, ale też przekroczył 50% w skali roku.

Roczna dynamika należności od sektora finansowego w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Należności ogółem brutto	108,2	100,0	115,1	138,9
- należności od niemonetarnych instytucji finansowych	113,5	92,2	117,8	118,3
- należności od monetarnych instytucji finansowych	113,7	97,8	105,4	104,4
- należności od zagranicznych instytucji finansowych	84,4	81,5	156,4	243,2

Źródło: Dane NBP.

Należności banków od niemonetarnych instytucji finansowych zwiększyły się w 2022 r. aż o 18,3%, a więc jeszcze trochę silniej niż w bardzo dynamicznym 2021 r. W ostatnich latach tylko w 2020 r. nastąpił niewielki spadek wartości takich należności, ale wówczas sytuacja ekonomiczna i społeczna w kraju była wyjątkowa i zainteresowanie klientów produktami oferowanymi przez niebankowe firmy finansowe było też mniejsze. Wyższa dynamika w ostatnim roku była zrozumiała w sytuacji najpierw odbudowy wzrostu gospodarczego kraju a następnie spowolnienia gospodarczego. W takich warunkach współpraca przedsiębiorstw z firmami leasingowymi czy faktoringowymi mogła być bardziej korzystna niż w stabilnym otoczeniu gospodarczym. Gospodarstwa domowe, w tym mali przedsiębiorcy, mogą być zainteresowani współpracą z firmami pożyczkowymi, jeśli kredyt bankowy stał się niedostępny. Firmy leasingowe starały się także rozwijać leasing konsumencki. To wszystko powodowało wzrost tych firm na większe finansowanie, także w bankach.

Przykładowo branża leasingowa sfinansowała w 2022 r. aktywa o łącznej wartości nieco wyższej niż w 2021 r. Zdaniem Związku Polskiego Leasingu ta wartość wyniosła ponad 88 116 mln PLN i była bliska kwoty finansowania rok wcześniej (wzrost o 0,1%). Jednak w 2021 r. wartość inwestycji sfinansowanych przez firmy leasingowe zwiększyła się o ponad 30%. Natomiast w ocenie Polskiego Związku Faktorów obroty firm faktoringowych zwiększyły się w 2022 r. o ponad 27,1%, osiągając wartość 460 600 mln PLN.

To powodowało, że w 2022 r. należności banków od niemonetarnych instytucji finansowych zwiększyły się aż o 18,3% i na koniec minionego roku opiewały łącznie na kwotę 111 534 mln PLN.

Warto też podkreślić, że jakość należności banków od instytucji finansowych pozostawała cały czas na bardzo wysokim poziomie. Wartość nominalna należności z utratą wartości uległa minimalnemu zwiększeniu w 2022 r., ale wskaźnik udziału aktywów o obniżonej jakości wyraźnie obniżył się (z 2,4% do 1,8%).

Jakość należności od sektora finansowego w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Należności ogółem brutto	177 738	177 681	205 383	284 005
Należności z utratą wartości	634	493	500	509
Udział należności z utratą wartości (%)	3,6	2,8	2,4	1,8

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

2.3. NALEŻNOŚCI OD SEKTORA BUDŻETOWEGO

Kolejną odrębną i znaczącą pozycję w strukturze aktywów sektora bankowego stanowiły należności od sektora budżetowego. Nominalnie wartość netto tych aktywów zwiększyła się w 2022 r. o 13,7% i była to jedna z wyższych dynamik spośród głównych pozycji aktywów sektora bankowego.

Ta dynamika stanowiła istotną zmianę sytuacji, gdyż rok wcześniej wartość tych aktywów praktycznie nie zmieniła się. Warto podkreślić, że wzrost wartości nastąpił w okresie generalnie gorszej koniunktury gospodarczej, w tym też gorszych warunków dla realizacji wyników budżetowych w społecznościach lokalnych spowodowanej zmianami regulacyjnymi i ekonomicznymi. Wartość netto należności banków od sektora budżetowego na koniec ubiegłego roku wyniosła 106 717 mln PLN.

Ten wzrost należności przełożył się tylko na umiarkowane zwiększenie znaczenia tej pozycji w aktywach ogółem sektora bankowego (o 0,2 pkt proc.). Jednak po spadku znaczenia tych aktywów w 2021 r. ich udział był nadal mniejszy niż przykładowo w 2020 r. Coroczne zmiany udziału należności banków od sektora budżetowego od wielu lat mieszczą się w granicach do 0,2 pkt proc. w jedną lub drugą stronę, będąc blisko poziomowi 4%.

Należności brutto od sektora budżetowego w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Należności brutto od sektora budżetowego	88 002	94 041	93 952	106 862
- należności od instytucji rządowych szczebla centralnego	52 608	58 504	60 687	75 074
- należności od instytucji samorządowych	35 751	35 863	33 676	31 835

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Wśród należności brutto od sektora budżetowego zdecydowanie przeważały należności od instytucji budżetowych szczebla centralnego. Stanowiły one na koniec 2022 r. już ponad

70% wszystkich należności od sektora budżetowego. Właściwie w ostatnim roku doszło do powtórki sytuacji z poprzednich lat, gdy cały przyrost należności od sektora budżetowego został zrealizowany przez instytucje budżetowe szczebla centralnego. Różnica polegała jednak na tym, że w 2022 r. ten przyrost kwotowy był olbrzymi w porównaniu na przykład z 2021 r. W ostatnim roku wyniósł on 14 387 mln PLN, a w 2021 r. tylko 2 183 mln PLN. W ujęciu procentowym należności te wzrosły w 2022 r. o 23,7%, podczas gdy rok wcześniej tylko o 3,7%. Te zestawienia pokazują skalę rosnących potrzeb pożyczkowych instytucji budżetowych szczebla centralnego, które nie zostały sfinansowane emisją obligacji skarbowych lub obligacji gwarantowanych przez Skarb Państwa.

Należności brutto banków od instytucji samorządowych ponownie zmniejszyły się w 2022 r. O ile w 2021 r. zmniejszenie tego typu aktywów wyniosło 6,1%, o tyle w ostatnim roku było to 5,5%. W sumie więc różnica nie była znacząca. Na koniec 2022 r. wartość należności od sektora samorządowego wyniosła 31 835 mln PLN. Rok wcześniej należności te opiewały na kwotę 33 676 mln PLN.

Roczna dynamika należności brutto od sektora budżetowego w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Należności brutto od sektora budżetowego	100,9	106,9	100,0	113,7
- należności od instytucji rządowych szczebla centralnego	99,2	111,2	103,7	123,7
- należności od instytucji samorządowych	103,3	100,3	93,9	94,5

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Jakość należności banków od sektora budżetowego pozostawała na bardzo wysokim poziomie, co było tym łatwiejsze, że następował szybki wzrost znaczenia należności od instytucji rządowych szczebla centralnego w całości należności banków od sektora budżetowego.

2.4. KASA, OPERACJE Z BANKIEM CENTRALNYM

W pozycji kasa i operacje z bankiem centralnym nastąpiło tym razem bardzo silne zmniejszenie wartości, nieproporcjonalne do tempa wzrostu aktywów ogółem sektora bankowego. Ta pozycja niemal rokrocznie cechuje się dużą zmiennością, więc trudno na podstawie tych wyników wyciągać daleko idące wnioski. Udział tej pozycji w aktywach ogółem sektora bankowego wyniósł na koniec 2022 r. 3,1%, podczas gdy rok wcześniej było 4,4%. Ten kierunek zmiany był prawidłowy, jako że ta pozycja cechuje się żadną lub bardzo niską dochodowością dla banków. Jednak z racji ogromnej zmienności wielkości tej pozycji nie sposób dokonywać ocen tej pozycji. Czasami jest to pozycja wynikowa, która zmienia się w kolejnych dniach, a nie miesiącach roku.

Zdecydowaną przewagę w tej pozycji miały operacje z NBP. Należy przypomnieć, że w 2022 r. zwiększone zostały wymogi dla banków w zakresie utrzymywania

rezerwy obowiązkowej w NBP poprzez podwyższenie stawki z 2% do 3,5%. Musiało to wpłynąć na wzrost wielkości tej pozycji w aktywach banków. Jednak warto podkreślić, że w ostatnim miesiącu 2022 r. wielkość środków z tytułu operacji z bankiem centralnym zmniejszyła się bardzo wyraźnie w porównaniu ze stanami w poprzednich kilku miesiącach. Natomiast na koniec 2021 r. zwiększyła się ona bardzo istotnie w porównaniu ze stanami z wcześniejszych miesięcy. Ta zmienność była zresztą sytuacją obserwowaną także we wcześniejszych latach. W sumie więc, mimo podniesienia wymogów bankom z tytułu utrzymywania rezerwy obowiązkowej łączne aktywa banków z tytułu operacji z NBP obniżyły się w 2022 r. o blisko 30%, podczas gdy rok wcześniej zwiększyły się o ponad 50% w porównaniu z końcem 2020 r.

Z kolei patrząc na ilość gotówki w kasach banków widać, że pozycja ta charakteryzowała się generalnie większą stabilnością. Zmieniały się kwoty w poszczególnych miesiącach, ale zdecydowanie mniej dynamicznie niż aktywa z tytułu operacji z NBP. Na koniec 2022 r. odnotowano niewielki spadek kwoty gotówki (o 1,7%) do poziomu 14 519 mln PLN.

2.5. POZOSTAŁE AKTYWA

Pozostałe aktywa banków stanowiły 11,6% całości aktywów (rok wcześniej było to 10,1%). Ich dynamika była w 2022 r. nadal bardzo wysoka, podobna jak rok wcześniej, ale już znacznie niższa niż w 2020 r. Wprawdzie prawie co roku notowano dużą zmienność tej pozycji, ale skala zmian w ostatnich latach była bezprecedensowa. Szczególnie uwaga ta odnosi się do aktywów z tytułu podatku dochodowego, aktywów z tytułu instrumentów pochodnych oraz pozycji „pozostałe aktywa”.

Inne wybrane aktywa w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Inne aktywa	100 276	205 147	259 275	317 441
- aktywa trwałe	15 997	16 144	15 246	14 644
- inwestycje w jednostkach zależnych	18 760	19 812	18 526	17 682
- wartości niematerialne i prawne	11 212	11 801	12 339	12 682
- aktywa z tytułu podatku dochodowego	9 135	9 949	15 695	17 106
- aktywa finansowe zabezpieczające	3 104	5 880	4 579	6 349
- instrumenty pochodne	12 934	25 732	37 869	53 918
- pozostałe aktywa	29 134	115 829	155 021	195 060

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Wśród wymienionych kategorii pozostałych aktywów na uwagę zasługuje kilka ważnych pozycji.

Pierwszą z nich są aktywa trwałe. W 2022 r. ponownie banki odnotowały spadek wartości tej pozycji. Po dwóch latach szybkiego wzrostu wartości, nastąpił rok stabilizacji, a potem dwa lata tendencji spadkowej. Przyczyn tej sytuacji można upatrywać w dwóch czynnikach. Po pierwsze, pandemia koronawirusa przyspieszyła proces zmian instytucjonalnych zachodzących w bankach, w tym zwłaszcza proces łączenia się banków i stopniowego zmniejszania sieci placówek bankowych. Liczba oddziałów, filii i ekspozytur ponownie bardzo wyraźnie zmniejszyła się w ostatnim roku. Po drugie, wynik finansowy banków był bardzo słaby w 2020 r. i 2021 r. i nie mógł stanowić podstawy do finansowania wielu pożądaných inwestycji. Oczywiście on nie dotyczył wszystkich banków, ale znacząca część odnotowała wyraźnie niższe zyski i miała ograniczone możliwości inwestowania w nowoczesne środki trwałe.

Roczna dynamika wybranych innych rodzajów aktywów w latach 2020–2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Inne aktywa	204,6	126,4	122,4
- aktywa trwałe	101,0	94,4	96,1
- inwestycje w jednostkach zależnych	105,6	93,5	95,4
- wartości niematerialne i prawne	105,3	104,6	102,8
- aktywa z tytułu podatku dochodowego	108,9	157,8	109,0
- aktywa finansowe zabezpieczające	189,4	77,9	138,7
- instrumenty pochodne	198,9	147,2	142,4
- pozostałe aktywa	397,6	133,8	125,8

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W zakresie wartości niematerialnych i prawnych odnotowano ponownie wzrost wartości tej pozycji. Coroczne wzrosty nie były duże w ostatnich latach, ale ważny było, że one następowały. Te wartości wynikały z potrzeby zakupu nowych licencji służących unowocześnianiu usług bankowych, podniesieniu bezpieczeństwa środowiska informatycznego oraz lepszemu zarządzaniu bankiem. Jednak takich nakładów można na szerszą skalę dokonać w okresie wysokich zysków, które zostały zatrzymane w bankach.

Aktywa z tytułu inwestycji w jednostkach zależnych zmniejszyły się o 4,6% i była to sytuacja podobna jak rok wcześniej. Gorsza sytuacja makroekonomiczna oraz przeceny aktywów na giełdzie powodowały, że wartość tych inwestycji ulegała stopniowo obniżeniu w ostatnich dwóch latach. Spadek kwot mógł także wynikać z przymusowej restrukturyzacji Getin Noble Banku, gdzie skala powiązań między różnymi podmiotami była znacząca.

Po bardzo silnym wzroście w 2021 r. aktywów banków z tytułu podatku dochodowego, w następnym roku ich dynamika wyraźnie zmniejszyła się, ale była nadal wysoka (wzrost o 9%), a wartość tych aktywów też pozostawała na wysokim poziomie. Można te zmiany powiązać ze wzrostem odpisanych rezerw, które w szczególności w znaczącym stopniu dotyczyły walutowych kredytów mieszkaniowych i przygotowania środków na ewentualne ugody bankowe, gdyż mogą one wiązać się z poniesieniem częściowych strat przy okazji konwersji należności wyrażonych w walucie obcej na walutę polską. W tej pozycji aktywów uwzględnia się bowiem konsekwencje niemożności natychmiastowego uznania wielu utworzonych rezerw celowych/odpisów aktualizujących za koszt uzyskania przychodów dla celów podatkowych.

Szybką coroczną dynamikę odnotowywały w ostatnich latach aktywa z tytułu instrumentów pochodnych, ale te wielkości były równoważone przez podobną dynamikę i skalę zobowiązań banków z tytułu instrumentów pochodnych. Większa zmiana stóp procentowych oraz kursu walutowego mogły mobilizować do szerszego zabezpieczenia przez banki swoich otwartych pozycji finansowych.

PASYWA

W 2022 r., podobnie jak w latach 2020–2021, po stronie pasywów bilansu sektora bankowego można było obserwować tę samą tendencję zmian, która była całkiem odmienna od doświadczanej przez poprzednie siedem lat. Aż do 2019 r. w sektorze bankowym następowało wyższe tempo wzrostu zobowiązań wobec sektora niefinansowego i wzrostu kapitałów niż uzyskiwane tempo wzrostu zobowiązań banków wobec sektora finansowego. Były to generalnie zmiany prowadzące do bezpieczniejszego prowadzenia biznesu bankowego niż opieranie finansowania działalności na silniejszym zwiększaniu zobowiązań od sektora finansowego.

Rok 2020 przyniósł nowe doświadczenie, w którym najszybciej rosnącymi podstawowymi pozycjami pasywów sektora bankowego były zobowiązania wobec sektora finansowego i sektora budżetowego. Dotychczasowe pozycje najbardziej dynamiczne, tj. zobowiązania wobec sektora niefinansowego oraz kapitały także zwiększyły się dynamicznie, ale ich tempo wzrostu było wolniejsze i wolniejsze także od tempa wzrostu sumy bilansowej sektora bankowego. Lata 2021–2022 przyniosły dokładnie takie same zmiany w pasywach banków, jak 2020 r. Różna była ich skala, ale strukturalne zmiany przebiegły w tym samym kierunku. Było to o tyle interesujące zjawisko, że życie gospodarcze w 2021 r. czy w 2022 r. było już zupełnie inne niż w 2020 r. i można było oczekiwać powrotu do starszych tendencji w zmianach pasywów sektora bankowego. Jednak z kilku przyczyn, wymienionych poniżej, tak się jednak nie stało.

Największą pozycją w pasywach pozostały oczywiście zobowiązania banków od sektora niefinansowego. Zwiększyły się one w 2022 r. o 6,5%. Ten wzrost depozytów nastąpił niemal niezależnie od stosowanego oprocentowania depozytów przez banki. Niezależnie czy banki stosowały bardzo niskie oprocentowanie, czy później je podniosły, to zmiany dotyczyły bardziej struktury depozytów niż wzrostu kwoty depozytów. Wynikało to z faktu, że motywy utrzymywania środków w bankach były często inne niż chęć uzyskania dochodu, jako że oferowane oprocentowanie depozytów, niezależnie

od jego wysokości, całkowicie nie pokrywało utraty realnej wartości pieniądza na skutek bardzo wysokiej inflacji. Jednocześnie banki z racji wysokiej płynności nie były zainteresowane silnym podnoszeniem oprocentowania. Wyjątkiem był właściwie tylko okres początku stosowania wakacji kredytowych, kiedy część banków obawiała się obniżenia płynności finansowej na skutek odroczenia spłaty odsetek. W tym samym czasie Ministerstwo Finansów zaferowało detaliczne obligacje skarbowe, co także zachęciło banki do podwyższenia oprocentowania przyjmowanych depozytów.

Banki nie zabiegały długo w ubiegłym roku o szybki wzrost depozytów. Nie mogły one zaferować wyższego ich oprocentowania, będąc pod bardzo silną presją maksymalnego ograniczania kosztów. Jednocześnie banki nie miały możliwości przekształcenia pozyskanych depozytów w dochodowe aktywa, zwłaszcza w postaci rozwoju akcji kredytowej. W warunkach braku takiej możliwości oznaczało to de facto obowiązek zapłaty podatku od niektórych instytucji finansowych od przyjmowanych depozytów, mimo że formalnie podatek był naliczany od aktywów bankowych. Każda dodatkowa złotówka depozytu bez szansy na dobre jej zainwestowanie oznaczała większy zapłacony podatek bez większego dochodu dla banku.

W rezultacie tempo wzrostu zobowiązań klientowskich było nieco wolniejsze od tempa wzrostu sumy bilansowej sektora bankowego. W konsekwencji po kilku latach wzrostu, od 2020 r. zaobserwowano zmniejszenie udziału tych zobowiązań w pasywach banków: z 63,5% w 2019 r. do 61,1% w 2020 r. i do 60,2% w 2021 r. i w 2022 r. W okresie ostatniego roku zmiana ta była już tylko minimalna.

Zwracając uwagę na szybsze tempo wzrostu zobowiązań od sektora finansowego niż sektora niefinansowego w 2022 r., trzeba także podkreślić, że zobowiązania banków od sektora finansowego wzrosły w ostatnim roku ponownie tylko nieznacznie szybciej niż zobowiązania od sektora niefinansowego. Ta dysproporcja w tempie wzrostu nie była tak uderzająca, jak miało to miejsce w 2020 r. Zobowiązania od sektora finansowego stanowiły więc nadal ponad 20% pasywów, co było zjawiskiem od wielu lat niewidzianym w polskim sektorze bankowym.

Spośród innych głównych kategorii zobowiązań banków na uwagę zasługiwało niskie tempo wzrostu zobowiązań wobec sektora budżetowego. Było to zjawisko zdecydowanie odwrotne od obserwowanego w 2021 r., gdy wystąpiło rekordowo wysokie tempo wzrostu zobowiązań wobec sektora budżetowego. Wynikało to z innej sytuacji finansowej jednostek rządowych i samorządowych w ostatnim roku.

Kapitały banków zwiększyły się w 2022 r. w bardzo wolnym tempie, choć przynajmniej wzrosły. Rok wcześniej przecież zmalały one o blisko 10%. Na koniec 2022 r. były nominalnie niemal takie same jak w 2019 r.

Na taki wynik miały wpływ trzy zasadnicze czynniki. Po pierwsze, wynik finansowy całego sektora bankowego był w 2021 r. nieduży. Po drugie, w następnym roku kolejne banki zdecydowały się odpisać wysokie rezerwy na przeprowadzenie procesu konwersji walutowych kredytów mieszkaniowych. Po trzecie, na skutek wzrostu stóp procentowych w NBP wiele banków poniosło straty z tytułu przeszacowania wartości obligacji, głównie skarbowych, i ten wynik odniosło w postaci obniżenia kapitałów. Warto też dodać, że KNF nieco złagodził także warunki dotyczące wypłaty dywidendy.

W efekcie wolnego wzrostu kapitałów banków ich udział w sumie bilansowej sektora bankowego musiał ulec zmniejszeniu. To powodowało sytuację, w której w przypadku pojawienia się możliwości makroekonomicznych do szybkiego rozwoju akcji kredytowej banki mogą nie mieć dostatecznych kapitałów na rozwój akcji kredytowej.

**Wybrane pasywa sektora bankowego (bez NBP) (mln PLN)
– struktura i dynamika w 2021 i 2022 r.**

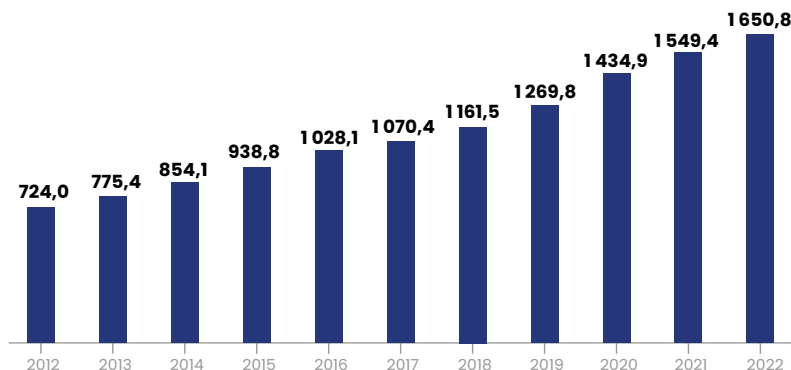
Lp.	Wyszczególnienie	2020	%	2021	%	Dynamika 2020=100	2022	%	Dynamika 2021=100
1	Zobowiązania wobec sektora finansowego	490 573	20,9	537 844	20,9	109,6	579 851	21,2	107,8
2	Zobowiązania wobec sektora budżetowego	120 247	5,1	179 381	7,0	149,2	186 006	6,8	103,7
3	Zobowiązania wobec sektora niefinansowego	1 434 949	61,1	1 549 377	60,2	108,0	1 650 765	60,2	106,5
	– podmioty gospodarcze	386 836	16,5	429 903	16,7	111,1	483 502	17,6	112,5
	– gospodarstwa domowe	1 018 410	43,3	1 087 831	42,3	106,8	1 131 373	41,3	104,0
	– pozostałe	29 696	1,3	31 643	1,2	106,6	35 891	1,3	113,4
4	Rezerwy	11 667	0,5	18 405	0,7	157,8	18 530	0,7	100,7
5	Kapitały	219 659	9,2	199 488	7,8	90,8	204 002	7,4	102,2
6	Pozostałe pasywa	72 960	3,1	87 976	3,4	120,6	101 935	3,7	115,9
	Pasywa ogółem	2 350 048	100	2 572 471	100	109,5	2 741 089	100	106,6

Źródło: Dane NBP.

1. ZOBOWIĄZANIA WOBEC SEKTORA NIEFINANSOWEGO

Największą pozycją w strukturze pasywów stanowiły tradycyjnie depozyty od sektora niefinansowego, które na koniec 2022 r. odpowiadały ponad 60% wartości wszystkich pasywów i nominalnie wynosiły 1 650 765 mln PLN. Wzrost tej pozycji był w minionym roku niższy niż w 2021 r. (6,5% wobec 8%). Jak już też wspomniano wyżej, udział tej pozycji w pasywach sektora bankowego zmniejszył się w ostatnim roku. Nastąpiło to w warunkach istnienia uwarunkowań wymienionych już powyżej.

Zobowiązania wobec sektora niefinansowego (mld PLN)

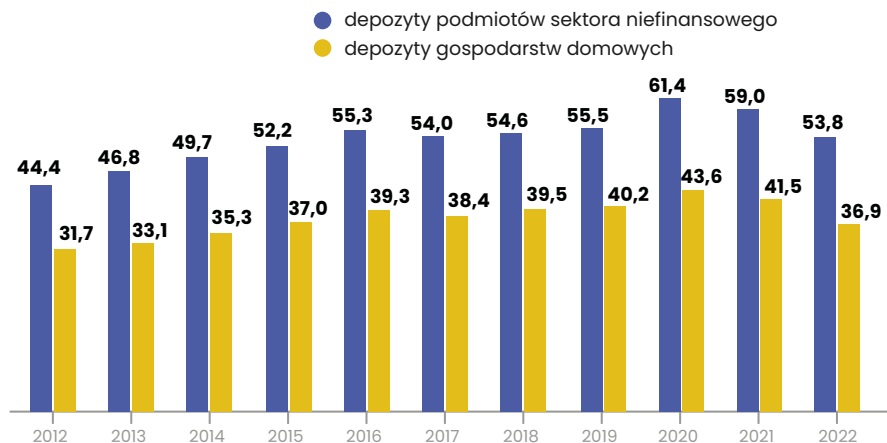
Źródło: Dane KNF.

Nominalny przyrost depozytów sektora niefinansowego w 2022 r. wyniósł 101 388 mln PLN, a więc był niższy od wyniku 2021 r. (z przyrostem w wysokości 114 428 mln PLN). Jednak jeśli porówna się te dane z latami wcześniejszymi (z wyjątkiem specyficznego 2020 r.), to okaże się, że przyrost uzyskany w ostatnim roku był całkiem duży. Warto bowiem w tym miejscu przypomnieć, że od 2014 r. do 2019 r. coroczny wzrost depozytów od sektora niefinansowego wynosił w granicach 80 000–90 000 mln PLN.

Uzyskany w ostatnim roku przyrost depozytów od sektora niefinansowego rozłożył się nierównomiernie. Podobnie jak w latach 2019–2021, większe tempo wzrostu środków nastąpiło na rachunkach przedsiębiorstw niż gospodarstw domowych. Były to sytuacje odmienne od obserwowanych we wcześniejszych latach (2016–2018), gdy dynamika depozytów przedsiębiorstw była nieco niższa niż dynamika zobowiązań od gospodarstw domowych.

Szybszy wzrost depozytów przedsiębiorstw można było wiązać z poszukiwaniem przez gospodarstwa domowe alternatywnych form lokowania wolnych środków finansowych niż lokaty bankowe. Przedsiębiorstwa miały bardziej ograniczone możliwości takich inwestycji, jak zakup mieszkań na wynajem.

Depozyty/PKB (%)

Źródło: Dane KNF.

Tempo wzrostu depozytów bankowych od sektora niefinansowego w 2022 r. było natomiast ponownie wyższe od tempa wzrostu, a właściwie obniżenia kwoty, należności netto banków od sektora niefinansowego (spadek o 1,5%). Było to zjawisko podobne do obserwowanego już w poprzednich latach. Zjawisko wyższej dynamiki depozytów od sektora niefinansowego niż należności netto od tego sektora było oczywiście korzystne z punktu widzenia bezpieczeństwa działania banków, choć obecny poziom nierównowagi między depozytami i kredytami był już bardzo niekorzystny dla banków z punktu widzenia możliwości generowania dochodów.

W ujęciu kwotowym, przyrostowi depozytów od sektora niefinansowego o 101 388 mln PLN towarzyszyło obniżenie należności netto banków od tego sektora o 15 243 mln PLN. Tendencja w zakresie zwiększania się tej różnicy była obserwowana już w poprzednich latach.

Różnica w dynamice należności netto i zobowiązań pozwoliła na dalsze obniżenie relacji kredytów netto do depozytów wobec podmiotów niefinansowanych. Na koniec 2022 r. ukształtowała się ona na poziomie 0,72 (wobec poziomu 0,75 rok wcześniej).

Dynamika wzrostu depozytów podmiotów niefinansowych w latach 2018–2022 (w %)

Depozyty	2018	2019	2020	2021	2022
Ogółem	108,2	109,6	113,0	108,0	106,5
– gospodarstwa domowe	110,2	109,7	110,7	106,8	104,0
– podmioty gospodarcze	103,0	110,0	119,8	111,1	112,5

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Analizując waluty, na jakie opiewały depozyty sektora niefinansowego, warto zauważyć, że tempo wzrostu depozytów złotych było w ostatnim roku ponownie wolniejsze niż depozytów walutowych. W 2019 r. i w 2020 r. obie dynamiki były nadzwyczaj równomierne. Pewien wpływ na dynamikę depozytów walutowych mogła mieć deprecjacja polskiej waluty względem kilku najważniejszych walut światowych, ale nie można tego czynnika przeceniać. Bardziej można zakładać, że część deponentów wolała utrzymywać swoje depozyty w walucie obcej, gdy oprocentowanie ich było niskie, prawie tak samo niskie jak depozytów złotych, ale jednocześnie mogło zyskać na zmianie kursu walutowego.

Depozyty złote i walutowe wobec sektora niefinansowego w latach 2019–2022 – wolumeny i ich struktura

Depozyty wobec sektora niefinansowego	2019		2020		2021		2022	
	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%
– złote	1 101 519	86,7	1 244 423	86,7	1 327 570	85,7	1 358 995	82,3
– walutowe	168 254	13,3	190 520	13,3	221 806	14,3	291 771	17,7

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W 2021 r. prawie cały przyrost depozytów walutowych nastąpił w zakresie depozytów denominowanych w euro. W następnym roku sytuacja była bardziej złożona. W przybliżeniu można wskazać, że połowa przyrostu depozytów walutowych dotyczyła depozytów w euro, połowa w innej walucie. Konflikt wojskowy na Ukrainie powodował ucieczkę także w Polsce do tzw. bezpiecznych walut, takich jak dolar amerykański czy frank szwajcarski.

W konsekwencji zdecydowanie niższej dynamiki depozytów złotych (wzrost o 2,4%) niż walutowych (wzrost o 31,5%) w 2022 r. udział depozytów złotych w całości depozytów od podmiotów niefinansowych obniżył się wyraźnie, bo o 3,4 pkt proc., osiągając na koniec roku poziom 82,3%.

Roczna dynamika depozytów złotych i walutowych wobec sektora niefinansowego w latach 2019–2022

Depozyty wobec sektora niefinansowego	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
– złote	109,7	113,0	106,7	102,4
– walutowe	110,7	113,2	116,4	131,5

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W minionym roku uległa też zmianie struktura terminowa depozytów od sektora niefinansowego. Rok 2022, odwrotnie niż poprzednie cztery lata, charakteryzował się bardzo silnym wzrostem depozytów terminowych wobec podmiotów niefinansowych i spadkiem depozytów terminowych od tych klientów. Po okresie niskich stóp

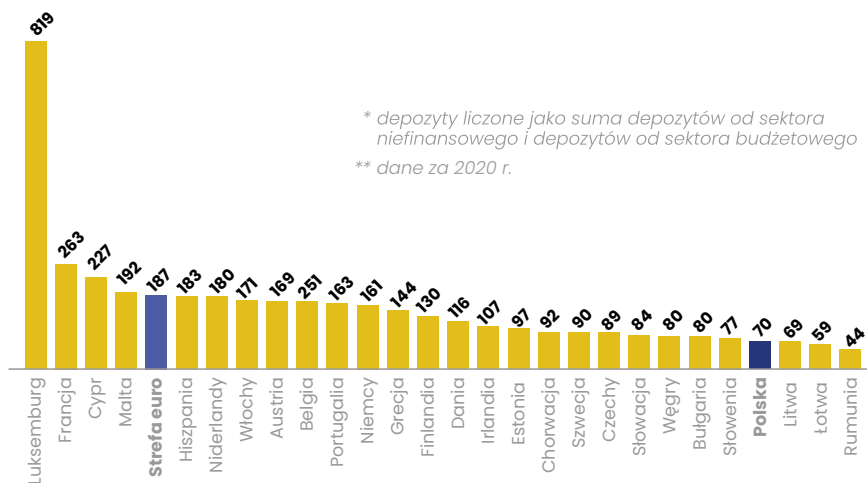
procentowych oraz oferowania bardzo niskiego oprocentowania depozytów, druga połowa minionego roku była okresem podnoszenia stóp procentowych przez banki, także powyżej poziomu oficjalnych stóp procentowych NBP. Ten okres nie trwał jednak długo, bo pod koniec 2022 r. zainteresowanie podnoszeniem oprocentowania depozytów wyraźnie zmalało. Tym niemniej zmiany poczynione przez deponentów spowodowały wyraźny wzrost znaczenia depozytów terminowych kosztem depozytów bieżących.

Na koniec 2021 r. wartość depozytów bieżących od tych klientów niefinansowych banków wynosiła 1 264 256 mln PLN, a rok później opiewały one na kwotę 1 127 667 mln PLN. Zmniejszyły się one zatem o 10,8% i był to wynik znacząco inny niż w 2021 r., gdy wzrosły one o 12,8%. W 2020 r. depozyty bieżące zwiększyły się nawet o ponad 30%. Ta zmiana odnotowana w ostatnim roku wpływała pozytywnie na możliwość dopasowania terminowego aktywów i pasywów.

W zakresie depozytów terminowych odnotowano wyraźny wzrost ich wolumenu w 2022 r., co także było zjawiskiem odwrotnym od występującego już od kilku lat. Na koniec 2022 r. wynosiły one 466 994 mln PLN. W trakcie ostatniego roku zwiększyły się one blisko dwukrotnie (o 91,6%), podczas gdy rok wcześniej zmniejszyły się one o prawie 13%. Tym samym w 2022 r. nie tylko cały przyrost depozytów klientów dotyczył depozytów terminowych, ale szereg depozytów bieżących został przekształcony w depozyty terminowe.

Niestety najnowsza statystyka banku centralnego nie dostarcza już szczegółowych danych o strukturze terminowej depozytów w poszczególnych przedziałach czasowych.

Depozyty do PKB w UE w 2021 r. (%)*

Źródło: Dane KNF.

1.1. DEPOZYTY OD GOSPODARSTW DOMOWYCH

Miniony rok był okresem umiarkowanego wzrostu depozytów bankowych od gospodarstw domowych. Na tle zmian innych głównych pozycji pasywów sektora bankowego i dynamiki sumy bilansowej, wynik uzyskany w zakresie depozytów gospodarstw domowych w ostatnim roku nie był ponownie imponujący. Trzeba bowiem pamiętać, że wiele innych głównych pozycji pasywów zwiększyło się w 2021 r. i w 2022 r. w wyższym tempie. Umiarkowany przyrost depozytów gospodarstw domowych nastąpił w roku wzrostu gospodarczego w kraju i utraty realnej wartości pieniądza w warunkach wysokiej inflacji. Warto też odnotować, że środowisko wyższych stóp procentowych mogło zachęcać część deponentów do powrotu do banków, ale oferowane oprocentowanie nie rekompensowało utraty wartości pieniądza w wyniku inflacji. Wielu obywateli nadal poszukiwało alternatywnych form inwestowania w celu obrony realnej wartości zgromadzonych środków. W sumie można skonstatować, że tempo wzrostu depozytów gospodarstw domowych było niższe niż mogłoby ono być, gdyby banki były zainteresowane silniej pozyskaniem takich depozytów.

Depozyty gospodarstw domowych zwiększyły się nominalnie w minionym roku o 4%, osiągając na koniec roku kwotę 1 131 373 mln PLN. Było to tempo ponownie niższe niż osiągnięte rok wcześniej (6,8%), ale uzyskane w trudniejszych warunkach makroekonomicznych. Udział tej pozycji w pasywach sektora bankowego zmniejszył się w ostatnim roku z 42,3% do 41,3%. Dla porównania warto wskazać, że w 2021 r. ten udział także zmniejszył się o 1 pkt proc., a w latach wcześniejszych, tj. do 2017 r. zwiększał się on corocznie o co najmniej 1 pkt proc.

Analizując różne kategorie klientów banków, zaliczanych do segmentu gospodarstw domowych, można odnotować, że tempo wzrostu największej pozycji, tj. depozytów osób prywatnych, wyniosło w 2022 r. 4,4%, podczas gdy rok wcześniej było to 6,1%. Tempo osiągnięte w 2022 r. przez tę kategorię depozytów było wolniejsze niż w latach 2015–2021, ale jednocześnie trochę szybsze od łącznego tempa wzrostu wszystkich depozytów gospodarstw domowych.

W 2022 r. zmieniła się natomiast wyraźnie dynamika przyrostu depozytów od przedsiębiorców indywidualnych. Pogorszenie koniunktury spowodowało, że kwota takich depozytów zmniejszyła się o ponad 8 350 mln PLN. W ujęciu procentowym zmniejszenie stanu depozytów od tej kategorii klientów banków wyniosło 8,9%. Rok wcześniej te depozyty jeszcze wyraźnie zwiększyły się.

W zakresie depozytów od rolników indywidualnych odnotowano zaś utrzymanie się tendencji wzrostowej. Zwiększyły się one w ostatnim roku o 6,8%.

Łącznie depozyty od przedsiębiorców indywidualnych i rolników indywidualnych w 2022 r. zmniejszyły się o 4,8%, podczas gdy rok wcześniej zwiększyły się one o 11,3%, a w 2020 r. wzrosły one aż o 37%. Tym samym dynamika depozytów od osób prywatnych była wyższa niż dynamika uzyskana od najmniejszych przedsiębiorców i rolników indywidualnych. Na koniec 2021 r. zobowiązania banków od przedsiębiorców indywidualnych i rolników indywidualnych opiewały łącznie na kwotę 113 255 mln PLN.

Depozyty bankowe osób prywatnych pozostały oczywiście zdecydowanie dominującą pozycją wśród depozytów gospodarstw domowych, a ich udział uległ zwiększeniu. Nastąpiło to po kilku latach obniżenia się tego udziału. Na koniec 2022 r. stanowiły one 89,7% całości depozytów od gospodarstw domowych, rok wcześniej 88,8%.

W zakresie struktury terminowej depozytów gospodarstw domowych również zachodziły duże zmiany. Obserwowane w 2022 r. zmiany zmierzały w kierunku odwrotnym niż w poprzednich latach – znacznie szybsza była dynamika depozytów terminowych niż depozytów bieżących. To zjawisko nie powinno dziwić w warunkach wyższych stóp procentowych. Depozyty bieżące gospodarstw domowych zmniejszyły się o 13,5% (rok wcześniej wzrosły one o 14,2%), natomiast kwota depozytów terminowych wzrosła aż o 94,7% (rok wcześniej zmniejszyła się o 21,6%).

Udział depozytów bieżących w całości depozytów gospodarstw domowych zmniejszył się w 2022 r. z 84,5% do 70,8%. To była duża zmiana odnotowana w ciągu jednego roku.

Dynamika nominalna depozytów bieżących i terminowych gospodarstw domowych w latach 2018–2022 (w %)

Depozyty gospodarstw domowych	2018	2019	2020	2021	2022
Bieżące	115,5	115,4	130,4	114,2	86,5
Terminowe	101,7	99,6	70,6	78,4	194,7

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Pod względem waluty depozytów gospodarstw domowych nastąpiły w 2022 r. istotne zmiany, także w stosunku do tendencji obserwowanej w poprzednich latach.

Depozyty złotowe wzrosły zaledwie o 0,7% i było to tempo zdecydowanie wolniejsze niż rok wcześniej (wzrost o 5,7%) i wolniejsze niż zmiana depozytów walutowych. Na koniec 2022 r. osiągnęły one wartość 954 808 mln PLN.

Wyniki pokazują, że praktycznie cały przyrost depozytów został w ostatnim roku zrealizowany dzięki przyrostowi depozytów walutowych. W okresie obniżenia się poziomu poczucia bezpieczeństwa obywateli po wybuchu wojny na Ukrainie i relatywnie niskiego oprocentowania depozytów złotych zauważalny był wzrost zainteresowania Polaków konwersją oszczędności na walutę obcą. Wzrost depozytów walutowych od gospodarstw domowych (przeliczonych na złote) wyniósł 26,3% i była to wielkość wyższa niż w ostatnich latach, ale poprzednio także dostrzegano szybki wzrost depozytów w innych walutach. Patrząc na wyższą deprecjację złotego w 2022 r. niż w poprzednich latach, to skalę przyrostu depozytów walutowych można ocenić za zbliżoną do wyniku chociażby z 2020 r. Można jeszcze dodać, że przyrost depozytów walutowych w równym stopniu dotyczył depozytów wyrażonych w euro i w innych walutach (bez szerszego podziału na poszczególne waluty).

W tym zakresie można jeszcze dodać, że 2022 r. przyniósł także wysoki wzrost depozytów od gospodarstw domowych będących nierezydentami. Dane NBP pokazują,

że w ciągu roku wzrosły one o 4 390 mln PLN, tj. o blisko 30%. W poprzednim roku ten przyrost wyniósł ok. 2 700 mln PLN, czyli 22,5%. To porównanie jest o tyle interesujące, że może pokazywać, czy napływ uchodźców z Ukrainy spowodował dużo większy napływ depozytów do polskiego sektora bankowego. Powyższe zestawienie nie daje podstaw do stwierdzenia wyraźnie takiego wzrostu. Po wyeliminowaniu skutków zmian kursu walutowego dynamika ta nie była wiele wyższa w 2022 r. niż rok wcześniej.

Roczna dynamika nominalna depozytów złotych i walutowych od gospodarstw domowych w latach 2018–2022 (w %)

Depozyty gospodarstw domowych	2018	2019	2020	2021	2022
– złotowe	110,2	109,7	109,6	105,7	100,7
– walutowe	110,3	109,8	119,9	114,8	126,3

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Przy bardzo dużej różnicy w tempie wzrostu depozytów złotych i walutowych w 2022 r. nastąpił kolejny wzrost udziału depozytów wyrażonych w walutach obcych w całości depozytów bankowych od gospodarstw domowych. Udział ten wyniósł na koniec roku 15,6% i był o 2,7 pkt proc. wyższy niż 2021 r. Ten przyrost znaczenia depozytów walutowych był też największy w ostatnim roku. W poprzednich dwóch latach wyniósł on ok. 1 pkt proc. rocznie, a w 2019 r. nie zmienił się on wcale.

Ukształtował się on też na najwyższym poziomie, patrząc z perspektywy wielu ostatnich lat, ale pozostawał nadal na znacznie niższym poziomie niż udział depozytów walutowych w depozytach utrzymywanych przez podmioty gospodarcze.

Struktura walutowa depozytów od gospodarstw domowych w latach 2018–2022 (w %)

Depozyty od podmiotów gospodarczych	2018	2019	2020	2021	2022
– złotowe	89,0	89,0	88,0	87,1	84,4
– walutowe	11,0	11,0	12,0	12,9	15,6

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

1.2. DEPOZYTY OD PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

Dynamika zobowiązań wobec podmiotów gospodarczych była w minionym roku ponownie wyraźnie wyższa od dynamiki zobowiązań od gospodarstw domowych oraz od łącznej dynamiki depozytów od podmiotów niefinansowych. Tempo wzrostu

depozytów wobec podmiotów gospodarczych było zarazem też wyraźnie szybsze niż tempo osiągnięte w 2021 r. W 2022 r. wyniosło ono 10,6%, podczas gdy rok wcześniej było to 5,8%. Dwa lata wcześniej tempo wzrostu tych depozytów było jednak szybsze niż odnotowane w 2022 r.

Na szybsze tempo wzrostu wpłynęła poprawa sytuacji wielu podmiotów w I półroczu ubiegłego roku, a następnie zahamowanie procesów inwestycyjnych na skutek obaw dotyczących kształtowania się sytuacji makroekonomicznej Polski pod koniec 2022 r. i na początku następnego roku. Nieco wzrosło także znaczenie zmian kursu walutowego na wskaźnik tempa wzrostu depozytów. Do wyższego tempa przyczyniła się także szybko rosnąca inflacja.

Patrząc na strukturę terminową depozytów, trzeba zauważyć, że cechą charakterystyczną tego segmentu klientów krajowych był już szybszy wzrost depozytów terminowych i słabsza dynamika depozytów bieżących. Była to wówczas sytuacja odmienna niż w przypadku gospodarstw domowych.

W następnym roku kierunek zmian w obu segmentach był już zbliżony. Depozyty bieżące przedsiębiorstw domowych zmniejszyły się o 4,5%, podczas gdy rok wcześniej jeszcze wzrosły o 9,4%. Natomiast depozyty terminowe wręcz wystrzeliły w górę – zwiększyły się w ostatnim roku o 83,6%, choć rok wcześniej zwiększyły się o poważne 15%.

W konsekwencji udział depozytów terminowych w całości depozytów przedsiębiorstw ponownie zwiększył się w 2022 r. Wyniósł on już wówczas 30,1% i był aż o 11,8 pkt proc. wyższy niż w poprzednim roku.

Dynamika nominalna depozytów bieżących i terminowych od podmiotów gospodarczych w latach 2018–2022 (w %)

Depozyty podmiotów gospodarczych	2018	2019	2020	2021	2022
Bieżące	106,8	116,9	133,3	109,4	95,5
Terminowe	99,2	94,6	79,1	115,0	183,6

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W minionym roku nastąpiły również dalsze silne zmiany w strukturze walutowej depozytów od podmiotów gospodarczych.

Rok 2022 przyniósł ponownie zdecydowanie wyższą dynamikę depozytów walutowych przedsiębiorstw niż depozytów złotych. W 2022 r. różnice w tempie obu pozycji były jeszcze większe niż rok wcześniej.

W ostatnim roku dynamika depozytów złotych była niższa niż w 2021 r. i ich wzrost wyniósł 6%. W przypadku depozytów walutowych tempo ich wzrostu w poprzednim roku przekroczyło minimalnie 20%, ale w 2022 r. wzrosło do ponad 40%. Tempo tego przyrostu było zatem dwukrotnie wyższe. Podobnie jak w przypadku gospodarstw domowych, większa niestabilność sytuacji i stosunkowo niskie oprocentowanie zachęcały przedsiębiorstwa do przekonwertowania depozytów na walutę obcą.

Dynamika nominalna depozytów złotych i walutowych od podmiotów gospodarczych w latach 2018–2022 (w %)

Depozyty podmiotów gospodarczych	2018	2019	2020	2021	2022
– złotowe	106,7	109,6	124,1	109,4	106,0
– walutowe	90,5	111,5	102,9	120,1	140,3

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Konsekwencją tak szybszego wzrostu stanu depozytów walutowych musiały być zmiany w strukturze walutowej depozytów bankowych od podmiotów gospodarczych. Znaczenie depozytów walutowych zwiększyło się w ciągu ostatniego roku aż o 4,6 pkt proc., podczas gdy rok wcześniej wzrosło o 1,3 pkt proc., a w 2020 r. zmalało o blisko 3 pkt proc. Na koniec 2022 r. depozyty walutowe stanowiły aż 23,4% depozytów od podmiotów gospodarczych i ich udział był najwyższy w najnowszej historii polskiej bankowości.

Struktura walutowa depozytów od podmiotów gospodarczych w latach 2018–2022 (w %)

Depozyty od podmiotów gospodarczych	2018	2019	2020	2021	2022
– złotowe	79,9	79,6	82,5	81,2	76,6
– walutowe	20,1	20,4	17,5	18,8	23,4

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

1.3. DEPOZYTY OD INSTYTUCJI NIEKOMERCYJNYCH DZIAŁAJĄCYCH NA RZECZ GOSPODARSTW DOMOWYCH

Depozyty instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych nie miały istotnego znaczenia w całości pasywów banków. Stanowiły one na koniec 2022 r. już tylko zaledwie 1,3% pasywów sektora bankowego i nieco ponad 2% zobowiązań wobec sektora niefinansowego. Depozyty instytucji niekomercyjnych, działających na rzecz gospodarstw domowych, zwiększyły się w ostatnim roku o 13,4%, a więc w tempie wyraźnie wyższym niż rok wcześniej i jednocześnie wyższym niż depozyty przedsiębiorstw czy depozyty gospodarstw domowych. Tak wysoka dynamika depozytów od tych klientów nie była obserwowana wcześniej. Może to świadczyć o zahamowaniu wielu inwestycji przez instytucje niekomercyjne działające na rzecz gospodarstw domowych.

Roczna dynamika nominalna depozytów od instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych w latach 2019–2022 (w %)

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Depozyty od instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych	102,7	99,1	106,6	113,4

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

2. ZOBOWIĄZANIA WOBEC SEKTORA FINANSOWEGO

Kolejną pozycję w strukturze pasywów (21,2% pasywów ogółem) stanowiły zobowiązania banków wobec sektora finansowego, które osiągnęły na koniec 2022 r. wartość 579 851 mln PLN. Te zobowiązania, podobnie jak poprzednim roku, cechowały się w 2022 r. umiarkowanym tempem wzrostu spośród głównych pozycji pasywów (zwiększenie o 7,8%). Rok wcześniej odnotowano ich wzrost o 9,6%, ale ogromną dynamikę osiągnęły one w 2020 r. wyrażającą się wzrostem tej pozycji aż o 33,3%.

Zobowiązania wobec sektora finansowego w podziale na rezydentów i nierezydentów w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Zobowiązania ogółem	367 768	490 573	537 843	579 851
- wobec rezydentów	191 000	290 188	339 507	355 277
- wobec nierezydentów	176 768	200 385	198 336	224 574

Źródło: Dane NBP.

Wysoki udział tej pozycji w pasywach sektora bankowego może świadczyć o ograniczeniach niektórych banków w możliwości wykorzystania wolnych środków pozyskanych przez banki i w efekcie kierowaniu ich jako depozyty do innych banków (dotyczyło to np. bankowości spółdzielczej). W mniejszych bankach mógł on zaś być wynikiem strategii czy trudności w zapewnieniu dostatecznego poziomu płynności banku, w wyniku pozyskiwania depozytów od podmiotów sektora niefinansowego. Nie zawsze jednak musiał to być skutek trudności w pozyskiwaniu środków od klientów niefinansowych. Część banków świadomie decydowała się na pozyskiwanie części środków z sektora finansowego, w tym głównie w formie pożyczek z banków zagranicznych, np. z racji lepszego dopasowania terminowego czy walutowego aktywów i pasywów czy przekształcenia działalności w formę oddziały banku zagranicznego zamiast banku. Taka strategia nie może być bowiem szeroko stosowana w warunkach obowiązywania unijnych norm ostrożnościowych w zakresie płynności

przez banki, bardziej możliwa jest w przypadku oddziałów instytucji kredytowych. W ostatnich latach dodatkowym motywem szybkiego wzrostu takich zobowiązań była konieczność spełnienia wymogów regulacyjnych w zakresie posiadania odpowiedniego poziomu MREL na potrzeby uporządkowanej restrukturyzacji największych banków.

Struktura zobowiązań wobec sektora finansowego w podziale na rezydentów i nierezydentów w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Zobowiązania ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
- wobec rezydentów	51,9	59,2	63,1	61,3
- wobec nierezydentów	48,1	40,8	36,9	38,7

Źródło: Dane NBP.

Roczna dynamika zobowiązań wobec sektora finansowego w podziale na rezydentów i nierezydentów w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Zobowiązania ogółem	96,8	133,4	109,6	107,8
- wobec rezydentów	99,7	151,9	117,0	104,6
- wobec nierezydentów	93,9	113,3	99,0	113,2

Źródło: Dane NBP.

Najważniejszymi pozycjami, w ramach zobowiązań od sektora finansowego, były ponownie tzw. pozostałe zobowiązania wobec instytucji tego sektora. Ta pozycja cechowała się też większą dynamiką w 2022 r., podobnie jak miało to miejsce rok wcześniej. Odmienną sytuacją, tj. równie wysoką dynamiką charakteryzowały się kredyty. Ich wzrost w 2022 r. nastąpił po spadku rok wcześniej.

Pozostałe zobowiązania zwiększyły się intensywnie już trzeci rok z rzędu, choć w każdym kolejnym roku trochę wolniej. W ciągu ostatniego roku ich przyrost wyniósł 35 377 mln PLN, rok wcześniej 50 304 mln PLN, a w 2020 r. 109 560 mln PLN. Tempo ich wzrostu stawało się zatem wyraźnie wolniejsze, ale przyrosty nadal były imponujące. W 2022 r. pozostałe zobowiązania zwiększyły się o 11,4%, podczas gdy w 2021 r. było to 19,3%. Pozostałe zobowiązania stanowiły blisko 60% całości zobowiązań od sektora finansowego, zaś pozostałe zobowiązania od krajowych instytucji stanowiły blisko 75% wszystkich pozostałych zobowiązań.

Depozyty i kredyty otrzymane od krajowych instytucji finansowych oraz depozyty i kredyty otrzymane od zagranicznych instytucji finansowych stanowiły zatem łącznie

na koniec 2022 r. wyraźnie mniejszą część niż wymienione wyżej pozostałe rodzaje zobowiązań od sektora finansowego. W zakresie tych depozytów zdecydowanie przeważają środki otrzymane od instytucji krajowych, a w zakresie kredytów z oczywistych powodów środki od podmiotów zagranicznych.

Depozyty od sektora finansowego zmniejszyły się, co koresponduje ze wzrostem należności banków od tego sektora. Spadek nie był duży, ale przy wzroście pozostałych form zobowiązań znaczenie depozytów w zobowiązaniach od sektora finansowego ogółem zmalało.

Kwota kredytów zwiększyła się natomiast intensywnie, bo o 12% w ostatnim roku. Cały ten przyrost został zrealizowany w transakcjach z nierezydentami. Zobowiązania tego typu z rezydentami nie zmieniły swojej kwoty w 2022 r.

Zobowiązania wobec sektora finansowego według rodzajów w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Zobowiązania ogółem	367 768	490 573	537 843	579 851
- depozyty	129 099	139 087	137 842	133 834
- kredyty	87 326	90 582	88 794	99 434
- pozostałe zobowiązania	151 342	260 902	311 207	346 583

Źródło: Dane NBP.

W podziale na zobowiązania od monetarnych i niemonetarnych instytucji finansowych cały czas większe znaczenie miały zobowiązania od instytucji monetarnych (z wyłączeniem banku centralnego). Stanowiły one ok. 2/3 wszystkich zobowiązań od instytucji finansowych. Na koniec 2022 r. było to 68,1%, tyle co rok wcześniej. Te dane pokazują, że dynamika zobowiązań od monetarnych i niemonetarnych instytucji finansowych była zatem w praktyce taka sama (wzrost o ok. 8%), tylko minimalnie wyższa wobec firm niemonetarnych.

Zobowiązania wobec sektora finansowego w podziale na monetarne i niemonetarne instytucje finansowe w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Zobowiązania ogółem	367 768	490 573	537 843	579 851
- wobec monetarnych instytucji finansowych	207 382	327 158	366 195	394 706
- wobec pozostałych instytucji sektora finansowego	160 586	163 847	171 648	185 145

Źródło: Dane NBP.

2.1. DEPOZYTY, KREDYTY I INNE ZOBOWIĄZANIA OD KRAJOWYCH INSTYTUCJI FINANSOWYCH

Zobowiązania banków od krajowych instytucji finansowych w 2022 r. zwiększyły się w zdecydowanie wolniejszym tempie niż w roku wcześniejszym – o 4,6% wobec 17% w 2021 r. To malejące tempo wzrostu było zresztą obserwowane już rok wcześniej. Pogorszenie koniunktury wpływało na wielkość wolnych środków u klientów sektora bankowego.

Na koniec ubiegłego roku depozyty, kredyty banków i inne zobowiązania od rezydentów finansowych opiewały na kwotę 355 277 mln PLN. Zrealizowany kwotowy przyrost tych zobowiązań był ponad trzykrotnie niższy niż w 2021 r. i to w warunkach zdecydowanie wyższej inflacji w ostatnim roku.

Udział zobowiązań od rezydentów w całości zobowiązań banków od instytucji finansowych zmniejszył się w ostatnim roku z 61,3% do 59,2%. Na koniec 2020 r. poziom ten był taki sam jak w 2022 r.

Warto odnotować, że w przeciwieństwie do 2021 r., w ostatnim roku największy przyrost kwotowy i procentowy nastąpił w kategorii depozytów. Rok wcześniej dotyczył on przede wszystkim pozostałych zobowiązań od rezydentów.

Zobowiązania wobec krajowego sektora finansowego w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Zobowiązania ogółem	191 000	290 188	339 507	355 277
- depozyty	96 408	96 163	97 005	107 670
- kredyty	9 017	8 655	12 496	12 466
- pozostałe zobowiązania	85 574	185 370	230 006	235 141

Źródło: Dane NBP.

Trzeba w tym miejscu pamiętać, że istnienie podatku sektorowego naliczanego od aktywów określonych kategorii instytucji finansowych zmieniło opłacalność lokowania wolnych środków finansowych w innym banku i dlatego trudniej było oczekiwać dużych wzrostów zobowiązań w tym obszarze ze strony instytucji finansowych zobowiązanych do płacenia tego podatku.

2.2. DEPOZYTY, KREDYTY I INNE ZOBOWIĄZANIA OD ZAGRANICZNYCH INSTYTUCJI FINANSOWYCH

W minionym roku wartość depozytów, kredytów i innych zobowiązań przyjętych przez banki od zagranicznych instytucji finansowych zwiększyła się i było to zjawisko odmienne od odnotowanego rok wcześniej. Po spadku ich wartości o 1% w 2021 r. w następnym roku widoczny był wzrost o 13,2%. Idealnie takie samo tempo wzrostu banki zrealizowały w 2020 r., zatem tylko poprzedni rok był wyjątkowy w ostatnim czasie.

Wartość zobowiązań banków od zagranicznych instytucji finansowych na koniec 2022 r. wyniosła 224 574 mln PLN. Same depozyty i kredyty od tej kategorii klientów stanowiły o 50% wartości, podobnie jak pozostałe zobowiązania. Właśnie pozycja pozostałych zobowiązań zwiększyła się w ostatnim roku najbardziej dynamicznie.

Zobowiązania wobec zagranicznego sektora finansowego w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Zobowiązania ogółem	176 768	200 385	198 336	224 574
- depozyty	32 691	42 926	40 837	26 164
- kredyty	78 309	81 927	76 299	86 968
- pozostałe zobowiązania	65 768	75 532	81 200	111 442

Źródło: Dane NBP.

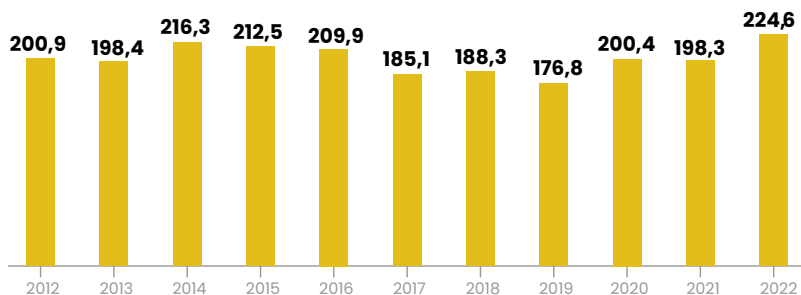
Stopniowy spadek znaczenia kredytów walutowych w aktywach banków powodował, że banki miały mniejsze zapotrzebowanie na waluty obce w celu ograniczenia swojej pozycji walutowej. Warto też przypomnieć, że w 2021 r. i w 2022 r. wzrosły wyraźnie depozyty walutowe od podmiotów niefinansowych, co nieco zmniejszyło skalę niedopasowania walutowych aktywów i pasywów w bankach. Ta sytuacja mogła działać w kierunku zmniejszania zobowiązań od zagranicznych podmiotów finansowych.

Trzeba jednak odnotować, że po kilku latach bardzo małej rozpiętości w oprocentowaniu między rynkiem złotowym i walutowym nastąpił powrót do większej różnicy w tym oprocentowaniu. Mogło to zachęcać do ponownego lokowania środków finansowych w polskich bankach. Ponadto, należy pamiętać o rosnących wymogach największych banków w Polsce w zakresie zgromadzenia odpowiedniego poziomu MREL. Te czynniki wpływały na wzrost kwoty zobowiązań polskich banków wobec zagranicznych instytucji finansowych.

Warto podkreślić też, że z racji wyższej dynamiki tych zobowiązań na tle dynamiki pasywów ogółem w 2022 r., polski sektor bankowy stawał się trochę bardziej narażony na ryzyko finansowania z zagranicy i przez to nieco bardziej wrażliwy na ewentualne zaburzenia pojawiające się na rynkach zagranicznych i zmianę podejścia banków

zagranicznych do lokowania wolnych środków pieniężnych w naszym kraju. Jednak skala tych operacji w stosunku do rozmiarów pasywów sektora bankowego była nadal nieduża.

Zobowiązania wobec sektora finansowego z zagranicy (mld PLN)

Źródło: Dane KNF.

Trzeba w tym miejscu też dodać, że ponad 40% zobowiązań zagranicznych stanowią zobowiązania wobec członków grupy kapitałowej polskiego banku, co zmniejszało także zależność banków od wahań nastrojów na rynku finansowym. Ponadto, część tych środków pochodziła z międzynarodowych instytucji finansowych, gdzie ryzyko gwałtownej zmiany podejścia inwestora wydawało się być mniejsze, ale tym niemniej należy oczywiście nadal zwracać uwagę na zmiany zachodzące w tej pozycji pasywów sektora bankowego.

Udział zobowiązań wobec zagranicznego sektora finansowego w pasywach sektora bankowego w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Udział zobowiązań wobec zagranicznego sektora finansowego w pasywach sektora bankowego	8,8	8,5	7,7	8,2

Źródło: Dane NBP.

3. ZOBOWIĄZANIA OD SEKTORA BUDŻETOWEGO

Kolejną grupę zobowiązań banków stanowiły zobowiązania wobec sektora budżetowego (6,8% pasywów bankowych). W ujęciu kwotowym na koniec minionego roku wyniosły one 186 006 mln PLN. W przeciwieństwie do lat wcześniejszych, w 2022 r. była to pozycja pasywów cechująca się ponownie jedną z najniższych dynamik. Wzrost tych pasywów wyniósł 3,7%, co w porównaniu z rocznymi zmianami rządu

50% w dwóch poprzednich latach wygląda na wynik bardzo skromny. Pogorszenie kondycji finansowej sektora budżetowego można uznać za główną przyczynę tego stanu, zwłaszcza lokalnych jednostek samorządowych, gdzie banki odnotowały spadek depozytów.

Niższa dynamika tych depozytów spowodowała, że ich udział w pasywach ogółem sektora bankowego zmalał o 0,2 pkt proc. Nastąpiło to po roku wyraźnego wzrostu znaczenia tej pozycji pasywów banków. Można w tym miejscu tylko przypomnieć, że coroczne zmiany kwoty tych zobowiązań podlegały silnym zmianom w obu kierunkach, zarówno wzrostu, jak i spadku, co należało wiązać ze specyfiką zarządzania środkami budżetowymi. Większa ekspansja fiskalna państwa w ostatnich latach spowodowała, że więcej środków osiadało też na rachunkach bankowych instytucji rządowych szczebla centralnego.

Struktura zobowiązań od sektora budżetowego w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%
Instytucje rządowe szczebla centralnego	37 571	44,1	63 904	53,1	102 710	57,3	107 830	58,0
Instytucje samorządowe	37 047	43,5	54 198	45,1	71 944	40,1	66 957	36,0
Fundusz Ubezpieczeń Społecznych	10 576	12,4	2 145	1,8	4 727	2,6	11 219	6,0
Razem	85 194	100	120 247	100	179 381	100	186 006	100

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Jak już wspomniano, zobowiązania od poszczególnych kategorii podmiotów sektora budżetowego w 2022 r. cechowały się różną dynamiką w odniesieniu do poszczególnych kategorii klientów tego sektora.

W zakresie zobowiązań wobec instytucji rządowych szczebla centralnego odnotowano w ostatnim roku ponownie wzrost kwoty depozytów, ale zdecydowanie wolniejszy niż wcześniej.

Roczna dynamika zobowiązań od różnych klientów sektora budżetowego w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Instytucje rządowe szczebla centralnego	98,5	170,1	160,7	105,0
Instytucje samorządowe	115,2	146,3	132,7	93,1
Fundusz Ubezpieczeń Społecznych	80,6	20,3	220,4	237,3
Razem	102,1	141,1	149,2	103,7

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Większą stabilnością w dłuższym okresie charakteryzowały się depozyty od instytucji samorządowych, które systematycznie zwiększały się w ostatnich latach. Jednak w 2022 r. kwota utrzymywanych środków w bankach zmniejszyła się o 6,9%. Ich znaczenie w całości depozytów sektora budżetowego obniżyło się z 40,1% do 36%.

W zakresie zobowiązań banków wobec FUS, od 2013 r. do 2019 r. następował stały wzrost ich sumy, z wyjątkiem 2020 r., gdy depozyty te silnie obniżyły się. W następnych latach stopniowo odbudowują się one, tak że na koniec 2022 r. były one nominalnie wyższe niż w 2019 r. Dynamika tych zobowiązań w 2022 r. była bardzo wysoka.

4. KAPITAŁY I FUNDUSZE WŁASNE

Trzecią pod względem wielkości pozycję pasywów sektora bankowego stanowiły kapitały własne. W 2022 r. zwiększyły się one nieznacznie, bo o 2,2%. Był to jednak i tak wynik lepszy od uzyskanego rok wcześniej, gdy kapitały banków zmniejszyły się o 9,2%.

Przyczyn niewielkiego tylko wzrostu kapitałów własnych było kilka. Po pierwsze, sektor bankowy jako całość osiągnął w 2021 r. niski wynik finansowy, a zatrzymane zyski od lat są głównym źródłem wzrostu kapitałów bankowych. Po drugie, banki doświadczały realnych trudności w pozyskaniu kapitału na rynku kapitałowym – krajowym i zagranicznym. Po trzecie, po nałożeniu przez KNF rekomendacji dotyczących ograniczeń w zakresie wypłat dywidendy z zysku w 2020 r. i w pierwszej połowie 2021 r., wysokie dywidendy zostały wypłacone w II połowie 2021 r. Kwota wypłaconych dywidend w 2021 r. (16 405 mln PLN) była prawie trzykrotnie wyższa od zrealizowanej rok wcześniej. Po czwarte, podwyżka stóp procentowych w NBP spowodowała bardzo silne przeszacowanie wartości olbrzymiego portfela papierów wartościowych w bankach i odniesienie wyniku tego przeszacowania w postaci zmniejszenia kapitałów (a nie przez wynik finansowy).

Tylko niewielki wzrost kapitałów banków w 2022 r. może martwić z punktu widzenia tworzenia potencjału dla rozwoju akcji kredytowej, jeśli pojawi się taka możliwość. W 2022 r. banki nie musiały utrzymywać bufora ryzyka systemowego. Jeśli ten wymóg zostanie przywrócony, to możliwości ekspansji kredytowej banków zostaną bardziej ograniczone. Dodatkowo, rosnące co roku wymogi w zakresie tworzenia MREL także będą działać w tym samym kierunku.

Kapitał akcyjny banków zwiększył się w minionym roku o 2 912 mln PLN, co i tak było wynikiem trzypółkrotnie wyższym niż uzyskany rok wcześniej. Największy spadek odnotowano zaś – jak wspomniano wyżej – w pozycji skumulowane inne całkowite dochody, które można przeklasyfikować do zysku lub straty. To był właśnie m.in. wynik na papierach wartościowych i wyniósł on – 28 302 mln PLN.

Przy tak wysokich stratach z innych całkowitych dochodów pozytywny wzrost kapitału został osiągnięty dzięki zatrzymaniu dużej części zysku z lat poprzednich i wypracowaniu zysku w 2022 r.

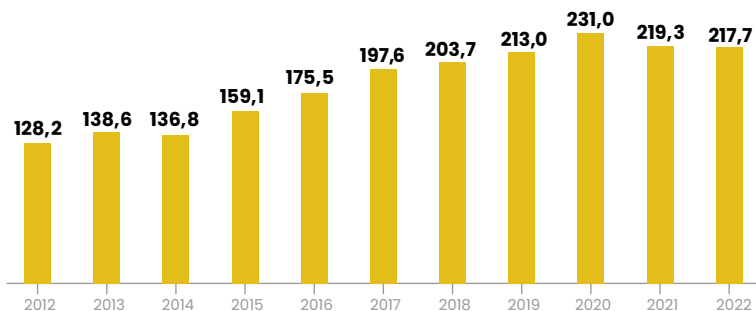
Znaczenie kapitałów w całości pasywów sektora bankowego uległo w 2022 r. ponownemu obniżeniu, tym razem z 7,8% do 7,4%. W sumie był to jednak wynik i tak lepszy niż w dwu poprzednich latach, gdy udział kapitałów obniżał się w podobnej skali 1,3 pkt proc. rocznie.

Dla potrzeb regulacji ostrożnościowych fundusze własne banków wyniosły na koniec 2022 r. 217 665 mln PLN. Rok wcześniej kwota funduszy własnych wynosiła 219 345 mln PLN, a dwa lata wcześniej 231 027 mln PLN. Zatem w ostatnim roku fundusze własne sektora bankowego obniżyły się drugi rok z rzędu i choć był to spadek zdecydowanie mniejszy niż rok wcześniej, to były to dwa wyjątkowe lata we współczesnej historii naszej bankowości, gdy fundusze własne sektora obniżyły się. Przyczyny tej sytuacji nie miały uwarunkowań regulacyjnych, ale analogiczne do wymienionych wyżej w kontekście powodów niewielkiego tylko zwiększenia się kapitałów ogółem. Zmniejszenie funduszy własnych wyniosło 1 680 mln PLN, a procentowo spadek wyniósł 0,8%. Można w tym miejscu przypomnieć, że rok wcześniej zmniejszenie funduszy wyniosło 20 720 mln PLN, czyli 5,7%. Warto też dodać, że w 2022 r. obowiązywały jeszcze przepisy przejściowe rozporządzenia 575/2013 (tzw. *quick fix*), który pozwalał na złagodzenie skutków przeszacowania obligacji na kapitał regulacyjny. Jeśli te przepisy nie będą dłużej obowiązywać, to zmniejszenie funduszy własnych z tego tytułu będzie głębsze.

Fundusze własne sektora bankowego i ich struktura w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019		2020		2021		2022	
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%
Fundusze własne	213 037	100,0	231 027	100,0	219 345	100,0	217 665	100,0
- kapitał podstawowy Tier I	190 317	89,2	206 498	89,4	196 952	89,7	196 724	90,4
- kapitał dodatkowy Tier I	29	0,0	13	0,0	15	0,0	0	0
- kapitał Tier II	22 691	10,8	24 516	10,6	22 378	10,3	20 941	9,6

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Fundusze własne sektora bankowego (mld PLN)

Źródło: Dane KNF.

Kapitały podstawowe Tier I zmniejszyły się o 0,1% i na koniec 2022 r. opiewały one łącznie na kwotę 196 724 mln PLN. Rok wcześniej wyniosły 196 952 mln PLN i wówczas zmalały one o 5,3%.

Kapitały Tier II także zmniejszyły się w ostatnim roku szybciej niż kapitały podstawowe (o 6,4%). Na koniec 2022 r. wyniosły 20 941 mln PLN. W 2021 r. zmniejszyły się one o 8,8%.

Roczna dynamika funduszy własnych sektora bankowego w latach 2020–2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
	%	%	%
Fundusze własne	108,4	94,3	99,2
- kapitał podstawowy Tier I	108,5	94,7	99,9
- kapitał dodatkowy Tier I	44,8	118,9	X
- kapitał Tier II	108,0	91,2	93,6

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Z punktu widzenia wymogów regulacyjnych warto odnotować, że władze nadzorcze podjęły decyzję o obniżeniu w trakcie 2020 r. bufora ryzyka systemowego z 3% do 0%. Spowodowało to wówczas uwolnienie kapitału regulacyjnego w kwocie ok. 30 000 mln PLN. Jednocześnie nadal nie wprowadzono w życie zapowiadanej i uzgodnionej decyzji w sprawie obniżenia wagi ryzyka dla ekspozycji komercyjnych zabezpieczonych hipotecznie do 50%.

Zmniejszenie kapitału regulacyjnego przy wzroście aktywów ogółem oraz wzroście należności od sektora niefinansowego powinny spowodować obniżenie współczynników wypłacalności sektora bankowego. Jednak na skutek zmiany struktury aktywów (szybszy wzrost papierów wartościowych niż należności kredytowych) tak się nie stało.

Współczynnik wypłacalności sektora bankowego w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Łączny współczynnik wypłacalności	19,35	20,67	19,38	19,47
Współczynnik kapitału Tier I	17,29	18,47	17,40	17,60
Współczynnik kapitał podstawowego Tier I	17,28	18,47	17,40	17,60

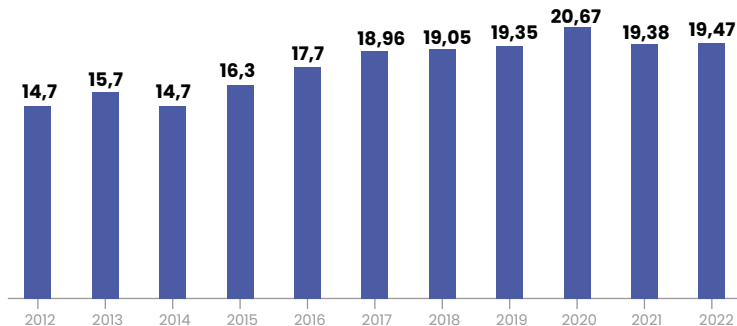
Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Współczynnik wypłacalności sektora bankowego wzrósł minimalnie w 2022 r. z 19,4% do 19,5%. Rok wcześniej współczynnik ten zmalał wyraźnie. Tym niemniej, jego wysokość nadal była znacznie powyżej wymogów regulacyjnych, zwłaszcza w sytuacji obniżenia bufora ryzyka systemowego do 0%.

Współczynnik kapitału Tier I wyniósł na koniec ubiegłego roku 17,6% i wzrósł się z poziomu 19,4%. Analogiczne zmiany dotyczyły współczynnika kapitału podstawowego Tier I, gdyż znaczenie instrumentów zaliczanych do kapitału dodatkowego Tier I było w Polsce minimalne.

Ten nadal wysoki poziom współczynnika wypłacalności i zdecydowana przewaga funduszy podstawowych w funduszach własnych banków stanowiły dobre zabezpieczenie banków na wypadek pojawienia się ewentualnych strat. Poziom kapitałów własnych i wielkość współczynnika wypłacalności stanowiły też dobre przygotowanie kapitałowe banków w Polsce do spełnienia wciąż rosnących wymogów kapitałowych wynikających z nowelizacji pakietu CRD IV/CRR, wymogów w zakresie MREL oraz nadal stwarzały warunki dla rozwoju akcji kredytowej w rozmiarach, które wynikają ze spodziewanego popytu na kredyt.

Współczynnik wypłacalności sektora bankowego

Źródło: Dane KNF.

5. POZOSTAŁE PASYWA

Spośród pozostałych pasywów największą pozycję stanowiły zobowiązania z tytułu własnej emisji. Na koniec 2022 r. wyniosły one 233 716 mln PLN i były o 13 561 mln PLN wyższe niż rok wcześniej. Oczywiście ich dynamika była już dużo niższa niż rok czy dwa lata wcześniej. Zwiększyły się one o 6,2%. Zdecydowana większość przyrostu uzyskana w dwóch poprzednich latach wynikała z emisji obligacji przez Bank Gospodarstwa Krajowego dokonanych na potrzeby mobilizacji środków na tarcze finansowe służące wsparciu gospodarki przez państwo. Nie miały one natomiast wiele wspólnego z celem biznesowym banku lub z wymogami regulacyjnymi. Natomiast wzrost tej pozycji w 2022 r. wynikał z dalszych emisji BGK, a także z konieczności stopniowego sprostania wymogom regulacyjnym przez banki w zakresie MREL. Ponadto część tego portfela była efektem emisji listów zastawnych przez banki hipoteczne.

Po przyroście tych zobowiązań w ostatnich latach ich znaczenie w pasywach banków wzrosło. Stanowiły one już 8,5% pasywów na koniec 2022 r. Oczywiście ta pozycja pokrywa się w znacznej części z zobowiązaniami sektora bankowego od sektora finansowego.

Zobowiązania z tytułu własnej emisji w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Zobowiązania z tytułu własnej emisji	92 256	191 067	220 155	233 716

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Roczna dynamika zobowiązań z tytułu własnej emisji w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Zobowiązania z tytułu własnej emisji	105,1	207,1	115,2	106,2

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W ostatnich latach ponownie wyraźnie rosła kwota rezerw utworzonych przez banki. W 2018 r. zwiększyły się one o 29,6%. Jednak rok później ich wzrost był jeszcze większy i wyniósł ponad 50% rocznie, a nominalnie ponad 2 000 mln PLN. W 2020 r. przyrost był jeszcze większy. Wyniósł on prawie 3 000 mln PLN i odpowiadał on tempu wzrostu równemu 47%. Natomiast w 2021 r. przyrost rezerw wyniósł 4 246 mln PLN. Tempo ich wzrostu wyniosło w owym roku zatem 36,4%. W 2022 r. kwota rezerw zwiększyła się zaledwie 0,7%, więc można zastanawiać się, na ile one jeszcze wzrosną w miarę zbliżania się terminu podejmowania finalnych decyzji przez walne zgromadzenia banków.

Rezerwy sektora bankowego w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Rezerwy	6 315	11 667	18 405	18 530
- na sprawy sporne	1 907	5 829	10 712	13 099
- na zobowiązania pozabilansowe	1 831	2 584	2 862	2 925

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W przeważającej większości wysoki przyrost tych rezerw został spowodowany dążeniem do zabezpieczenia się banków przed skutkami ryzyka prawnego związanego z możliwymi wyrokami sądowymi dotyczącymi walutowych kredytów mieszkaniowych. Banki tworzyły te rezerwy w ostatnich latach, aby przygotować się finansowo do podpisywania umów konwersji w celu przekształcenia walutowych kredytów mieszkaniowych na kredyty wyrażone w walucie polskiej oraz do konieczności pokrycia ewentualnych strat w przypadku przegrania procesów sądowych dotyczących nieprawidłowości banków przy udzielaniu walutowych kredytów mieszkaniowych. W ostatnich latach liczba takich pozwów wyraźnie bowiem wzrosła, tak więc i wielkość rezerwy też musiała zwiększyć się.

Zamiana waluty kredytu na złote będzie wiązać się z mniejszą lub większą stratą dla banków na skutek prawdopodobnego zastosowania częściowego umorzenia kredytu, tak aby zrównać warunki kredytowania klientów mających kredyty w złotych i w walucie obcej. Można zatem spodziewać się, że w najbliższym okresie te rezerwy będą zapewne jeszcze rosły w miarę z jednej strony wzrostu spraw wnoszonych przez kredytobiorców

do sądów w odniesieniu do walutowych kredytów mieszkaniowych i wydawanych wyroków sądowych, z drugiej strony w miarę zaawansowania przygotowań do zawierania umów konwersji i realizacji procesu podpisywania takich umów będą one rozwiązywane, bo środki zostaną wykorzystane.

Roczna dynamika rezerw sektora bankowego w latach 2019–2022 (rok poprzedni = 100)

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	%	%	%	%
Rezerwy	158,7	184,4	136,4	100,7
- na sprawy sporne	263,4	305,7	157,8	122,3
- na zobowiązania pozabilansowe	131,8	141,1	110,4	102,2

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Pozostałe pasywa sektora bankowego jako wspólna pozycja ponownie rosła w 2022 r. bardzo dynamicznie. Zwiększyła się ona o 15,9%, po wzroście rok wcześniej o 20,6%. W sumie pozostałe pasywa odpowiadały 3,7% wszystkich pasywów, o 0,3 pkt więcej niż w poprzednim roku. Najważniejsze pozycje spośród nich przedstawia poniższa tabela.

Wybrane pozostałe pasywa banków w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Zobowiązania finansowe zabezpieczające	3 838	5 575	13 823	19 100
Zobowiązania z tytułu podatku dochodowego	2 066	1 766	738	3 211
Zobowiązania z tytułu instrumentów pochodnych	13 333	27 025	38 733	55 515

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

ZOBOWIĄZANIA POZABILANSOWE

W minionym roku nastąpił dalszy wzrost kwoty zobowiązań pozabilansowych sektora bankowego. Wyniósł on 8,9% i było to tempo wzrostu wyraźnie wolniejsze od osiągniętego rok wcześniej (20,7%), ale zbliżone do wyniku sprzed dwóch lat (8,5%). Przez ostatnie sześć lat trwał dość stabilny ich wzrost. W ostatnim roku tempo wzrostu zobowiązań pozabilansowych było też szybsze od tempa wzrostu sumy bilansowej sektora bankowego,

co było sytuacją podobną do obserwowanej wcześniej (z wyjątkiem 2020 r.).

Wzrost gospodarczy kraju stanowił przesłankę do zwiększania rynku zobowiązań pozabilansowych. Za ich rozwojem mogło przemawiać zwiększenie działalności eksportowej (przynajmniej w odniesieniu do części instrumentów zaliczanych do pozycji pozabilansowych), większa zmienność kursów najważniejszych walut względem złotego. Także zmiana stóp procentowych w warunkach wyższej inflacji z pewnością zachęcała do zabezpieczania ryzyka stopy procentowej za pomocą instrumentów pochodnych.

Zobowiązania pozabilansowe sektora bankowego wyniosły na koniec 2022 r. 4 499 579 mln PLN. Odpowiadały one 1,64-krotności sumy bilansowej sektora bankowego, co było relacją niemal taką samą jak na koniec 2021 r. (1,61-krotności). Tym niemniej do rekordowej relacji z 2007 r. bankom jeszcze wiele brakowało (4,2-krotności aktywów), ale oczywiście nie byłoby dobrze, gdyby zobowiązania pozabilansowe banków wzrosły do tak wysokiego poziomu. Zbyt wysoki ich poziom może bowiem zagrażać bezpieczeństwu i stabilności sektora bankowego, a także stabilności gospodarki realnej. Jednak nadmierne ich zmniejszenie znaczenia mogłoby jednocześnie świadczyć o pogorszeniu poziomu zabezpieczania się podmiotów gospodarczych przed ryzykiem i mniejszą wolę przedsiębiorców do podejmowania działań zabezpieczających.

Wśród zobowiązań pozabilansowych wyróżnia się zobowiązania warunkowe. Tempo wzrostu tych zobowiązań wyniosło w ostatnim roku 14,6% i było ono szybsze od zmiany odnotowanej w poprzednim roku (9,7%), ale jednocześnie bardzo zbliżone do tempa osiągniętego w 2020 r. (14%).

Główne pozycje pozabilansowe banków w latach 2018–2022 (w mln PLN)

Zobowiązania pozabilansowe	2018	2019	2020	2021	2022
Warunkowe udzielone	403 903	443 366	505 636	554 923	636 042
Pozostałe zobowiązania udzielone	2 328 264	2 706 347	2 912 282	3 577 338	3 863 537
Ogółem	2 732 167	3 149 713	3 418 918	4 132 261	4 499 579

Źródło: Dane NBP.

Udział zobowiązań warunkowych w zobowiązaniach pozabilansowych udzielonych ogółem zwiększył się w minionym roku o 0,7 pkt proc., osiągając na koniec roku poziom 14,1%. Rok wcześniej ten udział zmniejszył się natomiast o 1,4 pkt proc.

Struktura głównych pozycji pozabilansowych banków w latach 2018–2022 (w %)

Zobowiązania pozabilansowe	2018	2019	2020	2021	2022
Warunkowe udzielone	14,8	14,1	14,8	13,4	14,1
Pozostałe zobowiązania udzielone	85,2	85,9	85,2	86,6	85,9
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Wśród udzielonych zobowiązań warunkowych wyróżnia się dwie podstawowe kategorie: zobowiązania dotyczące finansowania oraz zobowiązania gwarancyjne.

Zobowiązania pozabilansowe dotyczące finansowania stanowiły zdecydowaną większość wszystkich pozabilansowych zobowiązań finansowych banków. Na koniec 2022 r. odpowiadały one za 77,6% wszystkich zobowiązań udzielonych. Ich udział nawet jeszcze wzrósł w ostatnim roku. Rok wcześniej wynosił on 76,8%.

Wśród zobowiązań finansowych dominowały natomiast te dotyczące sektora niefinansowego. Na koniec 2022 r. odpowiadały one kwotowo za 65,3% zobowiązań finansowych. W ostatnim roku ich dynamika była jednak ograniczona i wyniosła 3,4%. Rok wcześniej ich wzrost też był całkiem niewielki – wyniósł 5,9%.

Zobowiązania finansowe wobec sektora budżetowego były drugą kategorią tych zobowiązań pod względem wielkości. W 2022 r., podobnie zresztą jak w 2021 r., zwiększyły się one najbardziej dynamicznie. W ostatnim roku wzrosły o 70,6%, a rok wcześniej o 47,6%. Na koniec 2022 r. stanowiły one już 18,5% wszystkich zobowiązań dotyczących finansowania, choć dwa lata wcześniej była to najmniejsza kategoria z udziałem w wysokości tylko 12%.

Najmniejszą kategorią wśród zobowiązań dotyczących finansowania były zaś zobowiązania wobec sektora finansowego.

Zobowiązania pozabilansowe udzielone w latach 2019–2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN
Zobowiązania pozabilansowe udzielone	443 365	505 636	554 923	636 042
- Zobowiązania dotyczące finansowania	334 200	389 522	426 381	493 256
- Zobowiązania gwarancyjne	109 165	116 114	128 542	142 786

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Udzielone zobowiązania gwarancyjne stanowiły mniejszość wśród zobowiązań udzielonych i zwiększyły się w 2022 r. o 11,1%. Rok wcześniej ich dynamika była w podobnym tempie. Te zobowiązania dotyczyły w większości sektora niefinansowego, ale największą dynamiką cechowały się w ostatnim roku gwarancje udzielone dla sektora finansowego. Niska dynamika dotyczyła zaś sektora instytucji rządowych i samorządowych, co było zjawiskiem odwrotnym od obserwowanego w przeszłości.

Trzeba dodać, że dynamika zobowiązań gwarancyjnych wobec poszczególnych rodzajów sektorów zmieniała się w ostatnich latach stosunkowo często. Przykładowo, w 2022 r. w obszarze sektora finansowego odnotowano wzrost o zobowiązań gwarancyjnych o 18,5%, rok wcześniej nastąpił ich spadek o 5,7%, a dwa lata wcześniej wzrost o 53,1%. W dużym stopniu można tę dynamikę wiązać z aktywnością Banku Gospodarstwa Krajowego w ramach realizacji programów rządowych.

Innym przykładem dużej zmienności wielkości zobowiązań w czasie mogły być zobowiązania gwarancyjne od sektora niefinansowego, które zwiększyły się w 2022 r. o 7,5%, podczas gdy rok wcześniej wzrosły tylko o 5,9%, a dwa lata wcześniej aż o 15%. Te zobowiązania stanowiły największą pozycję spośród wszystkich pozabilansowych zobowiązań finansowych banków. Na koniec 2022 r. było to 59,3% wszystkich takich zobowiązań udzielonych. Zobowiązania finansowe wobec sektora budżetowego były już bardzo małą pozycją.

Roczna dynamika głównych pozycji pozabilansowych banków w latach 2019–2022 (rok poprzedni = 100)

Zobowiązania pozabilansowe	2019	2020	2021	2022
Warunkowe udzielone	109,8	114,0	109,8	114,6
Pozostałe zobowiązania udzielone	116,2	107,6	122,5	108,0
Ogółem	115,3	108,5	120,7	108,9

Źródło: Dane NBP.

Wśród wszystkich zobowiązań pozabilansowych tradycyjnie największą grupę stanowiły tzw. pozostałe zobowiązania pozabilansowe. Zmiany kursu walutowego następujące w ostatnich latach, wysoka wartość należności i zobowiązań walutowych klientów w bankach oraz wzrost obrotów handlu zagranicznego mogły stanowić istotną zachętę do wykorzystywania instrumentów pochodnych. Duże znaczenie dla rozwoju operacji miał też wzrost stóp procentowych, w tym także przewidywania dotyczące ich zmian w najbliższej przyszłości.

Trzeba zatem odnotować, że 2022 r. przyniósł tym razem wyraźniej wolniejszy wzrost kwoty tych zobowiązań w bankach. Wzrost wyniósł 8%, podczas gdy rok wcześniej było to 22,5%, ale w 2020 r. był on bardzo podobny jak ostatnio (o 7,6%). Udział tych zobowiązań w całości zobowiązań pozabilansowych sektora bankowego udzielonych przez banki nieco zmniejszył się i na koniec 2022 r. osiągnął poziom 85,9%.

Wśród tych zobowiązań tradycyjnie zdecydowanie dominowały zobowiązania wynikające z zawartych transakcji pochodnych, które stanowiły aż ok. 97% wartości pozostałych udzielonych zobowiązań i one miały dominujący wpływ na wzrost wszystkich zobowiązań pozabilansowych.

Struktura pozostałych zobowiązań pozabilansowych udzielonych banków w latach 2018–2022 (w %)

Pozostałe zobowiązania pozabilansowe	2018	2019	2020	2021	2022
- transakcje stopy procentowej	75,6	76,6	77,5	76,5	77,1
- transakcje walutowe	24,4	23,4	22,5	23,5	22,9
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Spśród instrumentów pochodnych największe znaczenie tradycyjnie miały te oparte na instrumencie bazowym będącym stopą procentową. Stanowiły one ponad 75% wszystkich instrumentów pochodnych. Blisko 60% kwoty transakcji na stopę procentową przypadało na transakcje z nierezydentami. Zdecydowanie przeważały z nimi transakcje IRS, a transakcje FRA miały dużo mniejsze znaczenie. Transakcje z rezydentami dotyczyły niemal wyłącznie operacji z podmiotami niebankowymi, w tym zwłaszcza w zakresie IRS.

Wśród transakcji walutowych także zdecydowanie przeważały transakcje z nierezydentami (podobnie ok. 60% wolumenu), a najważniejszymi operacjami były FX swapy, w mniejszym stopniu transakcje CIRS i opcje. W kontraktach walutowych z krajowymi podmiotami przeważały operacje z podmiotami niefinansowymi, gdzie największe zaangażowanie dotyczyło zdecydowanie transakcji typu *forward*.

2. WYNIK FINANSOWY SEKTORA BANKOWEGO

Na wynik finansowy banków i jego strukturę, obok czynników związanych z działalnością banków, oddziaływało również stosowanie przez nie różnych standardów rachunkowości – Międzynarodowych Standardów Rachunkowości lub krajowych standardów rachunkowości na poziomie sprawozdań jednostkowych. W konsekwencji stosowania różnych rozwiązań, niektóre pozycje rachunku zysków i strat nie były w pełni porównywalne między bankami stosującymi odmienne standardy rachunkowości.

Analizując wynik finansowy ostatnich trzech lat, trzeba na wstępie zrobić silne zastrzeżenie dotyczące bardzo dużego wpływu rezerw tworzonych przez poszczególne banki na portfel walutowych kredytów mieszkaniowych. Ponieważ decyzje największych banków o zawiązaniu takich rezerw były podejmowane w różnych latach i widoczne było różne podejście (zwiększanie ich stopniowo lub zawiązywanie jednorazowo), stąd finalne wyniki finansowe całego sektora bankowego zostały poważnie zaburzone przez sposób podejmowania i realizacji takich decyzji. Nie wszystkie zainteresowane banki uczyniły to w takim samym stopniu w tym samym czasie.

Trzeba też dodać, że w 2020 r. jeden duży bank podjął decyzję o zawiązaniu olbrzymich rezerw już po zamknięciu roku i po przygotowaniu naszego corocznego raportu. W efekcie przedstawione w naszym raporcie wyniki nie odpowiadały finalnym rezultatom sektora bankowego. W następnym roku kilka banków zrobiło to samo, ale w mniejszym stopniu. W tych warunkach nie sposób wykluczyć, że taka operacja nie zostanie powtórzona raz jeszcze, zwłaszcza wobec doniesień z TSUE na temat losów wniosków dotyczących polskich banków. Można mieć nadzieję, że wyniki banków za 2022 r. nie ulegną już dużej zmianie, ale jak wspomniano, po wcześniejszych doświadczeniach nie można też tego wykluczyć. Dlatego analizując poniżej wyniki sektora bankowego, warto zrobić zastrzeżenie, że dane dotyczące sektora bankowego odnoszą się do sytuacji z końca lutego 2023 r.

Wynik finansowy netto sektora bankowego w 2022 r. wyniósł 12 482 mln PLN i był on znacznie wyższy od rezultatu uzyskanego rok wcześniej – 5 977 mln PLN. Warto dodać tylko w tym miejscu, że po jedenastu miesiącach 2020 r. wynik wynosił 7 894 mln PLN, a finalnie sektor bankowy wówczas rok zakończył stratą, zaś w 2021 r. po jedenastu miesiącach 2021 r. wynik wynosił 12 133 mln PLN, aby ostatecznie spaść do wspomnianych 5 977 mln PLN. W 2022 r. wynik za jedenaście miesięcy (13 046 mln PLN) też był wyższy od obecnego wyniku za cały ostatni rok, więc dalsze jego korekty na skutek decyzji o utworzeniu dodatkowych rezerw są całkiem możliwe.

Te dotychczasowe dane pokazywały bowiem, że skala rezerw utworzonych na koniec roku 2022 r. była zdecydowanie mniejsza niż skala odpisów poczynionych rok wcześniej. Biorąc pod uwagę uwarunkowania dla zwiększenia rezerw na pokrycie możliwych przyszłych strat finansowych, zwłaszcza w zakresie ekspozycji banków z tytułu walutowych kredytów mieszkaniowych, można zakładać, że finalny wynik sektora będzie jeszcze zmieniać się. Warto zatem w tym miejscu powtórzyć, że prezentowane w tym miejscu wyniki mają jeszcze charakter wstępny, a finalne wyniki będą znane dopiero w II kwartale 2023 r.

Uwzględniając powyższe zastrzeżenie, można jednak dokonać oceny tego wyniku, mając na uwadze, że korekty będą dotyczyć pozycji rezerw, a nie całego rachunku zysków i strat sektora bankowego.

Pokazując wynik finansowy sektora bankowego w ostatnim roku, trzeba też mieć świadomość, że nie wszystkim bankom udało się uzyskać pozytywny rezultat. Według dotychczasowych danych 11 banków komercyjnych uzyskało stratę w wysokości 4 800 mln PLN. Gdyby więc uwzględnić tylko banki z pozytywnym wynikiem, to wówczas zysk sektora bankowego wyniósłby ok. 18 500 mln PLN. Ale oczywiście dalsza analiza będzie prowadzona na wyniku całego sektora, bo banki z wykazaną stratą są także częścią sektora bankowego.

Porównując wynik finansowy 2022 r. z rezultatami uzyskanymi we wcześniejszych latach, można wskazać, że był on nominalnie i realnie zdecydowanie lepszy niż w poprzednich dwóch latach. Ale oczywiście patrząc z dłuższej perspektywy czasowej, wcale nie był on tak wysoki. Nawet w ujęciu nominalnym był on niższy niż uzyskiwany przez sektor bankowy przez prawie całą dekadę, patrząc wstecz przed 2020 r. Poza jednym wyjątkiem, w każdym roku był on wyższy niż 13 000 mln PLN, niekiedy przekraczał 15 000 mln PLN i był realizowany przy znacznie innej realnej wartości złotej i znacznie

mniejszych rozmiarach aktywów netto sektora bankowego. W związku z tym wynik 2022 r. trudno oceniać pozytywnie, szczególnie że został on zrealizowany w warunkach wysokich stóp procentowych, które – i oby tak było – mogą nie powtórzyć się w następnych latach.

Niestety, silne negatywne uwarunkowania regulacyjne, w tym obowiązywanie wysokiego podatku od instytucji finansowych, znaczące obciążenia banków na BFG (choć jednorazowo zmniejszone w trakcie minionego roku), bardzo szeroki zakresu wydatków banków nieuznawanych za koszt uzyskania przychodów dla celów podatkowych, a szczególnie wprowadzona także możliwość skorzystania przez klientów z tzw. wakacji kredytowych skutecznie ograniczyły wynik finansowy sektora bankowego i jego efektywność działania.

Przyrost przychodów odsetkowych można byłoby uznać za imponujący, ale tak faktycznie nie było. Wynikało to z kilku powodów. Po pierwsze, znaczna część aktywów banków była ulokowana w instrumenty o stałym oprocentowaniu i w ich przypadku zmiana rynkowych stóp procentowych nie spowodowała dużej zmiany przychodów odsetkowych. Dotyczyło to przede wszystkim zdecydowanej większości obligacji znajdujących się w portfelach banków. Po drugie, realizacji dochodów odsetkowych nie sprzyjała w minionym roku bardzo wolna akcja kredytowa, szczególnie w zakresie kredytów dla gospodarstw domowych. Wielu klientów chętniej spłacało kredyty w przyspieszonym tempie niż zaciągało nowe zobowiązania w bankach. W tych warunkach nawet podwyższenie marży kredytowej nie mogło wiele zmienić na lepsze. I po trzecie, wprowadzenie ustawowego prawa do wakacji kredytowych dla kredytobiorców złotych kredytów mieszkaniowych. Duża popularność tego rozwiązania wśród kredytobiorców spowodowała, że banki utraciły kilku miesięczne odsetki od tych kredytów w 2022 r. Biorąc pod uwagę, że wakacje mogły dotyczyć 4 miesięcy tylko w 2022 r., to skala utraconych przychodów odsetkowych była dla banków ogromna. Tylko w odniesieniu do banków notowanych na giełdzie kwota utraconych przychodów wynosiła 12 800 mln PLN, zatem w skali całego sektora bankowego wyniósł ok. 13 500 mln PLN.

Znaczny wzrost przychodów odsetkowych okazał się bardzo mały w porównaniu ze skalą wzrostu kosztów odsetkowych banków. Koszty odsetek wzrosły z 4 486 mln PLN z 2021 r. do 43 323 mln PLN w roku następnym. W efekcie koszt odsetek wzrósł blisko dziesięciokrotnie. Ta skala zmiany pokazała, jak wzrost stóp procentowych w NBP przełożył się na zmianę wyniku odsetkowego banków. Przy nawet tylko umiarkowanym tempie wzrostu sumy depozytów bankowych, ale jednocześnie przy wyższym zastosowanym ich oprocentowaniu koszty banków wzrosły z tego tytułu tak bardzo silnie. Trzeba też dodać, że ten wzrost kosztów odsetkowych nastąpił z bardzo niskiego poziomu, do którego poprzednio banki musiały je mocno zredukować, aby bronić pozytywnego wyniku odsetkowego. W 2022 r. nastąpił także krótki okres, w którym banki rywalizowały nieco silniej o lokaty bankowe, ponieważ nie знаły jeszcze skutków wprowadzenia wakacji kredytowych w postaci pogorszenia płynności działania. Po złożeniu wniosków o wakacje przez kredytobiorców, ta rywalizacja osłabła, ale koszty jej banki będą musiały jeszcze ponieść.

Wynik finansowy sektora bankowego w 2022 r. (w mln PLN)

Lp.	Wyszczególnienie	Przychód	Koszty	Wynik
1	2	3	5	7
1	Odsetki	119 352	43 323	76 029
2	Provizje	24 430	5 974	18 456
3	Przychody z tytułu dywidend	1 247		1 247
4	Pozostałe		2 603	- 2 603
I	Całkowite przychody operacyjne netto			93 129
1	Koszty ogólne, w tym:		45 245	- 45 245
	– wydatki na personel		20 415	- 20 415
	– koszty eksploatacyjne		24 830	-24 830
II	Wynik operacyjny brutto			47 884
1	Amortyzacja		4 561	- 4 561
2	Rezerwy		6 547	- 6 547
3	Zysk lub strata z tytułu modyfikacji, netto		6 962	- 6 962
4	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów finansowych		8 716	- 8 716
5	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów niefinansowych		126	- 126
6	Pozostałe odpisy		99	-99
III	Wynik z działalności operacyjnej			20 873
1	Ujemna wartość firmy odniesiona do wyniku finansowego			0
2	Udział w zyskach (stratach) jednostkach podporządkowanych		15	- 15
3	Wynik na operacjach pozostałych	16		16
4	Zysk (strata) z działalności zaniechanej	0		0
IV	Wynik brutto			20 874
	Podatek dochodowy			- 8 393
	Wynik netto z działalności zaniechanej			0
V	Wynik netto			12 481

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

W efekcie dużej dynamiki przychodów i kosztów odsetkowych banki uzyskały w 2022 r. wynik odsetkowy w wysokości 76 029 mln PLN. Był on o 63,1% wyższy niż rok wcześniej, a było to o tyle prostsze, że został on uzyskany w warunkach obowiązywania zupełnie innych rynkowych stóp procentowych. Tempo wzrostu dochodu odsetkowego było nieporównywalnie wyższe niż tempo wzrostu aktywów sektora bankowego, w tym także aktywów generujących przychody i koszty odsetkowe.

Wyraźny wzrost dochodów odsetkowych w 2022 r. spowodował zwiększenie znaczenia tej kategorii dochodów w całości dochodów banków. Było to zjawisko naturalne w warunkach istnienia wyższych rynkowych stóp procentowych, ale jednocześnie powodowało, że udział dochodów pozaodsetkowych nie mógł wzrosnąć w takim okresie. Dochody odsetkowe odpowiadały w ostatnim roku aż za ponad 80% całkowitych przychodów operacyjnych banków. Rok wcześniej ten udział był ponad 12 pkt proc. niższy. Wynik uzyskany w 2022 r. był rekordowy w ostatnich latach sektora bankowego.

Tym samym znaczenie dochodów pozaodsetkowych dla wyników banków było wyraźnie mniejsze. Łącznie dochody pozaodsetkowe sektora bankowego wyniosły w 2022 r. 17 100 mln PLN. Rok wcześniej banki wypracowały z tego źródła dochód w wysokości aż 20 767 mln PLN. W ciągu roku oznaczało to jego zmniejszenie aż o 17,7%. Można w tym miejscu jeszcze przypomnieć, że w 2020 r. dochody pozaodsetkowe wyniosły 14 825 mln PLN, a w 2019 r. 21 511 mln PLN. To zestawienie pokazuje jak duża zmienność następowała w zakresie dochodów pozaodsetkowych i bankom nie udało się ich ustabilizować. Wprawdzie w 2022 r. warunki makroekonomiczne były gorsze niż rok wcześniej, ale skala zmiany tych dochodów była naprawdę wysoka i została zrealizowana w warunkach istotnego wzrostu sumy bilansowej sektora bankowego. Wpływ na taki stan miała m.in. różna dynamika poszczególnych kluczowych elementów tego rodzaju dochodów, ale także liczne ograniczenia regulacyjne wzrostu tych dochodów, takie jak: ustawowe określenie wysokości opłat związanych z kartami płatniczymi, prawo do bezpłatnego rachunku bankowego, czy zmniejszenie bieżących przychodów ze sprzedaży ubezpieczeń w części banków po zmianie zasad rozliczania operacji *bancassurance*. Nie może to stanowić jednak pełnego wyjaśnienia istniejącej sytuacji. Bez dalszej zmiany polityki banków i wzmocnienia jeszcze nacisku na dochody pozaodsetkowe trudno będzie tym podmiotom poprawić rentowność działania w przyszłości.

Największą pozycję dochodów pozaodsetkowych stanowiły tradycyjnie dochody osiągnięte w formie opłat i prowizji. Jeszcze w 2021 r. stanowiły one blisko 80% dochodów pozaodsetkowych zrealizowanych przez sektor bankowy. Jednak już w 2022 r., podobnie zresztą jak w 2020 r., dochody z opłat i prowizji stanowiły nawet ponad 100% całości dochodów pozaodsetkowych. Wynikało to z faktu, że w okresie gorszej koniunktury gospodarczej trudniej było bankom realizować dochody pozaodsetkowe z pozostałych źródeł.

Dochody z tytułu prowizji wzrosły w 2022 r. o 7,6% i wynik ten uzyskano po wzroście tej pozycji rok wcześniej o 15,5%. To pokazywało malejącą tendencję w zakresie możliwości uzyskiwania dochodów banków z opłat i prowizji w sytuacji pogarszania się koniunktury makroekonomicznej. Tym niemniej warto odnotować jako pozytyw, że dochody te

wzrosły w tempie wyższym niż tempo wzrostu aktywów, ale jako negatyw wolniejszy ich wzrost niż tempo wzrostu kosztów działania banków.

Na podkreślenie zasługuje też, że nominalnie większe dochody z opłat i prowizji w 2022 r. wynikały głównie ze wzrostu przychodów z tego źródła, a nie ograniczania kosztów. Przychody banków wzrosły w tym obszarze o 10,2%, a koszty aż o 19,2%.

Banki uzyskały w 2022 r. też słabszy wynik z tytułu dochodów z dywidend. Jest rzeczą znamioną, że po pandemii 2020 r. dochody banków z dywidend wypłaconych w 2021 r. były istotnie wyższe niż w następnym roku po znacznie lepszym 2021 r. W efekcie, dochody banków z dywidend zmniejszyły się o blisko 15% w porównaniu z rokiem poprzednim. Jeśli pominie się wynik 2020 r., był to najslabszy wynik w tym obszarze w ostatnich latach.

Najgorszy jednak wynik został zrealizowany też przez banki w minionym roku w zakresie dochodów z pozostałych źródeł, tj. operacji finansowych i operacji wymiany. Dochody banków z tego źródła cechują się jednak w dłuższej perspektywie wysoką zmiennością i silny wzrost lub spadek dochodów w jednym roku nie może stanowić podstawy do wyciągania jakichkolwiek daleko idących wniosków. W 2022 r. banki zrealizowały stratę w wysokości 2 604 mln PLN, podczas gdy rok wcześniej osiągnęły rekordowy zysk 2 157 mln PLN, a dwa lata wcześniej poniosły straty w wysokości 941 mln PLN. Wynik ten wymaga podkreślenia, bowiem został zrealizowany w warunkach zmian stóp procentowych i zmian kursu walutowego złotego względem najważniejszych walut obcych. Rosnąca wymiana międzynarodowa polskiej gospodarki powinna pozytywnie oddziaływać na dochody osiągane przez banki, nawet jeśli kantory internetowe ograniczają skalę tych korzyści. Tak się jednak w 2022 r. nie stało.

Łącznie wynik uzyskany z działalności bankowej (całkowite dochody operacyjne) wyniósł 93 129 mln PLN i był o 38,2% wyższy od wyniku z poprzedniego roku. Ta dynamika dochodów była wysoka, ale warto przypomnieć, że została zrealizowana w szczególnych warunkach makroekonomicznych dynamicznego wzrostu stóp procentowych, trudnych raczej do powtórzenia w następnych latach. W 2022 r. przyszło bankom kontynuować politykę restrykcyjnego limitowania kosztów swojego działania. Niestety dodatkowe obciążenia finansowe nakładane na banki powodowały, że koszty działania tych instytucji rosły silnie w ostatnich latach, a dodatkowo w 2022 r. zwiększyły się też koszty na skutek szybszego wzrostu cen zakupu towarów, energii i usług obcych.

Dlatego koszty działania banków wzrosły w 2022 r. w rekordowym tempie 27,6%. W poprzednich latach roczna zmiana zamykała się w granicach pojedynczych procentów. Przykładowo, w 2021 r. wzrosły one o 2,2%, w 2020 r. zmalały o 0,3%, a w 2019 r. wzrosły o 4,1%. To pokazują skalę zmiany w ostatnim roku. Ta dynamika była też jedną z przyczyn wolniejszego tempa wzrostu zysku sektora bankowego w ostatnim roku. Można też dodać, że ten wzrost kosztów został zrealizowany w warunkach umiarkowanego, znacznie wolniejszego, tempa wzrostu aktywów sektora bankowego.

Porównanie wyniku finansowego sektora w 2022 r. z wynikiem z 2021 r. (w mln PLN)

Lp.	Wyszczególnienie	Wynik 2021 r.	Wynik 2022 r.	Dynamika 2021=100%
1	Odsetki	46 608	76 029	163,1
2	Prowizje	17 159	18 456	107,6
3	Przychody z tytułu dywidend	1 452	1 247	85,9
4	Pozostałe	2 156	- 2 603	X
I	Całkowite przychody operacyjne, netto	67 375	93 129	138,2
1	Koszty ogólne, w tym:	- 35 459	- 45 245	127,6
	– wydatki na personel	- 18 338	- 20 415	113,3
	– koszty eksploatacyjne	- 17 121	-24 830	145,0
II	Wynik operacyjny brutto	31 916	47 884	150,0
1	Amortyzacja	- 4 638	- 4 561	98,3
2	Rezerwy	- 8 317	- 6 547	78,7
3	Zysk lub strata z tytułu modyfikacji	- 47	- 6 962	14 812,8
4	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów finansowych	- 6 895	- 8 716	126,4
5	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów niefinansowych	- 185	- 126	68,1
6	Pozostałe odpisy	- 69	- 99	143,5
III	Wynik z działalności operacyjnej	11 765	20 873	177,4
	Ujemna wartość firmy odniesiona do wyniku finansowego	0	0	X
	Udział w zyskach (stratach) jedn. podporządkowanych	369	- 15	X
	Wynik na pozostałych operacjach	- 22	16	X
	Zysk/strata brutto z działalności zaniechanej	0	0	X
IV	Wynik brutto	12 112	20 874	172,3
	Podatek dochodowy	- 6 135	- 8 393	136,8
V	Wynik netto	5 977	12 481	208,8

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Roczna dynamika kosztów działania banków w latach 2019–2022 (rok poprzedni = 100)

	2019	2020	2021	2022
Koszty działania banków	104,1	99,7	102,2	127,6
- koszty pracownicze	104,4	98,3	105,1	111,3
- koszty ogólnego zarządu	103,6	101,1	99,2	145,0

Źródło: Dane NBP.

W zakresie kosztów pracowniczych odnotowano wzrost najwyższy od wielu lat. We wcześniejszych latach banki starały się ograniczać te koszty poprzez limitowanie wzrostu płac oraz redukcję liczby zatrudnionych pracowników. W 2022 r. nie udało się kontynuować obu tych procesów w pełni. Zatrudnienie w bankach po raz pierwszy od wielu lat minimalnie wzrosło. Natomiast całe koszty pracownicze wzrosły o 11,3%. W warunkach wysokiej inflacji i braku wielu specjalistów na rynku nie dało się już dalej ograniczać kosztów działania. Wzrost kosztów był zatem wynikiem większej presji płacowej, spowodowanej wyższą inflacją, niskim bezrobociem, a także skutkiem wprowadzenia niekorzystnych zmian podatkowych dla wyżej kwalifikowanych pracowników. Dlatego w warunkach wzrostu dochodów odsetkowych banki zaczęły częściowo realizować wzrost tych kosztów, bardzo silnie hamowanych w poprzednich latach.

Jednak faktyczna eksplozja kosztów nastąpiła w części dotyczącej kosztów ogólnego zarządu. Wzrosły one aż o 45%, przy zmianach w latach wcześniejszych w bardzo umiarkowany sposób. Koszty ogólnego zarządu były też zdecydowanie wyższe niż koszty pracownicze. W poprzednich latach obie wielkości tych kosztów były bardzo zbliżone do siebie, z niewielką nawet przewagą dla kosztów pracowniczych.

W warunkach wyższej inflacji, wyższych cen produktów, energii, usług te koszty musiały wzrosnąć znacząco. Jednak w praktyce to nie one były głównym impulsem wysokiej dynamiki tych kosztów. Były nimi nowe regulacje przyjmowane w trakcie ubiegłego roku, które prowadziły nieoczekiwanego wzrostu różnego rodzaju obciążeń banków. Trzeba w tym kontekście wymienić podstawowe źródła tej dynamiki.

Koszty eksploatacyjne banków w latach 2018–2022 (w mln PLN) i ich dynamika w 2022 r.

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika 2021=100%
Koszty eksploatacyjne	16 470	17 070	17 256	17 121	24 830	145,0
- wpłaty banków na Bankowy Fundusz Gwarancyjny	2 116	2 760	3 221	2 256	2 195	98,4
- podatek bankowy	3 629	4 057	4 496	4 690	5370	114,5

Źródło: Dane NBP.

Największą nową pozycją było powołanie systemu ochrony banków komercyjnych i zobowiązanie banków do niemal natychmiastowej wpłaty ogromnej składki na jego działanie. Powołanie tego systemu wiązało się z potrzebą wsparcia restrukturyzacji Getin Noble Banku, co stało się faktem z końcem III kwartału 2022 r., gdy procedurę uporządkowanej restrukturyzacji przeprowadził Bankowy Fundusz Gwarancyjny. System ochrony banków komercyjnych zasilił tę restrukturyzację kwotą 3 470 mln PLN, która wcześniej musiała zostać wniesiona przez osiem największych banków komercyjnych. Temat wsparcia procesu restrukturyzacji wymienionego banku był dyskutowany już przez kilka lat, ale wobec jego gorszej pozycji kapitałowej, został bardzo przyspieszony w połowie minionego roku. Jednak z punktu widzenia kosztów 2022 r. dodanie tej pozycji stanowiło ogromny wzrost kosztów działania.

Lepszą informacją było, że powołaniu systemu ochrony banków komercyjnych i restrukturyzacji Getin Noble Banku towarzyszyło podjęcie przez BFG decyzji o obniżeniu składek za 2022 r. w części dotyczącej wpłat na system gwarantowania depozytów. W sumie jednak składka banków wniesiona przez banki do BFG w 2022 r. była niewiele niższa od składki w 2021 r.

Innym nadzwyczajnym kosztem banków ubiegłego roku był obowiązek wniesienia dodatkowej wpłaty do Funduszu Wsparcia Kredytobiorców. Pod koniec 2022 r. banki musiały – na mocy znowelizowanej ustawy – wpłacić kwotę 1 400 mln PLN, mimo że w Funduszu znajdowały się nadal znaczne niewykorzystane środki finansowe na realizację jego ustawowych zadań.

Dodatkowo, Komisja Nadzoru Finansowego widząc dobre wyniki sektora bankowości spółdzielczej, rekomendowała bankom przyspieszenie wnoszenia wpłat przez te instytucje w celu osiągnięcia docelowego poziomu środków w ich systemach ochrony instytucjonalnej. Ta rekomendacja była całkowicie uzasadniona w aktualnych warunkach, poprawiała też bezpieczeństwo całego sektora bankowości spółdzielczej, ale oczywiście stanowiła również dodatkowy wysoki koszt działania sektora bankowego w minionym roku.

W 2022 r. banki zapłaciły też wysoką kwotę podatku od instytucji finansowych. Można szacować, że wyniósł on ok. 5 370 mln PLN, co stanowiło wzrost w ostatnim roku o blisko 15% w porównaniu z rokiem poprzednim.

W tych warunkach trudno było wyobrazić sobie, że koszty ogólnego zarządu nie będą rosły dynamicznie. W tej sytuacji ograniczeniu kosztów mogło służyć dalsze silne zmniejszenie sieci placówek bankowych zrealizowane w ubiegłym roku.

Przy wzroście kosztów działania banków o 27,6% i jednak szybszym wzroście całkowitych przychodów operacyjnych netto sektor bankowy osiągnął wyraźną poprawę wyniku operacyjnego brutto. Ukształtował się on w wysokości 47 884 PLN i był aż o 50% wyższy niż w 2021 r. Był to drugi rok z rzędu wzrostu tej wartości, ale w 2022 r. był on zdecydowanie bardziej dynamiczny. Poprzednio nie przekroczył on 20% i wówczas baza odniesienia była bardzo niska.

Kolejną pozycją kosztów były koszty amortyzacji. Były one w minionym roku niższe niż w 2021 r. (o 1,7%) i jednocześnie najniższe od 2020 r. W poprzednich latach odpisy amortyzacyjne zwiększały się stale, szczególnie w 2019 r., co było wynikiem dużych

inwestycji poniesionych przez sektor bankowy w 2018 r. Bardzo słabe wyniki finansowe banków w latach 2020–2021 spowodowały z konieczności ograniczenie skali inwestycji i tym samym w następnych latach zmniejszyły się odpisy amortyzacyjne. To zmniejszenie dotyczyło jednak środków trwałych, ale nie wartości niematerialnych i prawnych. To świadczyło o kluczowym znaczeniu inwestycji bankowych w nowe technologie.

Dużą pozycję w rachunku zysków i strat w 2022 r. była strata zrealizowana z tytułu modyfikacji. W poprzednich latach ta kwota była ujemna, ale zazwyczaj nie przekraczała 50 mln PLN. W ostatnim roku zwiększyła się ona wielokrotnie, osiągając wartość aż 6 962 mln PLN. Przyczyny jej pojawienia będą wymagać jeszcze głębszej analizy.

Na wielkość wyniku operacyjnego netto duży wpływ ma zwykle wynik zrealizowany na zabezpieczeniach. Była to zawsze olbrzymia pozycja w ujęciu nominalnym i nawet niewielka jej zmiana istotnie wpływała na wielkość wypracowanego zysku w sektorze bankowym.

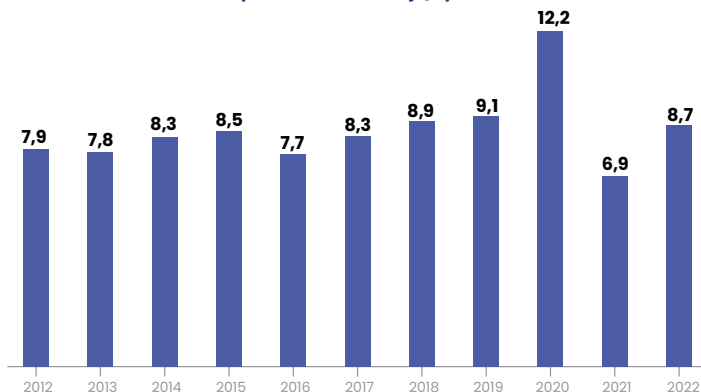
W 2022 r. koszty, wynikające z salda utworzonych rezerw celowych/odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości aktywów finansowych, zwiększyły się o ponad 25%. Ten wysoki wzrost odpisów nie mógł dziwić w warunkach dużo gorszej koniunktury makroekonomicznej kraju, ale co warto podkreślić nastąpił w warunkach generalnej poprawy jakości portfela kredytowego i wyraźnego zmniejszenia wolumenu kredytów z utratą wartości. Można zatem uznać, że w sytuacji poprawy wyników banków i pogorszenia koniunktury gospodarczej banki zdecydowały się na silniejsze pokrycie niepracujących aktywów wyższymi odpisami, aby działać bardziej bezpiecznie i aby nie było konieczności silnego zwiększania tych odpisów w następnym roku. Poziom pokrycia należności o niższej jakości odpisami i rezerwami (tzw. wyrezerwowania portfela należności gorszej jakości) zwiększył się w 2022 r. z 60% do 60,5% (obliczonego dla fazy 3) i pozostał na jednym z najwyższych poziomów spośród wszystkich krajów UE i na poziomie wyższym niż we wcześniejszych latach w Polsce.

Warto jednak dodać, że saldo odpisów uczynionych w 2021 r., jako baza odniesienia do wyliczenia dynamiki w 2022 r., była bardzo niska. W 2021 r. wiele odpisów zostało rozwiązanych po ich zawiązaniu w pandemicznym 2020 r. Jeśli porówna się kwotę nominalną salda odpisów utworzonych w 2022 r., to była ona niższa jak w latach bezpośrednio przed pandemią.

W ujęciu nominalnym saldo wszystkich odpisów aktualizujących wyniosło 8 941 mln PLN i było o 1 792 mln PLN i o 25% wyższe niż rok wcześniej. Omawiając te dane, trzeba jednak jeszcze raz zastrzec, że te dane dotyczące odpisów mają jeszcze charakter wstępny, gdyż są one jeszcze przed badaniem biegłego rewidenta.

W 2022 r. ponownie bardzo silny wpływ na wyniki sektora bankowego miało saldo utworzonych rezerw. Jak wspomniano już wyżej, to był punkt największych wątpliwości dotyczących faktycznych wyników finansowych osiągniętych przez sektor bankowy w minionym roku.

Saldo odpisów aktualizujących (mld PLN)

Źródło: Dane KNF.

Warto podkreślić, że saldo rezerw banków rośnie w ostatnich latach. Jeszcze w 2019 r. wyniosło ono tylko 2 405 mln PLN, ale w 2021 r. było to już 8 317 mln PLN. Natomiast według wstępnych danych w 2022 r. banki zawiązały rezerwy na kwotę 6 547 mln PLN i zapewne będzie ona jeszcze podlegała korekcie. Można raz jeszcze przypomnieć, że w wyniku za 2021 r. ta zmiana była bardzo znacząca, podobnie zresztą jak miało to miejsce w 2020 r. Te potężne kwoty bardzo silnie oddziaływały na wynik całego sektora bankowego, a skłonność do ich dotworzenia wynikała także z wielkości zysków banków, które umożliwiały ich zwiększenie bez ryzyka wpadnięcia w stratę finansową. Te rezerwy mogły bowiem być tworzone z trochę większą elastycznością, zwłaszcza gdy zdecydowana większość nich została zawiązana na ryzyko prawne oraz potencjale ugody z kredytobiorcami dotyczące walutowych kredytów mieszkaniowych.

Po potrąceniu powyższych kosztów wynik brutto sektora bankowego wyniósł w ostatnim roku 20 874 mln PLN i był on o 72,3% wyższy od wyniku zrealizowanego w 2021 r. Trzeba jednak w tym miejscu dodać, że nie może to być powodem do dużego optymizmu, skoro w 2019 r. wynik brutto wyniósł 19 324 mln PLN przy znacznie mniejszej sumie bilansowej sektora bankowego.

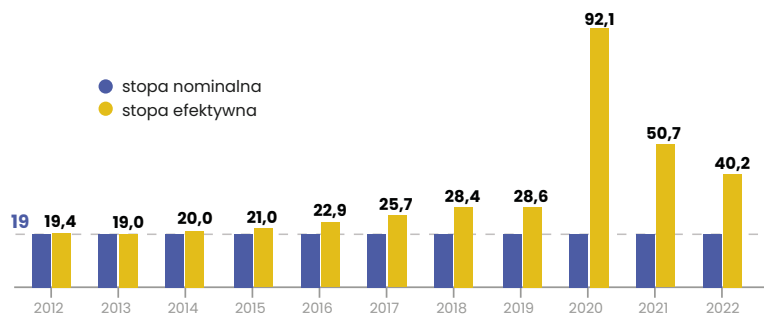
Podatek dochodowy zapłacony przez sektor bankowy w 2022 r. wyniósł 8 393 mln PLN. Musiał on być oczywiście znacznie wyższy (o 36,8%) niż w 2021 r., bo zupełnie inna była podstawa opodatkowania. Tym niemniej warto zauważyć, że kwota zapłaconego podatku wzrosła w tempie wyraźnie wolniejszym niż tempo wzrostu wyniku finansowego brutto banków.

W 2022 r. efektywna stopy obciążenia dochodu brutto sektora bankowego podatkiem dochodowym od osób prawnych wyniosła aż 40,2%. Była ona bardzo zatem dwukrotnie wyższa w porównaniu z nominalną stawką podatku (19%). Jednocześnie ta efektywna stopa opodatkowania była niższa niż uzyskana w poprzednich latach – w 2021 r. wyniosła ona 50,6%, a w 2020 r. przekroczyła 100% zysku banków.

Na skutek restrykcyjnych przepisów podatkowych efektywna stopa opodatkowania będzie pozostawała na wysokim poziomie też w kolejnych latach. Trzeba bowiem pamiętać, że kwota podatku była skutkiem zastosowania podejścia, w którym podatek od instytucji finansowych nie jest uznawany za koszt uzyskania przychodów dla celów obliczenia podatku dochodowego i podobnie rzecz ma się z opłatami wnoszonymi przez banki do Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. Te restrykcyjne przepisy podatkowe dotyczącą także możliwości zaliczania odpisów/rezerw na kredyty zagrożone do kosztów uzyskania przychodów. Z pewnością w przypadku podjęcia przez banki decyzji o utworzeniu wyższych rezerw, efektywna stopa opodatkowania tym samym wzrośnie, bo te rezerwy także nie są uznawane za koszt podatkowy.

Można jeszcze dodać, że część banków poniosła w 2022 r. stratę i to także wpływało na poziom efektywnego opodatkowania dochodu w skali całego sektora bankowego.

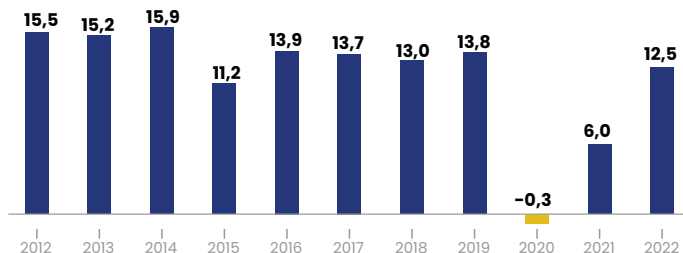
Nominalna i efektywna stopa opodatkowania banków (%)

Źródło: Dane KNF.

Po odliczeniu podatku dochodowego i po odprowadzeniu pozostałych obowiązkowych obciążeń zysku, wynik finansowy netto sektora bankowego wyniósł w 2022 r. 12 481 mln PLN. Ten rezultat został już omówiony na początku tego rozdziału i nie będzie w tym miejscu już powielany.

Wynik finansowy netto sektora bankowego (mld PLN)

Źródło: Dane KNF

Warto jednak w tym miejscu skonfrontować ten wynik z wymienionymi wyżej obciążeniami sektora bankowego. Jeśli wspomnieć koszt wakacji kredytowych,

wielkość zapłaconego podatku od niektórych instytucji finansowych, opłat wnoszonych do Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, koszt powołania systemu ochrony banków spółdzielczych czy wpłata na Fundusz Wsparcia Kredytobiorców, to zysk netto banków jest znacznie mniejszy niż wymienione tu pozycje. Gdyby zsumować te koszty czy utracone przychody, to okazałoby się, że były one blisko dwukrotnie wyższe niż wypracowany zysk netto w 2022 r.

Tym bardziej warto więc podkreślić, że umiejętność wygenerowania zysku w trudnych warunkach regulacyjnych zasługiwała na szczególny szacunek i podkreślała zdolność kierownictw banków do uzyskiwania wyników finansowych w trudnych warunkach. Zmiany regulacyjne wprowadzone w ostatnich latach spowodowały, że osiągnięcie dobrych wyników finansowych przez sektor bankowy było i będzie w najbliższej przyszłości praktycznie niemożliwe, co będzie skutecznie hamować budowę kapitałów własnych i możliwości rozwoju akcji kredytowej banków.

3. WYBRANE WĘZŁOWE WSKAŹNIKI DZIAŁALNOŚCI BANKÓW

Wybrane węzłowe wskaźniki działalności banków wskazują na zmianę wyników działalności banków w 2022 r. na tle sytuacji występującej w latach poprzednich. Pozwalają one zaobserwować zmiany struktury dochodów, kosztów i efektywności działania sektora bankowego w dłuższym horyzoncie.

Jak wskazano już wyżej, analiza źródeł dochodów banków wskazywała na silny wzrost znaczenia dochodów odsetkowych w 2022 r. kosztem malejącej roli dochodów pozaodsetkowych. Stanowiło to odwrócenie sytuacji obserwowanej w poprzednich latach, ale było zjawisko widoczne we wcześniejszych latach (nawet przy bardzo niskich stopach procentowych w NBP). Ostatni rok bardzo silnie pokazał trudności banków w generowaniu wyższych dochodów pozaodsetkowych nie tylko jako procent całości dochodów, ale także w ujęciu nominalnym. O przyczynach tego stanu była już mowa wyżej.

Współczynniki operacyjne dochodów w latach 2018–2022 (w %)

Udział w wyniku z działalności bankowej	2018	2019	2020	2021	2022
Dochodów odsetkowych	69,4	69,5	76,1	69,2	81,6
Dochodów pozaodsetkowych	30,6	30,5	23,9	30,8	18,4

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

W zakresie sposobu rozdysponowania dochodu, powstałego z trakcie działalności bankowej, nastąpiły w minionym roku także zmiany. Zauważalne było stale rosnące znaczenie już i tak wysokich kosztów działania banków, włączając to także koszty amortyzacji. W ostatnim roku koszty działania banków (pracownicze oraz

eksploatacyjne wraz z amortyzacją) stanowiły już 57,8% dochodu z działalności bankowej. Wyjątkowo wysokie były one w 2020 r., ale w ostatnim roku były także jednymi z najwyższych. Warto dodać, że w pierwszej połowie drugiej dekady XXI w. udział tych kosztów oscylował wokół 50%. Ten olbrzymi skok był rezultatem wysokich obciążeń, jakich doświadczył sektor bankowy w ostatnich latach, najpierw z tytułu poniesienia kosztów funkcjonowania systemu gwarantowania depozytów, potem z tytułu obowiązywania specjalnego podatku od instytucji finansowych, wpłat na Fundusz Wsparcia Kredytobiorców.

Poziom obciążeń banków z tytułu utworzonych odpisów netto wzrósł w 2020 r. bardzo silnie i znalazło to swoje odzwierciedlenie we wzroście udziału tej pozycji w rozdysonowaniu dochodu. W następnych latach to znaczenie trochę zmalało (do 18%) dzięki niższym odpisom i wyższym dochodom banków, ale nadal procentowo to był bardzo wysoki wynik, jeden z najwyższych w historii ostatnich lat polskiej bankowości. To oznaczało, że prawie co piąta złotówka z wypracowanego dochodu została przeznaczona na odpisy i rezerwy.

Łącznie koszty w rozdysonowaniu dochodu wyniosły w 2022 r. ponad 75%. Było to znacznie mniej od rekordowego wyniku 94% z 2020 r., ale był on nadal znacznie wyższy od notowanego w latach przed pandemią.

Na zysk brutto przypadają tylko 14,5% wypracowanego dochodu. To były dane wyraźnie lepsze niż w poprzednich dwóch latach, choć jednocześnie słabsze niż w ostatnich latach przed pandemią. Ten wynik będzie oczywiście też zależeć od decyzji banków w sprawie ewentualnego zwiększenia kwoty utworzonych rezerw.

W rozdysonowaniu wyniku od 2017 r. rosło znaczenie podatku dochodowego. Jednak w 2020 r. uległo ono zmniejszeniu, co było pochodną silnego zmniejszenia się zysku brutto. Od 2021 r. sektor bankowy powrócił na ścieżkę rosnącego znaczenia podatku dochodowego w rozdysonowaniu dochodu. Podatek stanowił już 9,7% wyniku z działalności bankowej.

Gdyby do tej wielkości dodać jeszcze ciężar podatku od instytucji finansowych, to ten udział nie wynosiłby 9,7%, ale ok. 16% dochodu sektora bankowego.

W ostateczności na zysk netto nie pozostawało już wiele środków. W ostatnim roku znaczenie zysku netto banków w rozdysonowaniu wynikiem wyniosło 14,5% i pomijając lata 2020–2021, było ono najniższe od wielu lat, zwłaszcza po nałożeniu na banki wysokich obciążeń z tytułu specjalnego podatku od instytucji finansowych oraz obciążeń składkami na BFG. Rosły także koszty banków z tytułu pokrycia kosztów działania nadzoru bankowego.

Współczynniki operacyjne rozdysponowania wyniku z działalności bankowej w latach 2018–2022 (w %)

Udział w wyniku z działalności bankowej	2018	2019	2020	2021	2022
Koszt działania banków (koszty ogólne + amortyzacja)	56,2	55,6	63,5	56,0	57,8
Odpisy na rezerwy netto (odpisy +rezerwy)	15,7	17,0	30,4	26,8	18,0
Zysk netto	20,1	19,6	-0,5	8,5	14,5
Podatek dochodowy	8,0	7,8	6,6	8,7	9,7

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Analizując strukturę kosztów działania banków, warto podkreślić zmiany, jakie zaszyły w 2022 r., bo były one znaczące.

Wśród kosztów działania banków większą dynamiką przestały cechować się w minionym roku wydatki eksploatacyjne, które bezwzględnie stały się największą pozycją. W poprzednich latach zarówno koszty pracownicze jak i koszty eksploatacyjne miały podobną wagę. W ostatnim roku ta sytuacja zmieniła się wyraźnie. Udział kosztów eksploatacyjnych wzrósł aż o 7 pkt proc. do blisko 50% kosztów działania liczonych łącznie z amortyzacją. Nigdy wcześniej ich udział nie był tak wysoki, co świadczyło głównie o skali obciążeń regulacyjnych sektora bankowego.

Struktura kosztów działania banków w latach 2018–2022 (w %)

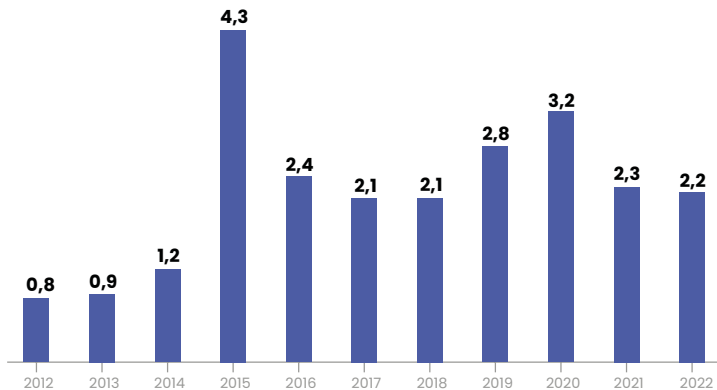
Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	2022
Wynagrodzenia + narzuty	46,7	45,2	44,4	45,7	41,1
Amortyzacja	8,0	11,3	11,7	11,6	9,1
Koszty eksploatacyjne	45,3	43,5	43,9	42,7	49,8
– w tym wpłaty na BFG	6,0	7,1	8,1	5,6	4,4

Źródło: Dane NBP, obliczenia własne.

Warto podkreślić, że w ostatnich dwóch latach wśród kosztów eksploatacyjnych zmniejszyło się znacznie opłat wnoszonych Bankowy Fundusz Gwarancyjny. W 2021 r. zostały one obniżone na skutek bardzo słabych wyników banków w 2020 r. W następnym roku zostały także pomniejszone po rozpoczęciu restrukturyzacji Getin Noble Banku. Jednak gdyby do kosztu opłat na BFG doliczyć koszt utworzenia systemu ochrony banków komercyjnych, to wówczas ten udział byłby na poziomie wyraźnie

wyższym – przekraczałyby wówczas 11% łącznych kosztów działania banków w minionym roku. Oczywiście można byłoby w tym miejscu postawić tezę, że koszt ogłoszenia upadłości tak dużego banku byłby jeszcze wyższy dla całego sektora bankowego, ale ocena tej sytuacji może być jednak bardziej zniuansowana. Ale warto przypomnieć, że w roku ogłoszenia upadłości SK Banku, nieporównywalnie mniejszego banku od Getin Noble Banku, udział wpłat na BFG w kosztach działania banków wyniósł aż 12,7%.

Wysokość opłat wnoszonych do BFG (mld PLN)

Źródło: Dane BFG, ZBP.

Od 2016 r. istnieje też jeszcze większy dodatkowy koszt działania banków, do tego nie przynoszący żadnych korzyści sektorowi bankowemu – podatek sektorowy od instytucji finansowych. Gdyby odnieść wielkość zapłaconego podatku sektorowego do łącznych kosztów banków, to okazałoby się, że stanowił w 2022 r. 10,8% kosztów działania banków i 21,6% kosztów eksploatacyjnych. Rok wcześniej ich udział był jeszcze wyższy i wynosił 11,7% kosztów działania banków i 27,4% kosztów eksploatacyjnych.

Sumując powyższe obciążenia, trzeba wskazać, że składki na BFG oraz podatek od niektórych instytucji finansowych stanowiły łącznie blisko 30,5% kosztów eksploatacyjnych (z kosztem utworzenia systemu ochrony banków komercyjnych byłoby to aż 44,6% tych kosztów). Rok wcześniej te dwie pozycje stanowiły 37,2% kosztów eksploatacyjnych, a w 2020 r. 42,4% tych kosztów. Ten wynik osiągnięto w sytuacji, gdy najmniejsze banki oraz banki realizujące program postępowania naprawczego były zwolnione z podatku sektorowego od instytucji finansowych, a trzeba mieć świadomość program taki zaczęły realizować także nowe banki.

Udział kosztów na personel w całości kosztów działania zmalał i to pomimo wzrostu wydatków pracowniczych o ponad 10% w skali roku. Było to efektem bardzo szybkiego wzrostu kosztów eksploatacyjnych. W efekcie udział kosztów pracowniczych w całości kosztów eksploatacyjnych banków zmniejszył się o 3,3 pkt proc. do poziomu 41,1%. Była to sytuacja podobna do odnotowanej rok wcześniej, gdy ich udział także zmniejszył się (o 0,8 pkt proc.).

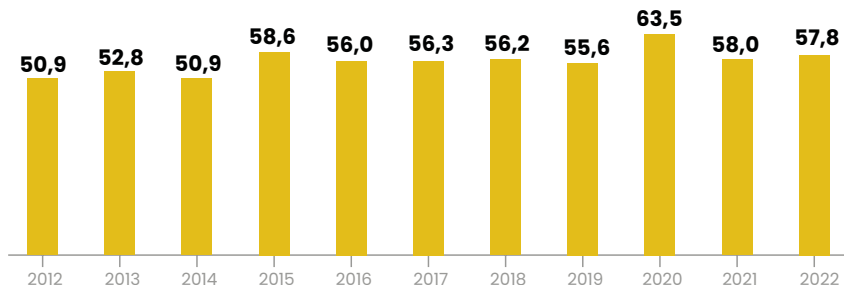
Znaczenie kosztu amortyzacji uległo olbrzymiemu zwiększeniu w całości kosztów w 2019 r., utrzymało się na podobnym poziomie w 2020 r. i 2021 r., ale w ostatnim

roku wyraźnie zmalało na skutek niskiej dynamiki, a wręcz obniżenia się nominalnej kwoty tych kosztów. Ten spadek znaczenia amortyzacji w dobie konieczności stałego unowocześniania usług bankowych i odpowiedniego wyposażenia banków w środki trwałe i w nowe technologie nie był dobrą wiadomością dla banków, ale także dla klientów.

Łączny wzrost kosztów działania banków wyniósł o 24,2%. Rok wcześniej wzrost ten wyniósł 2,2%. Różnica była więc kolosalna i nastąpiła w okresie, kiedy suma bilansowa sektora bankowego zwiększyła się o 6,6%.

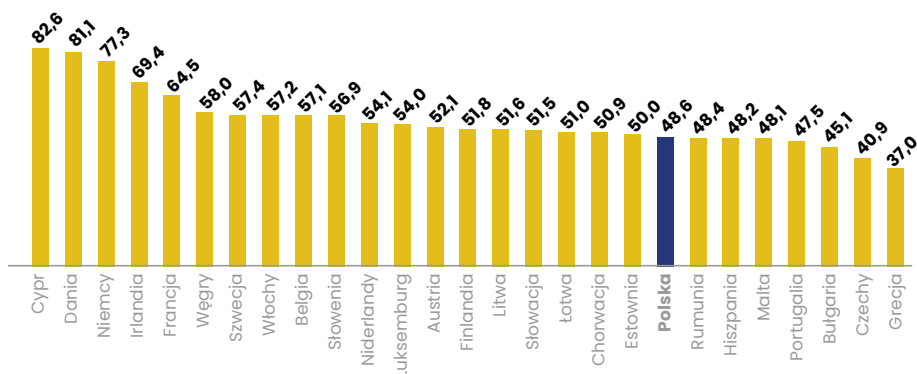
Wskaźnik C/I w 2022 r. wyniósł 53,3%, podczas gdy rok wcześniej ukształtował się na poziomie 58,8%. To pokazuje, że po 2020 r. następuje stopniowa poprawa tej relacji w trudnych warunkach regulacyjnych, ale też wskazuje, że wskaźnik ten był nadal słabszy niż uzyskany przykładowo w 2014 r. (ok. 51%) – jeszcze przed nałożeniem dodatkowych wysokich obciążeń. Sektorowi bankowemu udało się jednak osiągnąć wynik poniżej granicznej wielkości 60%.

Wskaźnik kosztów operacyjnych (%)

Źródło: Dane KNF.

WSKAŹNIK C/I w UE w III kw. 2022 r. (%)

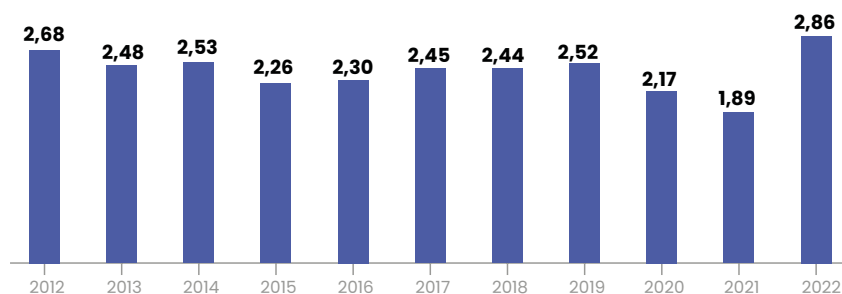

Źródło: Dane EBC.

Na koniec analizy efektywności polskiego sektora bankowego warto także dokonać analizy kształtowania się wybranych kluczowych współczynników operacyjnych banków.

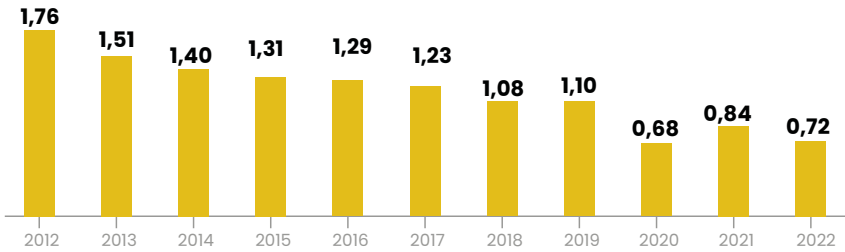
Wskazała ona na wyraźny wzrost poziomu marży odsetkowej zrealizowanej w 2022 r. przez sektor bankowy. Ukształtowała się ona na poziomie 2,9% i była aż o blisko 1 pkt proc. wyższa niż zrealizowana rok wcześniej. Była ona też najwyższa w ostatnich latach. Wyższe rynkowe stopy procentowe zwiększyły od razu poziom marży, nawet jeśli ta szansa nie mogła zostać wykorzystana w pełni na skutek wprowadzenia ustawowej możliwości skorzystania z wakacji kredytowych przez kredytobiorców złotych kredytów mieszkaniowych. Ten wzrost nastąpił nawet przy spadku akcji kredytowej i dużym udziale papierów wartościowych w aktywach banków. Na poprawę wyniku oddziaływała natomiast generalna poprawa jakości należności od podmiotów sektora niefinansowego w minionym roku.

Marża odsetkowa (%)

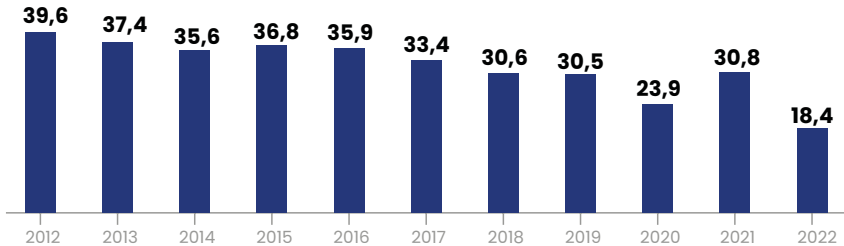

Źródło: Dane KNF.

W ostatnim roku odnotowano natomiast pogorszenie relacji dochodów pozaodsetkowych do aktywów sektora bankowego. Począwszy od 2001 r. w Polsce obserwowano stałą tendencję w kierunku obniżania się tego wskaźnika. Najgorszy wynik osiągnęła ona w 2020 r., gdy wyniosła 0,7%. Niestety, wynik ostatniego roku był tylko niewiele lepszy od tego najgorszego wyniku. Zdecydował o tym katastrofalny wynik z pozostałych dochodów – z operacji finansowych i operacji wymiany. Duża zmienność tych właśnie dochodów banków nie pozwala na przewidywanie zmian tego wskaźnika w przyszłości. Lepszą informacją był natomiast powrót do poprawy wyniku w obszarze dochodów z opłat i prowizji w ostatnim roku, choć ich dynamika nie była bardzo wysoka. Wyzwaniem dla banków pozostaje zatem kształtowanie w przyszłości dynamiki dochodów z opłat i prowizji jako szansy na poprawę relacji dochodów pozaodsetkowych do aktywów.

Wskaźnik dochodów pozaodsetkowych (w tym prowizji) do aktywów (%)

Źródło: Dane KNF.

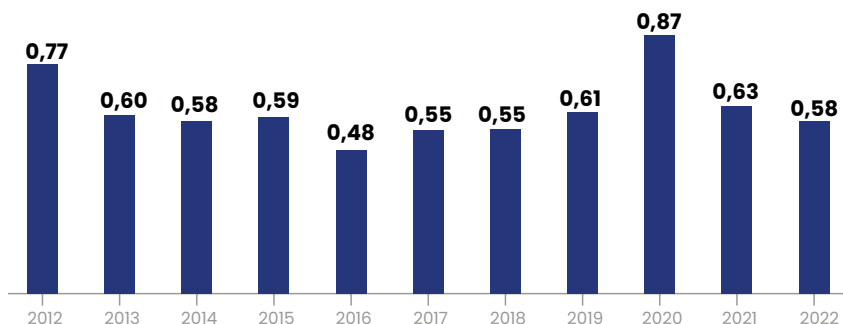
Udział dochodów pozaodsetkowych w wyniku działalności bankowej (%)

Źródło: Dane KNF.

W minionym roku zatrzymana została wieloletnia tendencja obniżania się relacji kosztów działania banków do średniego poziomu aktywów. Była ona w 2022 r. na poziomie 1,9%, znacznie wyższym niż rok wcześniej (o 0,3 pkt proc.), ale nadal niższym niż w latach wcześniejszych. W roku tak silnego wzrostu kosztów eksploatacyjnych ten wzrost wskaźnika nie mógł dziwić. Pytaniem pozostaje, czy to odstępstwo od tendencji będzie mieć charakter tylko jednorazowy, ale jest to bardziej pytanie do regulatorów niż do samych banków.

Zmniejszenie łącznego salda odpisów aktualizujących i rezerw w 2022 r. w stosunku do roku poprzedniego musiało wpłynąć na obniżenie wzrostu relacji tych odpisów do aktywów banków. W 2022 r. ukształtowała się ona na wysokim poziomie 0,6%, nieco niższym niż rok wcześniej. O ile poprawa jakości kredytów była faktem, o tyle nie wiadomo, ile rezerw utworzy finalnie sektor bankowy w koszty 2022 r. Stąd ciesząc się z wyniku ostatniego roku, warto pamiętać, że ta relacja może jeszcze ulec pogorszeniu.

Odpisy na rezerwy celowe do aktywów (%)

Źródło: Dane KNF.

Pogorszenie wskaźnika kosztów działania banków oraz poprawa wskaźnika odpisów na rezerwy netto spowodowały zmianę także wielkości relacji kosztów całkowitych do aktywów. Wskaźnik osiągnięty w 2022 r. był gorszy (2,45%) od bardzo dobrego wyniku uzyskanego w 2021 r. (2,3%). Rezultat ostatniego roku był podobny do uzyskiwanych przez banki w przed pandemią.

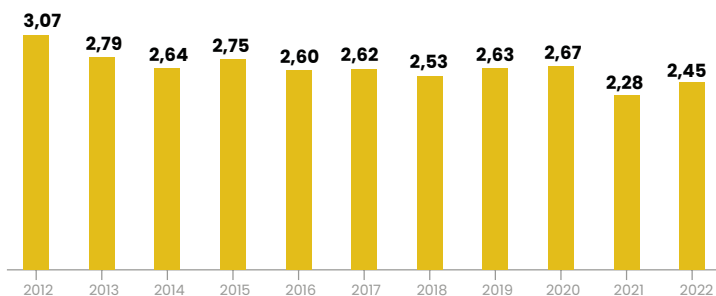
Wybrane współczynniki operacyjne banków na koniec lat 2017–2022 (w %)

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Dochody odsetkowe/aktywa (b:a)	2,4	2,4	2,5	2,17	1,89	2,86
Dochody pozaodsetkowe/aktywa (c:a)	1,2	1,1	1,1	0,68	0,84	0,72
Koszty działania banku/aktywa (d:a)	2,1	2,0	2,0	1,80	1,63	1,87
Odpisy na rezerwy netto/aktywa (e:a)	0,5	0,5	0,6	0,87	0,63	0,58
Koszty całkowite/aktywa (f:a)	2,6	2,5	2,6	2,67	2,32	2,45
Zwrot z aktywów (ROA) netto	0,8	0,7	0,71	-0,01	0,24	0,47
Zwrot z kapitału (ROE) netto	8,5	6,5	6,73	-0,15	2,85	6,19

Uwagi:

- średnie aktywa
- dochody odsetkowe = przychody odsetkowe
(w tym z operacji z papierami wartościowymi)
pomniejszone o koszty odsetkowe
- dochody pozaodsetkowe = przychody pozaodsetkowe
(m.in. prowizje, opłaty, różnice kursowe, wynik biur maklerskich)
pomniejszone o koszty pozaodsetkowe
- koszty działania banku = koszty wynagrodzeń, amortyzacja, pozostałe koszty ogólne
- odpisy na rezerwy netto = odpisy na rezerwy pomniejszone o przychody z rozwiązania
- koszty całkowite = koszty działania banku + odpisy na rezerwy netto + koszty nadzwyczajne

Źródło: Obliczenia własne.

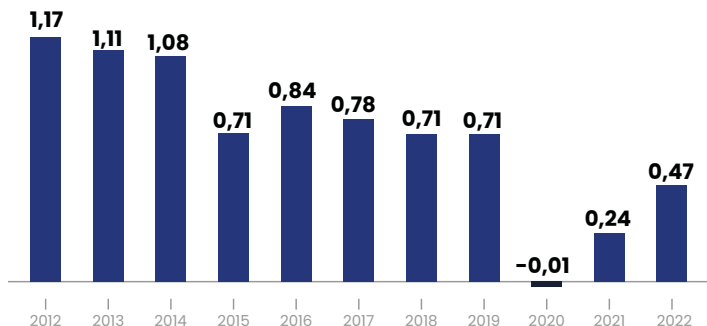
Koszty całkowite do aktywów (%)

Źródło: Dane KNF.

Zwiększenie wyniku finansowego netto sektora bankowego w 2022 r. przy stosunkowo wolnym tempie wzrostu aktywów banków, musiało spowodować poprawę wskaźników rentowności.

W 2022 r. wskaźnik ROA wyniósł on 0,47%. Był to wynik niemal dwukrotnie lepszy niż rok wcześniej, ale nadal był on bardzo słaby. Można przypomnieć, że jeszcze parę lat temu (w latach 2016–2017) wynosił on 0,8%. Analizując tylko sześć ostatnich lat, trzeba odnotować, że ROA ukształtował się w każdym z tych lat na niewysokim poziomie, znacznie poniżej poziomu 1%. Był to bardzo niski poziom szczególnie, gdy patrzy się przez pryzmat osiągnięć polskiego sektora bankowego od początku XXI w., a także na wyniki osiągnięte przez banki w niektórych innych krajach UE.

Wartość wskaźnika efektywności ROA (%)

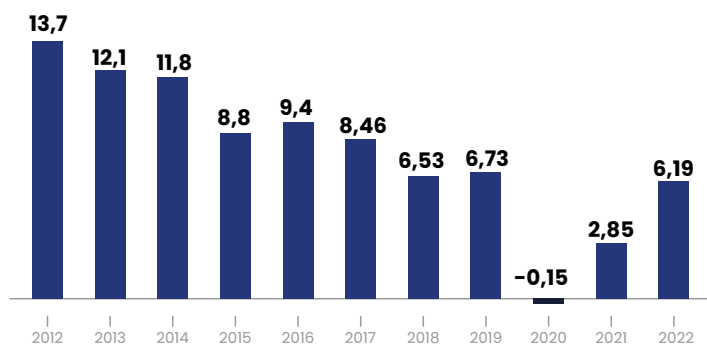

Źródło: Dane KNF.

Miniony rok przyniósł też pewną poprawę wskaźnika ROE w sektorze bankowym. Tę poprawę można jednak oceniać tylko z perspektywy bardzo słabych lat 2020–2021. Z dłuższej perspektywy czasowej oraz oczekiwań inwestorów zwrot z kapitału banków był z pewnością nadal wyraźnie niesatysfakcjonujący. Warto zauważyć, że lepszy wynik udało się też uzyskać na skutek obniżenia się kapitałów własnych banków pod koniec 2021 r. i w 2022 r. W rezultacie w porównaniu z poprzednimi latami wynik ostatniego roku (6,2%) był bardzo słaby i najgorszy z perspektywy wielu ostatnich lat (oczywiście z wyjątkiem lat 2020–2021). Ten wskaźnik z pewnością nie pokrywał kosztu pozyskania kapitału, stąd trudno wyobrazić sobie w tych warunkach zwiększenie kapitału z innego źródła niż zatrzymane zyski (pomijając specyficzny kapitał konieczny do pozyskania dla celów MREL).

Wartość wskaźnika efektywności ROE

(zysk netto/średnie fundusze podstawowe) (%)

Źródło: Dane KNF.

**BILANS I RACHUNEK
WYNIKÓW BANKÓW
SPÓŁDZIELCZYCH
W 2022 R.**

1. PODSTAWOWE ZMIANY W BILANSIE BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH

Na koniec 2022 r. funkcjonowało w Polsce 495 banków spółdzielczych, tj. aż o 14 mniej niż na koniec roku poprzedniego, z których 307 było członkami Systemu Ochrony Zrzeszenia BPS, a 178 przynależało do Spółdzielczego Systemu Ochrony SGB. Poza systemami ochrony instytucjonalnej funkcjonowało 10 podmiotów. Można stwierdzić zatem, że w ostatnim roku kontynuowany był proces intensywnych działań na rzecz połączenia banków. Już wcześniej był on prowadzony dość systematycznie, jednakże warto przypomnieć, że jego istotne przyspieszenie nastąpiło w 2021 r., kiedy łączna liczba lokalnych instytucji finansowych, które zakończyły swoją samodzielną działalność wyniosła 19.

Na ten proces trzeba oczywiście patrzeć przez pryzmat wydarzeń ostatnich lat, które ciężko było nazwać spokojnymi dla Polski, jej gospodarki, a także obywateli. Omawiając sytuację lokalnych banków, warto przypomnieć, że podmioty te całkiem nieźle poradziły sobie w okresie zamrożenia gospodarczego, tj. w okresie pandemii COVID-19, a osiągnięte przez nie wówczas wyniki i wskaźniki efektywności były lepsze niż ich komercyjnych konkurentów. Po chwilowej poprawie koniunktury w 2021 r., początek roku 2022 naznaczony był inwazją Rosji na Ukrainę i licznymi konsekwencjami tego konfliktu dla naszego kraju. Do najbardziej dotkliwych spośród nich należało zaliczyć problemy z dostawami i cenami surowców energetycznych. Ponadto jednym z istotniejszych problemów natury ekonomicznej w Polsce była i w dalszym ciągu pozostaje wysoka inflacja. W celu przeciwdziałania tej sytuacji Rada Polityki Pieniężnej od końca 2021 r. sukcesywnie podejmowała decyzje dotyczące podwyżek oficjalnych stóp procentowych.

Powyższe aspekty miały swoje przełożenie na wzrost kosztów życia, na prowadzenie biznesu, a także na działalność banków spółdzielczych.

Wyraźny wzrost stóp procentowych przyniósł w ubiegłym roku przynajmniej dwie poważne konsekwencje dla lokalnych instytucji finansowych. Z jednej strony odnotowano zdecydowanie wyższy wzrost zysku netto banków lokalnych, ale z drugiej jednak strony nastąpiło istotne wyhamowanie akcji kredytowej praktycznie dla wszystkich najważniejszych kategorii kredytobiorców, a wielu klientów banków spółdzielczych podjęło decyzję o wcześniejszej spłacie zaciągniętych zobowiązań. Nastąpił również znaczny wzrost kosztów działalności banków spółdzielczych, a niepewność co do przyszłości zmusiła te podmioty do istotnego zwiększenia zabezpieczeń na przyszłe, potencjalne ryzyko kredytowe.

Warto jednak już w tym miejscu zaznaczyć, że sektor bankowości spółdzielczej mógł w 2022 r. pochwalić się (już trzeci rok z rzędu) stanowczo wyższymi wskaźnikami ROE i ROA niż jego komercyjni konkurenci.

Jednak dotychczasowe problemy, prezentowane w Raporcie Banki w poprzednich latach, nie zniknęły i nadal stanowią istotne zagrożenie dla stabilności i możliwości rozwojowych lokalnych instytucji finansowych. Niestety nie sposób nie wspomnieć chociażby o zmniejszeniu udziału aktywów banków spółdzielczych w aktywach sektora bankowego ogółem (poniżej 7%).

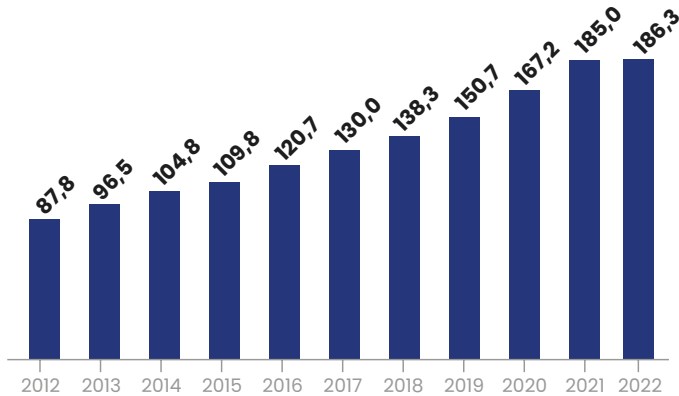
Podsumowując, od 2019 r. obserwowane zmiany w środowisku funkcjonowania banków mają zróżnicowany charakter, co oznacza, że sektor bankowy musi wykazywać się wysoką zdolnością adaptacyjną i elastycznością w prowadzeniu biznesu. Analizując 2022 r., już na wstępie oceniamy wysiłki banków spółdzielczych pozytywnie na tle całego sektora bankowego (mając na uwadze skalę i charakter działalności tych podmiotów), z zachowaniem równocześnie umiarkowanego optymizmu, niepozabawionego jednak pewnej obawy o przyszłość. Nadal wiele pozostaje jeszcze do zrobienia, aby lokalne instytucje finansowe mogły zachować swoją konkurencyjność w stosunku do podmiotów komercyjnych, budować nowoczesne systemy komunikacji z zachowaniem bankowości opartej o unikatowe relacje z klientem, stanowić wsparcie dla lokalnych społeczności w trudnych czasach oraz wspomagać rozwój zrównoważonej i zielonej gospodarki.

SUMA BILANSOWA

Suma bilansowa sektora banków spółdzielczych na koniec 2022 r. wyniosła 186 324 mln PLN i oznaczała to wzrost jej nominalnej wartości o 1 350 mln PLN, czyli zaledwie o 0,7% w przeciągu analizowanych dwunastu miesięcy. Dynamika ta była zdecydowanie niższa niż odnotowana w roku wcześniejszym (wzrost o 10,6%), co można generalnie próbować usprawiedliwiać pogorszeniem się koniunktury gospodarczej całego kraju, jednakże porównując tempo wzrostu bilansów sektora spółdzielczego i banków komercyjnych, to lokalne instytucje finansowe wypadły w ubiegłym roku pod tym względem zdecydowanie gorzej. Jeszcze w 2021 r. banki spółdzielcze mogły się pochwalić wyższą o 1,1 pkt proc. dynamiką sumy bilansowej niż ich komercyjni konkurenci. Rok 2022 natomiast stanowił zdecydowane odwrócenie sytuacji, gdyż w całym sektorze bankowym odnotowano wzrost aktywów netto o 9,5%. Z pewnym załem można stwierdzić, że nastąpił powrót do trendu z poprzednich lat, gdzie sektor spółdzielczy rósł zdecydowanie wolniej niż bankowość komercyjna, a ubiegłoroczny zryw miał jednorazowy charakter.

Jednakże analizując zmiany zachodzące w bilansach sektora bankowego w 2022 r., zauważalnym jest, że trendy w dynamice poszczególnych pozycji bilansu oraz zasadnicze przyczyny wzrostu sumy bilansowej lokalnych instytucji finansowych i banków komercyjnych były w dużym stopniu podobne.

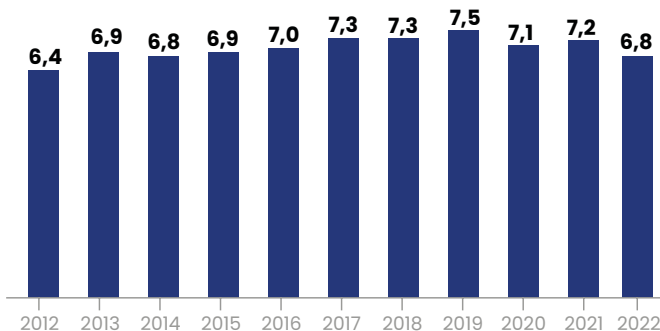
Aktywa banków spółdzielczych) (mln PLN)

Źródło: Dane KNF.

Wolniejsze tempo wzrostu aktywów banków spółdzielczych w ostatnim roku w stosunku do podmiotów komercyjnych miało istotny wpływ na zmianę ich udziału w sumie bilansowej całego sektora bankowego. Na koniec 2022 r. aktywa lokalnych instytucji finansowych stanowiły ok. 6,8% aktywów sektora bankowego w Polsce. Zatem udział bankowości spółdzielczej pod tym względem zmniejszył się o 0,4 pkt proc., co po ubiegłorocznym wzroście o 0,1 pkt proc. należy ocenić negatywnie. Warto przypomnieć, że w przeciwieństwie do ostatnich lat ten udział plasował się powyżej 7%.

Udział banków spółdzielczych w aktywach sektora bankowego (%)

Źródło: Dane KNF.

Analizując wyniki sektora banków spółdzielczych, należy również podkreślić, że od dłuższego czasu nie porównujemy już tych danych z rezultatami uzyskiwanymi przez sektor spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. O ile wcześniej SKOK-i starały się dynamicznie gonić pozycję rynkową bankowości spółdzielczej, o tyle w ostatnich latach poważne trudności wielu kas spowodowały, że takie porównanie stało się bezużyteczne.

AKTYWA

Dominującą pozycję w strukturze aktywów banków spółdzielczych zawsze stanowiły należności netto od sektora niefinansowego. Na koniec 2022 r. wyniosły one 64 394 mln PLN, czyli 34,6% wartości aktywów ogółem. W porównaniu ze stanem z końca 2021 r. wartość netto należności od sektora niefinansowego zmniejszyła się o 4,9% i był to istotny spadek po wzroście odnotowanym w roku wcześniejszym (o 6,5%). Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że było to pierwsze zmniejszenie wartości tej pozycji zaobserwowane w ostatnich latach.

Mniejsza dynamika należności od sektora niefinansowego niż aktywów ogółem spowodowała dalsze obniżenie ich znaczenia w całości aktywów banków spółdzielczych – o 2 pkt proc. (z 36,6% do 34,6%). Jednakże tym razem zmniejszenie to nie było aż tak znaczne, jak to miało miejsce w 2020 r. (o 4,7 pkt proc.). Przypomnijmy, że w 2015 r. udział tych należności przekraczał jeszcze wyraźnie 50% aktywów, a więc skala stopniowego obniżania się znaczenia tej pozycji na przestrzeni lat była istotna.

Obserwowana od dłuższego czasu dynamika należności od sektora niefinansowego pokazała ograniczenia rozwoju akcji kredytowej banków spółdzielczych. Warto zwrócić uwagę, że pomimo jej zmniejszenia w całym sektorze bankowym w 2022 r., to jednak w bankach komercyjnych był on mniejszy (o 1,7%) niż w lokalnych instytucjach finansowych.

Widocznym jest, że banki spółdzielcze w 2022 r. odnotowały wyhamowanie akcji kredytowej praktycznie w przypadku każdej grupy klientów w ramach portfela należności netto od sektora niefinansowego, a największy spadek nastąpił w przypadku kredytów udzielonych gospodarstwom domowym (o 6,4%).

Tradycyjnie spójrzmy teraz na należności od sektora finansowego, choć pozycja ta dwa lata temu straciła na znaczeniu i spadła na trzecie miejsce pod względem udziału w bilansie sektora banków spółdzielczych. Pomimo powyższego, w ubiegłym roku mogła się ona pochwalić największą dynamiką. Należności te stanowiły na koniec 2022 r. 25,2% aktywów ogółem, a ich wartość nominalna wyniosła 46 926 mln PLN. Należy odnotować, że ta pozycja po incydentalnym obniżeniu swojej wartości w 2021 r. (o 5,9%), ponownie powróciła do rosnącego trendu z lat wcześniejszych, co trudno jest ocenić pozytywnie.

Pamiętajmy, że większość z tych należności były to środki utrzymywane w bankach zrzeszających. Część z nich wynikała ze względów ostrożnościowych, czy potrzeby utrzymywania obowiązkowych depozytów. Jednakże sporą kwotę stanowiły środki, które nie zostały zagospodarowane przez banki spółdzielcze na rozwój akcji kredytowej.

Wzrost wartości nominalnej należności od sektora finansowego w aktywach netto banków spółdzielczych w ostatnim roku miał swoje przełożenie na zwiększenie udziału tej pozycji w sumie bilansowej lokalnych instytucji finansowych o 1,4 pkt proc. w porównaniu z 2021 r. – do poziomu 25,2%.

Aktywa banków spółdzielczych – struktura i dynamika w 2022 r.

Wyszczególnienie mln PLN		2020	Struktura	2021	Struktura	2022	Struktura	Dynamika 2021=100%
		mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	
1.	Należności od sektora finansowego	46 867	28,0	44 088	23,8	46 926	25,2	106,4
2.	Należności od sektora niefinansowego	63 521	38,0	67 680	36,6	64 394	34,6	95,1
2.1	– kredyty dla podmiotów gospodarczych	16 589	9,9	17 273	9,3	17 198	9,2	99,6
2.2	– kredyty dla gospodarstw domowych	46 197	27,6	49 652	26,8	46 450	24,9	93,6
2.3	– kredyty dla instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gosp. domowych	735	0,4	755	0,4	746	0,4	98,8
3.	Należności od sektora budżetowego	11 205	6,7	11 311	6,1	11 808	6,3	104,4
4.	Papiery wartościowe	39 323	23,5	55 317	29,9	56 255	30,2	101,7
5.	Aktywa trwałe	2 345	1,4	2 359	1,3	2 357	1,3	99,9
6.	Pozostałe aktywa	3 910	2,3	4 218	2,3	4 584	2,5	108,7
7.	S u m a a k t y w ó w	167 172	100	184 974	100	186 324	100	100,7

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Finalnie należy stwierdzić, że udział należności od sektora finansowego na koniec 2022 r. pozostawał na bardzo wysokim poziomie i wyraźnie (ponad dwukrotnie) przekraczał poziom ich znaczenia w całym sektorze bankowym (10,4%). Dynamika tej pozycji w lokalnych instytucjach finansowych była jednakże w tym roku zdecydowanie niższa niż w całym sektorze bankowym, który odnotował wzrost tych aktywów aż o 37,9% (w całym sektorze bankowym środki te były kierowane jednak głównie do pozabankowych instytucji finansowych).

Analizując strukturę aktywów sektora spółdzielczego, należy zwrócić uwagę, że portfel papierów wartościowych drugi rok z rzędu był większy niż należności banków od sektora finansowego.

Kolejny rok z rzędu również dynamika aktywów banków spółdzielczych z tytułu papierów wartościowych była jedną z najwyższych wśród wszystkich pozycji sumy bilansowej

i wyniosła 1,7%. Jednakże była ona też zdecydowanie niższa niż w latach wcześniejszych (w 2018 r. wyniosła – 19,6%, w 2019 r. – 12,1%, w 2020 r. – 60,4%, w 2021 r. – 40,7%).

Generalnie większą dywersyfikację aktywów należałoby ocenić jako zjawisko pozytywne, chociaż w tym przypadku nadmierna ekspozycja na ryzyko nie jest wskazana, z czego wydaje się, że lokalne instytucje finansowe zdały sobie sprawę ograniczając tę pozycję. Już w ubiegłym roku wskazywaliśmy, że na ryzyko związane ze zmianami poziomu stóp procentowych, które w konsekwencji mogą doprowadzić do przeceny tego portfela i ryzyka utraty kapitałów z tego tytułu przez banki.

Należy tu podkreślić, że duży portfel papierów wartościowych dowodzi istniejącego potencjału banków spółdzielczych, który nie został wykorzystany na rozwój akcji kredytowej, a więc działalności, która powinna cechować się wyższą dochodowością.

Jak wspomniano powyżej, ta pozycja aktywów ponownie zajęła drugie miejsce w bilansie pod względem swojej wartości nominalnej. Na koniec 2022 r. stanowiły one już 30,2% całości aktywów, podczas gdy w ubiegłym roku było to 29,9%, a dwa lata wcześniej 23,5%. Ostatecznie na koniec 2022 r. wartość netto portfela papierów wartościowych banków spółdzielczych wyniosła 56 255 mln PLN (dla porównania w 2020 r. było to jeszcze tylko 39 323 mln PLN). Można dodać, że w skali całego sektora bankowego portfel ten zwiększył się w szybszym tempie niż w bankowości spółdzielczej (o 8,8%) i w przeciwieństwie do roku wcześniejszego było to zdecydowanie większe tempo niż uzyskane przez lokalne instytucje finansowe.

Czwarte miejsce, pod względem wielkości i udziału w aktywach ogółem banków spółdzielczych utrzymały w minionym roku tradycyjnie należności od sektora budżetowego (6,3%). Należy zwrócić uwagę, że pozycja ta charakteryzowała się w 2022 r. drugą co do wielkości dynamiką wzrostu w ramach bilansu – na poziomie 4,4%, zdecydowanie większą niż w roku wcześniejszym (0,9%). Pogorszenie kondycji finansowej większości jednostek samorządu terytorialnego zaowocowało wzrostem portfela kredytowego dla tych klientów.

Można w tym miejscu przypomnieć, że lokalne instytucje finansowe tradycyjnie prowadziły obsługę rachunków wielu jednostek samorządu terytorialnego. Dynamika należności od sektora budżetowego, niezależnie od zmian zachodzących w tempie ich wzrostu, jest trwałą tendencją w bankowości spółdzielczej i świadczy o generalnie dobrej współpracy tej części sektora bankowego z instytucjami samorządowymi, u których większe zapotrzebowanie na finansowanie mogło wystąpić w związku m.in. z mniejszymi wpływami, a także wzrostem opłat za gaz czy energię elektryczną, czy brakiem dostępu do funduszy unijnych.

Warto zwrócić uwagę, że rok 2022 był dość wyjątkowy, gdyż charakteryzował się znacznie wyższym wzrostem należności od sektora budżetowego w bankach komercyjnych (13,7%) niż w lokalnych instytucjach finansowych. Na przestrzeni lat, taka sytuacja miała miejsce jeszcze tylko w 2020 r. W efekcie, w ostatnim roku udział należności lokalnych instytucji finansowych w należnościach netto od sektora budżetowego, w ramach całego sektora bankowego zmniejszył się o 0,9 pkt proc. do poziomu 11,1%.

Kolejne miejsce pod względem wielkości w aktywach banków spółdzielczych zajęły aktywa trwałe. Właściwie od 2009 r. obserwowano tendencję stopniowego obniżania się tempa wzrostu wartości tej pozycji, z wyjątkiem lat 2019–2021, kiedy widoczny był ponownie jej stopniowy, nieduży wzrost. Rok 2022 stanowił powrót do wcześniejszego trendu. Wartość tej pozycji w skali dwunastu miesięcy obniżyła się o 0,1%. Niższe zyski uzyskane w poprzednich latach nie pozwoliły na zwiększenie wartości środków trwałych w bankach spółdzielczych.

Znaczenie aktywów trwałych w całości aktywów w bankach spółdzielczych pozostało jednak na nieporównywalnie wyższym poziomie (1,3%) niż w całym sektorze bankowym (ok. 0,5 pkt proc.). Generalnie większa rola tej pozycji w lokalnych instytucjach finansowych wynikała z mniejszego znaczenia inwestycji w obcych środkach trwałych w tej części sektora bankowego oraz większego rozproszenia działalności w zdecydowanie większej liczbie banków.

Dla poprawy efektywności ponoszonych nakładów inwestycyjnych byłoby dobrze, gdyby część z nich była realizowana także w wyniku osiągania porozumień między zrzeszeniami banków spółdzielczych, m.in. w zakresie tworzenia wspólnych produktów (choć w dużym stopniu przeszkodę stanowi tu podejście UOKiK wobec wspólnej oferty banków spółdzielczych), rozwoju centrum usług wspólnych, czy ujednoczenia systemów informatycznych w zrzeszeniach. Umożliwiłoby to poprawę efektywności ponoszonych inwestycji i zmniejszenie skali pożądanych nakładów.

1. NALEŻNOŚCI OD SEKTORA NIEFINANSOWEGO

Jak zostało wskazane powyżej, zdecydowanie największą pozycję w aktywach banków spółdzielczych stanowiły należności od podmiotów niefinansowych. Z tego względu przy analizie aktywów lokalnych instytucji finansowych tej kategorii należności trzeba poświęcić najwięcej uwagi, tym bardziej, że cechuje się ona relatywnie najwyższym ryzykiem.

W ujęciu brutto na koniec 2022 r. należności od sektora niefinansowego wyniosły 67 989 mln PLN. Rok wcześniej kwota ta była wyższa i opiewała na sumę 70 651 mln PLN. Zatem w skali dwunastu miesięcy należności brutto zmalały o 3,8%. Był to największy spadek wartości tej pozycji w przeciągu ostatnich lat. Pogorszenie się sytuacji gospodarczej kraju, w tym osłabienie tempa wzrostu gospodarczego, rosnąca inflacja, wzrost cen surowców energetycznych i istotne podnoszenie poziomu stóp procentowych przez Radę Polityki Pieniężnej zdecydowanie nie sprzyjały popytowi na finansowanie bankowe. Pamiętajmy, że przy ograniczonych możliwościach rozwoju bazy klientowskiej, a co za tym idzie akcji kredytowej, banki spółdzielcze mają w tym zakresie zdecydowanie trudniejszą sytuację niż banki komercyjne.

Na koniec 2022 r. udział należności brutto banków spółdzielczych od sektora niefinansowego w należnościach od tej grupy podmiotów w całym sektorze bankowym wyniósł 5,8%. Rok wcześniej ten wskaźnik kształtował się na zbliżonym, choć nieco wyższym poziomie 5,9%. Stanowiło to powrót do obserwowanej w ostatnich kilku latach tendencji spadkowej (wyjątek stanowił tylko 2021 r.). Warto przypomnieć bowiem,

że wcześniej, jeszcze w 2017 r. udział należności lokalnych instytucji finansowych od podmiotów niefinansowych wynosił 6,2% należności tej grupy klientów w całym sektorze. To pokazuje skalę wyzwań w sektorze banków spółdzielczych i potrzebę dążenia do poprawy konkurencyjności mniejszych banków lokalnych. Powyższe zmniejszanie się udziału banków spółdzielczych w kredytach ogółem należy dostrzegać z troską, bo rolą banków spółdzielczych jest m.in. świadczenie usług finansowych dla lokalnych społeczności. Rosnące znaczenie internetu oraz możliwości świadczenia usług na odległość powodują, że bankom spółdzielczym trudniej przychodzi walczyć o utrzymanie swojego udziału na rynku kredytowym.

1.1. NALEŻNOŚCI OD GOSPODARSTW DOMOWYCH

Wśród należności banków spółdzielczych od sektora niefinansowego zdecydowaną przewagę miały zawsze należności od gospodarstw domowych. Ta dominacja wynikała także z faktu, że dla celów sprawozdawczych NBP w tej kategorii mieszczą się nie tylko należności od osób prywatnych, ale także od rolników indywidualnych oraz od przedsiębiorców indywidualnych, rozumianych jako firmy zatrudniające nie więcej niż 9 osób. Dlatego od tej części portfela rozpoczyna się bardziej szczegółowa analiza należności banków od sektora niefinansowego.

Kredyty dla tak szeroko rozumianej kategorii gospodarstw domowych na koniec 2022 r. stanowiły 24,9% aktywów sektora lokalnych instytucji finansowych i 72,1% wszystkich należności netto od sektora niefinansowego. Już od dłuższego czasu obserwowany był niepokojący trend zmniejszania udziału tej pozycji w aktywach ogółem bankowości spółdzielczej. Ubiegły rok nie stanowił niestety w tym zakresie wyjątku.

Dane za 2022 r. pokazały zarazem, że drugi rok z rzędu kontynuowany był pozytywny trend dotyczący lepszej dynamiki należności brutto od gospodarstw domowych w bankach spółdzielczych (-5,5%) niż w całym sektorze bankowym (-6,8%). Pomijając różnice w samej dynamice, to kierunek zmian należności w obu częściach sektora bankowego był dość podobny w ostatnich dwóch latach. Relatywnie lepszy wynik w bankowości spółdzielczej w 2022 r. wynikał z faktu, że w tym roku mocno wyhamowała sprzedaż kredytów mieszkaniowych, która zawsze była większa w bankowości komercyjnej.

W ramach portfela należności od gospodarstw domowych odnotowano spadek dynamiki praktycznie w każdej kategorii kredytów, z czego najmniejszą w ramach należności z tytułu kredytów mieszkaniowych. Dynamika kredytów mieszkaniowych, choć ujemna, utrzymywała się też na wyższym poziomie niż w bankach komercyjnych. Było to częściowo wynikiem efektu niższej bazy, ale także obserwowanego od pewnego czasu większego zaangażowania lokalnych instytucji finansowych w ten rynek. Podobnie, jak w przypadku banków komercyjnych, największy spadek dynamiki sektor spółdzielczy odnotował natomiast w przypadku kategorii należności z tytułu pozostałych kredytów dla gospodarstw domowych.

W ujęciu brutto należności od gospodarstw domowych zmniejszyły się w minionym roku aż o 5,5%. Jest to istotna zmiana w porównaniu do 2021 r., kiedy wartość tego portfela zwiększyła się o 7,3%.

Jak zostało wspomniane powyżej, najlepszą sytuację w 2022 r., rozumianą jako najmniejszy spadek wartości portfela, spośród wszystkich kredytów dla gospodarstw domowych zaobserwowano w kredytach mieszkaniowych. Zmniejszenie wartości w skali roku wyniosło zaledwie 0,3%. W latach wcześniejszych ten rodzaj należności był najbardziej dynamicznie rozwijającą się pozycją i przykładowo w 2021 r. jego wartość wzrosła o 19,1%. Zatem po okresie bardzo intensywnego rozwoju akcji kredytowej w obszarze kredytu mieszkaniowego, nastąpiło jej istotne wyhamowanie w ramach lokalnych instytucji finansowych, ale była to zmiana nieporównywalnie łagodniejsza niż w bankowości komercyjnej (zmniejszenie portfela o blisko 8%).

Udział banków spółdzielczych w portfelu kredytów mieszkaniowych całego sektora bankowego pozostawał w dalszym ciągu bardzo mały. Jednakże ze względu na większy spadek jego wartości w bankach komercyjnych, udział lokalnych instytucji finansowych w tego rodzaju należnościach w ramach całego sektora wzrósł o 0,2 pkt proc., tj. do poziomu 3,6%.

Należy podkreślić, iż postępujące zwiększenie dywersyfikacji portfela kredytowego banków spółdzielczych w wyniku szybszego wzrostu należności z tytułu kredytów mieszkaniowych było samo w sobie zjawiskiem pozytywnym. Wcześniejsze lata w bankach komercyjnych pokazały też, że szkodowość tego portfela pozostała niska, więc jeśli banki spółdzielcze utrzymują wysoką staranność przy ich udzielaniu, to mają perspektywę na rozbudowę całkiem ważnego, dochodowego portfela należności. Niestety na ten moment proces ten został wyhamowany. W związku ze wzrostem stóp procentowych i niepewnością gospodarczą co do przyszłości, zainteresowanie tego rodzaju finansowaniem bankowym wielu osób fizycznych istotnie zmalało. Te warunki prowadziły także do pogorszenia się zdolności kredytowej wielu potencjalnych kredytobiorców. Ponadto w związku ze wzrostem wysokości rat kredytowych, wielu klientów banków podjęło decyzje o wcześniejszej spłacie zaciągniętych zobowiązań mieszkaniowych.

W całości należności od gospodarstw domowych udział należności z tytułu kredytów mieszkaniowych zwiększył się w 2022 r. o 1,8 pkt proc. do 35,4%. Ten udział był oczywiście zdecydowanie niższy niż w całym sektorze bankowym (62,8%), ale wzrost jego znaczenia był zauważalny.

Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że na uzyskany wzrost tych należności już od 2023 r. będzie miała wpływ nowelizacja Rekomendacji S, która m.in. wprowadza konieczność posiadania przez banki w ofercie kredytów zabezpieczonych hipotecznie na nieruchomościach mieszkalnych, kredytów oprocentowanych stałą stopą procentową lub okresowo stałą stopą procentową. KNF oczekiwało, że nowe wymogi powinny zostać uwzględniane przez lokalne instytucje finansowe nie później niż do 31.12.2022 r. (podczas gdy pozostałe podmioty sektora bankowego musiały się do nich zastosować już w połowie 2021 r.). Stanowi to duże wyzwanie dla banków spółdzielczych, które nie korzystają z zabezpieczeń otwartej pozycji ryzyka stopy procentowej przy pomocy instrumentów pochodnych, a muszą bardziej polegać w tym obszarze na współpracy z bankiem zrzeczającym i to oznacza, że wzrost portfela kredytów mieszkaniowych może być bardziej utrudniony i zarazem może być obciążony wyższym ryzykiem, niekoniecznie tylko kredytowym.

Wprowadzenie wcześniejszych zapisów w Rekomendacji S, dotyczących właściwie braku możliwości udzielania kredytów walutowych, czy konieczności posiadania odpowiedniego wkładu własnego przez kredytobiorcę, spowodowały, że oferta banków spółdzielczych mogła stać się bardziej konkurencyjna w stosunku do banków komercyjnych. Tym samym banki spółdzielcze nie musiały już ponosić tak dużego ryzyka kredytowego, żeby być silniej obecnymi na tym rynku. Z drugiej jednak strony szeroka nadal oferta banków komercyjnych w zakresie kredytów mieszkaniowych powodowała dużą konkurencję między bankami i tu tkwiło ryzyko dla banków spółdzielczych – mogli trafiać do nich też klienci negatywnie ocenieni przez banki komercyjne.

Należności brutto banków spółdzielczych od gospodarstw domowych – struktura i dynamika w 2022 r.

Wyszczególnienie	2020	Struktura	2021	Struktura	2022	Struktura	Dynamika 2021=100%
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	
Należności z tytułu kredytów mieszkaniowych	14 414	30,3	17 161	33,6	17 114	35,4	99,7
Należności z tytułu kredytów konsumpcyjnych	6 062	12,7	6 407	12,5	6 068	12,6	94,7
Należności z tytułu pozostałych kredytów	27 135	57,0	27 541	53,9	25 120	52,0	91,2
Należności łącznie	47 611	100,0	51 110	100	48 302	100	94,5

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Wśród kredytów dla gospodarstw domowych najmniejsze znaczenie w bankach spółdzielczych mają kredyty konsumpcyjne. W 2022 r. uzyskały one ponownie – podobnie jak w latach wcześniejszych – niższą dynamikę niż kredyty mieszkaniowe. Po wyższej dynamice z 2021 r., kiedy odnotowano wzrost tej pozycji o 5,7%, w kolejnym roku nastąpiło odwrócenie trendu i wartość tego portfela zmalała o 5,3%. Zmianę tę należy oczywiście ocenić negatywnie. Powyższą sytuację w dużym stopniu można uzasadnić ponownie pogorszeniem koniunktury gospodarczej w 2022 r.

Dynamika tej pozycji w ubiegłym roku była ponownie niższa w lokalnych instytucjach finansowych niż w całym sektorze bankowym (spadek wartości o 2,3%). Wyjątek na przestrzeni ostatnich lat stanowił wyłącznie rok 2021. W 2022 r. udział bankowości spółdzielczej w należnościach brutto sektora bankowego z tytułu kredytów konsumpcyjnych nieznacznie zmalał w porównaniu do roku wcześniejszego (o 0,1 pkt proc. do poziomu 3,3%).

W strukturze należności brutto banków spółdzielczych z tytułu kredytów konsumpcyjnych w 2022 r. nie wystąpiły duże zmiany. Dominującą pozycję w tej kategorii nadal zajmowały kredyty ratalne, które w ubiegłym roku odnotowały obniżenie znaczenia

o 0,7 pkt proc., do poziomu 66,7% wszystkich kredytów konsumpcyjnych banków lokalnych. Oznacza to powrót do sytuacji sprzed 2019 r., kiedy zainteresowanie tego rodzaju finansowaniem miało charakter malejący.

Struktura należności pokazuje również zupełny brak znaczenia w bankowości spółdzielczej zadłużenia klientów z tytułu kart kredytowych oraz kredytów samochodowych. Jednakże pewnym zaskoczeniem okazał się istotny spadek popytu na kredyty samochodowe. Po dodatniej dynamice zaobserwowanej w 2021 r. (wzrost o 12,8%), w 2022 r. banki odnotowały istotny spadek wartości nominalnej tego typu należności, bo aż o 11,7%. Wpływ na powyższą sytuację miał zapewne istotny wzrost cen samochodów, także na rynku wtórnym oraz ograniczenia w dostępności aut, z jakimi zaczęła się borykać branża motoryzacyjna.

W przypadku kart kredytowych należności banków również zmniejszyły się w ostatnim roku, choć nie tak znacznie, jak w przypadku pozostałych rodzajów kredytów konsumpcyjnych. Na przestrzeni ostatnich trzech lat pozycja ta nie cechowała się istotną zmiennością.

Należności brutto banków spółdzielczych od gospodarstw domowych z tytułu kredytów konsumpcyjnych – struktura i dynamika w 2022 r.

Wyszczególnienie	2020	Struktura	2021	Struktura	2022	Struktura	Dynamika 2021=100%
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	
Należności z tytułu kredytów w karcie kredytowej	26	0,4	26	0,4	26	0,4	99,2
Należności z tytułu kredytów samochodowych	30	0,5	34	0,5	30	0,5	88,3
Należności z tytułu kredytów ratalnych	4 058	66,9	4 316	67,4	4 048	66,7	93,8
Należności z tytułu pozostałych kredytów	1 947	32,1	2 032	31,7	1 964	32,4	96,7
Należności z tytułu kredytów konsumpcyjnych łącznie	6 062	100,0	6 407	100	6 068	100	94,7

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Również ujemną dynamiką cechowały się w ostatnim roku w bankach spółdzielczych kredyty dla małych podmiotów gospodarczych, zaliczanych zgodnie ze statystyką NBP do gospodarstw domowych. Ich wartość zmalała w 2022 r. o 8,8% i było to odwrócenie dotychczasowego trendu wzrostu akcji kredytowej w ramach tego portfela (wyjątek stanowił tylko 2020 r.). Warto też zaznaczyć, że w bankach komercyjnych dynamika tych należności była trzeci rok z rzędu niższa (spadek wartości o 10,3%) niż w bankowości spółdzielczej.

Kredyty dla małych podmiotów gospodarczych stanowiły na koniec ubiegłego roku 52% wszystkich należności banków spółdzielczych od gospodarstw domowych. Zatem

tylko 48% zajmowały kredyty mieszkaniowe i konsumpcyjne. Ta struktura się stopniowo zmieniała, gdyż rok wcześniej te proporcje wynosiły odpowiednio 53,9% i 46,1%, a jeszcze w 2018 r. kształtowały się one na poziomie 60,8% i 39,2%. Jednak dane te pokazują, że nadal istnieje jeszcze duży potencjał dla rozwoju bankowości spółdzielczej w zakresie zwiększania portfela kredytów dla osób prywatnych, który powinien zostać wykorzystany w niedalekiej przyszłości.

Należy też zauważyć, że wartość kredytów dla małych przedsiębiorstw, przedsiębiorców indywidualnych oraz rolników indywidualnych tradycyjnie była wyższa niż wartość całego portfela należności banków spółdzielczych od większych podmiotów gospodarczych. To właśnie te podmioty są podstawowym rodzajem klienta usług bankowych lokalnych instytucji finansowych.

Niestety w ramach tego portfela kredytów również odnotowano obniżenie wartości we wszystkich głównych rodzajach należności banków. Spośród nich najmniejszy spadek zaobserwowano w przypadku kredytów na nieruchomości, który dotychczas cieszył się największymi wzrostami na przestrzeni ostatnich lat. Negatywna dynamika tej pozycji na poziomie 8,6% mogła wynikać w dużym stopniu z zupełnie innej sytuacji na rynku budowlanym, zwłaszcza na rynku budownictwa mieszkaniowego.

Portfele kredytów operacyjnych i inwestycyjnych dla tej grupy klientów również nie ustrzegły się spadków wolumenów. Wyniosły one odpowiednio -8,8% i -9,2%.

Wspomniana struktura klientów banków spółdzielczych wpływała silnie na przedstawioną wyżej dynamikę poszczególnych rodzajów należności od małych firm. Najmniejsze podmioty gospodarcze częściej cechują się gorszymi wynikami finansowymi i w mniejszym stopniu interesuje je dokonywanie dużych inwestycji, zwłaszcza w trudniejszym okresie gospodarczym. Są to z reguły firmy rodzinne, które mają naturalne możliwości rozwoju, powyżej którego nie podejmują często wysiłków na rzecz dalszego powiększania się. W przypadku sektora agro, duże, wielohektarowe gospodarstwa rolne, według danych Biura Informacji Kredytowej SA częściej ubiegają się o finansowanie z banków komercyjnych.

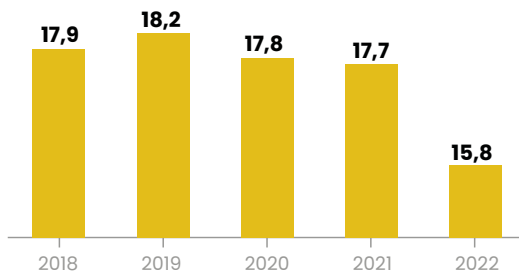
Spójrzmy jeszcze przez chwilę na portfel należności banków spółdzielczych od rolników indywidualnych. Analiza tej pozycji jest tym bardziej istotna, że dla wielu lokalnych instytucji finansowych jest to główna grupa klientów. Nominalna wartość finansowania udzielona rolnikom indywidualnym w 2022 r. wyniosła 15 830 mln PLN, czyli 32,8% wartości wszystkich należności banków spółdzielczych od gospodarstw domowych.

Należności brutto banków spółdzielczych z tytułu pozostałych kredytów od gospodarstw domowych – struktura i dynamika w 2022 r.

Wyszczególnienie	2020	Struktura	2021	Struktura	2022	Struktura	Dynamika
	mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	%	2021=100%
Należności z tytułu kredytów operacyjnych	8 011	29,5	7 994	29,0	7 291	29,0	91,2
Należności z tytułu kredytów inwestycyjnych	8 871	32,7	9 022	32,8	8 195	32,6	90,8
Należności z tytułu kredytów na nieruchomości	8 648	31,9	8 942	32,5	8 177	32,6	91,4
Należności z tytułu pozostałych kredytów	1 605	5,9	1 583	5,7	1 457	5,8	92,0
Należności z tytułu pozostałych kredytów dla gospodarstw domowych łącznie	27 135	100,0	27 541	100	25 120	100	91,2

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Należności brutto od rolników indywidualnych w bankach spółdzielczych (mld PLN)

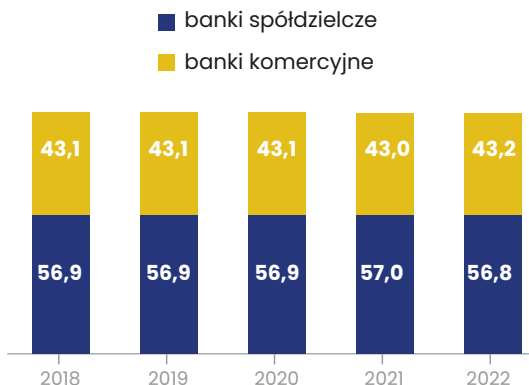

Źródło: Dane KNF.

Jednakże niepokojącym zjawiskiem na przestrzeni ostatnich lat jest obserwowane zmniejszanie się tego portfela, zarówno pod względem jego wartości, jak i udziału. Od 2019 r. należności te charakteryzowały się negatywną dynamiką, która na koniec ubiegłego roku wyniosła -10,3%, a także sukcesywnie spadającym udziałem w należnościach od gospodarstw domowych, który w przeciągu pięciu lat zmniejszył się o 6,5%. Jako powody powyższej sytuacji można podać m.in. zmianę struktury w sektorze agro, tj. wzrost liczby większych gospodarstw rolnych i redukcję grupy rolników indywidualnych, migrację ludności z terenów wiejskich do miast, pogorszenie koniunktury gospodarczej, a co za tym idzie szybsze spłaty zaciągniętych zobowiązań i brak zainteresowania nowymi kredytami, a także rosnąca konkurencja ze strony banków komercyjnych, które często w sposób dość agresywny próbują przejąć tę grupę klientów. Jednakże na razie współpraca banków spółdzielczych z rolnikami

nie wydaje się być istotnie zagrożona, gdyż udział tego rodzaju kredytów udzielonych przez lokalne instytucje finansowe w ramach wszystkich należności od rolników indywidualnych w skali całego sektora bankowego na przestrzeni ostatnich lat był wysoki i dość stabilny (obserwowane były jedynie drobne zmiany w przedziale 0,1–0,2 pkt. proc.). Na koniec 2022 r. wyniósł on 56,8%.

Podział portfela kredytów rolników indywidualnych w bankach spółdzielczych i komercyjnych (%)

Źródło: Dane KNF.

Należności brutto banków spółdzielczych z tytułu kredytów od rolników indywidualnych – udział w należnościach ogółem od gospodarstw domowych i dynamika w 2022 r.

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika 2021=100%
	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN	mln PLN	
Należności od rolników indywidualnych	17 931	18 241	17 786	17 654	15 830	89,7
Udział należności od rolników indywidualnych w należnościach od gospodarstw domowych (%)	39,3	38,3	37,4	34,5	32,8	

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

1.2. NALEŻNOŚCI OD PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

Drugim podstawowym rodzajem należności banków spółdzielczych od sektora niefinansowego były należności od podmiotów gospodarczych, ale stanowiły one wyraźnie mniejszą pozycję niż należności od gospodarstw domowych. W ujęciu netto

kredyty dla podmiotów gospodarczych wyniosły na koniec 2022 r. 9,2% aktywów banków spółdzielczych i 26,7% wszystkich należności netto od sektora niefinansowego. Również ta pozycja odnotowała nominalne zmniejszenie wartości (o 0,4%), jednak nie było ono tak znaczne, jak w przypadku zmniejszenia należności od gospodarstw domowych. Po wzroście zaobserwowanym w 2021 r., rok 2022 oznaczał powrót do trendu z lat wcześniejszych. Przypomnijmy, że w 2020 r. nastąpiło zmniejszenie wartości tej pozycji aż o 4,7%, w 2019 r. o 1,6%, w 2018 r. o 0,6%, a w 2017 r. o 2,1%. Warto zwrócić uwagę, że jeszcze przed 2015 r. dynamika rozwoju portfela należności dla podmiotów gospodarczych potrafiła być bardzo wysoka (nawet w granicach 17%–25% rocznego wzrostu).

Jednak należy zauważyć, że w ujęciu brutto należności banków spółdzielczych od podmiotów gospodarczych w 2022 r. zwiększyły swoją wartość o 0,8%. Zatem można wyrazić nadzieję, że w przyszłości nastąpi powrót do trendu wzrostowego, a wraz z lepszą sytuacją gospodarczą kredyt w banku spółdzielczym będzie cieszyć rosnącym zainteresowaniem przedsiębiorców. Jednak pojawienie się w ostatnim roku sytuacji wzrostu wartości portfela kredytów w ujęciu brutto i spadku w ujęciu netto sugeruje pogorszenie jakości tego portfela kredytów. Mowa o tym będzie w dalszej części raportu.

Niemal cały portfel należności od podmiotów gospodarczych tworzyły tradycyjnie kredyty udzielone przedsiębiorstwom zaliczanym do sektora MSP. Udział kredytów lokalnych instytucji finansowych dla tej kategorii klientów w należnościach od MSP całego sektora bankowego wyniósł w ostatnim roku 8,9%. Tym samym zmniejszył się on o 0,9 pkt proc. w porównaniu z 2021 r. Po jednorazowym wzroście osiągniętym w 2021 r. wrócił on na koniec ubiegłego roku do poziomu z 2020 r.

Rok 2022 charakteryzował się kontynuacją trendu z 2021 r. polegającą na stałym wzroście wartości nominalnej. Wynik na poziomie 0,8% może nie należał do spektakularnych, ale w porównaniu do innych kategorii należności kredytowych banków spółdzielczych trzeba ocenić go pozytywnie. Należności od sektora MSP stanowiły w dalszym ciągu 98,4% należności brutto banków spółdzielczych od podmiotów gospodarczych.

W odniesieniu do dużych przedsiębiorstw należności brutto banków spółdzielczych w 2022 r. wzrosły o 1%. Przypomnijmy jednak, że udział tego portfela w całości należności od podmiotów gospodarczych nie był nigdy duży, a pozycja ta charakteryzowała się sporą zmiennością w kolejnych latach, co nie pozwalało na wysuwanie daleko idących wniosków. Ta zmienność wynikała częściowo ze stosunkowo małego rozmiaru tego portfela, gdzie nawet pojedyncze większe transakcje mogły rzutować na łączną dynamikę pozycji. Jednakże coraz częściej banki spółdzielcze dążyły do nawiązania między sobą współpracy (tworzenie konsorcjów), aby wspólnie móc konkurować z bankami komercyjnymi o większego klienta i możliwość finansowania dużych inwestycji.

Należności brutto banków spółdzielczych od podmiotów gospodarczych – struktura i dynamika w 2022 r.

Wyszczególnienie	2020	Struktura	2021	Struktura	2022	Struktura	Dynamika 2021=100%
	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%	
Należności od MSP	17 699	98,4	18 476	98,4	18 627	98,4	100,8
Należności od dużych przedsiębiorstw	282	1,6	304	1,6	307	1,6	101,0
Należności od podmiotów gospodarczych razem	17 981	100,0	18 780	100	18 934	100	100,8

Źródło: KNF, obliczenia własne.

Wśród kredytów od podmiotów gospodarczych zaliczanych do sektora MSP przeważały zdecydowanie kredyty operacyjne, a ich portfel, po zmniejszeniu wartości w 2020 r. o 10,9%, w ostatnich dwóch latach odnotowywał regularny wzrost. Roczną dynamikę na poziomie 10% należy uznać wręcz za spektakularną w porównaniu do innych analizowanych pozycji. Kontynuację pozytywnego trendu rozwoju akcji kredytowej tego portfela należy przyjąć z satysfakcją i nadzieją na dalszy postęp w przyszłości.

W rezultacie udział tej kategorii kredytów w całości należności od sektora MSP zwiększył się w 2022 r. o 3,2 pkt proc., uzyskując na koniec roku poziom 38,3%. Ta tendencja była analogiczna do obserwowanej w całym sektorze bankowym. Po zakończeniu programów pomocowych i dostępu do funduszy w ramach rządowych tarcz antykrzysowych, ponownie wzrosło zainteresowanie części podmiotów gospodarczych kredytem bankowym na cele bieżącego finansowania działalności, choć w bankach komercyjnych nie było to aż tak widoczne.

Niestety odwrotną sytuację zaobserwowano w 2022 r. w przypadku kredytów inwestycyjnych. Ujemna dynamika tego portfela na poziomie 5,7% spowodowała zmniejszenie jego znaczenia w całości należności od MSP o 1,5 pkt proc., tj. do poziomu 20,3%. Pogorszenie koniunktury i wzrost kosztów kredytu nie zachęcały kredytobiorców do zaciągania długoterminowych zobowiązań kredytowych w bankach.

Również dalszemu obniżeniu uległ w 2022 r. udział należności zaliczanych do kategorii pozostałe w całym portfelu kredytowym banków spółdzielczych dla sektora MSP. Dotyczyło to przede wszystkim portfela kredytów na zakup nieruchomości (spadek znaczenia wyniósł 1,8 pkt proc., do poziomu 41,3%). Dynamika nominalna tej pozycji również była ujemna (3,6%), jednak jej skala zmniejszenia była mniejsza niż w przypadku kredytów inwestycyjnych dla MSP.

Należności brutto banków spółdzielczych sektora MSP – struktura i dynamika w 2022 r.

Wyszczególnienie	2020	Struktura	2021	Struktura	2022	Struktura	Dynamika 2021=100%
	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%	
Kredyty operacyjne	6 094	34,4	6 491	35,1	7 143	38,3	110,0
Kredyty inwestycyjne	3 876	21,9	4 019	21,8	3 790	20,3	94,3
Pozostałe (w tym kredyty na nieruchomości)	7 729	43,7	7 966	43,1	7 694	41,3	96,6
Razem kredyty dla MSP	17 699	100,0	18 476	100	18 627	100	100,8

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Chociaż należności od dużych przedsiębiorstw nie stanowiły istotnej części portfela banków spółdzielczych, to warto także zwrócić uwagę na zmiany zachodzące w strukturze i dynamice poszczególnych rodzajów kredytów dla tej grupy klientów. W 2022 r. w przeciwieństwie do segmentu MSP, wśród dużych przedsiębiorstw większym zainteresowaniem cieszyły się kredyty inwestycyjne, których wartość nominalna w skali roku wzrosła o 22%. Natomiast w ramach portfela kredytów operacyjnych zaobserwowano zmniejszenie jego wartości o 7,8%, co skutkowało także zmniejszeniem ich udziału w całości należności od tej grupy klientów (o 6,3 pkt proc., do poziomu 65,1%).

Jednakże, jak wspomniano powyżej, zmienność wielkości należności od tej grupy kredytobiorców na przestrzeni ostatnich lat była bardzo duża, a nominalna wartość portfela stosunkowo mała, więc nawet pojedyncze większe transakcje mogły tutaj rzutować na łączny wynik sektora bankowości spółdzielczej.

Należności brutto banków spółdzielczych sektora dużych przedsiębiorstw – struktura i dynamika w 2022 r.

Wyszczególnienie	2020	Struktura	2021	Struktura	2022	Struktura	Dynamika 2021=100%
	mIn PLN	%	mIn PLN	%	mIn PLN	%	
Kredyty operacyjne	208	73,9	217	71,4	200	65,1	92,2
Kredyty inwestycyjne	27	9,7	50	16,4	61	19,9	122,0
Pozostałe (w tym kredyty na nieruchomości)	46	16,4	37	12,2	46	15,0	124,3
Należności od dużych przedsiębiorstw	282	100,0	304	100	307	100	101,0

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

1.3. NALEŻNOŚCI OD INSTYTUCJI NIEKOMERCYJNYCH

W zakresie należności brutto banków spółdzielczych od instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych, 2022 r. charakteryzował się odwróceniem dotychczasowego wzrostowego trendu. Na koniec roku należności te opiewały na kwotę netto 746 mln PLN, podczas gdy rok wcześniej była to suma 755 mln PLN. Oznaczało to zmniejszenie ich nominalnej wartości w przeciągu dwunastu miesięcy o 1,2%. Jeszcze w 2021 r. pozycja ta odnotowała wzrost o 2,7%.

Potencjał wzrostu dla banków spółdzielczych był w obszarze instytucji niekomercyjnych, działających na rzecz gospodarstw domowych bardziej ograniczony niż w pozostałych kategoriach klientów. Stąd w ujęciu netto udział tych należności w aktywach bankowości spółdzielczej był od lat na niskim, stabilnym poziomie 0,4%.

1.4. JAKOŚĆ NALEŻNOŚCI KREDYTOWYCH

W bankach szczególną uwagę zwraca się na jakość należności od podmiotów niefinansowych, stąd tej kwestii należy przyjrzeć się starannie.

Na przestrzeni lat tempo wzrostu należności o obniżonej wartości ulegało często zmianom w bankowości spółdzielczej. Przykładowo w okresie 2017–2018 można było odnotować szybsze zwiększanie się portfela kredytów zagrożonych niż wszystkich należności od sektora niefinansowego. Lata 2019–2021 przyniosły natomiast odwrócenie sytuacji i wówczas dynamika kredytów zagrożonych była niższa od dynamiki kredytów ogółem od sektora niefinansowego.

Roku 2022 nie da się ocenić już tak pozytywnie. Wprawdzie dynamika kredytów, które odnotowały utratę wartości, była ujemna (-3,4%), to jednak było to wolniejsze tempo niż szybkość zmniejszania się należności ogółem od tej grupy klientów (-3,8%). Tym samym musiało nastąpić pogorszenie jakości należności kredytowych banków spółdzielczych.

Obserwując te wskaźniki, można wyrazić jedynie nadzieję, że był to jednorazowy efekt wynikający z pogorszenia się koniunktury gospodarczej i banki spółdzielcze skupią się w większym stopniu na efektywnym zarządzaniu swoim portfelem kredytowym w kolejnych latach. Jednak sytuacja ta budzi niepokój, gdyż pogarszanie się jakości należności powinno być przynajmniej teoretycznie spowolnione korzystaniem przez część klientów z tzw. wakacji kredytowych. Istnienie wskazanych wakacji oraz nienajlepsze perspektywy gospodarcze kraju na 2023 r. muszą budzić istotną obawę w zakresie kształtowania się tego wskaźnika w przyszłości. Należy mieć nadzieję, że tak jak w przypadku moratoriów kredytowych w 2020 r. czarne scenariusze dotyczące wypłacalności klientów banków również nie zrealizują się.

Warto też podkreślić, że w bankach komercyjnych wartość portfela należności z utratą wartości zmalała w przeciągu ostatnich dwunastu miesięcy o 7,3%. Jednakże należy mieć na uwadze, że zasady klasyfikacji należności w podmiotach komercyjnych były istotnie odmienne niż w bankowości spółdzielczej i tym samym nie sposób ich mechanicznie porównywać.

Nominalnie należności z utratą wartości od podmiotów niefinansowych w lokalnych instytucjach finansowych na koniec ubiegłego roku wynosiły 5 647 mln PLN. Nastąpiło zatem zmniejszenie wartości tego portfela o 200 mln PLN (w 2021 r. odnotowano jego wzrost o 87 mln PLN).

Porównanie dynamiki należności brutto ogółem i należności z utratą wartości (sektor niefinansowy) w latach 2011–2022

Rok	Dynamika (w %)	
	kredytów ogółem	kredytów z utratą wartości
2011	111,8	120,8
2012	109,4	120,2
2013	109,3	113,6
2014	110,3	120,6
2015	104,3	130,3
2016	101,0	88,7
2017	103,9	113,8
2018	102,3	109,3
2019	102,8	102,5
2020	98,7	94,4
2020	98,7	94,4
2021	106,5	101,5
2022	96,2	96,6

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

W 2022 r. w całym sektorze bankowym nastąpiło polepszenie jakości portfela polegające na zmniejszeniu udziału należności o obniżonej jakości z 5,8% do 5,4% (a więc o 0,4 pkt proc.). Jednakże w przypadku banków spółdzielczych, udział kredytów o obniżonej jakości pozostał na niezmiennym poziomie, jak w 2021 r. wyniósł on 8,3%. Jednak należy wspomnieć, że w 2019 r. udział należności zagrożonych od sektora niefinansowego w portfelach sektora spółdzielczego wyniósł jeszcze 9,1%. Zatem należy mieć nadzieję, że obecne wyhamowanie procesu poprawy jakości należności lokalnych instytucji finansowych jest jedynie chwilowe, a rok 2023 będzie stanowił powrót do tego pozytywnego trendu.

Sytuacja, w której jakość portfela kredytowego banków spółdzielczych była gorsza niż w całym sektorze bankowym utrzymuje się od 2015 r. i nie tylko nie widać było w kolejnych latach poprawy, ale praktycznie w każdym roku różnica między bankowością spółdzielczą i komercyjną ulegała wyraźnemu pogłębieniu. Wyjątek w tym zakresie stanowił tylko 2020 r., ale wówczas zmiana ta była przynajmniej częściowo związana ze zmianami regulacyjnymi wprowadzonymi dla banków spółdzielczych, a także z dostępnością funduszy pomocowych dla przedsiębiorców

ze strony rządu oraz innymi zasadami klasyfikowania należności w bankowości korporacyjnej.

Należy zatem mieć nadzieję, że ubiegłoroczne wyhamowanie tempa poprawy jakości portfela należności w lokalnych instytucjach finansowych jest jedynie chwilowe i w kolejnych latach nie nastąpi kontynuacja negatywnego trendu w tym zakresie. Jednakże trudniejsze czasy gospodarcze, w jakich przyszło nam funkcjonować, a także spora niepewność dotycząca najbliższej przyszłości mogą w tym obszarze przynieść negatywne konsekwencje.

Natomiast jako zjawisko pozytywne należy w tych warunkach uznać rosnący poziom pokrycia rezerwami należności o gorszej jakości. Było to działanie zgodne z zaleceniami KNF, który rekomendował bankom lokalnym utworzenie wyższych rezerw w roku znacznie wyższych wyników finansowych. Ten poziom pokrycia rezerwami należności ze stwierdzoną utratą wartości od sektora niefinansowego w bankach spółdzielczych wzrósł 49,2% w 2021 r. do 61,4% w 2022 r. i był wyższy niż w bankowości komercyjnej.

Kwota należności z utratą wartości w należnościach sektora niefinansowego ogółem w latach 2017–2022

Należności od sektora niefinansowego	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ogółem należności (w mln PLN)	63 946	65 404	67 235	66 334	70 651	67 989
Należności z utratą wartości (w mln PLN)	5 449	5 958	6 105	5 761	5 847	5 647
Udział (w proc.)	8,5	9,1	9,1	8,7	8,3	8,3

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

1.4.1. JAKOŚĆ NALEŻNOŚCI OD GOSPODARSTW DOMOWYCH

W aktywach banków spółdzielczych największą pozycję stanowiły należności od gospodarstw domowych, stąd też analizę jakości różnych rodzajów należności bankowych od sektora niefinansowego należy rozpocząć od bliższego przyjrzenia się jakości kredytów udzielonych właśnie tym klientom.

Należności brutto od gospodarstw domowych zmniejszyły się o 5,5%, przy jednoczesnym zwiększaniu się wartości kredytów zagrożonych w tym portfelu (o 3%). Zmiana ta stanowiła odwrócenie pozytywnego trendu z wcześniejszych dwóch lat i w konsekwencji wzrost udziału należności zagrożonych od tej grupy klientów w portfelu lokalnych instytucji finansowych (o 0,4 pkt proc). Wprawdzie poziom należności z utratą wartości w 2022 r. (5,3%) był jeszcze poniżej odnotowanego w 2020 r. (5,4%), jednakże ta sytuacja nie może napawać optymizmem.

Porównując jakość należności od gospodarstw domowych w bankach spółdzielczych i w całym sektorze bankowym, powyższą sytuację tym bardziej należy ocenić negatywnie. W całym sektorze bankowym udział kredytów zagrożonych zmniejszył się o 0,2 pkt proc. z 5,3% do 5,1%. W poprzednich latach mogliśmy natomiast chwalić lokalne instytucje finansowe, że jakość tego portfela pozostawała na lepszym poziomie w bankach spółdzielczych niż w podmiotach komercyjnych. Niestety, jak pokazują powyżej prezentowane dane, nie można tego powiedzieć o 2022 r.

Udział należności z utratą wartości w należnościach ogółem od gospodarstw domowych w latach 2017–2022 (w %)

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Należności z utratą wartości	4,9	5,4	5,5	5,4	4,9	5,3

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Zwiększoną dynamikę wzrostu wartości kredytów zagrożonych, udzielonych gospodarstwom domowym zaobserwowano we wszystkich głównych rodzajach kredytów.

W zakresie kredytów mieszkaniowych, pomimo rozwoju tego portfela w lokalnych instytucjach finansowych, nie zaobserwowano pogorszenia jego jakości. W dalszym ciągu udział należności zagrożonych pozostawał na niskim poziomie 1,1%. Jednakże świadczyło to o wyhamowaniu pozytywnego trendu z lat wcześniejszych, kiedy widoczna była poprawa jakości kredytów mieszkaniowych udzielonych przez banki spółdzielcze. Mogło to być częściowo efektem szybko rosnącego portfela kredytów mieszkaniowych ogółem banków spółdzielczych. Duży udział nowego finansowania powodował, że jakość kredytów mieszkaniowych mogła być dobra. Negatywnie natomiast należy ocenić dynamikę zagrożonych kredytów mieszkaniowych w ostatnim roku. W 2022 r. ich wartość zwiększyła się o 1,7%. Było to odwrócenie trendu zapoczątkowanego w dwa lata wcześniej, polegającego na zmniejszaniu wartości tej pozycji. Jednakże obecna sytuacja nie wygląda jeszcze tak źle, jak w latach 2017–2018, kiedy coroczny przyrost należności z utratą wartości kształtował się w przedziale 15–16%. Należy mieć nadzieję, że wzrost akcji kredytowej banków spółdzielczych w tym obszarze prowadzony był odpowiedzialnie i nie będziemy obserwować pogorszenia jakości tego portfela w kolejnych latach.

Udział należności z utratą wartości w należności z tytułu kredytów mieszkaniowych w latach 2017–2022 oraz nominalna dynamika należności z utratą wartości 2022 r. (w %)

Udział należności z utratą wartości od gospodarstw domowych	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika 2021=100%
Mieszkaniowe	1,7	1,8	1,6	1,4	1,1	1,1	101,7

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

W 2022 r. jakość kredytów mieszkaniowych była ponownie wyższa w bankowości spółdzielczej niż w całym sektorze bankowym. Należy też pamiętać, że w lokalnych instytucjach finansowych nie było problemu kredytów walutowych, a więc jeden z potencjalnych powodów pogorszenia jakości portfela w tych bankach nie istniał.

W zakresie kredytów konsumpcyjnych należy odnotować, że portfel należności z utratą wartości zwiększył się w minionym roku o 1,1%. Przypomnijmy, że w 2021 r. pozycja ta zmniejszyła swoją wartość o 7,5%, a w 2020 r. aż o 16,6%. Zatem ze smutkiem należy patrzeć na powrót do negatywnego trendu sprzed 2019 r., kiedy to należności zagrożone z tej kategorii charakteryzowały się corocznym, systematycznym wzrostem wartości. Obecna sytuacja miała swoje przełożenie na zwiększenie udziału kredytów z utratą wartości w portfelu kredytów konsumpcyjnych bankowości spółdzielczej o 0,3 pkt proc., czyli do poziomu 5%.

Dla porównania można też wskazać, że w 2022 r. w całym sektorze bankowym kwota należności zagrożonych w tym portfelu istotnie się zmniejszyła, gdyż aż o 11%, ale ich udział w kredytach konsumpcyjnych ogółem dla osób prywatnych dalej plasował się na prawie dwukrotnie wyższym poziomie niż w bankach spółdzielczych (8,6%).

Wpływ na taki wynik banków spółdzielczych mogło mieć kilka czynników, w tym przede wszystkim pogorszenie się sytuacji finansowej wielu gospodarstw domowych. Jednakże powyższa sytuacja rosnącego udziału należności zagrożonych budzi pewne obawy, tym bardziej jeśli weźmiemy pod uwagę, że wartość portfela kredytów konsumpcyjnych uległa kilkuprocentowemu obniżeniu w skali roku. Ta sytuacja może dowodzić dwóch rzeczy. Po pierwsze, część banków udzielała kredytów de facto gospodarczych jako kredyty konsumpcyjne (ratalne, gotówkowe) i teraz ta sytuacja mści się. Po drugie, wraz ze zmniejszaniem się portfela kredytów, spłacane są te o wysokiej jakości, a w portfelu pozostają głównie należności zagrożone.

Udział należności z utratą wartości w należnościach z tytułu kredytów konsumpcyjnych w latach 2017–2022 oraz nominalna dynamika należności z utratą wartości 2022 r. (w %)

Udział należności z utratą wartości od gospodarstw domowych	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika 2021=100%
Konsumpcyjne	5,7	6,0	5,9	5,3	4,7	5,0	101,1

Źródło: Dane NBP, KNF, obliczenia własne.

Jak wskazano już wyżej, największą pozycję wśród należności banków spółdzielczych od gospodarstw domowych stanowiły tzw. pozostałe należności, a więc należności od przedsiębiorców indywidualnych oraz od rolników indywidualnych. Stąd analiza jakości tej części portfela jest najważniejsza dla całości oceny należności od gospodarstw domowych. Ma ona też duży wpływ na łączną ocenę jakości portfela kredytowego w bankowości spółdzielczej.

Po dwóch latach stopniowego zmniejszania skali należności banków z utratą wartości, w 2022 r. odnotowano wzrost tej pozycji o 3,5%, czyli w szybszym tempie niż wzrost wartości portfela tego rodzaju kredytów. W konsekwencji nastąpiło pogorszenie się jego jakości i wzrost udziału należności z utratą wartości o 1 pkt proc., do poziomu 8,3%, co stanowi najgorszy wynik na przestrzeni ostatnich lat.

Wzrost ryzyka kredytowego w tym segmencie rynku można tłumaczyć m.in. z pogorszeniem koniunktury, niższej opłacalności produkcji rolnej, a także szybkim spadkiem wartości i udziału kredytów preferencyjnych w kredytach dla rolnictwa, które cechują się niższym ryzykiem kredytowym ze względu na dopłaty do oprocentowania, gwarancje i poręczenia oraz spłaty części kapitału niektórych kredytów przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Trzeba też pamiętać, że w odniesieniu do należności od rolników zaczęły w 2017 r. obowiązywać nowe reguły prawne, które skutecznie ograniczyły bankom możliwości egzekucji należnych środków z nieruchomości rolnych. Jest to niezwykle istotny aspekt, mający wpływ na otwartość banków spółdzielczych w kwestii rozwoju akcji kredytowej dla tej grupy klientów. Niestety kolejne inicjatywy regulacyjne coraz bardziej stawiały dłużników, niespłacających zaciągniętych zobowiązań, w uprzywilejowanej pozycji w stosunku do wierzycieli. Dopiero zmiana przepisów na początku 2022 r. zmieniła nieco ten trend.

Kwota i udział należności z utratą wartości w należnościach z tytułu pozostałych kredytów w latach 2020–2022 i ich nominalna dynamika w 2022 r. (w %)

Należności z tytułu pozostałych kredytów dla gospodarstw domowych	2020	2021	2022	Dynamika 2021=100%
Należności z tytułu pozostałych kredytów dla gospodarstw domowych łącznie (w mln PLN)	27 135	27 541	27 120	101,5
Należności z utratą wartości z tytułu pozostałych kredytów dla gospodarstw domowych (w mln PLN)	2 038	2 017	2 087	103,5
Udział należności z utratą wartości (w %)	7,5	7,3	8,3	

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Przyglądając się jakości kredytów udzielonych przedsiębiorcom i rolnikom indywidualnym, warto spojrzeć na poszczególne rodzaje należności od tych klientów. W 2022 r. tylko w jednej z trzech analizowanych pozycji odnotowano zmniejszenie kwoty należności z utratą wartości (w kredytach inwestycyjnych), natomiast sam udział należności z utratą wartości wzrósł w przypadku wszystkich trzech rodzajów kategorii należności.

Zarówno w przypadku kredytów operacyjnych, jak i kredytów na nieruchomości nastąpiło zwiększenie nominalnej wartości należności zagrożonych (odpowiednio o 1,6% i 10,6%). Już w poprzednich latach drugi z wymienionych tu portfeli wykazywał zdecydowanie większą szkodowość. Finalnie na koniec ubiegłego roku nastąpił wzrost udziału kredytów z utratą wartości w ramach obydwu tych pozycji o ponad 1 pkt proc., z czego w przypadku kredytów operacyjnych aż do poziomu 12%.

W zakresie kredytów inwestycyjnych zaobserwowano niewielki spadek wartości należności zagrożonych o 0,7%, jednakże to wystarczyło do pogorszenia się jakości tego portfela do poziomu 6,7% (o 0,6 pkt proc.). Był to najgorszy wynik zaobserwowany na przestrzeni ostatnich lat.

Udział należności z utratą wartości w poszczególnych rodzajach pozostałych należności ogółem od gospodarstw domowych w latach 2017–2022 oraz nominalna dynamika należności z utratą wartości 2022 r. (w %)

Udział należności z utratą wartości od gospodarstw domowych	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika 2021=100%
Należności z tytułu kredytów operacyjnych	7,7	8,9	9,3	10,9	10,6	12,0	101,6
Należności z tytułu kredytów inwestycyjnych	4,2	5,3	6	6,2	6,1	6,7	99,3
Należności z tytułu kredytów na nieruchomości	5	5,2	5	5,8	5,7	7,0	110,6

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Jeśli natomiast spojrzymy wyłącznie na jakość portfela od rolników indywidualnych, to sytuacja również nie napawa optymizmem. Przy negatywnej dynamice wartości należności od tej grupy klientów (przypomnijmy, że wyniosła ona ok. -10%), obserwowany wzrost kredytów zagrożonych stanowi niepokojący sygnał. W 2022 r. wyniósł on 2,4%.

Konsekwencją powyższego jest wzrost udziału należności z utratą wartości w tym portfelu, który wyniósł w ubiegłym roku 0,6 pkt proc., do poziomu 5,1%. Przypomnijmy, że jeszcze w 2018 r. jakość tego portfela była znacznie lepsza, a kredyty zagrożone stanowiły tylko 3,5% należności od rolników indywidualnych. Powyższy wskaźnik nie jest wprawdzie na alarmującym poziomie, jednakże banki spółdzielcze powinny większą uwagę poświęcić temu portfelowi i przeciwdziałać pogorszeniu się jego jakości. Niestety proces ten może być utrudniony ze względu na regulacje nadmiernie broniące dłużników z sektora agro, którzy mają problem ze spłatą swoich zobowiązań lub po prostu wykazują się nieuczciwością w tym zakresie. Dlatego tym bardziej lokalne instytucje finansowe muszą przykładąć dużą wagę do jakości i wiarygodności swoich klientów w tym obszarze.

Kwota i udział należności z utratą wartości w należnościach od rolników indywidualnych w latach 2018–2022 i ich nominalna dynamika w 2022 r. (w %)

Wyszczególnienie	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika 2021=100%
Wartość należności z utratą wartości od rolników indywidualnych (mln PLN)	621	781	821	793	812	102,4
Udział należności z utratą wartości w należnościach od rolników indywidualnych (%)	3,5	4,3	4,6	4,5	5,1	

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

1.4.2. JAKOŚĆ NALEŻNOŚCI OD PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

Należności od podmiotów gospodarczych stanowiły w bankach spółdzielczych tradycyjnie zdecydowanie mniejszą pozycję niż należności od gospodarstw domowych. Tym niemniej jakość tych aktywów również rzutowała silnie na wynik lokalnych instytucji finansowych. Tym bardziej, że historia ostatnich lat nie była w tym obszarze tylko pasmem sukcesów. Z wyjątkiem 2020 r., od 2013 r. obserwowano w ostatnich latach dynamiczny wzrost kwoty należności z utratą wartości od tych kredytobiorców. Natomiast w roku ubiegłym nastąpiła istotna poprawa sytuacji, tj. zmniejszenie wartości nominalnej kredytów zagrożonych w skali roku (o 8,4%), a także spadek ich udziału w należnościach ogółem od podmiotów gospodarczych do poziomu 16,1% (czyli o 1,6 pkt proc.).

Pomimo bardzo wysokiego w dalszym ciągu wskaźnika należności zagrożonych, ta wyraźna poprawa może napawać pewnym optymizmem. Należy wziąć pod uwagę, że przedsiębiorcy odczuwali negatywne skutki pogorszenia się kondycji gospodarczej naszego kraju oraz nie mieli możliwości skorzystania z wakacji kredytowych.

Analizując wynik ostatniego roku, warto wskazać, że jakość tego portfela na koniec 2022 r. była nieco lepsza niż w latach 2017–2020. Nie uległa też zmianie sytuacja, w której jakość należności banków spółdzielczych od podmiotów gospodarczych była nadal zdecydowanie gorsza niż w całym sektorze bankowym (6,9%). Powyższa sytuacja po raz pierwszy wystąpiła w 2014 r. i trwa do dzisiaj.

Udział należności z utratą wartości w należnościach ogółem od podmiotów gospodarczych w latach 2017–2022 (w %)

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Należności z utratą wartości	17,2	18,2	18,5	17,7	17,7	16,1

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Patrząc na jakość należności banków spółdzielczych od dużych podmiotów gospodarczych, to ostatni rok stanowił bardzo istotne polepszenie się jakości tego portfela. Wartość kredytów zagrożonych w 2022 r. od tej grupy klientów zmalała aż o 52,6% w porównaniu z rokiem wcześniejszym, a ich udział w portfelu zmniejszył się z poziomu 9,8% do 4,6%. Po gwałtownym pogorszeniu się jakości portfela należności udzielonych dużym przedsiębiorstwom w 2021 r. nastąpiło odwrócenie sytuacji. Jednakże ponownie rezultat bankowości spółdzielczej w tym obszarze był zdecydowanie gorszy niż w całym sektorze. Trzeba jednak przypomnieć, że w lokalnych instytucjach finansowych ta pozycja aktywów ma marginalne znaczenie w całości wielkości bilansowych i tym można także przynajmniej częściowo tłumaczyć duże wahania jakości tego portfela w kolejnych latach. Jednakże dla mniejszych banków problemy z wypłacalnością większych klientów mogą mieć istotne konsekwencje dla ich bezpieczeństwa i stabilności finansowej. Dlatego ten wynik ostatniego roku należy przyjąć z ulgą.

Udział należności z utratą wartości w należnościach ogółem od różnych kategorii podmiotów gospodarczych w latach 2017–2022 oraz nominalna dynamika należności z utratą wartości 2022 r. (w %)

Udział należności z utratą wartości od podmiotów gospodarczych	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika 2021=100%
Duże przedsiębiorstwa	8,4	17,6	6,3	2,7	9,8	4,6	47,4
MSP	17,4	18,3	18,7	18,0	17,8	16,3	92,0

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Zdecydowanie większą wagę pod względem biznesowym miały relacje banków spółdzielczych z podmiotami zaliczanymi do sektora MSP. Dlatego też należy nieco dokładniej przeanalizować zmiany jakości należności bankowych od tej grupy klientów.

Kwota należności z utratą wartości zmniejszyła się w 2022 r. o 8%. W konsekwencji ich udział w portfelu lokalnych instytucji finansowych spadł do poziomu 16,3% (o 1,5 pkt proc.), jednakże pozostał w dalszym ciągu naprawdę wysoki. Należy jedynie mieć nadzieję, że ta trwająca drugi rok z rzędu kontynuacja trendu polepszania jakości tego portfela stanowi dobrą prognozę na przyszłość, chociaż wiele zależeć będzie od aktualnej i przyszłej koniunktury gospodarczej.

Aktualna pozostawała też teza, że jakość portfela kredytowego banków spółdzielczych dla sektora MSP była nadal wyraźnie gorsza niż w całym sektorze bankowym w Polsce (z udziałem należności o gorszej jakości w wysokości 9,6%).

W 2022 r. zaobserwowano pogorszenie jakości jedynie w portfelu kredytów z kategorii pozostałe, w tym na nieruchomości. Udział kredytów zagrożonych w portfelu małych i średnich przedsiębiorstw zwiększył się tu o 0,2 pkt proc. (do poziomu 18,3%), przy jednoczesnym spadku ich wartości nominalnej o 2,5%.

W przypadku kredytów inwestycyjnych i operacyjnych dla MSP zaobserwowano

zarówno zmniejszenie wartości, jak i udziału należności o obniżonej jakości. W przypadku finansowania inwestycyjnego, kwota kredytów zagrożonych obniżyła się o 15,7%, a jakość tego portfela uległa poprawie o 1,9 pkt proc. do poziomu 15,3%. W przypadku należności operacyjnych zmniejszenie kwoty portfela o obniżonej jakości wyniosło w skali rocznej 10,3%, a udziału o 3,3 pkt proc. – do poziomu 14,6%.

Udział należności z utratą wartości w poszczególnych rodzajach należności ogółem od sektora MSP w latach 2020–2022 oraz nominalna dynamika należności z utratą wartości w 2022 r. (w %)

Udział należności z utratą wartości od sektora MSP	2020	2021	2022	Dynamika 2021=100%
Operacyjne	20,3	17,9	14,6	89,7
Inwestycyjne	18,2	17,2	15,3	84,3
Pozostałe (w tym na nieruchomości)	16,0	18,1	18,3	97,5

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

1.4.3. JAKOŚĆ NALEŻNOŚCI OD SEKTORA BUDŻETOWEGO

Analizując jakość portfela kredytowego, warto na końcu tej części wspomnieć o jakości należności banków spółdzielczych od sektora budżetowego, które w ujęciu brutto zwiększyły się w 2022 r. o 4,4%. W tym samym okresie kwota należności banków z utratą wartości zmalała aż o 34,6%. Jakość portfela w tym segmencie pozostaje od lat bardzo dobra, a na koniec 2022 r. uległa jeszcze dalszej poprawie. Udział należności zagrożonych w tym portfelu zmalał o 0,03 pkt proc., do poziomu 0,05%.

PASYWA

W pasywach banków spółdzielczych największą pozycję stanowiły zobowiązania wobec sektora niefinansowego. Na koniec 2022 r. wynosiły one 140 573 mln PLN, co odpowiadało 75,4% wartości pasywów tych banków. Znaczenie tej pozycji w minionym roku zmalało o 1,1 pkt proc., co stanowiło kontynuację tendencji spadkowej obserwowanej od 2019 r. (w 2021 r. wyniósł on 2,9 pkt proc. – do poziomu 76,5%).

W bankach spółdzielczych na przestrzeni lat widoczny był wzrost nadwyżki depozytów sektora niefinansowego nad kredytami dla tej grupy klientów. Była ona lokowana głównie w bankach zrzeszających i w instrumenty dłużne, przede wszystkim w obligacje Skarbu Państwa oraz bony pieniężne NBP. Jednak w roku 2022 odnotowano kolejne (po rocznej przerwie) zmniejszenie się relacji kredytów do depozytów klientów sektora

niefinansowego w bankach spółdzielczych. Wskaźnik ten wyniósł 48,4%, czyli o 1,5 pkt proc. mniej niż w 2021 r. Jeszcze w 2017 r. relacja ta kształtowała się na poziomie powyżej 60%. To pokazuje skalę wyzwań bankowości spółdzielczej związanej z wykorzystaniem pozyskanych depozytów klientów.

Rola zobowiązań od sektora niefinansowego była nadal nieporównywalnie wyższa w bankach spółdzielczych niż w całym sektorze bankowym (60,2%). Banki komercyjne wyraźnie w większym zakresie korzystały ze środków finansowych pochodzących również z innych źródeł.

W 2022 r. po raz pierwszy na przestrzeni ostatnich lat zaobserwowano zmniejszenie się wartości zobowiązań banków spółdzielczych wobec sektora niefinansowego, które wyniosło 0,6%. Jeszcze w roku wcześniejszym dynamika tej pozycji była wyższa i osiągnęła wzrost o 6,6%. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że piąty rok z rzędu tempo wzrostu tych zobowiązań było wyższe w całym sektorze bankowym (6,5%) niż w bankowości spółdzielczej. Ta sytuacja może świadczyć o stopniowej migracji oszczędności do banków komercyjnych, a także o niższej determinacji oraz możliwości lokalnych instytucji finansowych w pozyskiwaniu nowych depozytów.

Zobowiązania banków spółdzielczych wobec sektora niefinansowego pod koniec ubiegłego roku odnotowały zmniejszenie udziału w zobowiązaniach tego rodzaju w całym sektorze bankowym (o 0,6 pkt proc.) i ukształtowały się na poziomie 8,5%. Był to również piąty rok z rzędu stopniowego zmniejszania się znaczenia depozytów klientów banków spółdzielczych w depozytach ogółem w polskim sektorze bankowym.

Wśród zobowiązań wobec sektora niefinansowego zdecydowanie największą pozycję stanowiły – tradycyjnie już – depozyty od gospodarstw domowych. Na koniec 2022 r. te zobowiązania odpowiadały 65,2% pasywów banków spółdzielczych i 86,4% ich zobowiązań od sektora niefinansowego. Udział zobowiązań gospodarstw domowych w całości pasywów banków spółdzielczych wzrósł w ciągu ostatniego roku o 0,2 pkt proc., a w zobowiązaniach banków spółdzielczych wobec sektora niefinansowego o 1,5 pkt proc. Zaobserwowany wzrost stanowił odwrócenie sytuacji z lat 2020–2021. Jednak pomimo zwiększenia wartości tych zobowiązań i ich udziału w pasywach ogółem lokalnych instytucji finansowych, to i tak było to wolniejsze tempo wzrostu niż w całej polskiej bankowości (gdzie dynamika wyniosła 4%). Przypomnijmy w tym miejscu, że jeszcze w latach 2016–2017 szybszą dynamiką w tym zakresie mogły się pochwalić banki spółdzielcze.

Udział lokalnych instytucji finansowych w całości depozytów gospodarstw domowych w sektorze bankowym zmalał w ostatnim roku o 0,3 pkt proc. Ostatecznie na koniec 2022 r. wyniósł on 10,7%.

Zobowiązania wobec podmiotów gospodarczych miały tradycyjnie w bankach spółdzielczych zdecydowanie mniejsze znaczenie niż zobowiązania wobec gospodarstw domowych. Na koniec 2022 r. zaledwie 8,1% wszystkich zobowiązań banków lokalnych wobec sektora niefinansowego stanowiły depozyty przedsiębiorstw. Niestety był to pierwszy od pięciu lat okres spadku udziału tej pozycji w stosunku do wyniku roku wcześniejszego (o 1,4 pkt proc.).

Pasywa banków spółdzielczych – struktura i dynamika w 2022 r.

Wyszczególnienie mln PLN		2020	Struktura	2021	Struktura	2022	Struktura	Dynamika
		mln PLN	%	mln PLN	%	mln PLN	2021=100%	%
1	Zobowiązania wobec sektora finansowego	645	0,4	660	0,4	670	0,4	101,5
2	Zobowiązania wobec sektora niefinansowego	132 744	79,4	141 454	76,5	140 573	75,4	99,4
2.1	– depozyty podmiotów gospodarczych	14 881	8,9	17 494	9,5	15 008	8,1	85,8
2.2	– depozyty gospodarstw domowych	114 201	68,3	120 143	65,0	121 395	65,2	101,0
2.3	– depozyty od instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych	3 663	2,2	3 817	2,1	4 170	2,2	109,2
3	Zobowiązania wobec sektora budżetowego	18 623	11,1	27 068	14,6	25 332	13,6	93,6
4	Rezerwy	333	0,2	334	0,2	505	0,3	151,2
5	Zobowiązania z tytułu podatku	172	0,1	178	0,1	501	0,3	281,5
6	Kapitały	13 272	7,9	13 708	7,4	16 725	9,0	122,0
7	Pozostałe pasywa	1 383	0,8	1 572	0,8	2 018	1,1	128,4
8	S u m a p a s y w ó w	167 172	100,0	184 974	100	186 324	100	100,7

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Powyższy spadek znaczenia depozytów w segmencie klientów korporacyjnych wynikał z istotnego zmniejszenia tych zobowiązań banków spółdzielczych. W skali roku zmniejszyły się one o 14,2%. Co istotne, jest to pierwsza od lat sytuacja, w której to banki komercyjne osiągnęły znacznie wyższy wynik (wzrost wolumenu o 12,5%) niż ich spółdzielczy konkurenci.

W rezultacie w 2022 r. udział banków spółdzielczych w całości depozytów bankowych

od podmiotów gospodarczych zmniejszył się z 4,1% do 3,1%. Powyższą zmianę trendu można tłumaczyć pogorszeniem się sytuacji gospodarczej kraju, rosnącymi kosztami prowadzenia biznesu, zakończeniem programów pomocowych i dostępu środków z tarcz finansowych, a także konkurencją o klienta z bankami komercyjnymi. W końcu przyczyną mogła być znacznie lepsza kondycja dużych przedsiębiorstw niż podmiotów sektora MSP, a jak wiadomo duże przedsiębiorstwa nie są (z małymi wyjątkami) klientami bankowości spółdzielczej.

Najmniejszą pod względem wielkości grupę depozytów od sektora niefinansowego stanowiły depozyty od niekomercyjnych podmiotów działających na rzecz gospodarstw domowych. W 2022 r. pozycja ta odnotowała najwyższą dynamikę w porównaniu do pozostałych rodzajów zobowiązań wobec sektora niefinansowego (wzrost wartości nominalnej o 9,2%). Jednak jej udział pozostał w dalszym ciągu na poziomie lekko tylko przekraczającym 2% całości zobowiązań od sektora niefinansowego.

Drugą pozycję pod względem wielkości zobowiązań stanowiły zobowiązania banków od sektora budżetowego. W tym obszarze banki spółdzielcze w 2022 r. odnotowały już nie tak dobry wynik, jak w latach wcześniejszych. Nastąpiło zmniejszenie zarówno udziału tej pozycji w pasywach lokalnych instytucji finansowych (o 1 pkt proc. do poziomu 13,6%), jak i ich wartości nominalnej (aż o 6,4%).

Warto też nadmienić, że w ubiegłym roku sektor banków komercyjnych osiągnął pozytywną dynamikę tej grupy zobowiązań (3,7%), ale częściowo wynikało to z faktu, że w bankach komercyjnych zobowiązania od sektora budżetowego obejmują nie tylko budżety lokalne, ale także środki organów jednostek szczebla rządowego.

Analizując ubiegłoroczną zmianę powyższej pozycji, należy wyrazić nadzieję, że odnotowany spadek wartości nominalnej, a także udziału tej pozycji w pasywach ogółem w bankach spółdzielczych jest tylko chwilowy i wynikał głównie z przejściowo gorszej sytuacji budżetów lokalnych, a nie migracji jednostek samorządu terytorialnego do bankowości komercyjnej. Przypomnijmy, że wcześniejsze lata stanowiły potwierdzenie dobrej współpracy i relacji między lokalnymi instytucjami finansowymi, a jednostkami samorządu terytorialnego. Jeszcze w 2020 i 2021 roku dynamika tego rodzaju zobowiązań wyniosła odpowiednio 59,7% oraz 45,4%. Obecny sytuację ponownie można próbować usprawiedliwić istotnym pogorszeniem się warunków gospodarczych, co może być tym bardziej odczuwalne w mniejszych ośrodkach miejskich i wiejskich.

Jednakże szybszy wzrost wartości zobowiązań od sektora budżetowego w bankach komercyjnych spowodował zmniejszenie udziału tego rodzaju depozytów w lokalnych instytucjach finansowych w 2022 r. o 1,5 pkt proc., do poziomu 13,6%.

Trzecią, najmniejszą, pozycję pod względem wielkości wśród zobowiązań banków spółdzielczych, stanowiły zobowiązania wobec sektora finansowego. W 2022 r. nie odnotowano zmiany ich udziału w pasywach banków (0,4%). Po istotnym, konsekwentnym zmniejszeniu wartości tej pozycji od 2015 r. (przypomnijmy, że w 2019 r. nastąpił spadek jej wartości o 18,2%, a w 2020 r. aż o 29,5%), ubiegły rok był drugim z rzędu, w którym zaobserwowano jej wzrost, tym razem o 1,5%. Należy pamiętać, że

od lat – to bankowość spółdzielcza była bardziej zainteresowana lokowaniem wolnych środków finansowych w bankach komercyjnych, a nie odwrotnie.

Analizując pasywa banków warto podkreślić, że ponownie zwiększyły się kwoty rezerw utworzonych przez banki spółdzielcze. Ich wartość wzrosła jednak tym razem w zdecydowanie bardziej dynamicznym tempie niż we wcześniejszych latach, bo aż o 51,2% (w 2021 r. pozycja ta zwiększyła się zaledwie o 0,4%, w 2020 r. o 5,3%, a w 2019 r. o 10,2%). Może to świadczyć o przygotowaniach banków spółdzielczych do ewentualnych problemów swoich klientów ze spłacaniem zaciągniętych zobowiązań kredytowych i przygotowywaniem się na gorsze czasy.

Ta sytuacja może budzić niepokój tym większy, że nawet w dobie kryzysu gospodarczego związanego z pandemią koronawirusa, lokalne instytucje finansowe nie zdecydowały się pójść w kierunku tworzenia aż tak dużych zabezpieczeń na wypadek zwiększenia się problemów z wypłacalnością swoich klientów, jak uczyniły to banki komercyjne. Ten wzrost może jednak wynikać z zagospodarowania lepszych wyników finansowych ostatniego roku i stworzenie odpowiednich buforów na przyszłość. Jeśli była to jednak inna przyczyna, to wówczas mogłaby ona budzić zainteresowanie i niepokój. W 2022 r. udział rezerw w pasywach banków spółdzielczych zwiększył się o 0,1 pkt proc. do poziomu 0,3%.

1.5. KAPITAŁY I FUNDUSZE WŁASNE

Odrębnie należy spojrzeć na kapitały banków spółdzielczych. Stanowiły one 9% pasywów banków na koniec 2022 r. Oznacza to, że ich udział w pasywach zwiększył się w porównaniu z rokiem poprzednim (o 1,6 pkt proc.), co nie jest zaskakujące, gdy spojrzymy na wzrost nominalnej wartości kapitałów o 22%.

W zakresie kapitałów podstawowych banków spółdzielczych do 2019 r. można było zaobserwować zwiększenie się ich wartości (bez pomniejszenia o kwoty należnych wpłat na ten kapitał). Niestety w 2020 r. nastąpiło odwrócenie tego trendu. W 2022 r. odnotowano dalsze zmniejszenie wartości kapitałów własnych lokalnych instytucji finansowych, które na koniec roku wyniosło 477,2 mln PLN, czyli o 15,4 mln PLN mniej (o 3,1%) niż w 2021 r. Spadek ten w 2022 r. był przy tym bardziej dynamiczny niż odnotowany w roku wcześniejszym (o 0,1%). Należy pamiętać, że w przypadku banków spółdzielczych czynnikiem ograniczającym możliwości wzrostu kapitału podstawowego, jest często brak realnych zachęt dla udziałowców do zwiększania zaangażowania finansowego w działanie banku spółdzielczego.

Dla potrzeb wyliczenia współczynnika wypłacalności, fundusze własne bankowości spółdzielczej na koniec 2022 r. osiągnęły poziom 13 786 mln PLN. Oznaczało to wzrost o 4,3% w porównaniu z rokiem poprzednim, gdy ich wartość równała się 13 212 mln PLN. Rok wcześniej fundusze własne wzrosły nieco szybciej, bo o 5,3%.

Należy podkreślić, że w sektorze banków spółdzielczych utrzymała się silna dominacja funduszy podstawowych, przy jednoczesnym obniżeniu znaczenia kapitałów Tier II. Na koniec 2022 r. kapitały podstawowe Tier I wyniosły 13 424 mln PLN, czyli o 4,7% więcej niż

w roku wcześniejszym.

Kapitał dodatkowy Tier I (tzw. AT1) już na koniec 2022 r. nie występował w bankowości spółdzielczej, choć rok wcześniej wyniósł on 3,2 mln PLN, a dwa lata wcześniej 9 mln PLN.

Natomiast kapitały Tier II zmniejszyły się o 6,2% i rok 2022 zakończyły na poziomie 362 mln PLN. Stanowiły one 2,6% funduszy własnych sektora, podczas gdy rok wcześniej było to jeszcze 2,9%, a dwa lata wcześniej 3,3%. Taki spadek znaczenia nie może dziwić w warunkach stopniowej amortyzacji pożyczek, które wcześniej mogły być podstawą do zaliczenia pozyskanych środków do kapitałów Tier II. Wobec zmian przepisów prawnych dotyczących wymogów dla kapitałów Tier II i wysokich kosztów pozyskania środków przez banki, nowe pozycje zaliczane do tej grupy były dużo rzadsze niż miało to miejsce wcześniej.

Po jednym roku przerwy lokalne instytucje finansowe mogły znów się pochwalić zwiększeniem współczynnika wypłacalności. Na koniec roku wyniósł on 19,18%, podczas gdy w 2021 r. kształtował się jeszcze na poziomie 18,53%. Należy pamiętać, że wskaźnik wypłacalności liczony dla całego sektora bankowego również wzrósł, choć w dalszym ciągu pozostał na wyższym poziomie – o 0,3 pkt proc. – niż w bankach spółdzielczych. Rok wcześniej ta różnica była większa i wynosiła 0,7 pkt proc. a dwa lata wcześniej nawet 1,7 pkt proc. Ta malejąca przewaga wynikała z rosnących wymogów kapitałowych w bankach komercyjnych, w tym podnoszenia stawek dla innych banków systemowo ważnych oraz wykorzystania części funduszy własnych na potrzeby budowy wymogu MREL dla potrzeb uporządkowanej restrukturyzacji.

Współczynnik wypłacalności Tier I w lokalnych instytucjach finansowych także zwiększył się. Liczony dla całego sektora bankowości lokalnej wyniósł na koniec 2022 r. 18,68%. Rok wcześniej było to 17,99%.

2. WYNIK FINANSOWY BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH

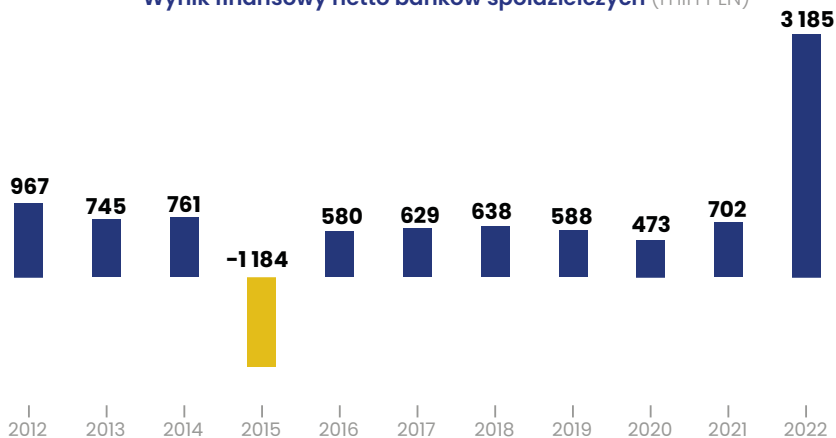
Rok 2022 można nazwać okresem spektakularnych zysków w bankowości spółdzielczej. Lokalne instytucje finansowe uzyskały wynik finansowy netto w wysokości 3 185 mln PLN i był on zdecydowanie wyższy do rezultatu osiągniętego rok wcześniej. Wzrost kwoty wyniósł aż 353,7%, co robi szczególne wrażenie w porównaniu do zwiększenia o 48,5% osiągniętego w 2021 r., czy ujemnej dynamiki z 2019 r.

Zagregowany rachunek wyników banków spółdzielczych w latach 2020–2022 r.

Wyszczególnienie mln PLN		2020	2021	2022	Dynamika
		mln PLN	mln PLN	2021=100%	2021=100%
1.	Przychody z tytułu odsetek, z tego:	3 772	3 448	10 874	315,4
2.	Koszty odsetkowe, z tego:	518	143	1 798	1 257,3
3.	Wynik z tytułu odsetek	3 254	3 305	9 076	274,6
4.	Wynik z tytułu prowizji	999	1 093	1 131	103,5
5.	Przychody z tytułu dywidend	2	4	4	100,0
6.	Pozostałe	312	203	191	94,1
7.	Wynik działalności bankowej	4 567	4 605	10 402	225,9
8.	Koszty działania banku, z tego:	3 242	3 170	4 602	145,2
8.1	Koszty działania banku, koszty pracownicze	2 158	2 151	2 764	128,5
8.2	Koszty ogólnego zarządu	1 084	1 018	1 838	180,6
9.	Amortyzacja	183	174	189	108,6
10.	Rezerwy	57	41	132	322,0
11.	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów finansowych	414	301	1 328	441,2
12.	Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów niefinansowych	1	2	2	100,0
13.	Pozostałe odpisy	14	11	30	272,7
14.	Wynik z działalności operacyjnej	656	907	4 120	454,2
15.	Wynik na operacjach pozostałych	-0,3	-0,1	4	x
16.	Zysk brutto z działalności kontynuowanej	656	907	4 124	454,7
17.	Obciążenia wyniku finansowego	183	205	939	458,0
18.	Zysk/strata netto	473	702	3 185	453,7

Źródło: Dane KNF.

Wynik finansowy netto banków spółdzielczych (mln PLN)

Źródło: Dane KNF.

Przypomnijmy, że w 2020 r. nastąpiło silne załamanie się strony dochodowej (obniżenie przychodów z tytułu odsetek o 23,5%), a rok 2021 nie przyniósł znacznej poprawy w tym obszarze (roczna dynamika przychodów odsetkowych wyniosła 8,6%). Jednakże dzięki decyzjom RPP dotyczącym kolejnych podwyżek stóp procentowych w ramach przeciwdziałania zjawisku wysokiej inflacji, zapoczątkowywanym pod koniec 2021 r., strona dochodowa banków spółdzielczych bardzo silnie odbiła do góry. W latach 2020–2021 lokalne instytucje finansowe były zmuszone silniejszy nacisk położyć na rozwój dochodów pozaodsetkowych. W ubiegłym roku ewidentnie zaprzestano dalszych, silnych nacisków w tym kierunku. Jednakże należy pamiętać, że nic nie jest dane raz na zawsze i sytuacja ta najprawdopodobniej nie powtórzy się w następnym roku. Przy wskazanych poprzednio problemach z rozwojem akcji kredytowej i dostępem do nowej bazy klientowskiej, zadowolenie się wyższym dochodem odsetkowym ostatniego roku bez dalszej dywersyfikacji źródeł przychodów może przynieść w przyszłości negatywne konsekwencje dla sektora bankowości spółdzielczej.

Równocześnie w 2022 r. nastąpił nieproporcjonalnie duży wzrost kosztów odsetkowych, gdyż aż 11-krotnie (o 1157,3%). Tak istotny skok tej pozycji wynikał ze sporej nadwyżki wartości zobowiązań nad należnościami od sektora niefinansowego, a także koniecznością zwiększenia oprocentowania środków pozyskanych w formie depozytów klientowskich, chociażby aby zapobiec ich odpływowi do banków komercyjnych. Częściowo, ale w zdecydowanie mniejszej skali, wyjaśnieniem wolniejszej dynamiki przychodów odsetkowych niż kosztów odsetkowych była możliwość skorzystania przez kredytobiorców złotych kredytów mieszkaniowych z ustawowych wakacji kredytowych. Trzeba jednak pamiętać, że znaczenie portfela kredytów mieszkaniowych w bankach spółdzielczych było mniejsze niż w bankach komercyjnych, a ponadto klienci banków spółdzielczych rzadziej korzystali z prawa do odroczenia spłaty raty kredytowej. Według danych Biura Informacji Kredytowej S.A. do września 2022 r. wnioski o wakacje kredytowe złożyło 32,9% klientów lokalnych instytucji finansowych i 46,6% banków komercyjnych.

Zatem dochody odsetkowe pozostały tradycyjnie dominującą pozycją banków spółdzielczych w porównaniu do innych źródeł przychodów i ta pozycja uległa silnemu wzmocnieniu. Stanowiły one w 2022 r. 87,3% wyniku z działalności bankowej (rok wcześniej odpowiadały za 71,8%). Tym samym znaczenie odsetek w ramach rachunku wyniku banków spółdzielczych jeszcze bardziej wzrosło w skali roku.

Drugim istotnym źródłem dochodów banków spółdzielczych były prowizje i opłaty. Wynik banków z tego tytułu był w 2022 r. lepszy od roku poprzedniego o 3,5%. Jeszcze w 2021 r. ta pozycja rachunku wyników mogła pochwalić się ponad 9% wzrostem. Należy w tym miejscu jednak przypomnieć, że banki spółdzielcze mają zdecydowanie mniejsze możliwości rozwoju przychodów pozaodsetkowych niż podmioty komercyjne. Przy wzroście sumy bilansowej lokalnych instytucji finansowych o zaledwie 0,7%, zwiększenie dochodów prowizyjnych należy uznać za dobry wynik. Oczywiście trzeba zaznaczyć, że wielkość aktywów nie jest w tym przypadku jedynym wyznacznikiem odniesienia efektywności działania banków, gdyż wiele dochodów z prowizji i opłat jest realizowanych w transakcjach pośredniczących, nieujmowanych w bilansach banków. Niemniej jednak nie można tego porównania bagatelizować. Równocześnie należy wskazać, że w bankach komercyjnych ta pozycja zwiększyła się w 2022 r. bardziej dynamicznie (o 7,6%).

Jednakże powyżej wskazane rozbieżności w dynamice przychodów odsetkowych i pozaodsetkowych spowodowały istotne zmniejszenie udziału tych drugich w dochodach banków spółdzielczych z 28,2% w 2021 r. do 12,7% w 2022 r. Znaczenie pozostałych rodzajów dochodów banków spółdzielczych, takich jak np. dochody z dywidend, było już tradycyjnie marginalne i nie odnotowały one istotnej zmiany wartości w ubiegłym roku. Należy jednak pamiętać, że przychody z tego źródła cechowały się też bardzo dużą zmiennością w poprzednich latach (w 2021 r. zaobserwowano wzrost ich wartości aż o 73,7%).

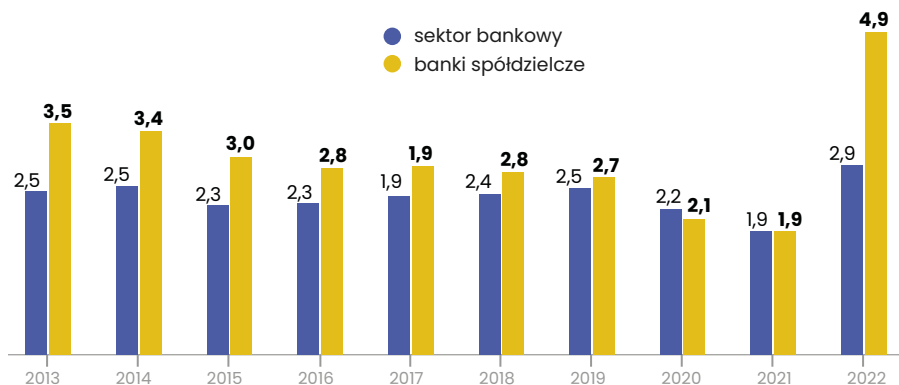
Współczynniki operacyjne dochodów banków spółdzielczych w latach 2017–2022 (w %)

Udział w wyniku z działalności bankowej	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Dochodów odsetkowych	74,2	75,4	75,6	71,3	71,8	87,3
Dochodów pozaodsetkowych	25,8	24,6	24,4	28,7	28,2	12,7

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

W związku z powyższymi, dynamicznymi zmianami po stronie przychodowej lokalnych instytucji finansowych w 2022 r., istotnemu zwiększeniu uległ wskaźnik dochodów odsetkowych do aktywów. Na koniec roku wyniósł on 4,89%, choć jeszcze dwanaście miesięcy wcześniej uplasował się on na poziomie 1,88% i od lat wykazywał tendencję malejącą. To pokazywało skutki zmiany polityki RPP i gwałtownego podnoszenia rynkowych stóp procentowych po decyzjach NBP w drugiej połowie 2021 r. i w I połowie 2022 r. Po dwuletnim okresie, w którym to poziom wskaźnika marży odsetkowej w bankowości spółdzielczej był niższy niż w całym sektorze bankowym, w 2022 r. nastąpiło odwrócenie sytuacji (2,86%).

Marża odsetkowa w bankach spółdzielczych (%)

Źródło: Dane KNF.

W przypadku relacji przychodów pozaodsetkowych do aktywów można było zaobserwować, po wzroście do poziomu 1% osiągniętym w 2017 r., stopniowe zmniejszanie tego wskaźnika w następnych latach. Proces ten był kontynuowany również w 2022 r., a wskaźnik ten uplasował się na poziomie 0,71% (o 0,03 pkt proc. niżej niż w roku wcześniejszym). Był on też niższy niż w całym sektorze bankowym (ale zaledwie o 0,01 pkt proc.).

Wynik na działalności bankowej lokalnych instytucji finansowych w 2022 r. wyniósł 10 402 mln PLN i był o 125,9% wyższy niż rok wcześniej. Można śmiało nazwać ten rezultat spektakularnym. Zwłaszcza jeśli weźmiemy pod uwagę, że w 2020 r. dynamika wyniku na działalności bankowej była ujemna (odnotowano spadek o 11,3%), a w 2021 r. nastąpił niewielki tylko wzrost w wysokości 0,8%.

W tym samym okresie, w skali całego sektora bankowego odnotowano zwiększenie wyniku z działalności operacyjnej o 38,2%. Zatem lokalne instytucje finansowe mogły pochwalić się zdecydowanie większą skalą przychodów ze swojej podstawowej działalności. Te banki w znacznie większym stopniu były zależne od dochodów odsetkowych i zmiana poziomu rynkowych stóp procentowych diametralnie wpływała na zmienność ich przychodów. W poprzednich latach powyższe relacje były zdecydowanie mniej korzystne, a w ubiegłym roku, przemówiły zdecydowanie na korzyść komercyjnych instytucji finansowych. Przypomnijmy, że jeszcze w 2021 r. w skali całego sektora zysk z działalności bankowej zwiększył się o 8,7%, w porównaniu do wspomnianych powyżej 0,8% w bankach spółdzielczych.

Negatywny wpływ na wynik finansowy brutto lokalnych instytucji finansowych tradycyjnie miała wysokość najważniejszych rodzajów kosztów. W poprzednich latach widoczna jednak była stopniowa poprawa w zarządzaniu tymi pozycjami. Niestety trudniejsza sytuacja gospodarcza, rosnące ceny energii i presja na zwiększanie wynagrodzeń dotknęły nie tylko klientów banków, ale i odbiły się na stronie kosztowej samych lokalnych instytucji finansowych.

Pierwszą kategorią kosztów dotkniętą tą sytuacją były wydatki związane z działaniem banków. Od 2019 r. odnotowano obniżenie wartości tego rodzaju kosztów, choć było ono corocznie dość ograniczone. Jednak w 2021 r. udało się je obniżyć o 2,5%. Niestety 2022 r. przyniósł istotny wzrost tej pozycji, gdyż koszty w tym zakresie zwiększyły się aż o 45,2%. Do ich wzrostu mogła przyczynić się mniejsza dyscyplina finansowa w warunkach olbrzymiego wzrostu dochodów banków. Tym niemniej należy mieć nadzieję, że w nadchodzącej przyszłości będziemy świadkami powrotu do trendu ograniczania skali wydatków ponoszonych przez lokalne instytucje finansowe, tym bardziej, że wszyscy mają już świadomość, że jest to ważny czynnik wpływający na efektywność sektora spółdzielczego, wynikający w dużym stopniu zarówno z charakteru jego działalności, jak i skali działania indywidualnych banków. Dlatego tak istotnym jest, aby lokalne instytucje finansowe położyły większy nacisk na współpracę i przeniesienie części procesów na poziom scentralizowany w ramach banku zrzeszającego, wykorzystując tym samym efekt skali przy dalszym rozwoju swojej oferty, wdrażaniu nowoczesnych rozwiązań i ograniczaniu kosztów swojej działalności.

W 2022 r. zaobserwowano zwiększenie poziomu kosztów zarówno w przypadku kosztów ogólnego zarządu, jak i kosztów pracowniczych. W przypadku tej pierwszej kategorii wydatków były one wyższe o 80,6% niż w 2021 r. Należy mieć na uwadze, że pozycja ta od lat charakteryzowała się systematycznym wzrostem wartości, a wyjątek stanowił jedynie 2021 r. Na bardzo dynamiczny wzrost tej pozycji kosztów miało ogromny wpływ dążenie do wypełnienia zalecenia nadzoru bankowego dotyczącego zwiększenia funduszu pomocowego instytucjonalnych systemów ochrony w bankowości spółdzielczej. Chodziło tu o niebagatelną kwotę ok 700 mln PLN. Gdyby odjąć kwotę zwiększonych składek w 2022 r., to wówczas dynamika tych kosztów nie byłaby wcale wysoka.

W przeciągu ostatnich dwunastu miesięcy nastąpiło również zwiększenie kosztów pracowniczych o 28,5%. Zmiany zachodzące na rynku pracy, konieczność ograniczania kosztów w warunkach dość wysokiej inflacji, przy jednoczesnej konkurencji o dobrze wykwalifikowanych pracowników, co w dobie pracy zdalnej stanowić będzie jeszcze większy problem dla mniejszych instytucji finansowych, powodują, że zarządzanie tą pozycją będzie stanowić wyzwanie dla kierownictw banków. Warto także pamiętać, że w bankowości spółdzielczej pracuje nieproporcjonalnie więcej osób niż w bankowości komercyjnej. Rozumiejąc specyfikę działania lokalnych instytucji finansowych, należy wierzyć, że istnieją tu jeszcze możliwości optymalizacji kosztów, przy braku utraty konkurencyjności i wyjątkowości funkcjonowania tych podmiotów.

W 2022 r. zaobserwowano również wzrost kosztów banków spółdzielczych z tytułu amortyzacji (o 8,6%). Po dwuletnim okresie stopniowego zmniejszania ich wartości (o 2,4% w 2020 r. i o 5,3% w 2021 r.), zeszlatoroczny wzrost był skutkiem zwiększania nakładów inwestycyjnych w lokalnych instytucjach finansowych. Jednakże w przeciwieństwie do lat wcześniejszych, bieżące inwestycje skupiają się raczej na rozwoju nowoczesnych kanałów dystrybucji usług oraz informatyzacji, a nie otwieraniu kolejnych placówek bankowych. Banki spółdzielcze coraz bardziej są świadome, że aby zachować swoją pozycję konkurencyjną względem banków komercyjnych oraz niebankowych podmiotów oferujących usługi finansowe, muszą w większym stopniu postawić na rozwój kanałów zdalnych i unowocześnienie swojej oferty względem klientów.

Struktura kosztów działania banków w latach 2017–2022 (w %)

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Wynagrodzenia + narzuty	64,6	63,7	64,9	63,0	64,3	57,7
Amortyzacja	6,0	5,6	5,5	5,4	5,2	3,9
Koszty eksploatacyjne	29,3	30,7	29,6	31,6	30,5	38,4

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

Po powyższej analizie skali wzrostu poszczególnych głównych pozycji kosztowych po stronie działalności lokalnych instytucji finansowych, nie powinno dziwić zwiększenie udziału kosztów eksploatacyjnych w całkowitych kosztach działalności lokalnych instytucji finansowych (o 7,9 pkt proc. do poziomu 38,4%), przy jednoczesnym zmniejszeniu znaczenia pozostałych dwóch kategorii. Było to odwrócenie trendu obserwowanego na przestrzeni wielu wcześniejszych lat.

Relacja kosztów operacyjnych (koszty działania banku i amortyzacja) do aktywów ogółem uległa w bankach spółdzielczych istotnemu pogorszeniu, a wskaźnik ten zanotował najwyższą wartość w przeciągu ostatnich sześciu lat. Nie było w tym kontekście zaskoczeniem, że kształtował się on nadal na poziomie wyższym niż w przypadku całego sektora bankowego (1,88%). Wyższy wskaźnik w bankowości spółdzielczej był częściowo wynikiem specyfiki działania tych banków (rozdrobnionej sieci instytucji lokalnych działających na rzecz społeczności lokalnych), po części jednak świadczył też o istniejących nadal możliwościach ograniczania ponoszonych przez nie kosztów funkcjonowania w przyszłości. Jednocześnie nie można zapominać o znaczeniu kosztu podatku od instytucji finansowych wśród kosztów ogólnego zarządu w bankach komercyjnych. Po wyeliminowaniu tego obciążenia fiskalnego okazałoby się, że dysproporcja w poziomie tego wskaźnika między bankowością komercyjną i spółdzielczą byłaby zdecydowanie większa. Ale trzeba też pamiętać o wyraźnie wyższej składce banków na system ochrony instytucjonalnej wniesionej w 2022 r., która nie będzie już tak duża w kolejnych latach.

Lata 2020–2021 były okresem zmniejszania poziomu rezerw tworzonych w bankach spółdzielczych. Jak już wspomniano wcześniej, nawet w dobie niepewności gospodarczej, wywołanej pandemią COVID-19 lokalne instytucje finansowe nie tworzyły, tak jak zrobiły to banki komercyjne, specjalnych zabezpieczeń na wypadek pogorszenia się wypłacalności swoich klientów. W 2021 r. odpisy w całym sektorze bankowym zmniejszyły się o prawie połowę, a w lokalnych instytucjach finansowych o 27,3%, co było spowodowane poprawą sytuacji gospodarczej i niespełnieniem się prognozowanych czarnych scenariuszy dotyczących wypłacalności kredytobiorców.

Jak wskazaliśmy już wyżej, 2022 r. był rokiem pogorszenia się sytuacji gospodarczej. Cały sektor bankowy musiał utworzyć większe zabezpieczenia na wypadek zmaterializowania się ryzyka kredytowego swoich klientów. Również banki spółdzielcze podjęły odpowiednie decyzje w tym zakresie, będąc tym razem zmotywowane także zaleceniem KNF. Wyższe dochody banków łatwiej pozwoliły zachowywać się racjonalnie, myśleć o przyszłości i zwiększyć skalę tworzonych odpisów. Efektem powyższego był

wzrost poziomu utworzonych przez nie rezerw celowych (odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości aktywów finansowych) o 341,2%, do wartości nominalnej 1 328 mln PLN. Należy pamiętać, że pogorszenie jakości portfeli kredytowych stanowi jedno z obecnie największych zagrożeń dla banków spółdzielczych.

Niemniej jednak analizując wynik finansowy lokalnych banków na koniec 2022 r., należy zwrócić uwagę na istotne zwiększenie relacji łącznej odpisów na rezerwy netto do aktywów tych podmiotów (z 0,18% jeszcze w 2021 r. aż do 0,73% w 2022 r.). Warto też odnotować, że wskaźnik ten w skali całego sektora kształtował się na dużo niższym poziomie (0,58%).

W konsekwencji powyższych zmian, po kilkuletnim okresie poprawy sytuacji w 2022 r. nastąpiło pogorszenie wskaźnika kosztów całkowitych (koszty operacyjne i odpisy na rezerwy) do aktywów banków spółdzielczych. Wynik powyżej 3% po raz ostatni został odnotowany w 2018 r. Zatem wartość tego wskaźnika na poziomie 3,31%, osiągniętego w ubiegłym roku, nie mogła dawać powodów do zadowolenia. Wpływ na tę sytuację miał oczywiście dynamiczny wzrost strony kosztowej w bankach spółdzielczych przy niewielkich zmianach aktywów ogółem, jednakże istotne podniesienie poziomu odpisów również odcisnęło tu swoje piętno.

Dla porównania warto przypomnieć, że w całym sektorze bankowym wskaźnik ten wyniósł 2,45% w 2022 r., czyli po dwuletniej przerwie ponownie był on niższy niż w sektorze spółdzielczym.

Obciążenie podatkowe wyniku finansowego brutto banków spółdzielczych w 2022 r. było zdecydowanie większe niż odnotowane rok wcześniej, przy czym jego poziom w 2021 r. już nie należał do najmniejszych. Po spadku wartości podatku zapłaconego przez sektor lokalnych instytucji finansowych w 2020 r. o 28,2%, w 2021 r. kwota ta zwiększyła się o kolejne 12,2%, aby po następnych 12 miesiącach wzrosnąć aż o 358%. Wynikało to oczywiście m.in. z większej kwoty zysku osiągniętego przez banki spółdzielcze. Jednak równie ważne były decyzje o utworzeniu wyższych rezerw, co musiało mieć swoje przełożenie na wzrost efektywnej stopy opodatkowania tych instytucji w ostatnim roku. Zwiększyła się ona jednak tylko nieznacznie (z 22,6% do 22,8%) i była wyraźnie niższa niż uzyskana w 2020 r., gdy wyniosła 27,9%). Wskazany poziom efektywnej stopy obciążenia dochodu brutto lokalnych instytucji finansowych w dalszym ciągu znacznie przekraczał stawkę nominalną podatku. To pokazuje także dalszą potrzebę poprawy efektywności w zakresie zarządzania podatkowego w tych instytucjach. Jednakże dla porównania, w całym sektorze bankowym efektywna stopa podatkowa w ostatnim roku wyniosła 40,2% i była ona zdecydowanie wyższa niż w bankowości spółdzielczej.

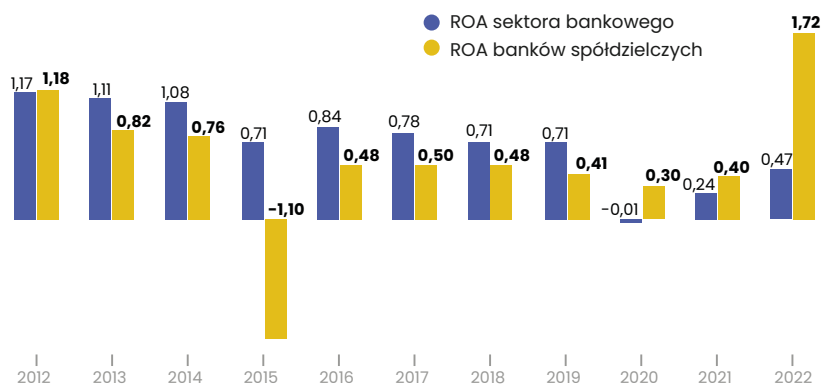
Jak wskazano powyżej, wynik finansowy netto banków spółdzielczych wyniósł w 2022 r. 3 185 mln PLN (rok wcześniej było to 702 mln PLN). Oznacza to, że wartość zysku netto osiągniętego przez lokalne instytucje finansowe wzrosła aż o 353,7%. Jak zatem wypadły one na tle całego sektora? Otóż porównując dynamiki w zakresie osiągniętego zysku netto w podmiotach spółdzielczych i komercyjnych, laur pierwszeństwa przypadł trzeci rok z rzędu właśnie lokalnym instytucjom finansowym. Przypomnijmy, że banki komercyjne zamknęły rok 2020 ze stratą, którą udało im się odrobić w 2021 r. (w tym czasie banki spółdzielcze odnotowały wzrost zysku netto o 48,5%). W 2022 r. wynik całego sektora na poziomie 108,8% roku poprzedniego, choć należy uznać za bardzo

dobry, to jednak zdecydowanie robi mniejsze wrażenie niż osiągnięty przez lokalne instytucje finansowe.

Wyniki banków spółdzielczych miały swoje odzwierciedlenie w polepszeniu wskaźników efektywności działania. Wskaźnik zwrotu netto z aktywów (ROA) ukształtował się w 2022 r. na historycznie wysokim poziomie 1,72%, czyli ponad trzy razy wyższym niż w roku poprzednim. Już w 2021 r. odnotowano jego pierwszy na przestrzeni lat wzrost, jednakże wyniósł on wówczas zaledwie 0,1 pkt proc.

Rentowność aktywów w bankach spółdzielczych w 2022 r. była trzeci rok z rzędu wyższa niż w całym sektorze bankowym (0,47%). Przypomnijmy, że podmioty komercyjne odnotowały drastyczne jej obniżenie w 2020 r., podczas gdy bankom spółdzielczym udało się tego uniknąć. Jednakże na podkreślenie zasługuje fakt, że pomimo poprawy koniunktury gospodarczej w 2021 r., lokalne instytucje finansowe nie pozwoliły bankom komercyjnym na ponowne przejęcie palmy pierwszeństwa w tym obszarze, a w roku ubiegłym jeszcze bardziej zwiększyły dystans wobec konkurencji.

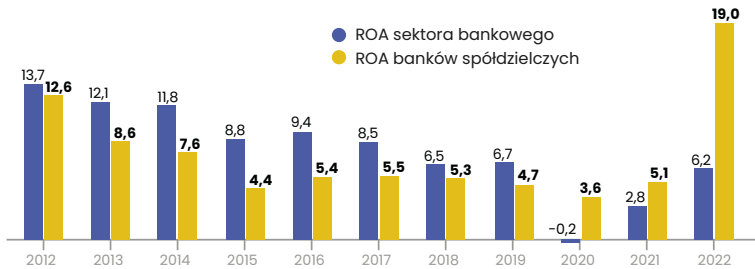
Wartość wskaźnika efektywności ROA w bankach spółdzielczych (%)

Źródło: Dane KNF.

Wskaźnik zwrotu z kapitału (ROE) również uległ polepszeniu w 2022 r., co także stanowiło kontynuację pozytywnego trendu z roku poprzedniego. ROE na koniec ubiegłego roku wypikował do góry i wyniósł aż 19,04%. Był to rezultat wyższy od osiągniętego w 2021 r. o 13,92 pkt proc. Warto podkreślić, że i w przypadku tego wskaźnika banki spółdzielcze utrzymały jego wyższy poziom niż banki komercyjne (6,19%).

Wartość wskaźnika efektywności ROE w bankach spółdzielczych (zysk netto/średnie fundusze podstawowe) (%)

Źródło: Dane KNF.

Powyższe dane pokazują skalę sukcesu banków spółdzielczych, ale też wbrew pozorom wyzwania, z jakimi ten sektor musiał się w ostatnim roku zmierzyć. Lokalne instytucje finansowe już wcześniej udowodniły, że potrafią działać w trudnych warunkach i wyciągać wnioski z kryzysów. Dziś banki spółdzielcze dostały silniejszy oddech i dobrze byłoby, aby go słusznie wykorzystały i działały przy tym szybko. Warto, aby nadzwyczajne zyski osiągnięte przez nie zostały odpowiednio zagospodarowane w inwestycje prorozwojowe, modernizację systemów, a także wzrost ich poziomu zabezpieczenia przed cyberzagrożeniami. Ostatnie lata udowodniły nam, że nie da się przewidzieć, co przyniesie przyszłość, jednak należy się spodziewać, że zyski sektora na koniec 2023 r. nie będą już aż tak znaczne. Dlatego tym bardziej banki spółdzielcze powinny wykorzystać szansę jaką dostały i nie poddawać się w walce o swoją pozycję oraz rozpoznawalność na rynku.

Wybrane współczynniki operacyjne banków spółdzielczych w latach 2017–2022 (w %)

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Dochody odsetkowe/aktywa (b:a)	2,86	2,77	2,69	2,05	1,88	4,89
Dochody pozaodsetkowe/aktywa (c:a)	1,00	0,91	0,87	0,83	0,74	0,71
Koszty działania banku/aktywa (d:a)	2,55	2,51	2,38	2,16	1,90	2,58
Odpisy na rezerwy netto/aktywa (e:a)	0,61	0,52	0,55	0,27	0,18	0,73
Koszty całkowite/aktywa (f:a)	3,15	3,03	2,93	2,43	2,08	3,31
Zwrot z aktywów (ROA) netto	0,50	0,48	0,41	0,30	0,40	1,72
Zwrot z kapitału (ROE) netto	5,50	5,32	4,62	3,56	5,12	19,04

Uwagi:

- a)** średnie aktywa,
- b)** dochody odsetkowe = przychody odsetkowe
(w tym z operacji z papierami wartościowymi) pomniejszone o koszty odsetkowe,
- c)** dochody pozaodsetkowe = przychody pozaodsetkowe
(między innymi prowizje, opłaty, różnice kursowe, wynik biur maklerskich)
pomniejszone o koszty pozaodsetkowe,
- d)** koszty działania banku = koszty wynagrodzeń, amortyzacja, pozostałe koszty ogólne,
- e)** odpisy na rezerwy netto = odpisy na rezerwy pomniejszone o przychody z rozwiązań,
- f)** koszty całkowite = koszty działania banku +
odpisy na rezerwy netto + koszty nadzwyczajne,

Źródło: Dane KNF, obliczenia własne.

SZANSE I WYZWANIA

ORNOGRAPHY
Si

Co roku zwyczajowo ostatni rozdział Raportu Banki jest poświęcony „Szansom i wyzwaniom”, jakie identyfikujemy dla polskiego sektora bankowego w najbliższej przyszłości, ze szczególnym uwzględnieniem najbliższego roku. Jak co roku jest to zadanie o tyle skomplikowane, że przewidywanie przyszłości jest zadaniem dość karkołomnym, obarczonym poważnym ryzykiem niespodziewanych zmian, jakie mogą nastąpić wraz z upływem bieżącego roku. Tym niemniej na podstawie analizy obecnej sytuacji i trendów z przeszłości możliwe jest zaobserwowanie pewnych kształtujących się tendencji i wówczas zasadniczym pytaniem staje się, czy te ryzyka mają duże prawdopodobieństwo zmaterializować się w bieżącym roku, czy też uda się odroczyć powstanie pewnych zjawisk w czasie lub przynajmniej częściowo im zapobiec lub złagodzić ich skutki. Jest o tyle istotne, że sektor bankowy od kilku lat prezentuje stanowisko, że skala obciążeń i niesprzyjających warunków prowadzenia działalności bankowej jest tak wysoka, że nie sposób kontynuować jej w racjonalnie, a mimo to udaje się sektorowi bankowemu przeżyć kolejny rok bez perturbacji zauważalnych dla większości odbiorców zewnętrznych. To może powodować poczucie, że zagrożenia podnoszone przez sektor bankowy są przesadzone i nie urzeczywistniają się w praktyce. Jako dowód takiego myślenia można wskazać wykazywanie przez sektor bankowy jako całość zysku, a w 2022 r. do tego wyższego niż rok wcześniej czy dwa lata temu. Innymi słowy, może to prowadzić do oceny, że negatywne scenariusze są przesadzone i nie oddają faktycznego stanu rzeczy i prawdziwych warunków prowadzenia biznesu bankowego. W efekcie oceny te mogą być banalizowane jako nieuzasadnione prezentowanie zagrożeń z wygody sektora bankowego.

Perspektywa spojrzenia sektora bankowego jest jednak odmienna. Zwraca ona uwagę, że większość problemów powstałych w przeszłości nie zostaje rozwiązana, lecz raczej są one na bieżąco zarządzane bez systemowego ich rozwiązania. Jako sektor bankowy można wyrazić zadowolenie, że faktycznie nie doszło w ostatnich latach do materializacji negatywnych scenariuszy rozwoju sytuacji w sektorze bankowym, ale nie sposób pominąć faktu, że sektor bankowy jest obecnie mniej odporny na scenariusze szokowe niż miało miejsce kilka lat temu, a zagrożenia nie zostały w większości wyeliminowane, lecz pozostają one nadal aktualne ze wszystkimi swoimi konsekwencjami. Stąd de facto niektóre z nich mogą być powielane co roku z dodaniem najnowszych przykładów narastania problemu i nie sposób ich ominąć, wskazując szanse i wyzwania na najbliższy okres.

Jeśli wymienić kwestię, która została rozwiązana w ostatnim roku i została zdjęta z listy tematów budzących niepokój w sektorze finansowym, to można przede wszystkim wskazać na sprawę rozwiązania problemu wynikającego z faktu, że jeden z banków systemowo ważnych na polskim rynku finansowym od dłuższego czasu nie spełniał regulacyjnych wymogów bezpiecznego działania i stanowił potencjalnie zagrożenie systemowe dla całego sektora. Należy mieć nadzieję, że podjęcie systemowej decyzji wobec tego banku, uruchomienie mechanizmu uporządkowanej restrukturyzacji i dodanie do niej specjalnej inżynierii sfinansowania procesu skutecznie zamknęło lub w najbliższym czasie zamknie ten temat i jednocześnie nie pojawią się kolejne banki, które mogłyby stać się podobnym wyzwaniem systemowym.

Narzekając na trudności z przewidywaniem przyszłości trzeba jednak przyznać, że czynienie tego w tym roku jest jednak nieporównywalnie łatwiejsze, przy całej złożoności

materii, niż miało to miejsce rok wcześniej. Wówczas poziom niewiadomej wynikający przede wszystkim z wybuchu rok temu strasznej wojny na Ukrainie po wkroczeniu wojsk rosyjskich do tego kraju był nieporównywalnie wyższy. Wówczas trudno było przewidywać wynik i skutki tego konfliktu dla polityki i gospodarki całego świata i dla naszego kraju. W tym roku budowanie scenariuszy wydaje się to nieco prostsze, choć zwykle życie polityczne jest tak dynamiczne, że z pewnością może ono zaskoczyć nie jeden raz także w tym roku.

Jak co roku prowadząc analizę szans i wyzwań, patrzymy przede wszystkim na **uwarunkowania funkcjonowania sektora bankowego w czterech zasadniczych ujęciach**. Są to uwarunkowania:

1. polityczne,
2. ekonomiczne,
3. prawno- regulacyjne,
4. wewnętrzne sektora bankowego.

Patrząc na **otoczenie polityczne** działania banków w bieżącym roku, trzeba podkreślić zwłaszcza trzy zasadnicze kwestie.

Po pierwsze, **wojna na Ukrainie dalej trwa i dziś trudno przewidzieć, kiedy i jak ona się skończy**. Coraz więcej ekspertów przychyła się do tezy mówiącej, że intensywna faza wojny będzie trwać do końca lata tego roku, a potem nastąpi pewne złagodzenie konfliktu zbrojnego, choć zapewne bez finalnego rozstrzygnięcia militarnego i politycznego. Ta perspektywa jest istotna, gdyż wpływa także na wiele czynników rozwoju życia gospodarczego, społecznego i ekonomicznego w naszym kraju. Przedłużanie się aktualnej niestabilnej sytuacji u naszego sąsiada będzie bowiem wpływać na decyzje wielu obywateli Ukrainy dotyczące miejsca życia i prowadzenia swojej aktywności zawodowej. Wiele Ukraińców będzie musiało ponownie podjąć niełatwe decyzje, czy zostać w swoim kraju, czy emigrować, czy też wracać do swojego kraju. Te decyzje będą mieć wpływ także na nasz kraj, bowiem znaczna część tego ruchu granicznego będzie odbywać się do Polski. Te rozstrzygnięcia będą dla Polski mieć nie tylko aspekt społeczny, ale także ekonomiczny. Wpływają one bowiem na skalę niezbędnego wsparcia wydatkowanego ze środków publicznych i prywatnych dla przybywających uchodźców, na zmianę sytuacji na rynku pracy, na zmianę popytu na rynku mieszkaniowym, na popyt na szereg usług publicznych (włączając służbę zdrowia), na ceny importowanych produktów, czy na wielkość popytu krajowego (generowanego przez falę imigrantów). Tylko dane z końca 2022 r. pokazywały przykładowo, że bez zwiększonych wydatków Ukraińców w Polsce poziom konsumpcji wewnętrznej byłby niższy i tempo wzrostu PKB Polski także byłoby wyraźnie niższe. Te decyzje będą zatem ważne dla równowagi gospodarczej kraju w różnych przekrojach.

Można także spodziewać się, że sankcje gospodarcze nakładane na import towarów i stosunki handlowe z Rosją pozostaną z nami na dłużej, szczególnie w sytuacji, gdy wiele krajów obecnie intensywnie buduje alternatywne kanały dostawy kluczowych surowców i towarów. Ta transformacja będzie wpływać na stałe na zmianę łańcuchów dostaw oraz wysokość cen importowanych komponentów. Ona może być także szansą

dla Polski i innych krajów naszego regionu, jako potencjalnych beneficjentów dążenia do skrócenia łańcuchów dostaw. Od uwarunkowań wewnętrznych będzie zależeć, kto wykorzysta tę szansę. W krótszej i dłuższej perspektywie będzie to jednak oznaczać wyższe ceny, gdyż ograniczenie wolnego obrotu towarów i kapitału musi oznaczać wyższe koszty podejmowania suboptymalnych decyzji biznesowych.

Wojna na Ukrainie przywróciła wagę bezpieczeństwa i obronności każdego kraju, zwłaszcza naszego – leżącego na wschodniej rubieży Unii Europejskiej i paktu NATO. Te kwestie nie były przez wiele lat doceniane w należyty sposób i czyniły to właściwie wszystkie formacje polityczne rządzące w naszym kraju w ostatnich dziesięcioleciach. Teraz nadchodzi intensywny czas nadrabiania tych ogromnych zaległości. To oznacza silny wzrost wydatków na obronność i znacznie silniejsze obciążenie nimi polskich finansów publicznych. To może być szczególnie poważne wyzwanie w dobie wyraźnej dekonjunktury, wręcz recesji gospodarczej na przełomie 2022 i 2023 r. i mniejszego apetytu inwestorów na zakup polskich obligacji po rozsądnych cenach. To musi finalnie powodować, że na wiele innych ważnych celów może zabraknąć środków lub będą one poważnie ograniczone.

Na koniec uwag o reperkusjach wojny na Ukrainie trzeba dodać, że trudno racjonalnie budować scenariusze rozszerzania się konfliktu zbrojnego na inne państwa. Ale jednocześnie nie sposób ich całkowicie wykluczyć i zmiany globalnej równowagi na świecie. Liczne przykłady z przeszłości pokazały, że taki konflikt potrafi stać asumptem do zmian politycznych na dziesięciolecia. Ponieważ jednak nie sposób ich dziś racjonalnie przewidywać, stąd nie można także oceniać potencjalnego wpływu na gospodarkę polską i sektor bankowy.

Po drugie, **bieżący rok jest też okresem wyborów politycznych**. Na drugą połowę tego roku przypadają w Polsce wybory do Parlamentu. Jak zawsze, z jednej strony oznacza to możliwość zmiany układu politycznego w kraju i zmianę partii rządzącej, ale z drugiej strony gwarantuje wcześniej intensywną kampanię wyborczą, która może obfitować w wiele gestów populistycznych, które mogą okazać się kosztowne. Ponieważ jednak środki budżetowe będą ograniczone w okresie dekonjunktury, będzie zapewne pojawiać się pokusa, aby wykorzystać do realizacji doraźnych celów politycznych środki prywatne. Może to dotyczyć różnych grup społecznych i biznesowych, co nielub byłoby neutralne dla warunków prowadzenia biznesu bankowego w Polsce.

Po trzecie, na skutek nadal napiętych relacji Polski z Unią Europejską, w tym niezrealizowania zapisów porozumienia zawartego między Polską i UE, **trudno spodziewać się w najbliższych miesiącach dostępu do olbrzymich środków unijnych** przyznanych m.in. na transformację gospodarczą. Środki unijne od wielu lat były ważnym źródłem poprawy koniunktury gospodarczej, rosnącego bogactwa kraju i transformacji kraju w kierunku bardziej nowoczesnym, niezależnie od tego, co w danym momencie było określane jako postęp i zmierzanie ku nowoczesności. Brak tego dostępu oznacza poważną zmianę sytuacji. Być może ma ona charakter czasowy, ale przypada na okres dekonjunktury gospodarczej oraz położenia silnego nacisku na transformację energetyczną, czy szerzej klimatyczną. Polska już odczuwa skutki braku dostępu do tych zasobów, nawet jeśli nie mówi się o tym zbyt głośno. Dotyczy to całej gospodarki oraz wielu ważnych klientów sektora bankowego. Należy mieć

tylko nadzieję i działać intensywnie na rzecz możliwie najszybszego uzyskania dostępu do środków unijnych, tym bardziej, że postanowienia zawarte jako kamienie milowe zostały zaakceptowane przez polski rząd i przez UE.

Po czwarte, jako polityczne rozstrzygnięcie należy rozpatrywać także **transformację klimatyczną**, a wśród niej transformację energetyczną. Kierunkowe choćby uzgodnienie w Unii Europejskiej potrzeby zmiany pozyskiwania energii i polityka zero emisyjności stanowi szansę i wyzwanie dla całej gospodarki dla sektora bankowego w szczególności. Wyczerpywanie się w Polsce obecnych form produkcji energii i rosnący na nią popyt wraz z rozwojem gospodarczym, będą wymuszać ponoszenie licznych inwestycji, dużych i małych na wzmocnienie potencjału produkcyjnego i przesyłu energii. W zależności od wielkości banków w Polsce mogą być one zainteresowane finansowaniem zarówno wielkich inwestycji w nowe bloki energetyczne, jak i małych producentów energii. Ta transformacja nie ogranicza się przy tym do produkcji energii, ale także do sposobów ich wykorzystania. Wiele obecnie prowadzonych biznesów zostanie w najbliższych latach zakwestionowanych i będzie wymagać przynajmniej zmiany sposobu jego prowadzenia lub zmiany branży działania. Dla banków to także będzie stawało się coraz większe wyzwanie, gdyż analizując wnioski kredytowe będą musiały uwzględnić także ryzyko klimatyczne swoich klientów w wieloletniej perspektywie.

W zakresie **uwarunkowań ekonomicznych** prowadzenia biznesu, w tym bankowego, na 2023 r. rysują się jako najważniejsze dwa bardzo poważne zagrożenia: dekoniunktura i wysoka inflacja.

Spowolnienie gospodarcze Polski i zachodniej Europy stało się faktem już w II połowie 2022 r. Polska formalnie nie jest jeszcze w stanie technicznej recesji na skutek niewielkiego wzrostu gospodarczego osiągniętego w III kwartale 2022 r., ale można z bardzo dużym prawdopodobieństwem uznać, że faktycznie znajdzie się w tym stanie po I kwartale 2023 r. Niezależnie od jej głębokości, silna dekoniunktura stała się faktem. Przejawia się ona wyraźnym spadkiem konsumpcji prywatnej, która od wielu lat była głównym motorem wzrostu PKB w warunkach ograniczonych inwestycji. O złych perspektywach na 2023 r. mówią nie tylko eksperci i ośrodki analityczne, ale także badania nastrojów przedsiębiorców. W II półroczu sytuacja ma poprawić się, ale w skali całego roku większość ekspertów oczekuje obecnie bardzo niskiego wzrostu gospodarczego, rzędu 1–2 procent realnego wzrostu PKB.

Te uwarunkowania wzrostu gospodarczego będą silnie oddziaływać na prowadzenie biznesu przez banki. Trudno oczekiwać dynamicznego rozwoju akcji kredytowej, gdyż zapewne popyt na kredyt ze strony klientów będzie ograniczony, a same banki będą ostrożniej podchodzić do oceny zdolności kredytowej kredytobiorcy. Silne przesunięcie popytu w kierunku kredytów operacyjnych wskazuje przy tym bądź na chęć finansowania zapasów, bądź na większe trudności w bieżącym finansowaniu działalności ze środków własnych.

Pogorszenie koniunktury może wpłynąć także na wzrost aktywów niepracujących w bankach. Trudno przewidzieć dziś skalę pogorszenia jakości portfela kredytowego, ale biorąc pod uwagę stosowanie przez największe banki międzynarodowych standardów rachunkowości, to można oczekiwać znaczącego zwiększenia odpisów.

Warto jednak odnotować, że obecnie skala aktywów niepracujących jest relatywnie niewielka, przynajmniej patrząc z perspektywy historycznej polskiego sektora bankowego i są one w znacznej wysokości pokryte odpowiednimi rezerwami/odpisami. Wzrost skali aktywów niepracujących nie powinien być bardzo znaczący, gdyż banki dochowywały najwyższej staranności przy udzielaniu kredytów w ostatnich latach. Jak długo przedsiębiorstwa nie będą bankrutować i zwalniać grupowo pracowników, co przełożyłoby się na wzrost bezrobocia, tak długo zagrożenie pogorszenia jakości kredytów wydaje się umiarkowane. Jeśli spełni się scenariusz specjalistów, że dekonjunktura nie będzie trwać bardzo długo i w kolejnych kwartałach bieżącego roku ma ona stopniowo poprawiać się, to wówczas wiele przedsiębiorstw nie znajdzie się w bardzo trudnej sytuacji.

Drugim czynnikiem ekonomicznym bardzo silnie determinującym sytuację w kraju w tym roku będzie utrzymywanie się wysokiej inflacji. Dzisiejszy jej przebieg oraz poziom inflacji bazowej wskazują, że nie można oczekiwać jej szybkiego zmniejszenia w bieżącym roku. Będzie ona przez cały rok wyraźnie powyżej celu inflacyjnego NBP. Inflacja jest i pozostanie też na znacznie wyższym poziomie niż w krajach Europy Zachodniej i w USA, co będzie generować wyzwanie wynikające z utraty wartości pieniądza, w tym w zakresie możliwych zmian kursu walutowego złotego względem walut obcych.

Wysoka inflacja spowoduje utrzymanie się wysokich stóp procentowych ze wszystkimi tego konsekwencjami. Ograniczą one popyt na nowy kredyt bankowy, a liczni kredytobiorcy, których dochody nie będą nadążać za tempem wzrostu cen, będą starać się wcześniej spłacić swoje zobowiązanie względem banków. Zubożenie znacznej części społeczeństwa na skutek wysokiej inflacji dodatkowo ograniczy zainteresowanie zaciąganiem długoterminowych zobowiązań w bankach. Wyższe stopy procentowe będą wpływać na zmniejszenie kwoty dostępnego kredytu dla kredytobiorców. Stosowanie wyższych stóp procentowych przez dłuższy okres będzie powodować, że banki nie będą już korzystać w tej sytuacji z możliwości wygenerowania wysokich dochodów odsetkowych – wzrosną bowiem wyraźnie koszty odsetkowe banków. Proces ten rozpoczął się już w 2022 r.

Jednocześnie stosowanie rynkowych stóp procentowych zdecydowanie poniżej poziomu inflacji będzie pogłębiać sytuację, w której deponenci będą poszukiwać alternatywnych form lokowania wolnych środków finansowych w stosunku do lokat bankowych. Obecnie nie jest to wyzwanie dla większości banków, które mają zdecydowanie większe depozyty niż możliwości rozwoju akcji kredytowej dla gospodarki i gospodarstw domowych. Tym samym, banki nie będą odczuwać presji na stosowanie wyższego oprocentowania depozytów. Posiadacze kapitałów będą w tych warunkach poszukiwać alternatywnych form lokowania środków, w efekcie podtrzymując wysokie ceny na rynku nieruchomości lub podejmując ryzyko swoich utraty środków, inwestując w bardziej ryzykowne przedsięwzięcia. W sumie więc wysoka inflacja i wysokie stopy procentowe nie będą sprzyjać sektorowi bankowemu w zakresie generowania wysokich dochodów odsetkowych. Okres największych korzyści wynikających z wysokich stóp procentowych już minął, ale korzyści dla banków będą większe niż w okresie obowiązywania bardzo niskich stóp procentowych.

Trzecim rodzajem ważnych uwarunkowań prowadzenia biznesu bankowego będą kwestie prawne. W tym obszarze również można wymienić przynajmniej kilka kluczowych aspektów ich oddziaływania na działalność i wyniki banków.

Pierwszym jest oczywiście **kształtowanie się orzecznictwa wymiaru sprawiedliwości w zakresie walutowych kredytów mieszkaniowych**. Dotyczy to tak kluczowych kwestii jak stwierdzenie nieważności umów czy prawo do wynagrodzenia za kapitał. One mogą mieć fundamentalny wpływ na koszty, jakie będą musiały ponieść banki z tytułu posiadania portfela kredytów denominowanych lub indeksowanych do waluty polskiej i to z perspektywy wieloletniej. Bardzo niekorzystne dla banków orzecznictwo może prowadzić do powstania wysokich strat, które mogą nawet zagrażać stabilności poszczególnych banków. Powagę sprawy wzmocnia, że rozstrzygnięcia sądowe mogą odnosić się także do kredytów, które zostały już w całości spłacone.

Drugim, jest **wprowadzanie** rozwiązań zbliżonych do **moratoriów kredytowych**. Banki odczują w 2023 r. silne konsekwencje ustawowych wakacji kredytowych wprowadzonych w 2022 r. Jakby te utracone przychody odsetkowe były niewystarczające, to od czasu do czasu pojawiają się też wypowiedzi polityków sugerujące zasadność rozważenia okresu ich przedłużenia lub wprowadzenia całkiem nowych ulg w spłacie kredytów. W okresie zbliżającej się kampanii wyborczej pokusa sięgnięcia do takich instrumentów może rosnąć i generować poważne koszty lub zmniejszenie dochodów banków. Oszacowanie skutków takich decyzji dla sektora bankowego jest rzeczą niemożliwą. Jeśli w 2022 r. i 2023 r. z ulgi mogli skorzystać także kredytobiorcy, którzy zaciągnęli kredyt z okresowo stałym oprocentowaniem, to tym bardziej można założyć, że pojawią także inne nieracjonalne propozycje rozwiązań łagodzących wysokość na bieżąco wymaganych rat kredytowych. Warto przypomnieć, że w 2022 r. wstępny zysk netto sektora odpowiadał kwocie utraconych przychodów z tytułu wprowadzenia ustawowego prawa do tzw. wakacji kredytowych dla kredytobiorców kredytów mieszkaniowych w złotych. Biorąc pod uwagę niezakończony cykl podwyżek stóp procentowych w największych bankach centralnych i rosnący wolumen kredytów udzielonych przez polskie banki w walucie obcej, można wyobrazić sobie także chęć stworzenia ulgi w tym obszarze.

Trzecim, jest wyzwanie związane ze **zmianą wskaźnika referencyjnego** wykorzystywanego jako baza odniesienia przy określaniu zmiennego oprocentowania kredytów czy depozytów. Tu pojawia się wiele potencjalnych form ryzyka dla sektora bankowego. Pierwsza dotyczy możliwości kwestionowania umów zawierających odniesienie do dotychczas stosowanych stawek WIBOR. Wydaje się, że ryzyko prawne w tym zakresie jest dość ograniczone, gdyż zasady ustalania tej stawki są uregulowane w unijnym rozporządzeniu i żaden bank samodzielnie nie wyznacza stawki (jak ma to miejsce w przypadku tabeli kursowej), ale współcześnie nie sposób takiego zagrożenia bagatelizować. Wystarczy przypomnieć w tym kontekście niektóre rozstrzygnięcia dotyczące chociażby walutowych kredytów mieszkaniowych, zwrotu części pobranych prowizji od kredytów w przypadku wcześniejszej spłaty kredytów konsumpcyjnych i czy zwrotu opłat wpłaconych przez kredytobiorców kredytów mieszkaniowych w okresie poprzedzającym dokonanie wpisu hipotecznego. Należy pamiętać, że skala umów zawierających odniesienie do stawki referencyjnej WIBOR była bardzo szeroka w polskim sektorze bankowym i jakiegokolwiek rozstrzygnięcia negujące jej prawidłowość

miałyby olbrzymie skutki finansowe dla sektora bankowego.

Drugie ryzyko związane ze stawką referencyjną dotyczy wysokości stopy procentowej zastosowanej po zamianie wskaźnika referencyjnego. Przejście na stosowanie wskaźnika wyznaczonego na podstawie faktycznych transakcji *overnight* w porównaniu do dotychczas najczęściej stosowanych stawek trzymiesięcznych może spowodować obniżenie stóp oprocentowania kredytów. Nawet jeśli w system zamiany wskaźników jest wbudowany mechanizm korygujący, chroniący przed takimi skutkami, to przyszłość pokaże, jak on będzie w praktyce funkcjonować i czy nie będzie powodować zmian w wysokości stóp procentowych w obowiązujących umowach, głównie kredytowych.

Trzecie ryzyko wiąże się z samą operacją zamiany wskaźnika w umowie z klientem. Wyzwaniem będzie wybór właściwego sposobu jej przeprowadzenia, bez narażenia się na kwestionowanie prawne wprowadzanych zmian. Banki są obecnie zachęcane do wcześniejszej zamiany wskaźnika referencyjnego bez czekania do ostatniej chwili, ale brak regulacji dotyczącej sposobu tranzycji naraża banki na dodatkowe ryzyko.

Czwartym wyzwaniem dla banków, nawiązującym częściowo do powyższych kwestii, stają się **rosnące prawa konsumenta**, wyrażający się w coraz większym zakresie regulacji w tym zakresie, praktyk organów i wyroków sądów. Przykład walutowych kredytów mieszkaniowych, ale nie tylko on pokazał, jak wiele kwestii jest dziś uznawane za klauzule abuzywne. Co gorsza, wiele tych problemów staje się abuzywnymi w ujęciu retrospektywnym, w długim okresie, co zwiększa nieprzewidywalność prowadzenia działalności bankowej. W niektórych przypadkach wątpliwości są tak daleko posunięte, że pozbawiają podstaw racjonalnego prowadzenia biznesu bankowego, są sprzeczne z prawami ekonomii i coraz częściej budzą pytania, czy można prowadzić tę działalność bez narażenia na olbrzymie ryzyko nie sprostania prawu konsumenta. A może rozwiązaniem jest tylko oferowanie produktów krótkoterminowych, gdzie ryzykiem takim można lepiej wyliczać i bardziej zarządzać?

Piątym wyzwaniem prawno-regulacyjnym, jest **ryzyko nakładania na banki coraz większych obciążeń finansowych**. Wydaje się, że są one tak wysokie, że nie sposób już nic dodać do tej listy. Jednak w praktyce takie pokusy pojawiają się. Przykładem może być otwarcie furtki dla dalszego zwiększania środków Funduszu Wsparcia Kredytobiorców z wpłat banków. Takie zwiększanie nie ma dziś żadnego sensu ekonomicznego, gdyż dotychczasowe środki zostały wykorzystane nadal jeszcze w niewielkim stopniu. Biorąc pod uwagę, że obciążenia banków rosły w ostatnich latach praktycznie w każdym roku, nie można dziś niestety wykluczyć, że ta praktyka nie zostanie podtrzymana także w bieżącym roku, jak już wspomniano roku wyborów parlamentarnych. Z zadowoleniem można jednak odnotować obniżenie wysokości wpłat na Bankowy Fundusz Gwarancyjny, choć te akurat obciążenia służą przynajmniej pośrednio też sektorowi bankowemu.

Szóstym wyzwaniem są nakładane na banki **wysokie wymagania regulacyjne**. Bieżący rok ma być okresem intensywnego wypełniania wymogów w zakresie tzw. MREL. Obecna trudna sytuacja na rynku kapitałowym, wysokie ceny nie zachęcają do zwiększania zadłużenia długoterminowego przez banki, szczególnie w momencie, gdy cechują się one dużą płynnością. W tej sytuacji banki stoją wobec wyboru jednego z dwóch niedobrych rozwiązań. Jest nim albo emisja dłużnych papierów wartościowych

i ponoszenie wysokiego kosztu obsługi długu, albo pokrycie wymogu MREL z kapitałów własnych i tym samym zmniejszenie bufora posiadania kapitału większego od wymaganego regulacyjnie. W tym pierwszym przypadku najnowsze problemy Credit Suisse oraz Silicon Valley Bank pokazały, że takie papiery mogą w praktyce zostać naprawdę umorzone przez regulatora i to będzie skutkować wyższą ceną oczekiwaną za objęcie bankowych papierów wartościowych.

W zakresie wymogów ostrożnościowych można także spodziewać się w tym roku zakończenia prac nad aktualizacją unijnych przepisów w zakresie stosowania tzw. Bazylei III. Dla największych banków, stosujących zaawansowane metody wyliczania wymogu będzie to oznaczać stopniowe podnoszenie wymogów kapitałowych. Dotyczyć to będzie także wymogów z tytułu wybranych rodzajów ekspozycji banków. Dla mniejszych banków skutki te będą raczej ograniczone, a mogą one nawet powodować mniejsze zapotrzebowanie na kapitał własny. Ale warto też pamiętać, że w nieodległej perspektywie pojawią się zapewne dodatkowe wymogi służące pokryciu ryzyka ESG.

Innym wyzwaniem regulacyjnym, które zbliża się silnie do naszych banków, będą ograniczenia nakładane na banki w zakresie zarządzania ryzykiem stopy procentowej w księdze bankowej. W sytuacji, gdy banki w Polsce dotychczas udzielały niemal wyłącznie kredytów o stałej stopie procentowej, nowa regulacja może być poważnym wyzwaniem.

Jednocześnie na poziomie krajowym wprowadzone w 2020 r. złagodzenie wymogów kapitałowych w postaci zniesienia bufora ryzyka systemowego ma cały czas charakter okresowy bez szczegółowego określenia perspektywy czasowej powrotu do jego stosowania, co oznacza, że banki nie wykorzystują tego obniżenia wymogu w celu zwiększenia akcji kredytowej, mając świadomość konieczności odbudowy bufora w przyszłości i niskiej rentowności bieżącej działalności bankowej. Jednocześnie, mimo zapowiedzi, regulatorzy nie zdecydowali się na obniżenie wagi ryzyka dla ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie na nieruchomości komercyjnej.

Siódmym obszarem wyzwań prawnych, będą wszystkie **liczne rozwiązania prawne związane ze stosowaniem nowych technologii i wykorzystywaniem banków do przeciwdziałania nadużyciom finansowym przez klientów banków**. Można w tym miejscu wymienić chociażby rozwiązania służące poprawie cyberbezpieczeństwa, rozbudowywane wymogi w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy. Wszystkie one mogą być uznane za niezwykle ważne i słuszne. Problem polega na tym, że ich kumulacja prowadzi do wzrostu kosztów banków i angażowania znacznych środków na działania tylko częściowo związane z podstawowym obszarem działalności banków.

Ósmym obszarem w ostatnich latach są nakładane kolejne olbrzymie **obciążenia sprawozdawcze, informacyjne**. Dotyczą one bardzo szerokiego spektrum sprawozdawczości banków przygotowywanej na potrzeby nadzoru bankowego, BFG, czy informacji dla interesariuszy publikowane w ramach tzw. filara III. Teraz te wymogi te są jeszcze rozbudowane, m.in. o informacje o działaniach podejmowanych przez banki w obszarze *sustainable finance*. Drugim takim dużym obszarem raportowania jest prowadzenie szerokich analiz i przekazywanie informacji o klientach dla potrzeb administracji podatkowej. Banki cały czas borykają się z niezrozumiałymi dla nich i dla

aparatu skarbowego wymogami raportowymi w zakresie schematów podatkowych (MDR), sposobu rozliczania podatku u źródła (WHT) czy cen transferowych. Niemal w każdym przypadku wymogi nakładane na polskie podmioty są znacznie szersze niż wynika to z regulacji czy uzgodnień międzynarodowych, a ponadto pozostają one niejasne, nieprecyzyjne i podlegają licznym kolejnym zmianom. Po opracowaniu i wdrożeniu dobrowolnego systemu *split payment*, ulega on stałej rozbudowie, nakładając na banki coraz to nowe obowiązki nieprzynoszące tym instytucjom żadnych korzyści.

Oczywiście wszystkich, tylko najważniejszych, wyzwań politycznych, ekonomicznych czy prawnych jest nieporównywalnie więcej. Tylko te wymienione powyżej pokazują, jak wielkie mogą one potencjalnie być i jak zasadnicze koszty mogą one generować i z jaką utratą szansy rozwoju biznesu bankowego mogą się one wiązać. A są to czynniki zewnętrzne, a jak wspomniano na początku, istnieją także **uwarunkowania wewnętrzne, tkwiące w samym sektorze bankowym** w Polsce. Skala tych wyzwań także się zwiększa.

Po pierwsze, **postępuje rewolucja informatyczna** w gospodarce, która stanowi także wielkie wyzwanie dla banków. Dążenie do redukcji kosztów, sprośanie wymogom konkurencji, w tym ze strony podmiotów niebankowych, stanowią przesłankę do dalszego rozwoju bankowości elektronicznej. Także pandemia przyspieszyła postęp technologiczny. Polskie banki cały czas są bardzo nowoczesne, konkurencyjne i w rezultacie nie odczuwają one tak silnych zagrożeń rywalizacji ze strony firm fintech, jak dzieje się to w niektórych bankach zagranicznych, cechujących się bardziej tradycyjnym podejściem do sposobu dystrybucji usług bankowych. Jednak i w tym zakresie zachodzą już zmiany. Stałe obniżanie rentowności działalności bankowej musi powodować także zmianę podejścia banków do wprowadzania nowych rozwiązań technologicznych. Jeszcze w 2019 r. banki znacząco zwiększyły nakłady na środki trwałe, ale w następnych latach może być trudniej przeprowadzić takie inwestycje. W następnych może stać się wyzwaniem jak nadążyć za postępem, być konkurencyjnym w świecie cyfrowym.

Wojna na Ukrainie, która wybuchła w ostatnim roku, kazała spojrzeć w nowy sposób na korzystanie przez banki z chmury. Jeszcze przed jej wybuchem, banki i nadzór podchodziły do tej kwestii dość ostrożnie, doceniając także ryzyko wynikające z jej wykorzystania. Doświadczenia ukraińskie pokazały jednak, że w warunkach zasadniczego zagrożenia dla fizycznej działalności lokalnych centrów, **w określonych warunkach rozwiązania chmurowe okazują się bezcenne** i pozwalają na migrację danych i kontynuowanie dostępu do usług bankowych z dalszej odległości. Można zatem już obserwować postęp czyniony w upowszechnieniu wykorzystania rozwiązań chmurowych.

Stały postęp technologiczny, zmiany mentalności klientów będą wymuszały ciągły rozwój w działalności banków. Dziś postęp jest tak szybki, że niekiedy trudno jest identyfikować kierunki zmian w oferowaniu usług bankowych, które staną się popularne już za kilka lat. Niemniej jednak już dziś można spodziewać się **wykorzystania na szerszą skalę sztucznej inteligencji**. Będzie ona wykorzystywana zarówno w obsłudze klientów (przy takich zadaniach jak ocena zdolności kredytowej klientów, usługi call

center), jak i funkcji back-office'owych banku (sprawozdawczość, bazy danych, finanse). Stanowi ona szansę na pozyskanie klientów, ale jest zarazem wyzwaniem dla banków. Wyzwaniem będzie bowiem nadążanie za postępem technologicznym konkurencji, zgromadzenie odpowiednich funduszy na ten kierunek rozwoju oraz dokonywanie stałej odpowiedniej modyfikacji struktury działania banków – zmian w strukturze zatrudnienia, w sieci i kształcie placówek bankowych.

Dążeniu do nowoczesności musi towarzyszyć szczególna troska o utrzymanie wysokich standardów jakości oferowanych usług, w tym zwłaszcza o **zapewnienie najwyższego poziomu cyberbezpieczeństwa**. Przykłady ataków hakerskich na niektóre instytucje, bardzo często kierowanych z zagranicy, ukazują współczesną skalę zagrożenia dla działania banków w dobie prowadzenia ukrytej wojny elektronicznej. Dlatego też muszą być kontynuowane wszystkie możliwe i racjonalnie uzasadnione działania na rzecz zabezpieczenia banków przed takimi atakami i groźbą utraty danych, reputacji i nieuprawnionego wyprowadzenia środków finansowych z banków. Potrzebna jest w tym zakresie współpraca całego sektora bankowego, a także współdziałanie z instytucjami publicznymi odpowiedzialnymi za ten rodzaj bezpieczeństwa. Należy pamiętać, że system jest tak bezpieczny, jak jego najslabsze ogniwo.

W kontekście bezpieczeństwa działania banków warto zwrócić uwagę na przynajmniej jeden aspekt wynikający z wojny na Ukrainie. Jest nim **fizyczne bezpieczeństwo placówek bankowych i ciągłość działania**. Banki zwiększyły nacisk na tworzenie jeszcze lepszych centrów zapasowych, ale także na wyposażenie we własne źródła prądu, które pozwolą na przetrwanie kluczowych godzin po zaniku dostępu energii z zewnątrz. W tym zakresie poczyniono już duże nakłady finansowe i będą one kontynuowane w najbliższych miesiącach.

Odrębnym potencjałem tkwiącym w sektorze bankowym jest **umiejętność zarządzania danymi** gromadzonymi przez banki. Dziś banki otrzymują olbrzymie ilości informacji o swoich klientach, które są dobrze wykorzystywane do zarządzania ryzykiem w banku, ale mogą być też szerzej wykorzystywane do oferowania usług swoim klientom.

Także w zakresie warunków świadczenia usług, **wyzwaniem jest zmiana sposobu komunikowania się**. Jeszcze w większym stopniu relacje biznesowe będą oparte na kanałach zdalnych, na braku konieczności utrzymywania silnego fizycznego kontaktu z partnerem biznesowym. Coraz więcej klientów chce korzystać z usług bankowych tylko w formie zdalnej. To wymaga nie tylko dobrego wyposażenia informatycznego, ale też dopasowania mentalnego kadry do nowej rzeczywistości. Budowa nowych kanałów będzie wyzwaniem dla banków, jak np. stosowanie biometrii głosowej czy innych form identyfikacji klientów w sposób niewymagający użycia przez klienta skomplikowanych dla niego haseł. Podążając za tym postępem technologicznym, trzeba jednak pamiętać, że w niektórych sytuacjach stresowych, jak chociażby tych doświadczanych przez banki i klientów w niedawnej przeszłości, ważny dla klientów jest także fizyczny dostęp do banku, do możliwości uzyskania informacji i wyjaśnień od pracowników bankowych oraz do gotówki. **Zarządzanie siecią placówek bankowych** będzie też wyzwaniem. Już obecnie widać dłuższe kolejki w bankach osób wykluczonych cyfrowo. Likwidacja wielu placówek bankowych w ostatnich latach może powodować, że sprostanie temu wyzwaniu będzie trudniejsze. Dlatego należy pamiętać, że także

o takich sytuacjach i takich klientach oraz trzeba utrzymywać odpowiedni potencjał, aby klienci otrzymywali należną obsługę w placówkach banków.

W ekonomice banków stałym problemem jest **zarządzanie** płynnością, zwłaszcza **płynnością długoterminową**. Przy nieustannym wydłużaniu przeciętnego okresu kredytowania przez banki, zapadalność pasywów nie ulega wielkim zmianom. Nawet jeśli w ostatnim roku wyraźnie zwiększyły się depozyty terminowe w bankach, to w tak niestabilnej sytuacji rzadko mają one termin dłuższy niż rok. Przez już kilkadziesiąt lat nie udało się wypracować modelu długoterminowych pasywów finansujących wieloletnie kredyty. Nie udało się stworzyć systemu wieloletniego oszczędzania na określony cel, ani upowszechnić rynku listów zastawnych. To niedopasowanie może stać się wyzwaniem regulacyjnym, gdyż wiele innych systemów bankowych nie ma takich problemów i zmienione regulacje ostrożnościowe mogły silnie dotknąć nasz sektor bankowy niż w innych krajach europejskich.

Najnowsze doświadczenia międzynarodowe, z marca 2023 r., dotyczące kłopotów finansowych Credit Suisse czy niektórych banków amerykańskich spowodowały też większe **uwrażliwienie inwestorów na możliwe problemy finansowe banków**. Przypadki te pokazały, że możliwe są trudności finansowe banków mimo zwiększenia licznych wymogów ostrożnościowych banków po poprzednim dużym kryzysie w sektorze w latach 2007–2008. Inwestorzy dostrzegli ponownie, że mogą ponieść straty finansowe na skutek umorzenia częściowego lub całkowitego ich kapitału zaangażowanego z tytułu zakupu akcji, instrumentów hybrydowych czy obligacji zaliczanych do funduszy podporządkowanych. To uwrażliwienie może być ważne także dla polskich banków, gdyż ewentualne trudności, nierozwiązane problemy mogą być wyolbrzymiane lub powodować nerwową reakcję inwestorów, które to działania mogą spowodować głębsze negatywne skutki zmienionej sytuacji banków. Stąd zarówno **same banki, jak i regulatorzy powinni dochować najwyższych standardów, aby nie doszło do sytuacji podwyższonych obaw inwestorów o sytuację w sektorze bankowym**.

Powyżej była mowa głównie o wyzwaniach, ale warto zastanowić się, czy sektor bankowy ma także **szanse**. **Z pewnością istnieją, ale dziś coraz częściej są one przesłonięte przez stale zwiększające się wyzwania**. W zakresie szans warto zacząć ich wymienianie w odwrotnej kolejności, tj. zaczynając od czynników wewnętrznych.

Wymieniając szanse warto wskazać na **potencjał sektora bankowego w Polsce**. Są nimi banki, które są **dobrze zarządzane, odpowiednio wyposażone jeszcze w kapitał**. Podmioty **cehujące się wysoką nowoczesnością** w zakresie szybkości obsługi klientów, wyposażenia w narzędzia cyfrowe. **Ogromnym aktywem sektora bankowego są też jego pracownicy**. Filary wielu instytucji składają się z doświadczonych pracowników, cechujących się dużą wiedzą i zaangażowaniem. Ale warto też pamiętać, że na skutek m.in. gorszych wyników w ostatnich latach, obserwowana jest rosnąca rotacja pracowników i coraz większe trudności w pozyskaniu utalentowanych pracowników czy osób z odpowiednim doświadczeniem. To prowadzi często do ograniczania inwestycji w kapitał ludzki, gdy staje się on mniej stabilny. Tym niemniej, odpowiedzialność banków i profesjonalizm są wartościami, które nie zawsze są doceniane, szczególnie w czasach, gdy niemal wszystko podlega łatwej krytyce.

Szansą dla banków o charakterze regulacyjnym są silne zachęty polskiego nadzorca do **udzielania kredytów na okresowo stałą stopę procentową**. Taka oferta kredytowa może mieć korzyści dla banków. W zakresie relacji z klientami zwiększy ona zainteresowanie kredytem bankowym, ograniczając ryzyko stopy procentowej dla klienta. Dla banków ma ona też korzyści, bo ograniczy ryzyko banków w zakresie zarządzania też ryzykiem stopy procentowej i pozwoli łatwiej spełnić oczekiwane normy w zakresie zarządzania ryzykiem stopy procentowej w księdze bankowej. Wydawać by się mogło, że ten produkt spełnia oczekiwania obu stron transakcji. Niestety, jest on obciążony także poważnym ryzykiem. Wynika ono z braku uregulowania skutków finansowych wcześniejszej spłaty kredytu. W warunkach spodziewanego obniżenia się rynkowych stóp procentowych, to może stać się wyzwaniem, ponieważ klienci banków będą mogli czuć się oszukani, że bank zaoferował im kredyt w pewnej wysokości oprocentowania, a po pewnym czasie te warunki finansowe nie będą już tak korzystne, jak w momencie udzielenia kredytu. To może stanowić więc kolejne zarzewie przyszłych sporów kredytobiorców z bankami i powrót do dobrze już znanego kwestionowania zapisów umów kredytowych przed sądami.

Jako szansę można także ocenić propozycję Ministerstwa Rozwoju dotyczącą **dopłat do kredytów mieszkaniowych dla młodszych kredytobiorców oraz stworzenie systemu oszczędzania na własne mieszkanie**. Te rozwiązania były od dawna potrzebne i brakowało ich w polskim systemie prawnym. Jego wprowadzenie pozwoliłoby na wydłużenie pasywów bankowych oraz na zdynamizowanie sprzedaży kredytów mieszkaniowych. Warto zatem poznać szczegóły, jak zdaniem Ministerstwa ma funkcjonować ten system i czy będzie on interesujący dla osób poszukujących drogi do swojego mieszkania. Dużym znakiem zapytania będzie skala środków budżetowych przeznaczonych na finansowanie tego projektu, jako że bez środków publicznych ten mechanizm nie będzie działać.

Szansą może być stale **rozbudowywany system gwarancji kredytowych**, oferowanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Jego skala jest bardzo duża i stanowi z pewnością silny katalizator rozwoju akcji kredytowej banków.

W zakresie życia gospodarczego szansą dla banków może być pożądana **restrukturyzacja i łączenie wielu przedsiębiorstw**. W okresie gorszej koniunktury dochodzi najczęściej do przeglądu strategii działania firm, poszukiwania oszczędności, nowych kierunków ekspansji, które pozwolą na przetrwanie gorszych czasów i rozwój w lepszych. W tym procesie mogą i powinny aktywnie uczestniczyć banki, choć może to być aktywność obciążona wyższym ryzykiem.

Szansą dla banków będzie **finansowanie dużych projektów transformacji energetycznej**. Wymieniona wyżej transformacja i wysoki poziom zużycia obecnego potencjału wytwórczego będą wymuszać znaczne inwestycje. W najbliższych latach będzie musiało do nich dojść, a potrzeby finansowania będą olbrzymie. Biorąc zwłaszcza to ostatnie pod uwagę, warto jednocześnie pamiętać, że są to projekty o dużych kwotach silnie narażające banki na ryzyko, a ponadto te projekty mają tendencje do opóźnień w realizacji i większych kosztów inwestycji niż to wcześniej zakładano w biznesplanie.

Szansą dla banków może być także sytuacja na rynku pracy, w tym szczególnie **niskie bezrobocie**. Pozwala ono utrzymać zdolność kredytową wielu gospodarstw domowych, nawet jeśli w okresie wysokiej inflacji płace nie nadążają za tempem wzrostu cen. To niskie bezrobocie może być szansą na zwiększanie akcji kredytowej dla tej kategorii kredytobiorców.

Zatem te szanse istnieją, ale jak widać z powyższego zestawienia, nie są one tak liczne jak wyzwania. Być może to wynika z pesymistycznego oglądu sytuacji w sektorze bankowym, ale opinie zewnętrznych ekspertów, doradców nie dodają też wielkiej otuchy, ważnych obszarów szans.

Wymienione wyżej bardzo liczne uwarunkowania mogą prowadzić do następujących ocen dotyczących **perspektyw działania sektora bankowego w najbliższym roku**.

Po pierwsze, **można oczekiwać dość umiarkowanego zainteresowania kredytem bankowym**. W pierwszej kolejności powinien on dotyczyć popytu na kredyt ze strony przedsiębiorstw. W miarę realizacji programów rządu w zakresie transformacji gospodarki, jej unowocześniania można spodziewać się większego zainteresowania zewnętrznym finansowaniem ze strony największych przedsiębiorstw. Także wysoka inflacja będzie powodować, że wyższe będą koszty prowadzenia bieżącej działalności, co będzie generować popyt na kredyt operacyjny. Oczywiście sytuacja mniejszych podmiotów będzie bardziej zróżnicowana i skomplikowana, ale wzrost w segmencie dużych przedsiębiorstw może także pociągnąć za sobą rozwój części mniejszych podmiotów.

Wysokie stopy procentowe, pogorszenie kondycji wielu gospodarstw jako skutek wysokiej inflacji będą wpływać na **obniżenie zdolności kredytowej wielu potencjalnych kredytobiorców** i chęć tych osób do zaciągania nowych zobowiązań kredytowych. Może dotyczyć to kredytów mieszkaniowych, gdzie wcześniejsza dobra koniunktura i potem napływ dużej fali uchodźców spowodowały szybki wzrost cen nieruchomości, niewspółmierny do zmiany zdolności kredytowej wielu klientów. Po szybkim wroście konsumpcji w 2021 r. zainteresowanie dalszym jej wzrostem w obecnych warunkach może być też mniejsze i nie musi tworzyć dużego popytu na kredyt konsumpcyjny. Ograniczeniem rozwoju akcji kredytowej dla osób prywatnych będzie szybko następujący proces starzenia się społeczeństwa. Co roku olbrzymia armia osób przechodzi na emeryturę, a dopływ młodych roczników, potencjalnych kredytobiorców, jest zdecydowanie mniejszy. Także w liczbach bezwzględnych populacja kraju (bez uwzględnienia imigracji) obniża się, a średni okres życia już nie rośnie.

Być może więc ustabilizowanie fali imigracji i podejmowanie działalności zarobkowej w naszym kraju będzie w pewnym stopniu także szansą dla rozwoju akcji kredytowej banków.

Mniejszy popyt na kredyt będzie prowadzić ponownie do większych inwestycji w papiery wartościowe. Nie zahamuje tego zjawiska nawet ostatnie doświadczenie z przeceną ich wartości. Można bowiem oczekiwać, że stopy procentowe już nie wzrosną w najbliższym okresie. Bardziej to doświadczenie będzie wpływać na zmianę struktury portfela papierów wartościowych niż na zahamowanie wzrostu wolumenu.

Można też dodać, że dodatkowym czynnikiem pchającym banki do zakupu skarbowych papierów wartościowych lub walorów emitowanych przez bank centralny będzie malejąca nadwyżka kapitałów własnych banków, szczególnie w okresie konieczności wypełnienia wymogów MREL.

Ograniczony popyt na kredyt bankowy **nie będzie** zapewne **zachęcać banków do** zwiększenia zainteresowania pozyskiwaniem większych depozytów i **oferowania deponentom wyższego oprocentowania**. Można zatem zakładać, że różnica między oprocentowaniem kredytów i depozytów będzie utrzymywać się i może sprzyjać wzrostowi dochodów odsetkowych banków. Finalny wynik zależeć jednak będzie głównie od popytu na kredyt.

W tych warunkach **można oczekiwać umiarkowanie wysokich dochodów odsetkowych**, ale nie będą one już tak wysokie jak miało to miejsce w 2022 r. Wyższe koszty pozyskania depozytów, chęć części kredytobiorców spłacania swoich zobowiązań przed terminem będzie powodować, że dochody z odsetek będą niższe. Nie sposób pominąć kontynuacji wakacji kredytowych dla kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt mieszkaniowy. Te utracone przychody będą wysokie szczególnie w I półroczu 2023 r., natomiast II półrocze pozostaje obecnie zagadką.

Dochody odsetkowe stanowią dominującą pozycję całości przychodów banków. Dochody pozaodsetkowe są większą efemerydą, ich zmienność powoduje, że trudno je przewidywać racjonalnie. Można jednak postawić generalną tezę, że klienci banków są tak przyzwyczajeni do darmowych usług bankowych, że **zwiększanie dochodów pozaodsetkowych przychodzi bankom bardzo ciężko**. Przykładowo, w 2022 r. bankom bardzo trudno było uzyskiwać dochody ze sprzedaży polis ubezpieczeniowych. W szerszym kontekście zwiększenie dochodów pozaodsetkowych wymagałoby poważniejszej zmiany modelu działania banków w Polsce, a w tym zakresie nie widać woli zmiany w kierunku bankowości bardziej inwestycyjnej. Ona opiera się jednak silnie na świadczeniu tradycyjnych usług, jakkolwiek ich forma nie byłaby nowoczesna.

Wyzwaniem dla banków będzie zarządzanie kosztami prowadzenia biznesu bankowego. Przede wszystkim wysoka inflacja powoduje, że nie da się uniknąć wzrostu tych kosztów, szczególnie mając w pamięci jak restrykcyjnie były one limitowane w poprzednich latach. Także koszty pracownicze będą zwiększać się, jeśli banki chcą utrzymać swoją pozycję na rynku pracy jako atrakcyjny pracodawca i podmioty poszukujące talentów. W końcu najcięższą pozycją będą koszty z tytułu różnych obciążeń banków. One stają się z każdym rokiem coraz bardziej nieprzewidywalne potrafią się pojawić i zostać nałożone w okresie kilku tygodni bez możliwości odpowiedniego zabudżetowania środków przez banki. Podobnie może być także w tym roku, ale może lepiej wymieniać możliwości kierunków wzrostu tych kosztów.

Jeśli dostrzegać elementy pozytywne, to wydaje się, że w bieżącym roku **nie powinno nastąpić wyraźne pogorszenie jakości kredytów**. Dość restrykcyjne warunki udzielania kredytów przez banki w ostatnich latach, poparte dobrą analizą zdolności kredytowej klientów oraz stosunkowo płytkie pogorszenie koniunktury gospodarczej w powiązaniu z niskim bezrobociem nie powinny być uwarunkowaniami dla wzrostu kredytów nieregularnych. Ten udział powinien pozostać na stosunkowo niskim poziomie, patrząc oczywiście przez pryzmat doświadczeń polskich z poprzednich lat. Jest to

tym bardziej ważna kwestia, jako że wiedząc w sektorze bankowym, jak **słaba jest pozycja wierzyciela w zakresie prawnego dochodzenia roszczeń**, zwiększenie portfela kredytów nieregularnych musiałoby nieuchronnie prowadzić do silnego zwiększenia skali odpisów z tytułu utraty wartości portfela kredytowego i strat ponoszonych przez banki.

Bardzo ważną kwestią w tym roku będzie ponownie rozwój sytuacji w zakresie prawnego statusu portfela walutowych kredytów mieszkaniowych. Rozstrzygnięcia TSUE w tych sprawach w bieżącym roku mogą silnie uwarunkować kształtowanie się polskiego orzecznictwa. Niejako TSUE zastąpi w tym zakresie bardziej naturalną wykładnię krajowego Sądu Najwyższego. W miarę jednak postępu dużej liczby sporów w sądach banki będą musiały być przygotowane na poniesienie znacznych kosztów, które nie muszą dodatkowo być rozłożone na wiele lat. Dlatego też największe **banki będą zmuszone do dalszego silnego zwiększania rezerw tworzonych na pokrycie ryzyka prawnego.** Biorąc pod uwagę skalę rezerw poczynionych i ich wpływ na wynik finansowy niektórych banków, można nawet zastanawiać się nad skalą systemowego znaczenia tych rezerw i czy ta zmieniająca się sytuacja nie doprowadzi do dalszej konsolidacji w polskim sektorze bankowym.

Powyższe uwarunkowania wyraźnie wskazują, że **trudno jest oczekiwać wysokich zysków** osiąganych przez banki w bieżącym roku. Wysokie obciążenia banków prowadzą łącznie do bardzo silnego efektywnego obciążenia wyników finansowych banków, wzrostu efektywnej stopy opodatkowania dochodów i **utrudniają powiększenie kapitałów własnych.** Brak możliwości powiększenia kapitałów będzie w warunkach rosnących wymogów regulacyjnych prowadzić do zmniejszenia nadwyżki kapitałowej i możliwości szerszego rozwoju akcji kredytowej, zwłaszcza obciążonej wyższym ryzykiem i wymagających stosowania wyższych wag ryzyka. **Brak wzrostu kapitału będzie też hamować inwestycje w nowe technologie, w unowocześnianie usług.** Polskie banki przestaną być liderem innowacyjności.

Prowadzenie racjonalnej działalności ekonomicznej w tych warunkach jest mocno utrudnione, a strategia właścicieli może sprowadzać się do podjęcia próby przetrwania tego okresu, podejmowania prób zwiększenia obciążenia finansowego klientów usług bankowych lub wycofania się z dalszego prowadzenia biznesu bankowego w Polsce. To ostatnie zjawisko było już obserwowane w poprzednich latach, ale dzisiaj jest ono bardzo trudne do urzeczywistnienia na skutek braku chętnych do wejścia na polski rynek bankowy.

Choć jak wspomniano na początku, dziś perspektywy rozwoju sytuacji gospodarczej są obciążone istotnym ryzykiem błędu, ale mimo to można zakładać, że przedstawiona analiza znajdzie odzwierciedlenie w zbliżonych do niej wynikach finansowych banków w 2023 r. Będą one zapewne też zbliżone do rezultatów 2022 r. i **nie będą one w tych uwarunkowaniach wynikami finansowymi na miarę oczekiwań samych banków i ich właścicieli.**

Banki spółdzielcze

Mówiąc o szansach i wyzwaniach stojących przed polskim sektorem bankowym nie można zapomnieć o w miarę jednolitej grupie mniejszych instytucji kredytowych

działających na polskim rynku, jakimi są bez wątpienia banki spółdzielcze. Jest to tyle zasadne, że poza czynnikami ważnymi dla całego sektora bankowego, istnieją także dodatkowe uwarunkowania, które istotnie mogą nieco inaczej oddziaływać na szansę rozwoju tej części sektora bankowego niż w przypadku całego sektora bankowego.

W tej części nie będą oczywiście powtarzane zagrożenia i szanse, które były wcześniej wymieniane. Oczywiście trzeba mieć świadomość, że nie wszystkie wymienione wówczas czynniki są adekwatne dla bankowości spółdzielczej, żeby wymienić chociażby kwestię walutowych kredytów mieszkaniowych, tworzenie systemu ochrony dla banków komercyjnych, obciążenia z tytułu podatku sektorowego od instytucji finansowej. Z tej racji warto skupić się w tym miejscu głównie na specyficznych szansach i wyzwaniach tkwiących wewnątrz tego sektora.

Patrząc analogicznie, najpierw na **wyzwania** można wskazać na poziomie bilansu jest nim z pewnością **trudności w zwiększaniu akcji kredytowej**. Nie pozwalają one na wykorzystanie posiadanego potencjału tkwiącego w umiejętności pozyskania znacznych depozytów klientów oraz znaczącej sieci placówek bankowych i licznych pracowników banków lokalnych. Kolejny rok te zasoby są niewspółmiernie duże w stosunku do poziomu jego wykorzystania. Wiadomym jest, że klientami banków spółdzielczych są głównie mniejsze podmioty gospodarcze, które nie osiągały w trudnych warunkach tak dobrych wyników jak większe przedsiębiorstwa, ale wydaje się, że istnieje duży potencjał rozwoju akcji kredytowej, tym bardziej że konkurencja ze strony banków komercyjnych raz jest większa, a raz jest mniejsza.

W ostatnim czasie **nie najlepsze** były **nastroje kredytobiorców banków spółdzielczych** czy szerzej nastroje ekonomiczne w społecznościach lokalnych. One dotyczyły w dużym stopniu działalności rolniczej, ale także rozszerzały się na obszary współpracujące z rolnictwem i pośrednio na życie całych społeczności lokalnych. Nawet jeśli dzisiaj z rolnictwa żyje tylko zdecydowana mniejszość osób żyjących na wsi, to oddziałuje to nadal silnie na życie tych społeczności.

Wyzwaniem dla banków spółdzielczych są **zmiany demograficzne**. W wielu miejscach aktywności banków spółdzielczych rośnie udział osób starszych, często oczekujących tradycyjnych form obsługi bankowej. W takich warunkach banki spółdzielcze muszą inwestować w nowe technologie, ale mają też świadomość, że skala potencjalnych klientów z niej korzystających jest ograniczona i nie mogą zrezygnować z tradycyjnych form świadczenia usług. Tym samym inwestycje w nowe technologie nie pozwolą na olbrzymie oszczędności z tytułu likwidacji dotychczasowych kanałów świadczenia usług. Ponadto, starzenie się społeczeństwa utrudnia zwiększanie akcji kredytowej, bo w dużym stopniu kredytobiorcami większych kredytów mogą być osoby młodsze.

Te trudności w aktywowaniu akcji kredytowej powodują, że w ostatnim czasie **banki lokalne tracą powoli swoją pozycję na rynku**. Jeśli popatrzeć na udział w rynku kredytów, w różnych przekrojach, to widać stopniowe zmniejszanie wagi kredytów udzielonych przez banki spółdzielcze. Jeśli trudno jest zwiększyć akcję kredytową, to maleje presja na przyciągnięcie depozytów. W efekcie udział w tym obszarze też stopniowo maleje. Należy dołożyć starań, aby ta sytuacja nie uległa przynajmniej pogorszeniu w najbliższych latach.

Wyzwaniem diskutowanym od wielu lat jest **standaryzacja i większe ujednoczenie oferty produktowej**, poprzez uzupełnienie usług nieoferowanych dziś przez banki lokalne lub uczynienie ich bardziej konkurencyjnymi, dostępnymi na terenie całego kraju. Te niełatwe dyskusje trwają, ale one nie zmierzają do finału. To powoduje, że oferta banku spółdzielczego może być niepełna, mniej konkurencyjna i trudniej ją promować w skali kraju. Winni takiego stanu są chyba wszystkie zainteresowane strony, ale skutki ponoszą banki spółdzielcze.

Wyniki ostatnich lat pokazały, że **jakość portfela kredytowego** pozostała na niezłym poziomie, ale sytuacja była mocno zróżnicowana w poszczególnych segmentach. W obszarze klienta korporacyjnego jakość portfela nie była najwyższa, udział kredytów o obniżonej wartości był całkiem wysoki. Ta jakość może stać się obciążeniem w okresie spowolnienia gospodarczego. Dodatkowo, dane BIK pokazują, że jakość nowo udzielanych kredytów w 2022 r. była gorsza niż kredytów udzielanych wcześniej. Lepsze perspektywy gospodarcze na II półrocze 2023 r. dają jednak nadzieję, że pogorszenie będzie trwać dość krótko i podobnie jak w całym sektorze bankowym, bieżący rok nie przyniesie znaczącego pogorszenia jakości. Wiele zależy jednak będzie od faktycznego kształtowania się sytuacji makroekonomicznej. Tym niemniej, przy znacznym poziomie kredytów nieregularnych zasadne byłoby zintensyfikowanie prac w kierunku stworzenia zrzeszeniowych modeli windykowania należności bankowości spółdzielczej.

Wymieniony powyżej brak możliwości aktywowania depozytów na kredyty dla klientów powoduje, że utrzymuje się **duże znaczenie dochodów odsetkowych uzyskiwanych z banku zrzeszającego i z obligacji skarbowych** w całości dochodów banków spółdzielczych. To nie może być prawidłowy model rozwoju biznesu i poprawy dochodowości banków spółdzielczych. Stawia to pod znakiem zapytania możliwość generowania wzrostu kapitałów własnych w dostatecznych rozmiarach w przyszłości, sprostania nowym wymogom regulacyjnym i dalszego rozwoju poszczególnych banków i całego sektora.

Wyzwaniem dla banków lokalnych stanie się **upowszechnienie kredytów opartych o stałą stopę procentową**. Z jednej strony będzie to konieczne, gdyż zmieniające się przepisy ostrożnościowe będą wymuszać większą dywersyfikację produktów pod kątem sposobu oprocentowania aktywów, a jednocześnie te banki nie mają skutecznego mechanizmu zabezpieczenia się przed ryzykiem rynkowym. Banki zrzeszające oferują w tym zakresie wsparcie, ale czy ono będzie adekwatne w sytuacji rozwoju kredytów stałoprocentowych, to dopiero pokaże przyszłość.

Z zadowoleniem trzeba odnotowywać postęp uczyniony w zakresie **wprowadzania rozwiązań informatycznych i współpracy w tym zakresie w poszczególnych zrzeszeniach**. Wiele pozostało jednak jeszcze do zrobienia, aby być tak atrakcyjnymi, nowoczesnymi i efektywnymi, jakimi są banki komercyjne w tym zakresie. Ciesząc się z postępu uczynionego w poszczególnych zrzeszeniach, trzeba myśleć o kolejnych krokach, pamiętać o niezbędnych wspólnych działaniach międzyzrzeszeniowych, kierunkach nowych nakładów (szczególnie po rekordowo wysokich zyskach w 2022 r.) i planować dokładnie ich realizację. Ważnym zadaniem musi być **dbanie o cyberbezpieczeństwo** na możliwie najwyższym poziomie. W tym zakresie poziom odporności banków musi być podniesiony i w tym zakresie banki nie mogą być gorzej

chronione niż jej komercyjni konkurenci. To ryzyko może bardzo dużo kosztować.

W ostatnich latach uczyniono także wiele wysiłków w zakresie **zmiany sposobu podejmowania wspólnych decyzji w zreszeniach**. Niestety dotychczas nie udało się przeforsować zmian skutkujących podejmowaniem decyzji większością głosów i zastosowaniem podjętych decyzji we wszystkich bankach. Bez tego proces wchodzenia we wspólne przedsięwzięcia będzie nadal mocno utrudniony, a przecież wiele pracy powinno być nadal wykonane przez banki zrzeszające i banki spółdzielcze na rzecz przebudowy ich modelu biznesowego, integracji działań wspólnych, szybkiej informatyzacji sektora bankowego.

Tradycyjnie jako wyzwanie dla bankowości spółdzielczej można wymienić **stosowanie w praktyce zasady proporcjonalności w wymogach regulacyjnych**. Rosnąca liczba regulacji bankowych powoduje, że mniejsze instytucje finansowe nie są i nigdy nie będą w stanie spełnić wszystkich stale rozbudowywanych wymogów i zapanować nad wszystkimi obowiązkami na nie nakładanymi. Trzeba zatem wciąż zastanawiać się nad celowością nakładania tak licznych wymogów na małe banki, które świadczą tylko ograniczony zakres usług finansowych i nie generują ryzyka systemowego dla rynku finansowego, dla gospodarki realnej. Należy zatem dążyć do ograniczania zakresu i stopnia skomplikowania regulacji dla najmniejszych podmiotów bankowych. Unia Europejska już powoli dostrzegła ten problem, ale zapewne droga do efektywnego rozwiązania problemu będzie długa.

Ale oczywiście **sektor bankowości spółdzielczej ma też liczne szanse**, które może on wykorzystać w najbliższym czasie.

Wyższe rynkowe stopy procentowe będą działać w kierunku poprawy wyników finansowych. W bankach spółdzielczych uzależnienie wyników finansowych od dochodów odsetkowych jest nadal znacznie większe niż w bankowości komercyjnej. Jednocześnie rozdrobnienie oraz gorsze wyposażenie kapitałowe powodują, że bankom tym trudniej przyjdzie substytuować dochody odsetkowe dochodami z innych źródeł. Ale dochody odsetkowe zapewne nie będą tak duże jak w 2022 r. To zależy od konkurencji, od wcześniejszej spłaty kredytów przez część kredytobiorców. Nie ulega jednak wątpliwości, że będzie to jednak czynnik sprzyjający bankom.

Niewielki nadal udział w rynku kredytów mieszkaniowych daje szansę na wzrost portfela kredytowego w obszarze, gdzie szkodowość kredytów jest zwykle niska. Ważne jest jednak, aby banki spółdzielcze przystępując później do tego rynku, nie popełniły błędów banków komercyjnych i nie naraziły się głównie na ryzyko prawne umów w przyszłości. Jest szczególnie ważne w okresie, gdy popyt na takie kredyty jest mniejszy i może być pokusa akceptowania gorszych wniosków kredytowych.

Zmiana sposobu myślenia o rozwoju gospodarczym świata, w tym dążenie do niskiej emisyjności, **zielonej gospodarki i finansów**, może być także szansą dla bankowości spółdzielczej, która działa w mniejszych społecznościach, z dużą koncentracją na określony profil działalności klientów. W przypadku promowania takiej zmiany działalności beneficjentami mogą być klienci banków spółdzielczych i same banki lokalne.

Shansą może być także wyraźna **poprawa opłacalności produkcji rolnej** w ostatnim

roku. Stwarza to lepsze warunki kredytowania nie tylko tej branży, ale także wielu podmiotów, które współpracują czy są dostawcami dla rolnictwa.

Ten punkt został zawarty także w wyzwaniach, ale także jako szansa musi zostać wymieniony **postęp uczyniony w zakresie wprowadzania rozwiązań informatycznych** i współpracy w tym zakresie w poszczególnych zrzeczeniach. Progres uczyniony od początku pandemii koronawirusa jest olbrzymi i on powinien dawać bankom lepsze warunki działania, głównie w relacjach z klientami.

Poprawa wyników banków spółdzielczych może zmniejszyć zainteresowanie banków spółdzielczych przeglądem efektywności funkcjonowania placówek bankowych i relatywnie wysokiego zatrudnienia. Nadzwyczajna sytuacja po pandemii wymusiła przyspieszenie takich działań, ale polepszenie wyników może zaburzyć myślenie o wyzwaniach strategicznych. **Warto pamiętać o lepszym wykorzystaniu dostępnych zasobów**, bo są one niemałe.

Lokalny charakter, tradycja, wielopokoleniowe przywiązanie do banku, **relacyjność z klientem**, elastyczność działania i podejmowania decyzji oraz podjęty proces modernizacji banków spółdzielczych są od lat walorami, które są cenione przez klientów tych instytucji. Są to wartości, które w powiązaniu z postępującymi zmianami w wielu bankach, potrzebami rozszerzania i unowocześniania kanałów dostępu do usług, będą sprzyjać bankowości lokalnej.

Olbrzymią szansą bankowości spółdzielczej są **wysokie zyski wypracowane w 2022 r.** One stworzyły szansę na pokrycie większości niezbędnych kosztów, czy to wzrost kosztów działania, lepsze zabezpieczenie się w formie utworzonych wyższych rezerw, wpłat wniesionych do systemu ochrony instytucjonalnej. Te wyższe koszty to były często też odkładane poprzednio wydatki, gdy nie starczało środków. Teraz chodzi o to, aby te wysokie dochody, które nie będą zawsze wysokie, zostały dobrze wykorzystane na rozwój banków, a nie przeznaczone na dalszą konsumpcję. Zarządzanie kosztami w tych warunkach może okazać się trudniejsze niż przy mniejszych budżetach. Mimo dobrych wyników, to patrząc w dłuższej perspektywie, to nie jest czas na tę formę świętowania, lecz na wykorzystanie tej wyjątkowej okazji, szansy jaką ma sektor bankowości spółdzielczej.

Ogromnym osiągnięciem jest **dobre działanie obu systemów ochrony instytucjonalnej**. Olbrzymia praca wykonana w ostatnich kilku latach pozwoliła na wczesne identyfikowanie problemów i zarządzanie sytuacjami mogącymi powodować problemy w sektorze. Po pierwszym okresie stabilizowania sytuacji i zarządzania największymi problemami przyszedł czas na metodyczną bieżącą pracę i motywowanie do większej efektywności działania banków i kontynuowanie działań restrukturyzacyjnych. Dużą wartością jest wzmocnienie finansowe systemów dokonane w ostatnim roku, co pozwala systemom na podejmowanie lepszych decyzji w sytuacji powstania zagrożenia w jakimś banku.

W kontekście problemów finansowych niektórych banków i rozwiązywania tego problemu wiele zależeć będzie także od stanowisk samych banków. Na ile będą one gotowe połączyć się z silniejszym bankiem, zmniejszyć koszty restrukturyzacji, połączenia, zmniejszyć rozdrobnienie sektora. Wiele działań wyprzedzających może

okazać się efektywniejsze i lepsze dla całego środowiska bankowości spółdzielczej. Jak wspomniano wyżej, należy wyrazić nadzieję, że obecna poprawa wyników finansowych nie przestani dłuookresowego celu, szans i perspektyw funkcjonowania każdego banku spółdzielczego. Trzeba jednak przy tym pamiętać, że dalsza konsolidacja sektora bankowości spółdzielczej nie jest celem samym w sobie, ale musi być racjonalna ekonomicznie.

Wskazując powyższe wyzwania i szanse **można zarysować perspektywę** na najbliższy czas **dla bankowości spółdzielczej**. Wydaje się, że w dużym stopniu będzie to sytuacja zbliżona do doświadczonej w 2022 r., choć zapewne nie tak wyraźna jak ostatnio. Innymi słowy **sektor powinien** ponownie **uzyskać satysfakcjonujące wyniki finansowe** dzięki wysokim dochodom odsetkowym. Nie będą one jednak już tak wysokie, ponieważ wzrosną średnie koszty finansowania depozytów, a ponadto nie sposób wykluczyć stopniowego obniżania stóp procentowych w NBP. Wiele zależeć będzie też od kontroli kosztów działania w samych bankach.

Akcja kredytowa będzie rosła stosunkowo powoli, nie dając wielkich szans na zwiększenie udziału bankowości spółdzielczej w rynku usług bankowych. Wydaje się, że więcej szans można będzie nadal upatrywać w relacjach z biznesem niż z osobami prywatnymi. Hamulcem może być także dostępność kredytów mieszkaniowych o okresowo stałej stopie procentowej, choć to będzie wynikać bardziej z kwestii psychologicznych dla klienta niż realnej kalkulacji w warunkach spodziewanego stopniowego obniżania stóp procentowych przez NBP. W przypadku uruchomienia programu kredytu mieszkaniowego z dopłatą banki spółdzielcze powinny szybko włączyć się w ten system. To może być szansa na zdynamizowanie aktywów bankowych.

Dzięki zagospodarowaniu ostatnich zysków i ponoszonym inwestycjom **nastąpi dalsze unowocześnienie działania banków, sposobu świadczenia usług**. Zapewne nie będą one satysfakcjonujące dla wszystkich, ale pokażą znacznie nowocześniejsze oblicze bankowości spółdzielczej z zachowaniem ważnej relacyjności ze swoimi klientami.

I właśnie odnosząc się do tej ostatniej kwestii, już w kontekście całego sektora bankowego, warto zauważyć, że **coraz więcej uwagi wszystkie banki będą musiały poświęcać odpowiedniemu kształtowaniu relacji z klientami i utrzymywaniu wysokiej jakości obsługi**. Ten aspekt stale nabiera coraz większego znaczenia. Środki masowego przekazu chętnie piętnują nieprawidłowe podejście banków i domagają się odpowiednich korekt. Stanowi to swoistą publiczną kontrolę działania banków, podobną do tej, jaką powinny one sprawować, patrząc na ręce politykom czy osobom pełniącym funkcje publiczne. Relatywnie niewielka liczba spraw podnoszonych przez dziennikarzy oraz skarg składanych przez klientów generalnie dobrze świadczy o rzetelnym podejściu banków do świadczenia usług klientom. Gorzej wypadają natomiast banki w ocenie takich instytucji, jak Rzecznik Finansowy czy UOKiK, które coraz staranniej przyglądają się praktyce bankowej i podejmują działania wyjaśniające wobec banków. Banki muszą zatem tym bardziej dbać o utrzymanie wysokiej jakości usług, gdyż kwestie praw konsumenta nabierają z każdym rokiem coraz większego znaczenia. Trzeba działać w tym kierunku, nawet jeśli wydaje się, że te prawa stopniowo naruszają zasadę zdrowego rozsądku czy odpowiedzialności za własne czyny przez

każdego obywatela. Tym niemniej dziś widać, że w tym zakresie na horyzoncie nie ma innej drogi i trzeba się do tego dostosować, bo inaczej te problemy powrócą po latach ze zdwojoną siłą.

Potrzeba dostarczania klientom szerszego zakresu informacji o produktach bankowych i ryzyku z nimi związanym będzie prawdopodobnie wiązać się z wyższymi kosztami oferowania usług przez banki, ale szersza wiedza powinna uchronić klientów przed wieloma nierozsądnymi decyzjami finansowymi. Temu celowi powinna służyć **szersza edukacja ekonomiczna i finansowa społeczeństwa wspierana przez środowisko bankowe**.

Jednocześnie warto podejmować szerszą dyskusję na temat optymalnego poziomu ochrony konsumenta usług bankowych. Rosnące obowiązki informowania klientów powodują zalew informacji, których klienci nie są w stanie racjonalnie wykorzystać przy podejmowaniu decyzji finansowych. Z tej racji poszukiwanie swego optimum wydaje się warte podjęcia.

Reasumując, można stwierdzić, że całemu sektorowi bankowemu przyjdzie funkcjonować w okolicznościach, które nie będą całkiem łatwe, ale jednak generalnie powinny one pozostać nienajgorsze. Należy mieć nadzieję, że okres najgorszej koniunktury i najwyższej inflacji będzie na początku bieżącego roku i w miarę upływu czasu warunki ekonomiczne działania będą poprawiać się. W zakresie uwarunkowań prawnych zdecydowanie trudniej być optymistą. One będą raczej utrzymywać się i w konsekwencji przyjdzie w tym roku podejmować wiele trudnych decyzji, także w trosce o stabilność sektora bankowego. Może martwić w tych warunkach brak determinacji władz, aby wprowadzić takie zmiany regulacyjne, które pozwolą przynajmniej na częściowe złagodzenie tego gorsetu obciążeń i rozwiązać problemy narastające od lat. Przykład restrukturyzacji Getin Noble Banku pokazał, że można wspólnie rozwiązywać różne problemy, które wydają się trudne do pokonania.

Należy mieć nadzieję, że wszyscy aktorzy odpowiedzialni za takie decyzje będą zdeterminowani, aby podjąć kolejne ważne decyzje i staną w tym zakresie na najwyższym poziomie, aby poważne zagrożenia nie spowodowały destabilizacji systemu gospodarczego w kraju.

Jeśli banki mają służyć finansowaniu gospodarki, to potrzebne są kolejne rozwiązania, takie jak rozwiązanie problemu walutowych kredytów mieszkaniowych, ograniczenie obciążeń z tytułu podatku od niektórych instytucji finansowych, ułatwienie procesu dochodzenia roszczeń finansowych, udział sektora publicznego w stworzeniu instytucji, która mogłaby skupować należności nieobsługiwane przez banki oraz wiele innych działań. Takie zmiany okażą się już w średnim okresie opłacalne dla całej gospodarki i nie będziemy zastanawiać się, czy sektor bankowy sprosta możliwości współfinansowania restrukturyzacji tak kluczowych programów jak transformacja energetyczna. Bez takich działań, trudno będzie mówić, aby banki mogły w pełni wykorzystać swój potencjał dla finansowania gospodarki i wykorzystania szansy, jaką daje nowe projekty na aktualne i następne dziesięciolecie.

Od wydawcy

Prezentowane opracowanie jest kolejnym, trzydziestym już, corocznym raportem środowiska bankowego, oceniającym kondycję sektora bankowego w minionym roku. Raport został przygotowany na zamówienie Zarządu Związku Banków Polskich. Bezpośrednim wykonawcą tego opracowania, od kilkunastu już lat, jest Warszawski Instytut Bankowości.

W trakcie opracowywania niniejszego raportu korzystano z różnorodnych źródeł informacji. W zakresie sytuacji makroekonomicznej powoływano się na dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego, Ministerstwa Finansów oraz Narodowego Banku Polskiego. Wyniki sektora bankowego zostały zaprezentowane na podstawie informacji pochodzących z Narodowego Banku Polskiego i Komisji Nadzoru Finansowego. Warto jednak zaznaczyć, że na skutek wprowadzonych w ostatnich latach zmian w sprawozdawczości banków do NBP, pojawiły się obszary, w których niemożliwe było kontynuowanie analizy sytuacji sektora bankowego w dłuższych szeregach czasowych.

Raport został przygotowany przez zespół autorski w składzie: Joanna Tylińska (rozdz. I), dr Mariusz Zygierewicz (rozdz. II, III, V), Katarzyna Pawlik (rozdz. IV). Treść projektu raportu została przedstawiona Zarządowi Związku Banków Polskich.

Raport niniejszy został przygotowany i przedstawiony publicznie po raz pierwszy 19 kwietnia 2023 r. podczas obrad XXXVI Walnego Zgromadzenia Związku Banków Polskich.

Wszystkim osobom i instytucjom, które przyczyniły się do powstania obecnej edycji raportu Zarząd Związku Banków Polskich, Zarząd Warszawskiego Instytutu Bankowości oraz autorzy pragną złożyć serdeczne podziękowania.

ZWIĄZEK
BANKÓW
POLSKICH

Związek Banków Polskich

ul. Kruczkowskiego 8
00-380, Warszawa

www.zbp.pl